Za oprawę zapłacono 10. złotych 29/V 872

Egzemplarz złożony z nabytych od Adr. Baranieckiego i Wład. Bartynowskiego w r. 1871

Wyd. z r. 1542
z mylnie dodanym
tyt. z r. 1556
i przedmową

Nb j t. wyd 1542

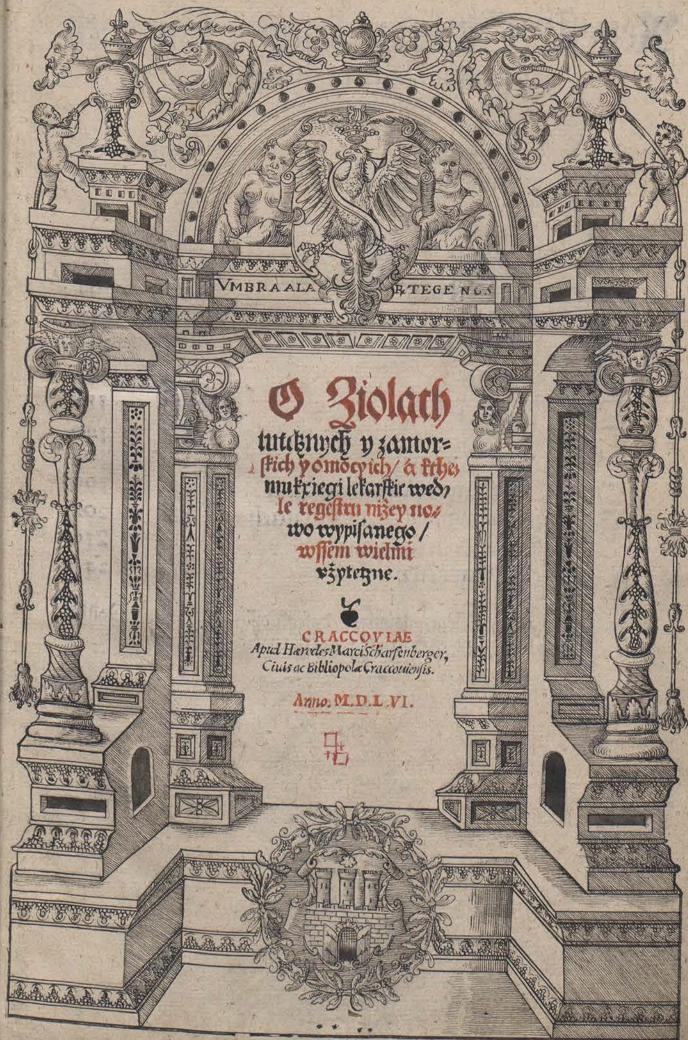

O Ziolach

tutecznych y zamorskich y mocy ich / a ktemu kxiegi lekarskie wedle regestru nizey nowo wypisanego / wssem wielmi vżyteczne.

CRACCOVIAE

Apud Hæredes Marci Scharfenberger, Ciuis ac Bibliopolæ Craccouiensis.

Anno. M.D.L.VI.

NB j t wyd 1542

Regestr Titułow kriąg głownych w tym wssytkim ciele ninieyssych kriąg lekárskich/ vczyniony.

O ziołach/ y o mocy ich.	List	1
O oleykow przyprawianiu	List	109
O zwierzętach	List	135
O rybach	List	154
O rodzeniu dziatek	List	173
O nauce gwiazdeczney	List	194
O rządzeniu czasu powietrza morowego	List	210
O nauce Barwierskiey	List	237
O paleniu wodek	List	98
O rzeczach zamorskich	List	110
O ptacech	List	146
O kamieniach drogich	List	164
O pusszczaniu krwiey/ stawianiu baniek	List	190
O vrynie/ o pulsie/ y inssych znamionach	List	202
O lekarstwach doswiadssonych	List	216
O mierze aptekarskiey	List	241

Item wiedzcie iże rzeczi wiele gruntownych/ doswiadssonych/ nigdi w Polskim iezyku niebywałych/ iesteśmy wam dla pociechy y nauki wássey przyłożyli.

Wielmożnemu panu ... nisławowi Olbrichtowiczowi Cásztoltow i. Woiewodzie Troczkiemu etc. Panu przemu Miłosciwemu. Służbe pokorna.

2r

Wielmożny a Miłosciwy panie Woiewodo. Dwie tym swiecie być napotrzebnieysze a każdemu człow... pozitecznieysze/ swieci Doctorowie swiatcza. Napr... Boża/ bez ktorey/ żywot ten nasz ludzki iakokolwie... szczeslitwszy/ iest niczemny. O tym nam Ewang... czy. Y czo tego zapożytek (mowi pan Christus) by człowiek wszy... zyskał/ a na duszy swey szkode vczierpiał. Ktora laske Boża ia... iako iey mamy nabywac/ Kriegi starego y nowego zakonu a ... ctorowie a wykładacze pisma swietego nas vczą. Potim iest z... wiecze/ o ktorem wszelijaka pilnosc czynic mamy/ zachowywai... przodkiem a chwale Bożey/ przytim na pożytek rzeczy pospoli... niego swego. Czego nam pismo swiete doźwala/ y tak Med... clesiasticu we xxxviij. Cap. nas vczy. Czci Lekarza dla potrzeb... go stworzył pan Bog naywysszy/ Abowiem od Boga iest wszel... stwo/ y od krola wezmie podarzenie. Vmienie Lekarza powy...szy ... iego/ a przed obliczem wielmożnych ludzi bedzie chwalon. Naywysszy pan Bog stworzył iest z ziemie lekarstwo/ a człowiek madry nie bedzie im gardził. A zaż nie od drzewa stała sie iest słodka woda gorzka c ku vznaniu człowieczemu moc onych. Y dał ludziom nauke naywysszy pan Bog aby tak był vczcion w swych dziwiech. A ich mocza leczac/ vsmierzi bolesc A Aptekarz vczyni Electuarze słodkie/ y masci sprawi ku zdrowiu vżyteczne/ a niesk oń czone beda sprawy iego. Bociem pokoy Boży nad oblicznoscia ziemie. Synu w twey chorobie nie zaniedbaway sam siebie/ ale pros pana Boga/ a on cie vzdrowi. Odwroc sie od grzechu a sprawuy rece/ a od wszego grzechu oczysc serce twoie. A day miestce lekarzowi/ abowiem onego pan Bog stworzył/ a niech od ciebie nie odstepuie/ bo iego sprawy sa barzo potrzebne. Abowiem przidzie ten czas/ kiedy w rece iego wpadniesz etc. Z kad sie nam vkazuie wielki pożythek kriąg lekarskich z ktorich poznawamy mocz wielka Boża/ w ziołach y w thakowych lekarskich sprawach. O czym ty ninieysze kriegi panu Bogu ku czci y chwale koronie Polskiey y Litewskiemu Kxiestwu ku pożytku/ iesthem dał imprimowac

...moc y obrone Wielmožnoſci waſzey ia...
...miloſci/w tym Litewskim Krieſtwie/Woie...
...Co ſtaradawna Woiewodztuo Troczkie/przodek ma
...Lithewskiego pańſtwa woiewodſtwy. Niechce tu wyliczac
...možne W. W. Oycza tak madrego/ ktorego ſprawa a ma...
... po wſzytkim ſwiecie ſlyneła. O ktorich wſzech rzeczach dali
... wielci panowie/ y też pan Hieronym Spyczyński rada mia
...a herbowny W. W. Nic mniey pan Bog wſzechmogaczy
... przodkow ſwych - tak wyſokich/ tak madrich/ tak poſpolitey
...tecznych odmienic nieraczył/ ale ieſzcze nad ony pirwſze pod...
...kiemi cznotami okraſił/ na ktore Krolowie ich Miłoſc ba...
...mi ſercza ſwego Krolewskiego przełożyli ſa W. W. na
...rzednia w Litewskim Krieſtwie ſtolice. Na ktorey
...racz Pan Bog wſzechmogaci W. W. w dlugim
zdrowiu y w dlugim panowaniu zachowac.
Zatym ſie łaſce wyſokiey W. W.
poruczam. Dan w Krakowie
Lata Bożego. M. D. xlij.

Wielmožnoſci Waſzey

Służebnicza

Helena Florianowa
wdowa.

B — Liſt.
Bylicza Artemiſia. 1.
Boże drzewko Abrotanū. 4
Abrotanum ſilueſtre. Proßczek.
Babka Arnogloſſa vel plantago. 11.
Borag Borago. 13.
Bukwicza Betonica. 14.
Barßcz Branca vrſina. eodem.
Bania albo korbas. Cucurbita. 27.
Blußcz ziemny Edera terreſtris. 32.
Blußcz drzewowy Edera arborea. eodem.
Biała gorczycza eruca. 33.
Bzucha fiſtula paſtoris. 36
Bielon albo ßaley Juſquiamus. 42.
Biedrzeniec Pipinella. 65
Broskinia Perſicus. 69
Bez Sambucus. 83

C
Cebula cepe 19
Czoſnek allium. 6
Cwikla bleta. 15
Centurzyja centaurea. 18
Coſtus (zamorskie) 24
Czemierzycza biała elleborus albus. 30
Czemierzycza czarna elleborus niger. 31
Chebd ebulus. eodem.
Chmiel lupulus. 46
Czarnucha albo kąkolicza. nigella. 57
Czartowo żebro premorſa 71
Chrzan radix. 75
Czarnogłow ſilermontanum vel ſemperſana. 79
Cebula myßa ſquilla. 83
Czabr Saturegia vel timbra. 89

D
Dziewieſioł herba victorialis vel puerilis. 41
Dłoń Criſtowa albo rączki. palma Criſti. 71
Dąb quercus. 74
Dziewanna tapſus barbatus. 90
Dziecielina timus. 91

E
Epitimum (zamorskie) 33

F
Fijołtowy korzeń iris illirica. 45
Fijołki viole. 92

G
Grzyb fungus. 37
Goriczka genciana. 38
Gwozdziki gariofili. 39
Gallas galla 40
Grzybienie albo vodna lilia nenufar. 58
Gir albo giers olus vel oliſatrum. 61
Gołebia noga pes columbinus. 68
Greczkie wino paſſule. 71
Grußczyczka pirula. 73
Gorczycza ſinapis. 79
Gromowe korzenie ſparagus. 82

J
Jeſion fraxinus. 35
Jaskier flammula. 37
Janowiec geneſta. 38
Jeleni trunk albo ſirp herba fulonum. 41
Izop iſopus. 43
Jałowiec iuniperus. eodē.
Jawor platanus. 68
Jeżyny mora celſi. 78
Jeleni iezyk ſcolopēdria 84
Jemioła viſcus arborea. 96

K
Kmin ameos. 7
Kokornak ariſtologia rotunda. 9
Kopr ſwoyski anetum. 7
Kopytnik aſarum. 9
Kamienna lebiodka albo polna mietka calamentū 17
Koriander coriandrum. 20
Kania przędza cuſcuta. 20
Konop canabus. 23
Krokos abo dom... cartamus.
Kapuſta caulis.
Koſtiwał cōſolida ...
Kuklik gariofilata ...
Kokorzyk Jarus vel... minor.
Koſaciec ireos vel iris ...
Kantarides (hrobacy) ...
Kamphora (ieſt gumi) ...
Kobyli ßczaw lapatium ... cutum.
Krwawnik millefolium ...
Koſc z ſercza ieleniego os ... corde ceruí.
Kurza noga ...
Kania noga ...
Koſmaczek ...
Kocenki z... num ...
Kocenk... ara...
Konik ...
Kozłek ...
Koßyßczk...
Kniat/ końsk... podbiał v... na minor.
Kąkol zizania. ...

L
Łoboda atriplex.
Lilia lilium
Lubßczek leuiſticus.
Lubßczek drugi liguſtic... tamże.
Lauanda lauendula. eodē
Lanka lilium conualiū. 49
Lakricija liquiricium. eodē
Lebiodka origanum. 59
Luk porrum. 64
Liſie iayka ſatyrion. 81
Łamikamień ſaxifraga. 84
Łayno abo gowno ſie... 89

M
Mieczykowie acorus. 5
Michunki/ pſie wiſnie albo alki alkakenge. 7
Matki bożey włoski Capillus veneris. 19
Mała vzanka cǣpiteos 2...

List
...oki endiuia. 29
...k albo wąthrobne
...atica 30
... gladiolus. 40
...ek tringus. 44
...czek calendula. 46
... bożeslen linaria. 50
...unka melissa. 51
...ika menta. 52
...runa matricaria. 53
...aiorana maioran. 53
...aioran lesny samsuc[o] 87
... 56
... codē.
...icula mu...
... 11
...el mora
... 77
... 57
... 65
...rubea
... 77
...llū 86
...gia ma...
... 88
... codem.
...ica. 93

N

...wrot elitropium. 33
...ostrzeg mellilotum. 52
...edospiałek morsus galli... ...e siue anagallus. 56
...eydzień paritaria. 63

O

Opich albo mirzyk albo pczel...nik apium. 8
Ogorek cucumer. 22
Oman enula cāpana. 30
Orzeszki filipendula. 35
Oleśnik meu. 56
Omieg napellus. 59
O...s ostrutium. 61
Obraski panis porcinus vel artanita vel barba aaron. list 67
Oseth tribulus. 91.

P

Piołyn absynthium 2
Piwnik/włoska kalma/albo
czerwona glika berber[o]. 15
Polski balsam albo bazilia. basilicon. 16
Przestęp brionia. codem
Podrożnik cicorea. 17
Psi iezik cinoglossa. 18
Przeslka cauda equina. 24
Psi rumien cotula fetida vel amarisca. 26
Polny kmin carui. 27
Ptaszę gniazdo daucus creticus. codem.
Polna ruta fum[o] terre. 34
Poziemki albo sumnice. fragaria. 35
Polne gwozdziki filius ante patrem. 36
Paproć filix codem.
Paluchy hermodactill[o] 41
Paraliżowe ziele herba paralisis. codem
Pępownik herba vmbilicorum vel perfoliata. 42
Pokrzyk mandragora. 55
Piretrum zębowe ziele. 61
Piwonija peonia 62
Piotruszka petrosilinū. 62
Paprotka polipodium. 62
Poley pulegium. 64
Pięćperst albo pięciornik pentafilon. 65
Pasternak leśny/polna marchew albo srocze gniazdo pastinaca siluestris. 66
Pasternak domowy pastina ca domestica. 67
Pałacz zaieczi albo domek zaieczy palaciū leporis. 67
Pistacea fistica 68
Pępkowe ziele perfoliata 70
Psilium. codem.
Pieprzyczka albo włoska rzeżucha piperata. 71
Pleśnik pulicaria. 72
Poligonia. codem.
Psinki solatrum. 78
Polna drijakiew scabiosa 85
Przymiot senecion. 87
Pałki albo rogozie spatula fetida. 88
Przerwipęp albo pępawa tormentilla. 90
Pateczyna tela aranee. 92
Polna szczyr ...ga pastoris 93
Pokrzywa vrtica. 94
Powoy volubilis. 95
Ptaszi ieziczek līgua auis 50

R

Rzepik albo starczek Agrimonia. 6
Rumien camomilla. 18
Rzosa lenticula. 49
Rzeżucha nasturcium hortulanum. 57
Rzeżucha wodna albo przymiothnik nasturcium aquaticum. 58
Rdest persicaria. 72
Roża rosa. 74
Rzodkiew raphanus. codē
Rozmarin rosmarinus vel antos. 76
Ruta 75
Rzepa rapa. 76
Rozchodnik semperuiua. 82
Romanowo ziele titimallus. 90

S

Slaz wysoki altea. 4
Szczaw acetosa. 5
Smolnik albo kokornak aristologia longa. 8
Skoczek albo trzyj catapucia. 21
Swinia wesz cicuta. 24
Sosnka mnieysza esula minor. 28
Szadziecz eupatorium 29
Swieczki eufrasia 32
Szarłate albo brunatek gallitricum. 38
Skoczek gira solis/catapucia vel pentadactillus. 40
Swiete[o] Jana ziele ipericon/fuga demonis/vel perfoliata/vel scopa regis. 44
Szałata lactuca. 47
Soczewicza lens 50
Sporzysz lingua passerina. 51
Slaz malua. 52

Szānta

List
Szānta/marabium 54
Szczyr mercurialis 55
Strusowe pioro/os mun. 60.
Sturzesz/pes coruinus 68
Sosna pinea 73
Swini pysk albo mnich/rostrum porcinum 78
Szpinak/spinachia/ codem
Squinantum 80
Szawina sabina 82
Szałwia/saluia 85
Spica nardi codem
Spikā rzymska/spica celtica 86
Simphicum codem
Soldanella codem
Serpula 89
Staphisagria 89

T

Tobołki albo tasznik/bursa pastoris 15
Tatarskie ziele/calamus siluestris 22
Trzebula/cerifolium 25
Trzemdala albo dipiam/dipramus 28
Tredownik/febrifuga 36
Trawa/gramen 39
Topola/populus 66

V

Vrzet/sandix 86

W

Weżownik/aaron 10
Włoska wierzba/agnus castus 12
Wołowy ieżyk/albo wielka miodunka/buglossa 13
Wodny ostrzyż/ciperus 20
Wielka ożanka/camedreos 25
Włoski kopr/feniculus 34
Wroble proso/grana solis 37
Wilcze łyko/laureola 49
Wołowe oko/oculus bouis 60
Wronie oko/oculus corui/alias nux vomica. codem
Wilczy groch/pellicinus 69
Wszivy kopr/pauerdan. 69
Weżownik/serpen...ia. 80
Wie...a/salix 84
Wrotycz/tenacetum vel atanasia 92
Weżowy trunk/virg. au. 95
Wino płone/vin. agreste 96
Wino białe. tamże

Z

Złotnik albo iaskołcze ziele/celidonia 21
Zimoziclon/lilialis vel liliana 50
Zolczeń albo nogietek/ambrosiana 12
Złotogłow/affodillus 12
Żywokost/consolida min. 26
Żywokost czerwony/consolida rubea codem
Żorawiny. ...4
Złotogłow, narcissus 59
Zamorski mak/opium 60

O Zamorskich

A

Aloe/halena 110
Anyż/anisum 118
Alun/alumen 131
Arsenicum 134

B

Bobek/laurus 119
Bob/faba codem
Bolus armenus 131
Bławwos/cerusa codem

C

Cebula albo iabłko zamorskie celoquintida 111
Cassia fistula 111
Czukier/zuccarum 113
Cinamon tamże
Cardamomum tamże
Citrynę iabłko/pom. citri 121

D

Dziegiel/anaetica 116
Drā... 125

E

Euforb... 111
Emblici y ...trabolani 112

F

Figi/ficus 118
Fenum grecum 119

G

Galgan/galanga 119
Gruszka/pirus 124
G...mi arabicum 126
G...
Gle...
Grin...

J

Jun...
Juni...
Jabłka...
Jęczmi...
Jałowczo...

K

Kapary/ca...
Kasztany/ca...
Kubeby/kubebę
Kamphora
Kadzidło tus/olibanum
Koperwaser vitriolum
Krochmal/amidum
Lep/viscus arborea
Lniane nasienie/sem...
Lupinus codem
Laskowy orzech auellana
Laudanum
Lapis lazuli

M

Manna
Muszkatowy ... nux muscata
Muszkatowy k... tamże
Migdały/amigdala
Malagranata
Mastika/mastix
Mirra
Modrzewowy ... terpentina
Nespul.../nespilum
Oliwki/oliu...
Owies/aue...
Otręby/cari...
Pieprz/piper
Pigwy/citon...
Proso mi...
...
Pi...
Pom...
Pi...
Reu...
Reupo...
Roz...
Rzą...
San...
S...

... 132
... 132
...m 133
...
... tamże.
... 112
... 113
... 114
... 115
...c ... pix 127
... sarcocola 128
... 128
... 113
...cia 134
...Węgierskie śliwki / pruna damascena 118
...łoski orzech / nux vsualis. 120.
...ń biał / cinus alba 122.
...apno / cementum 131
...ainstin / tartarus 133
...ywice / ... 127
...oto / aurum 130

Regestr o Wodkach

...wa wodka 99
... tamże
... drzeńczowa.
... tamże to.
...żana. Babczana.
...m, abo polskiego bal... 100
...ow. C...ego ko... tamże.
... Chesdu. tamże.
...
... tamże.
... 100
... tamże
... 101
... tamże.
... 104
... 101
...urzey nogi.
... tamże.
... 101

List
Miechunki po łacinie alkaken ge. Mleczowa tamże.
Mietczana 102
Matki bożey włosek tamże
Maioranowa / mikołaykowa
Maku białego. tamże.
Omanowa. Piołynowa 102
Psinkowa / Pozimkowa.
Paraliżowego ziela tamże.
Polney ruty. Polney dryia... wie. Podrożnikowa tamże.
Pigwiana 102. Psilii 103.
Przesikowa. Paprociana.
Ruciana. Rumienkowa.
Rozmarinowa. Rożana.
Roiownikowa. Rzodkwiana
Rozchodnikowa tamże
Slazu włoskiego tamże.
Skoczkowa. Sporzyszowa
Swiecżkowa 104
Szczerowa. Szałwiowa.
Szczotkowa tamże.
Szafranowego kwiatu tam.
Trawowa. Trzpczowa.
Wołowego ięzyka. tamże.
Wierzbowa. Winna
Winnych skorek wodka 104
W... koprn. Wysokiego ... / tam porząd wszytki.

Tamże też o Olepkoch.

Regestr Zwierząt:

Baranek / agnus 135
Baran / aries 136
Kiernoz / aper tamże
Osieł / asinus 137
Woł / bos tamże
Byk / taurus 138
Ciele abo cielą / vitulus.
Koza / capra / kozieł caper. 138
Koń / equus 139
Muł / mulus abo mulica.
Pies / canis 140
Kot albo kotka / cattus vel feles
...

List
Wesz / pediculus 148
Mol / tinea tamże
Pchła / pulex 141
Wielbłąd / camelus / tamże.
Bobr / castor 142
Jeleń / ceruus tamże
Łani / damma tamże.
Dzika koza / dammula 143
Krolik / cuniculus tamże.
Jazwiecz / taxus vel daxus.
Jeż / hericius 143
Zaiąc / lepus tamże
Wilk / lupus 144
Łasicza / mustela tamże
Niedzwiedź / visus / tamże
Liszka abo lis / vulpis tamże.
Kret / talpa. 145
Jaszczorka / lacerta / tamże
Żaba / rana tamże
Niedzwiadek. scorpio / tamże
Lew / leo tamże.

O Ptacech Regestr

Orzeł / aquila 146
Jastrząb / accipiter tamże
Sokoł / falco tamże.
Kaczor / anas 147
Gasior abo geś anser et auca
Kur abo kogut / gallus eod.
Kokosz / gallina eodem.
Kapłon / capo 148
Kokosze iaycza / galline oua.
Bocian / ciconia / ibis. eodem
Gołąb / columbus / tamże
Grzywacz / palumbus 149
Synogarlica / turtur / eod.
Paw / pauo tamże.
Wrobl / passer / tamże
Kuropatwa / perdix / 150
Drozd / merula tamże.
Gawron tamże.
Kukułka / cuculus / tamże.
Sowa noctua 151
Jaskołka / hirundo tamże
Żoraw / grus tamże
Lelek / nocticorax tamże
Sroka / pica 152
Dud... / upupa vel epops. e...
...s.
... tamże

List C...
się przepu...
61 160 J
82 215 F
Kichanie czyni.
43 106 M
48 120 A
61 159 D
80 210 G
Reume oddala
28 61 B
32 70 J
41 99 B
43 105 E
58 148 K
59 152 B K
64 166 B K
66 172 K
82 117 G
83 220 E
86 228 J
88 234 E
97 261 D
118 30 E
119 34 B
126 58 [illegible]
127 64 E
Nieżyt leczy.
119 33
127 60 [illegible]
142 21 G
Krew z nosa płynącą zastanowi.
20 39 H
24 51 B
40 96 B
45 112 E
64 165 G
73 193 E
76 200 S
88 218 D
84 221 G
94 255 F
122 44 J
21 55 D H
12. 66 H
11. 6. E

List Ca. Litera
148 4. D
149 47 E
Krew z nosa pobudza
83 220 B
Rany w nosie wysusza goiącz
15 27 F
Woni czosnkową sracić
7 8 D

O Vstach

C...m... od z vst ...la
8 ... A
2 ... H
35 ... K
52 ... E D
70 ... F
73 ... D
74 ... E
91 ... E
92 2 A
127 6 [illegible]
130 71 F
Rozpadliny przy kre a kwaśnie ... st ... nawia
14 25 [illegible]
Rzgąnie z niestrawnosci żołądka leczy.
118 32 B
...wanie krwią leczy.
1. 28 A B
18 34 B
51 129 A
52 133 M
.1 187 A
.3 194 A
. 211 [illegible]
. 21 [illegible]

List Ca. Litera.
117 26 G
122 45 M
128 67 B
129 69 E
131 75 B
135 91 A B
137 4 J
142 21 G
Krosty złe w vściech goi
21 42 F
Na krosty y na rany warg
12 19 M
34 77 D
137 5 B
Rospadliny vst y warg leczy
9 14 H
13 27 [illegible]
18 35 A
20 41 L
54 138 J
65 168 J
74 197 H
87 232 K
.3 5 D
65 . E
126 56 [illegible]
147 41 A
153 65 E
Rospadliny w vściech na podniebieniu leczy.
18 35 A
35 79 D
75 199 G
.8 205 A
1.6 56 H
Ro... w vściech
...
4. ...
123 49 [illegible]
Krew z vst ... nowi
11 .8 [illegible]
Pragnienie ...

List
16 ...
22 ... ...
27 ... M
5 ... J
26 56 B
35 79 B
47 117 E
70 182 G
70 184 G
77 203 A
87 232 K
117 26 H
125 56 D
Chce ku iedzeniu dawa.
27 60 B
52 133 B
53 134 G
70 182 H
71 187 A
64 166 E
77 203 B
113 13. B
117 26 N
117 27 B J
121 42 A
123 48 L
123 50 F
128 67 A
Gniłe vst leczy
45 110 A
65 168 E
110 1 D
Skrzywienie vst leczy
45 110 D
54 136 M
57 145
Dziąsła ko... gniią abo zr... szuchnie.
9 14 E
20 41 ... sta...
4 77
. 133 E
...chnosci z ... susza ...

...4 16...
Bolesci ... vśmierz...
6. 18...
Zagniłe ... y dziąsł ...
.5 19...
83 2...
83 2...
2...
88 ...
Głos ... E
rozną dobyp...
6 8
12 2.
83 21.
147 40
148 43
Mowę stracą ... na przywr...
41 99
Gry dzieciecz... sliny z ...
148 1...
Krosty ...
Szebienn... ciecie...
122 45
Sucho... leczy
151 58
Przypien... nia z vst ...
13 ...
Wra... ...

Regestr [illegible] cy

8 [illegible]
10 H
11 L
165 F
196 B
24 K
26 H
42 B
44 c
H
[illegible] B
[illegible] zánie czi
[illegible] z ktore
[illegible] wywodzi
[illegible] 142 D
57 146 J
Wráczánie czi ni y stolce.
10 15 D
87 232 B
Wrácánie pro stecżyni.
[illegible] 243 A
[illegible] 8 C
[illegible] 50 c
[illegible] 99 C G
[illegible] zánie ko
[illegible] stánoni
[illegible] 9 D
[illegible] cie stá
[illegible] bi
223 D
229 E
20 G
[illegible] oddai[illegible]
28 H
K
[illegible] ec h
[illegible] olesc
[illegible] 4
H

21 42
27 59
31 69 f J
32 71
42 103
48 121
51 130
51 131 C f
54 138 f m
76 144
62 160 C g
64 166
65 168
69 179
69 181 f K
73 194
74 197
76 200
80 210
82 216
83 239
90 241 c h
90 243
[illegible] 261
11 3
123 70
138 [illegible] f
139 12 A c
142 21 g
145 31 c
145 34
Bolący ząb le.
46 113 b
51 151 f
64 167
7[illegible] 10 D
Zeby vmocnia
[illegible] 24 c
[illegible] 133 P
85 160
96 181
[illegible] 196 c
[illegible] 219
122 45
126 58
127

Litera
C
B
H
J
D
K
B
H
[illegible]
P
B
C
K
D
L
K
P
C
B
B
G
C
J
P
[illegible]
g
c
H

List Ca. Litera
Gnicie okolo zebow leczy.
45 110 A
Zeby dzieciom pod tym rostą.
143 27 D
153 65 H
Zeby bez bolenia pádáią.
143 27 D
145 44 J
Prochnienia zebow broni.
90 243 b
Mieso okolo zebow scieńcza
74 196 c
Oskominy [illegible] zebiech leczy.
64 165 D
Zeby biale czini
52 133 P
138 8 f
[illegible] egna leczy.
40 96 c
74 107
133 86
38 8 f
139 12 A
78 205 f
153 65 H
Z dziąsl nieczystosci sciera.
59 152 c
91 246 c
Dziąsl ránny goi
7[illegible] 196 c
Dziąsla vr[illegible] nia
[illegible] D
225 c
260 A
[illegible] uchline leczy dziąsl
74 D
[illegible] ąsl krew

List Ca. Litera
O Jezyku.
Jezyk gdy komu spadnie.
54 138 B
43 105 C
76 203 L
79 21[illegible] K
96 260 A
Jezyka [illegible] árállz leczy
57 146 D
61 160 C
12 20 C
142 20 B
O S[illegible] ji[illegible]
o Gá[illegible] le
Opuch[illegible] c szyie / to ie[illegible] slinogorz l[illegible] zy.
55 [illegible] A
19 K
21 H
[illegible] line z szi [illegible] rozpadza.
36 172 G
Bolesc szyi[illegible] le.
148 43 F
Slinogorz leczy dziathka mi y inszym.
44 108 D
19 38 K
31 70 H
54 139 B J
7[illegible] 198
75 199 D
111 4 B
138 6 C
151 58
Bolesc [illegible] ardl oddal[illegible] a.
14[illegible]
111 4
151 58

List Ca. Litera
dla leczy.
63 164 D
Naprzeciw zalgłosci gardla y czelusci zowa te ni: mocz Branros.
54 138 B J
Bokaczki w gardle leczy.
89 240 A B
Rospadliny w gardle leczy.
63 165 K
111 4 B
Ochrapienie gardla leczy.
11 17 K
86 228 F
117 26 G
28 56 B
53 134 B
118 29 D K
135 91 B
Chropawosc w gardle leczy.
122 46 A
O piersiach
Ciszkosc y bolesnie w piersiach oddala.
[illegible] 3 B
8 J
10 G
8 11 G
30 66 D K
51 130 K
52 132 G
69 181 G J
79 208 F
81 214 G
83 119 C
86 228 F
93 J
93 F

Przedmowa.

Zywiąca rzecz wsselka / albo thesz z ziemie rostaca / ze czterech zywiolow zlozona albo stworzona iesth / tho iest z ognia / z powietrza / z wody y z ziemie / od thąd nayduie sie w tych rzeczach bytnosc / moc y vczynek. Vczynek tedy od mocy pochodzi. Moc zasie od bytnosci. Bytnosc z czterech zywiolow pochodzi z ich przyrodnemi sposoby / iako z goracoscia / z zimnoscia z wilgoscia y z suchoscia. A iakosz vmysl moy iest v przyrodzonym slozeniu przes zywiolá tych ziol / kwiecia / nasienia drzew / owocow pisac / tesz o mocach a sprawowaniu ich rozliczuym / ku posileniu mdlego przyrodzenia ludzkiego oznaymic. A ize niektore rzeczy z ziemie wyssle / są goracego / suchego przyrodzenia. Niektore goracego y wilgotnego Niektore zimnego wilgotnego z suchoscia / iako ktore podle swego zlozenia wyzszego albo tesz nizssego sa / iakosz stopnie ich sposobow wypisane beda ktoremi zaiste bytnosc swego wlasnego zlozenia przenosi sie bo w niektorych ogien w niektorych powietrze / w niektorych wodá a w niektorych ziemia podle swego rozdzielnego zmiesszánia kazde nad inne zywioly przewyzssa sie / a od takiego przyrodzonego slozenia zywiolow / moc rozliczua wychodzi ku wspomozeniu zywota ludzkiego / a to pospolitym rozeznaniu. Goracosci moc iest zagrzewac / goraco czynic / palic. Zimnosci zasie moc iest chlodzic / goracosci rozgániac / zbytniey cieplosci vmnieyssac / a to ro kussenim bywa poznano / iako przy ktorych rzeczach z ziemie vroslych ogien zywiolnym pannie / iako gorzkosc kasánie spolem / albo tesz gorzkosc z cierpnoscia / albo kasanie z slodkoscia / álbo slodkoscy gorzkosc / tesz niegdi sama slodkosc albo slonosc przewyzssa. Kasanie iest od ognia / slodkosc od powietrza iako przi cinamonie naydzie sie ize iest gorzkosc z slodkoscia zmiessana / iako tesz agaryk ma gorzkosc od przypaloney grubosci ziemney / a slodkosc powietrznosc przynosi. Gorzkosc z cierpnoscia / iako iest Aloe y piolin iest z przypaloney ziemnosci grubey y mnieyssey / iest tesz slonosci po trosse. Ty mocy wssytki bedą nizey wypisane. ¶ Ine mocy / to iest drugie / trzecie y czwarte w rozlicznych niemocach ziawiaią sie przes vczynki swe / powod swoy biorace z ognia zywiolowego / maia moc zazywaiaca / wyparzaiaca wodnosci / czyscic nieczystosci / otwierac przechodi / scierac gnilosci rospusszac zsiadle rzeczy od zimnosci / odmiekczac wssitki twardosci zsiadle / scienczac grubosci / otoki wyciagac przes pare / y innych wiele mocy iest. Drugie mocy sa poczatkie trzecich mocy y vczynkowich przy ciele ludzkim w zdrowiu vpadlym / iako gdy kamien iest w nerkach albo w mecherzu / ma moc lamac gi a piasek z moczem wypedzac / ta moc to czyni gdi bedzie z druga zlaczona / bo tego nie przemoze tilko sama zywiolna goracosc. Ale mocz scienczaiaca / przenikaiaca a rospusszaiaca wilgosci kamienne. Tez ta moca / mocz z mecherza y z nerek wypadza / na to sluzy mocz odtwieraiaca mecherz y przechody nerczane / a wilgosci w nich zimne rospusszaiaca y przyciagaiaca / grubosci scienczaiaca. Tesz zastanowienie rzeczy v pan / y tesz Emoroid / to iest zyl w stolcu naprawia. Moca trzecia vczynek sprawuie / a to z pomoca drugich ktore sie tu wymieniaia. Moc odtwieraiaca przechodzi zyl / badz to w macicy albo okolo / kiedy bedzie zlaczona z moca przyciagaiaca krwie wilgosci grube czyscic y rospusszac / piersi tesz czyscic snadnem wycharchanim slin / gnoiu z piersi / sluzi krwawe wymiatac / glisty tesz morzye / robaki y wssy z ciala wyganiac. Thesz vczynek bardzo vzyteczny iad z ciala y od serca precz wypedzac / a serce y wssytki czlonki wnetrzne posilac / y tesz oczi iasne czinic / vssy ku sluchu naprawiac y inne czlonkom smyslow potwierdzic. Te tedy wssytki vczynki od tey mocy trzeciey / ktoraz to ma z innemi mocami swe spoienie / pochodza. ¶ Czwartha moc rzeczy z ziemie wyrosle / zaiste vczynki swe przy

nassim

Przedmowa.

nassym ciele własne sprawuie/iako gdy krew bedzie porussona złemi a nieprzyrodzonemi wilgosciami: czyści ią a przes ciała wypadza: iako gdy kolera albo flegma albo tesz melankolia przymnaza sie a czysta krew zanieczisćia. A aczkolwiek te wilkosci bedąc zmiessane w zylach samym pusszczanim krwie wyplywaia przed nie/wssak mocą tych rzeczy z ziemie vrosłych przes skuteczna sprawe/to iest danim lekarstwa/wyciągaiacty złe wilgosci precz krew sie czysci y od porussenia zachowywa/a to sie dzieie dla vczynku czwartey mocy tych rzeczy z ziemie wyrosłych/a od nauczonego lekarza pokussonych y wydanych. ¶ Tá tedy mocz własnym przyrodzenim od zwierzchnich niebieskich planet y gwiazd/y tesz dla biegu słonca tym rzeczom zywiolnym bywa daną ku vprawie y ku posilaniu członkow wnetrznyh/iakosz zioła maią moc rozmaitą od swiathłosci niebieskiey/iako Piwonia ma moc isz padaiącą niemoc oddala mocnie. Orzech muskatowy/Kubeby/Rozmaryn/ty rzeczy maią moc mozg posilać y insse. A tak ty vczynki tych rzeczy namienionych/nie z mocy zywiołow/albo nie z gorącosci ktorą maią od ognia/ale od zwierzchnich promieni gwiazdecznych pochodzą/bo wiele iest rzeczy przyrodzenia gorącego/a wssakosz tego vczynku przy nich nie masz/to iest isz nie są pozyteczne członkom człowieczym w lekarstwie tak znamienicie iako ty namienione/a ono Laktuka wątrobe odwilza bo te moc mą od zywiolnego słozenia wodnego/a wssakze iey nie posila/ale/mlecz tesz to czyni co y laktuka ale wzdy wiekssą moc ma z strony nieba isz wątrobe odwilza y posila. Przetosz mocy takie y własnosci poznać dar iest stworzyciela niebieskiego/ktory stworzywssy te rzeczy moc im takową dał/a poty iest o rzeczach słozenia gorącego. Moc tedy z zimnosci zywiolowey poszła a w te rzeczy vrosłe wlana/tym sie vczynkiem ziawia. Naprzod zaziąbia/a stąd pochodzą y insse rzeczy iako wilgosci/krwie zsiadania/vliezek zatwieranie/zastanawiać krew/ztwardzić/zgęścić/zatkać/rozegnać gorącosci z wilgosciami/w wnątrz y w trzewach twardzic sen przywodzić/duchy martwie y gorącosć przyrodzoną/a tesz sie vczynki tey mocy domysłem cielesnym oznaymuią/iako siwą wodnoscią/kwasnoscią/cierpnoscia/oskominnoscią zmarssczanim. ¶ Rozdział tesz stopniow tych rzeczy z ziemie vrosłych przy mocy gorącey y zimney/przyrodzonym smysłem bywa poznan/bo to co nie przeslisz zagrzewa/albo chłodzi/albo wilzy/albo sussy/w pierwssim stopniu okazuie sie byc. Co lepak barzo zagrzewa/albo chłodzi albo odwilza/albo sussy/w wtorym stopniu okazuie sie być. Ty zasie ktore znamienicie palą/albo odwilzaią/na trzecim stopniu kładą sie byc. Ktore zasie z kasanim palą/albo przeslisz chłodzą y vmarthwiaią/mocnosć/krew y insse duchy w czwartym stopniu naydują sie byc. Suchosć czwartego stopnia nie naydnie sie thylko przy koncu trzeciego stopnia. Wilgotne rzeczy stopnia czwartego są iadowite/vmartwiaiące zadussaiące/iako są bdły/zwłassczą grzyby opium. etc. To przepisanie iest iakoby drzwi/prez ktore wnisć ku innym taiemnym rzeczam. Kto rozum ma po temu/moze nizey pisane rzeczy łacno pochopić.

Regestr o ziołach

B — List

- Byliczą Artemisia 1.
- Boze drzewko-abrotanum 4.
- Abrotanum siluestre Prosszczek.
- Babla/Arnoglossa vel plantago. 11.
- Borag/Borago 13.
- Bukwicá/Betonica 14.
- Barszcz/Branca vrsina eodem
- Bániá albo korbás. Cucurbita. 27
- Bluszcz ziemny/Edera terrestris. 32.
- Bluszcz drzewny/Edera arborea. eodem.
- Biała gorczycá/eruca. 33.
- Bzuchá/fistula pastoris. 36
- Bielen albo szaley/Iusquiamus. 42.
- Biedrzeniec/Piptnella. 65
- Brzoskinia/persicus. 69.
- Bez/Sambucus 83.

C

- Czebula/cepe 19.
- Czosnek/allium. 6.
- Cwikłá/bleta. 15.
- Centurzyia/centaurea 18
- Costus (zamorskie) 24
- Czemierzycá biała/elleborus albus. 30.
- Czemierzycá czarna/elleborus niger. 31.
- Chebd/ebulus eodem.
- Chmiel/lupulus. 46.
- Czarnucha abo kąkolica: nigella 57.
- Czartouo zebro premorsa 71
- Chrzan/radix 75.
- Czárnogłow/silermontanum vel sempersana. 79.
- Cebulá mysza/squilla. 83.
- Cząbr/Saturegia vel timbra. 89

D

- Dziewiesil/herba victorialis vel puerilis. 41.
- Dłoń Kristhowá abo rączki/palma Christi. 71.

List.

- Dab/Quercus 74.
- Dziewanna/tapsus barbatus 90
- Dzięcielina/timus 91

E

- Epitimum (zamorskie) 33

F

- Fiołkowy korzeń. Iris illirica. 45
- Fiołki/viole. 92

G

- Grzyb/fungus. 37
- Gorzczka/genciana 38
- Gwozdziki/gariofili 39
- Gallas/galla. 40
- Grzybienie abo wodna lilia. nenufar 58
- Gir albo giers/olus vel olisatrum 61
- Golębia nogá/pes columbinus. 68
- Greczkie wino/passule. 71
- Grussczyczká/pirula 73
- Gorczyca/sinapis 79
- Gromowe korzenie/Sparagus: 82

I

- Iesion/fraxinus 35
- Iaslier/flammula 37
- Ianowiec/genesta 38
- Ieleni trunk abo sirp/herba fulonum 41
- Izop/izopus 43
- Iałowiec/iuniperus eod.
- Iawor/platanus 68
- Iezyny/moracelsi. 78
- Ielenii ięzik/scolopendria/84
- Iemiołá/viscus arborea. 96

K

- Kmin/ameos 7
- Kokornak/aristologia rotunda 9
- Kopr swoyski/anetum 7
- Kopytnik/asarum. 9
- Kamienna lebiodka albo polna mietka/calamentum 17
- Koriander/koriandrum 20
- Kania przędzá/cuscuta 20
- Konop/canabus 23
- Krokos abo domowy szafran cartamus 23
- Kapusta/caulis eodem
- kosztiual/consolida maior 26
- Kuklik/gariofilata 38
- Kokorzyk/Iarus vel aaron minor 42
- Kosáciec/ireos vel iris 43
- Kantarides (chrobacy) 45
- Kamphora (iest gumi 45
- Kobylisszczaw/lapatium acutum 47
- Krwawnik/millefolium 51
- Kosć z sercá ieleniego/os de corde cerui 61
- Kurza nogá portulaca 63
- Kania noga/pes milui 71
- Kosmaczek/pilosella 72
- Kocenki zolte/sticados citrinum 81
- Kocenki z Arabiey/sticados arabicum eodem
- Konik/trifolium 91
- Kozlek/valeriana 94
- Koszyszczko/verbena eodem
- Kniáth/końskie kopyto albo podbiał/vngula caballina minor. 95
- Kąkol/zizania - 97

L

- Lobodá/atriplex 10
- Lilia/lilium 46
- Lubszczek/leuisticus 48
- Lubszczek drugi/ligusticum. támze.
- Láwándá/lauendula eod.
- Lanká/lilium conuali 49
- Lakrycia/liquiricium eod.
- Lebiotká/origanum 59
- Luk/porrum 64
- Lisie iayká/satyrion 81
- Lamkamień/saxifraga 84
- Layno abo gowno/stere. 89

M

- Mieczykowie/accorus 5
- Michunki/psie wisnie abo alki/alkakenge/ 7
- Mátki bozey włoski/capillus veneris 19
- Mała ozanka camepite 25

BB Mlecz

Regeſtr o ziolach

List
Mlecz wyſoki/endiuia 29
Maiownik abo wątrobne ziele/epatica 30
Mieczyk/gladiolus 40
Mikolaiek/iringus 44
Mieſiaczek/ calendula 46
Matki bożey len /linaria/ 50
Miodunka/meliſsa 51
Mietka/menta 52
Maruna/matricaria 53
Maiorana/maieran 53
Maioran leſny ſamſuc9 87
Matriſilua 56
Malon / melon eodem
Myſze vſzkà/ auricula muris 11
Màliny/ rubus vel mora rubi 77
Mumia 57
Mak / papauer 65
Màrzàná wietſza/ rubea tinctorum 77
Macierza duſzkà/ſerpil. 86
Morskie bdły /ſpongia marina 88
Mydlo/ ſapo eodem
Mech/ vſnea 93

N

Nawrot/elitropium 33
Noſtrzeg/mellilotum. 52
Niedoſpialek/ morſus galline ſiue anagallus 56
Nocy dzień/paritaria 63

O

Opich albo mirzyk abo pczelnik / apium 8
Ogorek / cucumer 22
Oman / enula campana 30
Orzeſzki/ filipendula 35
Oleſznik / meu 56
Omieg / napellus 59
Oſtrus/oſtrutium 61
Obraski/ panis porcinus vel grtanita / vel barba aaron List 67
Oſeth / tribulus 91

P

Piolyn / abſinthium 2
Piwnik / wloska kalina/albo czerwonaglika/berber9. 15
Polski balſam abo baſilia. Baſilicon 16
Przeſtep/brionia eodem.
Podrożnik / cicorea 17
pſi iezyk/cinogloſsa 18
Przeſlka /cauda equina 24
Pſi rumien/cotula ſetida vl amariſca 26
Polny kmin/carui 27
Ptaſze gniazdo/ daucus creticus eodem
Polna ruta/fumuster. 34
Poziemki abo ſumnice / fragaria 35
Polne gwozdziki / filius ante partem 36
Pàproć/filix eodem
Paluchy/ hermodactilus 41
Paraliżowe ziele/ herba paraliſis eodem
Pepownik / herba vmbilicorum vel perfoliata 42
Pokrzyk/ mandragora 55
Piretrum /zebowe ziele 61
Piwonia/peonia 62
Piotruſzka/petroſilinum 62
Paprotkà/polipodium 62
Poley/pulegium 64
Pięcperſt abo pieciornik pentafilon 65
Paſternak leſny / polna marchew albo ſroce gniazdo paſtinaka ſilueſtris 66
Paſternak domowy/ paſtinacà domeſtica 67
Palacz zàieczy abo domek zaieczy/palacium leporis 67
Piſtacea fiſtica 68
Pepkowe ziele/ perfoliàta 70
Pſilium eodem
Pieprzycka abo wloska rzezucha/piperata 71
Pleſznik/ pulicaria 72
Poligonia eodem
Pſinki/ſolatrum 78
Polna dryakiew/ſcabioſa 85
Przymiotk ſenecion 87
Palki abo rogozie/ſpatula fetida 88
Przerwipep abo pepàwà tormentilla 90
Paieczyna/tela aranee/ 92
Polna ſzczeć/ virg. paſto. 93
Pokrzywà/vrtica 94
Powoy / volubilis 95
Ptaſzy iezycek/linguà auis: (50.

R

Rzepik albo ſtarczek/ Agrimonia 6
Rumien/camomilla 18
Rzęſa/lenticula 49
Rzeżuchà/ naſturcium hortulanum 57
Rzeżuchá wodna àlbò przymiotnik/naſturcium aquaticum 58
Rdeſt/perſicaria 75
Roża / roſa 74
Rzodkiew/raphanus/eodem
Rozmarin / roſmarinus vel antos 76
Rutà/ 75
Rzepa/rapa 76
Rozchodnik/ ſemperuiua 82
Romanowo ziele / titimallus 90

S

Slaz wyſoki/altea 4
Szczaw/acetoſa 5
Smolnik abo kokornak/ ariſtologia longa 8
Słoczek abo trlycz / catapucia 21
Swinia weſz/cicuta 24
Soſnkà mnieyſzà/ eſula minor 28
Szadziec eupatorium 29
Swieczki eufraſia 32
Szarlatek albo brunatek gallitricum 38
Słoczek/ gira ſolis/catapucia vel penta dactilus 40
S. Janà ziele /ipericon/ fuga demonis / vel perfoliata vel ſcopa regis 44
Salata/laktuca 47
Soczewica / lens 50
Sporyſz / lingua paſserina 50
Slaz / malua 52

Regeſtr ziol

List
Szanta/marubium 54
Szczyr mercurialis 55
ſtruſove pioro/ os mun. 60.
Sturzeſz/ pes coruinus 68
Soſna pinea 73
Swini pysk abo mnich/roſtrum porcinum 78
Szpinak/ſpinachia/ eodem
Squinantum 80
Szawina ſauina 82
Szalwia/ ſaluia 85
Spica nardi eodem
Spikà rzymska/ ſpica celtica 86
Simphicum eodem
Soldanella eodem
Sertula 88
Staphiſagria 89

T

Tobolki albo taſznik / burſa paſtoris 15
Tatarskie ziele/calamus ſilueſtris 22
Trzebula / cerifolium 25
Trzemdala abo diptam / diptamus 28
Tredownik / febrifuga 36
Trawa/gramen 39
Topola / populus 66

V

Vrzet/ſandix 86

W

Wezownik / aaron 10
Wloska wierzba/ agnus caſtus 12
Wolowy iezyr / albo wielka miodunka/bugloſsà 13
Wodny oſtrzyſz/ciperus 20
wielka ozanka / camedreos 25
Wloski kopr/ feniculus 34
Wroble proſo/grana ſolis 37
Wilcze lyko/ laureola 49
wolowe okà/oculo9 bouis 60
Wronie oko/ oculus corui / alias nux vomica eodem
Wilczy groch/ pellicinus 69
wſziwy kopr/ paucedan 69
Wezownik / ſerpentaria. 80
Wierzba/ſalix 84
Wrotycz /tenacetum vel atanaſia 92
wezowy trunk / virg. au. 95
wino plone/ vin. agreſte 96
Wino biale. tàmże

Z

Zlotnik albo iaskolcze ziele/ celidonia 21
Zimozielon/ lilialis vel liliana 50
Zolcien abo nogietek/ambroſiana 12
Zlotoglow/aſſodillus 12
zywokoſt/ conſolida min. 26
Zywokoſt czerwony/ conſolida rubea eodem
Zorawiny. 54
Zlotoglow, narciſcus 59
Zamorski mak / opium 60

O Zamorskich

A

Aloe/ halena 110
Anyz/aniſum 118
Alun / alumen 131
Arſenicum 134
Bobek/ laurus 119
Bob/ faba eodem
Bolus armenus 131
Blaywàs/ceruſa eodem
Cebula abo iablko zamorskie coloquintida 111
Caſsia fiſtulà 111
Czukier/zuccarum 113
Cinamon tamże
Cardamomum tamże
citroue iablko / pom. citri 121
Dziegiel/angelica 116
Dràgant 125
Euforbium 111
Emblici y mirabolani 112
Figi ficus 118
Fenum grecum 119
Galgan/galanga 114
Gruſzka/ pirus 124
Gumi arabicum 126
Galbanum 129
Gleyt / litargirum 132
Grinſzpan/viride es. 113
Imbier/zinziber 116
Iuiube y ſebeſten 118
Iablka poma 123
Ieczmień / ordeum 124
Ialowczowa żywicà 128
Kàpàry/capparis 119
Kaſztàny / caſtanee eodem
Kubeby / kubebe 119
Kamphora 125
Kadzidlo tus / olibanum 129
Koperwaſer vitrioleum 133
Krochmal/amidum 134
Lep/viſcus arborea 115
Lniane naſienie/ſemen lini. 120
Lupinus eodem
Laskowy orzech auelana 121
Laudanum 126
Lapis lazuli 132
Mànna 112
muſzkatowy orzech/ nux muſcata 114
Muſzkatowy kwiat. tàmże
Migdaly/ amigdala 116
Mala granata 122
Maſtikà/maſtix 126
Mirra eodem
Modrzewowa żywica terpentina 127
Neſzpuly/neſpilum 221
Oliwki z oliwą / oliua 123
Owies / auena 124
Otreby/ cantabrum 135
Pieprz/ piper 115
Pigwy/ citonia vel cociana. 117.
Proſo milium 120
Palmowe drzewo / dactillus eodem
Ptaſza wyka /orobus 122
Pomagrany 123
Pſzenica/ triticum 125
Reubarbarum 112
Reuponticum 115
Rozynki/ vue paſse 118
Ryż/ Riſum 125
Sanguis draconi 128
Serapinum eodem
Srzebro/argentum 130
Srebro żywe/argentum viuum eodem

Selko/ vitrum 132
Siárká/ sulphur/ sol sal 132
Spisglas/ antimonium 133
Saletra/ sal nitri 134
Sal armoniacum/ tamże.
Scamonea 112
Senes 113
Száfrán/ crocus 114
Sandale 115
Smola/ picea siue pix 127
Storax. 127. sarcocola 128
Sandaraca 128
Tamarindi 113
Tucia 134
Węgierskie śliwki/ pruna damascena 118
Włoski orzech/ nux vsualis. 120.
Wiśnie białe/ cinus alba 122.
Wapno/ cementum 131
Wáinstin/ tartarus 133
Żywicá/ resiná 127
Złoto/ aurum 130

Regestr o Wodkach

Alunowa wodka 99
Anyżowa támże
Boragowa. Biedrzeńcowa.
Bzowego kwiátu/ tamże to.
Bukwiczana. Bábczáną.
Baziliowa abo polskiego balsamu. 100
Celidoniowa. Czarnego korzenia támże.
Chmielu płonego. Chebdu.
Centurzyny támże.
Dziewannowa z kwiećia.
Dębowa/ Fiołkowa/ tamże.
Grzybieniowa. Gromowego korzenia. tamże
Isopowa 101
Jelenich ięzykow tamże.
Jałowczowa 104
Kossaczowego korzenia 101
Koszły wołowa. Kurzey nogi
Kaniey przędze tamże.
Lawendowa. laktuczána 101
Lanczana. Łamikámieniowa
Miodunczana támże.
Macierzyduszki támże.

List

Michunki po łatinie alkalenge. Mleczowa tamże.
Mieteczana 102
Matki bożey włosek tamże
Maioranowa/ mikołáykowa
Maku białgo. tamże.
Omanowa. Piołynowa 102
Psinkowa/ Pozimkowa.
Páráliżowego zieła támże.
Polney ruty. Polney dryiakwie. Podroznikowa támże.
Pigwiana 102 Psili 103.
Przęstkowa. Páprotiána.
Ruciana. Rumiankowa.
Rozmarinowa. Rożána.
Roiownikowa. Rzodkwiana
Rozchodnikowa tamże
Ślazu włoskiego tamże.
Skoczkowa. Sporzyszowa
Świeczkowa 104
Szczerowa. Szálwiowa.
Szczotkowa támże.
Szafranowego kwiatu. tá.
Trawowa. Trlyczowa.
Wołowego ięzyká. támże.
Wierzbowá. Winna
Winnych skorek wodká 104
Włoskiego kopru. Wysokiego ślazu/ tám porząd wszitki.

Tamże też o Oleykoch.

Regestr Zwierząt:

Baranek/ agnus 135
Báran/ aries 136
Kiernoz/ aper tamże
Osieł/ asinus 137
Woł/ bos támże
Byk/ taurus 138
Ciele abo iałowka/ vitulus.
Kozá/ capra/ kozieł caper 138
Koń/ equus 139
Muł/ mulus abo mulicá.
Pies/ canis 140
Kot albo kotká/ cattus vel feles 140
Mysz/ mus támże.
Stonog albo wielonog. multipes tamże.

List

Wesz/ pediculus 148
Mol/ tinea tamże
Pchłá/ pulex 141
Wielbląd/ camelus/ tamże.
Bobr/ cástor 142
Jeleń/ ceruus tamże
Láni/ damma tamże.
Dzika kozá/ dammula 143
Krolik/ cuniculus támże
Jazwiecz/ taxus vel daxus.
Jeż/ hericius 143
Zaiąc/ lepus támże
Wilk/ lupus 144
Łásiczá/ mustela támże
Niedźwiedź/ vrsus/ támże
Liszká abo lis/ vulpis támże.
Kret/ talpa. 145.
Jaszczorká/ lacerta/ támże
Żábá/ rana támże
Niedźwiadek. scorpio/ támże
Lew/ leo támże

O Ptacech Regestr

Orzeł/ aquila 146
Jastrząb/ accipiter támże
Sokoł/ falco támże
Kaczor/ anas 147
Gąsior abo gęś anser et auca
Kur abo kogut/ gallus eod.
Kokosz/ gallina eodem.
Kapłon/ capo 148
Kokosze iáyka/ galline oua.
Bocian/ ciconia/ ibis. eodem
Gołąb/ columbus/ tamże.
Grzywacz/ palumbus 149
Sinogárlica/ turtur/ eod.
Paw/ pauo támże.
Wrobl/ passer/ támże
Kuropatwá/ perdix/ 150
Drozd/ merula támże.
Gawron támże.
Kukułká/ cuculus/ támże.
Sowa noctua 151
Jaskołká/ hirundo támże
Żoraw/ grus támże
Lelek/ nocticorax támże
Sroká/ pica 152
Dudek/ vpupa vel epops. e.
Sęp/ vultur eodem.

Nieto-

3.

List

Niedoperz/ vespertilio. eodem
Pszczoła/ apis 153
Ossá/ vespa támże
Muchy/ musce támże
Komor/ culex támże

O Rybach Regestr

Węgorz/ anguilla 154
Śledź/ allec/ Wyzá exox eo.
Jesiotr/ esox 155
Szczuka/ lucius vllupus. e.
Piskorz/ teucha eodem
Kárp/ carpo. Kleszcz eodem
Płociczá/ Jazie 151
Kleny vkleiá eodem
Okuń/ pertia 156
Jazdzi Sędáć sandina eo.
Kiełb eodem
Mientus y śliż 157
Certá. Sum. Ninog eod.
Karás y dubiel edem
Łosos/ salmo/ Pstrąg eod.
Lin/ tinca/ Lipień 158
Rak/ cancer eodem
Ślimak morskie/ conche/ e
Małż morski/ murix/ eodem e
Ślimaczki ziemne/ cochlee
Ostrea/ Purpura 159
Wieloryb/ cetus eodem.

List

Delphin 160
Páiąk morski/ aranea marina/ lampredula eodem.
Conger/ Ec[illegible]inus/ echini eo.
Gardus/ mulus/ sepia. 161
Timus támże
Branoscopus 162
Cocodrilus eodem
Smok morski/ draco marinus támże
Felchus y Galata. támże
Zaiac morski lepus marinus
Lis morski támże. (163
Niedźwiadek morski/ y Stonog morski/ scorpio et scolopendra. Stincus eo.
O náturze Rybiey/ tamże.

O Kámieniach dro

Adamas Agates 164
Alabastrites 165
Alabandina 164
Káploni kam. alectorius 165
Ametistis eodem
Orłowy/ aquile lapis eod:
Mosiądz/ auricalcum eod:
Balagius. Bezaar/ sirotká:
Borax. Carbunculus et(166
Celidonius támże

List

Celonites Crisolectrus 167
Crisolitus eod:
Kryształ/ cristallus eod.
Cinnabar támże
Koral/ corallus támże
Miedź/ cuprum 168
Popioł/ cinis. Ematites eo.
Żelázo/ ferrum Gagatek e.
Granatus: Gelacies 169
Jacinctus/ Jaspis eodem
Bursztin carabe vl succinum.
Lazur/ lapis lazuli eo.
Mágnes. Magnesia 170
Marmor: Perły margarete
Pumex. Rubin rubeus 171
Safirus/ Smaragdy eod.
Krzemień/ silex eodem
Dáchowka/ tegula eodem/
Topazion 172
Vesice et mokaris eod.
Gębká morska/ spongia mariná eodem
Zignites: támże

Regestr na wszelkie niemocy/ ktore lekarstwem tych ziół bywáią vzdrowiony/ ktory dla łácznego nalezienia iákieykolwiek niemoczy iest położon/ á on rychło vkaże lekarstwá przećiw niemoczam rozmáitym.

O Głowie,			List	Ca.	Litera	List	Ca.	Litera	List	Ca.	Litera	List	Ca.	Litera
			27	60	E	85	224	A	149	47	D	23	46	D
Parchy na głowie leczy:			29	65	C	89	239	A	153	65	F	29	65	C
			45	111	B	90	240	K N	Strupy na głowie leczy.			31	68	E
List	Ca.	Litera:	59	149	F	91	243	D				84	221	C
3	2	C	73	194	H	125	54	B F G	7	9	C	Boleśc Głowy czyni		
5	4	H	74	198	G	127	64	D	138	7	A			
6	8	C	78	205	D	136	2	B	Z otrąb abo z łupienia gło. czyst:			6	8	F
8	12	C	80	210	I	138	8	C				23	46	C
12	21	H	81	214	C	140	13	D	6	8	D	69	181	A
19	37	C	83	219	E	144	30	E	15	27	E	83	220	B

List. Ca. Litera
Czyni bolesc glowy
117 28 A
Glowna bolescz oddala
14 25 E
19 36 K
32 71 D
32 72 B
35 79 F
38 90 E
41 99 B
43 106 L
49 122 C
52 133 N
53 134 D
60 155 D
61 158 B
69 181 D
70 184 B
74 197 E K
76 200 B
76 201 I
77 203 G
79 209 H
80 210 I
93 250 B
142 21 F
110 1 B
129 68 B
152 60 B
Zimney przyczyny bolesc oddala.
21 42 C
57 145 C
82 215 E
105
Z goracey przyczyny bolesc glowy oddala
27 59 E
47 115 D
55 140 A
58 149 C D
60 155 D
64 165 L
78 207 C
92 249 A

List Ca Litera
93 250 H
95 250 D
115 21 E
84 112 E
59 149 N
46 228 B
Dzieciom glowy bolesc odda.
56 141 B
Pol glowna bolesc oddala
12 20 G
54 136 M
87 230 G
Szumienie w glowie oddala
27 58 D
60 153 C
Wrzody mokre na glowie leczy
40 97 E
Wilgosci w glowie trawi.
57 146 P
85 226 B
86 228 I
94 254 D
128 66 B
35 76 C
75 199 B
119 33 B
128 68 A
Flux z glowy wyciaga
73 194 D
Dymom do glowy wstepowac niedopuszcza
20 39 C F
23 46 G
117 26 K L
121 42 B
124 51 B
Zawrocenie glowy oddala.
4 3 K
14 25 F
20 39 K
86 228 B

List Ca. Litera
137 4 M
Rany glowne goi
39 94 B
14 25 B
Bczyscia glowe y potwierdza ia
15 27 B
19 38 C
21 42 M
31 68 G
32 71 D
32 72 C
53 136 E
54 136 M
58 48 I
67 175 G
85 225 F
89 239 A
Zla pamiec naprawia
13 22 H
21 41 F
49 122 B
60 155 C
69 181 C
80 210 R
86 228 B
119 34 B
129 70 C
142 20 F
Pamiec psuie
66 170 L
Mozg y glowe posila
11 18 H M
39 94 C
48 120 A
74 197 M
75 199 B C
76 203 I
82 215 F
85 226 B
86 226 G
88 234 C
110 10
112 5 D
113 13 A
114 14 D E

List Ca Litera
114 16 C
114 17 C
119 33 B
119 34 B
127 60 D
129 69 H
142 20 C
Mozg z nieczystosci flegmistych wyczyscia
61 160 B C
80 215 C
89 139 A
48 120 A
Mozgowe napelnienie czysci
51 130 M
79 210 E
Tym ktorzy od rozumu odchodza lekarstwo.
70 182 I
71 185 B
80 210 G H
151 57 E
Odeszcie od rozumu czyni.
42 103 G L
Ludziom opetanym lekarstwo
62 161 H
Nalysey glowie rosci wlosi / albo na brodzie.
4 3 A
12 21 E H
15 27 G
20 36 L
23 46 D
74 198 G
81 214 D
85 225 N
86 226 E K
90 240 N
139 11 C
140 14 F
142 22 A
143 27 B
145 34 A

List Ca. Litera.
153 67 E
Wlosi wmacznia na glowie
57 146 B
112 6 B
Wlosy czerni.
32 71 E
40 96 E
54 138 H
83 220 H
85 225 H N
Wlosy iasne czyni
90 121 H
77 204 E
wlosy chedozic
121 41 A
Wlosom niedopuszcza byc.
139 12 B
91 243 C
wszam y gnidam niedopuszcza byc.
15 27 E
31 68 E
89 239 A
137 5 B
139 12 C
141 17 B C
153 65 G
Strzekanie y bolesc skroni usmierza.
126 59 B

O Wszoch.

Gluchosc oddala i piszcenie
3 2 G
32 72 B
49 121 F
43 219 D
83 220 H
86 226 G
116 24 C
138 8 B
142 20 F
Robaki

List. Ca. Litera
Robaki w wszu morzyc
2 2 H
17 33 G
31 68 D
31 69 H
31 70 F
34 78 M
58 148 E
70 182 D
76 200 T
83 220 H
97 261 F
133 85 E
Sluch ostrzy
20 38 K
Szumienie y bolenie wszne oddala
87 230 I
142 20 I
Piszczenie w wszu oddala
20 38 K
31 70 f
46 114 f
134 88 A
138 5 L
153 65 G
Bolesc w wszu oddala
8 11 E
12 21 D
15 27 L
23 46 A B
27 59 D
42 103 D
46 114 f
53 134 C
54 187 I
57 145 C
63 164 N
64 166 G
66 171 C
70 182 E
77 204 G
3 220 H
4 221 H
22 45 f

List Ca Litera
129 69 E
138 6 D
139 40 f
134 12 C
145 31 C
147 41 A
149 49 A
Strupy y rospadliny w wszu goi
15 28 D
95 256 E
Nazolzy za wszne
1 1 G
6 4 f
53 135 f
Zolzy / gruzly y guzy leczy.
6 6 K
10 17 E
10 15 K
14 26 A
19 36 I
27 58 B
40 95 C
43 106 H
47 116 D
60 153 B
66 172 f
76 201 C
79 210 E
84 221 G
89 337 C
116 22 B
138 6 B
Opuchline w wszu leczy
10 17 B
Gnoy z wszu czysci
51 129 A
96 260 A
127 40 D
Krosty za wszne leczy
40 97 E
Rope z wszu wywodzi

List Ca. Litera
84 221 K
Wszny wrzod leczy
122 45 K

O Oczach

Bielmo / y insze makuly z Oczu spadza
3 2 F
5 5 C
29 64 F
34 78 H
21 42 K
43 106 D
57 144 C
80 210 S
81 214 F
133 82 f
134 89 B
136 2 C
139 12 C
156 38 A
149 49 B
151 58 D
152 63 E
152 64 C
Mdly wzrok czyni
6 8 G
8 11 F
20 38 L
50 124 C
64 165 F
64 167 C
69 181 A
Naprzeciw zacmieniu oczu
4 3 K
11 18 C F
14 25 D
36 82 F
153 65 B
Zle wilgosci z oczu czysci.
6 8 G
18 34 G
24 2 K

List Ca Litera
42 103 H
74 197 M
Czyscienie y posilenie oczom
6 7 C
10 15 E
21 42 H
34 78 A
36 94 B F
57 144 C
74 197 I
76 200 D
84 221 F
86 226 F
88 234 A
91 244 B
91 246 D
95 255 F
110 1 D
113 13 F
119 35 C
122 46 C
128 65 B
129 68 D E
129 69 F
182 79 E
146 37 B
146 38 B
148 45 H
150 52 C
151 57 D
151 58 C
152 61 D
152 63 C D
Sinosc pod oczyma spadza
3 2 D
16 31 E
17 33 f
53 136 C
Opuchline pod oczymā leczy.
12 21 C
27 59 E
Bolenie Oczu oddala y oczi potwierdza
16 30 f
19 36 K

List Ca. Litera
20 39 L
24 49 B
53 134 L
56 142 B
64 116 G
74 197 M
90 241 D
105
Swierzb na oczu leczy.
34 78 I
19 38 G
Jeczmyk leczy
12 21 C
Opuchliny powiek leczy
44 108 C
Wzrok ostrzy y czysci.
76 200 R
76 201 B E
77 203 G
83 219 C
89 238 A
152 64 C
Plynacze oczy leczy.
58 148 I
76 200 M
134 90 A
139 12 D
146 37 A
148 44 G
Lzy w oczu wysusza
60 155 D
Ociekłosc oczu leczy
56 140 K
Chore oczy lē.
62 162 D
Goraczosc oczu oddala.
60 155 D
78 205 G
95 257 E
Nieczystosci z oczu y czerwonosc sciem

Regestr niemocy

List. Ca. Litera
60 155 D
74 197 M
76 200 M
90 242 G
45 112 D
84 221 F
Goraczosc y lipkosc oczu leczy.
78 205 G
Oczy lipkie y gnoiace leczy
133 84 E
Oparzyste oczy leczy.
129 12 D
Krosthy z oczu spadza.
148 43 E
Krwawe oczy leczy
149 47 B
149 48 A
149 49 A
149 50 A
Zsiadla krew pod oczyma rozpadza
133 82 I
Zathwardzenie powiek leczy
148 44 H
149 50 A
Czarne brwi czini
144 30 E
Na brwiách wzdecie leczy
5 4 F
133 8 D

O Twarzy:

Thrad na liczu leczy.
5 4 C
6 6 C
7 10 E
15 27 F
17 32 F

List Ca. Litera
17 33 E
19 38 F
22 43 L
31 69 E
33 75 C
41 99 B
49 121 A
58 148 M
63 165 C
89 240 G
97 261 C
133 86 B C
111 3 K
137 4 A
139 12 C
144 29 B
145 32 A
145 34 G
Trad czarny i morfea leczy.
150 53 B
Trad czyni na liczu
6 8 F
Czerwone krosti na liczu goi.
29 64 H
31 69 E
58 148 M
77 202 N
77 203 C
111 2 E
111 3 K
133 86 B
Krosty wodne á biale z licza gladzi
35 80 G
38 91 K
49 121 A
Krosty z licza spadza
96 260 C
125 54 G
Fláki y insze szká radosci z licza zgania
56 141 C
59 150 D

List Ca Litera
80 210 K
80 212
88 234 A
123 47 B
125 55 G
126 56 I
127 65 B
129 70 G
133 83 D
Trad biały albo krosty biale leczi
77 204 H
Piegi y insze szká radosci zgania.
12 19 I
43 106 F
49 121 A
58 148 D
59 150 D
62 161 G
75 198 D
77 202 K
123 47 B
125 54 F
126 56. I
129 70 G
138 6 A
150 51 D
150 53 B
Ospice leczy
41 98 D
77 203 C
Ogorzeline z liczá spadza
12 21 E
77 202 K
Twarz czysci
43 112 D
Sinosc z liczá zgánia
75 199 H
Liszaie y sinosc spadza
6 6 C
12 19 M
15 27 F L
23 47 B
47 116 A
58 148 C

List Ca. Litera
134 98 A
149 48 C
Czudnosc liczá abo plci czyni
10 17 F
21 41 H
27 58 C
34 78 P
52 133 L
56 141 C
80 210 K
80 112 B
114 18 B
118 29 D
119 35 B
124 52 D
125 54 E
125 55 G
131 76 B
132 79 F
Robaki ktore vegry zowa leczy.
46 113 C
59 151 B
80 210 K
148 43 E
Puchline ktora pochozzi z flegmy / gdy puchnie twarz y rece
47 116 F
12 21 L
Rumianosc liczá czyni.
83 120 D
Zsiadánie twarzy od zimná le.
147 41 A
Komu thwarz narasta.
143 24 A
Zolta niemocz leczy.
1 1 B
3 2 A
5 5 B
6 6 D E
7 9 D
8 12 E

List Ca. Litera
10 15 C F
10 15 B N
13 23 F
17 33 I
18 34 C F
19 36 C
20 40 B
21 42 I
23 47 F
24 48 E
25 53 C
25 54 B E
27 58 C
28 62 I
29 64 B
29 65 B
30 67 A
32 71 C F
46 115 C
47 115 E
47 117 M
15 128 b c e
60 153 C
61 159 A E
62 161 I
62 162 H
65 168 H
67 175 d e
76 201 D
77 204 I
78 206 C
86 226 D
95 255 A c
95 257 B e
119 8 D
82 216 B
84 221 M
84 223 D
88 233 D
90 240 M
Flaki biale z ciála sciera.
134 87 F
88 236 B
96 260 C

O Nosie.

Zátkánie wnosie

Capitulum 24.

WOlowy iezyk rzeczon dla tey przyczyny / iż iesth podobny wołowemu iezikowi/ moc te go ziela pirwßa iest zagrzewaiącza y odwilzaiącza/ w ktora moc iego iest ize kaßel
A
vśmierza y chropawość płuc gładzi tym obyczaiem czyniąc sirop. Wezmi soku wołowego iezika poł kwarti/ abo mniey/ izopu/ miodunki mnieyßey/ każdego po puł garsci/ korzenia Liliowego/ korzenia kosaćczowego/ omanu/ lakricijey/ każdego z nich po trzy dragmy/ fig suchych siedm/ warzże ty rzeczi wßitki w połtory kwarti wody iżby trzecia częsc wywrzała/ á potim przecedz y osłodz miodem czistim/ ą pij gi ciepło po ranu y w wieczor trunek dobri/ á gdi gi wypijeß/ tedy wezmi ty piłuły po poł nocy dawßi ie vczinić do apteki tak napisawßy na cedule. Wezmi piłuły de agarico dragmę iedne/ modrzewowey gębki trzecią częsc dragmy/ to iest scropuł/ soli oczkowatey ktorą zową sol gemme ziarno iedno/ zmießay ty rzeczi społem á day vczinić piłuły z siropem lakricijey w liczbie dziewięć/ potim nazaiutrz wezmi diapenidium abo diairis salomonis ktorichkolwiek chceß kołaczkow dla posilenia/ á na ostatek pomazuy maścią dialteą piersi przimießawßi kniey oleyku z słodkich migdałow.

B ¶ Trzecia moc wołowego iezika iestci barzo vweselaiącza serce / to iest gdy będzie to ziele warzono z smalcem abo z kapustą czarną vsiekawßi/ abo vwarz wołowy iezik w winie á to wino piy/ tedy mało nietakież vczini. Serapio o tym powiada.

¶ Proch tego ziela wilgotnosć z dziąsł wycis ka y zęby vmocnia y ten proch iest dobri dzieciom na rospadliny ktore bywaią na podniebieniu/ y na inßim miesthczu / bowiem barzo goi/ zmießawßi gi z przęsnym miodem. C

¶ Włosność tez ma wołowy iezik wypądzać z ciała kolerę y melancolią/ á thak kto chce pożywać tego ziela/ tedy pożyway soku iego z prochem senes z trochą imbieru y z trochą czukru Mezue powiada. D

¶ Też sok tego ziela cum boloarmeno (z apteki) zmießawßi społem / á kniemu przimießać trochę miodu warzonego abo sitij przewarzoney/ gdi tegosie będzieß napijać Kordiakę wypądza y serce vwesela. Pandecta powiada E

Betonica.

Ziele Bukwicza. Bethonich.

Capitulum. 25.

BVkwicza iesth ziele ciepłe y suche w trzecim sthopniu / ma moc ocieraiącą y przeczyniaiącą grubych wilgości/ á przeto ma moc łamiącą kamień w nyrkach y w mechierzu/ y pobudza przirodzoną niemoc [...]niam/ y bolesć bokową vkłaga/ y też zatk[...] śledziony wyczisćia/ á to gdy ie vwarzi[...] nim iezikiem y z korzenim włoskiego

...uiemy jgc/a to tež lekarstwo ma mocz na przeciwko opuchlinie przylożywßi korzenia bu... korzenia sparagowego/a to gdy ta opuch... przychodzi z zimney przicziny/to iest z fle...
...Tež proch Bukwice ma moc goić ...gmy ...y glowy/a to zmießawßi z mirrg a z trochg ßafranu pr...mießawßi ...m.

C Tež bukwicza vwarzona w occie z blußczem a z trochg piretrum plocz sobie vsta a bolenie zebow oddala. D

C Tež wodka bukwiczowa z prochem czarney heleny a z trochg tuciey/zmießay że to spolem a pußczay kielko krop na oczi/abowiem to lekarstwo zaćmienie oczu y inße skazi oddala. E

C Tež warz bukwice w winie a przyloż kiey troche piolynku y nasienia kubebow/a tego sie ...ay/abowiem glowe posila y bolesc odda... F

C Tež Bukwicza/spicaceltica/y kubebe ...warzone w lugu/a tim lugiem glowe myiay zawraczanie glowy y bolesc oddala/y swietego Valantego niemoc vlecza. G

C Tež warz bukwice z oztem/a gdyby kogo wgz viadl przyloż tego na rane/ tedy iad wyciggą na wirzch / a niedopußcza w cialo sie wkorzeniać. H

C Thež wino w ktorim vre to ziele z galganem tluczonym rziganie przikre a kwasne zastanawia. I

C Tež vwarz korzenia bukwiczanego z krokosem/a wley octu z kielka lyżek iżby czuć ocet a to wypiy/abowiem to picie flegme z żolgdka obficie pobodza y przez vsta wypgdza. K

C Tež bukwicza warzona w winie a pita / ...uie moc y zlosc iadowitego lekarstwa. Sera... powiada.

...Tež vino w ktorim wrzala bukwicza cum ...armeno zmießawßi/ zasthanawia krew ...a pochodzi z piersi.

C Tež wino bukwiczowe z chebdem a z trsky czem vwarzone a pite/bolesc czlonkow rąk y nog wypgdza/y kolike odeymuie. N

C Samo wino bukwiczowe iest dobre paniey przi porodzeniu pite/iestliby nie miala febry/ a iestliby miala/tedy go niechay nie pije a wßakoż sama wodka bukwiczowa iest dobra na ...eciwko febrze. Pandecta/Sarapio/ Pla...s powiadaig.

Brancaursina.

Barßcz. Bernklaw.

Capitulum 26.

Est ziele cieple y wilkie w wtorim stopniu/przeto ma moc odmiekczaigcżg y przemieniaigcża zlych wilgosci w dobre/a przeto iest dobre naprzeciwko vschnieniu żil suchych y czlonkow/ y przeciw bolgczkam zatwardzialym / y tež naprzeciwko zatwardzeniu sledziony/vczyniwßi masc z barßczu a z korzenia wysokiego slazu/a z nasienia Fenum greci/y lnianego/warz to w oliwie/a pothym przecedz a przikladay wosku iako wiele potrzeba/a tak vczyń z tego masc/ktora iest barzo dobra na wßelkie twardosci/iako na wrzedzienice y na sadzele y na guzy/y tež gdy nig namażeß piersi/tedy ie odmiekcza / y flegmy lacżne odbywanie czyni przez vsta/ a nawieczey gdy migdalow slodkich oleyku kiemu przimießaß nie nieslądge oliwy tedy lepiey bedzie. A

C Tež ta masc vsmierza bolesc macice. thež bolesc inßich czlonkow ktora pochodzi z zimnosci y z wiatrow ostrych/możeß tak vczynic. B
Vezmi soku barßczowego czwirzi vncie/ßawiny

ny polneu/bylice/bożego drzewka/piolynu/ßalwiiey/maioranu/rozmarinu każde° ziela po garsci/cinamonu/spiki/ galganu każdego po dwu dragmie wßitko stluc a warz z winem iż wßitko wino wywre / a potim vczyń z onych ziol y z prochow sok/ktoremu przyday bialego wosku yle potrzeba iest/a tak vczyń masc miekkg/a na kończu kladgc ty rzeczi korzenie/to iest cinamon/spike y inße/a mießay na rince iż bedzie masc/ktorey vżyway na ty rzeczy iako napisano wysßey/a nawiecey kto ma klocie w żywocie z wiatrow ostrich abo z flegmy/tedi namazuy sobie żywot tg mascig.

C C Tež sok barßczowy z sadlem gesim a z korzenim wysokiego slazu troche wina przimießawßi/to lekarstwo vsmierza bolesc stawowg y czlonkowg gdi tim bedzieß namazowal.

D C Tež vwarzenie barßczu y z liscim wysokiego slazu z nasienim psilij/ iesth lekarstwo na cießkie pußczanie vriny ktora pochodzi z gorgczoscig/y tež na roscigganie czlonkow/gdi tim namażeß y tež na wrzedzienice ktore sie czynig w stolczu/y naprzeciwko vkgßeniu weża. Pandecta mowi.

Bleta.

Cwikla. Piessen.

Capitulum 27

Wikla iest zimna y wilgotna a sg dwa rodzaie ćwikly iedna iesth biala a druga czarna. Biala ma moc oczieraiacżg y odmiekczaigcżg /y tež odwilżaigcżg/ y chlodzgczg/ ale czarna ma w sobie nieiakie cirpnienie/a przeto nieiako żywot zaciska / ale biala swoig wilgotnoscig odmiekcża y lacny czyni żywot ku stolczam/a przeto tym ludziom ktorzi maig zatwardzenie żywota/ iest dobra ćwikla gdy ig vwarziß w miesie. A

C Tež iest dobra czyscigc nieczystosci z glowy gdy kto sobie vczyni kichanie z oleykiem ćwiklanym z miodem a z trochg imbiru zmießay ty rzeczy spolem a wpußczay w nos/ tedy z kichanim wynidg ty nieczistosci z glowy. B

C Tež sok ćwiklany z rozchodnikiem broni ciala od czynienia wrzedzienic gdi nim namażeß ktory czlonek chceß. C

C Tež tenże sok iest dobri na przeciwko ogniu pieklelnemu/y naprzeciwko bolgczkam palaigcim a ognistim ktore pochodzg z koleri/ale musiß troche octu przimießać/a wßakże czeste a zbytnie iedzenie ćwikly grizie żolgdek y ielita. D
Cwikla tak czarna iako y biala oboia malo tuczy czleka/a to dla niektorey ostrosci ktorg maig w sobie/Serapio mowi/ a wßakże iest dobra na zatkanie sledziony y wgtroby gdy sie bedzie tak czlowiek napijal tey wody w ktorey ćwikla wrzala oczukrowawßi troche/ abo tak samo korzenie iedzgc vwarzone.

C Tež lug w ktorim wrzalo korzenie ćwiklane a boże drzewko/a tym lugiem myi glowe/ otreby y gnidy z glowy zgania/y wßy nie dopußcza w glowie sie mnożyć. E

C Tež sok ćwiklany zmießany z salethrg /a tym namazuy lice/trgd vlecża/ Y tež to lekarstwo iest dobre na rany wysußaigc ie / y mieso dziwe trawigc a spgdzaigc/ Y tež rozpadliny vst goi/Y tež lißaie spgdza/y rany w nosie wysußa goigcz. F

C Tež sok iey z sokiem bożego drzewka/wraß...c a wlosi na parßiwey glowie. G

C Woda w ktorey wrzala ćwikla/ pragnienie odeymuie y kaßel vspokoia. H

C Tež woda w ktorey wrzala ćwikla z gorczicżg a z trochg octu pita abo iedzona ćwikla iest dobra tim ktorzi maig twardosc sledziony a nawiecey z gorczicżg iest barzo dobr...

dzeniu Dioscori. mowi Capitulo de Bleta/
ćwikla tim ktorzi maią twardość á zatkanie
w wątrobie abo w śledzionie/barzo dobra ieśt
w iedzeniu z gorczicą vwarzoną.
¶ Też piekielny ogień gaśi/y śpalenie od og-
nia śok iey zmieśzany z białkiem iaiecżnym przi-
łożywszi na mieśtce/ieśt rzecż barzo pomocżna.
¶ Też śok ćwikłany ciepło w vszy wpuszczo-
ny vśmierza boleść vszu/á gdi nim pomażesz
bliznę/oddala śiność y czarność ktora bywa o-
koło y na bliźnie/Pandecta powiada.

Bursa pastoris

Tobołki. Taschelkrawt.

Capitulum 28.

Ziele Tobołka ieśth zimnney
włośności/a ma moc w so-
bie zawieraiącą/á ieśt dwo
iakie to ziele/iedno ieśth ma
liśtki iakoby kaletki abo taszki
á przeto ieśt rzecżone kaleta
paśterzka/á drugie ieśt ktore zową śporiszem /
ktore ziele kładzie śie po ziemi maiąc liśtki iako
by ruta/á naśienie ma około liśtkow/ ktore też
zową irziczkiem wroblim. To ziele oboie ieśt
vżitecżne naprzeciwko wrzedzieniczam zapa-
lonym/to ieśt naprzeciwko tey bolączce ktora
[illegible]hodzi z koleri zową ią herizipila/y naprze-
[illegible]tey bolączce ktora pochodzi ze krwie/ zo-
[illegible]gmon/á tak śporzisz śtłuczony z ocz-
[illegible]iony na takie bolączki/ ogień wyciąga y niedopuszcza śie mnożić.

¶ Thez ieśt ośobne lekarśtwo na czirwoną B
niemoc/y tim ktorzi pluią krwią gdy vwarzisz
to ziele z babką a z bolo armeno w wodzie dż-
dżowey/á to piy aż prześtanie czirwonka.
¶ Też vwarziwszi to ziele z babką á z bolum C
armeno á z białkiem/przyłoż to na żywoth te-
mu kto ma tę czirwoną niemoc / á zaśtana-
wia śie cziśćie pod tim plaśtrem.
¶ Też śok tego ziela goi y śpaia rany śieczo- D
ne od żelaza/też na śtrupy abo na rośpadliny
ktore śie w vszoch działaią/abowiem wyśusza
ropę y goi.
¶ Też y na zaśtanowienie rzecżi przirodzo- E
nych paniam/gdy ie vwarzisz w wodzie desz-
czowey z perśicarią z zielem/á tim zielem okła
day ciepło dymiona y na mieśtce taiemne / á
potim prześtanie ta rzecż.
¶ Też śok iego zmieszany z bolum armeno / F
á ktoby miał plwanie krwią/zaśthanawia / y
pierśi cziśći/y też tim ieśt wielka pomoc ktorzy
z boleśćią á z cieszkośćią miewaią vrinę.
¶ Też naprzeciwko vkąszeniu węża / ieśt do- G
bri śok tego ziela z winem piti/ á bolenie vszu
odeymuie.
¶ Też gdy vwarzisz to ziele z roiownikiem H
w occie á przikożisz białek iaieczny/ á śtłuczesz
to śpołem/ktoby miał ogień wśobie/abo wrzod
z gorącey przicżiny/tego przikładay na mieśt-
ce zapalone.

Berberus

Piwnik abo czirwona glika.
Paisselpere.

Capitulum 29.

Jeśth zimne y śuche w wto-
rim śtopniu/á ieśt dwoiaki/ A
domowy y polny. Polny ieśt
zimny y śuchy około trzecie-
go śtopnia/á ieśt ziołko z oś-
ciami/á owoc iego ma w so
bie cirpność y zimność/ktora śie przeciwi kole-
¶ Sok owoczu tego ziela z wodką (rze.
babczaną/ zaśtanawia biegunkę będącą o-
kiełka niedziel/ takież y wilgośći ktore z maćie
wypływaią/ á gdy vcżinisz z owoczu tego zie
la plaśtr z śokiem diptanowym / abo z nied

debra na fiśtukę ktora bywa w śtolczu / y bo-
leść vśmierza barzo dobrze.
G ¶ Też wierzchy tego prześtepu/gdy iuż przy
chodzi ku vzrzeniu warzone z śwoyskim Ko-
prem a z korzeniim piotruszczanym/gdi kto śie
napiia ciepło/tedy vrinę pędzi/y żywot miękczi
H ¶ Też korzeń z winem vwarzony / odpądza
bol zanogcice/gdi tego przikożisz na palec/y ro
śpądza z niego niecżiśtośći / Y też to lekarśtwo
wyciąga kośći z ran y mięśo zgniłe trawi.
J ¶ Też wino w ktorim wrzało to ziele/ieśt do
bre na świetego Walantego niemoc y naprze
ciwko apoplexij/ ktora niemoc ieśth barzo zła
tak iż we dwudzieśtu godzin vmarza człowie
ka/iedno iż płod w żywocie zabija/ y ieśt dobry
naprzeciwko vkąszeniu węża ktorego zową Ty
rus ktori wchodzi w driakiew iedno nietrzeba
wiele brać razem tego/ telko czoby dwie drag-
mie zaważiło/á gdi pani tego śobie włożi w
taiemne mieśtce/ wywodzi vmarły płod z ży-
K ¶ Też gdy śie tego wina pani na- (wota.
pijać będzie w ktorim wrzał prześtep/rzecż iey
przirodzoną pobudza y vrinę wywodzi/ y thez
maćicę cziśći gdy na tym zielu pani śiedzi.
L ¶ Też wrzod pod nim śie zbiera y potim wy-
chodzi precż boł gdy vcżinisz plaśtr z korzenia
prześtepowego. y też z śmalczu wieprzowego /
y z korzenia wyśokiego ślazu weśpołek śtłukszy/
á tego przikożisz na mieśtce śadzelowe/ vznasz
pomoc. Auicenna y Pandecta otim powia-
daią.

Cicorea.

Podrożnik. Wegwart.

Capitulum 32.

To ziele ieśt zimne y wilkie
A w wtorim śtop. / á ieśt dwo-
iaki/ieden polny drugi og-
rodny/Ogrodny wiecey chy-
kodzi nizli polny.
B ¶ Sok podrożnikowy ieśt
dobry naprzeciwko zatkaniu wątroby / y na-
przeciwko zapaleniu iey/tim obyczaiem.
Wezmi śoku tego ziela/mlecżowego/ ielenie-
go ięzyka/każdego z nich po poł kwarthi albo
mniey/kwiatkow fiołkowych/rozinkow drob-

nych każdego z nich po cztirzi dragmy/naśie-
nia ogorkowego/malunowego/citrullowego
baniowego/naśienia lactuczanego/naśienia
kurzey nogi/każdego po dwie dragmie/ śpodij
dragmę iednę/wszitki rzecżi przetłukszi warz ie
w połtory kwarti wody. przicżiniwszy kiełko ły
żek octu/ażeby połowicza wywrzała/ á potim
przecedziwszi ocżukruy białym czukrem á z te
go iuż będzie śirop/ktorego śie napijay ciepło
poranu y w wieczor/á gdy gi wypijesz/ thedy
wezmi ty piłuły dawszi ie śobie vcżinić do ap-
teki. Wezmi Massi piłuł de Reubarbaro 2.
śkrupuły. Massi piłuł Stomachicarum ie-
den śkropuł. Diadridy trzi ziarnka/ vcżiń pi-
łuły w liczbie dziewięć z śiropem Wyśokiego
mlecżu/á nazaiutrz wezmi dla pośilenia cz-
łonkow kołacżkow Diarodon abbatis z pięć
razow/abo Triaśandali kołacżki też śą dobre
dla pośilenia/á z wierzchu na wątrobę vcżiń
mazanie maśćią trinśandali/ abo wezmi wo
dki wyśokiego mlecżu / prochu śandałowego
czarnego/á to śpołem zmieszay a omocżywszi
facelet we troie złożony przikoż na wątrobę/te
dy gaśi zapalenie iey.
¶ Też śok Podrożnikow ieśth pomocny na- C
przeciwko vkąszeniu węża/y inszego iadowite-
go gadu/abo zwierzeciu.
¶ Też śok tego ziela z mąką ięczmienną á z D
trochą blaywaśu/á zmieszasz toczyśćie/ ieśth
rzecż barzo dobra na wrzedzienice gorące á bo
lączki ktore zową Erizipile/ abowiem chłodzi
y boleść zatłumia.
¶ Też śok podrożnikow zmieszany z śokiem E

wysokiego slazu á z sokiom ziela paraliżowego a z oleiem lnianym á z trochą ßafranu / zmießawßi ty rzeczy spolem/ iest dobry plastr na bolenie nog ktore zową podagra.

ℭ Też wodka podrożnikowa z saletrą zmießana/iest dobra naprzeciwko tredowi/ to iesth na czirwone krosty ktore bywaią na liczu gdy tym omywaß lice czesto,

ℭ Też sok podrożnikowy z wodką lactuczaną posila serce/ Auicenna o tim powiada Capitulo o żyłach serdecznych.

Calamentum Biala lebiodka

Kamienna lebiotka. Steinmuncz.

Capitulum 33.

A Kamienna Lebiothka/ abo polna mietka iest ciepłosci y suchosci wtrecim stopniu a iest troiakiey osobnosci / iedna iest woniey swoiey y w lisciu podobna poleiowi iedno iż liscia iest troche ßyrßego a z tądze niektorzi zową ią piołynem. Wtora osoba mietki tey kamienney zową ią biała lebiothka / A trzecia iest na podobnosc mietki polney/ iedno iż list ma ßirßi y dłużßi nizli mietka polska. Pandecta z powiesci Galiena. Gdy ktori człowiek piie sok kamienney lebiodki z sitą miodową/tedy pot pobudza/y poczenie czini.

Gdy te kamienną lebiotke zetrzeß z oliwą á z trochą soli/ y też z trochą octu/á tim pomażeß pulsi v rąk y v nog przed febrą zgodzine tedy to pomazanie oddala drżenie y zimnosc ktora przichodzi w febrach.

C ℭ Też to lekarstwo iest dobre na denną niemoc/pomazawßi tim te żiłe ktorą zową sciatica.

D ℭ Też sok tego ziela vwarzony z winem abo samo ziele vwarzone w winie/á tego sie napiiay/rzecz przirodzoną pobudza paniam barzo mocznie.

E ℭ Thež tredowatim ludziom iest barzo pomocne lekarstwo z inßymi rzeczami na te niemoc pomocnemi abowiem trawi y rozpądza nieczistosci ty z ktorich trąd pochodzi.

F ℭ Sok tego ziela z winem / na sinosc ktora bywa pod oczima przikłożony/ spądza ią precz

G ℭ Też sok tey mietki piti z wodką piołynkową abo przez klistere wpußczony do ielit / robaki glisti wypądza y zabiia. Też sam sok iego zabiia y morzi robaki kthore bywaią w vßoch y w ranach ktore pochodzą z łych krost,

H ℭ Thež gdy z tego ziela bedzie vczinion czopek suppositorium/á włożiß gi do maćice/ tedy płod vmarły wypądza/ale z winem maß vczinić ten czopek/á przeto ma moc ostrą wyczyniaiączą dla ciepłosci ktorą ma w sobie / y dla gorzkosci,

J ℭ Też samą kamienną lebiotką vwarzoną w wodzie á oczukrowawßy/kto ią piie/tedi nieczystosci z wątroby y z sledziony wypądza / y żołtą niemoc vzdrawia.

K ℭ Sok tego ziela naprzeciwko vkąßeniu węża iest barzo dobry gdy nim miestce pomażeß vkąßone/y też stłuczone miestcza y oddławione goi.

L ℭ Też kamienna lebiotka z winem pita/iad vcina y mdli/y też mdły żołądek posila/ A kurzenie z tego ziela/węże z domu wygania / á przeto miedzi inßemi znamienithemi lekarstwy godne iest policzenia. Pandecta mowi/ Dzisieyßego czasu miedzi lekarzmi iest nazwano to ziele Diacalamentum/dla ślachetnosci tego ziela.

Centaurea.

Jest

Centurzija, Fieberkrawt.

Capitulum. 34.

A Jest ciepła y sucha w trzecim stopniu/ a iest dwoiaka / iedna wietßa á druga mnieyßa/á ma moc spaiaiączą j stulaiączą/abowiem gdyby korzenie wietßey centurzyiey było włożono w garniecz w ktorym mieso wre/tedy ßtuki onego miesa zrostą sie, á tak gdy świeża bedzie położona na rane goi ią mocnie/y też proch iey to vczini.

B ℭ Korzenie centurziiey wietßey/to iest proch iego/ abo vwarzenie tego korzenia z lakricią w wodzie/dobre iest tym ktorzy krwią pluią.

C ℭ Też vwarzenie Centurzyiey wietßey abo mnieyßey z ielenim iezikiem/ y thež z rezinkami/y z lakricyą/á potym przecedz á oczukruy iest dobre ku piciu tim ktorzi zimnice maią mowi Platearius z powiesci Galienusa.

Centurzya iest ziele ktore iest godne policzenia miedzi inßemi wybornemi lekarsthwy/ ktora wypycha zatkania sledzony y z wątroby przez żadnego obrażenia/a tak iesth barzo dobra na żołtą niemoc/w piciu abo w siropie.

D ℭ Też woda w ktoreyby wrzała Centurzya pobudza przirodzoną rzecz paniam/y też płodu wysciu posila/á przeto niema być paniam dawano brzemiennym to picie / boby musiała przed czasem mieć porodzenie/á gdy przyłożyß nasienia włoskiego kopru y piotrußczanego/tedy vrine obficie pedzi/ y też na zatkanie wątroby y sledztony/y na zathkanie nerek iest znamienita pomocz / gdy białego czukru przyłożyß.

E ℭ Też Centurzya z winem y z oliwą warzona/á potim onego przikłoż na nerki / pobudza vrine ku wysciu/Y też na sledzione iest dobre lekarstwo na niemoczy iey. A gdi masc bedzie vczyniona z soku Centurzyiey y z prochem iego á z oliwą á z trochą wosku/a z tego vczyń masć/á gdy bedzieß pomazował abo przikładał na sledzione/tedy twardosc iey miekczy

F ℭ Też naprzeciwko twardosci sledziony y wątroby/y naprzeciwko żołtey niemoci iest pomocne to ziele w siropie tym obyczaiem sprawuiąc. Wezmi soku Centurzyiey mniey nizli poł kwarti/wodki ieleniego iezika thež trocha mniey nizli poł kwarty/korzenia włoskiego kopru/piotrußczanego/opichowego/ nasienia ogorkowego/malonowego/ citrullowego / baniowego/każdego po trzech dragmach/ warz ty rzeczy w wodzie ażeby trzecia częsc wywrzała/á potim przecedziwßi oczukruy á thego sie napiiay ciepło/tak poranu iako y inedy/a potim wezmi piguły dragme iedne de Reubarbaro/ á pothym dla posilenia wezmi Kołaczkow Diacalamentum.

G ℭ Też ten sirop iest dobri na kolike cießką / y też sok Centurzyiey z wodką rożaną / iest dobry na oczy/abowiem wysußa ie znamienicie.

Cinoglossa.

Psi iezyk/abo iezyczki. Hundeszung.

Capitulum 35.

Jest to ziele Psi iezik podobne zielu babce/iedno iż Psi iezik iest dłużßy á weżßy / a ma nawierzchu liscia swe o nieiakie żyłki iakoby kosteczki. Sok tego psiego iezyka

A z octem zmießany/goi rozpadliny y krosty vst y warg/y inße rany ßkodliwe. Jest też psi iezik zimnego y suchego przyrodzenia. Sok tego psiego iezika z sokiem babczanym y z korzeniem

niem kosaczowym á z trochą miodu/ zmieszay spolem/á tym namazuy rany y rozpadliny ktore bywaią w podniebieniu y w vsciech goie mocnie.

B ℭ Thez vwarz psi iezik z babką y z giczelnikiem/á w tim siedz w zielu wannie/y tez okladay nim w sobie nyrki abo krzize chceszli zastanowić gomoream/to iesth cieczenie nasienia przirodzonego mezczizną/á pothim vwarz kwiatkow z lisciem wloskiey wierzby á z trochą bobrowych stroiow y z octem/á tym sobie okladay czlonek taiemny wszitek chceszli to zastanowić/ Abo vwarz nasienie Lactuczane/citrulli/psilij/ malonowego/ ogorkowego / kurzey nogi/swiniego mleczu/warz że to w wodzie zgodzine/á potim przilož agrestu á trochę octu/á tego sie napiiay chceszli zastanowić tę rzecz przyrodzoną meżczyznam.

C ℭ Są też niektore rzeczy/ktore trawią nasienie y duchy ożywiaiące ktore mnożą nasienie/y tez wiatry trawią/iako iest wloska wirzba/ruta/maiorana/mietka kamienna/kmin/ hanyz/abowiem ty rzeczy są ktore trawią y rospądzaią wiatri y nasienie przirodzone. Platearius mowi na tym miesczu gdzie mowi o wloskiey wierzbie.

D ℭ Tez vwarzenie psiego iezika/ á oslodziwszy napiiay sie tego/abowiem nieczystosci lipkie z zolądka wypądza.

E ℭ Tez wezmi psi iezyk á sercze maley zabki/ á ty rzeczy poloz gdzie chcesz/tedy na ono miesce wszitci sie psi zbieżą/ á gdy ty rzeczy wlożysz pod wielki palec nożny/tedy na cie żadny pies nie szczeknie/ale będą iakoby niemi/á gdy ty rzeczy zawiesis na szyie psią izby gębą niemogl dosięc/tedy sie będzie wkolo obraczal iako kolo/tak dlugo aż padnie na ziemie iakoby zdechly á to iesth rzecz doswiadczona naszych czasow. Woyciech mowi na tym miesthczu gdzie mowi o moci ziol.

Camomilla

Rumien. Camillen.

Capitulum 36.

Rumien ma wsobie cieplość i suchość w pirwszim stopniu á ma moc odmiekczaiączą i też rozpądzaiączą/galązki y kwiatki rumnowe są iednakiey moci. A

ℭ Woda w ktoreyby wrzal rumienek z byliczą/á tym naparzay macice/rzecz przirodzoną pobudza paniam/y też tym paniam ktore maią porodzić/czini lacne á przez bolesci porodzenie. B

C ℭ Thez vwarzenie kwiatkow Rumienkowych/y tez wierzchow piolynkowych z korzenim wloskiego kopru/z piotruszczanym / y tez z nasienim ogorkowem/malonowym/ baniowym y citrullowym/warzże thy rzeczi w wedzie á w winie/abo w samem winie aże do polowice/ á tego sie naczczo napiiay / abowiem vrine popądza y kamień lamiąc wygania z vriną/y tez opuchline sledziony y bolesc wątroby y slabizny rozpądza/y żoltą niemoc vleczą.

D ℭ Tez vwarzenie rumienkowych kwiatkow z fiolkowym korzeniem y z nasienim ogorkowym/malonowym/citrullowym/y tez baniowym/y z nasieniem lactuczanem/ wysokiego mleczu/każdego z nich po pol garsci/lakriciey z kielko korzonkow/fig z pieć/á to warz w wodzie/á potim oczukruy á piy poranu cieplo / dychawicznym iest lekarstwo dobre/á nawiecey tim ktorzy maią bolączke abo rany na plucach/y wątrobe chorą wspomaga.

E ℭ Tez kwiatki rumienkowe z octem y z trochą soli z oleykiem rumienkowym/ stlucz thy rzeczy spolem/á gdi tym namażesz pulsi vrąk y tez v nog/abo przilożiwszi tego na pulsi iako by plastr tedy zimnice wypądza abo vsmierza á to masz czinić godzine przed zimniczą.

F ℭ Tez gdy z oleykiem rumienkowym namażesz cieplo grzbiet/zimno vsmierza ktore bywa przi zimniczach/y trzesienie zimne.

H ℭ Thez gdy namażesz oleykiem rumienkowym z oleykiem swoyskiego kopru grzbiet/ tedy tym iest dobre ktorzi sie spraczują w chodzic , maią bolesc w krzizach/anazaiutrz nie niepoczują potym mazaniu.

I ℭ Tez rumien ma moc gruzl miekcząc y rozpądzaiączą y trawiączą/y scieńczaiączą/á przeto bolesci vsmierza/a nawiecey gdy kwiatki rumienkowe w oliwie vwarzisz/á tą oliwą namażesz bolące miestce/a zwlaszcza slabizne iestliby tam bolesc byla/ przestanie pod tym.

K ℭ Thez kwiatki rumienkowe bolenie glowy y oczu oddalaią.

L ℭ Tez tym ktorzi maią mdlą wątrobę / sok rumienkowy dany z wodką mleczową/ vzdrawia vątrobe/y zimnice odpądza/y tez rumien iest dobri na bolączki y na sadzele / abowiem miekczy y zbiera sie pod tym czescie. Auicenna o tym powiad..

Capillus veneris.

Matki bożey wloski, Sietnrutte.

Capitulum 37.

Matki bożey wloski. Pandecta z Janem Mezue mowią o tych wloskach izby byly ti wloski studzienne/á niektorzy powiadaią izby byly mchem studziennym abo koriandrem studziennym/ abowiem matki bożey wloski są podobne lisciu koriandrowemu Diascorides powiada onim izby bylo Polletricon ktore tez iest podobne we wszitkim Matki bożey wloskam/Roscie to ziele na miesthczach ciemnych á na wilgothnych okolo studzien. Jest zimney y suchey wlosnosci w wtorym stopniu. Platearius mowi / izeby miało wlosnośc w sobie pobudzaiączą vryno/ swieże wloski wiethszey są moci/ale zwiedle nie tak rozliczney moci/telko ziolko iest pożyteczne a nie korzenie. A

ℭ Jest dobre na zapalenie wątroby y na febre tercziane gdy sirop vczinisz tim obyczaiem Wezmi matki bożey wloskow/ mleczu wysokiego/ieleniego iezika po garsci/nasienia ogorkowego/malonowego/citrullowego/baniowego/y tez nasienia kurzey nogi y lactuczanego á z tych rzeczy vczin sirop z czukrem iako y pirwey/á napiiay sie tego po ranu y w wieczor po trunku c..plo/á potim ... tego si B

ropu/wezmi ty pilulы dawßy ie vczinić do ap teki tak napisawßy. Wezmi pilul de Reubar baro dragme iedne/ Diagridy trzi ziarnka/ á vczin pilul dziewieć z wodką mleczową/ á iestliby chciał miasto pilul wziąć elektwarz tim obyczaiem. Wezmi elektwarzu z soku Rozanego/ diasene/ każdego z nich podwie dragmie Cassie trzi dragmy/ zmießay społem á vczyn Confect/ wezmi gi na switaniu/ á możeß ponim godzine spać/ á potim nazaiutrz dla posilenia wezmi z pieć kołaczkow Diarodon abbatis/ abo Triasandalow.

C ¶ Matki bożey włoski rośczą włosy tym ktorzy maią parchowatą głowe/ to iest gdy sok tego ziela z sokiem Bożego drzewka á z trochą miodu przaśnego/ zmießay ty rzeczy á namazuy miestce obłazłe/ abo kładz ty soki abo ziele samo w ług á myi sobie głowe tym ługiem zdrapaiące głowe struplиwą/ á tym ługiem wymyway/ abo namazuy głowe timi soki z mio[illegible]

¶ Też sok matki bożey włosek z nasie[illegible] niem włoskiego kopru y z wroblem prosem/ vwarziwßi ty rzeczy z winem á tego sie napiiay kamień kamie to picie/ y też czini łacne odbywanie flegmy y lipkich wilgosci ktore w piersiach obfituią/ ale oczukruy ten sirop miernie Serapio powiada.

¶ Też wino w ktorim wre to ziele z ielenim iezikiem/ iest dobre naprzeciwko zatkaniu sledziony y wątroby/ y na cießkie pußczanie wody/ y zastanawia biegunke krwawą/ to iest czirwoną niemocz.

Cepe.

Cebula. Zwifal.

Capitulum 38.

Zebula iest ciepła y gorącza w wtorim stopniu z nieiaką wilgoscią/ a zwłaßcza cebula czirwona á podługowata iest mocnieyßa y ostrßa niżli okrągła Cebula y [illegible]na włosnosć odtwieraiącą/ abowiem [illegible]nice żył [illegible] ktore są w stolczu pra[illegible] Emor[illegible]/ á to gdy [illegible] [illegible] po[illegible]budza rzecz przirodzoną paniam gdy vczinisß czopek z cebule á włożißz gi do macice przez godzine/ iedno iż cebula iest nadymaiącza á tr[illegible]dna ku strawieniu/ á nawiecey surowa/ ale v[illegible]rzona Cebula zagrzewa człowieka y subtil[illegible]zuie w nim twardosć/ wilgosci grube flegmiste/ á przeto ludzom suchego przirodzenia kolerikom iest niedobra ku iedzeniu/ ale flegmatikom dobra im iest iadać/ abowiem trawi w nich flegme y siecze ią.

¶ Też Cebula czini pragnienie/ y wiatri/ y też żywot odmiękcza. B

¶ Sok cebulny zmießany z prochem maioranu á z trochą imbieru gdy tego wpuscisz w nos czysci głowe. C

¶ Też Cebula stłuczona z wodą y z rutą/ iest dobra naprzeciwko vkąßeniu psa wsciekłe[go]. D

¶ Też gdy cebule stłuczeß z gniazdem iaskołczem á z miodem/ bedzieß miał dobri plastr na ślinogorz gdy z wierzchu przikłożiß. E

¶ Też cebula stłuczona z octem/ a thym na słończu pomazuy trąd na liczu abo krosti czirwone/ zginą od tego. F

¶ Też gdy sok c[ebulny] zmießaß z tłuczą ktorą przedaią w ap[tece]/ á t[e]go przikłożiß na oczy przez chuste/ swier[zb oczu] oddala/ ktori swirzb z flegmy słoney p[rzychodzi]. G

¶ Te[ż gdy] sok C[ebulny] zmießaß z oliwą/ á tim na[mażesz] bro[dawki]/ spądzą ie precz. H

¶ Te[ż gdy] sok C[ebulny] zmießaß z smalcem J
abo

abo z sadłem kokoßym/ á tym namażeß miestce oddławione abo starte botem abo czym inßim/ iest pomoc na to.

K ¶ Też gdy soku cebulnego wpuscisz w vcho z sokiem bożego drzewka/ abo samego/ tedy ostrzy mdły słuch/ y pißczenie w vßu oddala/ y wilgosci niedopußcza płynąć w vßy.

L ¶ Też gdy tymi soki pomażeß głowe parchowatą/ rosci na niey włosy/ y takież na brodzie gdy tymi soki bedzieß namazował miestce gołe/ abowiem dla swey ostrosci odtwiera dziureczki w brodzie y indzie/ á tak czyni droge włosom ku rich[l]emu rośczeniu/ á to iest rzecz doswiadczona Serapio mowi/ iżby miała pobudzać ga[m]racią/ ale kto iey czesto pożywa wzrok mdli y też zaćmiewa/ y sen czyni napełniaiąc głowe dymy.

Coriandrum.

Koriander/ Koriander.

Capitulum 39.

Koriander iest ziele/ ktorego ziela nasienia pospolicie pożywamy w lekarstwie/ a iesth zimne w pirwßim stopniu/ á suche w wtorim według Auicenny. A

Serapio ten powiada/ iżby sie wiecey skłaniało ku zimnosci/ takież y galienus mowi/ ale Diascorides inaczey mowi/ abowiem powiada żeby miało być zimnego przirodzenia.

¶ Sok Koriandrow iest dobri na bolączki gorące gdy octu á soku roiownikowego przymießaß/ á tego przikłożiß na bolączke/ abowiem chłodzi y bol odeymuie/ y też opuchline y bolesć członku taiemnego v mężczyzn. B

¶ Też Koriander prziprawiony z octem/ á gdy go pożywaß troche po obiedzie/ broni dymom wstepować w głowe. C

¶ Też prochu Koriandrowego z sokiem babczanym zmießanego á z wodką babczaną/ gdy sie kto napiie kiło razow/ tedy ktory ma biegunke/ zastanawia ią. D

¶ Też sok Koriandrow z octem zmießany na piekielny ogień dobry/ ktori bywa w ciele. E

¶ Też nasienie iego z wodką babczaną pite od paniey/ zasthanawia iey przirodzoną niemoc/ y też inßą biegunke/ iest rzecz doswiadczona/ Pandecta mowi Capitulo de Coriandro Koriander świeży/ iest zimny zbytnie/ á czini omdlenie głowy y zmilknienie głowy/ abowiem gdy go kto wonia abo pożywa/ niedopußcza dymu wstepować w głowe z żołądka/ a to iż zaciska gi swoią zimnoscią/ á tak iest dobry tym ktorzy miewaią częste bolenie głowy Y temu dobry ktoryby sie niechciał vpić/ Y tim ktorzy cirpią S: valantego niemoc. F

¶ Thez woda w ktoreyby wrzał Koriander oczukrowawßi ią ktoby ią pił/ czini thakiemu niewzwod/ y nasienie mężczyznam wysußa. G

¶ Też sok Koriandrow w nos w pußczony krew zastanawia z nosa/ abo tilko sama vonia. H

¶ Też sok iego z sokiem roiownikowym á z octem á z osrzodką chlebową zmießawßy/ á tego przyłoż plastru na wrzod bolący/ á zapalony/ pomaga znamienicie. J

¶ Też zmießawßy sok Koriandrow z mlekiem abo z bławwasem/ abo z oleykiem rożanym/ ą tego przyłoż na wrzod abo na zapalenie/ wyciągnie ogień y bolesć odeymuie/ Serapio powiada. K

Też

K ¶ Tez Koriander przyprawiony z cukrem iako bywa w aptece / iesth dobry naprzeciwko glowy zawraczaniu/ktore bywa z dymu gorą cego abo flegmistego.

L ¶ Tez sok iego wpuszczony w oko/ vsmierza bolesc oczu.

N ¶ Tez gdy proch Koriandrow bedzie pity z wodką Boragową/oddala drzenie serdeczne.

Cuscuta.

¶ Kania przedza.
Flachsseiden oder seiden vff flachs.

Capitulum 40.

A Kania przedza wije sie po zielu y po lnie / á iest ciepla w pirwszim stopniu / sucha w wtorim richlo/ma mocz Czyscienia y wypądzenia melankolijey/y tez pothym flegme/tym obyczaiem. Wezmi Kaniey prze dze/ieleniego iezika/kazdego z nich po garsci / paprotki/korzenia sosnki/listkow senes/ kazdego po poltory garsci kwiatkow fijolkowych/bo ragowych/kazdego z nich po pol garsci / warz ze ty rzeczy skraiawszy korzonki w winie á w wodzie izby bylo wszitkiego poltori kwarty/ á octu przilëy zkielko kyzek / á pothim warz izby trzecia czesc wywrzala a przecedz y oczukruy / napijay sie tego poranu y w wieczor po trun ciepło/á gdy wypijesz ten sirop/Wezmi pikuly dawszi ie vczinić do apteki tak napisawszy Wezmi Massi piluk de lapide lazuli.
Massi piluk zołądkowych kazdych po pol dragmy/Turbit trzecią czesc dragmy/imbiru trzi ziarnka/zmieszay ty rzeczi á vczin piluly z syropem ieleniego iezika w liczbie dziewieć/á po tym nazaiutrz dla posilenia czlonkow wezmi piec kolaczkow ktore zową Diacalamentum abo Diacaparis/abowiem ten sirop wspomaga wątrobe mdłą y nyrki czisci/ y tudziez wątrobe znamienicie.

B ¶ Tez naprzeciwko tymze niemoczam/ gdy vwarzisz Kanią przedze z nasieniem włoskiego kopru/z piotruszczanem/sparogowym/ brusci w winie/iest rzecz pomocna y barzo dobra abowiem vrine znamienicie pedzi/y zołtą niemoc vlecza/ktora pochodzi z strony wątroby/ y tez to picie zimnice dziatkam oddala gdi dobrze oczukruiesz a tego sie im napijać dawasz.

C ¶ Tez vwarzenie Kaniey przedze z winem á z hanyzem/á z opichem/á z galganem / zołądek posila y trawienie dobre czini. Serapio o tym powiada.

D ¶ Tez gdy sie napijesz z octem Kaniey przedze/szczkawke vstanawia.

E ¶ Tez wodka iey iest dziwney moci naprzeciwko zołtey niemoci.

F ¶ Tez wodka w ktorey wrzala Kania przedza z polną driakwią á z hanyzem/kłocie wnetrzne y bolesc zywota oddala/abowiem czysci nieczystosci mulne ielit y macice y nyrek/á tak pomaga/Auicenna pouiada/Przirodzenie tego ziela iest według przirodzenia onego ziela około ktorego sie obwija/á iestliby około ciepłego/tedy tez ma w sobie ciepłosc/á iestliby około zimnego/tedy tez ma w sobie zimnosc. Pandecta powiada.

Ciperus.

Wodny ostrysz. Wildegalien.

Capitulum 41.

A Wodny ostrisz iesth ciepły y suchy w wtorim stopniu / á iest ziele na trzy granie / rostące/á korzenie tego ziela iesth vzyteczne ku lekarstwam/ma moc rospądzaiaczą/á przeto iest vzyteczne naprzeciwko ciesszkiemu puszczaniu vriny ktore bywa z bolescią po troszcze a czesto.

B ¶ Tez na kamien tym sposobem/wezmi korzenia tego ziela starszy ie dobrze/korzenia piotruszczanego/kazdego rowno sze c vnciy/nasienia opichowego/włoskiego kopru/lamikamieniowego/kazdego po vnciy/wszitko stłukszy vwarz w winie azeby trzecia czesc wywrzała / á potim przecedziwszi oczukruy á piy naprzeciwko tym przygodam.

C ¶ Tez vwarziwszi wodny ostrzisz w winie abo w wodzie/á potim gdy vwre stłucz gi á zmieszay z oleykiem rumienkowym abo z prosta z oliwą/á tego cieplo przilóz na nyrki abo na krzize/wywiedzie vryne obficie.

D ¶ Tez gdy vwarzisz korzenie iego w winie z zielem lamikamieniowym/á potim nabrawszi oney wody cieplo w strawie wpuszczaiącze tam w korzen mezski / znamienicie kamien wypądza lamiące gi w prawdzie/Y tez naprzeciwko boleniu zołądka y inszych wnetrznosci/ iest dobre to lekarstwo.

E ¶ Tez warzony ostrzisz z samem czynamonem w winie/tedy zołądek barzo twirdzi y bolesci w nim zatłumia.

F ¶ Tez vwarzenie tego ziela w oliwie samey tak długo izby barzo vywrzało/ale korzen ma być warzony skraiany drobno/ á kto ma pamiec zapsowaną z zawre z grzmu/ wloz tego na wegle/nad tim dymem biorące gi wsie vsti posila pamieć y głowe/y mozg barzo dobrze.

G ¶ Proch korzenia tego ziela włozony na rany złe goi ie y wilgosci wysusza.

H ¶ Tez kto go pozywa/czym czini barwe/y tez wonią vst złą przikrą oderymuie/á wdziecz ną czini/Platearius powiada.

I ¶ Tez korzen tego ziela stłuczony z zielem paraliżowym abo z sokiem iego / á z oleykiem bobrowego stroiu a to społem zmieszay a na mazuy członki w ktorich ie bol/pomaga y zyly suche posila ktore są zemdlone.

K ¶ Jedno czeste pozywanie korzenia tego ziela iest szkodliwe/abowiem pali krew. Auicenna mowi.

L ¶ Vwarzenie tego ziela/goi rozpadliny vst y dziąsła zgniłe/tą wodą płoczące/y zeby twirdzi barzo dobrze/

M ¶ Wino w ktorimby był warzon korzen tego ziela/kto by ie pił maiące zły mecherz/a ztąd częste puszczanie vriny y zbytnie / niemogącz czasem zatrzimać/tedy pomaga to wino y zastanawia/y nyrkam iest osobliwa pomoc.

N ¶ Tez gdy vwarzisz to w winie a przilozysz go na macice zaziebioną/zagrzewa ią czyscie y tez emoroidy pobudza/to iest krew z stolcza y naprzeciwko długim febram osobliwą moc ma gdy go kto w siropie pozywa. Serapio/ Pandecta/Platearius o tym powiadaią.

Celidonia

Celidonia abo Złotnik.
Schelwurcz.
Capitulum. 42.

A Celidonia iest ciepla y sucha w czwartim stopniu / á iest dwoiaka / wietsza y mnieysza / á wszakoż iedna wmiasto drugiey może być brana a gdy ktori doctor pisze ią w receptaczy / thedy korzenie ma być rozumiano nie ziele / abowiem w korzeniu iest wietsza moc rozpędzaiącza y trawiącza y tez prziciągaiąca

B ¶ Iest pomocna naprzeciwko boleści zębow ktora przichodzi z zimney prziczyny / to iest gdi proch z korzenia Celidoniowego będzie na zebie bolącim trzimany.

C ¶ Tez głowe czyści z zimnych wilgości y tez macice paniam / y fortke niższą wysusza barzo dobrze / gdy włożisz tam związawszi proch korzenia Celidoniowego z oleykiem Liliowym / á vwikleß bawełne y tam wetkasz izby tak bylo przez noc / á potym wyimiesz / Abo tak vczyń wezmi korzenia tego prochu / abo wszithkiego ziela y korzenia / warzże to w wodzie á potym postaw pod sie izby para szła miedzi nogi do macice abo do macierzizny.

D ¶ Tez wezmi korzenia Celidoniiey / ztłucz że gi / á potim warz w winie / á gdyby miał gryzienie w żywocie / thedy rozmoczywszi gębkę w ciepłym winie onym / przikładay na miestcze bolące / odeydzie ból precz / y na kolikę iest dobre to lekarstwo.

E ¶ Tez rzecz przirodzoną paniam wywodzi gdy będzie tym sobie naparzał macice.

F ¶ Tez woda w ktoreyby wrzało korzenie Celidoniowe / włożywszi w nie miodu / á tim sobie vsta płokać / wysusza krosti złe w vsciech y goi á nawięcey bolączce Cancer barzo sie przeciwi

G ¶ Tez proch tego korzenia z sokiem iego / fistule zastanawia wysuszaiąc ią gdy tam tego będziesz wpuszczać często w dziurę fistulną / Platearius powiada.

H ¶ Tez sok Celidoniey z tucią ktora iest w aptece zmieszawszy ie społem / á thego wpuszczay na oczy / potwierdza mdłe oczy wyiaśniaiąc ie y makiny spądza z nich.

I ¶ Niektorzy piią wino w ktorim warzona Celidonia dla żołtey niemoci.

K ¶ Diascorides capitulo de Celidonia. Sok Celidoniy wietszey z miodem warzony na węglu / bielmo y insze nieczystości z oczu spądza y sciera.

¶ Tez sok Celidoniowy z trochą siarki / kiedy pomażesz skore tim / krosty y insze szkaradości zgładza / á tak dobry iest na świrb.

¶ Tez sok Celidoniowy z miodem zmieszany á potim ciepło w nos wpuszczony / głowe czyści. Pandecta powiada y Serapio z powieści Diascorida.

Catapucia.

Sioczek abo Trlycz. Spingkraut.

Capitulum 43.

A Trlycz / iesth to ziele ciepłe w trzecim stopniu / á wilkie w wtorim stopniu / á gdy w receptach naydziesz pisano o Trlyczy / masz rozumieć nie o zielu ale o ziarnkach / z ktorich ziarnek skoreczkę wirzchnią zdzieraią. Zielona Trlycz ma przednią moc czyścienia y purgowania flegmy / á potim melankolią y kolerę pędzi precz.

B ¶ Tez ma włosność purgowania wilgości przez vsta / á tho z nieiakiey tłustości y lekkości ktorą ma w sobie / á tak niewadzi bierać abo pożywać tich ziarnek zdrowym ludziom dla zachowania zdrowia.

C ¶ Tez niemocznym iest dobre / á nawięcey maiącim na każdy dzień febrę ktorą zową quotidiana / ktora z flegmy słoney pochodzi / z ktorey tez flegmy y świrzb sie mnoży / á to thym obyczaiem vczyniwszi sirop. Wezmi trlyczowego nasienia polney driakwie / polney ruty każdego z nich po garści / korzenia Sosnky mnieyszey / paprotki / każdego z nich po czterzy dragmy / kaniey przędze / listkow senes / każdego z nich po dwie dragmie / ty rzeczi wszithki warz w wodzie aże do wywarzania trzeciej części / á przecedziwszi osłodź szymowanym miodem / á tak sie tego siropu napijay po ranu y w wieczor przed wieczerzą we dwie godzinie /

D ¶ Tez możesz sobie vczynić Claret tym obyczaiem, wezmi trlyczu garść / cinamonu / galganu dwie dragmie / imbieru troche / ztłucz ty rzeczy wszitki miałko á warz ie w winie / á przi toż troche miodu szymowanego / á potim przecedź przez worek / á to będzie roskoszne picie ludziom znamienitem á roskosznym / á nawięcey tim ktorziby mieli febrę quotidianę.

E ¶ Tez to picie iest dobre tym ktorzi maią bolesc w nogach / ktorego picia abo siropu możesz pożywać y w mięsney polewce.

F ¶ Tez wino w ktorym było warzono to ziele iest dobre ku piciu tim ktorzi miewaią kłocie w cienkich ielitach / zową te boleśc Iliaca / barzo zła ą szkodliwa ta niemoc.

G ¶ Tez toż wino wktore przikłożysz ziela pirwosnki / ktore sie napirwey vkazuie na wiosnę / á osłodziwszi gdy sie tego napijać będziesz / abowiem iest dobre naprzeciwko paraliżowi / y naprzeciwko bolom członkowym y stawowym.

H ¶ Tez proch Trlyczy z trochą prochu cinamonu w miękkiem iaiu wzięti / abo w iakiey polewce / leguchno purguie flegmę z człowieka

I ¶ Moc liscia Trlyczowego iesth mnieysza niżli ziarnek iego.

K ¶ Tez ziarnka tego ziela piętnaście w liczbie skorki z nich zięwszi / á zmieszawszi z nimi troche aloepatici á mastiki tez troche / zmieszay to społem ztłukszy á vczyń piłuły / wezmiż ie na noc chceszli aby z ciebie wypędziły flegmę z kolerą y insze wodne wilgości przez stolce / czynią tez wraczanie.

L ¶ Tez świerzb y trąd wypądza y glisti z żywota dziecióm / gdy ie vwarzysz w wodzie á ku piciu dasz. Serapio z Panectą powiadaią.

Cucumer.

Ogorek. Kurbis.

Capitulum 44.

A Ogorek iest zimnego y wilkiego przirodzenia w wtorym stopniu / nasienia pożywamy w receptach / nasienie ogorkowe / baniowe / citrullowe / malonowe / ty nasienia są iakmiarz iednakiey moci y włosności / Thy nasienia vsmierzaią gorączość / zapalenie / y tez gorączość kolery odeymuią / iedno iż Ogorki / titrulli / malony czynią złe wilgości ktore są łaczne ku prochnieniu y gniłości / á tak potim ku zimniczam / iedno iż nasienie ogorkowe lepsze iest niżli citrullowe.

Citrullus iest trudnieyszi ku strawieniu / á czyni zimnice barzo długie / ktorego złości przeciwi sie hanyż zagrzewaiąc żołądek.

Ktorzi ludzie miewaią omdlewanie z gorącey prziczyny / sama telko wonia Ogorkowa ożywia człowieka serce chłodząc.

B ¶ Sok ogorkowy abo Citrullowy / pragnienie odeymuie.

C ¶ Tez gdy vwarzysz ogorek z citrullem w wodzie á przileiesz troche octu á miodu / á tego sie

cie, ko napijesz / czini wraczanie flegmistemi wi[illegible]g[illegible]sciami/a nawiecey gdi kniemu przikozisz ziarnek trsyczowych.

D ¶ Sok Ogorkow z sokiem Citrullowym / vsmierza bolesc czlonkow taiemnych v mezczizn/to iest igdrek/gdy nanie przilozisz rozmoczywszi piekny facelet.

E ¶ Nasienie Ogorkowe/citrullowe/ malonowe/sg nasienia pedzace vriny á tak sg godne ku lekarstwam.

F ¶ Tez ty nasienia sg dobre na przeciwko zatkaniu wgtroby y sledziony/nerek/mecherza /y naprzeciwko wrzedzieniczam ktore sie czynig w[illegible]ch/ale ie trzeba z wierzchnich skorek o[illegible]ć/a potim masz ie zetrzeć/á pothym w[illegible] warzić/á potim przecedziwszi oczu kr[illegible] bedziesz miał lekarstwo naprzeciw ko [illegible]orobam,

G [illegible]o gorgcich á w ostrich gorgczkach / [illegible]ercianach/w vstawicznych / ktore zo[illegible] ogniowemi/abo tez w roznych niemo[illegible]o czworo nasienie vwarzone tym oby[illegible]n iest wielkiey pomoci. Warz nasienie [illegible]kowe/malonowe/citrullowe/ y korbasowe [illegible]arz e ie w wodzie iakoby we dwu kwartu/ á [illegible]tim wloz snim soku wysokie° mleczu mniey [illegible]li polkwarti/kwiatkow fiolkowych/ rozyn[illegible] drobnych iakoby po czterzech dragmach/ [illegible]sienia lactuczanego/kurzey nogi / ieczmie[illegible] [illegible]iuiube sebesten/w aptece ty sg owoce/ kaz[illegible] rowno po dwie dragmie/sliwek wegier[illegible]ich siedm/ niechay ty rzeczy wraig wszithki [illegible]em przilawszi zpiec kyzek occztu/azby trzecia [illegible]e wywrzala/ á pothim przecedziwszi oczu[illegible]y á piy poranu y w wieczor cieplo po trun[illegible]wi/á gdy gi wypijesz za kielko dni/ Wezmiz potim lekarstwo z soku rozanego z apteki pol vnciy/cassie fistuly trzi dragmy/ á tho wezmi na switaniu z wodkg mleczowg á z boragoug dla stolczow/iest to rzecz nie podla temu mozesz wierzić na takie niemoci gorgce á potym nazaiutrz po purgacijey/wezmi kolaczkow za grosz ktore zowg Triasandali/abo Diarodon abbatis cztirzi razem dla posilenia zo[illegible]gdka y wgtroby/abowiem ten sirop y tym iest dobry barzo ktorzy maig suchoti / vrine thez pedzi y stolce czini lek[illegible]o. Serapio z Pandectg powiadaig/y Platearius tego poswiadcza.

Calamus silvestris

Tatarskie ziele. Wilder calmis.

Capitulum 45.

Jest to ziele Tatarskie cieplego y suchego przirodzenia á ma moc subtilizowania y vmoczniania swoig ko- A rzennoscig wrodzong / á z tgdze pobudza rzecz przirodzong paniam znamienicie/y tez vrine pedzi gdy gi vwarzisz w winie z kopytnikiem á z bozym drzewkiem/á potim oslodzisz troche miodem szymowanym/a tego sie napijay poranu y w wieczor trunk á potim onemze zielem przecedziwszi pirwey wode one w ktorey wrzaly/okladay cieplo dymiona y macice/ abowiem to sprawia ku mieniu tich rzeczy.

B ¶ Tez wino w ktorym wrzalo Tatarskie ziele z zielem y z nasieniem opichowym y z chebdowym/á potim oczukrowawszi/iest dobre na przrciwko opuchlinie zywota ktora przichodzi z zimney przicziny/y tez iest dobre to picie naprzeciwko trudnemu puszczaniu vriny / ktora bywa po troszcze á z bolescig y thez nyrki spomaga chore/A gdy czopek vczynisz z tych ziol po vwarzeniu á wlozisz w macice/niemoc paniam przirodzang pobudza/ y bolenie w maki[illegible]mierza/abo vczin z tych ziol wanne na [illegible]o ziela/á siedzie w tey wannie [illegible]e dymiona y macice.

E ¶ Tez plastr vczyniony z tatarskiego ziela á z korzenia diptanowego/stlucz ze ty rzeczi spolem á wley knim oliwy / á ieszcze drugi raz przetlucz á potim cieplo przikoz na goleni w ktorichby byla bolesc abo lamanie/ abowiem ma moc osobliwg plastr ten naprzeciwko takiem bolesciam posilaigc zyly suche/ y miestce odlawione abo stluczone wspomagaigcz / czo iest rzecz czesto doswiadczona.

D ¶ Korzen tego ziela tatarskiego iesth barzo korzenny á zagrzewaigci/á iest dobri naprzeciwko boleniu zolgdka y inszich wnetrznosci / ktora bolesc pochodzi z zimney przicziny y z wiatrow.

E ¶ Tez wino w ktorimby wrzalo to korzenie z cinamonem á z galganem/trawienie czyni dobre/abo vczyniwszi proch z tego polskiego korzenia á z cinamonem á z galganem / zwigzawszy ty prochy day wypić z winem cieplo dla posilenia zolgdka á oczukruiesz dobrze.

Canapus

Konop. Haniff.

Capitulum 46.

Konopia iest ciepla y sucha w wtorim stopniu / nasienie konopne iest wietszej va- A gi nizli samo ziele / Ktore ma wielkg moc wysuszaigczg y tez ma moc rozpgdzaigczg opuchliny y wiatri/ á przeto nasienie konopne iest dobre na opuchline ziwota kthora bywa zimney przicziny/á mleko vczyniwszi gesto z siemienia konopnego / wysusza nasienie przirodzone mezczizna m/á niektorzy wyciskaig sok z siemienia wpuszczony cieplo w vcho / bolesc odeymuie y vsmierza/Serapio powiada/iz gdy korzenie konopne swieze bedzie vwarzone z korzeniem wysokiego slazu á z psinkowym/á potim stluczesz á vczynisz plastr/á przilozysz na wrzedzienice abo na bolgczke bolgczg á zapalong/barzo iest vzyteczne.

¶ Tez oley z konopnego nasienia wpuszczone w bolgce vcho/bolesc vsmierza. B

¶ Thez gdy kto wycisnie sam sok z nasienia konopnego á poziwa go tedi czini bolenie glo C

¶ Tez listki Konopne z bozim drzew- (wy. kiem w lugu warzone/sg pozyteczne / ktoby sie myl tem lugiem/tedy wlosi dlugie czini/y glowe barzo czisci. D

¶ Polewki/á nawiecey gdi samo siemie/nie dobre iest ku iedzeniu/abowiem iest trudne ku strawieniu/iedno iz wiatry wypgdza. E

¶ Tez sok wszitkiego ziela wpuszczony cieplo na rane bol vspokoia. F

¶ Tez ktoby sie obiadl siemienia konopnego á z tgd by mial nieiakg chorobe/ tedy sie ma napić wody z miodem á z octem vwarzoney/ abo siropu acetosum (w aptece maig) odeydzie niemoc/to iest bolesc wnetrza/y bolesc glowy ktora bywa dla dimow wstepuiacich w glowe z zolgdka z tego siemienia konopnego. G

¶ Tez vwarziwszi nasienie y korzenie konopne z blaywasem á z oleykiem rozanym stlucz ty rzecz y spolem á pothim onego przykladay na bolgczke/vznasz pomoc. H

Cartamus.

Domowy szafran.
Wilderschaffran.

Capitulum 47.

A Safran domowy abo krokos ma w sobie cieplosc w wtorim stopniu/nasienie domowego ßafranu iest nauzytecznieyße/á potim kwiat iego/ma wlosnosc wysußaiącą y ocieraiącą/czknienie czini y sklonnosc ku wraczaniu y stolce pobudza/á tak zołądkowi ßkodzi/a wßakoż gdy k niemu przilożiß trochę imbieru á galganu/tedy vczini purgacią ten krokos bez obrażenia zołądka.

B ¶ Kwiecie tego krokosu starwßy ie na proch przimießaß octu/á gdy tim bedzieß namazował na dziwe mieso abo na lißay/zginie.

C ¶ Też spadaky iezik abo vsta v dzieci thym namażeß kilko razow á vlecziß.

D ¶ Też kwiatki ßafranu ogrodnego w winie warzone/mleko w piersiach bialym glowam zsiadle rospußczaią.

E ¶ Thez nasienie tego krokosu vwarzone w polewce kapłuniey abo kurowey/czini stolcze przez ktory wywodzi flegmę z zołądka y z piersi. Y też tey polewki z tym ßafranem możeß wlać w klistere do ielit chceßli kolike vleczyć.

F ¶ Też zołtą niemoc vlecziß gdy kwiatki tego krokosu vwarziß wsitie á tego daß sie napić kielko razow poranu cieplo dobri trunek.

G ¶ Też gdyby kogo niedzwiadek vkąsil thedy vwarz krokos w winie abo w wodzie á day sie napić/y zapocić sie ma po tim/á ktemu ten krokos stlukßy przimießay octu á przilożż na ranę ktorą niedzwiadek vczinil/wyciąga iad/powiedaią niektorzy lekarze/aby korzeń Krokosow w ręce trzimany bolesci bronil ktoraby miala przisc od vkąßenia niedzwiadkowego.

H ¶ Też kur stary kijem zabity/á nie zarzezany ktory ma być wywnątrzony á oskubiony/á ty rzeczy weń maią być włożone/naprzod cinamon/krokos/hanyż/lebiotka/y korzenie paprotki każdego z nich pod miarą/á potim zaßpuntowawßy tego kura/maß warzić ze dwie godzinie/á potim ta polewka iest barzo dobra naprzeciwko iadom niedzwiadkowym y wężowym/o czim Pandecta z Platearzem powiadaią y drugim swiadczą.

Caulis.

Kapusta/ Kraudt.

Capitulum 48.

A Kapusta ma wilgotnosc w lisciu swoim/á iest troiaka/domowa/lesna y morzka/ lesna ta iest nawiętßey gorzkosci á ostrosci/ á tak ku iedzeniu mało pożyteczna/abowiem czini krew grubą y nadyma zołądek/y darcie w żołądku czini/Kapusta domowa iest odwilżaiącza/ale kiedy ią przewarzyß tedy ma moc wysußaiączą/barzo mało tuczności daie/ krew niedobra sie z kapusty mnoży á wßakoż kapusta swieża na tłusthem miesie wokowym vżytecznieyßa y lepßa bywa.

B ¶ Też kapusta domowa vsmierza bolesci.

C ¶ Też popiol kapustny iest cirpnący/á mocznie wysußaiący.

D ¶ Też list kapusty domowey przilożony na wrzedzienice/vsmierza.

E ¶ Też sok kapustny z winem piti y z rozinkami drobnemi/zołtą niemoc oddala/y sledzione natwardziałą scieńcza/vrine obficie pedzi.

F ¶ Też nasienie kapustne starte á z wodą piolynkową ku piciu dane/glisti w żywocie v dzieci zabija.

G ¶ Też popiol z korzenia Kapustnego dany z wodką graminis ktora iest w aptece/ kamień kamie y wypądza z człowieka.

H ¶ Też kapusta ogrodna troche niedowarzona/odmiekcza żywot y stolce czini. Diascorides swiadczy/A gdy ią barzo przewarziß/tedi zasie zołądek zatwardza y obciąża.

Isaac żyd powiada kapustę być suchey y zimney włosnosci.

I ¶ Też kapusta ktorą lecie zbieraią/spaleńßą krew czyni nizli kapusta ktorą zimie zbieraią. Bowiem kapusta zimie zbierana wiecżey odmiekcza żywot y stolce czyni y vryne pedzi/á zwlaßcza sok abo polewką kapustna.

Cicuta. Swinia weß.

Swinia weß.

Pfefferkraut/oder Scherlinck.

Capitulum 49.

A Swinia weß iest ziele swiadomie ktore iest barzo oziębiaiące/á zwlaßcza korzeń y nasienie iego/á dla swey zbytniey zimnosci/iako iad zabiia gdyby go ktore zwierzę pożywać miało/ á wßakoż gdyby tego nasienia człowiekowi zadano/tedy mu sie dać napić vina korzennego naczczo dobry trunek/bo tym zatłumiß moc iadowitą tego nasienia.

B ¶ Wirzchy tego ziela zbieraią y wyciskaią z nich sok/ktory potim na słonce wystawiaią iż sie tak zgęstnie y zpiecze/ á ten sok iest dobry na bolesci oczu z wodką rożaną y z koprową rozpußczony/a tym oczy bolące maczać.

C ¶ Też ktoby miał wrzod abo bolączkę barzo bolącą/ tedy stlukßy to ziele przilóż na wrzod bolesc odeymuie.

D ¶ Też ktoby miał chorobę płynącza z członku męskiego wilgosci/ thedy tym zielem obłoż członek taiemny/zastanowiß płynienie y niewzwod czyni.

E ¶ Thez gdyby plastrem z tego ziela oblożył piersi białey głowie/tedy iey mleko odeymie. A gdyby ten plastr przikladał na członek thaiemny młodemu mężczyznie/tedy mu nie będzie rosć/thakież piersi młodey białey głowie nie będą rosly pod tym plastrem.

F ¶ Też swinia weß iest vżyteczna naprzeciwko podagrze/y naprzeciwko Sciatice/gdy kto będzie sobie nogi vmywał w tim zielu vwarziwßy ie z chebdem y z rumnem.

¶ Też liscie tego ziela stluczone á na opuchline przilożone iest barzo dobre/y inße bolesci

H vsmierza / to iest rzecz doswiadczona.
☞ Też swinia weß liscie z nasieniem / stłukßi ty rzeczy społem y przyłoz na członek meski taiemny / oddala buynosc y członek mdli / y broni polucij nocznych.
J ¶ Też plastr przyłozony na piersi młodziuchney panienki / niedopußcza im rosc.
K ¶ Też sok nasienia swiniey weßki pomazany na oczy płynące / zastanawia łzi / y oczi wyiasnia.

kto ma oddławione abo scisnione żyły / tedy oleykiem z kostusa maß mazać ty żyły ciepło / y też zimno wielkie ktore w zimniczach bywa oddala gdy tim oleykiem grzbiet namażeß.
¶ Też przirodzoną niemoc paniom porußa á to gdi będzie vwarzony w winie abo w wodzie / a tego sie daß poranu abo na noc napić / Tatież y kurzenie z tego ziela vczynić. C
☞ Też chciwosc czini ku cielesniem skutkom. D
¶ Też bolesci w macici oddala gdy tego ziela pani sie napije vwarziwßi w winie / y stolce czini / y też sie przeciwi iadom ktore przichodzą z vkąßenia węza y iaßczorki. E

Costus

Capitulum 50.

A ¶ Ostus iest ziele ale sie w polszcze nie rodzi / á iest troiakiego rodzaiu / ieden iesth ktory roscie w Arabij / ten iest biały / korzennosc w sobie maiąc / á drugi roscie w Indij ten iest czarny y gorzki / trzeci roscie w Sirij / á iest woniey przikrey / á iest na podobienstwo gwozdzikow / biały iest nalepßi swieży / ktory nie iest stoczony abo zdziurkowany / nie smierdzący / á ktory nie kąsa w iezik / á potim ktori w Indy roscie. Jest to ziele cieplsey y suchey wlosnosci w trzecim stopniu.
B ¶ Costus iest osobne lekarstwo posilaiące suche żyły / á nawięcey gdy kogo powietrze rußy iako paraliż / tedy oleiek z tego ziela iesth barzo dobre maczać pacierze y wßitek grzbiet / abo

Cauda equina

Przeslka.

Capitulum 51.

PRzeslka ziele o ktorym Auicenna w wtorych kxiegach Capitulo o Przeslce mowi. Jż iest ziele ktore roscie na dolinach / ktorego koczłanie iest dziurkowate / á ku rumienosci barwą sie sklania. Jest ziele ostre a członki ma po sobie / rado też to ziele roscie przy drzewie / y obwija sie około drzewa iako chmiel á ma korzenie twarde / to ziele iest zimney moci y wysußaiącey / á smak ma gorzki y cirpnącey á dla tego ma moc wysußaiącą. A
¶ Auicenna mowi o tym zielu / iż ma włosnosc B

nosc krew zastanawiać z kądkolwie by sie przepußczała / Rany ktore z złych krost przichodzą wysußa y goi ie mocnie / y żyły suche porwane spaia y zraßcza / y też wnetrznosci wßitki / a zwłaßcza ielita y wątrobę y żołądek posila / y naprzeciwko opuchlinie iest dobra tak w trunku iako y plastr z niey vczyniony / á wßakoż Galienus vczy warzić same przeslinkę z winem a z wodą / á osłodzić trochę czukrem á thego sie napijać / powiada iż czirwoną biegunkę y chorobą białym głowam zbytnie będącą zastanawia / y też rany w miecherzu y w subtylnych abo mnieyßich ielitach goi / thenże Galienus powiada iż sok stey przeslki wycisniony / zastanawia krew z nosa zbytnie płynącą / y biegunkę każdą / z winem abo z babczaną wodką pity natßczo / oczim Diascorides swiadczi / iż barzo dobra iest Przeslka ludziom stłuczonym abo vtrząsnionym / day pić z winem abo z wodą vwarziwßi / Y na dychawice też iest dobra ktora czini vlżenie w piersiach / y oddech wolny czini / y kaßel otęmuie.

JEsth ziele zagrzewaiące y wysußaiące zbitnie / á roscie to ziele pospolicie na mieśćczach wyprawnych / iako przi rolach kxiężicza kwitnia roscie / Jsaac mowi o tym zielu w kxiegach Dietarum / To ziele w wodzie vwarzone á potim miodem osłodzone á ciepło pite / pędzi vrine ktho iey niemoże pußczać / y też bolesci / kłocie w bokoch y w miecherzu vspokoia. A
¶ Thez wiatry y nadymanie żołądkowe z grubych wiatrow rozpędza y trawi / y zamulenie to iest opilacije z żył wyczisścia. B
¶ Też woda z trzebuły poranu pita / flegmę w piersiach y w żołądku trawi / á gdy z niey octu przicziniß / tedy glisty w żywocie v dzieci zabija y wypądza / y też mole ktorzy włosi siekąspądza / y każdą opuchlinę rozpędza: C
Macer też w swoim Herbarzu wypisuie tego ziela włosnosci na przerzeczone niemoczy barzo vżyteczne.

Cerifolium.

Trzebulka.

Capitulum 52.

Camedreos

Wielka ozanka. Je lenger je lieber.

Capitulum 53.

Wielka

A Wielka Ozanka iesth ziele niebarzo wysokie/ podobne ku debczinie/ listki ma przy szirszim ku mietce podobne á rozkraiane/ Roscie to ziele na mieysczach kamiennych/ opoczystich/ kwiatki ma barwy fiolkowey. To ziele zbieraią ku lekarstwam kiedy iuż nasienie w nim dozrzeie/ á wespolek z nasienim ma byc zbierana/ Galienus powiada/ iż iesth moci ciepłey wysuszaiącey/ á z tąd iesth barzo podobna ozanka ku debczinie.

B ℭ Moci tego ziela ty są/ naprzod vwarzona ozanka w prostey wodzie a oslodziwszi miodem kaszel leczy/ y sledzione zatwardziałą też miekczy.

C ℭ Też opuchłym ludziom iesth pożyteczna/ martwy płod z żywota wypądza/ a zwłaszcza vwarzona ozanka w oczcie á w wodzie/ sledzone zatwardziałą odmiekcza á z winem vwarzona ozanka y pita/ każdemu sie iadowi sprzeciwi. Galienus tak mowi. Ozanka iest smaku troche gorzkiego/ y troszke przikwasnieyszim/ a dla tych smakow iest barzo vżyteczna naprzeciwko niemoczam sledziony/ vrine y vpławy białym głowam pedzi obficie/ y też wszelkie nieczystosci grube z wnetrznosci wywodzi/ o thakichże włosnosciach Serapio lekarz stary tego ziela wypisuie/ powiada na zastarzały kasel iest osobney pomoci/ y żołądek posila/ kurku broni/ W aptece sirop czinią z tey ozanki/ ktorego możesz v ywać naprzeciwko tim wszythkim niemoczam z wodkami/ piołynkową á ielenich iezikow poranu/ y też żołtą niemoc czarną ktora przichodzi z strony sledziony/ to ziele w wodzie vwarzone/ á poranu ciepło pite po trunkowi vleczy.

Camepiteos

Mała Ozanka.

Capitulum 54.

A Ozanka mała/ ktora sie z greckiego iezika wykłada mała sosnka/ abowiem woniey iest to ziele sosnowey/ á iest mała ozanka podobna iatmiarz we wszithkich włosnosciach wielkiey ozance. Serapio tak mowi. Ozanka iest ziele ktore roscie leda gdzie na ziemi/ á iesth troiaki rodzay iey/ iedna z nich iest wietszey moci/ ktora ma listki iakoby rozchodnik/ iedno iż troche mnieysze á kosmate/ á przi samych rozdzkach listki są mniejsze/ wonią maią iakoby sosnia/ kwiatki ma blade/ nasienie czarne/ gałązki są długie. Wtory rodzay tego ziela ma gałązki barzo długie á cienkie/ ale list y kwiecie y nasienie podobne pirwszemu. Trzeci rodzay małey Ozanki/ ma gałązki nasubtelnieysze/ blade y kosmate/ á to iest prawy samiec/ Rozga tego ziela przi ktorey są gałązki iesth chropowata/ nie gładka á biała kwiecie ma białe barzo drobne/ ale woniey iednakiey z inszemi.

ℭ Serapio lekarz mowi/ Ozanka mała czisci wnetrznosci omywaiąc y ocieraiąc zamulenia flegmiste z żołądka y z wątroby/ y z sledziony/ á tak naprzeciwko żołtey niemoci iest nad insze zioła wielkiey moci. B

ℭ Też vpławy białem głowam pedzi/ gdi vwarzisz te ozanke z byliczą á oslodzisz miodem á tego dasz sie napijać trunek poranu też vryny zadzierżenie porusza. C

ℭ Też gdy iest zielona ozanka/ ma moc goiączą rany narastaiąc ciałem/ y twardość piersi rozpądza/ y odbicie abo wywinienie vzdrawia gdy sniey plastr vczinisz z miodem á z oliwą zmieszawszy. D

ℭ Diascorides tak powiada/ gdi korzeń małey ozanki bedzie pity z wodą vwarzony/ przez siedm dni żołtą niemoc vleczysz/ á gdi go vuarzisz w miedzie pitym/ kto ma sciatike/ to iesth/ Denną E

Denną bolesc/ ma być trzidziesci dni á bedzie zdrow/ tym ludziom ktorzy maią chorą wątrobe/ y też ktorzi maią bolenie w krzyżach/ iest to rzecz doswiadczona iż na to dobry korzeń ozanki/ ktorego Turczi czesto pożywaią.

F ℭ Thez gdy vwarzisz korzeń Ozanki w wodzie á z oną wodą rozmączisz mąką iarą tak iż vczinisz plastr przicziniwszy oliwy/ tedy then plastr przykładay na miestcza ktoreby czuynosci niemiały/ á ktoreby cirpnely/ na to pomaga/ y też twardosci ktore bywaią około ran od miekcza y rozpądza/

G ℭ Też gdy figi stłukszy w możdzierzu/ zmieszasz z tą wodą w ktoreyby było warzone korzenie Ozanki małey/ a k nim przilożż żywice á z tego vczynisz twardy plastr ktory rany czysci y goi.

Consolida maior.

Kosztywał. Walwurcz.

Capitulum 55.

A Kosztywał roscie na mieystczach twardych/ gałąski ma podobne lebiotce są vonniaiące a słodkiego smaku/ korzeń długi ma/ troszke żołthy á miąszszy. Drugi rodzay Kosztywału iesth ktory zową Simphieum/ wierzch ma ostry á chropawy długi na dwa łokcia á węgłasti/ słup tego ziela wnątrz niema nic/ list ma w sobie ostry/ chropawy a przidłuższim/ na podobienstwa miodunki, ma kwiatki w sobie barzo słodkie/ tho ziele gdy zetrzesz a przilożysz ku ciału gołemu/ nathychmiast vczyni swierzbienie/ a korzeń ma czarny z wierzchu/ a wewnątrz biały a wilgotny á to iest prawy kosztywał wieczszy.

B ℭ Korzeń kosztywału wieczszego miałko starty á z wodką podbiałową pity/ dychawice leczy/ oddławienia y opuchłe miesteza rozpądza á to gdy to ziele stłuczesz wespolek y z lisciem/ á przilożisz na miesthce wzdete a odcisnione miasto plastru.

C ℭ Też rany stula y zrasteza/ á gdy tego ziela włożysz w garniec gdzie mieso wre/ tedy sie sztuki zrastaią.

Consolida minor.

Żywokost. Prunellen.

Capitulum 56.

A Żywokost mnieyszy ma moc ocieraiączą/ á z kądże rope z płuc ocira y wyczyscia/ á drugą ma włosnosć zgromadzaiączą/ tak iż krew zastanawia zbytnie płynączą smaku iezi słodkiego woniey wdzieczney.

B ℭ Gdyby to ziele pragnący człowiek żwał/ oddała pragnienie/ odeymuie społem y ochra

C ℭ Też rozpukłym dzieciom vczyń Cpienie. plastr/ a przilożż na rozpukłe miestce/ moczno

prziwiązawszy

przywiązawszy recznikiem/ v leczy dobrze.

D ❡ Tez czyrwoną niemoc vleczisz vwarziwszy z wiņem/ to ziele bolenie krzizow tez odeymuie.

E ❡ Diascorides takiez swiadczy o mnieyszim zywokoscie/ Gdy vwarzisz zywokost w pithym miedzie/ á bedziesz sie tego miodu napijać/ płuce á ktore maią w sobie zgromadzenie ropy wyczyscisz/ á z wodą vwarzony a pity/ bolesc krzizow vlecza.

F ❡ Tez korzeņ tego Zywokostu w winie vwarzony/ paniam vpławy zbytnie bedące zastanawia/ y czirwoną biegunke stanowi/ A gdy gi vwarzisz w wodzie z trochą octu á z miodem przesnym/ á oslodzisz/ thedy kłocie bokow oddala.

G ❡ Tez Plinius powiada/ iz iadowiti wrzod ktory z melankolii spalonej bywa / zową gi Antrax/ leczy then korzeņ gdy bedzie vsuszon a potim miedzi dwiema kamienioma starty a onym prochem posipować ten wrzod / nad domniemanie ludzkie leczy.

Consolida rubea

Zywokost czyrwony. Gulden gunczel.

Capitulum 57.

Czyrwony zywokost iest ziele podobne ku pieperstowi / abowiem ma siedm listkow z obudwu koņczu kosmathe ádla tego greczkim iezikiem zową ie Eptaphilon/ korzeņ ma czirwony zakrączony/ podony galganowi ale niekoņczisty/ kwiatki ma złotey barwy. A

Włosnosc ma wysuszaiącząą á oziebiaiączą.

Jest tez drugi zywokost czirwony ktori ma list podobny koņskiemu szczawiowi/ iedno iz listhy tego ziela z iedney strony iest iakoby modri / á z drugiey strony zielony/ kwiatki y korzeņ czirwony/ ale moci iest iednakiey iako y pirwsze/ zową ie niektorzi podbialem.

❡ To ziele ma moc gorączą/ y płod w zywocie vmocniaiączą. B

❡ Proch z tego ziela vczyniony á dany ku piciu z babczaną wodką abo z sokiem babczanym/ zastanawia vrine kto iey niemoze zatrzimać/ y tez przirodzoną niemocz białym głowam zastanawia gdy sie tym prochem naparzy vwarziwszy w wodzie deszczowey/ a w tim maczać gębke y cieplo przikładać na macice. C

❡ Tez aby pani mogla donosić dzieciątka w zywocie/ wezmi prochu z korzenia tego ziela vczinionego społ łota/ prochu z koriandru/ czo złoty zawazy/ Cinamonu tartego/ gwozdzikow czo poł złotego zawazy/ á ty prochi rozpusciwszi wosk á terpentine zmieszay z woskiem/ á gdi ochłodnie vczyņ plastr/ ktori plastr przikładay na krzize/ y na macice mozesz. D

❡ Tez kto w zołądku nic niemoze zadzierzeć tedy proch tego korzenia zmieszany z białkiem iaieczynym/ á na trzonie vpieczony / day iesć na tszczo/ zastanowisz wraczanie y zołądek posilisz dobrze. E

❡ Tez ma włosnosc proch tego korzenia/ rany wysuszać y goić/ ma tez moc ocieraiączą y wysuszaiączą ran/ á tak y goiączą. F

Cotula fetida.

Psi Rumien.

Capitulum 58.

To ziele

To ziele Psi rumnek ma kocz kanie miekkie/ á liscie podobne Maratro / kwiatki ma zołte napodobnieysze Rumienkowemu kwieciu/ á iest ostrosci wiethszey nizli Rumien swoyski/ ma listki drobne/ roscie pospolicie około murow/ na siedliskach prostich. A

B ❡ Kwiecie z głowkami tego rumnu psiego starte na proch z woskiem rozpuszczone á trochę oliwy przilawszy/ ma moc twardosci y guzow odmiekczać y rozpądzać/ á mozesz k niemu trochę szafranu przilozić.

C ❡ Tez powiadaią niektorzi/ gdyby sie kto napił wody w ktoreyby wrzało to ziele wyszedszy z łaznie/ tedy daie czudną plec y barwe takiemu człowiekowi. Wraczanie tez czini / ktorem wraczaniem wypądza kolere/ á tak zołtą niemoc vlecza.

D ❡ Auicenna powiada / izby wonia psiego rumnu wiatri w głowie trawiła / á tak szumienie y piszczenie oddala.

Cucurbita.

Bania abo Korbas.

Capitulum 59.

Plinius pisze o Baniach w dziewietnastich kriegach/ powiada banie być podobne ogorkom w włosnosciach / á nawiecey w thym iz zimna nie cirpią/ ani sie zimie rodzą/ á na miesteczach wilgotnych y na gnoiowych zwłaszcza/ na poł stopy na głebią sadzą banie w ziemie kxiezycza Kwietnia/ Maia/ a drudzi Marcza sieią banie po pieci ziarn w iedno miestce sadzą/ z stądze rozdze wynikną/ ktore potym dla buynosci roscie wysoko ku gorze/ á to gdy bedzie miało przi sobie iakie drewno abo płot/ abo pokłat vczyniony/ za ktorym sie pnie ku gorze wysoko. Palladius lekarz ieden powiada/ ize nasienie w iedney bani iest rozne/ abowiem to ktore iest przi szamey szipulcze wierzchniey/ iest lepsze/ potym nietak dobre z posrzodku/ á ktore iest na dole baniey to iesthy mnieyszey dobroci/ á iest grubsze y tez szyrsze/ ty banie bywaią chowane á nie ruszane z rozdza az do samey zimy aby sie nasienie tym lepiey dostało/ a potym onyz banie zebrane powtore na słoņczu suszą. A

❡ Nasienie tych baņ iako pisze Serapio iest chłodzące. B

❡ Włosnosci samych baņ ty są / naprzod bania tak swiezo stłuczona iz bedzie z niey iako by plastr/ ktory gdy przilozysz na wrzedzienice abo na wzdecie ciała ktore bywa z zapalenim vzdrawia. C

E

D ¶ Też sok wyciśniony z banie á z rozanym olejkiem zmießany/bolenie vßu ktore z zapalenia przichodzi oddala/á zwłaßcza dzieciom lekarstwo iest przezpieczne.

E ¶ Też bolenie głowy z gorącey przicziny/ y też opuchline ktora bywa pod oczima spądza/ y podagre vśmierza gdy tym będzieß mazał.

F ¶ Też banie vwarzone w wodzie/ á potym ku oney vodzie przimießay miodu á soli oczkowatey/a komu sie daß tego napić będzie miał (stolce.

G ¶ Gdy z banie wyimießz nasienie á naleießz wina/á daß temu tak stać przez noc y przez dzień a onego wina daß sie napić komu/tedy będzie miał purgacią.

H ¶ Też sok bań/bolesc zębow vśmierza gdy w vściech chwile będzie trzimany/ á gdy ktemu sokowi przikłożyß rozanego olejku á tym namażeß miesce wątroby y sercza/tedi takie namazanie oddala zbytnią gorączość w febrach.

J ¶ Też sok baniowy z ośrzodką białego chleba zmießany á iako plastr vczyniony naprzeciwko podogrze iest vżyteczny/y herisipile/ to iest wrzod z kolery barzo bolący/leczy.

K ¶ Czynią też popiol z skorek baniowych/ktory proch goi rany na członku taiemnym męz (skim.

L ¶ Nasienie baniowe ma moc wysußaiącą/ktore gdy będzie na proch starte/ á będzieß zasipował onym prochem rany zlich krost/wysußa ie mocnie y goi.

M ¶ Też w karmiach nasienie baniowe pożywane/żołądek odmiekcza y pragnienie odeymuie/y wątrobe zapaloną chłodzi.

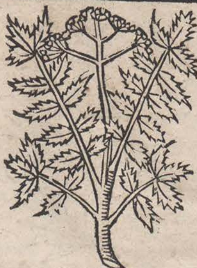

vryny/y też w potrawach iedzony posila żołądek ku trawieniu/wiatry w żołądku trawi/ y chęć ku iedzeniu dawa/y też robaki w żywocie zabija/y drżenie sercza oddala/Plinius piße/ polny kmin w Sicilij być nalepßy y wietßey moci. Korzeń polnego kminu może być iedzony od ludzi iako pasternak/ iest tegoż smaku.

¶ Też iest dobry tym ludziom ktorzi cirpią świętego valantego niemoc/y kaßlącim/y ktorzi maią bolenie krzyżow/y tym ktorzi niemogą vriny wolno pußczać/y naprzeciwko każdemu iadowitemu vkąßeniu. C

¶ Też bolenie y kłocie w żywocie vśmierza ktore przichodzi z grubych wiatrow. D

¶ Ziarna kminu polnego starte na proch á z octem rozpußczone/świerzb y parchy na głowie leczą/á gdyby sie ktory człowiek thym okadził/tedy zgrzytanie zębow mieć będzie. E

Carui.

Polny kmin.

Capitulum 60

A Polny kmin w Sicilijey dosić obficie rośćie/iako y vnas w polßcze/ trwa moc polnego kminu przez pięć lat/ma moc pobudzaiączą/ rozpądzaiączą wilgości.

B Wino w ktorymby był warzon polny kmin/iest vżyteczne naprzeciwko zadzierzeniu

Daucus creticus

Ptaße gniazdo. Fogelnest.

Capitulum 61.

Gniazdo ptaße iesth ciepłe y suche wtrzecim stopniu/ktorego ziela kwiatki wiecey są godne ku lekarstwu nizli korzenie y liście iego / á iesth dwoiakie to ziele/ iedno ktore połacinie zową Creticus/á drugie ktore zową Azininus/ktorego osłowie pożywaią / tu będzie A

wypisanie o tym ktory zową Creticus Ma moc rozpądzaiączą/trawiączą y ścieńczaiączą/á iest popądzaiące vriny.

¶ Naprzeciwko rymie y naprzeciwko kaßlowi/y naprzeciwko dychawici z zimney przicziny iest dobre ptaße gniazdo/ gdy będzie vwarzone kwiecie iego w winie z figami suchemi á z lakricią/á tego sie maią napijać ci ktorzi by ty choroby mieli/á to gdyby w sobie gorączki niemieli/á gdyby gorączkę mieli/tedy z wodą a nie z winem maią być vwarzone ty rzeczi/á gdy włożyß w to wino Diaprassium (kołaczki są w aptece) tedi ießcze lepiey będzie á to ieśli ty choroby z zimney przicziny są / á iesliby z gorącey przicziny były/tedy ty rzeczy z wodą maß dawać/bo wino zapala

B

C ¶ Też wino w ktorim wrzały ptaßego gniazda kwiatki z hanyżem dane ku piciu / wiatry grube y ostre trawi w ziwocie/á tak kolice nie dopußcza być.

¶ Naprzeciwko opuchlinie sirop taki vczyń

D Weźmi kwiatkow ptaßego gniazda iedne garść/nasienia opichowego/włoskiego kopru piotrußczanego/każdego cztyrzi dragmy korzenia sparagouego/brusci w aptece naydzieß warz ty rzeczy w winie á w wodzie iako wpol tory kwarty wßitkiego aże iakmiarz do połowice wywre / á potym przecedz á osłodz troche miodu/á potym sie napijay tego siropu poranu y w wieczor/á gdy gi wypijeß/weźmiß ti pilułu dawßije vczynić do apteki tak napisawßi Weźmi piluł z wilczego łyka á vczyń dziewięć z wodką włoskiego kopru/á potym nazaiutrz po pilułach weźmi kołaczkow dla posilenia ktore zową Dialacca.

E ¶ Też przerzeczony sirop wspomaga mdłą wątrobe y śledzione broniąci niemoci z thych członkow pochodzić/y też drogi ktorymi vrina wychodzi wyczyscia/y też macice czyści z wilkości zprochniałych/á to gdy kniemu przykłożyß troche Triferam saracenicam/ iest electuarz w aptece tak wezwany.

F ¶ Też vczyń czopek rozmąciwßy tey Triferi w tym siropie/á przikłożiwßi prochu tego ziela ptaßego gniazda/á troche miry a oliwy ze dwie vncij/á tak możeß tego troche powarzyć á z tego vczyń czopek ktory włoż w macice.

G ¶ Też wino w ktorym wrzało to ziele/ iesth dobre naprzeciwko kamieniowi/ y naprzeciw obfitości zbytniey vriny. Pandecta/ Plateatius/Serapio o tym powiadaią.

Diptamus

Trzemdała. Diptam.

Capitulum 62.

A Diptamus iest ciepłe y suche w trzecim stopniu/na miesczach suchych á kamiennych rośćie to ziele. korzenie Diptamowe iesth wietßey va. nośći y moci nizli samo zielie/á przeto w lekarstwach pospolicie o korzeniu ma być rozumiano. Korzeń Dipthamow ma być obierany ktoryby niemiał w sobie zadnych dziurek/ bowiem ma taki korzeń

moc rozpędzaiącą/trawiącą y przyciągaiączą iad/a przeto iest barzo dobry Diptam naprzeciwko vkąszeniu iadowitych robakow abo zwierząt/gdy korzeń Diptamow będzie stłuczony z oleykiem cebulnym/a tego przyłoż na miesce vkąszone/barzo pomaga iad wyciąga iąc z miesćza bolącego.

B ¶ Gdy vwarzisz Diptam abo trzemdale z byliczą á z niedospiałkiem á z zielem ktore zową po łacinie Sanamundi(w aptece to mają) w winie/á ktoby był ranny day mu sie tego napić/abowiem pospolity lud barzo trzyma o tim piciu iże iest rozlicznej pomoci rannym ludziom goiąc rany richło/á żadnego iątrzenia niedopuszcza.

C ¶ Proch korzenia Diptamu z blaywasem zmieszany á z smołą iodłową iże będzie iakoby masć/ktorey na rane przikładay/abowiem sie podnią goi y spaia rany.

D ¶ Też niemoc przirodzoną paniam wywodzi/y też czopek ktory zową połacinie Secundina/wywodzi z żywota/ y vmarły płod wyciąga/á to gdy vwarzisz korzenie Diptamowe z byliczą á z bożym drzewkiem w winie/á osłodziwszi miodem zszymowanym/ thego sie będzie napijała.

Ktemu też proch korzenia Diptamowego z mirrą á z sokiem byliczanym zmieszawszi thy rzeczy społem á vczinisz czopek z bawełny ktory namoczywszi w tych rzeczach włoż do maćice na noc/tedy richło takież vczini iako y pirwsze lekarstwo.

E ¶ Też to picie iako iest wysszey napisano ma moc pobudzaiączą vriny kthora z ciężkością przichodzi.

F ¶ Też wino w ktorym wrzało tego ziela korzenie spiołynkiem/iest dobre tym ktorzi miewaią bolenie w żołądku/ á nawięcey spokarmow złych/ iako z będkek.

G ¶ Też naprzeciwko dychawici z zimney przyczyny/vwarz Diptamu z figami suchemi w winie á potym przecedz á dobrze wyciśni a tego sie napijay.

H ¶ Też vwarzenie Diptamu z chebdem á z opichem w prostey wodzie / á potim przecedziwszi oczukruy abo osłodz á tego sie napijay naprzeciwko opuchlinie iest dobre lekarstwo.

I ¶ Też gdy vwarzisz Diptan w wodzie/á oną wodą własznie będziesz ocierał ciało/ kto by miał żołtą niemoc pomaga / bowiem żołtość na wierzch wychodzi/á z potem wypływa.

K ¶ Thez gdy nakładziesz Diptanu w domu swoim/iadowithe zwierzeta / iako węże y iaszczorki wypądza z tego domu/Pandecta/ Platearius y Serapio powiadaią.

L ¶ Thez Diptan vwarzony w wodzie á potym w przasny miod włożony / kaszel oddala iedzony natszczo.

M ¶ Też Diptam w ktorim domu będzie na kielo miesćzach/wygania z onego domu gad

N ¶ Też weżmi Diptanu y Castoreum / tho iest bobrowych stroiow / każdego rowno częscżo złoty zaważy/soku rucianego z szesć łyżek / á ty prochy z tym sokiem zmieszay wpuszczay że tego w nos potroszcze / abowiem świętego Walantego niemoc vzdrawia.

O ¶ Też komu by sie członki abo stawy skurczily z boleścią/tedy tym maż/vznasz pomoc.

Esula minor.

Sosnka mnieysza. Kleinwolfsworcz.

Capitulum 63

Iest ciepła y sucha w trzecim stopniu / korzeń sosnki godzi sie ku lekarstwiam / á ma moc purgowania flegmy/á potym też y melankolią z ciała człowieczego/iest A
Sosnka dobra naprzeciwko zimnici ktora bywa na każdy dzień/ y też naprzeciwko stawowym

wym boleściam iesth barzo dobra / to iest naprzeciwko boleściam nog y rąk/y naprzeciwko paraliżowi/ y na kolike w cienszich ielitach / y naprzeciwko opuchlinie z zimney przyczyny tym obyczaiem sprawowac. Weżmi korzenia sosnki/korzenia piotruszczanego/korzenia chebdowego/mleczowego/każdego znich po cztyrzi dragmy/nasienia włoskiego kopru/ nasienia opichowego y hanyżowego/ rowno iakoby po dwie dragmie/mastiki/cinamonu/ po trzech dragmach / warzże ty rzeczi we dwu kwartu wody ażeby trzecia część wywrzała/ á potym przecedziwszi oczukruy á tego sie napiiay poranu y w wieczor/Jestliby ludzie roskoszni brzidzili sobie to picie/tedy warz korzenie sosnki z świnie̜m mięsem á z rozinkami á z hanyżem á tak niechay pożiwaią tey to polewki naprzeciwko tym chorobam/ abo vczyń klareth z prochu sosnkowego korzenia z prochem galganowym/hanyżowym/ masthikowym/á będzie przyiemnieyszi ku piciu.

B ¶ Sosnka niema być pożywana od thych ktorzi są gorącego przirodzenia/ abowiemby gorączka była sniey łacno/czo iest rzecz doświatczona od Serapiona/á nawięcey szkodzi tim ktorzi zwykli miewać Emoroidi/to iesth krew z żyłek ktore są około stolcza/zbytnie wywodząc krew snich/y też dla swoiey cirpności zaciskaiąc ony żyłki czini w nich nieiaką opuchline/ takież y wilcze łyko toż czini/bo ma w sobie ostrość scirpnością/Serapio capitulo o sosnce to powiada.

C ¶ Też w mleku sosnki niemasz żadnego pożitku/abowiem obraża kto go pożywa / gdzież wiele lekarzow ktorzy krążą około ludzi/á będąc niedoskonali wiele ludzi tim mlekiem potruli/á gdy od nich pytano ktoreby lekarstwa dawali w piciu ludziom chorim / powiadaią iże mleko Sosnki z oleykiem kąkolowym/ktora rzecz takowy gwałt im czyniła w stolczoch iż od nich vmierać musieli/Serapio / Pandecta/Platearius o tym powiadaią.

Endiuia.

Mlecz wysoki. Maijdiestel.

Capitulum 64.

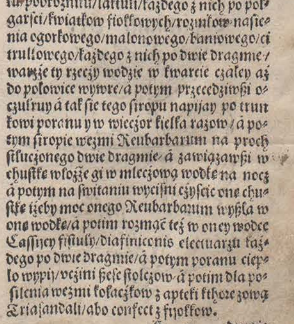

Mlecz iest zimny y suchi w pirwszim stopniu/list mleczowy iest godny ku lekarstwam / z A
ktorego pokarm bywa a nawięcey z zielonego / iest rozlicznej moci zielony Mlecz ale suchy nic nie iest/Ma moc popędzaiącą vryny y potwierdzaiączą y też ochłodzaiączą á przeto iest dobry naprzeciwko zaikaniu sledziony y wątroby z przyczyny gorącey.

B ¶ Też iest dobry naprzeciwko żołtey niemoci/y naprzeciwko tercianie iakażby kolwiek była/y naprzeciw zapaleniu wątroby /y na bolączke gorącą/vczyniwszi takie picie. Weżmi so u Mleczowego pokswarty/ ieleniego ięzyku/podrożniku/laktuki/każdego z nich po połgarści/kwiatkow fiołkowych/rozinkow nasienia ogorkowego/malonowego/baniowego/citrullowego/każdego z nich po dwie dragmie / warzże ty rzeczy wodzie w kwarcie całey aż do połowice wywre/á potym przecedziwszi oczukruy á tak sie tego siropu napijay po trunkowi poranu y w wieczor kielka razow / á potym siropie weżmi Reubarbarum na proch stłuczonego dwie dragmie á zawiązawszi w chustke włożże gi w mleczową wodke na nocz á potym na świtaniu wyciśni czyście one chustke iżeby moc onego Reubarbarum wyszła w onę wodke/á potim rozmąć też w oney wodce Cassiiey fistuły/diafiniconis electuarzu każdego po dwie dragmie/á potym poranu ciepło wypij/vczini szesć stolczow á potim dla posilenia weżmi kołaczkow z apteki kthore zową Triasandali/abo confect z fiołkow.

C ℭ Drugie dla zapalenia wątroby możesz przikładać zaceletek rozmoczìwszy w mleczowey wodzie/á przimieszawszi kniey troche sandałow czirwonych. Drugie w iedzeniu masz pożiwać pokarmow chłodzących / nicz z pieprzem nie iadać/ale gruce/krupy ieczmienne/ taki też z octem warzone są dobre ku iedzeniu przita... wątrobie / ptisanna też z czukrem dobra iest napijać sie iey.

D ℭ Też woda Mleczowa z błaywasem á z octem/iest dziwney mocy na członki zapalone chłodzące ie.

E ℭ Też gdy wezmiesz wodke Mleczową á sok wysokiego słazu z trochą szafranu/a tym namaz bolenie ktore bywa w nogach.

F ℭ Też mleko ktore bywa w mleczu zmieszane z tucią/ociera y spądza bielmo z oka.

G ℭ Też wezmi wodki Mleczowey/mąki ieczmienney/á troche szafranu á vczyń plastr/ á ten plastr serce posila y drżenie oddala/ Auicenna powiada.

H ℭ Też kto ma czirwone krosti na liczu/sok tego mleczu wysokiego przikładany na ony krosty/wysusza z nich ogień y spądza ie.

Eupatorium.

Szadziecz.
Wilselbe oder hercżkle.

Capitulum 65.

Szadziecz iest ziele ciepłe w pirwszim stopniu/á suche w wtorim stopniu / niektorzy gi zową Saluią polną / á tak iest w prawdzie/iest dobry na paraliż wszithkiego ciała/y też na paraliż iednego abo dwu członku ktorich kolwiek bądź/na paraliż ciała wszitkiego vczyń tak sirop. Wezmi soku sadzczowego/soku szalwiowego/każdego z nich po połowicy wietszey kwarthy/pirwosnki / lebiodki/maiorany/każdego z nich po pulgarsci/bobrowego stroiu/cinamonu/każdego z nich dwie dragmie/vwarz ty rzeczi z białym czukrem ocżukrowawszi/á tego sie napijay po ranu y w wieczor po trunkowi ciepło/á gdy gi wypijesz wezmi thy piluły dawszi ie vczinić do apteki tim sposobem. Wezmi Massi piluł de Euforbio dwa scropuły/Massi piluł smierdzących ieden scropuł/turbit poł scropułu/imbietu trzi ziarnka/zmieszay ty rzeczy społem á vczyń piluł dziewiec z siropem koczaniowym/ á wezmi ie o połnoci/á potim nazaiutrz wezmi kołaczkow Diacastoreum z pięć poranu/ abo Diantos mikołaiowych dla posilenia. A

B ℭ Też naprzeciwko opuchlinie y żołtey niemoci/gdy ty choroby przichodzą z strony zatkania sledziony abo wątroby/ten sirop będzie dobry/wezmi szadzczu/szaluiey/chebdu/każdego po garsci/nasienia opichowego/włoskiego kopru/y potłuszczanego każdego po trzi dragmy/warzże ty rzeczy w winie aż do trzeciey części ma wywrzeć/á potym przecedz á napijay sie tego po ranu y w wieczor / a potim wezmi piluły de Mezereon połtrzecia scropuła / iże ich ma być dziewięć/á wezmi ie w połnoczi/ á nazaiutrz wezmi kołaczkow Dialacca/abo electuarium ducis/dla posilenia.

ℭ Thez vwarzenie szadzczu z bożim drzewkiem w sługu/iest dobry na parszywą głowe / y na mole/y na otreby ktore są w głowie. C

ℭ Też sok Sadzczow z sokiem kobylego szczawiu a polney ruty/ zmieszawszi z occzianym siropem/ ktory zową w aptece Oximel/á przyley knim wodki polney driakwie czo chcesz / abowiem ten sirop wypądza świerzb z ciała barzo mocznie. D

ℭ Też sok Szadczu z sokiem kobylego szczawiu/a z wieprzowym sadłem/a z trochą soli á siarki/ty rzeczy wespołek zmieszay do... ze a vczyń E

vczyń iakoby masc/á tim namazuy świrzb barzo pomaga.

F ℭ Thez wino w ktorim wrzał Szadziecz z piołynkiem á z trochą czukru/ á gdy przidasz knim troche kopytniku/a tego sie napijaz / abowiem febre zastarzałą wypądza.

G ℭ Też wino w ktorim wrzał Szadziec z hanyżem/a kto ma bolesci wnętrzne abo rozpadliny abo krosty wnątrz/tego sie napijay wezmiesz dobre zdrowie.

Enula campana.

Oman. Alant.

Capitulum 66.

A Oman korzeń wchodzi w lekarskie rzeczy / iest ciepły y suchy w wtorym stopniu / ma w sobie nieiaką wilgość zbytnią/á przeto nie natichmiast zagrzewa ciało gdy go kto pożywa/iest dobry naprzeciwko wszithkim bolesciam/y na vrazy wszelkie/y też wiatry trawi w żywocie.

B ℭ Też naprzeciwko bolesci ktora pochodzi z oddławienia żył suchych iest dobry korzeń omanowy gdy z niego vczinisz plastr z korzeniem kosaćczowym / z korzeniem słazowym / vwarziwszi ie/á potim stłukszi to korzenie wlej knim oliwy abo oleiu lnianego/á vczyn plastr ktory przikładay na ti bolesci/y na ty miesteza chore.

ℭ Też na ty wszitki przerzeczone niemoci abo bolesci/warz korzen Omanow z korzenim kosaćczowym á z nasienim hanyżouym/varzże thy rzeczi w winie z wodą albo w samey wodzie / a pothym przeczedżywszy oczukruy / a piy na ty choroby ten sirop. C

ℭ Też ten sirop przerzeczony iest dobry thym ktorzy maią cieszkość w piersiach / á czyni łacżne odbywanie flegmy / y inszich wilkhosci spieklich / á nawieczey gdi włożisz Diairis salomonis kołaczkhow z apteki wten sirop. D

ℭ Wino w ktorim by wrzało to korzenie omanowo s cinamonem á z galganem / potwierdza żołądek mdły y serce posila/Auicenna na Capitulo o Omanie mowi/ Oman iesth dwoiaki ogrodny / drugi polny / thu mowimy o polnym omanie / a wino w kthorym wrzał Oman/á potym oczukrowawszy to wino / iest dobre piersiam twierdzącz ie / y wolność oddychania daiącz według onych słow / Oman s Kampaniiey piersi dobre czini. E

ℭ Też naprzeciwko żołądkowey bolesci/ y też ielith/ y na przecziwko kolicze ktorą zową Iliaca/y na przeciwko zarażeniu kthore bywa w puszczaniu vryny / vczyń Troiią thim obyczaiem. Wezmi omanowego korzenia / cinamonu / każdego snich po dwie dragmie / galganu / anyżu / lakriciiey / każdego po dragmie / korzenia kosaćczowego Imbiru/ każdego po połowiczy dragmy/ muszkatowego kwiatu/gwozdzikow / każdego iakoby trzecią część dragmy wszythki rzeczy na proch stłhucz a zmieszay z białym czukrem iako vzrzisz potrzebe wiele go masz włożyć/ á stego vczyń troią. F

ℭ Też gdy vwarzysz Oman z nasieniem sparagowym á z wroblem prosem w wodze / á tego sie napijay / abowiem vryne y rzeczy przirodzone paniam wywodzy doskonale / Pandecta /Serapio o tym powiedaią. G

Epatica.

ℭ Maiownik albo wątrobne ziele.
Leberkraut.

Capitulum 67.

Maiownik.

A Maiownik iest zimny y suchy w pirwszim stopniu/iest ziolo rostące okolo vod/abo na wilgotnych miesczach/abo na wilgotnych kamienioch/ á iest vżyteczne wątrobie/y wspomagaiące ią w niemoczach iey/á przeto iest rzeczono wątrobne ziele/á zwlaszcza naprzeciwko zapaleniu wątrobnemu/y tez naprzeciwko zoltey niemoci ma być dana woda tego ziela/abo woda w ktoreyby wrzalo to ziele z mleczem wysokim/a oczukrować á to pić.

B ¶ Naprzeciwko febrze ktora bywa trzeciego dnia/y tez ktora bywa na każdy dzień z strony wątroby chorey abo wrzedliwey/thedy ten sirop nizey napisany lekarstwem bedzie/y na insze choroby wyszey wypisane/iest ten sirop. Wezmi soku ziela wątrobnego/mleczowego lactuc anego/kazdeo rowno polkwarti/kwiatkow ziolkowych/rozinkow drobnych kazdego z nich trzi dragmy/sliwek wegierskich siedm/ty wszitki rzeczi warz we dwu kwartu wody/ aze do polowice niech wywre/á potim przecedziwszi oczukruy dobrze bialym czukrem/á tak napijay sie tego siropu po ranu y w wieczor we dwie godzinie przed wieczerzą/trunek czoby w nim byly ze cztirzi vncije/á gdi gi wypijesz vezmiz te purgacią zaptеki tak napisawszi na karcie. Wezmi lektwarzu z soku rozanego cztyrzi dragmy/Reubarbarum trzecią czesc dragmy/spiki trzi ziarnka/kassy fistuly trzi dragmy/a ty rzeczi rozmeć we cztyrzech vnciach siropu wyszey napisanego/wypiwze to cieplo na switaniu/a nazaiutrz wezmi kolaczkow z aptеki zową ie Triasandali/abo

Conserui fiolkowey dla posilenia wątroby/á zwirzchu vczin plastr taki na wątrobe/wziąwszi wodki wysokiego mleczu czo chcesz/á zmieszay s nią prochu sandalow czirwonych iakoby pol trzeciey dragmy/spody prochu iego tez spol dragmy/á zlozywszi facelet we troie rozmocz w tey wodzie z tymi to prochy/á przikloz poranu na wątrobe cieplo letnio/á tego czin kielko razow przikladaiąc.

¶ Tez ziele wątrobne/ieleni iezik/wysoki mlecz/kazdego masz wziąć po garsci/á potym oczukruy á piy dla zatlania wątroby y sledzoney z strony wilgosci gorącich. C

¶ Te trzy ziol przerzeczonych/stluczonych á potym przilozonych na same wątrobe/iest dobri plastr na bolączke gorącą wątrobną/ktory niedopuszcza sie szirzić bolącze. D

¶ Tez ten plastr przilozony na macice/zastanawia miesieczną niemoc paniam. E

Elleborus albus.

Czemierzicza biala.
Weisniswurcz.

Capitulum 68.

A Czemierzicza biala iest cieplа y sucha w trzecim stopniu/ktorey iesth dwoiaki rodzay/to iest biala y czarna czemierzicza/abo gorzekwiat. Biala czemierzicza iest dla tego rzeczona/iż ma biały korzen/abo thez iż flegme ktora iest wilgosc biala purguie/czarna dla tego iest rzeczona/ize melankolią czarną purguie/a korzeń telko wchodzi w lekarstwa. Tu wlasnosci bialey Czemierzice wypisuiemy starzi ludzie w purgaciach swoich pospolicie vżiwali bialey czemierzice/iako my teraz vzywamy scamoneam/abowiem pirwszy ludzie mocnieyszego przirodzenia/á tak mogli wycirpieć czemierzici/ale dzisia rzadko iey vżywamy/bowiem są ludzie mdleyszi dzisieyszych czasow/á tak z wielką dowcipnoscią á z wagą lekarz ma sie wazić dawać czemierzice/á nawieczey tym ludziom ktorzy są ciasnych piersi/á mdlym y suchego przyrodzenia niema byc dawana czemierzicza/abowiem czyni gwaltowne wraczanie y stolce zbytnie iedno ludziom tlustym wilgotnego przirodzenia ma być dawana.

B ¶ Wezmi Czemierzice dwie dragmie/vczyniwszi proch sniey á zawiązawszi w chusthke wloz na noc w wodke mleczową ize tak postoi zpieć godzin/á potim czisсie wycisni á wypij na switaniu/dla febry ktora bywa na każdy dzień. Y tez dla bolesci ktora bywa w czlonkoch noznych y recznych/y naprzeciwko paralizowi to bedzie dobra pomoc.

C ¶ Tez z wirzchu przikladaiąc vwarzone korzenie Czemierzice z lebiotką/oddala ty choroby przerzeczone/a gdy ieszcze ku tim ziolkam/abo ku temu korzeniu przilozysz laku z slonych ryb/z sledzi abo z inszich ryb.

D ¶ Tez proch bialey Czemierzice zmieszany z sokiem brzoskiniowym/abo z oleykiem gorzkich migdalow/wpusc tego w vcho w ktorym by robaci byli/tedy ie zabija.

E ¶ Tez gdy bedzie vwarzona w lugu/á tym lugiem glowe myiesz/wszi niedopuszcza w glowie/y glowe z otrąb czisci.

F ¶ Tez naprzeciwko swirzbiowi/iesth dobra masc z bialey czemierzice á z Litarhirium á z oleiem abo z oliwą á z octem/vczin z thego masc. Pandecta/Mezue/Serapio powiada ią twierdząc te rzecz.

G ¶ Tez proch bialey Czemierzice w nos wdmuchniony/czisci glowe czyniąc kichanie.

H ¶ Tez sok Czemierzice z mąką rżaną zmieszany/iest dobry na myszy/bo od tego zdychaią gdy ktora tego zakusi.

I ¶ Tez kto ma podagre/vwarz Czemierzyce bialey w oleyku ktory zową petroleum/á tym namazuy nogi bolące/vznasz pomoc dobrą.

Elleborus niger.

Czarna Czemierzicza/abo gorzekwiat.
Swarce neisiwurcz.

Capitulum 69.

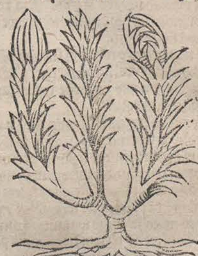

A Iesth czarna Czemierzicza cieplа y sucha/gdy ią dobrze kto przipravi/wszitko cialo naprawia y krew takiez/abowiem purguie/wypądza czarne melankoliczne wil(gosci)

B ¶ Gdy nakladziesz korzenia Czemierzice w kokosz abo w kapluna/á wlozisz thez wloskiego kopru z tą Czemierziczą/á tak potym vwarz te kokosz iako sie godzi/á oney polewki napijay sie/á potym we dwie godzinie iedz/melankolią czisci znamienicie/y zywoth otwiera/y cialo z krost czisci.

C ¶ Tez proch tak bialey iako y czarney Czemierzice trawi mieso zle w ranach zagnilych

D ¶ Tez proch Czemierzice czarney zmieszaney z miodem/á przikladay na fistuke/powiada Pandecta ize za kielko dni zastanawia fistule wysuszaiąc ią.

E ¶ Tez oboia Czemierzicza ma moc ocieraiączą/á tak iest oboia dobra na trąd y na czirwone krosty ktore bywaią na liczu/y thez na swirzb/to iest gdy vwarzisz Czemierzice w wo

dzie

dzie z sokiem kobylego szczawiu/abo w samym soku kobylego szczawiu/á przyłoż k nim Litargirium á troche miodu/á tak zmieszawszy to spolem á vwarziwszi iż zagestnieie/ tedy tym namazuy ty niedostatki namienione.

F ¶ Ocet w ktorim będzie warzona Czemierzicza/bolesć zębow vsmierza ciepło tym vsta płocząc sobie/á gdy k temu przyłożysz grochu abo pszenice/á powarzisz wespołek/tedy ktoryby gołąb tego grochu abo pszenice zakusił/ każdy zdechnie/Pandecta powiada.

G ¶ Tesz powiadaią/gdy Czemierzicza roscie podle korzenia ktorego drzewa/tedy owoc onego drzewa stolce czini.

H ¶ Tesz naprzeciwko robakom ktorzi w vszoch bywaią/zmieszay proch Czemierzice z sokiem piołynowym á ciepło po trosze wpuszczay w vszy/pobiiesz tym robaki.

I ¶ Tesz wezmi korzenia Czemierzice/ nasienia włoskiego kopru/á zawiązawszi w chustke włoż w wodkę ieleniego ięzika/á potym po pieci godzin wycisni/á oczukrowawszy wypiy ciepło/bowiem ten trunek flegmę y kolerę purguie z człowieka przez stolce wywodząc/ y tesz tym ktorzi maią swietego walantego niemoc abo w członkoch/Y tesz tym ktorzi maia paraliż/to przerzeczone lekarstwo daie pomoc.

K ¶ Czopek vczyniony z czemierzice á z miodem/á obwałkowawszi bawełnę vczyniwszy z niey czopek włoz gi do macice chceszli przisć ku rzeczam przirodzonym/iedno brzemiennym tego nietrzeba/abowiem płod wywodzi przed czasem/ Pandecta z Ianem Mezue powiadaią iżby sie trzeba warować czemierzice białey/abowiem zadusza człowieka/a iad iest ciała.

L ¶ Czarna Czemierzicza w winie v- (ku. warzona á pt a czukrem oczukrouawszi/kwartane oddala.

Ebulus.

Chebd. Atich.

Capitulum 70.

A IEst Chebd cieplego y suchego przirodzenia w trzecim stopniu/á ma moc wysuszaiącą y ciała rostącą/ y tesz rozpądzaiącą miernie/ korzenie y z liściem godzi sie ku lekarstwam barzo dobrze.

B ¶ Tesz dla moci swoiey rozpądzaiącey y thesz otwieraiącey rzecz przirodzoną paniam pobudza/á gdy vwarzisz chebd z byliczą/ z bożem drzewkiem w winie/á tym okładay dymiona y macice/ tesz wywodzi rzecz przirodzoną paniam.

C ¶ Tesz iest dobry na bolenie nog ktore bywa z opuchliną/tym obyczaiem sprawuy. Wezmi chebdu/kwiatkow romienkowych/noztrzegu/ każdego z nich po garsci/ otrąb pszenicznych dwie garsci/warzże ty rzeczi w ługu/ á tym ługiem vmyway przez dzień cztirzy razy nogi ciepło/abo insze miesticza kedyby bol był z opuchliną nietilko nogi.

D ¶ Tesz sok chebdow z wodą słoną/ iest dobri na bolesci nożne y reczne zwirzchu przikładać.

E ¶ Tesz vwarzenie korzenia chebdowego z nasienim włoskiego kopru piotruszczanym/ z opichowym na opuchlinę ktora z zimney przyczyny pochodzi/niewymownie wspomaga. Pandecta powiada.

F ¶ Thesz sok chebdu ciepło w vszi wpuszczony piszczenie y szumienie od nich oddala/ á gdy k niemu soku piołynkowego przimieszasz á w vcho wpuscisz po kielko razow ciepło/ robaki vmarza.

G ¶ Tesz sok iego przeciwi sie vkąszeniu iadowitich zwierząt/y krew zsiadłą abo mleko w piersiach zsiadłe rozmiekcza gdy tym sokiem namażesz miestce kielo razow. Pijawki zabija kiedyby sie ktora napiła tego

H Wino w ktorimby wrzało korzenie chebdowe z lakricią/kaszel zastarzały vstanawia.

Y tesz

Y tesz slinogorz mocnie wypądza ktory zową połacinie Squinantia.

I ¶ Tesz sok chebdow z wodą babczaną á z trochą piretrum y z trochą miodu rożanego/ ty rzeczy zmieszay spolem á tym sobie vsta płocz ciepło gargarizuiąc/abowiem broni Reumy zchodzić z głowy w gardło y w piersi/ale vsti wywodzi ty nieczistosci/ y tesz bolesć zębow vsmierza długo trzimany w vsciech/ y tesz ięzyczek vpadły podnosi.

K ¶ Tesz woda w ktoreyby wrzało korzenie chebdowe z ieleními ięziki/ tym ktorzi maią sledzione chorą/wspomaga/á gdi k temu opichu tym ktorzi maią kamień w sobie barzo im iest dobre lekarstwo.

Edera terrestris

Bluszcz. Gruntdreb.

Capitulum 71.

A BLuszczowe liscie iesth godne ku lekarstwam/ liscie iego z liscim wysokiego słazu á z korzenim mleczowym/ varz ty rzeczi spolem w oczcie á w wodzie/ á thego sie napiiay oczukrowawszi/abowiem sledzione skazoną á opuchłą naprawia.

B ¶ Abo tak vczyń sirop na te niemoc. Wezmi soku bluszczowego/ soku ieleniego ięzika/ każdego z nich po poł kwarti/ wysokiego słazu mąki bobowey/korzenia mieczikowego/każdego z nich po vncy/ wszitki rzeczi stłukszi warz w tich sokoch przilawszi troche octu/ á potym rozmocziwszi w tym facelet przyłoż na sledzione opuchłą abo zatwardziałą/ale wnątrz bioręc abo piiącz.

C ¶ Ten syrop będziesz miał dobry na skazoną sledzione/y naprzeciwko kwartanie/ naprzeciwko opuchlinie/ y naprzeciwko żołthey niemoci z zimney prziczyny tym obyczaiem. Wezmiż soku Bluszczowego/ieleniego ięzika każdego z nich mniey nizli po poł kwarti/wirzchow piołynkowych/kopytniku/ kwiatkow centurziiey/każdego z nich po poł garsci/kwiathkow boragowych/rozinkow/listkow senes/każdego z nich po garsci/z apteki epitimi(ziele iest kaniey przędze/nasienia hanyżowego/ opichowego/włoskiego kopru/piotruszczanego/korzenia brusci z apteki/ sparagowego/ każdego z nich trzy dragmy/lakricijey poł vncy/ti wszitki rzeczi warz w kwarcie wina białego ze cztyrzema łyszkoma octu aż do połowice/ á potim przecedziwszi oczukruy dobrze/ á tego sie napiiay poranu ciepło po trunkowi/ á gdy gi wypiiesz wezmi te purgacią w lektwarzoch z apteki. Wezmi lektwarzu hamech Mezue/ lektwarzu Diaturbit/diasene/wszitkich rowno po dwie dragmie/Cassiiey wyciągnioney cztyrzi dragmy/á potim wezmi tego siropu cztyrzi uncie/á rozpusciwszi w nim ty lektwarze/wypiy naswitaniu ciepło/á nazaiutrz dla posilenia wezmi kołaczkow ktore zową Diacorus abo Diacalamentum/á na ostatek możesz przyłożić na sledzione przerzeczony plastr zagrzawszi gi letnio.

D ¶ Tesz sok bluszczow ciepło wpuszczony w nozdrze/czisci głowę y bolesć iey vsmierza/ á gdy tesz tego soku w leue vcho wpuscisz/ tedy bolenie zębow na lewey stronie vspokoia.

E ¶ Tesz vwarzony bluszcz w ługu z łupinami orzechow włoskich nie dozrzałych/ włosy czirni/Pandecta powiada.

F ¶ Tesz liscie bluszczowe w wodzie vwarzone á ona woda pita poranu kielko razow/ żołtą niemoc oddala,

G ¶ Tesz wanna vczyniona z vwarzenia tego ziela/á ktoby miał w nerkach kamień/ ma sie dzieć w oney wodzie cieplej/y naprzeciwko podagrze iest to vżyteczna wanna.

H ¶ Tesz twardosć sledziony odmiekcza y rozpądza

pgdza gdy bedzie vwarzony blußcz w oczcie / á vrzikożony na lewy bok.
J ¶ Tez odkrnienie oddala tym obyczaiem. Wezmi ſoku blußczowego á po kropce pußczay ciepło w vßy po ranu y na noc.

Edera arborea.

Drugi blußcz drzewny. Ebich.

Capitulum 72.

A Blußcz ten/ieſt rzeczony drzewowy blußcz / bowiem ſie około drzewa wije / kozy go gdy pozywaią / mleka ſie im przimnaża dla tego pokarmu/Korzeń iego zimnego ieſt przirodzenia/ á czini ziemie zimną na ktorey roſcie/á długo trwa w zielonoſci liſtu ſwoiego ma ſmak gorzki z cirpnoſcią niektorą. Jeſt dwoiaki rodzay blußczow/ieden ieſt biały a drugi czarny/abo ieden ieſt ſamiec a drugi ſamicza. Biały Blußcz ma biały owoc/á czarny ma czarny owoc/Tym zielem Poetowie w Rzimie byli koronowani dla ich ſlachetnoſci rozumu/gdzież to wielki Woyciech powiada izby Alexander tim zielem rycirze ſwoie koronował. Plinius powiada iż ten Blußcz miał być drzewem barzo prawi wyſoko roſtąc ażę naydzie drzewo iakie abo mur na ktorym ſie wije/maiąc liſt iakoby z korzenia wyraſtaiąci abo z drzewa/á rozdzielenie w nich ieſt nieiakie weglowate/wonią maiącz przykrą/ſmak maiąc gorzki/pod cieniem tego drzewa wężowie y inßy robaci radzi przemießkawaią. Blußcz aczkolwiek ieſt gorzki/ á wßakoż ieſt dobry ku lekarſthwam / abowiem ma moc cirpnącz y zaciskaiączą/á tak ieſt dobry naprzeciwko czirwoney niemoci.

¶ Sok Blußczow zmießany z oleykiem gorzkich migdałow wpußczony w vßy / głuchoſc oddala á ſluch przywracza. B

☞ Tez ſok w nos wpußczony czyſci głowe / y bolenie iey vſmierza/abowiem ma mocz w ſobie rozną a nieiako przeciwną/ á przeto też przeciwnym niemoczam pomaga / ma mocz trawiaczą/czyſciączą/y boleſci vſmierzaiączą á tak kiedy kozieł bedzie karmion Blußczem drzewnym/tedy krew takiego kozla bywa łamiącza kamień y wypądzaiącza z człowieka / to ieſt z nerek y z mecherza. C

¶ Tez ieſt ieden blußcz na ktorego liſtkoch roſa padnie á twardzieie/á w kadzidło ſie obraczą/ktore kadzidło lekarze wielki moczi być wyznawaią/abowiem dym iego rzecz przyrodzoną paniam pobudza/y tez czopek wywodzi Serapio powiada o tym. D

Eufrasia.

Swieczki. Augentroſt.

Capitulum 73.

Swieczki/ieſt ziele barzo podobne w kocząniu Jzopowi/iedno to iże Swieczkowo koczanie ieſt barwy fiołkowey/ á drugie iż gałązek to ziele niema / ale liſth prawie z ſamego koczłania wychodzi/drobny a karbowany iakoby kurowy grzebień/kwatki z ſiebie wypußcza nie prawie białe á drobne iako tu maß malowane.

Elitropium.

Nawrot.

Capitulum 74.

A Nawrot ziele Plinius powiada/iż w ten czas kwitnie kiedy słońce bywa w znamieniu niebieskim w raku/á iako słonce idzie / takież kwiat tego za słończem idzie rozkwitaiąc ſie/á z tąd że połacinie to ziele Solſequium zową/iakoby naſladuiącee ſłoncza / abowiem iako skoro słonce wznidzie thak ſie też rozkwitnie/á iako richło zaydzie słoncze á ono ſie też ſtula/Kwiatki z ſiebie wypußcza ku białoſci skłonne/też ku żołtoſci/y ku brunatnoſci/to ieſt rozmaitey barwy/á liſt ma chropawy troche ciemny.

¶ Właſnoſć te ma to ziele/iż vwarzone w wodzie á poranu pite ciepło / flegme y kolere trawi w człowiecze / y tez niedzwiadkowemu vkąßeniu ſie przeciwi niedopußczaiąc iadowi ſie ßyrzić po ciele gdy bedzie pite z winem vwarziwßy dobrze.

¶ Tez plaſtr vcziniony z tego ziela/á przyłoż na brodawki/ma moc iż giną od tego. B

¶ Tez gdy cztyrzi ziarnka naſienia nawrotowego z winem będą ciepło pite przed kwartaną ſpoł godziny/tedy przeſtaie quartana albo ſie vlżywa / A tym czo terciane mieważą tedy trzi ziarnka day z winem przed przißcim febry/tedy tez przeſtaie trzeciaczka. C

¶ Tez od liſcia Nawrotu ſtłuczonego á przyłożonego na opuchliny/rozchodzi ſie pod nim Takież y na podogre przikłożony plaſtr z liſcia iego odeymuie boleść. Y tez przirodzoną niemoc białym głowam pobudza / y marthwy płod z żywota wypądza. D

¶ Tez nawrot weſpołek y z naſienim/ z izopem/z włoskim koprem/ſoli troche oczłowatey przilożiwßi ktemu/to lekarſtwo zabija robaki w żywocie/tak gliſti iako y inße/ krotkie á ßyrokie/ktore zową Aſcarides. E

¶ Tez gdy bedzie korzeń tego ziela na ßyi noßony/niedzwiadek od takiego człowieka vcieka/y iad iego nie mu nießkodzi. G

Epitimum.

Jeſt ziele zamorzkie.

Capitulum 75.

A Epitimum iest ziele ktore we włoszech roscie/á roscie tim obyczaiem iakoby Kania przedza/á na lepsze Epitimum na iednym wyspie/ ktory wysep Creta insula zowa/czo nawaznieysze to nalepsze/ á wonia ma ostra/ktore iest przilisowatszym to iest nalepsze/ale blade abo zołtawe nieiest dobre/ma moc ciepła y wysuszaiacza/y odtwieraiacza/y rozpadzaiacza/wnetrznosci posila/ pragnienie czini/y zapala ciała kolericzne/ odtwiera zywot czyniac stolce/iedno z pomocza inszych rzeczy/to ziele nie cirpi wielkiego ognia/a tak y wielkiego warzenia/á miedzi inszemi wszitkimi zioły ma nawietsza własnosc purgouać melankolia/o czym Mezue/Auicenna/Serapio/Diascorides y Galienus swiadcza.

B Mezue pisze/niektorzi prawi ludzie pouiadaia/aby Epitimum miało tez flegme wypadzać z ciała/Paweł ieden lekarz mowi/Epitimum wywodzi z ciała człowieczego spalone wilgotnosci melankoliczne/á tak iesth lekarstwo osobliwe naprzeciwko niemoczam głownym ktore z melankolijey przichodza/ iako iest niemoc iedna ktora zowa Melankolia/ y tez człowiek rozum straci/lada czo mowi/y tez S. Valantego niemoc/zawraczanie głowy y drzenie sercza oddala/y tez niemoc sledziony leczi/tez kłocie bokow/y bolenie nerek oddala.

C Tez ktoryby człowiek miał Cancer n[illegible] abo trad na sobie/ vwarziwszy Epitimum z polna ruta/z paprotka/á tego sie napijać poranu przez kielko niedziel dla tich niemoczy. Mirra pozywana tego Epitimi samego w vwarzeniu zgarsc/á prochu iego czo cztyrzy złote zawaza. Lecie zadny człowiek niema pozywać Epitimu/ale w Jesieni a na wiosne/ty sa czasy godne ku iedzeniu go.

D Tez quartane dostatecznie vleczisz tym obyczaiem. Wezmi Epithimum thak wiele czo dwa złota zawazy/kamienia lazulowego tez wezmi/á armenowego/kazdego czo złothi zawazy/a tak vwarziwszi pirwey Epithimu ziela w wodzie prostey/wiec potim wziawszy to kamienie na proch starte rospusc w oney wodzie w ktorey wrzało epithimum/dayze sie onego napić na switaniu trunek dobri/a potym nie iesc aze przez szesc godzin/iedno nie tego dnia masz dawać tego lekarstwa kiedi ma być febra quartana ale przed byciem iey dzien

Eruca.

Biała gorczicza.

Capitulum 76.

Biała gorczicza iest swiadoma we wszem/ iedna iest ogrodna a druga polna/domowa gorczicza iest zagrzewaiacza y odwilzaiacza w wtorim stopniu/ á wszakoz polna iest mocznieysza. A

Domowa Gorczicza czesto iedzona od ludzi/czini skłonnosc ku cielesnym rzeczam. B

Czinia z domowey gorczice przismaki w ktorey ryby y mieso maczaia/dale chec y smak ku iedzeniu/ á wilgosci flegmiste w głowie C

Platearius powiada o gor[illegible] wysusza, czici/iz naprzeciwko paralizowi iest dobra / y naprzeciwko zadzierzeniu vriny/y naprzeciwko rzezaniu kiedy ia z czebula vwarzisz w wodzie/a oney wodi osłodziwszi miodem da[illegible] sie poranu napiać. D

Tez ziele samo gorczyczne w winie vwarzone á na krziz przilozone ciepło/ czini buynosc cielesna/ Ta[illegible] iez y nasienie stłuczone na proch á z miodem zmieszane przesnym/przyłozze na krziz abo na nyrki/czini skłonnosc ku rzeczam cielesnym. E

O timze tez swiadczy Galienus/ize gorczicza czini pomnozenie w meskiem nasieniu y wiatry F

y wiatry w zyłach/á tak y predkosc ku cielesnym rzeczam/iedno iz porusza bolenie głowy Ale kiedy gorczyce z laktuka bedziesz przipprawiał/tedy odeymiesz iey iadowitosc zbythnia. Tenze Galienus powiada/iz gorczycza biała ma moc zagrzewaiacza y wysuszaiacza/ y temu mamy wierzić iz tak iest/bo tego doswiadszamy skutecznie w zimnych a w wilgotnych niemoczach.

Fumus terre.

Polna ruta/ Erdrauch.

Capitulum 77.

A Polna ruta iest ciepła y sucha wwtorim stopniu/Pandecta powiada/iz Polna ruta roscie z dymow grubych ktore pochodza z ziemie/ ym zieleńsza iest tym nalepsza/a ie sucha niewazy/ napirwey ma moc purgowania melankolia/á potim flegme słona / y potim kolere/á iest tez popadzaiacza vryny/ á przeto vwarzenie polney Ruthi z piołynkiem/z kwiatkami Centurzijey/ z boragowemi/kazdego z nich wziawszi po połgarsci / korzenia sosnki/korzonkow paprotki/ korzenia chebdowego/kazdego snich po vncij / kamiey przedze/Epitimi z apteki/listkow sene/kazdego z nich poł vncij/nasienia włoskiego kopru piotruszczanego/lubszczekowego op[illegible]chowego mirobolanu z apteki/kazdego snich dwie dragmie/lakricijey iedne dragme/wszitki ti rzeczy przetłucz miąsszo a warz z prosta woda iakoby we dwu kwartu wodi przilawszi troche octu iakoby piec łyzek/warzze az do trzeciey czesci/a potim przecedziwszi oczukruy a piy to poranu y w wieczor we dwie godzinie przed wieczerza trunek/a wypiwszi ten sirop wezmi ty piluli dawszi ie vczinić do apteki/tak napisawszi na kartce. Wezmi Massi piluł z wilczego łyka dwa scropuły/ Massi piluł z polney ruty ieden scropuł/ Turbith tego poł scropułu/ granorum Coconidij w liczbie pieć / imbiru trzi ziarnka/zmieszay wszitko społem a vczyń piluł dziewieć z siropem polney ruti/a potim wezmi dla posilenia Dialacam/kołaczkow 5 abo mniey/abo Diacorum.

Tez sok Polney ruty z kozia serwatka / á przimieszay k tim troche prochu Mirabolanorum/á tego sie napijay/krew czisci/ y quartane oddala. B

Tez wezmi sok polney ruty/z ktorim zmieszay prochu wroblego prosa/abo prochu Lanikamienia/á tego sie napij/vrine pedzi. C

Tez sok polney ruty iest dobri na zapsouanie warg/y tez na zapsowanie dziasł ktore bywa z prechniałosci/gdy vsta tim sobie płocze. D

Tez sok Polney ruty z czukrem/ iest dobri naprzeciwko zatkaniu sledziony y tez wątroby z zimney przicziny. E

Tez sok polney ruty z siarka a z oleykiem bobkowym/iest dobri na swierzb/ Pandecta / Platearius powiadaia. G

Feniculus.

Włoski kopr. Fenchel.

Capitulum 78.

Włoski kopr iest ciepły y suchy wwtorim stopniu/ma mee pobudzaiacza vryny Nasienie y korzenie y liscie włoskiego kopru sa dobre ku lekarstwam/ woda Włoskiego kopru z swoiey włosnosci/oczi czysci R

ści/a nawiecey z Tucią a z kamieniem ktory zową kalaminaris/ty rzeczi zetrzi na proch á zmießawßi z tą wodą/tym oczi maczay chore á mdłe/á przeto wezowie na wiosnę wychodząc z ziemie maiąc zaćmienie w oczoch/ łażą do korzenia włoskiego kopru/a onym sobie oczi wycieraią/á z tąd ostrosc wzroku biorą.

Też nasienie włoskiego kopru abo korzenie/abo liscie poziwane od pań/ mleko im w pierśiach mnożi.

C Też vwarzenie korzenia abo nasienia włoskiego kopru/ z nasienim piotrußczanym/ z nasieniem wroblego prosa/y też łamikamieniowego w winie vwarzywßi/á to wino vrinę wypądza/y rzecz przirodzoną paniam.

D Też wino w ktorimby wrzał włoski kopr z korzeniem brusci/z sparagowym/z lubßczykiem/ á ktoby miał zatkanie wątroby y śledzony/ tedy to lekarstwo otworzi y wypędzi/y też wiatri wnętrzne trawi y wypądza z ciała.

E Też naprzeciwko wezowemu vkąßeniu abo iakiego inßego iadowitego zwierzecia/vwarziwßi włoski kopr z cebulą/á potim przetłukwßi przyłoż na mieysce vkąßone/wyciąganie iad.

F Też wino w ktorimby był warzony włoski kopr z miętką/á tego sie napijay/ bowiem żołądek y strawnosc posila/y zgagę vsmierza z zimney przyczyny pochodzącą.

G Też wino w ktorimby wrzał włoski kopr z korzeniem Hermodactillorum/ z korzenim sosnki/a potim oczukrowawßi napijay sie tego/opuchlinę wypądza z zimney przyczyny,

H Też sok włoskiego kopru wystawiony na słońce w sklance przez dwadzieścia dni/ iesth dobry na bielmo y na inße makuły oczu/wpußczaiąc tego na oczi chore.

I Też naprzeciwko świerzbiowi oczu pewne iest lekarstwo/Wezmi soku włoskiego kopru/aloe epatici z apteki/á potym wystaw to na słońce w sklenici abo w kwarcie cenowey przez dwadzieścia dni/ á tego potim wpußczay na oczi/iako iest obyczay.

K Częste iadanie włoskiego kopru nie iesth dobre/bowiem sie nierad trawi richło w żołądku/aczkolwiek nadimanie żołądkowe y zgagę odeymuie/Auicenna powiada.

L Też w febrach długich abo zastarzałych woda Włoskiego kopru z piotrußczaną á z cukrem/są dobre ku piciu tim chorim ludziom Pandecta/Platearius/Auicenna mowią.

M Też ktoby miał robaka w vchu/skorka abo świerczka/tedi sok włoskiego kopru z miodem zmießawßi/ciepło wpußczonego w vcho na noc zdechnie robak.

N Też naprzeciwko opuchlinie ktorą zową Idropisis/włoskiego kopru korzenie z trochą mąki ięczmienney/ warz w winie á onego day choremu poranu pozroße.

O Też samo korzenie w wodzie abo w winie vwarzone/a tey wodi oczukrowawßi abo osłodziwßi day sie napijać temu ktho cirpi kamień/wypądza z vriną barzo lekło.

P Też kto często nasienia włoskiego kopru poziwa/taki prawie odmłodnieie/ bowiem płeć gładzi o krew dobrą mnoży.

Q Też pczoły zachowawa w vloch iże nigdzis niepoleczą z onego vla/ kiedi samo ziele włoski kopr stłuczeß/á onym zielem będzieß pomazował vle.

Fragaria.

Poziemki. Erperkraut.

Capitulum: 79.

A POziemki są zimnego przyrodzenia/są dobre na ślinogorz/to iest na opuchlinę szyie tym obyczaiem. Wezmi soku poziemkowego/ wodki babczaney/każdego znich cztirzi vncie/miodku rożanego iedne vncią/ soku żorawin poł vnciy/ balaustie z apteki dragme iedne/a przilawßi ktemu ze cztirzi łyßki/ oeztu przywarz/a tim płocz sobie vsta.

B Też wodka Poziemkowa gorączosc gasi/ y pot zastanawia/a gdyby w tey wodzie rozpuscił dragantu a tego sie napijał/ pragnienie oddala.

C Też wino w ktorimby wrzało tho ziele z nasienim piotrußczanym/z nasieniem łamikamieniowym/kamień wypądza y rozmiękcza w człowieczę.

D Też sok poziemek z miodem rożanym/iest dobri tim ktorzi maią rozpadliny w vściech/ tym namazuiąc vsta/ á gdy poziemki vwarziß z mięsem/ z boragiem/ polewka onego mięsa krew dobrą y iasną czini.

E Też sok Poziemek z cinamonem/ złą wonią vst mieni/przyiemną cziniąc.

F Też naprzeciwko bolesci sercza/ y głowy iest lekarstwem.

G Też vwarziwßi poziemkowe liscie z kwiklanym lisciem/z boragowym/ á potim vsiekay drobno iako kapustę/á zasię warz z rozinkami drobnemi/á tego pożywąy/ abowiem iest dobri to ßpinak tim ktorzi suchoti miewa

H Też liscie poziemkowe z lisciem iawo Cigrowym wespołek vwarzone/á z tego potim vczyń plastr á przikładay gi na złąmane goleni/abowiem spaia y zraßcza.

I Też gdy poziemki vwarziß z wysokim ślazem a wespołek stłuczeß/ będzieß miał dobry plastr na wywinienie y oddawienie ciała.

K Też gdyby ktori człowiek miał wnętrzny vraz/sok poziemkowy z sokiem żywostowym zmießany/spaia y goi rany/gdy sie thego kto napijać będzie.

L Też paniam iest dobri ku zastanowieniu zbytniey przirodzoney rzeczi/á nawiecey gdy knlemu soku babczanego przimießaß.

Fraximus.

Iesion. Espenbaum

Capitulum 80

A Jesion iest drzewo zimne y suche w wtorim stopniu / moc iego liscia iest nawietßa gdy iest zielone/tedy rany goi nowe.

B ¶ Woda w ktoreyby liscie swieze Jesionowe wespolek y z korzeniem było vwarzone / á z tego vczinion był plastr iest dobry na złamane mieysticza/ á tak y na kosci złamane przikładay/bo ie spaia.

C ¶ Tez wino w ktorimby wrzały skorki Jesionowe z skorkami bagniskowemi/ á thego sie wina day napic temu ktoriby miał sledzione zatwardziałą abo zamulong/przez pochyby vlecza/a one twardosc rozpądza mocznie. Jest to rzecz doswiadczona/ gdyby prosieciu była dana woda w ktoreyby były warzone ty skorki przez kielko dni/á kiedy zabießono prosie/tedy naydzieß w nim barzo małą sledzione dla picia tey wody/Pandecta mowi.

D ¶ Tez iest dobri Jesion naprzeciwko czyrwoney niemosi/y naprzeciwko biegunce inßey/gdy vwarzißskoreczki Jesionowe w deßczowey wodzie/á włożiß garsc nasienia babczanego/ á thego siropu bedzießsie napijał naprzeciwko tim chorobam.

E ¶ Tez w tim siropie rozmocz gębke/ á przykładay na żywot/bo zastanawia biegunke. á kiedi ku temu siropowi przileießocztu a rozmocziwßi gębke w tim wßithkim ciepło przykładay na żołądek/chceßli wraczanie zbytnie zastanowic/ktore przichodzi ze mdłosci żołąd

F ¶ Tez popioł z skorek Jesionowych ta. vczyniony á potim zmießany z sokiem kobylego ßczawiu á z trochą oleyku bobkowego/ á z trochą żywego srzebra/iż bedzie iakoby masc/ tedy swierzb y krosti spądza z ciała.

G ¶ Tez dragma iedna abo połtori prochu z skorek Jesionowych z winem zmießany a pity flegme purguie/y tez krosti wodne a białe ktore bywaią na liczu/gdy tim winem z tym prochem pomazeß/wysußa ie dobrze.

H ¶ Tez liscie Jesionowe przeciwi sie iadovi to iest/gdy sok wyciśnieß z liscia Jesionouego a tego sie soku z winem napijeß / iad z ciała wypądza/abowiem takiey iest moci/ iż wężowie poranu y w wieczor chronią sie cienia tego drzewa/á nie smieią podeń włazic/a thak gdyby miedzi wężem położił z iedney sthrony ogień á z drugiey strony Jesion / tedy Wąż dalieko woli w ogień wbiezec nizli w Jesion/ Bartłomiey z Anglij powiada o tym.

I ¶ Tez rany goi skorka Jesionu młodego á swiezego/stłukßi ie cziscie / á przikłoż na rane

K ¶ Tez vwarzone w winie/a ono ciecz. wino day pic temu ktoby miał flegmisty żołądek/trawi flegme y twardosc sledziony rozpądza.

Filipendula.

Orzeßki.

Capitulum. 81.

A Orzeßki/ziele iest ktore obficie roscie w dalekich zamorskich stronach/ á zwłaßcza na gorach/y w polßcze tho ziele roscie/korzeń orzeßkow iest nalepßi ku lekarstwam iest wezlouan vczasu Jesiennego korzenie ma byc kopane ku lekarstwam/a przez dziesiec lat może byc chowane korzenie w moci swey/ list iest tego ziela piotrußczanemu podobny/ ale wyßßey roscie niż piotrußka/moc ma przechodząca dla ciepłosci y suchosci swoiey trzeciego stopnia.

B ¶ Proch z korzenia Orzeßkowego z prochem ziela kamikamien ia iednako po połowici dragmy z winem abo z wodą graminis zmießane/á ciepło poranu pite kamień wypądza z nyrek.

C ¶ Tez na kolike ktora bywa w cienßich ielitah / zową ią Jliaca/vczin klisterez prochu tego ziela/rozmąciwßi w ciepłey wodzie/ ktorey ma byc kwarta abo mniey / a soli łyßke wsip/á oliwy zpiec łyżek abo masła.

D ¶ Tez lektwarz/Laxatiua benedicta ktori w apteckach sprawuią dany tym obyczaiem. Wezmi benedicte laxatiue piec dragm/ prochu filipendule ziarn piec/zmießay społem á rozmąc z wodką włoskiego kopru / á z wodką graminis/a zagrzawßi na switaniu day wypic/ten trunek kamień wypądza y kolike leczi.

E ¶ Tez proch tego korzenia z prochem nasienia włoskiego kopru/z winem dany / bolesci żołądka oddala.

F ¶ Tez na bolesci wnetrzne/á zwłaßcza na kolcie. Wezmi prochu tego korzenia zkielko ... á warz troche w winie izby niedokońca wywrzało/á potim on proch tak wilgothny włożiwßi w worek abo w chuste/maczayze w onym winie á przikładay na żiwot.

G ¶ Tez naprzeciwko dychawici flegmistey proch korzenia tego z goriczką w potrawach/ abo w piciu pożiwany / iest barzo vżitheczny naprzeciwko swietego Walantego niemoczy iest to lekarstwo dobre.

Febrifuga.

Tredownik. Fieberkraut.

Capitulum 82

A Tredownik iest ziele podobne Rumienkowi/roscie wysoko á sekowato/kwiatki ma bronatne/listu iest podługowatego á nie ßirokiego iako by ruta/Nasienie tego ziela iakoby pßenicza/korzeń nikczemu iest pożiteczny/smaku iest gorzkiego/roscie na wilgotnich mieysticzach/niektorzi zową to ziele Czemierzicza/niektorzi tez zową leczifebra.

B ¶ Dia.corides piße/iż tredownik stłukßi sok wyciśniony smiego/wpußczay w rany kthore ze złych krost bywaią/wysußa rany y goi.

C ¶ Tez blizny ktore zostaią po ranach namazuy tim sokiem/zrowna sie z ciałem.

D ¶ Thez Tredownik w wodzie vwarziwßy dayze pic one wode ciepło/wypedzi precz kolerę/y inße wilgosci tłuste z ciała.

E ¶ Tez Emoroidy wywodzi gdi przikożiß tego ziela rozitußonego w możdzerzu stłukßy nakoniec ielita.

F ¶ Tez sok wyciśniony z tego ziela z miodem zmießany/mgliste oczi wyiasnia gdy tim na noc bedzieß pomazował oczy.

G ¶ Tez bolesci ktore w suchych żyłach bywaią wkorzenione/iako w podogrze w sciaticze vsmierza/gdy thim zielem chori człowiek bedzie sobie miesticza bolące naparzał.

Filius ante patrem.

Polne gwozdziki. Wildenegel.

Capitulum. 83.

A Gwozdziki polne / gałąski polnych gwozdzikow gęste rozczki z siebie wypuszczaią á pospolicie rozczka kthora posledniey z drugiey wyroście bywa wyssza/ á tak dla tego naziwaią to ziele/Sin nad oycem/Jest ziele ktore na wiosnę roście/kwiatu iest podobnego szafranowi ogrodnemu.

B ℭ Gdy to ziele w wodzie bedzie vwarzono gdyby ktorego człowieka Jaszczorka vkąsiła / tą wodą wymywąy/bowiem bolesc vsmierza.

C ℭ Też sok abo proch tego ziela w fistulę wpuszczony wysusza ią y goi.

Fistula pastoris.

Bdzincha. Tassel kraudt.

Capitulum 84.

A Fistula pastoris iest podobna psiemu iezikowi / na koniec roście/iedno iż ku ziemi się skłania/na samym wirzchu kwiatek zielony wyrasta. Korzenie cienkie iako Czemierzicza/to ziele ma/roście v legow.

B ℭ Korzeń tego ziela tak wiele czo złoty zawąży/starti z miodem przesnym czo dwa złote zawążą day ziesc temu człowiekowi ktoriby był okarmion iadem morskiego zaiącza. Takież y iadowi opiiowym lekarstwo iest / y thez kłocie ktore bywa w żiwocie/oddala.

C ℭ Też samo vwarzenie Bdzinchy z korzeniem pasternakowym/á ten sirop day pić temu kto ma czirwoną biegunkę/ zasthanawia ią mocnie/takież y korzenie vczyni.

D ℭ Thez Auicenna w wtorich kxięgach pisząc o tym zielu/mowi iż ma moc ocieraiącza bolączki/y wrzody rozpądzaiącza wnetrzne

E ℭ Też wypądza kamień drobny z nyrek gdi ten korzeń bedzie vwarzon/á ten syrop bedzie dany ku piciu/rany wnątrz goi to picie.

Filix.

Paproć. Farnkraudt.

Capitulum. 85

A Roście Paproć na kamiennych mieysczach/na gorach kwiatku zadnego niema ani owoczu/list ma ktori roście iakoby pioro strusowe / wonięy też żadney prawie niema/korzeń ma długi/smak iego cirpngci/ma moc paproć w korzeniu więtszą / á ma mocz wysuszaiącza/kąsaiącza/omywaiącza y posi-

B ℭ Diascorides pisze/iże paproci laiącza. liscie czo zaważi cztirzi złote w pitim miedzie vwarziwszi/day wypić trunek/ tedy chrobaki w żiwocie pozdichaią/y płod zabija/ y z żywota wyrzucza. Jesth też drugi rodzay paproci ktorą zową Sarex/tey liscie iest podobne pirwszey iedno iż ma gęste gałąski/korzeń y listhy ma dłuzszy. Barwe ma korzeń tey paproci czarny z czirwonoscią zmieszany/a ta paproć iest

iest samicza/ korzeń tey paproci vwarzony a z miodem zmieszany á vczyniony iako elektuarz/robaki glisti z żywota wyrzucza y zabija.

C ℭ Też ktoraby biała głowa pozywała tego electwarzu,broni poczecia y płod w żywocie zabija y wyrzucza/Tho mowię by sie strzegły nie dla tego aby to sobie czyniły.

D ℭ Też proch vczyniony z korzenia paprociane go/ktori proch sip w fistułę/ wysusza y goi ią mocznie.

ℭ Też listki paprociane poki są zielone a ktemu barzo młode/gdy bedą vwarzone á iedzone/odtwieraią żywot czinięc stolce/á wszakoż Galienus w 8. kxięgach farmacorum / powiada/iż paproć nawiętszą ma moc w swoim korzeniu/y wypisuie ty wszitki sprawy ktore są wysszey napisane.

Flammula.

Jaskier. Brenkraudt.

Capitulum 86.

A Jaskier ma moc zapalaiączą/abowiem iesth ciepły y suchy w trzecim stopniu / á nawięcey gdy ieszcze zielony/iest barzo moczny w gorączosci swey/ ale vwiędły iuż moci mało abo nic niema.

B ℭ Platearius mowi/ Jaskier w możdżerzu stłuczony gdy bedzie na gołe ciało przyłożon zrani ono miesce/a prawie swoia gorączoscią przepali skorę kiedi przez noc z mieysczanie bedzie odiet/á tak gdyby miał wrzod zebrany a niechciał go przekłoć żelazem/ tedi tego Jaskieru przyłoż nań przimieszawszi k niemu troche oliwy. Takież y na wrzod Squinantia możesz tego Jaskru przyłożić z oliwą zmieszawszy.

ℭ Też gdy Jaskier bedzie w rożany olejek włożony/ thedy kolikę vsmierza/y członkowy bol ktori Artetica zowiemy.

D ℭ Też kamień z człowieka wypądza/ gdi voda w ktoreyby Jaskier wrzał/ przez klisterę do ielit wleieß.

Fungus.

Grzyb. Schwammen.

Capitulum 87.

A Galienus pisze / grzyby być zimnego á wilgothnego przirodzenia/á dla tego są bliskie wezkosci iadowitim rzeczam/abowiem maią w sobie zagniłosc przirodzoną/ Też Galienus mowi w kxięgach o Karmiach/o grzibach/iż są godne ku iedzeniu/iedno kto ich wiele á czesto iada/mnoży w sobie złą krew/z ktorey w niemoc cieszką wpada / á zwłaszcza iż między grzibi są rodzaie ich rozmaite/gdziem widział człowieka kthori po iedzeniu grzibow wpadł w dychawicę/y w kurczenie y w omdlenie z bolesćią vstek żołądkowych z ktorego zimny pot płynął / á wszakoż był

byl vzdrowion przez picie wina korzennego w ktorimby byl vwarzon Poley / a osoliwszy dac sie dobri trunek napic tego wina / po ktorim trunku wyrzucil zolądek ony grzyby z kliwatą flegmą. A przeto kto czesto grzyby / abo insze bedlki iadą / taki w kolike y w dichawice wpada / ale wino korzenne ponich pite / odeymuie im złosc iadowitą / a kthoby sie niemial po nich napic wina / tedy vwarzic czalkiem troche tatarczanego nasienia w wodzie / a potim odlawszi one wode / wsipac soli a wlac octu / a tego zasie przywarzic a dac sie napic trunek dobry na to. B

Tez grzyby dosyc tucznosci daią / iedno są ciezskie ku sthrawieniu / a czalkiem z zolądka wychodzą / rzezanie vriny czinią / kto grzibow czesto poziwa / dla tego iz w kwasną flegme a w grubą sie obraczaią / dla kthorey rzezanie przipuszczaniu vriny przichodzi.

Granasolis.

Wroble proso. Steinbrech.

Capitulum 88

A WRoble proso ma w sobie cieplosc y suchosc wtrzecim stopniu / a nasienie wroblego prosa iest wietszey moczi / a iest to nasienie biale a okrągle / a barzo twarde / roscie na wysokich mieysczach. Moc nasienia wroblego prosa iest pobudzaiącza vriny y lamiącza kamien / a przeto wino w ktorim wrzalo to nasienie z nasieniem piotruszczanym / z nasieniem wloskiego kopru / czini to / iz kamien y vrine wyuodzi obficie. Abo tak vczin sirop lepszey moci na ty rzeczi. Wezmi soku wroblego prosa / wodki wloskiego kopru / piotruszczaney / kazdey z nich mniey nizli polkwarti / nasienia wroblego prosa / lamikamieniowego / nasienia alkakiengi opichowego / kazdego z nich cztirzi dragmy / korzenia brusci / sparagowego / kazdego z nich dwie dragmie / nasienia malonowego / krwie kozlowey / kazdego z nich dragme / wszitki rzeczi przetlukszi warz w winie iako w polktori kwarti wina az richlo do polowice ma wywrzec / a potim przecedziwszi oczukruy / a tego sie napijay poranu y w wieczor po trunkowi cieplo.

Tez wino w ktorim wrzalo Wroble proso / abo proch wroblego prosa wzieti z iaką polewką / iest dobri tim ktorzi wodi niemogą puszczac / y tez ktorzi maią ostrą kolike w zywocie abo w cienkich ielitach ktore zową Iliaca. B

Serapio mowi z powiesci Rasis / proch prawi wroblego prosa iesth dziwny w pobudzaniu vriny / y tez w rzeczi przirodzoney paniam / y tez kamien w nyrkach y w mechierzu lamie iakokolwiek bedzie wzieti / to iest abo vwarziwszi gi w wodzie abo w winie lepiey / abo w polewce iakiey abo troią z tego vczinic. C

Tez troia pospolitim obyczaiem przyprawiona vrine podudza / y rzeczy przirodzone bialem glouam wyuodzi / y kamien mocznie lamie tąk ią vcziniwszy. Wezmi nasienia Wroblego prosa / nasienia lamikamienioue° nasienia alkakengi z apteki / sparagouego / opichouego / y tez malonouego / kazdego z nich po dragmie iedney / cinamonu / gwozdzikow / muszkatouego kwiatu / galganu / krwie kozlowey / kazdego z nich rowno po polowici dragmy / czukru bialego iakoby czwartą czesc funtha / zmieszay ty rzeczi spolem w mozdzerzu / a vczin troią ktorey pozyway z potrauami. D

Gdyby kto chcial z siebie kamien wypedzic / abo vrine / abo pani rzecz przirodzoną pobudzic / thedi ma wsiesc w wanne wcieplą wode / a potim ma sie napic tey troiey z wodą wloskiego kopru / abo z piotruszczaną. A do wanny ma byc warzono ziele / piolyn / wloski kopr / piotruszka / rumien. Platearius. Serapio o tym powiadaią. E

Galle.

Galletricum.

Szarlath / abo granatek.

Capitulum. 89.

A ZO zicieiszi cieple y suche na wlosnosc czisczic macice vcziniwszi z niego sirop tim obyczaiem. Wezmi soku tego ziela / soku bylice / kazdego z nich pol kwarti / Bozego drzewka / nasienia wloskiego kopru / hanyzowego / piotruszczanego / kazdego z nich polgarsci cinamonu / galganu / kazdego z nich dragmie iedne / ty wszitki rzeczi warz w winie aze do polouice / a potim przecedziwszi oczukruy abo oslodz miodem szumouanym / a tego sie pani duszka niechay napija poranu y w wieczor iestli chce / a gdy ten sirop wypie / te purgacią z apteki niechay wezmie. Wezmi Irepigre galieni trzi dragmy / diasiniconis iedne dragme / Cassie wyciągnioney pol vncij / rozmąc ze ty electuarze w tim syropie / a poranu cieplo wypij / a nazaiutrz wezmi kolaczko w ktore zowią Diambra / abo electuarzu de gemmis dla posilenia.

Tez wanna z zielem przyprawiona / czysci macice z ostatkow nieczistosci / to iesth miodunka / wroticz / bylicza / Izop / lebiodka / mietka / z tego ma byc wanna przyprawiona / a po wysciu z wanny day sie iey napic Metridatum czo zloty zawazi, a ma cieplo wypic z vodką byliczową / barzo iest rzecz dobra paniam a potim mozesz sobie naparzac dymiona vwarziwszy bylice / wroticz / Izop / galletricum abouiem czesthe naparzanie macice / czini ią gotowszą ku poczeciu / a dla posilenia zolądka ma poziwac Diagalangi kolaczkow / abo Aromaticum rosatum.

Gariosfilata.

Kuklir. Gariosselkraut.

Capitulum. 90

KVklik iest cieple y suche w wtorim stopniu / to ziele nie małą moc ma / wlistku wietszą niz w korzeniu / a przeto liscie ma byc kladziono abo brano w lekarstwie, a nauiecey zielone liscie ma byc w zwyczaiu / ma moc rozpądzaiączą / trawiączą / otwieraiączą / zową ten Kuklik gwozdzikouem zielem dla tego iz ma wonią gwozdzikową. A

Gdy vczynisz parzenie z vwarzenia Kukliku z byliczą / z galietricum / rzecz przirodzona paniam wywodzi. B

Czopek vczyniony z soku tego ziela / z soku bylice a z prochem mirri zmieszawszi spolem / a rozmocziwszi w tim bawelne vczin czopek ktori wpusc w macice iestli chcesz przisc ku rzeczam przirodzonym richlo. C

Tez

D ¶ Też wino w ktorimby wrzało tho ziele z Miętką/z galganem iest dobre ku posileniu dobrego trawienia żołądłowego/y wiatri wy-
E gania z żywota.
¶ Też wino w ktorimby wrzało tho ziele z Koriandrem na czukrze przyprawionym/kto ſie go będzie napiiał/boleść głowy vſpokaia/
F ktora pochodzi od żołądka.
¶ Też ieſt ziołko poſiláiące ſerca/ á nawiecey w winie z cinamonem vuarzone á z kwia-
G tem mużkatowym a tego ſie napiiać.
¶ Też ſok Kuklikow z grinſpanem zmieſza-
H ny fiſtuły ſpaia y goi.
¶ Też wino w ktorimby było vwarzono to ziele z kminem á z polną driakwią/ieſt dobre naprzeciwko kolice wżelkiey.
I ¶ Też ſok kuklikow z babczaną wodką zmieſzany á pity/wyſuſza wnetrzne wilkości/ y biegunkę zaſtanawia. Pandecta powiada. Capitulo de Gariofilata.

Genciana.

Goriczka. Encian.

Capitulum 91.

A Goriczka ieſt ciepła y ſucha w wtorim ſtopniu/ korzenie iey ku iekarſtwu ſie godzi ale nie liſcie. Goriczka ktora ma wielką gorzkość ieſt dobra/ ale ktora niema wielkiey gorzkości tha ſie nie godzi ku lakarſtwam ma moc rozpądzaiącą/trawiączą/ y też purguiączą/á ieſt pobudzaiącza vryny.

B ¶ Wino w ktorimbybył warzon korzeń goriczki z korzeniem koſaćczowym/z lakricią/á to vwarziwſzi oczukruy/ będzieſz miał ſirop naprzeciwko dichawici.
C ¶ Też plaſtr vczyniony z prochu Goriczczanego/z korzenia koſaćczowego na proch ſtłuczonego/á zmieſzawſzi z miodem przyłoż na pierſi tego dla dychauice/ abo namaż pierſi dychauiezne maſcią Dialteą przymieſzawſzy kniey prochu korzenia koſaćczouego.
D ¶ Też tym ktorzi maią s. Valantego niemoc/proch z korzenia Goriczczanego z wodką maieronouą dany w piciu kielo razow.
E ¶ A kiedy proch goriczki będzie dany z ſokiem mietki/przeciwi ſie iadowitich robakow vkąſzeniu.
F ¶ Też proch goriczki zmieſzany z cebulnym ſokiem/ieſt dobri na vkąſzenie ptakow iadowitych gdy tim mieyſtce będzieſz pomazował/abo przikładał nanie
G ¶ Thez proch goriczki z prochem Bożego drzewka á z ſokiem bylice/ſtrochą miodu przeſnego/zmieſzay ty rzeczy ſpołem á vczyń czopek z bawełny obwałkowawſzi w tich rzeczach włoż do macice/bowiem rzecz przirodzoną paniam wywodzi y płod vmarły/y tudzież czepek. Platearius mowi.
H ¶ Ma moc odtwieraiącą zathkania z żył y z wątroby/á kiedi weźmieſz ſok Goriczki abo wodę w ktorejby wrzała Goriczka z cinamonem/á tego ſie napiiay/abowiem boleść bokow y oddławienie ſuchich żył vzdrawia / y też żołądkową boleść y wątrobną odeymuie.
I ¶ Też proch korzenia goriczkowego zmieſzany z prochem czarney heleny/ á thego we złe rany płynące wpuſzczać wyſuſza ie y goi.
K ¶ Też proch Bożego drzewka z prochem korzenia goryczkowego zmieſzawſzi ſpołem namazuy kroſty białe na twarzy. Serapio z Pandectą powiadaią.

Geneſta.

Janowiecz. Ginſt.

Capitulum: 92.

A Janowiec ieſt ziele ciepłego y ſuchego przirodzenia w wtorim ſtopniu / á miewá kwiatki żołtawe na podobieńſtwo krzeżycza/naſienie iego ieſt ciepłe/kwiatki iego weſpołek y z zielem maią w ſobie zbytnią vilkość z nieiaką oſtrością vcinaiączą / á ſtądże wraczanie pobudza. Żołądkowi ſzkodzi y też ſerczu/iadouitość tego ziela miodkiem rożanym z maſtiką zmieſzanym bywa odeymouana/ naſienie iego ma być dawano z wodą miodową/to ieſt z ſitą abo z hanyżowym naſienim zmieſzane/abo z naſieniem włoſkiego kopru/á tak złość tego ziela bywa odeymowana/kwiatki tego ziela niecirpią długiego warzenia/ale naſienie iego dłuſzego warzenia potrzebuie. Jeſt też drugi Janowiec ktori ieſt zimny á ſuchy/a ieſt mnieyſzy y gałąſki y też ſam wſzitek/á kwiatki ma białe. Pandecta powiada capitulo de Geneſta.
B ¶ Diaſcorides też mowi/naſienie Janowczu weſpołek z kwiatkami ſtłukſzi ie na proch a ten proch wypij z miodem abo z młodem winem chceſzli mieć wraczanie/ á precz nieczyſtości flegmiſte z ſiebie wypędzić. Jan Mezue też mowi o tim zielu izby miało wywodzić flegmę z żołądka y też z członkow barzo mocnie a pożytecznie/ Y też z nyrek vrinę pobudza/y kamień w nyrkach y też w mecherzu kamie/a żadnym obyczaiem mnożić mu ſie niedopuſzcza/ z tich to wſzitkich a lipkich nieczyſtości/á to gdy vczinisz taki ſirop. Weźmi kwiatkow Janowczowych weſpołek z naſienim iego/też naſienia hanizowego/naſienia włoſkiego kopru/każdego z nich po poł garſci/korzenia ſparagowego/ piotruſzczanego/ każdego z nich poł vncij/maſtiki poł dragmy warzże ty wſzitki rzeczi w winie y w wodzie izby wina y wody było po kwarcie/ tak długo ma wrzeć ażeby trzecia część wywrzała/á potim przecedziwſzi oczukruy abo miodem rożanym oſłodź/á tego ſie napijay/ktori też ſirop y na opuchlinę śledziony ieſt barzo dobry.
C ¶ Też wodka abo woda proſta w kthorey wrzało naſienie tego ziela weſpołek z kwiatkami iego/á z naſienim babczanym/ biegunkę krwawą zaſtanawia/y też przirodzoną niemoc paniam zaſtanawia.
D ¶ Też kto częſto pożywa naſienia tego ziela w potrawach abo kwiecia iego/takowy będzie zachowan od boleści nożnych ktore zową podogra.

Gramen.

Trawa. Graſz.

Capitulum 93.

A Trawa iest zimna y sucha w przodku pirwszego stopnia / woda w ktorey wrzała trawa z korzeniem piotruszczanym/ vrine popądza obficie y kamień łamie/ y też rozpadliny w mechierzu goi/ y biegunkę leczi.

B ¶ Sok tego ziela rany za świeża spaia/ ale nasienie iego vrine pędzi/ y wilgości w żołądku y też w ielitach wysusza.

C ¶ Też korzeń tego ziela rany krwawe goi/ to iest korzeń tey trawy stłuczony z sokiem teyże trawy wespołek/ á przyłożony na rany/ stula ie y goi.

D ¶ Też woda w ktoreyby wrzała trawa/ gryzienie żywota/ y rany abo rozpadliny w miechyrzu vlecza/ y kamień łamie/ vrine pędzi.

E ¶ Psi gdy sie chcą vleczić/ tedy trawy pożywaią/ a tak ku wraczaniu przichodzą.

F ¶ Też wino w ktorymby była trawa warzona z zielenim iezikiem á z korzenim Jaworowem/ á ocukrowawszi piy/ to bolenie odeymuie sledziony/ Thakież gdy tego na sledzione z wierzchu przykłożysz/ mocnie ią wspomaga/ czukru nic nieprzikładaiąc. Pandecta mowi.

G ¶ Anicenna też o tim powiada/ iże trawa rozpadliny y rany spaia y stula mocznie.

H ¶ Vwarzona trawa w winie z diptanem á z nasienim piotruszczanym/ y thez z nasienim łamikamieniowym/ kamień z nyrek y z mechierza wypądza.

I ¶ Nasienie trawy w winie warzone abo w wodzie/ vrine pędzi mocznie/ y też wraczanie y biegunkę zastanawia/ Pandecta spowieści Galena powieda.

K ¶ Też sok trawy z trochą prochu Bożego drzewka/ á z trochą miodu day wypić themu ktoriby miał robaki w sobie abo glisti/ morzy ie y wypądza z żywota/ abo też z sokiem trawy z żołcią wołową zmieszawszi/ á tim cieplo namaż żywot dla wypędzenia robaków.

L ¶ Też sok trawy z zielem wespołek stłuczony a z trochą octu / ogień piekielny vgasza barzo mocznie.

Gariofili.

Gwozdziki. Negelin.

Capitulum 94.

Gwozdziki/ iest owoc drzewa iednego będącego w krainie Indiyskiey / świeży gwozdzik po tym poznać/ gdi gi ściśniesz á on pusci z siebie tuczność/ to iest wilkość własna/ ten iest dobri/ ma w sobie ciepłość w trzecim stopniu/ á to iest dowod tego/ bo ma w sobie szczipanie abo kąsanie ostre.

¶ Moc iego iest we wnątrz vdy posilać/ oczy czyści/ swem scieraniem powłokę oczu zdzierać/ y duchy widzenia posilać. B

¶ Też żołądek y wątrobę posila/ warząc w winie gwozdziki/ á przimieszay ktemu mastiki/ mirri/ potim to day pić/ to picie mozg posila/ y macice bolesci vsmierza/ y wzgorę iey wstępować nieda/ kiedyby tego wlał do macice. C

¶ Też gdyby macicza zeszła na doł / gwozdziki drzierzeć w nosie/ a tak zasię ku woniey wzgorę wciągnie sie. D

¶ Też proch gwozdzików dany ku picin z wodką wołowego iezika abo z boragową/ odeymuie mdłość. E

¶ Też gdydy po silney purgacy czyrwona niemoc przigodziła sie/ tedy nawarzić gozdzików/ mastiki/ gumi arabicum/ w wodce rożaney á pić/ y też w winie vwarziwszi wytłoczić a z miodem vczinić colirium/ to iest plastr na oczi/ wzrok ostrzy y posila. F

¶ Też dychawice starim ludziom odeymuie/ włoż dragantu do tysanny/ gwozdzików citwaru/ á potim z tego nadziałay gałeczek / á biorąc ie potrzimać mało pod iezikiem/ á potym

trm połykać á rano mlekiem popijać/ moc w mezoch posila.

Gladiollus.

Mieczik/ Schwertelkraut.

Capitulum: 95.

A Mieczyk iest ziele na wzrosth podobne mieczem w swoim liściu/ wierzch iakoby kiiaszek/ ma nad listi ku gorze wyniosły na łokieć/ á na rożczkach tego kijaszka wyrasta ią głowki nieiakie na trzi granie/ a pod samemi głowkami kwiatki żołte/ nasienie ma mieczik w strączu podobne ogorkowemu/ iedno iż iest czarne á okrągłe á klijowate / korzeń ma sękowaty długi á żołtawy.

B ¶ Diascorides pisze/ iże Mieczik rany głowne goi/ łamanie vsmierza/ kości stawowe y insze rzeczy ktore zakłociem w ciele sie kriią wyciąga/ to iest korzeń mieczyków vwarzony á potim stłuczony/ także na ono miesce przikłoż z ktorego chcesz kość abo tarn wyciągnąć.

C ¶ Też korzeń mieczików zetrzy / á kniemu przikłoż kwiatków iego y ktemu korzenia Centerzy/ miodu przesnego a troche octu / stłucz ty rzeczy wespołek w możdżerzu abo w donici á zmieszay/ z tego będziesz miał lekarstwo ktore opuchliny y twardości/ iako są guzy spądza

D ¶ Też wziąwszi tego wszitkiego czo złoty zaważy/ możesz sie napić gdyby miał kłocie w bokoch z winem abo z miodem ciepło.

E ¶ Też korzeń Mieczykowy na proch stłuczony z babczaną wodką pity/ biegunkę leczy.

F ¶ Też nasienie tego ziela czo złoty zaważy z winem ciepło wypite/ rzezanie vriny y sciatikę odpądza/ y też sledzione posila.

Galla.

Gallos.

Capitulum 96.

A Diascorides pisze/ iż iest dwoiaki gallas / ieden iesth niewielki okrągły a sękowaty dziurek w sobie niemaiączy a cieszki / a drugi iesth lekki dziurkowaty pirwszy gallas iest lepszy y ku lekarstwu vżyteczniejszy/ poki iesz cze zielony iest gallas/ tedy ma w sobie smak barzo przykry a barzo cirpiący/ ma mocz zaziębiaiączą y wysuszaiączą.

Plinius pisze/ w Sirij á w Egipcie obficie sie mnoży gallas.

B ☞ Diascorides/każdy Gallas iest wielkie-
go cirpkienia/z ktorego vczyniony proch a o-
nym iżeby kto sobie rane z złych krost vczynio
na zasipował/takież y dziwe mieso zgania y
goi mocznie/y krew z nosa płynącą wściąga
C ¶ Też gallas niedopuszcza wilgości przipły
wać do dziąsł z ktorich sie dziegna czinią/ á
zwłaszcza gdy będą w pieczu pirwey tak bar-
zo vsuszone iż będą iakoby zbuczniałe/tedy ie
stłucz na proch/á on proch zmieszay z octem
á przywarz á tim sobie dziąsła naciera/ y z
każdego miestcza krew stanowi.
D ¶ Też gallas vwarzony w wodzie/ktorey-
by białey głowie spadła na doł macicza/nie-
chayże w oney wodzie siedzi.
E ¶ Włosy też czirni gallas w wodzie á ocz-
cie vwarzony á oną wodą myi głowe.
F ¶ Też biegunkę zastanowisz/gdy będziesz w
tim maczał gębkę/á nażiwot przikładać przez
czwierć godziny przed iedzeniem.

Girasolis

Catapocia vel Pentadactillus.

Skoczek. Springwurc.

Capitulum: 97.

Skoczek iest dwoiaki/ Jeden
wietszy á drugi mnieyszi/wy
soko roscie w latoroslach/list
ma szyroki skarbowany / á A
miedzi latoroslmi iakobi gro
na z siemieniem. Skoczek
mnieyszi połacinie Cathapucia minor/roscie
z wyosz na łokieć/listki ma podługowate/tłu-
ste á gładkie/listki na krzyż składa/pełne wod-
nosci/mleczne/z wirzchu latorosle ma krotkie
á nanich kwiathy z okołkiem iakoby na czar-
nym korzeniu/po kwiecie białe zostawa/strą-
czki trzigraniouate/wnątrz siemie białe/sma
ku słodkiego/á ziarna oboie maią moc odmię-
kczaiącz trzewa. Napirwey ma moc flegmę
y kolerę/y gorączą wilkosć wypądzać/á od sie-
dmi ziarn możesz dawać aż do dziewięć abo
do iedennascie/wirzchem y spodkiem pędzą/
zagrzewaią według ciepłości trzeciego stop-
nia/á odwilżaią według wilgotności pirwe-
go stopnia/Temu kto ciężko wracza á iest żo-
łądka mdłego/mkłych oczu/niesłuzi/ ziarna te-
go ziela wyłupiwszi smaż ie same w panwi/á
gdy sie dobrze zagrzeią á przismażą/wybierz
á na chustę wkładz/włożże w nieiaką prasę á
wycisni oley potim ten oley daway w pokar-
mie temu kto ma zimnice na każdy dzień.
¶ Warz ziarna w winie przyłożiwszi mio- B
du/gdy vwre wyzmi przez chustę/ á to potim
daway ku pożiwaniu w zielu/w szpinaku/przi-
czyniwszi wina piołynkowego/ y też ziarna da-
way przetłukszi temu czo zimnice ma z słono-
¶ Ziarna przetłuczone á wło- zimnosci. C
żone w wino dać tak stać przez noc przyiąw-
szi ktemu czitwaru/á iegosie wina napisać ra-
no/á potim ziesć niekielko gwozdzikow / y też
facelet maczaiąc okładay tym żołądek/zimni-
ce leczy ktora bywa na każdy dzień/y też to vi-
no dawać w oczcianym miedzie/bouiem wo-
dność wygania.
¶ Ziarna Skoczka wiethszego/wiecey ich D
możesz brać w lekarstwa/ bo mnieyszi skoczek
iest predszi/á iako skoro zezrza/tak wnet z swe
go łoża wyskoczy. Mocznemu żołądkowi cza-
se ziarna dawać/á mdłemu rostarte dawać
z cinamonem swieżem.
¶ Oley Skoczka wietszego/osipanie na cie- E
le/y wrzody mokre na głowie/y krosti zausżne
y szkaradosci na ciele/leczy.
¶ Ziarnka Skoczka mnieyszego stłuczone F
z lebiotką

z lebiotką y z gęsiem sadłem/tym dzieciecziu o-
kładać brzuch stwardziały/ á kes mydła iako
palec w oleiu skoczkowym omoczić y wetky-
kngć w zadek też działa odmiękczenie.

Hermodactillus.

Paluchy. Zitlos.

Capitulum 98.

Paluchy/iest ziele ktore kwit-
nie na ostatku Jesieni/ ma
kwiatek na sobie biały / tro-
szkę ku smiadosci sie skłania
A iąci/iest też niektori maiąci
kwiatek czirwony/ale ten kto
ry ma biały kwiatek iest lepszi/(insze Paluchi
są iadowitego przirodzenia) iest ciepły y suchi
około wtorego stopnia. Auicenna capitulo de
Hermodactillo powiada/flegmę z członkow
wywodzi/ á tak iesth z niego dobre lekarsthwo
tym ktorzi maią bolenie w członkoch / w no-
gach y w rękach/iedno iż żołądkowi szkodzi y
zgagę czini/y też wiatri mnoży/ á przeto nie-
szkodzi ku korzeniowi tego ziela przimieszać im
bieru z mastiką a z kminem/ á tak ktho będzie
chciał vżywać tego prochu/ ma go wziąć czo
złoty zaważy abo y połtora złotego.
B ¶ Mezue mowi gdyby ktory człowiek pozy-
wał korzenia paluchouego / vmorzi takiego
człowieka/zaduszi gi iako y bdły surowe / á tak
aby sie kto niemylił natim/gdyby korzenia pa
luchowego chciał pożywać surowo w miasto
cebule/aczkoluiek iest słodki/iednak szkodzi. C
¶ Biały korzeń paluchow iest dobri tym kto
rzi bol maią w nogach / ale czirwony korzeń
iest iadouity barzo/á tak zabiiaiąci Serapio
mowi y Mezue iemu poswiadcza.
¶ Proch paluchowy rany złe z krost wysu- D
sza zastarzałe/y czisci ie gdy miodu przymie-
szasz kniemu/ Y też według powiesci Mezue
naprzeciwko ospiczam iest dobry ten proch/ a
le taki ma być obierany ktoriby był y wnątrz
biały/bouiem czarny y czirwony iadouiti iest.
¶ Częste pożywanie białego korzenia palu- E
chouego/pobudza krew y zbytnie ią spaia / á
tak czini bolączki w głowie y też na inszich stro
nach ciała/ Serapio mowi.
¶ Też korzeń tich paluchow ma mocz prżi- F
ciągaiączą/trawiączą y rozpądzaiączą.
¶ Woda włoskiego kopru w ktoreyby było G
vwarzono to korzenie paluchowo / iest dobra
ku piciu naprzeciwko kłociu wnetrznemu/ie-
dno żeby gorączki przi takiem kłociu niebyło.
¶ Też proch iego zmieszany z electuarzem H
Laxatiui benedicti/wyciąga flegmę z człon-
kow nożnych y ręcznych / á tak bolesci thych
członkow oddala.
¶ Też prochu paluchowego korzenia z my- I
dłem czarnym w aptece rozpuszczony abo z-
stłuczony/fistułę zastanawia y wysusza barzo
dobrze/gdy tam tego będziesz wpuszczać.
Platearius mowi.

Herba paralisis.

Ziele paraliżowe.

Capitulum 99.

To ziele paraliżowe ktore ie-
szcze z zimy poczina kwitnąć A
kwiatki ma żołte ktore ziele
przi samey ziemi sie scicle/
iest ciepłe y suche.
Diascorides o tim zielu pa-
raliżowym iż iest barzo dobre naprzeciwko bo-
lesciam członkowym stawowym.
☞ Liscim tego ziela stłuczonym w możdże- B
rzu/namaży trąd na liczu,zginie od tego ma
zania. Też Catarrum y rymę odpądza y bo-

 lenie

w glowie vsmierza y vspokoia.

B ❡ Tež Mezue piše iž sie przeciwi wilkos-
ciam flegmistim starich ludzi/á vsmierza bo
lesci czlonkowe.

C ❡ Tež mowe straczong przywracza ktora
ginie dla paralizu/abo apoplexij/gdi then sok
tego ziela bedzie dawany w vsta na iezyk cze-
sto po trosze.

Herba Victorialis.

Vel puerilis.
Dziewiesil. Neunkrafft.

Capitulum 100.

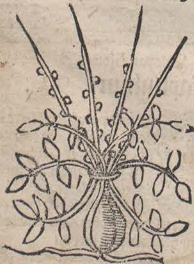

WLesiech roscie to ziele/mie
siqcza Sirpnia kwithnie/
korzen ma iako šafran/ o- A
dziane viele skorkami/dzie
wiqciq podobno abo wie-
cey/w posrodku tich skore-
czek korzen iakoby cebula biały á slodki/zespo-
dku pušcza z siebie korzonki rozno/listi ma ia-
ko trawa wielkie/ dlugie zaostrzone/ pret w
dluž na koniec z listem/á ku wierzchu kwiatki
idq rzedem ku gorze/sq iasney brunatnosci/
karbowane podlugowato/á z posrzodka biale
kosmacinki wydawa/To ziele iest zimnego y
suchego przirodzenia w pirwšim stopniu.

❡ To ziele ma moc nieczistosci z rany odey- B
mowac/Dzieciom ie tež slac do kolebki z vrocz
nikiem/abo dzieci tymi ziolki okladac/zacho-
wawa ie od zlego vrzeczenia bab/ y od inych
strachow/á czini ie iže bez placzu rady vsipia
iq/toć iest rzecz prawdziwa/gdy iedno dziecie
pirwey nakarmiš á položyš z tim zielem do
koliebki/barzo go tež nieokarmiay/a mleko do
brze vwarz. Vrocznik iest ziele podobne zie-
lu pepkouemu/iedno iž ma list dlužši.

❡ Tež niektorzi sobie przyprawuiq tho ziele C
z korzeniem strzalowym / á przi sobie nosza
dla tego/by sie žadney strzelby niebali/ iestliž
tak iest/tedi ta moc z nieba dana/á tego polu
šaiq w bitwach/á przetož to ziele zowq / ziele
slachetnie vrosle. To korzenie polacinie zouq
Arteticaria/ Po cesku. Strzalowe korzenie
Po niemieczku/Gicht kraut/ Po polsku nie-
moglismy go wypisac/bo niewiemy iestli tež
Polskie imie ma/abo iestli sie tež tu rodzi.

Herba fulonum.

Jeleni trunk abo sirp.

Capitulum 101.

ROscie to ziele w lesiech/ listy
ma ze spodku dlužše y šyrše A
á okolo listu každego zebki sq
iako sirp/á z tqd ie možemy
tež zwac po polsku sirp. ko-
rzen ma niewielki z drobne-
mi korzonki/á od korzenia przestrikowany/ to
iest

iest/iakoby igla z žlobkowal podluž ku gorze/
a tak až okolo wšitkiego preta/pret pelen roz-
dzek.latorosli okolo siebie maiqc/á okolo roz
dzek listki drobnieyše nižli ktore sq na dole o-
kolo glqbu/á na rozeżkach trzi abo iiij. glow
ki z kwiatem brunatnym w glowkach siemiq
czto a glowki y siemie podobne glowaczowi/
a e mnieyše y cienše glowki sq.

B ❡ Slozenia žywiolnego goracego y suche-
go w wtorim stopniu/ma moc ocierac/czyscic
naprawiac rany y stluczenia/zbicia/ z obraže
nia/z starcia/vwarzic gi w piwie á pic.

C ❡ Tež vwarzony w winie czirwonym/swie
že rany naprawia y wycziscia/ goic sie richlo
niedopušci/otok rozgania/przepuknienie goi/
y bolesci w zadku/dne vsmierza/ Sukiennici
tego ziela nawiecey potrzebuiq ku farbowa-
niu sukna.

Herba embilicorum.

vel Perfoliata.

Pepownik, Sant hans kraut

Capitulum 102.

MAlisti to ziele gladkie á ob-
wijaiqce sie okolo glqbu z
ktorego wyrasta/tak iž pod-
czas ludzie mniemaiq aby
A przez posrzodek listu przera-
stal glqb / z wierzchu ma
kwiat iakoby czarny korzen ogrodny/ y nasie
niew teyže šyrokosci czarnego korzenia / y tež
samo przizeczeni.

❡ Moc tego ziela/gdy bedzie proch tego zie- B
la pity w winie/przerwanie goi/ y owrzedze-
nie pepka leczi gdy tim oklada/y rany spaia/
y wystqpienie pepka z iego miesthcza napra-
uia/y tež tego rozwiqzanie abo rozmiekczenie
naprawia.

Jusquianus.

Bielon / abo Szaley. Bilsenkraut.

Capitulum 103.

BIelon iesth zimnego á su-
chego przyrodzenia/czarny
bielon iest nagorši a na- A
škodliwši/á potim czirwo-
ny/Biały miedzi nimi iest
nalepšy a nazdrowši/ kto-

rego w lekarstwie vziwamy/ á iestliby biały
być niemogł/tedy czirwony raczey wezmi / á
czarnego nietikay. Czarny Bielon iest zim-
ny a suchy około trzeciego stopnia/á biały iest
mniey ciepły. Auicenna mowi Capitulo o
Bielonie. Jest Bielon odymaiączi/czuynosć
członkom y krew zastanawia/ á thak y boleści
ktore przichodzą z stłuczenia vsmierza / Y też
boleści bolączek gorączich ktore pochodzą z ko-
tery vspokoia/to iest sok bielonow z trochą oc
tu zmieszany/á rozmoczywszi chustę przikła-
day na tyto miesćcza.
B ℂ Też sok Bielonowy z otrębami pszenicz-
nemi/á z trochą ocztu zmieszany/ iesth dobry
plastrna bolenie członkow taiemnich mężow
C ℂ Też sok bielonow z sokiem ziela paraliżo
wego/ á w tich sokoch rozmoczywszi chustę a-
bo facelet/przikłoż na miesćce bolące/ á nawię
cey na bolesć członkową/á przedtim sie napi-
iesz zwierciawszi trzecią częsć dragmy tego na
sienia bielonu/z miodem abo z sitą thim le-
piey/á potim namaż miesćce bolące tymi so
ki przerzeczonemi.
D ℂ Też sok Bielonow/abo oleiek iego ciepło
w ucho wpuszczony/bolesć vspokoia.
E ℂ Też sok Bielonow z ocztem/abo też wino
w ktorimby było warzono nasienie białego
bielonu z ocztem á z piretrum/bolenie zębow
F vsmierza gdy tim vsta sobie płokać będziesz.
ℂ Sok bielonowy z wodką rożaną zmiesza
G ny/á w tim rozmocz facelet á na czoło włoż.
ℂ Liście bielunowe iedzone od ludzi/ błąd á
H nieiakie odeszcie od rozumu czini.
ℂ Też sok liścia bielonowego pomaczany
na oczy/bolesć ich y płynienie nieczistości k-
J nim-zastanawia.
ℂ Też Emplastr z liścia bielonowego/z oc-
tem stłuczony/na wrzedzienice piersi białym
K głowam przikłożony/iest wyborny.
ℂ Sok Bielonowy z listem iego stłuczony
z ktorego vczyń czopek á włoż gi w maćice/ bo
lenie y też rzecz przirodzoną zbytnią oddala.
Ktoby nasienia iego pożiwał/ten na czas ia-
L koby oszaleie y pamięć straći.
ℂ W gorączich febrach dobri/iest tim korzi
sen stracza/gdi z sokiem Bielonowego liścia
zmieszasz mleko niewiescie/á z białkiem á ztro
chą ocztu/ty rzeczi wespołek zmieszay á przy-
łoż rozmoczywszi facelet naczoło czoby niebar
zo wilgotno/abo nogi vmyway w Bielonie
ciepło na noc. Platearius o tim mowi.

Jarus,
vel Aaron minor.

Kolorzyk. Broch wurcz.

Capitulum. 104.

JEst to ziele dwoiakie/iedno
mnieysze á drugie więtsze /
to więtsze zową Diablik/bo
ma korzenie kąsaiące / á to
mniejsze ziele ma prątek na
A piądz wysoki/ listi ma gład
kie á przisirzsim około pręta kwiatki ma poł-
żołtey białości/ziarna ma okrągłe a zielone:
á w nich iest siemiączko/korzeń ma pobielały
z kosmaćinkami/korzeń mogą ludzie iesć iako
rzepę/ tego Diablika abo s. Jana głowy żad
ny człowiek prze iego kąsanie niemoże iesć/ a
le tu o niniejszim mowimy.
ℂ To ziele gorące y suche w pirwszim stop- B
niu/á ma moc rozmiękczaiącą y ścieńczaią-
czą y też ocieraiączą.
ℂ Korzenie vwarzone w wodzie z lakricią / C
z figami/z Jzopem/piersi cziści y płucza z wil
gości grubych á lipkich/gdy kto napiwszy sie
go charka y kaszle wymiataiąc ie.
ℂ Też warzić to ziele z dziewanną w winie D
á naonym siedzieć/ociekliny wzadku ścieńcza
ℂ Też bolączki miękczi/ stłucz korzeń z sad- E
łem kokoszem/á okładay/ Y też krzyżec (gdy z
niego vczinisz plastr z niedzwiedzim sadłem
á będziesz przikładał) rozwiezuie.

Też

F ℂ Też stłucz korzeń zelnianym siemieniem
a okładay dnę nożną/rozpądza ią moczno.
G ℂ Też ma moc rzecz przirodzoną paniam
gdyby sie zastanowiła otwierać/ Y też trzewa
miękczić y cziścić/y też gdi ie vwarzisz z suchem
korzeniem brzoskwianym á dasz pić/tedy pa-
lącey gorączości wilkosć wypądza precz.
H ℂ Też gdy na noc skraiesz korzeń z cithwa-
rem/ale citwaru mniey wziąć iakoby iedne
częsć/abo połtori częsći/y też tego ziela/á z wi-
nem pić/zimną wilgosć wypądza/ á gdy thez
ktemu niekielko ziarn aloes przicziniś/ gorą-
ce y pieniste wilgości złe wymiata/ y thez gdy
mirabolanow Jndiyskich przikłożysz/gorącze
ą grube wilgości z ciała wymieta. Y też gdy
przikłożysz paluchow/lipkie wilgości wygania
członki y też stawy cziści/y też Sosnki gdi przi
łożysz / żołtowodnosć wygania.

Jsopus.

Jzop. Jzop.

Capitulum. 105.

A JZop iedeniest kthory rośćie
na gorach/ á drugi ogrod-
ny/iest ciepły y suchy w trze
cim stopniu/iest dobry á vżi
teczny piersiam y płuczam
y naprzeciwko dychawici/ y
też naprzeciwko zastarzałemu kaszlowi/to iest
Wezmi Jzop/kosaćczu zfigami/lakricij á to
społem vwarz/á osłodziwszi poranu sie napi-
iay/abo tak vczyń sirop/ Wezmi liścia Jzopo
wego/miodunczanego rowno po garści każ-
dego/korzenia kosaćczowego,korzenia liliowe
go/każdego znich dwie vncij/lakricij/omanu
każdego rowno po vncij/fig w liczbie dziewięć
Ty to wszitki rzeczi przetłukszi warz w winie
á w wodzie we dwu kwart wszithkiego aż do
wywarzenia trzeciey części/ á potim przecze-
dziwszi ocukruy/abo z miodem osłodz czistim
á tego sie siropu napijay poranu y w wieczor
ciepło trunek/á wypiwszi ten sirop/wezmi pi-
luły na noc/dawszi ie sobie vczinić do apteki
Wezmi Massi piluł de agarico dwa scrupu-
ły/Massi piluł agregatiuarum ieden scro-
puł/ modrzewiowey gębki trocescate połowi-
ce scropulu/soli oczkowatey iedno ziarnko / ty
rzeczi zmieszay społem/á vczyń ich dziewięć z
siropem Jzopowym/á nazaiutrz dla posile-
nia wezmi kosaczkow za grosz z apteki diaizo-
pum abo diaprassium trzi ich razem wezmi-
á potim nazaiutrz takież.
ℂ Wino w ktorimby był warzon Jzop z fi- B
gami/z nasienim włoskiego kopru / piotrusz-
czanym też/bolenie y grizienie żołądkowe od-
pądza y zatłumia/á gdy ktim rzeczam przikło
żysz bylice á tego sie wina pani będzie napiała
poranu/maćice iey z nieczistości flegmistich
wyczisći/Abo vwarziwszi Jzop z bożem drze-
wkiem w wodzie/á tim okładaiąc naparzay
maćice zimne nieczistości zmaćice wywiedzie/
y skłonną ku poczęciu vczinisz. C
ℂ Też na reume zimną/y na vpadły iezy-
czek/vczyń płokanie vst ciepło gargarizuiącz /
vwarziwszi Jzop z rożą / z piretrum w winie
á trochę ocztu przicziniwszi/á potim podnieś
vpadły iezyczek palczem/a posip nań Jmbi-
rowym prochem z piretrum zmieszawszi / A-
uicenna powiada. D
ℂ Też Jzop warzony w wodzie á pity/ gli-
sty zabija w żywoćie. E
ℂ Też Jzop vwarzony w wodzie á przas-
nym miodem osłodzony troche mocnego oc-
tu przilawszi/á tego sie day napijać/ piersi czi
sći z flegmy/y stolce czini. F
ℂ Też Jzop w winie vwarzony / rany goi
w vsciech gdy onym winem będą płokane v-
sta/y dziegna leczy.

Jreos.

Kosaciec.

Ireos vel Iris. Kosaciec

Kosaciecz. Swartelwurc.

Capitulum 106.

A Kosaciec iest dwoiaki/ obadwa list maią sobie podobny iedno rożnosc kwiatow maią/ abowiem ieden kwiat nosi na sobie biały / á drugi brunatny nieprawie/ oboy Kosaciec iest ciepły y suchy w trzecim stopniu korzenia Kosaćczouego w lekarstwie vżywamy ktorykolwiek bądz kosaciez/ abowiem maią iednaką moc obadwa. Platearius mowi/ iżby Kosaciec miał moc pobudzaiącą vriny y też rozpądzaiącą nieczistosci y otwieraiączą/ á przeto iest dobry na zatkanie śledziony/ y wątroby/ nerek y też mechierza. Iest też lekarstwem naprzeciwko bolesciam piersi y płuc żołądkowey y inszich wnetrznosci/ ktore bolesci pochodzą z wiatrow ostrich/ Y naprzeciwko opuchlinie ktora zzimney przyczyny przichodzi na ty wszitki niedostatki.

B ℂ Też wino w ktorim vwarzisz korzeń Kosaćzow z Izopem/ z nasienim włoskiego kopru/ z piotruszczanym/ z hanyzowym/ z lakriczią/ á vwarziwszy osłodz miodem zszimowanym/ á tego sie napijay.

C ℂ Też proch korzenia kosaćczowego/ iest dobry na rani złe zgnił[illegible] zani [illegible]

D ℂ Też proch korzenia Kosaćczouego z prochem Tucij/ z wodką rożaną abo włoskiego kopru zmieszay ty prochy á puszczay po troszce na oczy/ łuskę abo bielmo zgania precz.

E ℂ Też proch korezńia Kosaćczowego z trochą prochu sośnki zmieszawszi abo rozmąciwszy z miodew/ potim wypiy rano chceszli z siebie flegme stolczmi wypędzić grubą á lipką.

F ℂ Też woda w ktoreyby wrzało to korzenie z trochą korzenia białey czemierzice/ z trochą bławwasu/ á tą wodą vmyway sobie lice chceszli piegi y insze flaki spędzić.

G ℂ Też sok korzenia Kosaćczowego zmieszany z miodkiem rożanym/ iest dobre lekarstwo na śmierdzące á zgniłe rany / mięso złe wygriza á dobre narasczа.

H ℂ Też proch tego korzenia z sadłem wieprzowym zmieszany/ zatwardziałe mieśćza y guzowate miękczi á zołzy rozgania.

I ℂ Oleiek z korzenia kosaćczouego/ iest dobri naprzeciwko paraliżowi y kurczowi/ Y naprzeciwko denney bolesci namazuiąc sobie.

K ℂ Też proch korzenia Kosaćczouego/ odtwiera zyłki Emoroidy/ á zastanawia rzecz przyrodzoną/ abo płynienie nasienia mężczizn.

L ℂ Też oleiek z korzenia Kosaćczouego zmieszany z oleykiem rożanym/ á z trochą octu/ bolesc vśmierza głowy gdy nimi sobie namażesz skroni/ vznasz pomoc.

M ℂ Też proch iego sam/ kichanie czini gdi go w nos wstrziknięsz/ Auicenna powiada.

Iuniperus. Jałowiecz

Iałowiecz. Kraiuentber.

Capitulum 107.

A Iałowiec iest ciepły y suchy w trzecim stopniu/ Jagody Iałowczoue pospolicie w receptach maią być rozumiane/ ma moc Iałowiecz rozpądzaiącą y trawiącą/ biegunkę zastanawia ktora przichodzi z ostrego [illegible] lekarstwa ktore przilipa do żołądka/ á tak vstawiczną purgacią á szkodliwą czini/ to iest gdy vwarzisz Iałowiec w wodzie á oney wody dasz sie napić ciepło oczukrowawszy ią/ abo vwarziwszi Iałowiec w wodzie á z oney wody vczin wanne w ktorey ma sie dziec chori do samego pępka.

B ℂ Wino w ktorimby wrzał Iałowiec z kosaćczowym korzeniem/ iesth dobri tym ktorzy z ciężkoscią vrynę pusczaią/ abo gdy iey niemogą puscić. Y też kolikę wypądza z subtyhylnych ielit barzo dobrze.

C ℂ Też oleiek Iałowczow iest wyborny naprzeciwko quartanie/ kora z melancolij przichodzi/ to iest/ gdy dasz oleyku Iałowczowego poł dragmy w iakimkolwiek piciu abo w potrawie/ á potim timże oleykiem namazi miesce bolące y dymiona dla ciężkiego puszczania wody.

D ℂ Też naprzeciwko s. Walantego niemoci namaży grzbiet Iałowczouym oleykiem/ pomoc vznasz/ y pulsy v rąk też masz namazać/ á to przed tim iegodzinę nizli ma być.

E ℂ Też oleiek Iałowczow iest dobry tim ktorzi maią kamień w mecherzu/ gdy tego wpusćisz w korzeń sikawką.

F ℂ Też iest dobre na dychawice to lekarstwo vwarziwszi iagody Iałowczoue z figami/ z lakricią w winie/ á oczukrowawszi day pić poranu/ Platearius powiada.

G ℂ Też oleiek Iałowczow zmieszany z oleykiem słodkich migdałow/ á tymi oleyki przed ogniem namaży piersi/ czini wolne oddichanie/ y bolenie piersi oddala.

H ℂ Też oleiek Iałowczowy iest dobry naprzeciwko bolesciam stawowym.

I ℂ Wino w ktorimby wrzał Iałouiec/ tedi to wino wypądza z nieczistosci z żołądka/ y też macice czisci y bolenie ich vśmierza.

K ℂ Też gdy vwarzisz Iałowiec z byliczą w wodzie przikłożiwszi kosaćcu/ tim sobie naparzay macice bolesc iey odeymuie/ y niemoc ie przirodzoną wywodzi.

L ℂ Też oleiek Iałowczow/ iad tłumi y wyciąga z rany/ abo z miesćza vkąszonego od iadowitego zwierzęcia kiedi nim miesthce namażesz/ Auicenna powiada.

Iringus. Mikołaiek

Mikołaiek. Krusdistel.

Capitulum 108.

A Mikołaiek iest ciepły y wilki w pirwszim stopniu/ wszakże wilgosc daley sie wściąga nizli do pirwszego stopnia. Korzeń Mikołaykow przyprauiony z miodem iako imbier przy[illegible]awiaią w aptece/ á tak kto tego korzenia Mikołaykowego będzie pożywał / [illegible]

sienie przirodzone mnożi meżcżiznam/y vczi
nek małżeński vmocznia/y tez wil osci dobre
śniego sie rodzą/Serapio y Auicenna o tim
powiadaią/iż Mikolaiek iest rodzay ciernio-
wy/ ktorego liscie bywa pożywano w mia-
sto szpinaku z inszem lisciem ktorego ludzie po
żywaią/á to liscie daie krew dobrą/ Moc ko-
rzenia Mikolaykowego/iest iakoby pasternak.
B ⁋ Tez korzeń Mikolaykow zową gi Babia
rzić,gdy bedzie tak surowo iedzony/ zastana-
wia meżcziznam nasienie przirodzone ktore
znich wychodzi/Pandecta powiada.
C ⁋ Liscie Mikolaykowe z lisciem babczanim
w wodzie z occtem vwarzone/a tego sie napi
iay/iest to pożyteczne picie na wzdecie żołąd-
kowe/y tez na opuchliny powiekow.
D ⁋ Niektorzi powiadaią/iż kwiatek tego ziela
żołti troche/gdy bedzie vwarzony w wodzie/
á tey wody dam dziatkam ktore maią slino-
gorz/abo s.walantego niemoc.
E ⁋ Sok tego ziela pomazany na wrzedzie-
nice ktora bywa na biodrach vsmierza/zapa-
lenie y bolenie/Pandecta powiada.
F ⁋ Tez gdy bedzie pity sok korzenia mikolay-
kowego/vrine pobudza y wywodzi/y rzecz przi
rodzoną paniam/y wiatri rozpądza y grizie-
nie żołądkowe vspokoia.
G ⁋ Gdy korzeń w winie bedzie vwarzony/ á
to wino pite/bolesc watrobną/y vkąszenie we
żowe mdli á prawie trawi.
Serapio mowi/o Mikolaysku powiadaiącz
iżby to k.. prawy mikolaiek ktori ma na sobie
czasu wiosny/kwiatki podobne kwiatkom fiol
kownym/iedno iż są wietsze nizli fiołkowe/a gdi
opadną kwiatki z tego ziela Mikolaykowego
tedy nasienie ma tak wielkie iako iest tatarcza
ne nasienie/a iest wielkiey wilgotnosci/ czar-
ne á słodkosc ma w sobie niciąką/ Serapio
powiada o tim Mikolaysku.

Drzosowiec. Ipericon. albo Dzwonki.

Fuga demonis vel perfoliata.
vel Scopa regis.
Sant hans kraut.

Capitulum 109.

Ziele listy ma iakoby iag-
ody z.. turkowcane/ pret z ga-
łąskami na kokiec wzwyz/á
są przi czirwieńszim/ kwiatki
ma zwierzchu żołte/ siemie A
tez ma/ á pirwey nizli roz-
kwitnie masz natargać pąpia a włożić w o-
ley/a postawić na słończu á mieszać/ á tak z
tego oley bedzie czirwony á ku wielam potrze
bam barzo dobri/á zwłaszcza ku wyciągnie-
niu iadu przez rany abo przez wrzodi/ á tho
zwłaszcza czasu powietrznego.
⁋ To ziele ma moc zagrzewać y suszić zwka B
snosci trzeciego stopnia/ Thez ma moc scień-
czać/otwierać rozpuszczać zatwardzenia zbyt
kow wszitkich miecherzowych/ledzwianych/y
nieczistosci niewiescich wszitkich krwawych/
Moc ma otwierać y wyrzuczać/ á to gdy v-
warzisz ziele wszitko pospołu y z kwieciem y z
siemieniem.
⁋ Tez sprisczenie od ognia goi gdy go przy C
kozysz/wrzody gniiące czisci. Tez kto dne spo-
ioną cirpi/rozwiezuie ią y rozpądza/y tez gdy
siemie iego pijesz/zimnice czwartego dnia le-
czy.Ale w wodzie vwarziwszi Ieleni iezyk z
dziewanną/w tey masz pić.
⁋ Tez biegunke ktora bywa z ielit/ vstana- D
wia/przeputline leczy/rany/szramy leczi/wą
trobe y ledzwi czisci/y bolesci ich oddala/rany
suszy/iad wygania znamienicie.

Irisillirica.

Irisillirica.

Fiołkowy korzeń. Fatel wurcz.

Capitulum 110.

Na korzeń to ziele biały/twar
dy/miąssży/á w nim wonia
fiołkowa iest/kwiat ma bia-
A ły/korzeń ma być wzięthy y
skraiany/ á suszyć gi czasu
wiosennego. Then korzeń
iest ciepły w wtorim stopniu/á suchy w trze-
cim/ ma moc kaszel vsmierzać/ charkanie wy
wodzi/to iest gdy człowiek charka flegmą/fle-
gmę lipką scieńcza sledzione naprawia kiedi
gi w occie vwarzisz kurcz leczi/y suche żyły po
siła/w winie vwarzony/ zastanowienie rze-
czi niewiescich otwiera/płod martwy wycią-
ga z żywota/ bolesc brzucha vsmierza/ rany
czisci y goi/w wrzedzjech y w bolączkach czini
aby mięso dobre rosło/W winie korzeń vwa
rzony á ..ym vsta płokać/gnicie ich y około ze
bow/y smrod ich odeymuie.
B ⁋ Lekarz proch iego zmieszany z sadłem ka-
czem mazać piersi/miekczi ie/ Tez z oleykiem
fiołkowym zmieszany/strzekanie bokow vlża. C
⁋ Tez ma moc odtwierać wnetrzne drogi
przez ktore pochodzi vrina w mecherz. Thez
mocz pędzi/y kąpanie moczu y rzezanie leczy. D
⁋ Tez ma moc rozpuszczać zimną wilkosc/
suchych żył drżenie/kurcz/ bolenie krzizow/ y
tez skrziwienie vst leczy.

Kantarides.

Capitulum 111.

Ci robaci są zieleni/á w no-
ci błyskaiączi/á podługowa-
ci/strefy żołte przez skrzyd- D
ła maią/á na kwiecie psze-
nicznym gdy kwitnie bywa
ią naydowani/abo na Je-
sionie czasu swiątek nayduią ie. Są tez dru-
gie bez sztreph ktore bywaią na sosnach/y in-
dzie ie tez nayduią. Tych robakow nakłasc do
małego garnka a zawiezać wierzch chustą
w iedno/ á wlawszi occtu w wielki garniecz
warz/á nad oną parą obroć garnek chustką
aby tam przez chustę para szła/ aby oni od o-
ney pary pozdychali. Ci robaci maią gorą-
czosc w czwartim stopniu/maią tez moc spri-
szczać ciało/zapalić ciało/y wrzedzić/ gdy ich
wiele w lekarstwo weźmie/ tedy mecherzowi
szkodzą kiedy okrostawieie/y raniaią barzo/ aż
więc y mocz krwawy sie pusczą/ ale kiedy ich
miernie weźmie wode zastanawiaią w me-
cherzu wypądzaią.

B ℂ Też ci robaci wchodzą w masc y w plastri ku parchom osutim/y ku mdłosci/ y też ku wykorzenieniu brodawek.

C ℂ Też ku wrzodam roziadaiącim ciało / w piciu miernie dane wodnocielnym ludziom / z moczem niemoc odchodzi.

D ℂ Też około złych paznokciow pomazać śklu kßy ie/spadną precz.

E ℂ Też proch ftich robakow z ciastem zmießany/a do łußcziny orzecha włoskiego włożiwßi/przikloż na mieśćce gdzie chceß spriśćzić a vczini sie bebel/w ten bebel wodnośc wnetrzna wyciągnie sie.

F ℂ Też około brodawek zekrwawić czim ostrem to iest iżby krew ßła/á tim prochem posipować/tedy spadną precz.

Kamphora.

Po polsku y po niemieczku.

Capitulum 112.

A KAmphora iest ziele/z ktoregoż to ziela wyjącza sie iakoby żywicza / ktorą maią wapteckach/zową ią też kamphora/ á w then czas kiedy grzmi abo sie łyska abo nie iakie zamießanie na powietrzu/nawięcey cie[illegible]cie/á naiatkol wiek proch abo na rozgi suche [illegible] drzew zpadaią przidzie z tim sie zmießa [illegible] wnaczyniach ktemu przipravionych [illegible] aftwa bywa od[illegible]dzielona/gdy ieß[illegible]dzie nieprzeprawna iż skoro od ziela/te[illegible]dzie po żołciała/ ale kiedy sie iuż od ogr[illegible]zi/tedy sie stawa biała/ á skrzepnie sie [illegible]vicza/a gdy nieopatrzi dobrze gdy po[illegible]niu abo iey richło nie obwaruie/tedy[illegible]rzeczy wonne zniey wywietrzeią wne[illegible] siemieniu lnianym abo w prosie[illegible] przez długi czas zachowana. Jest [illegible]nia zimnego y suchego w trzecim [illegible] moc zawieraiącą / ocieraiącą [illegible]ßego stopnia.

B ℂ Proch iey z[illegible]ny z sokiem psinkowym w tym ch[illegible] á na wątrobe przykładać/zapalenie [illegible]ż inßich członkow wnetrznych oddala/ [illegible]gdy także na ledzwi/ na łono [illegible] nad łone[illegible]zieß okładał/ tedy cieczenie nasienia me[illegible]skiego zastanawia/ y ciśki wody pußcz[illegible] zbytnie wodi pußczanie ktore pochod[illegible]rgczości ledzwi/ a tho gdy ktemu przile[illegible]ztu/á rozmaczaiąc chuste bedzieß ledzwi o[illegible]dał.

C ℂ Też proch Kamphory z prochem spaloney pokrziwy/ty prochy zmießać z sokiem sporyßowym/á wtim rozmoczić bauełne á kłasc w nos/krew zbytnie płynącą z nosa zastanawia/byłoliby to cieczenie krwie z wnetrznosci dla gorączości wątrobney/ tedy zmießać z rożaną wodką/a w tim chuste omaczać y okładać czoło/skronie y wßitko gardło/ ale to działać z bacznością/ bo niegdy tedy zbytnią krew przirodzenie pedzi ktorą iesli zastanowiß / a ona potrzebuie iść / tedy sie vdziała bolączka za vchem/abo sie sadzele zdziałaią na twarzi

D ℂ Thez Kamphora z wodką rożaną y z sokiem włoskiego kopru zmießana / nieczistości z oczu y czirwonośc sciera/ y gorączość ich odeymuie/ á gdy bedzie wodka Kamphorowa zmießana z miodem/tedy twarz czisci/ flaki z niey scieraiąc precz / w niemoczach ktore bywaią z wielkiey gorączości dobrze Kamphori vżywać.

E ℂ Też wodka Kamphorowa gorączość głowy/y oczu y twarzi odeymuie / wonią swą y okładaniem krew stanowi / y płynienie trzew krwawe (gdy ią z octem pić/ abo z wodnością wina niezrzałego) zastanawia/ Thez zmießana z sandałmi á z bolum armenum / serce czasu morowego powietrza vkładać maczaiąc w tym [illegible]kath abo taphte czyrwoną barzo potw[illegible]/ale gdy iey [illegible] á [illegible]wiel

wiele/ ßkodzi / abowiem martwe duchy ożywiaiąc/moc przirodzon[illegible]/y paniam płodnośc traci/siwine na człowie[illegible] á predko wwodzi/ wysußa mozg/Sen odeymuie/ kamień w ledzwiach y w mecherzu mnoży.

Kalendu[illegible].

Mieśiączek. [illegible] plumen.

Capitulum 113.

A TO ziele listy ma podobne listowi oliwnemu abo wirzbowemu/ale dłużßi y tłustßi z nieiaką lipkością/ kwiat ma żołty/ pret z gałąskami na dwie piedzi wzwyß / siemiączko ma pobiełałe á zmarßczone/á w głoweczce rzedem położone a skrziwione trochą by trąbki/iest gorącego á suchego przirodze.

B ℂ Moc tego ziela iest skurczaiącza/posilaiącza/wysußaiącza / zetrzeć to ziele na proch obwinąć w bauełne a przilożić na bolący ząb bolesc oddala/a kiedy go w nozdrze włożiß / czirwia ktory bywa w zębie vmarziß/pryßcze na nodze barzo bolące zgładza gdy gi stłuceß á vcziniß z niego plastr a bedzieß przikładał / Też gdy sokiem iego bedzieß namazował brodawki/spądza ie precz/á dla tego niektorzi zową ie ziele brodawczane.

C ℂ Też lice ktore ma w sobie robaki ktore zową węgry/abo ktore iest sinoczirwone/goi/ á to tak/Wezmi soku tego mieśiączka/olejku rożanego/łoiu ieleniego/łoiu kozłowe[illegible] / dragantu/gumi arabicum/bolum armenum/ zetrzy to wßitko á vczini z tego masc/á tą maścią lice maż/ale łoie rostop/á ty rzeczi do nich wsip to iest gumi.dragant/bolum / á thak bedzieß miał masc barzo dobrą.

To ziele Mieśiecznik/zda mi sie że to iest ktore pospolicie zową nogietek.

Lilium.

Lilia. Lilgien.

Capitulum 114.

LIlia iest ciepła á wilgotna w pirwßim stopniu/iest ziele domowe maiące białe kwiaty. Jesth dobra Lilia naprzeciwko zimnym wrzedzieniczam/to iest kiedi stłuczeß kwiatki Liliowe z sadłem wieprzowym/z olejkiem rumienkowym zmießawßi/ powarz abo po sinaż troche tego á przikłoż na bolączki A

ℂ Też korzenie Liliowe z korzeniem barße o B

 wim

wym/z korzenim wysokiego slazu/ vwarziwßy ty rzeczi spolem w winie/ a potim przecedziwßy.
ku ktoremu winu prziloz wosku á oliwy iako bedzie potrzeba izby byla z tego masc/ kthorą
E mazy sledzione twardą á chorą.

¶ Korzeń Liliowy z oczthem zmießany/ iest dobry na swierzb zastarzaly y na krosthy gdy tym bedzieß namazowal/ abowiem moc tego korzenia iest wysußaiącza miernym obyczaiem/ y też ocieraiącza miernie/ y też wysußaiącza y trawiącza.

D ¶ Też korzeń Liliowy z korzeniem wysokiego slazu/ vwarzony spolem w wodzie z maslem/ á to vwarziwßi stlucz w mozdzerzu/ á vczin plastr na piersi prziklàdaiąc cieplo/ dla dychawice/ y dla kaßlu suchego/ iest dobri/ abowiem odmiekcza flegme w piersiach y w plucach panuiącą/ a tak czini to iż snadnie może iey z piersi odbywać.

E ¶ Też korzeń liliowy z oczthem warzony/ iest barzo dobry tym ktorzi maią spalenie od ognia abo od gorącey wody/ tego nasienia prziložywßy.

F ¶ Też oleiek Liliowy iest dobri thim ktorzy miewaią brzmienie abo pißczenie w. vßoch/ abo też bolenie/ á tak wpußczony w vßi kielko krop cieplo tego oleyku/ naiy choroby pomaga

G ¶ Też korzeń tego ziela domowey lilijey/ iest dobry ku vroßczeniu miesa/ abo ciala w ranach z złych krost/ y też rzecz przirodzoną paniam pobudza ku wysciu/ y twardosc iey miek

H ¶ Oleiek leliowy resolwuie bez zadnego grizienia y pomiekcza/ á tak iest dobry na twardosc macice namazawßi ią/ á możeß zmießac ten oleiek stym plastrem wyßßey napisanym/ a tim namazuy macice.

I ¶ Thez vczin czopek z korzenia liliouego vpiekßi gi pirwey/ a pothim stlucz z oleykiem lnianym á z trochą masla/ a tak potim z tich rzeczi vczin czopek a wloz do macice w ktorey by bolesc panowala. Iest barzo dobra rzecz na tho/ Pandecta/ Serapio/ Platearius o tym powiadaią.

Luppulus.

Chmiel. Hopfen.

Capitulum 115.

IEsth Chmiel cieply y suchy w pirwßim stopniu/ niciako sie sklania ku zimnosci/ A
ma moc vsmierzaiącą bolesci ktore z gorące y przicziny pochodzą/ á tak ma moc vgaßaiącą ognistego zapalenia/ á czini wolnosc zywota.

Sam chmiel nie ma być czesto pożywany/ abowiem otwiera konce zylek/ á przeto ma być kniemu przimießano troche Dragantu/ abo troche mastiki/ abo spiki/ abowiem ty rzeczi od dalaią iadowitosc od chmiela/ á czinią gi barzo dobrym y pożytecznym/ także y serwathka iest dobra gdy gi wlożiß w nie na noc/ abo powarziß troche.

¶ Pandecta mowi o chmielu iż chmiel wywodzi z ciala kolere zoltą/ á krew czisci y zapalenie krwie chlodzi/ á to iesth gdy namoczyß chmiel w serwatce na nocz/ przez siedm abo osm/ á tey serwatki sie napijay cieplo. B

¶ Też sirop vczinony z chmielu/ leczy zoltą niemoc/ y opuchline kazi ktora z gorącey przyczyny bywa/ tak vczin. Wezmi soku chmielowego/ mleczowego/ ieleniego iezika soku/ każdego E

dego z nich rowno po pol kwarti/ kwiatkow fiiolkowych/ boragowych/ rozinkow/ każdich rowno pogarsci/ nasienia hanyżowego/ ieczmieniu otluczonego/ nasienia ogorkowego/ malonowego/ baniowego/ citrullowego/ każdego z nich rowno po polowici vncij/ oczthu winnego iedne vnciją iakoby zpieć lyżek/ ty wßythki rzeczy warz aze do polowice/ á potim przecedziwßi oczukruy bialym czukrem/ á thego sie napijay poranu y w wieczor po trunkowi cieplo/ a gdy gi wypijeß/ tedy wezmi ty piluly tak napisawßi na kartce do apteki. Wezmi massi pilul de Reubarbaro dwa scropuly/ Massi pilul z polney ruty ieden scropul/ diagridij z. ziarnka/ zmießay ty rzeczi á vczin pilul dziewieć z siropem polney ruty/ á nazaiutrz po pilulach/ wezmi kolaczkow Triasandalorum z apteki/ abo diarodon abbatis dla posilenia.

D ¶ Też sok chmielow z gruczą ieczmienną/ iest to dobra karmia tim ktorzi miewaią bolenie glowy z gorącey przicziny/ y też tim ktorzi maią zapalenie wątroby/ sirop przerzeczony dobry iest naprzeciwko gorączkom ktore s kolery pochodzą/ y też ze krwie/ abowiem ten sirop kolere wywodzi spaloną/ y zatkanie z wątroby y z sledziony wypycha/ y też z zyl ktore zo wą mesaraice/ to iest ssące zyly.

E ¶ Też sok chmielowy z serwatką abo z wodką mleczową/ iest dobry na zoltą niemocz/ y naprzeciwko bolączkam gorączym wątrobnym. Pandecta mowi Capitulo o chmielu.

Lappacium acutum.

Kobyli ßczaw. Spiczwegerich.

Capitulum 116.

KObyli ßczaw iest cieply y suchy w trzecim stopniu/ wedlug Platearza iest dwoiaki Kobyli ßczaw/ ieden ostri
A á drugi okrągly/ Ostry dla tego iest rzeczon iż ma ostry list. Gdy naydzieß napisano w receptach tho slowo presto Kobyli ßczaw/ tedy maß rozumieć okrągly ßczaw á nie ostry. Ostri ßczaw iest dobry na swierzb y na lißaie vczinilwßy z niego masc. Wezmi kobylego ßczawiu ostrego soku iego iakoby zedwanascie lyżek/ oleyku orzechowego dwadziescia lyżek/ smoly pol vncijey/ warzże ty rzeczi spolem aż do polowice á potim przecedziwßi prziloz prochu siarczanego/ z prochem tartary/ to iest wainstanu/ z nich każdego po pol vncij/ á zmießay spolem iż bedzie masc á tą mascią namazuy krosty.

¶ Też kobyli ßczaw ostry/ iesth barzo dobry B
na zbieranie wrzodow zatwardzialych/ gdy list iego vwarziß w sliwie priloziwßi wieprzowego sadla á tego na wrzod prziklàday Na twardosc sledziony sok kobylego ßczawiu storace (iest gumi w aptece) y też troche armoniaku nim prziloz/ oczthu kielko lyżek/ a day temu stać spolem przez trzi dni/ a potim troche przi warz tego spolem á przecedziwßi prziloz troche wosku á oleyku abo oliwy/ a z tego wßukiego vczin masc/ ktorą mazy sledzione poranu vznaß pomoc.

¶ Też woda w ktoreyby byl vwarzony Kobyli ßczaw z korzeniem brusci y sparagowym á potim precedziwßi oczukruy/ piy dla tey sledziony twardosci/ y wątrobney. E

¶ Też plastr z korzenia kobylego ßczawiu/ D
á z sadla wieprzowego vczinony wespolek stlukßy/ prziloz ze gi na zolzy abo na gruzly/ abowiem czßscie pod tim rozchodzi sie.

¶ Nasienie Kobylego ßczawiu ma w sobie E
cirpnosc dosić znakomitą/ á przeto sok Kobylego ßczawiu z sokiem babczanym zmießany á przywarziwßi ich spolem/ day sie napić themu tielo razow ktoriby miał biegunke krwawą/ abo przez krwie/ bowiem zastanawia ią Pandecta powiada.

E ¶ Tez vwarz kobyli ßczaw z korzeniem kosaćczowym w winie/ á tego sie napijay poranu/ ciężkość ktora z bolesćig á z rzezaniem puszczania wody przichodzi/ oddala á vrine obficie wywodzi/ na toż vwarz Kobyli ßczaw w winie/ z korzeniem piotrußczanym/ z korzeniem Kosaćczowym oliwy przicżyniwßi á tym okladay poranu y w wieczor dymiona obficie vrine pedzi.

F ¶ Tez na o puchline ktora pochodzi z flegmy/ tak iż twarz y rece puchng/ Wezmi soku Kobylego ßczawiu pol kwarti. wina trzecig częsć polkwarcia/ warz to spolem wlozywßy sosnki vncijg/ korzenia kosaćczowego pol vncij. miodku rożanego abo przesnego zßymowanego/ á przecedziwßi day sie choremu kilko razow napić poranu. Platearius powiada o tym.

Lactuca.

Salata. Latych.

Capitulum. 117.

A Salata abo lactuca iest dwoiaka/ iedna iest domowa a druga leśna/ Moc tey lactuki domowey iest zimna y vilgotna miernym obyczaiem.

B ¶ Vwarzenie lactuki w wodzie z trochg octu, iest dobra na wrzedzienice gorgce/ przikladaigc tego na ty bolgczki.

¶ Lactuka pożiwana abo iedzona/ pragnienia broni/ y nasienie meskie zastanawia/ tak iż czasu spania wyplywać niedopußcza. C

¶ Thez na to/ nasienie lactuczane w piciu wzięte/ to iest zwierciawßi ie á rozpuscić w vodzie/ to iest rzecz niepospolita na the chorobe meżcżińskg. D

¶ Lactuca miedzi inßemi chwastami ktorich pożywamy iest nalepßa/ abowiem sie z niey nalepße wilgosci rodzg/ to iest krew barzo dobra z powiesci Serapiowey/ Capitulo de lactuca. Tenże tez mowi/ nie naydnig miedzi zioly żadnego ktoreby moglo sen straczony przywrocić człowiekowi iako Lactuca czesto iedzona na noc/ abowiem czini zimnosć z wilgothnoscig w ciele człowieczim skgd sen narichley pochodzi. A z pożywienia lactuki nieprzichodzi żadne zaßkodzenie abo choroba iako z inßich chwastow może przisć. Żywota tez nieodtwiera ani zastanawia abo zatwierdza/ bowiem niema w sobie ani slonosci ani cirpnosci ani ostrosci. E

¶ Z lactuki vczyniony plastr wespolek z iey sokiem á przilożony na bolgczke bolgczg/ odeymuie bol y chlodzi ig barzo dobrze. F

¶ Tez lactuka domowa iest dobra zolgdkowi/ y chlodzi żywot/ sen czini/ mleko w piersiach pomnaża/ a tak z oliwg bedzie dobra. G

¶ Tez gdy ig vwarzisz z miesem swieżem/ iest dobra ku iedzeniu/ á nawiecey tim kthorzi maig w sobie zapalenie/ iako ci ktorzi sg gorgcego przirodzenia. H

¶ Tez tym ludziom ktorzy miewaig gorgce febri/ lactuca im bedzie dobra á pożyteczna ku iedzeniu z octem. I

¶ Tez woda w ktorey wrzala lactuca/ dana ku piciu z trochg czukru/ iest dobra na zatkanie sledziony abo na iey zatuardzenie/ y takież wgtrobie iest dobra wiey niedostatkoch. Sen tez straczeny przywracza. K

¶ Tez nasienie lactuczane z mlekiem niewiescim/ z białkiem iaiecznym/ zbiwßi to spolem przilož na czolo y na skronie/ iesth dobre tim czo spać niemogg/ Serapio powiada. L

¶ Tez lactuca vwarzona w wodzie/ á potim z oliwg á z octem iedzona/ żoltg niemoc wypgdza. M

¶ Tez nasienie lactuczane na proch starte N á z winem na noc pite/ czini spanie moczne.

D ¶ Tez Plinius piße/ iż ma Lactuca osobng moc vsmierzać bujnosć cielesng/ tak mężczizn am iako y białym glowam/ a to tym obyczaiem. Wezmi lactuke á nawiecey polng/ wysußiwßi ig na slonczu zetrzi na proch/ á tego prochu pożiway z winem cieplo na tßczo/ vstanie bujnosć cielesna bez obrażenia zdrowia.

Leuisticus.

Lubßczek. Liebstuckel.

Capitulum. 118.

A Jest Lubßczek ciepły y suchy w wtorim stopniu/ nasienie z korzenim godzg sie w lekarstwo/ ale sie liscie niegodzi/ Ma moc korzenie z nasieniem pobudzaigczg vryny y otwieraigczg drogi/ y tez scienczaigczg.

B ¶ Wino w ktorimby wrzalo korzenie Lubßczykowe z nasienim iego/ iest dobre ku piciu naprzeciwko zatkaniu sledziony y tez watroby z zimney przicziny/ á gdy ie vwarzisz w wodzie prostey/ tedy ona woda bedzie dobra tym czlonkam naprzeciwko tym chorobam ktore pochodzg z zimney przicziny/ abo vczyń tym obyczaiem sirop. Wezmi soku Jeleniego iezyku mniey dobrze nizli polkwarti/ iakoby trzecig częsć kwarti/ soku piolynowego pol kwarti glowek chmielowych/ kwiatkow boragowych nasienia lubßczekowego/ wloskiego kopru/ piotrußczanego/ każdego z nich po garsci/ rozinkow/ korzenia brusci/ sparagouego/ Reupontici z apteki/ każdego z nich cztirzi dragmy lakricij dwie dragmie/ ty rzeczi przetłukßy nie barzo warz we dwu kwartu wodi z trochg octu/ á potim gdy polowicza wywre/ przecedziwßi ocżukruy białym czukrem/ á potim sie napijay poranu y w wieczor po trunkowi cieplo a wypiwßi ten sirop za kielko dni/ tedy day sobie vczinić do apteki tyto piluly tak napisawßi na cedule. Wezmi massi piluk de Meseron/ massi pilul de lapide lazuli po polowici dragmy/ Turbit pol skropuka/ imbiru ziarnka trzi/ á vczyń piluly w liczbie dziewieć z siropem ielenich iezikow/ á nazaiutrz dla posilenia wezmi kolaczkow Diairis salamonis/ abo Diacaparis. Thy lekarstwa y kwartane wypedzg z ciebie ktora przichodzi z strony zatkania sledziony.

C ¶ Tez proch z nasienia lubßczikowego zmießany z prochem czinamonowym/ z prochem galganowym y tez reuppontici/ á z thych prochow á z czukru vczyń troisg a przimießay iej w karmiach swoich/ abowiem bolesć żolgdkowe y inßich wnetrznosci y sledziony oddala y wypedza. Platearius powiada.

Ligusticum.

Lubßczek. Liebstuckel.

Capitulum. 119.

Rosćie to ziele na ogrodziech obficie/ ma preth wysoki á wezlowati podobny wloskiemu koprowi/ á list ma iakoby Nostrzegouy abo marchwiany/ iedno iż miekßy/ na samym wierzchu ma glowki z ktorich nasienie wyrasta czarne a przedlugowathe na wzraz wloskiego kopru/ wonaigce y klijowate/ korzeń ma biały podobny pasternakowi. A

¶ Własnosć nasienia y korzenia iesth zagrzewaigcza/ cirpngcza/ bolesće wgtroby leczi. B

C ¶ Też naprzeciwko vkąßeniu gadowemu ma moc/vrine y miesieczną niemoc białym głowam wzrzußa pity/w wodzie vwarz abo w winie nasienie lubßczikowe/żołądek zagrzewa y wiatri w nim trawi y rozpądza.

¶ Wiele ludzi w dalek.ch stronach nasienia lubßczikowego w miasto pieprzu vżywają/á zwłaßcza w Liguriey.

Lauendula.

Lawanda. Lauendel.

Capitulum. 120.

A Jest Lawenda ciepła y sucha á niejako korzenna / á dla tey korzennosci swey/ suche żyły ktore zową nerwy/potwierdza/á swoią ciepłoscią trawi wilkosci/ z ktorich paraliż przichodzi/á to gdy śniey tim obyczaiem vczinisz sirop. Wezmi kwiatkow Lawendowych/maioranu/kocenkow z Arabij/ każdego z nich po połowici garsci/ kwiathkow rozmarinowych / nasienia koriandrowego/ z czukrem przipraulonego/kubeb/nasienia rucianego/bobrowego stroiu/każdego znich po dwie dragmie/ty wßitki rzeczi przetłukßy vwarz ie w winie á w wodzie ßałwiowey rowno w kwarcie/to iest izby wina była kwarta á wody ßałwiowey druga kwarta / warzże thy rzeczi społem izby trzecia częsc wywrzała / á przecedziwßi oczukruy białym czukrem/ á napiiay sie poranu y w wieczor ciepło/ á potim wypiwßi sirop wezmiż ty piluły. Wezmi massi piluł Cochiarum/ Massi piluł de hermodactillis rowno każdich po połowici dragmy/Turbith poł scropuła/imbiru trzi ziarnka/vczin z tego piluły z siropem koczenkowym w liczbie dziewiec abo siedm/ktore wezmi na noc/á potim nazaiutrz wezmi kołaczkow z apteki ktore zową Diantos abo Diacastoreum abo electuarz Pliris/ á potim trzeciego dnia vczin czyßczenie głowy naprzeciwko paraliżowi tym obyczaiem. Wezmi prochu kwiatkow abo listkow leuandułowych/kwiatkow rozmarinowych/nasienia bazilij y też czarnußki/każdego znich rowno po dwie dragmie/ piretri/imbieru/każdego zni ch po poł dragmy/ Ty wßitki rzeczi warz w wodzie ßałwiowey/ ą potim one wodke ciepło wpußczay sobie w nos wsarkaiąc w sie/bowiem tim obyczaiem mozg sobie wyczyscisz z tich nieczistosci z ktorich paraliż przichodzi/ abo thez iedno samy prochy starßy ie wpusc w nos troche/bowiem przidzie stąd kichanie/ktorim wiele wilkosci z nosa wywiedzie y też z mozgu/á potim kichaniu namaż ßyie w tile y tam troche niżey ßyie

ie oleykiem z bobrowych stroiow zmießay gi z oleykiem lnianym/á tim namazuy miestce.

Laureola.

Wilcze łyko. Zeydelpask.

Capitulum. 121.

A Wilcze łyko iest ciepłe y suche w czwartim stopniu / Jest drzewko/ktorego nasienie ku lekarstwu sie godzi/zową to nasienie w aptece Kokonidion / á thak gdy piszą Doctorowie w swoich receptach o wilczem łyku/ma być rozumiano nasienie/ Ma moc purgowania flegme y kolere/á przeto tim ktorzi maią niewielką febre iest dobre to nasienie ku pożywaniu dla wywiedzienia tich to wilkosci/iedno iż wątrobie ßkodzi / tak ostrosc y iadowitosc iego bywa oddalona/gdi bedzie w occzie namoczono przez dwie godzinie/á potim wysußiwßi daway natßczo lekarstwa. Jest dwoiakie wilcze łyko/iedno nalepße iest na ktorim iest wiele liscia podobnego liscin oliwnemu abo trochę cieńße liscie wilczego łyka/ Ma moc czysczącą / ocieraiącą dla swey zbytniey ostrosci / á sthądze sok liscia wilczego łyka z occtem zmießany a z trochą litargirium/z blaywasem/ agdy thim namażeß trąd na liczu abo białe krosty / abo piegi / spądza precz z licza/á gdi ktimto rzeczam przimießaß siarki tedy rany smrodliwe á zgniłe czisci y wysußa / á thak goi gdy troche miodu przasnego knim przidaß.

B ¶ Thez woda w ktoreyby wrzało liscie abo nasienie wilczego łyka z trochą occtu/bolenie zebow vspokoia/gdy sobie vsta tym płoczeß.

C ¶ Też gdy namoczyß na noc nasienie abo liscie wilczego łyka w wodzie piołynowey abo polney ruty á oczukruieß troche/a tego sie napijeß kielko razow po ranu/opuchline ktora z zimney przicziny pochodzi/ oddala / Y też temu ktoby miał cießkosc wody pußczania / iest dobrą pomocą/ Jedno sie miey natim ostrożno aby niedawał tego pożywać liscia abo siemienia iako samo w sobie iest dla zbytniey iadowitosci ich.

D ¶ Piluły z willzego łyka ktore są w apteczę vczinione/ku ktorem prziday kielko ziarnek nasienia wilczego łyka á troche mastiki, wezmiż ty piluły na noc/obficie wywodzą wilkosci zostawe z człowieka opuchłego.

E ¶ Dla odrażenia ostrosci wilczego łyka/dla ktorey czini wraczanie y stolce razem á zbytnie/tak vczin. Wezmi prochu nasienia koriandrowego z prochem nasienia babczanego ty prochy warz w oliwie zgodzinę abo mniey á tak tą oliwą namaży dymiona y grzebień / bowiem sie odrazi mocz tego ziela / y cießkosc pußczania vriny ktora przichodzi z rzezanim odeymuie.

F ¶ Też oleiek w ktorymby było warzono nasienie wilcze° łyka/wpußczony ciepło w vcho głuchosc oddala/ słuch ostrzi. Platearius Serapio mowią.

Lilium conualium.

Lanka.

Capitulum. 122.

A Jest Lanka ziołko barzo wdzieczne/woniaiące/list ma podobny babczanemu listowi/ telko samy kwiatki godzą sie ku lekarstwu/ dla tego iż posilaią serce.

B ¶ Panius thak piße / Wezmi leliowych kwiatkow ze cztirzi garsci włoż ie do kwarty dobrego wina á wystaw na słońce izby stało czały miesiąc na słończu / pothim ono wino wley

wley wespołek y z lanką do alembica á przepal ono wino z liliją/á potim przıley do onego wina pezepalonego/lauendulowey wodki zpięć łyżek/pieprzu startego czo dwa złote zaważy/á tego wina day sie napić kielko razow tym ludziom ktorzi miewaią s. Valantego niemoc. Y też tym czo pamięći niemaią/ abowiem złą pamięć naprawia.

C ℂ Thez tymże winem palonym namazuy skronie/ abowiem Catarrum zastanawia y bolenie głowy oddala/ y też kolike vsmierza/y serce posila poranu pite to w winie.

D ℂ Platearius tak to powiada / Lanka pryma kwiatki zimney á wilgotney włosnosci w wtorim stopniu/ktory lekarz te moc przipisuie temu kwieciu nizey wypisaną timto obyczaiem sprawiwszi. Weźmi kwiatków lanczanych ze cztyrzi garsci/włoż ie do konwie cenowey a náley vina dobrego wystałego ze trzy kwarty a day temu stać przez czturzi niedziele á potim przez gęstą chustę płocienną przecedz a przecedziwszi wley ono vino samo do alembiku/a przepal ie tak iako gorzałkę palą trzy dni/á potim w to wino iuz przepalone włoż pieprzu przetłuczonego czo złoty zawaźi / takież gwozdzikow/wodki lauandowey wley sześć łyżek/á to masz lekarskie picie/ktorego gdy sie poranu trunek napiiesz/p. zez czały kxiezic paraliżu sie niebóy.

E ℂ Tez ktoby miał kolike abo bolenie zołądka tego sie wina napiiay/natichmiast vstanie.

F ℂ Tez kto ma złą pamięć/tym winem namazuy sobie tył głowy/czini dobrą pamięć.

Lenticula.

Rzasa.

Capitulum. 123.

Rzęsa wodna wyrasta na wirzch wody/iest oziebiaiącza y odwilżaiącza w wtorim stopniu/ list ma podobny rozchodnikowemu/ korzenia niema wodna rzęsa. A

ℂ Galienus/wodna rzęsa ma w sobie cirpnienie/á tak rany y sparzeliny ktore bywaią od gorącey wody/goi ogień y wyciąga. B

ℂ Krew zastanawia ktora z trony nyrek pochodzi/á to gdy przikłożisz z octem na krzyże. C

ℂ Diascorides pisze/ ize puchliny rozpędza ogień s. Antoniego gasi/y też bolesci nog vsmierza zieczmienną mąką á z maiowym masłem abo z oliwą na bolesne miestcza kładziona. D

Lens.

Soczewicza. Linsen.

Capitulum. 124.

A Diascorides/Soczewice pisze być lepszą/ktora gdy pomoknie w wodzie czyrnieie á pecznieie/ wysuszaiączą moc ma Soczewicza.

B ℂ Galienus pisze/iż Soczewicza warzona zatwierdza żywot/ale woda w ktorey wrzała soczewicza/czini stolce.

C ℂ Tez kto czesto pożiwa soczewice / zaćmiewa wzrok/y ciężkosć czyni żołądkowi ku strawieniu/suchem żyłam y płuczam iest szkodliwa/ krew sie gruba z niey mnoży/vrine zastanawia / y niemocz przirodzoną białym głowam/á tak ku częstemu iedzeniu iest dobra.

Lilialis.

Capitulum. 125.

A Iesth Lilialis ziele podobne Czirwiowi/ telko iż mnieysze/kwiatek ma mały á drobny iakoby pszinkowy/ listh ma na podobieństwo domowey liliiey/á stądze pokacinie iest to ziele nazwano Lilialis.

B ℂ Auicenna w wtorich kxiegach Capitulo de Alguasce pisze/ize Algnasce to iest Lilialis

Ma kwiat podobny domowey liliiey/á iest to ziele ciepłe y suche w pirwszim stopniu. B

ℂ Włosnosć tego ziela iest wysuszaiącza y ocieraiącza miernie.

Iest vżyteczna na zanokćice/ize gdy tego ziela á zwłaszcza kwiecie stłukszi z masłem abo z oliwą na zanokćice przilóż.

C ℂ Galienus de simplici medicina Capitulum Alismi/to iest Lilialis pisze/ iż ma włosnosć dziwną naprzeciwko vkąszeniu psa wscieklego/daiąc sie napiiać tego ziela vwarziwszy w wodzie/miodem przesnym osłodziwszi / y na rane możesz prziklądać stłukszi kwiecia.

Liquiricium.

Lakricja. Sußholc.

Capitulum. 126.

Ma w sobie gorączosć y wilkosć miernie/korzenia y soku iey w lekarstwie vżywamy.

Korzeń ktori przizołć ten iest dobri / ale ktori iest czarny/ iest zły. Iest smaku słodkiego z małą cirpnoscią / ma moc spaiaiączą / miękczącza/wnetrznosci gładzi/piersi/płucza dychanie łaczne czini/ bolączki ziobrowe/ plwanie krwawe á z płuc z ropą/to iest gdy płucza gniią/kaszel suchy/suchosć piersi/y gardła bolesć ledzwi/owrzedzenie mechierza abo osipanie/gorączosć moczu y rzezanie iego/ skażenie krwie/gnicie wnątrza/ Ty wszitki rzeczy A

miekczeniem swem leczy. A to tym obyczaiem warz lakriciją/figi/korzenie slazowe/mak biały/rozinki/matki bożey włoski/w tizannie / a to day pić na ty wßitki niemoci/ iest to barzo dobre lekarstwo.

Lingua auis.

Ptaßy iezyczek. wogelsczung.

Capitulum. 127.

TO ziele iest małe roście przi lessiech/przi łąkach/ listeczki ma małe iakoby ptaße iezyczki/pret krotki/ á około wirzchu preta kwiateczki brunatne. To ziele iest ciepłe á wilgotne w pirwßim stopniu/gdy ießcże iest zielone tedy iest na wiele rzec y pożyteczne / ale gdy iuż suche nikczemu sie niegodzi. A

C To ziele ma moc człowieka ku smylstwu pobudzać/á to gdy vwarzyß to ziele z zielem drugim ktore zową lisie iayka/ z gwozdziki/ z gorczyczą białą/z nasieniem ptaßego gniazda/w mleku/á to bedzieß pił/abo stłucz to ziele z zielem czo ie zową lisie iayka/ á ledzwi okładać y łono/ B

C Też ktoby od wielkiey zimnice/ abo takież od wielkiey gorączki wysechł/y też ktoby kaßlał suchym kaßlem warzić gi w tyzannie / á osłodziwßi czukrem pić czesto. C

Linaria.

Matki bożey len. Harn kraut.

Capitulum. 128.

POdobny iest Matki Bożey len ku prostemu lnu/abo ku sosnce/ale sie tym dzieli od sosnki/bo sosnka pußczaiąz siebie mleko / ale len Marijey mleka niema, też kwitnie żołtym kwiatem/á ten prawy modrym. A

Mocz

B C Mocz tego ziela iest czyścić mięsieczą około miechierza/warzić w winie abo w piwie / á gdy vwre one wode wycisnąć á vczinić sirop z czukrem/á to pić przez dziewieć dni po thak wielkiemu trunkowi czoby poł skorupy iaia kokoßego mogło być/żołtą niemoc leczi.

C C Też sie może zmyć w tym zielu á zeydzie z niego żołtość.

D C Też proch glist ziemnych dany ku piciu z sokiem tego ziela/zatkanie wątroby leczy.

E C Też gęsie łayno przetłoczić przez chuste á z sokiem tego ziela oczukrowawßi dać pić po ranu/ta sprawa mieczi wnątrze y żołtą niemoc wygania.

F C Kwiat tego ziela starty na proch á zmießany z prochem kwiatu s. Iana ziela / niemoc ktorą zową Cancer goi/y złe krosti leczi y pryßczenie. Powiadaią że swoią moczą nieprzijaźni miedzi ludzmi kazi / a nieprzijaźn przijacielską naprawia.

Lingua passerina.

Sporzyß. Deingroß.

Capitulnm. 129.

A SPorzyß iest ziele dobrze znaiome/ bo prȝi drogach roście ma w sobie vodność/iest przirodzenia zimnego y wilgotnego w wtorim stopniu/iest smaku cirpnącego/ma moc zmarßczać skorczać/rany y wrzody spaia/ wßoch gnoy czyści/vpławy niewieście zastanawia/y też płynienie trzew krwawe/ plwanie krwią leczy piekielny ogień gęsi/twardości y otoki rozpądza/mocz pędzi/w winie piti tado witości wygania/ dick czczlew v niewiasth ścieńcza/tak vczinwßi/ stłucż z sadłem kokoßim á vczin z tego płastr á okładay czczli/ też otok vßu leczi/y też gdy sokiem tego ziela świeże rany wymywa/dobrze ie goi.

C Mocz tego ziela zrowna sie z moczą drugiego ziela ktore zową ßczotki/a snadź od siebie włosnościach swoich barzo mało rożne są. B

Mellissa.

Miodunka. Wanczenkraut.

Capitulum. 130.

IEst miodunka ciepła y sucha w wtorim stopniu/ kiedy zieloną Miodunke vsußiß na słończu / á potim w cieniu/tedy ią możeß przez czały rok chować/á ma moc potwierdzaiączą/trawiączą/ rozpądzaiączą / y też ocieraiączą/ á tak ma moc rowną Macieronowi. A

C Gdy vwarziß Miodunke z bylicżą z wrotyczem w winie/á przecedziwßi oczukruy/á tego sie pani ma napijać dla pobudzania rzeczy przirodzonych/y wyczyścienia maciee / á tak y ku poczeciu ią sprawuie/ y też gdy tym B

bedzießi

bedzieß macice naparzać poranu/ malo nie-
takiez vczini iako y picie przerzeczone.
C ¶ Tez stlukßy ty ziola vczin z nich czopek
przieczyniwßi trochę soku cebulnego knim / á
wlać do macice.
D ¶ Tez vwarz Miodunkę z skorkami Citri-
nowemi á z trochą cinamonu/á tego sie na-
pijay oczukrowawßi/abowiem serce posila y
smutek oddala. Auicenna mowi o moczach
serdecznych.
E ¶ Tez Miodunka vwarzona w winie /z ko-
rzenim wysokie° slazu á z oliwą/ty rzeczi stlu-
kßy wespolek/vczin plastr na twarde bolączki
bowiem miekczi ti twardosci y rozpądza precz
abo tez zbiera sie ropa barzo dobrze pod tym.
F ¶ Tez tenze plastr przilozony na twardosc
sledziony y wątroby miekczi ią y rozpądza.
G ¶ Y tez tenze plastr przilozony na miestcze
vkąßone od psa/iad wyciąga/y tez iad wezo-
wy y niedzwiadkowy.
H ¶ Tez Miodunka z Piretrum mastikowa-
na abo zwana/bolesc zebową vsmierza.
I ¶ Tez Miodunka vwarzona w wodzie de-
ßczowey z nasieniem babczanym /czyrwoną
niemoc zastanawia.
K ¶ Tez wino w ktorimby bylo vwarzono to
ziele Mioduncżane z korzeniem kosacżzowim
z lakricią/ á potim oczukrowawßi napijay
ze sie ciepło dla dichawice y dla cießkosci piersi
L ¶ Tez gdy vczyniß plastr z Miodunki y z
pirwosinką/z chebdem/ z korzenim slazowym
á to wßitko vwarziwßi stlucz przyczyniwßi o-
liwy abo oleyku z bobrowych stroiow / á thak
vczin masc/ktorą mazy stawy bolące / y nogi
bolące y rece/vznaß pomoc tey masci.
M ¶ Włosnosc Miodunki pozywaney w ie-
dzeniu z potrawami/vwesela serce/y pokarm
gruby á niestrawny trawi/ Y tez zathkanie
tich członkow iako sledziony y wątroby wypy-
cha/y tez mozgowe napełnienie oddala/y thez
mysli smutne y dziwne ktore pochodzą z stro-
ny napełnienia mozgowego/ melancolią wy-
pędza. Pandecta powiada.

Millefolium

Krwawnik. Wunkraut.

Capitulum. 131.

Krwawnik iest ziolko ma-
lieącze liscie podobne lisciu
włoskiego kopru/ma na so-
bie list barzo drobny á ge- A
sty.
¶ Sok tego krwawniku
rany spaia y opuchliny w nich broni. B
¶ Sok krwawnikow z piretrum vwarzo-
ny/tą wodą płocz sobie zeby dla bolesci iech/ á C
mozeß ktemu oczcztu przyczynić. Diascorides z
powiesci Pandecti mowi.
¶ Tez sok krwawnikow iest dobri na cießkie
puβczanie vriny/y tez na kamien zmießaw- D
ßy gi octem á napijać sie go trunek/Pande.
Galienus powiadaią w ßostich kxiegach pro-
stich ziol Capitulo o krwawniku/ thamze po-
wiada Galienus/iz pri ma moc tak barzo wy-
sußaiącą/iz rany stula mocznie y tez na pie-
kielny ogien iest wielką pomocą.
¶ Tez sok Krwawnikow z sokiem rozchod-
nikowem á z trochą octu zmießane spolem/ E
á to przikładać na piekielny ogien. Plinius
powiada izby to ziele rosło na wilgothnych
miestczach około błot.
¶ Tez plastr vczyniony z krwawniku/z blu-
szczu/stlukßi ty rzeczi spolem á knim octhu F
przimießawßi y trochę piretrum/á tak kogo
zeby bolą przilozże tego na czelusc abo na ząb
abowiem vsmierza bol mocznie.
¶ Tez vczin plastr z krwawniku z babki / z
pokrziwy/z octem á z oliwą/á to spolem stlu- G
kßi/przilozż na pulsi v rąk/y tez vnog przed fe-
brą we dwie godzinie/wypądą ią z ciała.
¶ Thez woda w ktoreyby był warzon
krwawn

---

krwawnik z babką/z rozą á z moßenkami / á
tego sie napijay/abowiem zastanawia każdą
biegunkę/y krew ze wßitkiego miestcza płyną
I ¶ Abo tak vczin plastr stlukßi krwawnicza
nik z babką y z temi moßenkami/á potim przi-
day knim białek iaieczny / á tim zywot nizey
zołądka obwin chceßli zastanowić czyrwoną
niemocz.

Malua.

Slaz. Bappel.

Capitulum. 132.

Slaz iest zimny w pirwßym
stopniu/ á wilki w wtorym
A iest dwoiaki / domowy abo
ogrodny/á drugi polny ktori
zową wysoki slaz / abowiem
wyßßey roscie y ßirße ma li-
scie ma w sobie lipką vilkosc/a nieiest tak zim-
ny iako ogrodny/
B ¶ Sok vwarzony z rozchodnikiem á z oc-
tem á gdy tego przilozyß na wrzedzienice bo-
lące á zapaliste /pomoczno iest barzo.
C ¶ Tez gdyby kto chciał aby sie zebrał wrzod
á richło wypłynął/tak vczin/wezmi liscia do-
mowego slazu /z korzeniem wysokiego slazu.
á z mąką fenum greci/vwarz ti rzeczi spolem
a potym odlawßi wodę stlucz spolem / á tego
przyłoz na noc na bolączkę,á mozeß sadła vie-
przowego przilozić/a ten plastr y natwardosc
sleziony y wątroby iest dobry poranu przy-
kładaiąc na nie.

¶ Tez parzenie vczinione na nogi/vwarzi- D
wßi slaz ogrodny z rumienkiem/z piołynkiem
á tim sobie na noc nogi vmyi/chceßli spać do-
brze/á nawiecey w febrach gorącich.
¶ Tez slaz z ßczyrem vwarzony w miesie a- E
bo w iakiey kapuscie/ zywot otwiera y stolcze
czini/a tak w febrach dobrze snim pozywać
karmi/abowiem pospolicie bywa zatwardze-
nie ziwota w tich to febrach.
¶ Tez ku pobudzenni przirodzoney choroby F
paniam. Wezmi korzenia slazowego tak dłu-
go iako palec abo trochę dłuzey/á ostrob tro-
chę z wierzchu a potim rozmocz w miedzie á
posip trochą zwierzchu prochem Diagridy/
z apteki go wziąwßi/włoz do macice/ maß to
pewne lekarstwo ku wywiedzeniu rzeczi przy-
rodzonych/ á wßakze ku tey rzeczi/tedy korzen
wysokiego slazu iest lepßy tak prziprawiony /
nizli domowego.
¶ Tez korzen sam wysokiego slazu z wieprzo- G
wim sadłem stłuczony na wrzod twardi/mie-
kczy gi y rozchodzi sie podnim abo vczin thez
masc tym obyczaiem. Wezmi soku wysokie-
go slazu y prochu tez tego korzenia/ mąki fe-
nugreci mąki nasienia lnianego/masła tro-
chę/wosku tez niewiele/á z tego vczin masc /
ktorą mazy twarde bolączki chceßli ie zmie-
kczić ta tez masc na twardosc sledziony iest do-
bra y na bolenie w piersiach. Y tez kaßel v-
smierza ktori z zimney przyczyny pochodzi.
Serapio powiada.

Menta.

Mieta. Mincz.

Capitulum 133.

Mieta iest ciepła y sucha w
wtorim stopniu/iest dwoia-
la abo troiaka iedna iest do- A
mowa ktora niebarzo za-
grzewa ani tez potwierdza
druga iest mieta polna kto-
rą zową kobyla mieta/ ta iest nawietßey mo-
czy y wietßey ciepłosci. A wßakze domowa
wiecey sie godzi ku lekarstwam nizli polna á
zwlaszcza sucha y zielona. Ma być sußona w
cieniu/przez czały rok moze być tak chowana
w swoiey zupełney moci. Ma moc rozpędza-

cząca/trawiącą y potwierdzaiącą z swey przirodzoney ciepłosci.

B ℭ Ku pobudzeniu chciwosci ku iedzeniu/ vczyń szałsze z mietki/ z cinamonu/ z galganu/ troche pieprzu/ occztu przyczyniwszy. Bowiem stracenie chciwosci ku iedzeniu/ ktore przichodzi z strony wilkosci zimnych wkorzenionych w vstkach żołądkowych oddala.

C ℭ Też sok Mietki ogrodney z ocztem zmieszani/ iest dobri naprzeciwko czuchnieniu z vst abo z dziąsł gdy tym sobie vsta wypłoczesz/ á po vpłokaniu vst potrzi sobie dziąsł suchą mie

D ℭ Też vwarzenie Mietki z ocztem á (tką z białkiem/ á w tim rozmocz chuste/ a przikoż ią na żołądek abo na vstka żołądkowe/ chceszli wraczanie zastanowić.

E ℭ Też wino w ktorimby była vwarzona/ iest dobre naprzeciwko omdlewaniu/ gdyby nie było febri/ ale gdyby była febra zgorączoząą/ tedi sok mietki z trochą occztu zmieszany/ á potim vgrzey grzanke á rozmocz ią w tim occie/ ktorą trzimay przed nosem y przed vsty/ abo sobie dziąsła pocieray tą grzanką abo iezik abo wargi/ y na pulsi sobie też tego przikładać/ y na skronie. Też możesz mastikować miskę á one wilkosc vrzelykay.

ℭ Też Mietka vwarzona z byliczą/ z bożem drzewkiem/ przyczyniwszy knim trochę oliwy/ tym pani ma naparzać maćice iestli ią chce wyczyścić z nieczistosci flegmistich. F

ℭ Też Mietka z włoskim koprem vwarzona w winie z oliwą/ thego przikoż paniey na piersi ktoreyby sie mleko w piersiach zsiadło/ rozchodzi sie podtim plastrem. G

ℭ Też vwarz trzi garsci mietki á polney dziakwie w winie/ á tego ciepło przikoż na żywot/ bowiem kolike mdli. H

ℭ Też wino w ktoreyby była warzona mietka z ielenim iezikiem/ z piołinkiem/ trochą miodu czistim osłodziwszi tego sie napiiay/ zatkanie wątroby y sledziony otwiera/ Y thez żyłki ktoremi vrina pochodzi. I

ℭ Też proch vczyniony z liscia mietczanego z mlekiem piti/ iest dobri na glisti. K

ℭ Też tak sama mietka iedzona surowo/ czuoną plec dawa temu człowiekowi ktory iey czesto pożywa/ krew dobrą mnożąc. L

ℭ Też sok Mietczany iest dobri tym ktorzy krwią pluią/ á nawiecey przimieszawszi kniemu troche occztu a ciepło dać naczczo wypić. M

ℭ Też czoło pomazane tym sokiem/ bolenie głowy vsmierza. N

ℭ Też gdy bedzie mietka w winie vwarzona/ tedy ono wino oddala złą wonią ktemu wychodzi z vst. O

ℭ Jestli chcesz żeby mieć białe/ y też iżby mocznie w dziąsłach stały/ tedy przyczyń ktemu vinu occztu winnego/ a tim sobie vsta płocz często/ á bedziesz miał dobre á moczne zeby. P

ℭ Też kogo wąż vkąsi/ Mietka z rutą/ z cebulą/ każdego rowno wezmi á stłucz wespołek/ troche soli przyczyniwszi/ przikoż na miesce vkąszone/ vleczysz. Q

ℭ Też mietka stłuczona z przasnym miodem/ z trochą occztu zmieszana/ iest barzo dobre lekarstwo naprzeciwko vkąszeniu psa wsciekłego przikładaiąc tego na rany. R

Mellilotum.

Nostrzeg. Steinkle.

Capitulum. 134

Nostrzeg

A NOstrzeg iest ciepły y suchy w pirwszim stopniu/ ma w sobie cirpnosc z niejakiem rospądzaniem/ á także dla tego trawi y potwierdza/ y bolesc vsmierza/ á to tym obyczaiem przyprawować. Wezmi kwiatkow Nostrzegowych/ kwiatkow żołtich fiołkow/ liscia wysokiego slazu/ mąki z lnianego nasienia/ mąki fenugreci/ nasienia makowego/ thy wszitki rzeczi stłukszy wespołek zmieszay z masłem rozpusciwszi á vczyń plastr ktory pzikładay na bolące bolączki abo wrzedzienice/ odmiękczy ie y rozpądza.

B ℭ Też tenże plastr iest dobri natwardosć sledziony y wątroby/ y też na ochrapienie piersi gdy tego plastru na ty miesteza będziesz przykładał/ vznasz pomoc.

C ℭ Też sok Nostrzegowy/ abo oleiek iego ciepło wpuszczony w vcho/ bolenie oddala.

D ℭ Też vwarz kwiatki nostrzegowe z piołynkiem/ z maioraną/ á w tim głowe naparzay abowiem bolenie głowy vsmierza.

E ℭ Też vwarzenie kwiatkow nostrzegowich z mąką fenugreci/ z otrębami á z trochą occztu/ vczyń z tego plastr/ ktori przikładay na wrzod ktory bywa w stolczu abo na członku taiemnym męskim. Auicenna powiada.

F ℭ Też wino w ktorimby wrzało to ziele/ potwierdza żołądek y wiatri rozpądza y zatkanie miechierza y nyrek wypądza.

G ℭ Nasienie Nostrzegowe kładzione w karmie/ czini smak y wonią dobrą.

H ℭ Też sok Nostrzegowy z sokiem celidoniey przyczyniwszi troche prochu boliarmeni/ a tego napuszczay w fistułe y na Cancer/ abowiem wysusza tyto wrzody y goi.

ℭ Też Nostrzeg w winie vwarzony z mietką/ z piołynkiem/ vczyń z tego plastr/ ktory na żołądek przikoż/ bowiem bolesc vsmierza iego. I

ℭ Też gdyby sobie kto namazał sokiem rece Nostrzegowym/ może nosić rozpalone żelazo przez żadnego obrażenia w rękach. Pandecta powiada. K

ℭ Też kwiatki nostrzegowe z nasieniem kopru włoskiego vwarzone w winie/ tego sobie przikoż na chore oczy na noc/ bolesc vspokoia y oczy twierdzi. L

Matricaria.

Maruna. Muterkraut.

Capitulum. 135.

Maruna

A MAruna abo Bylicza/ abowiem są sobie podobne w własnosciach według Pandecti/ zową ią matka wßitkich ziół/ Ma w sobie ciepłość y suchość w trzecim stopniu. Liscie Marunowo godzi sie ku lekarstwam/ á nawiecey poki ießcze zielona.

B ℭ Ma moc ku poczęciu richłemu/ wysußaiąc wilgości zbytnie ktore są przekazą poczęcia tym obyczaiem sprawuiąc. Wezmi prochu Maruny prochu miodunczanego/ kości słoniowey/ zmießay ty rzeczy społem á wypiy z winem na noc ciepło/ á nawiecey po wyczyściéniu przirodzonych rzeczi.

C ℭ Tez miodunka z marunką á z sokiem koziełkowym vwarzone w winie/ á tim winem s tymto zielem naparzay maćice na noc y poranu/ niewymownie poczęcie paniam czyni gdy to parzenie będzie po rzeczach przirodzo(nych)

D ℭ Tez gdy stich ziół słuczonych vczinisz czopek przicziniwßi knim prochu z kości słoniowey/ włoz gi tam do maćice/ pobudza rzecz przirodzoną paniam.

E ℭ Tez kto ma chćiwość na stolce á niemoze ich mieć/ zową te niemoc Tenasmon. Wezmi zywice/ smoły/ á włoz ią na węgle/ á potim wezmi Marune/ bylice/ á troche kwiatkow dziewanny/ włozże thy ziola na kąmień młyński abo iaki inßi ciepły/ á potim sam możeß siedzieć na onym zielu y nad oną parą abo dymem zywiczowym/ iest to rzecz doświadczona na to.

F ℭ Tez zołzy rozpądza ktore bywaią za vßyma y około stolcza/ gdy ty miestcza pußczadłem posiekaß/ á potim prochem posipieß marunowym z prochem Szantowym/ iest rzec barzo dobra y doświadczona od wiela.

Maiorana.

Maieran. Maioran,

Capitulum. 136.

JEst Maiorana ciepła y sucha w trzecim stopniu/ ma moc potwierdzaiącą dla swey wrodzoney korzenności y rospądzaiącą/ trawiącą/ wysußaiącą y zagrzewaiącą barzo. A

B ℭ Gdy vwarzisz Maiorane w winie z trłyczem/ z chebdem/ iest dobre opuchłim ludziom z przodku/ y tym ktorzi z cięßkością vrine pußczaią iest vżiteczne.

C ℭ A gdy sok z liscia Maioranowego będzie zmießany z miodem/ á tym namazeß miestce zsiniałe pod okiem/ rozpądza one krew zsiniałą/ a tak y sinosć sie rozchodzi.

D ℭ Tez gdy vczinisz czopek sćiey Maiorany vwarziwßi ią a z białkiem wespołek stłukwßi włozże gi do maćice/ chceszli rzecz przirodzoną wywiesć bez zadney trudnosci.

E ℭ Tez proch vczyniony z Maierany z trochą inbieru/ z trochą piretrum zmießany/ to społem wstrzikniony w nos/ głowę czyści y potwierdza ią dobrze.

F ℭ Thez wino w ktorimby była vwarzona Maiorana/ kto ią będzie pił/ zołądek posiła y trawienie dobre czini/ Abo tez proch Maioraniy w karmiach pożywany: toż vczini.

G ℭ Tez Maiorana z czirwoną lebiotką vwarzona w wodzie abo w winie w chuścianym woreczku/ á potim ciepło przikładay sobie na żywot

żywot/ vśmierza mocznie bolesć ktora z wiatrow pochodzi/ a gdy gi na głowę przyłozyß/ reume z zimney przicziny odpądza.

H ℭ Tez gdy vczinisz kurzenie z Maiorany/ z bylicze/ to iest vwarziwßi thy ziola społem á nad oną parą ma sie pani naparzać/ abowiem maćice czyści wysußaiąc nieczistości flegmiste w niey/ abo tez możeß tym zielem ciepło okładać maćice.

I ℭ Tez Maiorana stłuczona z octem á z trochą soli/ á gdy tego przilozisz na miestce vkąßone od węza/ wyciąga iad.

K ℭ Thez gdy vwarzisz Maiorane z lisciem wysokiego słazu/ z mąką fenugreci/ z nasieniem lnianem w winie/ albo w wodzie a tego przyłoz na wrzedzienicze/ bolesć vśmierza.

L ℭ Tez sok Maiorany z miodem zmießany á tym pomazy siekanie ktore bywa przy bańkach/ goiony rank i tak isz nazaiutrz nic nie będzie znać/ albo barzo siekania.

M ℭ Tez gdy prochu Maiorany wstrzykniesz kielko razow w nos/ głowę czyści barzo dobrze á thak swietego Valantego niemocz oddala y paraliz y zakrzywienie vst y poł głowy bolenie/ ktore z horoby z napełnienia głowy pochodzą Serapio o tym powiada.

Marubium.

Szanta. Marebel.

Capitulum. 137.

SZańtha iesth ciepła y sucha w trzecim stopniu ma moc rospądzaiącą/ trawiącą/ s swoich własności przyrodzonych/ á nawieczey z gorączości ktora iest otwieraiącza. A

B ℭ Gdy vczynisz sirop sćiey to ßańti/ iest dobri na skazi piersi y płucz ktore pochodzą z lipkiey flegmy/ á tak y naprzeciwko dychawiczy iest dobry y na kaßel tym obyczaiem sprawuiąc wezmi soku ßańthy thrzecią część kwarty/ izopu/ miodunki/ kazdego s nich po garsci/ figow suchych siedm/ Rozynkow wietßych iedne vnciją/ lakricicijey odarthey dwie dragmie/ thy rzeczy wßithki przetłukßy warz ie w poł kwarty wina białego ażeby trzecia część wywrzała á potym przeczedziwßy oczukruy dobrze/ á tego sie napijay ciepło po trunkowi po ranu y wieczor/ á gdy gi wypijeß day sobie vczynic do apteki ty tho piluły thak napisawßy/ Wezmi massi piluł de agarico dwa scropuły/ modrzewiowey gębki poł scropułu/ soli oczkowatey iedno ziarnko/ zmießay ti rzeczy społem á vczyń piluły s siropem lakricijey wliczbie dziewięć á po tych piłułach nazaiutrz wezmi kołaczkow dla posilenia ktore zową dijadragantum. A thrzeciego dnia po tych piłułach namazy sobie piersi maścią dialteą zagrzawßi ią dla lepßego odmiękczenia piersi.

C ℭ Tez gdy vwarzyß ßańte s figami w winie a thego sie będzieß napijał dla kaßlu ktory przychodzy z zimney przyczyny/ á możeß kthemu przyczynić soku lakricijey tym będzie lepiey.

D ℭ Tez wino w ktorym by była warzona ßańta/ z nasieniem włoskiego kopru/ dobre iest ku piciu tym ktorzy s trudnością vrine mieważ y tez kłocie wnetrzne vśmierza.

E ℭ Albo gdy vwarzisz ßańthe z lisciem Liliowym/ z lisciem wysokiego słazu w wodzie/ oliwy knim troche przyłozywßy á tho społem stłukßy przykładay na zywoth dla tey koliki ktora z zymney przyczyny przychodzy.

F ℭ Tez kto ma bebele w stolczu prawie na kończoch ielita/ w ktorich bywa bolesć wielka á tak naprzeciwko temu/ Vwarz ßańthe z włoskhim koprem w winie przyczyniwßy słoney wody/ á pothym vuarziwßi maß siedzieć nad tym gołym zadkiem/ abowiem bolesć od-

chodzi z tich bebelow/potim sie rozchadza.

I ⁋ Gdy sok szanti cieplo w vszi wpuszczony y bolesc ich vsmierza.

K ⁋ Tez wino w ktorimby wrzala szanta/zatkanie sledziony y wątroby otwiera/piersi tez y plucza z nieczistosci flegmistich czisci/y rzec przirodzoną poniam pobudza gdy sie go napije. Serapio powiada.

Moracelsi.

Zorawiny. Mulber.

Capitulum. 138.

A Sa slodkie Zorawiny cieplse y wilkie. Ale Zorawiny kwasne sklaniaią sie nieiako ku zimnosci y ku wilkosci/ti oboie zorawiny są domowe. Są tez zorawiny ktore zową morabacci/ są zimney suchze/ á są czirwone/á to z przodku/a gdy dozrzeią tedy bywaią czarne

B ⁋ Domowe Zorawiny moc maią rozpądzaiącząy/trawiączą y tez oczisciaiączą/są dobre na przeciwko slinogorzowi/y tez komu iezyczek spadnie z miesteza swego. Y naprzeciwko zaleglosci gardla w czeluscigach/y tez dziurek w nosie ktore zową po lacinie Brancos et Coriza. Naprzeciwko tym chorobam vczin taki electuarz z ktorego czin sobie plokanie vst tym obyczaiem. Wezmi soku Zorawin domowych abo electuarzu diamoron z apteki iedne vncij ą/wodki babczaney trzi vncie/octu/rozanego miodku/kazdego znich po polowici vncij/zmieszay ty rzeczi spolem á tym sobie plocz vsta.

C Tez sok zorawin slodkich dany cieplo ku piciu zywot odtwiera y stolce czini/á nawiecey kiedy kto ma zatwardzenie ziwota z zimney przicząny/tym vzdrowisz.

D ⁋ Tez wino w ktorimby byly warzony thy iagody/ielita czisci.

E ⁋ Sok skorek tego drzewka wyczisciony abo wino w ktorimby byly warzone ty skorki robaki vmarza w zywocie y precz ie wypądza Abowiem skorki stego drzewka maią wlasnosc rozpądzaiączą y tez trawiączą.

Zorawiny lesne maią moc zaciskaiączą dla swoiey kwasnosci.

F ⁋ Tez gdy vwarzisz liscie wespolek z skoreczkami zorawinowemi w winie a z trochą octu/bolesc zebową vsmierza gdy tim sobie bedzie sz plokac vsta.

G ⁋ Tez plastr vczinioni z liscia zorawinowego z oliwą stlukszi ie pospolu/á gdy tego przylozisz na miestce sparzone od vkropu abo od ognia/nieiątrzi sie pod tim.

H ⁋ Tez gdy vwarzisz zorawinowe skorki z lisciem/przilozywszi knim liscia winnego á kielko fig/warzze to w deszczowey wodzie/ á tym sobie glowe myiay/chceszli miec czarne wlosi

I ⁋ Tez sok zorawin kwasnych y liscia iego iest dobri na rany abo na rozpadliny ktore bywaią w vsciech abo tam daley w gardle/y tez na slinogorz abo na zadawanie ktore bywa w gardle.

K ⁋ Jagoda Zorawin nie dobra iest zoladkowi/abowiem wnet sie obracza w zoladku/a nietrawi sie dobrze. A przeto iesthli ich ktho chce poziwac/tedi ie ma iadac przed obiadem bowiem po obiedzie wiecey szkodzą, Ludziom suchym nie tak są szkodliwe.

L ⁋ Suche iagodi Zorawinowe zaciskaią ziwot/a tak biegunke zastanawiaią. Auicenna o tim powiada.

⁋ Tez Zorawiny w deszczowey wodzie vwarzone/zebową bolesc vsmierzaią/kto tim sobie bedzie plokal vsta.

Mercurialis.

Szczyr. Bingelkraut.

Capitulum 139.

A Szczyr iest cieply y suchy w pirwszim stopniu/iest dwoiaki/samiec y samicza/ktora iest wietsza nizli samiecz nasienie ma okrągle.

B ⁋ Pandecta z powiesci Auerrois w kxiegach Colliget Capitulo de Mercuriali mowi/oboy prawi Szczyr warzony z potrawami abo iedzony/zywot otwiera/a kiedy bedzie vwarzony Szczir z kwiklaną nacią a z wietszemi rozinkami w miesney polewce/á tey polewki gdi sie kto cieplo napije/tedy ziwot odmiekcza y stolce czini.

C ⁋ Tez klistera bywa z szcziru tym obycza. Wezmi szcziru/naci kwiklaney/fiolkowego liscia/kazdego znich po garsci/ listkow senes paproćki/kazdego z nich po vncij/warzze thy rzeczy w poltori kwarti wody/az do polkwarty wywre/ á pothim przecedziwszi rozmąc w tim vkropie Kassiey wyciągnioney iedne vncią/benedicti laxatiwy pol vncij/oleyku fiolkowego/wloskiego kopru oleyku/oboiego po vncij/soli oczkowatey pol dragmy/ zmieszay ty rzeczy spolem zagrzawszi cieplowley zadkiem przez klistere/ abowiem taklistera macicze y nyrki y wszitki wnetrznosci wyczisci z nieczistosci flegmistich.

D ⁋ Powiadaią lekarze/kiedy listki szczyrowe zetrzesz/á nimi namazesz meski czlonek thaiemny/abo sie soku iego napijesz/ tedy sie bedą dziewki rodzic/ale sok pity samicza tego ziela/tedy sie sinowie bedą rodic.

E ⁋ Tez liscie szczyrowe gdy bedzie w kapsunie vwarzono/á kto sie oney wody napije/tedy nieczistosci flegmiste y melancolią wywodzi z czlowieka.

⁋ Tez iest dobry naprzeciwko febram tercianam y quartanam / y naprzeciwko drzeniu czlonkam/y tez na wzdecie zoladka/y tim ktorzi maią ciezkie oddychanie/y tez ktorziby miewali bolenie czlonkow/iest osobliwe lekarstwo. Galienus powiada w kxiegach w ktorich wypisal moc tichto ziol.

G ⁋ Tez kiedy bedzie vwarzony szczir w winie z czirwoną lebiotką/tedy twardosc miekczy y rozpądza ią. Pandecta powiada.

Mandragora.

Pokrzik. Dilwurcz.

Capitulum. 140.

Pokrzik iest dwoiaki/ Jeden samiec drugi samicza/Samicza tedy ma barwe poczerniałą/listki szyrokie iako Loczyga á tluste/ voniey przeciwney/ listi kladącze si

I ziemi/á w posrzodku listow iablusska o

pozołciałe/wdzieczney woniey/w tich iabłuszkach są igdrka iako w gruszce/ korzenie ma dwa abo trzi wielkie á spoyne/zwierzchu poczerniałe a wnątrz białe. Skora tego korzenia iest tłusta/to ziele niemiewa żadnego pręta/z ktoregoby list rosł abo gałązki/telko z samego korzenia list wyrasta. Samiec iest po bielałey zielonosci/listu wielkiego/ szyrokiego á miekkiego/ma iabłko dwarazi wietsze nizli samicza/barwy piekney szafranney/ woniey barzo wdzieczney/Pasterze niegdy nayduiąc ty iabłka iadaią ie/á tak w twardi sen wpadaią. Korzeń mą bielszi nizli pirwszi/ pretu też żadnego niedawa/ A iako plotą żeby był na podobieństwo człowieka/ toć iesth kłam á nigdi nieprawda/matacze to z korzenia mieczikowego abo kosacczowego vformuią iakoby człowieka/a zasie do ziemie wsadzą a thak dadzą rośc/potim zasie ten stroy wyimą á ludzi tim szalą dla pieniedzi/ a wżdy niewiastam czarownym y babam z diabły sie obieraiącim/nie czesto dać za ieden ktori żołti/ by gi iedno mogła dostać/barzo rada każda.
Skora korzenia tego napirwey sie w lekarstwo godzi/potim owoc/á listy na ostatku.
Ty zioła są zimne y wilkie w trzecim stopniu według Auicenny/ale Pandecta powiada iże bybył zimny w trzecim stopniu/ maiąc mieią kę ciepłość. Maią moc zawieraiączą/ rozpądzaiącza/y scieraiączą/ wnątrz trawiączą/ w gorączkach cieszkich ktore mozg wysuszaią/ proch z skori tego korzenia zmieszać zmlekiem niewiescim/á tim czoło y skroni okładać/ á ... gorączosci ktora w głowe wstepuie/ á w głowie bolesc czini. Ale w iabłkach pokrzikowych iest wilkość/á stądże iabłka pokrzikowe czinią zbytnie spanie. Skorki korzenia pokrzikowego są zimne y wysuszaiące.

B ¶ Gdy proch korzenia pokrzikowego bedzie dany ku piciu abo w iedzeniu/abo z chlebem/ tedy czini zbytnie spanie/á przeto thego prochu Barwirze vżywaią kiedy członeк iaki rzezać chcą/a tak gdyby sie kto miał dać rzezać abo przepalać na niektorim miestczu żelazem gorącim/napirwey ma wziąć ten trunek aby nie poczuł. Weźmi soku z korzenia pokrzikowego czoby ieden pieniądz zaważył/á day pić w miodowey brzeczce a tak vśnie. Thez tak przez wraczanie gorączość y zimną wilkość wymiata z człowieka iako y biała czemierzicza/a gdyby tego soku wiecey wziął nizli m powiedział/tedy vmartwia abo vmorzi.

C ¶ Też gdy korzeń Pokrzikowy bedzie w winie vwarzony ażeby trzecia część wywrzała/á przecedziwszi/weźmi tego korzenia czo złoty zaważi/á tego sie wina napij/ abowiem tho iest dobre lekarstwo tim czo sen stracili w niemoczach gorącich/ y bolesci wnetrzne vspokaia barzo dobrze/

D ¶ Też gdy bedzie dany sok z korzenia pokrzikowego tak wiele iako połtora złotego zaważy a miodu warzonego trunek/zmieszay gi spolem stim sokiem/a day sie tego napić ciepło po ranu/bowiem flegme wraczaniem y kolere wywodzi/ale nietrzeba tego soku wiele brać/ bo o zdrowie przipráwuie.

E ¶ Też gdy skorke z korzenia pokrzikowego włożisz w zadek/czini spanie/ to iest wziąwszy czopek/ktori wpraw tam w zadek na noc.

F ¶ Też gdy vwarzisz słoniową kość z tim pokrzikowym korzeniem przez pieć abo przez sześc godzin zalewaiąc/miekczi te kość słoniową/ iż może z niey czo chce vczinić.

G ¶ Też gdy stłuczesz korzeń pokrzikowy z occtem/á przyłożisz tego na wrzod ognisti ktory zową Erizipiła/tłumi gi y vlecza barzo dobrze/a gdy kniemu przyłożisz miodu á trochę oliwy/przyłoż na miestce od weża vkąszone/ iad wyciąga wężowy abo iaszczorci.

H ¶ Też gdy sok z korzenia pokrzikowego/abo wino w ktorimby było warzono korzenie pokrzikowe z mąką ieczmienną/ á tho społem zmieszawszi/nacieray stawy bolące chcześli z nich bolesc wypedzi/y też z inszich mieysczi/ Pandecta mowi o tym.

I ¶ Też gdy korzeń do macice wetkniesz/zastanowienie rzeczy niewiescich przepuszcza/płod vmarły wyciąga.

K ¶ Też listi stłuczone z mąką ieczmienną/ á z tego plastr vczinić a okładać na ociekłość oczu. na bolączki/y na skażone rany y nawrzody/goi to wszitko/y bolączki twarde rozpuszcza/zmazi czarne y białe sciera z ciała / odławienie leczy/dnę nożną y reczną rozgania/y inne bolesci vsmierza.

L ¶ Jest też drugi pokrzik ktori roście na dolinach/ma listi długie pobielałe na piądź długie/ale ten Pokrzik pręt puszcza na dwie piedzi długi z korzenia pobielały/miekki/długi á tłusty/miąższi iako palec. Ten korzeń gdyby vwarził á dał pić/sen twardi á mozgowi szkodliwy czini.

Matrisilua.

Capitulum. 141.

A Jest ziele ktorego list po iedney stronie blady á z drugiey zielony/ma owoc iakoby koriander wielki/ á zielony sposrzodku/á potim gdi dozrzeie zrumiana żołtawy bedzie/we dwu listu zamyka sie to nasienie iakoby w mieszkoch/korzeń ma gruby/roście tho ziele na rolach y na ogrodziech/ y też miedzy rożą/Galienusz/ Matrisilua iesth vżyteczne ziele/á zwłaszcza owoc iego y liście dla własnosci vkrawaiącey y zagrzewaiącey.

B ¶ Diascorides pisze/ iż nasienie thego ziela w cieniu vsuszone/á na proch starte a przez czterdziesci dni w winie pite/ twardość sledziony rozpądza.

C ¶ Też liście tego ziela w winie abo w wodzie vwarzone/a przez pietnascie dni pite/nasienia meskiego wilgosci wysusza y broni niemoci ktorą zową Gomorea.

D ¶ Też vrine mocznie pedzi tak iż gdy go kto czesto pożywa aże potim zekrwią vrine z człowieka wywodzi. A niektorzi piszą/ kto thego czesto pożywa abo nasienia iego/ taczi ludzie bywaią niepłodni dla zbytniego wysuszenia nasienia mezskiego.

Melon.

Malon. Plucer.

Capitulum. 142.

A Malon gdy iest dozrzały daie grubą krew/ chłodzi y odmiekcza/w wtorim stopniu Ma też moc ocieraiączą/ Nasienie Malonowo gdy vschnie wietszą ma moc. ocieraiączą niż sam Malon:

B ¶ Serapio pisze o nim/iże bolesci oczne vspokaia

ſpokaia gdy tak na oczi ſwiezo bedzie przilozony/ takiez y boleſci glowne dzieciom vſmierza gdy gi przilozyß na glowe na ciemie/ y tez do oczu niedopußcza plyngc wilgoſci na czolo przilozony.

C ℂ Tez naſienie Malonowo na ſlonczu vſußone/ potim na mgke mialkg ſtluczone/ z ieczmienng abo z krochmalem zmießawßi á tak tey mgki w wodzie rozpußczac/ a tg woda day ſie bialey glowie vmyc ktoraby miala flaki na twarzi abo iakie inße ßkaradoſci/ y owßem piekng plec czini licza gdy ſie tim bedzieß vmywal.

D ℂ Thez korzen Malonowy vſußony/á potym na proch ſtarti/gdy tego prochu daß wypic z ſitg tak wiele czo zloty zawazy/ vc yniß wraczanie/á zwlaßcza poiedzeniu/ lekko przidzie wraczanie po tym trunku troßke go zagrzawßy.

Meu.

Oleßnik. Wudetille.

Capitulum 143.

Oleßnik ieſt ziele znaiome w polßcze/ liſt ma hanyzowy/ na dwa kolcia roſcie iakmirz na wzwyß/ korzen ma roſſochowati zakrziwiony/ wonien prziiemney/ á

lgſa w tezik y pali/á dla tego ieſt ciepli w wtorym ſtopniu y takiez wyſußaigci/ korzen tello ieſt vzyteczny ku lekarſtwam.

ℂ Diaſcorides piße/ korzen oleßnikow ma moc odmiekczaigczg y odtwieraigczg/ boleſci z nerek y z miechierza wypgdza przez vrine/ y tez gdy bedzie vwarzony w wodzie abo w winie/á bedzie dany ku piciu/boleſci zolgdkowe y macice vſmierza/ y wiatri trawi. B

ℂ Gdy dzieci vriny miec niemogg/ vczyn plaſtr z korzenia y ziela oleßnikowego ſtlukßy przilozż cieplo na zywot nizey pepka/ pomoze. C

ℂ Tez korzen no proch ſtarty z naſieniem włoskiego kopru w piciu dany/zolgdek zagrzewa y peſila/wiatri trawi y vrineku wyſciu pobudza/ y tez naprzeciwko wrdimaniu na ſtholcze/krom vczinku/z winem pity korzen wſpomaga. D

Morſus galline.

Siue Anagallus.

Niedoſpialek.

Capitulum. 144.

To ziele ieſt dwoiakie/ iedno wietße á drugie ieſt mnieyße/oboie na rany ieſt barzo dobre ziele/ puchliny broni/ drewno abo zelazo z ciala wyciggà/gdy ſamo ziele bedzie ſtluczone/ á na mieſtce przilozone. A

ℂ Tez ſok tego ziela leczy zebowy bol/ tym obyczaiem/ ieſtli kogo na lewey czeluſci zeby bolg tedy wpuſc tego ſoku w prawg nozdrze á ieſtli w prawey czeluſci bolg zeby/ tedi tego ziela ſoku w lewg nozdrze wpuſc/ á zatuliwßi nozdrze potrzimay chwile onego ſoku w noſie/ to maß vczinic po trzy razy.

C ℂ Tez ſok tego ziela Niedoſpialku z bialym miodem ſmazony/ tego potroße pußczay na oczy chore/ pomaga y bielmo ſpgdza y wzrok czyſci y wyiaſnia.

D ℂ Tez naprzeciwko opuchlinie/ y na przeciwko iadowi z vkgßenia pſa abo weza/ dobrze ten ſok z winem pic cieplo.

E ℂ Tez gdy komu ielito puchnie w ſtolczu/ po mazuy tim ſokiem cieplo/ vznaß pomoc/ y tez ielito wyßle wpgdza w człowieka/gdy ten niedoſpialek bedzie ſtluczony z liſciem/ á bedzie to liſcie przilozone na ielito/ á zlwaßcza maly Niedoſpialek.

F ℂ Thez ſok tego ziela rany wyſußa z ſwey przirodzoney wlaſnoſci goi kazdg rane/ á zwlaßcza ktore bywaig ze zlych kroſt.

Mumia.

Mumia.

Capitulum. 145.

Powiadaig ſtarzy zeby miala byc z te° czo zoſtawa przy deßczkach abo przy trunnach/ w ktorich chowaig ciala ludzi vmarlych/ á takby tho mialo zoſtawac z cial człowieczich/ ktore gdy chowaig do grobu/ mazg bolſamem/ mirrg/ aloe/ á to ieſth ten obyczay w ziemi Saracenskiey/ á thakie ciala barzo dlugo nie zgnijg/ á tak powiadaig aby to Mumia miala byc/ á izby telko ſtgd wßemu ſwiatu dawali doſic: to ieſt rzecz niopodobna. Ale tez powiadaig zeby z deßczem z gor przichodzila na dol/ á mießkaigci okolo zbieraig to/ bo z nieiakiego korzenia wypryſky ſie iakoby ſmola koki ießcze korzen roſcie/ potym drewno zgnije/ á to zoſtawa/ á tak to potym kopaigc nayduig. A

ℂ Tez niegdy w ſkale kamienney z ſubtylnego dymu zimnego/ á od zimnoſci kamienney zgeſtnieie ſie. Iako tez Aſpaltum przi kamieniu ſie zgeſtnieie/ ktemu promiennoſci zwirzchnich cial ſlużg/ to ieſt gdzie ani zadna gruboſc ani twardoſc niemoze przekazic. B

ℂ Ieſt gorgcza/ ma moc zatwierac wßytki plynienia/ tez zlgmane koſci ſpaia/ boleſc glowy z zimney prziczyny odeymuie/ pacierzng boleſc y tez zakrziwienie vſt naprawia/ niemoc padaigczg oddala/ y glowy zawroczenie boleſc vßu y gardla oddala. C

ℂ Tez w tizannie pita/ dußnoſc wpierſiach odeymuie/ tez przepuknienie moßnow gdy ig pije abo vczyniwßi z prochem plaſtr przykladac/ vlzewa/ wrzedliwoſci mechierz[illegible] koniec c konku taiemnego goi/ tez [illegible] ſtanawia krwie. D

Naſtuſciū hortulanum.

Rzezucha. Gartenkreß.

Capitulum. 146.

Rzezucha ieſt ciepla y ſucha w trzecim ſtop[illegible]/ ieſt wmo ci podobna g[illegible] Ma moc rozpgdzai[illegible] [illegible] z nieiakiem [illegible]nem.

B ℂ Gdy vwarzisz Rzezuche w winie / á tym winem wlosi zmaczasz/ vmocznia ie y opasc im niedopuszcza.

C ℂ Thez gdy stluczesz Rzezuche z roiownikiem á troche soli przilozíwszi knim/ tego przikoz na bolączke zapaloną á ognistą/ y na piekielny ogień iest wielkiey pomoci.

D ℂ Tez sok Rzezuchowy z miodem zmieszany/ iest barzo dobri na swierzb.

E ℂ Tez wino w ktorimby byla warzona rzezucha/ iest dobra na bolesc stawową.

F ℂ Tez plastr vczinioný z Rzezuchy z ocztem a z mąką ieczmienną/ iest dobri na mdlosc suchych zyl,

G ℂ Thez wino w ktorimby byla vwarzona Rzezucha z sokiem kosaczowym abo z prochem kosaczowym/ czisci piersi y plucza/ gdi sie tego wina bedzie kto napijal.

H ℂ Tez zagrzewa zolądek y wątrobe/ y twardosc sledziony rozgania y scieńcza/ abo thak vczyń plastr z rzezuchy á z miodu/ ktori przylož cieplo na sledzione dla tey to grubosci sledziony.

I ℂ Tez gdi sie napijesz soku zmieszawszy z sokiem sobodzianym troche ocztu knim przyloz/ á cieplo wypijesz/ wracanie vczyni przez ktore kolere cz[illegible]woną wypedzi.

K [illegible]erzucha pozywana czesto/ cielesną [illegible]dza/ á nawieccy gdi z niey vczynisz [illegible]sternakowem.

ℂ Tez wino wktorem vwarzysz rzerzuche á bedziesz sie go napijal / wiathri trawi y klocie vsmierza. L

ℂ Sok rzerzuchy z miodem zmieszany przesnym / á na miestce od weza vkąszonego przylozony/ iad wyciąga z rany á niedopuszcza go do wnetrznosci wstepowac: y owszem dym vczyniony w domu/ wypądza gad zle° domu Auicenna o tym powiada. M

ℂ Tez naprzeciwko ciezkiemu puszczaniu vriny/ vwarz rzerzuche wwinie á przilej oliwy N á okladay sobie tym krzyze/ y drmiona/ pomoze na to.

ℂ Tez nasienie rzerzuszane zwane/ iezykow O parglíz oddala.

ℂ Tez proch z nasienia rzerzuchy vczyniony P á w winie wypity/ iest dobri naprzeciwko zimney wilkosci mozgowey.

Nigella.

ℂ Kąkolica/ albo Czarnucha.
Raten.

Capitulum. 148.

A Czárnuchá iest ciepla y sucha w trzecim stopniu/ moc tego ziela wszytká iest w nasieniu/ á ták ma moc rospądząiącą/ ktorą ma z gorącosci swoiey/ á ták trawi y rozB gania zle wilkosci,

ℂ Plastr vczyniony z mąki czarnuszki / tho iest z nasienia iey/ y soku piolynkowego/ a to spolem zmieszawszy/ przyloz dziecieciu ná pepek/ robaki zabija w zywocie.

C ℂ Tez masc vczyniona z nasienia czarnuszkowego / to iest ztarszy ie na proch co by go bylo z kielko lyzek/ siarki tez z lyszke/ octu mocne° oliwy niewiele / á ztego wszytkie° vczyń masc ktorą namázy swierb albo krosti swierzbiące/ y liszaie/ niewymowwie pomocna iehst tha

D ℂ Tez ná spedzenie piegow z lica/ (masc zmąką czarnuszkowego nasienia zmieszana z blaywasem/ z octem/ á thym namazuy piegi gdziekolwie chcesz/ vznasz pomoc.

E ℂ Tez olciek z gorskich migdalow zmieszany z wodą w ktoreyby bylo warzono nasienie tey to czarnuszki/ a tego wpusc troche w vcho chrobaki morzy y wypądza z vcha/

F ℂ Tez wino w ktorimby bylo warzono nasienie tey czarnuszki/ z nasieniem rzerzuszanym/ wloskiego kopru/ z piotruszczanym/ a tego winá ocukrouawszy/ napijaj sie/ abowiem ciezkie puszczanie vryny oddala/ ktore z rzezaniem bywa/ y klocie ktore bywa w zywocie vsG pokaia.

ℂ Tez vryna w ktoreyby byla warzona mąká cza[illegible]ki/ soku roschodnikowego troche k nim przyczyniwszy á octu/ zmieszay ty rzeczy z polem/ a tego przikladay na bolączke ktorą zową Carbunculus/ iest wrzedzienica z tole[illegible] ze krwie barzo boląca.

H ℂ Wino w ktorimby bylo warzono [illegible]sienie czarnuszki z bylicą/ a gdi sie tego pa[illegible]ielko dni napije/ kozdi dzień rzecz przirodzoną paniam wywodzi y vryne pedzi/ mleko odeymuie/ bowiem ie wysusza z piersi/ y tez tluste wilI kosci lipkie trawi.

ℂ Tez gdi z nasienia czarnuszkowegu vczynisz proch/ z korzenia kosaccowegu/ á tych prochow wstrzyni wnos/ abowiem glowe czysci wywodząc nieczystosci z glowy przez nozrze/ a tak y oczom pomaga plynącym / y tez iadom sie przeciwi wezowym/ Pandecta powieda.

ℂ Tez czarnuszka w chuste zawiązana a w K ocet przez kielko godzin namoczona a po tym vsuszona/ iest barzo dobra na ryme kto iey czesto wonia.

ℂ Tez kurzenie czarnuszki / wypądza weze y L myszy y insze iadowite chrobaki z domu.

ℂ Tez czarnuszka na mąke zmelta/ ktora w M occie warzona tak dlugo iz bedzie iakoby klaister/ potim prylac oleyku orzechowego/ a vczinic iakoby masc/ iest osobna na trądi/ na czerwone krosty lica/ mazac ie na noc.

Nasturcium aquatitum:

Rzerzucha wodna albo przymiotnik.
Brunkresz.

Capitulum. 147.

Rzerzucha wodna to iest przymiotnik/ iest ciepla w pierwszym stopniu á sucha w wto A rim stupniu Pandecta/ ale Platearius powieda izby byla cieplą y sucha w trzecim stopniu.

ℂ Gdi vwarzisz vodną rzerzuch[illegible] swiezim B miesem przilozíwszy miodunki/ á [illegible]ey sie polewki napijesz/ piersi y pluca [illegible] ta pole

E wka od nieczystości flegmistych.

ℭ Gdi też vsiekawszy wodną rzerzuche z piotruszką z włoskim koprem, á to społem vwarzysz, á omaścisz iakoby kapuste, będziesz pożywał to iadło kolikę kożdą vśmierza. Albo też vwarzywszy ty zioła w winie, naparzay sobie żywot temi to zioły rozmaczaiąc w tym ciepłym winie dla tego to kłocia vspokoienia.

D ℭ Też nasienie rzerzuchy wodney żywot zaciszka, a tak biegunkę zastanawia ktora z gorącey przyczyny pochodzi, á to gdi vwarzysz nasienie w deszczowey wodzie, albo dasz go thak wiele co złoty zaważy z sokiem pigwowym ocukrowawszy dobrze.

E ℭ Też nasienie wodney rzerzuchy z nasieniem opichowym, piotruszczanym w miesney polewce vuarzone, tedi ona polewka ma moc łamać kamień, y rzecz przyrodzoną paniam pobudza ku wysciu, y też vryne obficie pędzi.

F ℭ Też czerwoną niemoc zastanawia gdi vwarzysz to nasienie w babczaney wodce, á będziesz sie iey napijał.

G ℭ Też gdi ią vwarzysz rzerzuche wodną w słoney wodzie, á oliwy też z pięć łyżek ktemu przilawszy, tym ciepło naparzay żywot gdiby w nim miał kłocie.

H ℭ Też gdi ią vwarzysz w winie z szanta, á tym będziesz naparzać sobie dymiona y krzyże ciężkie puszczanie wodi ktore bywa z rzezanim po troszcze á często, zastanawia y wolność czyni w wychodzeniu tey to vryny.

I ℭ Też z tego ziela rzerzuchy wodney może być sałata vczyniona, przyprawiwszy liścia al... chow włoskiego kopru, łaktuki, bora... go liścia, á z tego wszytkiego vczyni sała... z oliwą, abowiem ta sałatha vryne będzie ...pędzała wespołek z kamieniem, y paniam rzecz przyrodzoną wywodzi, y też płod vmarły z żywotha wygania, á nawięcey gdi sama rzerzucha bywa iedziona, y też rany y rospadliny wnętrzne goi, Serapio powieda.

Nenufar.

Grzybienie albo wodna lilia.
Seeblomen.

Capitulum. 149.

Grzybienie iest zimne y wilkie w wtorym stopniu, iest dwoiakie, iedno ma białe kwiatki á drugie żołthe, pirwsze iesth lepsze. A

B ℭ Kwiathki białe grzybieniowe są godne ku lekarstwu, z listkow grzibieniowych może być sirop pożyteczny naprzeciwko ciężkim gorączkam y naprzeciwko zapaleniu wątrobnemu, To iest, weźmi kwiathkow grzybienia białego, kwiatkow fijołkowych po dwu garści, nasienia mleczowego, łakthuczanego, kurzey nogi, nasienia ogorkowego, malonowego, baniowego, citrullowego, każdego z nich po garści, a to vwarz w wodzie iakoby we czterech kwartach wodi ażeby trzecia część wywrzała, a potym przyley troche octu a ocukruy, przecedziwszy y powtore możesz przyprawić tego troche, á tego siropu napijay sie po ranu po trunkwi ciepło naprzeciwko tym to chorobam.

C ℭ Też gdi kogo boli głowa z gorącey przyczyny, weźmi kwiatkow grzybieniowych, á włoż ie w prostą wode na noc, á poranu napij sie oney wodi ciepło ocukrowawszy, á ony kwiateczki włoż w nozrze, pomoże. Toż też lekarstwo spanie czyni.

D ℭ Olieiek kwiatkow grzybieniowych vśmierza bolesć głowy ktora z gorącey przyczyny pochodzi.

E ℭ Gdi kwiatki grzybieniowe będą vwarzone z kwiatkami liliowemi w ...zcie, tego przyłoż na żołądek, abowiem bolesć żołądkową odeymuie.

E ℭ Też woda wktoreyby były vwarzone kwiatki grzybieniowe, pita bolenie mecherza od... (dala.

G ℭ Też z sokiem kwiatkow grzybieniowych zmieszanym z blaywasem, flaki na twarzi y insze szkaradości spędzisz, á kiedi kthemu smoły przyłożysz, parchy zgoisz mażąc ie.

H ℭ Też opuchlinę męskich stroiow vleczysz, gdi vwarzysz kwiatki grzybieniowe z rożanim kwieciem, z mąką pszeniczną w occie, á tego przyłoż na stroie męskie, przez wątpienia będziesz miał pomoc, y nasienie iego często pite, ktemu barzo pomaga.

I ℭ Korzeń grzybieniowy y nasienie iego maią moc wysuszaiącą krom żadnego gryzienia, á tak biegunkę zastanawia.

K ℭ Nasienie grzibieniowe dane z wodką babczaną, nasienia płynienie przyrodzone męszczyznam zastanawia, A iest to nasienie potwierdzaiące serce z powieści Auicenny w xięgach o mocach serdecznych,

L ℭ Też wino w ktorymby było warzono korzenie grzybieniowe z bagnistiem, iesth dobre na opuchlinę śledziony, Auicenna powieda.

M ℭ Też ma moc rospądzać gorącości nagłich zimnic, ktore pochodzą z gorącey wilkości y ze krwie skażoney, y też na zapalenie wątroby, bolączki gorące traci, á to thak czyniąc, Weź dziewięciornika, mleczu, ziela ktore zową świni pysk, matki bożey włoskow, babki, śliwek ktore zową swestki, brzoskwie, łoczygi, maku białego, lakryciey, ięczmieniu, warz ty wszytki rzeczy wespołek, potym zley onę wode do ynnego garnca tak poki ieszcze gorąca, á w to nakładź kwiecia z tego grzybienia, á niechay thak stoi aż ostydnie, przecedź tho potim, wytłocz wode dobrze z tych ziol, potim tey wodi przywarz z czukrem azby sie nieco zgęstnęła, potim to day pić z wodą fijołkową.

N ℭ Oley z kwiatu grzybieniowego iest dobry przeciw gorącością głowy y innych członkow tak dobry iest iako fijołkowy, bo sen przywodzi, bolesci gorące vkraca, korzeń y nasienia iego płynienie y też brzucha zathwarza, śledziony bolączkę y miechierzową goi.

Narciscus.

Złotogłow.

Capitulum. 150.

A Złotogłow ma list podobny Łukowi, iedno iż mnieyszy pręt ma na dwie dłoni wzwysz, á drzenia wezdźble niema iako żyto, na wierzchu ma kwiatek piękny dwoiakiey barwy, tho iest około biały, w posrzodku żołty albo szafranny, korzeń ma biały okrągły iako chrzan, nasienie czarne podługowate. Złotogłow ktori na gorach roście iest lepszy y kwiatek ma woniaiący.

B ℭ Ma moc wysuszaiącą, ocieraiącą, y ciała naraszczaiącą, korzeń iest lepszi ku lekarstwam. Isidorus pisze o tym zielu złotogłowie kthore połacinie zową Narciscus, iż iesth nazwano dla iednego dziecięcia ktore było przemienione w kwiatek iego cudny, á z tąd iest nazwano Narciscus, Jest ciepłe y suche w wtorym (stopniu.

C ℭ Korzeń iego iedziony, wraca... nie czyni, á na proch stłuczony z miodem przesnym zmieszany, iest dobry na sparzelinę, iest dobry pomazować, y żyły suche zerwane ...ia y zraszcza, bolesci zastarzałe członkowe ośmierza.

ℭ Też korzeń z miodem á z octem zm...ny, z nasieniem pokrzywianem sthłucz..., tym piegowatą twarz y flakowatą pom..., tedi zginą ony nieczystości.

ℭ Też drewno z ciała y żelazo wyciąga, korzeń z miodem, z oliwą, z pszeniczną mąką s...tłuczony á zmieszany wespołek, przyłoż na ...sce zakłote.

Napellus.

Omieg.

Capitulum 151.

OMieg iesth barzo gorgcy y wysußaigcy/tak iż dla zbytniey gorgcości iest rzecz zbytnie iadowita/ Korzeń ma iako sieć z przyrodzenia sprawiony/to mowi Pande.

¶ Auicenna piße/ sok omiegow pomazany na trgd ktory zowg albaras/to iest biały trgd węgrzysty na licu/spgdza z lica.

¶ Ktoby to ziele pił/taki zyw niezostanie dla iego iadowitości zbytniey/ awßakoß iarzębie to ziele iedzg ym nießkodźi. Komuby to ziele było zadane/tedi żadna rzecz więcey niekaźi ia iego iako diamuskus lektwarz ktory w ap- przyprawuig.

z też Napellum źwierzątko ktore iest ia- ß/ á to źwierzę mießka pod korzeniem te- ła/ á iednego czasu poczynaig być. wo to nierośćie/przi ktorim to ziele rośćie

Origanum.

Lebiodka. Dost.

Capitulum 152.

LEbiodka iest ćiepła j sucha w thrzećim stopniu/ Jest dwoiaka/ to iest leśna kto- ra ma na sobie list ßerßy y A mocnieyßy/ Druga lebiodka iest domowa ktora rośćie w ogrodźiech á mnieyßy list ma na sobie Ta ma łagodnieyßg sprawe/ they w lekarsthwach vżywamy/ Ma moc rozpgdzaigcg/ trawigcg/przyćiegaigcg/y też czyśćigcg.

B ¶ Liśćie z kwiatkami lebiodczanemi/z maioranem przetłuczone troche á w worek chuśćiany zawiązane á potim zagrzane na cegle rospaloney. Gdi ten woreczek przyłożyß na głowe na ćiemie/ryme źimng vlecza gdi tak długo na głowie ćiepło będźie ten worek leżał/ iżby sie głowa mogła zapoćić.

C ¶ Też wino w ktorymby były warzone thy ziołá przecedzone przyłożywßy knim białego kadźidła/ á tym winem płócz sobie vsta/ abowiem z dźigsł wyćigga nieczystości y trawi ie.

D ¶ Też proch lebiodczany z prochem inbierowym/z trochg soli spaloney/społem zmießawßy przyło: na członek taiemny v niewiast gdi ym opuchnie/ hnet sie ßklęśnie pod thym prochem/ á nawięcey gdi opuchlina będźie z nabrania wilgotności.

E ¶ Naprzećiwko rymie pożywamy wina w ktorymby była warzona lebiodka z figami su

F ¶ Też wino w ktorem była vwa- (chemi. rzona lebiodka z prochem galganowym/ potwierdza żołądek y bolenie żołądkowe y inßich ielit ktore pochodzi z wiatrow/rospgdza á trawi y vśmierza.

Też lebiod.

70

G ¶ Też lebiodke z ogrodng rzerzuchg vwarzywßy w winie/ tym krzyże naparzay/tedi ćiśie pußczanie wodi ktore zowg rzezakiem/od

H ¶ Też kto ma chćiwość na stolce á (dala- niemoże ich mieć/albo komu ielito wynidźie/ tedi vwarzywßy lebiodke z maioranem/ siedź na tym źielu ćiepło/ będźieß z tego wyświebodzon/ A gdi kthym źiołam przyczyniß oliwy przetłukßy ich w możdzerzu/ á tego przyłożyß na maćice/tedi twardość iey roschodźi sie pod

I ¶ Też gdi vwarzyß bylice z lebiod- (tym. ką w wodźie albo w winie/ á tym sobie maćice y dymiona będźie pani dußka naparzała/ rzecz przyrodzong iey ku wyśćiu rychłemu pobudźi/ Serapio.

K ¶ Abowiem moc oboyga źiela tak bylice iako y lebiodki iest ćiepła/ á tak oboie vryne pobudza/ A gdi sie kto napiie wodi tey w ktoreyby wrzało to dwoie/tedi żywot otwiera y stolce rzi- ni/y kolere z żywota wywodźi/á gdi octu troche ktemu przyleieß/ tedi śledźione mdłg posiła/ nieczystości z niey wyganiaigc/ iadom sie przećiwia/ Serapio capitulo o lebiodce thopowieda.

Oculus bouis.

Wolowe oka. Oxenaugen/

Capitulum. 153.

A WOłowe oka list maig iako koriander rozdźielone/ ale nietak źielone/ bo sg bielßey źieloności á źiele samo krzewiste/ gałgski ma na poł piedźi długie á pobielałe/ kwiećie zwierzchu żołte á ßeroKie iakoby oczy wołowe/ żołtość iest w pośrzodku iakoby w wrotyczu/á około tego co iest w pośrzodku żołto/ sg też listeczki maluczkie żołte/ rośćie na suchych miestcach. Ma moc zagrzewać w wtorym stopniu/ á wysußać w pierwym stopniu

B ¶ To źiele ma moc zćienczaigcg z materiey gęstey rzadkg vczynić/twardość guzow y oćieklimy rospußcza/ bolgczki mięczy stłukßy kwiat z ßafranem á przyczyniK wosku/á z thego vczyń plastr a przykładay na bolgczki.

C ¶ Też gdi vwarzyß samo liśćie a te wode bę-

dźieß pił/ żołtg niemoc leczy/ a gdi kwiat vwa- rzyß a będźieß te wode pił/ thedi ßumność w- głowie y w mozgu trawi/ ktora bywa z wiatrow ktore pochodzg z żołgdka.

Oculus corui als nux vomica.

Wronie oko. Kronaugen.

Capitulum 154.

ZInßych krain do nas kto A przynoßg/iest rzecz okrggła przyßerßem ßara nietłusta barzo twarda/ a gdi ig chcg odmiękczyć/tedi kładg w winny ocet/ á tak zmięknie y skore wierzchnig z siebie pußci á samo potim będźie bia.

dzie biale a miekkie ku kraianiu albo stłucze-
niu na proch/ iesth rzecz barzo gorzka/ gorą-
cosc y suchość w sobie ma/ ma moc otwierać
vliczki wnętrznych członkow przez kthore po-
chodzą wszitki wilkości złe albo dobre/ suche ży-
ły y rozmiekczone vtwardza/ bolenie ktore cho
dzi po ciele y po żyłach vsmierza/ mocz zasta-
nowiony wypądza/ iadowi szkodzić niedopusz-
cza/ a iest psom trucina niepospolita.

Opium.

Zamorski mak.

Capitulum 155.

A Opium iest niektore wysącenie albo wypriszczenie z makowicz gdi sie z wierzchu zrysuią/ a to sie z nich sączy a od wiatru zgesthnieie/ a także to co sie zgestnie wszytko zbierać a w kupę zlepiać/ potim z tego trociszkow nadzialać a ku potrzebie chować.

B ¶ Opium Tebaicum iesth czarnego maku makowicz/ z białego maku opium Niconis/ Opium iest woniey przeciwney/ smaku gorzkiego/ a dla wilkiego powietrza rozplywa sie. Ma moc chlodzącą wtrzecim stopniu a suszą-
C cą w wtorym.

¶ Drugą ma moc zwierającą/ przeto sen przywodzi albo przywraca y pamięć skazoną/ ale gdi go nazbyth pożywa/ tedi vmarza/ bie-
gunkę czerwoną zastanawia y zwrzedzenie krzew goi/ dać go pić w babczaney wodce/ też ktoby omdlewał od spania wielkiego/ daway mu gi w polewce migdałowey.

D ¶ Też łzy w oczu wysusza gdi nim około oczu pomażesz/ gorącość oczu odeymuie y czerwonosc ich spądza/ bolesci głowne vsmierza gdi gi pije albo nim pomazuie zmieszawszy z mirrą/ z szafranem/ z bobrowem stroiem (a to gdi to bolesc bywa z gorącey przyczyny) w mleku niewiesciem/ z oleykiem rożanym rospuść a czoło mazać y skroni/ też to sen przywraca/ z oczu gorącość wygania/ ale lepiey gdi kniemu przymieszasz bobrowych sthroiow/ bo mu iego iadowitość odeymuią.

Os mundi.

Strusowe pioro. Sant Cristofels kraut

Capitulum 156.

A To ziele lesne iest podobne ku paproci z iedney strony kosmate/ niema ani pręta ani kwiatu ani nasienia. To ziele gdi w winie vwarzysz a to wino będziesz pił/ iad zciała człowieczego wygania/ a to dla cierpnosci swoiey ktorą ma.

B ¶ Też biegunkę czerwoną zastanawia gdy tym zielem brzuch będziesz okładał/ y wracanie zbytnie kthore bywa dla mdłości żołądka zastanawia.

Os de

Os de corde cerui.

Kosc z serca ieleniego.

Capitulum. 157.

A Kosc bywa naydowana w sercu ieleniem przy lewey stronie serca. Ta kosc dziala sie z grubey krwie/ a to gdi sie gruba krew stwardnieie a z thego iuz będzie kosc/ iako też y mięso ielenie grubą krew czyni. Jest mięso kruwkie a cierpiące/ a swą cierpnością zachowawa wilkości od skażenia y sprawy ku zimnicy/ Także y sarnie/ zaiecze y inszych lesnych zwierząt mięso iest kruwczeysze y cierpnieysze. Kosc z serca ieleniego iest zimnego y suchego przyrodzenia/ Ma moc serce posilać y wszytkiego człowieka y krew w człowiecze czyścić/ ciała drżenie y mdłosc odeymuie/ stłukszy ią na proch dawać w wodce boragowey.

B ¶ Weźmi kosci z serca ieleniego/ wierzch kwiatu muszkatowego/ szafranu/ burnsztynu/ galganu/ drzewa aloe. To lekarstwo daway w dziem straszliwym/ przeciw powietrzu/ thym ktorzy bolączki maią/ wrzedliwym/ z winem po ranu przymieszawszy w nie wodki/ ieleniego iezyku albo rotownikowey.

Olus.

Gir albo girz.

Capitulum 158.

Gir iest ziele wszytkim znaiome/ ktore iest chłodzące y odwilżaiące w wtorym stopniu/ Ná ogrodziech obphicie y pod lasem roscie. w ruskich ziemiach często ludzie giru pożywaią/ z ktorego poziwania posilenie małe przychodzi/ abowiem sie z niego krwie nieprzymnaża/ ani żadnego przenikania do dziurek/ á zwlaszcza do wątroby niema/ á thak z żołądka prosto do ielit idzie krom żadne° pożytku bez strawienia. A

B ¶ Awszakoż na wrzedzienice vwarz gir/ rozmaczay w mleku á przyłoż/ tedi bolesc vsmierza.

¶ Też sok giru wyćisniony z rożanym (rza.) oleykiem zmieszany/ bolenie w głowie vsmierza gdi thym pomażesz.

C ¶ Też gir żywot odmiekcza nie długo w żołądku leży/ kaszel vsmierza á nawięcey gdi będzie z maiowym masłem iedziony albo z oleykiem migdałowym.

D ¶ Też ciało czyni gładkie gdi sie sokiem thego giru namażesz/ abowiem dziureczki kthore bywaią na ciele zamyka y zatula/ á z tąd ciało czyni

ko czyni gladsze.
Takieyze tez wlosnosci iest brzoskiew.

Ostrus Ostrutium.

Capitulum 159.

Ostrutium iest ziele podobne olesznik cwi/ iest cieple y suche.

A ℭ Korzen tego ziela w winie vwarzony/ wątrobe wspomaga potwierdzaiąc/ y zoltą niemoc wypądza/ Jtez twardosc sledziony rozgania/ y kamien z nyrek y z miechierza y vryne wywodzi/ ytez biakym glowam przyrodzoną ich rzecz na czasy pobudza.

B ℭ Thez sok ostrucij wycisniony á z bobową mąką y tez z winem zmieszany/ thrąd na ciele wysusza gdi tym bedziesz pomazowal.

C ℭ Tez sok tego takiesz zmieszany iz ztego vczinisz iakoby plastr/ ktory gdi przylozysz na wrzedzienice/ kazda sie pod tym zbierze y wyplynie y bolesci vsmierza.

D ℭ Tez proch z tego ziela w nos wpuszczony kichanie czyni wolne przez ktore sie glowa czysci lepiey niszli od ciemierzyce.

E ℭ Tez sok tego ziela z niewiesciem mlekiem zmieszany a cieplo wnos wpuszczony/ ludziem ktorzy zoltą niemoc cierpią iest barzo dobry/ abowiem zoltosc nosem za tym odchodzi.

Piretrum.

Capitulum. 160.

Jest Piretrum ziele cieple y suche w trzecim stopniu/ Anicenna powieda izby bylo lepsze Piretrum kthore ma wsobie niemalą ostrosc á ktore w iezyk kąsa/ Korzenia Piretrowego vzywamy w lekarstwach. A

O thym bacz ize ostre Piretrum/ napierwey gdi ie czlowiek zuie nieczuie osthrosci iego/ ale go ma dlugo trzymac w vsciech á zwac ie/ toz poczuie moc iego/ kthora iesth rozpądzaiąca/ przyciągaiąca/ y tez trawiąca.

ℭ Gdi vczynisz gargaryzm vwarzywszy korzenie Piretrowe w winie á w occie przylozywszy inbieru/ fig suchych/ á them sobie vstha plocz gargaryzuiąc/ abowiem tho plokanie mozg z nieczystosci flegmistych wyczyscia y podniebienie wysusza. B

ℭ Tez thoz rychlo vczyni gdi thylko sam korzen bedzie kto zwal á trzymal w vsciech y bolesc zebow vspokaia/ y paraliz iezykow oddala C

ℭ Tez korzen Piretru stluczony z zielem paralizowym/ vwarzywszy ty ziola w winie á w oliwie D

oliwie/ á tym okladay miestce ktore paralizem iest zarazone y na bolesci stawowe barzo pomaga. Albo vczyn masc naprzeciw tym niemocam tym obyczaiem. Wezmi korzenie pirethrowe á stlucz ie na proch á vwarz ie w winie á w oliwie/ soku ziela paralizowego przyczyn knim á tak dlugo warz az bedzie gesto iakoby masc przyczyniwszy wosku troche/ á tą mascią namazuy ty chore miestca/ iest to masc barzo dobra/ Platearius tego swiadek.

E ℭ Thez gdi vwarzysz korzenie Piretrowe á na proch stluczone/ z sokiem czerwoney lebiodki/ z winem á z oliwą/ tym namazesz grzbieth albo y wszytko cialo/ abowiem pocenie obphicie vczyni.

F ℭ Tez gdi vwarzysz korzenie piretrowe w winie z oliwą/ thym nacieray suche zyly mdle albo zmilknione/ vznasz pomoc. Tez kurcz oddala ktori bywa w goleniach albo w rekach/ y tez otwiera niewymownie zathkanie ktore bywa w nosie y tam daley ku mozgowi.

G ℭ Tez bolenie zebow oddala gdi korzenie piretrowe vwarzysz w winie/ á tim sobie vsta bedziesz plokal/ á gdi sobie vsta kto bedzie plokal vwarzywszy piretrum w occie/ zeby poruszone vmocznia w dziąslach.

H ℭ A gdi ktho natrze cialo prochem piretrowem z oliwą zmieszawszy przed zimnicą/ odeymuie zimno ktore bywa w zimnicach.

Peonia.

Piwonia. Pionikraut.

Capitulum 161.

A Jest Piwonia ciepla y sucha w wtorym stopniu/ kthorey korzenia wlekarstwiech vziwamy/ Ma byc obierany czarny ktory dziurek wsobie niema/ Zimie kopany ma byc ten korzen/ á przez czaly rok moze byc chowany.

B ℭ Ma moc dziwną naprzeciwko swietego Walantego niemocy/ a to gdi ią ten czlowiek bedzie nosil/ to Galienus powieda/ czego bylem sam doswiadczyl na iednym dzieciecziu/ ktore gdi mialo korzen Piwoniey na szygi nigdi mu ta niemoc niepanowala/ á gdi skoro ten korzen z szyie z iet/ tedi ta niemoc na dziecie przychodzila.

C ℭ Tez naprzeciwko teyze niemocy proch piwoniey dany ku piciu z winem w ktoremby byla vwarzona piwonia z bylicą/ iest osobliwa pomoc.

D ℭ Tez proch z korzenia piwoniey dany ku piciu z winem w ktoremby byly vwarzone bobrowe stroie/ á tego sie day napic temu kthoby mial paralizową niemoc.

E ℭ Thez naprzeciwko cieszkiemu puszczaniu wodi albo kto iey nie niemoze miec/ wino w ktorymby bylo warzono korzenie piwoniey dane ku piciu/ wyzwala z tey choroby/ macice paniam wyczyscia gdi korzenie vwarzysz z bylica á oną wodą bedziesz macice naparzac gebke maczaiąc w tey wodzie.

F ℭ Tez kto ma chciwosc na stolce á niemoze ich miec/ tedi vwarz korzenie stlukszy ie z dziewanną/ tym sobie naparzay zadnice.

ℭ Tez gdi vwarzysz korzenie piwoniey z blaywasem/ piegi zgina czarne y insze szkaradosci z lica gdi tą wodą bedziesz omywac.

Tez gdi

H ¶ Te, gdi vczyniß kurzenie z naſienia piwoniowego/ ieſt dobre opetanym ludziom/ y tim ktorzy ſwietego Walantego niemoc cierpią/ albo gdi vwarzyß naſienie piwoniey z kwiatkami iey á przyczyniß k nim troche rożanego miodu á tego ſie napiiay/ ieſt rzecz barzo pomocna na ty choroby wyßzey namienione. Auicenna powieda izby tylko piwoniia ktora około Rzymu roſcie miała te moc naprzeciw tym przerzeczonym niemocam/ ale ta kthora w inßych ſtronach y w Polſkich roſcie/ niema tak rozliczney mocy.

I ¶ Też gdiby ten człowiek ktoriby miał Inkube/ to ieſt ta niemoc gdi człowiek przez ſen widzi izby ſpał z białą głową ſprawuiąc z nią rzecz cieleſną/ á biała głowa takież ſprawuiąc to z meßczyzną/ á tak napii ſie tego wina kielko razow w ktorym maß vwarzyć pietnaſcie ziarn piwoniſey/ żołądek też poſila y boleſci iego vſmierza/ y też żołtą niemoc oddala/ vrine obficie wywodzi/ y rzecz przyrodzoną białym głowam/ Auicenna tego ſwiadek.

Petroſilinum.

Piotrußka. Peterſilge.

Capitulum. 162.

Ma ciepłoſć z ſuchoſcią Piotrußka w wtorim ſtopniu/ á ieſt dwoiaka/ Jedna ieſt domowa á druga polna/ naſienie ich ku lekarſtwam ſie godzi/ á tak gdi pißą w receptach o piotrußce/ naſienie ma być rozumiano domowey piotrußki/ bowiem ma moc vryny pobądzaiącą. A

B ¶ Sałata vczyniona z piotrußki/ z włoſkiego kopru/ z wodną rzerzuchą/ z boragiem/ z laktuką/ a tak z tych ziół z oczthem á z oliwą ſałate przyprawić oſoliwßy troche. Ta ſałata ieſt dobra/ abowiem w gorących niemocach ſerce poſila.

C ¶ Gdi piotrußka bywa warzona z mięſem albo z inßemi pothrawami/ poſila żołądek y wiatry trawi w żywocie.

D ¶ Też ſok piotrußczany vſaſniony/ błaywaſz k niemu troche z rożaną wodką przyczyniwßy/ á to będzieß miał na chore oczy lekarſtwo

E ¶ Też naſienie piotrußczane z naſieniem włoſkiego kopru/ opichowym/ á gdi tych rzeczy będzieß pożywał w karmiach/ kamień łamie y wypądza z vryną precz/ albo vczyniwßy proch z tego naſienia przyłożywßy k nim ſamikamienia/ á z tego vczyń z cukrem trogi ią á pożywaj iey dla kamienia.

F ¶ Korzeń piotrußczany ieſt trudny ku ſtrawieniu/ á tak polewka tylko w ktoreyby to korzenie było warzono ma być pożywana.

G ¶ Też piotrußka w karmiach ieſt dobra naprzeciwko zatkaniu wątroby y ſlezyony/ á tho gdi ieleniego ięzyku kniey przyczyniß.

H ¶ Też gdi korzenie piotrußczane z naſienim włoſkiego kopru/ z ielenim ięzykiem w piołynowey wodce/ á thego ſie będzieß napiiał dla żołtey niemoci ktora pochodzi z ſtrony ſlezyony

I ¶ Moc wßytkiey piotrußki ieſt pobądzaiąca vryny/ y rzeczy przirodzoney białych głow Jeſt dobra żołądkowi/ y inßym wnetrznoſciam Serapio powieda.

Polipodium.

Paprotka. Steinwurcz.

Capitulum 163.

Paprocka

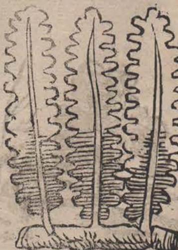

A W Trzecim ſtopniu ieſt ciepła y ſucha Paprotka/ mocey wßytka ieſt w korzeniu Jeſt korzonek ſłodki á ſękowaty y nawiecey ta paprotka ktora roſcie na dębowym korzeniu ieſt nalepßa. Ma moc roſpądzaiącą wiatrow/ y wilkoſci wyſußa.

B ¶ Z paprothką ma być zawße warzony hanyż/ z kminem/ abowiem richley wiatry wypędziß z żywota.

C ¶ Też ma moc roſpądzaiącą y przyciągaiącą/ flegme wywodzi z ciała y melankoliią/ á tak ieſt dobra na ty to wilkoſci panuiące/ ludziem flegmiſtym y tym w ktorych melankoliia panuie.

D ¶ Też naprzeciwko febrze kthora na każdy dzień bywa y naprzeciwko boleſciam ſtawowym y kolice każdey gdi vczyniß tym obyczaiem Syrop. Weźmi liſtiow ienes/ korzonkow paprotczanych/ korzenia ſoſnki/ każdego z nich po puł vncii/ naſienia włoſkiego kopru/ piotrußczanego/ lubßczykowego/ każdego z nich po dwie dragmie/ rozynkow wielkich/ kwiathkow fiiołkowych/ boragowych/ po poł garſci/ łakrycijey iedne dragme/ The wßytkie rzeczy przetłukßy warz ie w wodzie á w winie każdego z nich po kwarcie tak długo izby mało niepołowica wywrzała/ á potym przecedziwßy ocukruy dobrze/ á tego ſie napiiay po trunkowi częſto/ á gdi wypiieß then ſyrop/ ty piluły na noc weźmieß dawßy ie vczinić do apteki. Weźmi maſſi piłuł ſmierdzących/ maſſy piłuł de lapide lazuli/ każdych rowno po połowicy dragmy/ Turbit poł ſcropułu/ Dizagridii trzy ziarnka/ maſtiki iedno ziarnko/ zmießay te rzeczy z ſyropem octowym/ á vczyń piłuł dziewięć/ á na zaiutrz dla poſilenia weźmi kołaczkow diagalange albo diakoros.

E ¶ Też korzonki paprotczane z trochą hanyżu vwarzone w kurczęciu przyczyniwßy cinamonu/ mußkatowego kwiatu/ ieſt barzo dobre y zdrowe ku iedzeniu.

F ¶ Też naprzeciwko boleſciam członkowym. Vwarz korzeń paprotczany z naſieniem włoſkiego kopru/ z paluchowym korzeniem w proſtey wodzie/ á tego ſie napiiay dla tych boleſci/ Auicenna o tym powieda.

Paritaria.

Nocydzień. Naeth vnd tag.

Capitulum 164.

Nocidzień ieſt ciepły y ſuchy w trzecim ſtopniu/ Zielone ieſt vielkiey mocy/ ale ſuche nietak/ Ma moc roſpądzaiącą/ trawiącą/ ſcienczaiącą/ y wiatrow rozganiaiącą. A

B ¶ Wino w ktoremby to ziele było vwarzone z piołynkiem/ á ocukrowane [illegible] pii dla zaziębionego żołądka y inßych wnetrznoſci ktore bywa z zimney á wiethrzney przyczyny/ y też naprzeciwko rzezakowi ieſt pomoc oſobliwa [illegible] o kto wodi niemoże puſczać

Też n

E ¶ Też nocydzień w winie vwarzony/z nasieniem hanyzowym/ tym miestce bolące naparzay ciepło/bolesć odeymuie y rozgania.

D ¶ Też nocydzień sam tylko vwarzony z mięsem á iedzony/ bolesć żołądkową vsmierza y inszych ielit ktora bywa z zimney przyczyny/y z wiatrow flegmistych/ y owszem barzo wiele ludzi kthorzy czynią kołaczki z iaiec y z liscia nocydzień/á tych kołaczkow pożywaią dla bolenia żołądkowego/y dla tych to wiatrow.

E ¶ Też gdi vwarzy nocydzień w słoney wodzie á w oliwie/ á potim tego przykładay na krzy ciepło/ bolenie ich vsmierza/ á gdi na rzmiona y na łono przyłożysz tych rzeczy/ciężkosć vryny y zadzierżenie iey oddala.

F ¶ Też nasienie nostrzegowe w wodzie vwarzone á potim soku roiownikowego przymieszay/tego na zapalenie ogniste ciała y na bołączki bolące przykładay/vznasz pomoc.

G ¶ Też na sparzenie od ognia albo od vkropu/iest dobre lekarstwo.

H ¶ Też na każdą opuchlinę nocydzień vwarzony z octem á zotrębami pszenicznemi/iest barzo dobre.

I ¶ Też wrzedzienice y krosty wysusza sok thego ziela z oliwą zmieszany/á tym namaż thy to krosty.

K ¶ Też sok z ziela nocydzień z blaywasem á z octem zmieszany/piekielny ogień gasi/y bołączkę ktora ciało psuie/wyiada.

L ¶ Też sok ziela nocydzień z vinem á z szafranem zmieszany/ bolesci w nogach wypądza.

M ¶ Też sok liscia nocydzień z sokiem lakryciey pity ciepło/kaszel vsmierza.

N ¶ Gdi sok tego ziela zmieszasz z olevkiem rożanym á wpuscisz w bolące vcho/ bolesć odeymuie.

O ¶ Też sok z liscia nocydzień wycisniony/oddala opuchlinę z gardła.

P ¶ Nasienie nocydzień stłuczone á z tym sokiem zmieszane/krosty goi/swierzbiące y ogień wypądza.

Kvrza noga iest zimna wtrzeci im stopniu á wilka w wtorym. Ma moc odmiękczaiącą y odwilżaiącą y też ochładzaiącą/ ludziem w ktorych kolera panuie/ to iest kolerykom iest dobra ku iedzeniu/thez y surowa nic niezaszkodzi/bowiem wnętrznosci ochładza. A

¶ Zatwierdzony żywot otwarza/to iest gdi vwarzasz kurzą nogę z laktuką/z sliwkami/ rozynkami w wodzie prostey/ á oczukrowawszo napiiay sie tego/abowiem ta woda zapalenie ktore bywa w gorączce gasi/ Iteż iest dobra naprzeciwko rzezakowi y vrynę pobudza obficie/á tak w ten czas żywot zatwardza/ bowiem ktore rzeczy vrynę obficie pędzą te zasie żywot zatwierdzaią/Platearius powieda/ awszakoż kurza noga gdi iey ktho słusznie pożywa tedi żywot otwiera/bowiem odwilża y stolce czyni. B

¶ Też rospadliny warg spaia/ gdi korzenie tego ziela stłuczesz z przesnym miodem/á tym sobie namażesz wargi/ytez trąd spądza z licza gdi często namażesz tym lekarstwem. C

¶ Też kurza noga stłuczona w moździerzu/ przyczyniwszy octu troche á tego przyłoż na wrzedzienice bolącą zapaloną/ pomoc będzie vżyteczna. D

¶ Też to ziele samo ie[illegible]surowo/ rospadliny E

Portulaca:

Kurzanoga: Bur[illegible]rout.

Capitulum.

liny wnętrzne ktore bywaią w gardle albo w ielitach/goii mocnie.

F ¶ Thez rzecz przyrodzoną paniąm zastanawia/á nawięcey sok kurzego ziela/awszakoż częste pożywanie te° to ziela wzrok mdli y zażągbia/chciwosć cielesną odeymuie/ y wraczanie zastanawia.

G ¶ Gdi kto ie będzie żwał z octem/ tedi krew z nosa zastanawia.

H ¶ Też zapalenie ktore bywa wgorących niemocach/oddala kiedi stłuczesz to ziele z octem a przyłożysz go na żołądek.

I ¶ Kto ma oskominy ná zębiech/to kurze ziele oddala kiedi go będzie kto mastykował/ tho iest żwał.

K ¶ Brodawki zgania gdi ie będziesz tym zielem nacierał/ abowiem ma osobliwą własnosć iż ie spądza.

L ¶ Sok tego ziela bolenie głowy oddala ktore przychodzi z gorącey przyczyny/ bolesci krzyżowe vsmierza/ytez miechierzowe y rospadliny iego goii/ Thez rzecz przyrodzoną białych głow zastanawia/ y krew kthora stolcem wychodzi zową te niemoc Emoroidi/ Pandecta iest tego swiadek.

Pulegium.

Poley. Poley.

Capitulum 166.

A Ziele Poley iesth barzo woniaiące/á według powieści Platearius̄a iest ciepłe y suche w trzecim stopniu/moc iego wszytka iest wlisciu á w kwiatkoch. Ma być zbierano to ziele kiedi ma na sobie kwiatki/Iest dwoiaki/ieden domowy á drugi polny/oboie iesth vżytku niemałego ku lekarstwu/ Ma moc rospądzaiącą,trawiącą/y potwierdzaiącą.

B ¶ Ryme zimną zastanawia zaciska y wysusza/y macice czysci y też czyni mnieysza dla scisnienia/kamień łamie/ żołądek potwierdza

C ¶ Ma moc chciwosć zginełą ku iedzeniu przywracać y wiatry trawi w żywocie y bolesci wnętrzne vsmierza.

D ¶ Też Plinius powieda yżeby thez poczęcie

naprawiało kiedy go ktora pani często pożywa

¶ Też gdi poley będzie zagrzany dobrze w płociennym worku na panewce/ á gdi go kto sobie będzie ciepło przykładał na głowę/ thedi ryme z zimney przyczyny wysusza y oddala/á gdi przyczynisz kocenkow z arabiiey / maioranny troche/tedi ieszcze lepiey będzie. E

¶ Też gdi vczynisz gargaryzm vwarzywszi poley w occie/z figami suchemi/tym sobie ciepło vsta płocz gargaryzuiąc/kaszel ktory bywa z strony zimney flegmy y lipkiey zastanawia. F

¶ Też woda poleiowa z Tucią przyprawiona/bolenie oczu spądza/ y też vszu bolesci vsmierza gdi tym zielem ciepło będzie ie kto okładał. G

¶ Też gdi poley vwarzy kto z miętką w winie/ á tego sie będzie napiiał/ żołądek posila y bolesci iego vspokaia/albo kołaczki z poleiu vczynione/z iaiecz/z miętki/ też wspomagaią żołądek chory. H

¶ Też plastr vczyniwszy z poleiu/ z miętki/ vwarzywszy w winie á potim przyłoż na żołądek/vznasz pomoc. I

¶ Też parzenie vczynione z poleiu/ z bylice na macice/wilkosci iey wysusza ytez czyni mnieysze brzegi taiemnego miestca/ czego wiele pań dzisieyszych czasow kosztuią. K

¶ Też rzezak oddala y vrynę obficie wypądza gdi vwarzysz poley z nasieniem włoskie° kopru/ z hanyżem w winie przyczyniwszy troche oliwy L

che oliwy/á tego przyloz na krzyze na dymna dla tey choroby/Platearius radzi na to.

m ¶ Tez polej w winie vwarzony á cieplo na pepek przylozony/kolike oddala.

N ¶ Tez bialym glowam nieplodnym iest dobry dla plodu aby go czesto pozywaly.

O ¶ Chrobaki w zywocie zabija gdi sokiem iego kielko razow zywot namazesz.

P ¶ Tez poley vsuszony á stluczony na proch on proch bolenie zebow odeymuie/gdi bedzie tym prochem nacierak.

Q ¶ Tez polej w winie vuarzony purguie melankolią/y na przeciwko wezowemu iadowi/ iest dobre lekarstwo.

R ¶ Tez naprzeciwko mdlosci poley stluczony a z octem zmieszany á pod nosem trzymany posilenie daie.

S ¶ Tez na podagre przylozone to ziele stluczone/vsmierza bolesci nozne.

T ¶ Tez korzen poleiowy stluczony á z winem zmieszany/kazdą opuchline rospądza na miesce opuchle przylozony.

Porrum.

Luk. Lauch.

Capitulum 167.

Luk iest dwoiaki/ ieden domowy á drugi polny/ iest cieply w trzecim stopniu á suchy w wtorim/lesny iest gorszy abouiem iest ciepleyszy y sussszy niszli domowy. A

¶ Luk szkodzi zolądkowi dla tego iz czyni nadymanie w nim y wiatry/ á dla swey ostrosci suche zyly kąsa. B

¶ Tez glowe napelnia dymy grubemi ktore z siebie wypuszcza w glowe/á tak y wzrok zaćmiewa. C

¶ Tez czeste pozywánie luku czyni straszliwe sny a przeto ludzie w ktorych kolera panuie y w kthorych melankolia obfituie maia sie powsciągác od luku/y ci ludzie ktorzi maią mdlą glowe/ A ktoby sie bez niego niemogl obeysc/ tedi taki po iedzeniu iego ma iesc laktuke/albo wysokiego mleczu salate/albo tez vkopawszy luk vwarz gi z laktuką á pozyway go dla wyczyscienia piersi y plucz y watroby z nieczystosci grubych. D

¶ Gdi luk stluczesz z octem/z sokiem babczanym/ á tego w nozrze wlozysz/ krew zastanawia. E

¶ Tez gdi kogo wąz vije/stlucz luk á przyloz go na rane/ wyciągnie iad z rany. F

¶ Tez sok lukow z strochą miodu przesnego zmieszany/rány goij. G

¶ Tez sok lukowy zmieszany z sokiem korzenia liliowego/bolesc krzyzową oddala gdi ym namazesz krzyze. H

¶ Thez luk surowy z kapustą iedzony/ broni od vpicia/ á pobudza ku cielesney zgdzy. I

¶ Tez sama wonia lukowa czyni to iz weze y niedzwiadkowie vciekaią przed nią. K

¶ Tez sok lokowy z piretrum na bolącey zab przylozony/bolesc oddala y robaki z niego wypądza. L

¶ Awszakoz czeste pozywanie tego luku zolądek obciąza/ pragnienie czyni/ krew zapala/á to gdi go kto wiele pozywa. m

¶ Nasienie lukowo/z nasieniem czosnkowym starte na proch á dane z wodlą babczaną/krew zastanawia ktora z piersi plynie. N

¶ Tez sok lukow z oliwą zmieszany/iest dobry na zle rany ktore z krost pochodzą.

¶ Luk polny kazi cialo/abowiem ie drze y gryzie/á czyni bolenie w glowie y vryne pobudza/y rzecz v bialych glow przyrodzoną. P

¶ Tez Emoroidi pobudza ku plynieniu gdi gi vwarzysz á potim na stolecz przylozysz na nie. Q

Tez liscie

R ¶ Tez liscie lukowe z ziarnkami iodlowemi gdi vwarzywszy w wodzie á przylozysz na stolecz/czyni stolce kiedi sie komu chce á niemoze ich miec.

S ¶ Tez naprzeciwko kolice iest dobry luk z oleykiem migdalowym vwarzony/á tym mazac zywot/Auicenna radzi.

Pentafilon.

Piecperst albo Pieziornik.

Capitulum. 168.

A Iest ziele Piecperst o piąci listkoch/ Korzen tego zielá iest suchy w trzecim stopniu/barzo iest malo cieple.

B ¶ Gdi vuarzysz piecperst z bluszczem/á tym sobie vsta bedziesz plokac/ tedi bolenie zebow oddala.

C ¶ Tez gdi vwarzysz piecperst z piretrum/z trochą miodu/tym sobie vsta wymyway/ abowiem od prochnienia vsta y od zagnilosci wybawia.

D ¶ Gdi piecperst z babką vwarzysz á they sie wodi napijesz oczu krowawszy/biegunke zastanawia.

E ¶ Tez gdi to ziele vwarzysz z oczcem á przylozysz na sadzel bolącey/ zapalony/bolenie oddala y ogien piekielny gasi/ á nawiecey gdi soku roschodnikowego kniemu przilozysz/ Itez na zanokcice iest wielkiey pomocy to lekarstwo.

¶ Tez sok z korzenia piecperstowego/ iest dobry naprzeciwko chorobam wątroby/ pluczznym/ itez sie iadom przeciwi/ á nawiecey gdi vwarzysz list tego ziela z listkami senes przilozywszy troche pieyrzu/w winie warz á tego sie napijay/abowiem kwartane vlecza. F

¶ Tez tym ktorzy swietego Valentego niemoc maią/gdi tego ktho ziela przez trzydziesci dni pozywac bedzie/oddala. G

¶ Tez sok tego ziela á nawiecey z liscia iego pozywány/zoltą niemoc oddala/itez fisthule vlecza sok tego ziela wpuszczony w rane/Pandecta. H

¶ Tez gdi vwarzysz korzen tego ziela w oczcie/ iest dobre lekarstwo na rany chodzące z miestcza na miestce/ Itez naprzeciwko zanokcicy/y naprzeciwko swierzbowi/y bolączkam gorącym/ y naprzeciwko bolesciam czsonkowym/itez naprzeciwko rospadlinam albo krostam ktore bywaią w vsciech. I

¶ Tez wino w ktoremby bylo warzono tego ziela liscie/á gdi sie tego wina kto bedzie napijal przez dziesiec dni ten ktori swietego Valentego niemoc ma/oddala. K

¶ Sok z korzenia iego rany spaia ielitowe y Emoroidy zastanawia/Auicenna mowi. L

¶ Sok piecperstow w vsciech trzymany/ wszelkie niemocy vst oddala. m

¶ Gdi ktho z sobą nosi to ziele/ taki czlowiek byua wspomozony wkazdich swych sprauach y owszem kto o co krola bedzie zgdal/otrzyma wszytko maiąc przi sobie to ziele/abowiem czyni czlowieka wymownego y przyiemnego/the rzecz wielki Woyciech twierdzi w xiegach/ w ktorych pisal o moczach ziol taiemnie. N

¶ Tez listki piecperstowe gdi bedą przez noc w winie moczone/á tego wina gdi sie ktho po ranu nopija iest dobre naprzeciwko swietego Walentego niemocy. O

¶ Tez korzenie piecperstowe na proch starte á tego prochu przykladac na wrzodi gnijące/goij wysuszaiącz. P

¶ Liscie piecperstowe wlozone w miod przymieszawszy octu/ tego gdi sie kto bedzie napijal/febre qrartane oddala. Q

¶ Gdi ziele piecperst stluczesz samo krom korzenia z starem sadlem/á z tego vczynisz iako by plastr/ten plastr gdi bedziesz przykladal na rany gleboko gnijące/goij ie barzo. R

 Pipinella

Pipinella:

Biedrzeniecz. Pibernellen.

Capitulum. 169.

A Biedrzeniecz iest ziele podobne samikamieniowi/ niemaiąc rozności iedno w kosmatości/ abowiem Biedrzeniec iest kosmaty/ ale samikamień nieiest kosmaty iest ciepły y suchy.

B ¶ Ma moc pobudzaiącą vryny y rospądzaiącą/ kamień samie w nyrkach y w miecherzu Itez iest dobry naprzećiwko rzezakowi kthory bywa w pusczaniu vryny/ Itez gdi ktho niemoże pusćić vryny/ tedi naprzećiwko tym chorobam/ vwarz biedrzeniec z samikamieniem/ z wroblim prosem/ z korzeniem piothruszczanym/ z sparagowym/ á tego sie napijay po ranu/ abowiem to vwarzenie y naprzećiwko kolice iest dobre.

C ¶ Tez naprzećiwko zatkaniu wątroby y slezjony iest barzo dobry biedrzeniec/ á nawiecej ten syrop tak vczyniony. Weźmi biedrzeńczu samikamienia/ polney dryiakwie/ trłyczu/ każdego z nich po garśći/ kwiatkow fijolkowych/ boragowych/ rozinkow vielkich/ każdego z nich po poł vncij/ nasienia piotruszczanego/ wroblego prosa/ hanyżu/ lakryciey/ korzenia sparagowego/ bagnisowego/ każdego z nich rowno po dwie dragmie/ listhkow senes/ imbieru poł dragmy/ ty wszytkie rzeczy przetłucz grubo á potim warz ie we dwu kwartu wodi/ ażeby trzećia część wywrzała/ potim przecedziwszy oczukruy dobrze á tego sie siropu napijay po ranu we trzy godźiny przed obiadem/ á przed wieczerzą na dwie godźinie/ á wypiwszy ten sirop masz wziąć ty piluły dawszy ie vczynić do apteki tak napisawszy na karcie. Weźmi massi piluł fetidarum/ massi piluł agregatiuarū każdego z nich rowno po połowicy dragmy/ pulpe granorum/ wilczego łyka pieć ziarnek/ zmieszay ty rzeczy pospołu á vczyń piluły z siropem ielenich iezykow w liczbie dziewieć/ á nazaiuthrz po purgacij weźmi kołaczkow za grosz ktore zową diaciminum/ A ieśliby czuł bolenie na bokach/ tedi namazuy sobie maścią dialteą boki w ćieple/ á będziesz miał osobliwe lekarstwo.

Papauer.

Mak. Magsamen.

Capitulum 170.

A Mak biały iest źimny y suchy w wtorim stopniu/ ale czarny mak iest w trzećim stopniu źimny/ Auicenna powieda. Nasienie białego maku wiecey sie godźi ku lekarstwam niszli czarnego maku/ iest szkodliwy á tak niema być pozywany.

B ¶ Spanie czyni mak gdi vczynisz z niego plastr z mlekiem niewieściem/ białku iaiecznego przyczyniwszy/ thego przyłoz na czoło y na skronie na noc.

C ¶ Tez nasienie makowe albo samy makowice stłuczone z oleykiem rożanym/ przykładay na sadzel bolący á zapalony/ bolesć vśmierza y wątrobę zapaloną ochładza.

D ¶ Tez nasienie makowe z fijolkowym oleykiem zmieszane á stłukszy dobrze w mozdzerzu potim namazy sobie tym grzbiet wszytek/ vznasz pomoc w gorących niemocach ktore człowieka wysuszaią iako w suchotach y w innych niemocach zbytnie gorących.

E ¶ Tez naprzećiwko suchośći piersi y inszych członkow vschnieniu/ Konfekt ktory bywa z maku iest barzo dobry/ zową gi w aptekach diapapauer. Albo vczyń lektwarz z soku lakryciey/ z gumi arabicum/ z hanyżu/ z nasienia makowego/ á tak zmieszay ty rzeczy z siropem makowym ktory w aptece naydziesz tego pożywáy po troszce po ranu y na noc/ abowiem to iest dobry lektwarz naprzećiwko suchotam.

F ¶ Tez mak czyni spanie gdi gi vwarzysz w ługu albo w wodzie/ á tem ługiem głowę zmy

G ¶ Tez z maku zamorskiego czynią (iesz. opium ktore iest źimne w czwartym stopniu/ á suche w trzećim stopniu/ ale to iest lekarsthwo szkodliwe.

H ¶ Każdi rodzay makowy iest podobny sobie w liśćiu/ iedno iże w kwiećiu ma rozność/ abowiem ieden mak ma biały kwiat á drugi czarny á drugi czerwony/ drugi rogati kthori ma kwiat żołty/ á wszakże każdi mak wypuszcza z siebie nasienie czarne procz maku białego ktory białe nasienie wypuszcza.

Masz wiedźieć iż opium bywa z soku czarne° maku zamorskiego.

I ¶ Gdi będźie mak warzony w potrawach/ takie potrawy czynią spanie.

K ¶ Tez listki makowe z octem stłuczone/ na opuchłinę przyłozone/ rozpądzaią opuchłinę/ Itez piekielny ogień wypądzaią y bolesć vśmierzaią.

¶ A wszakoż zbytnie mak pożiwany pamięć psuie/ bolenie głowy y vszu z szafranem zmieszany vśmierza. Pandecta swiadek.

Populus.

Topola. Alberbaum.

Capitulum. 171.

A Topola iest drzewko/ ktorego moc iest złożona z osoby wodney y tez ziemskiey subtilney á tak ma moc składaną.

B ¶ Wino w ktorem będą warzone skorki tego drzewka/ iest dobre naprzećiwko denney bolesći y thez ktho vryny nie może zathzrymać. Iednoz doctorowie powiadaią iż by płod odymowało korzenie tego drzewka często pożywane y takiesz liśćie iego odeymuie płod á nawieczey po przyrodzoney niemocy ich.

C ¶ Tez sok z liśćia Topolowego w pospołu w vcho/ bolesćz vspokaia.

D ¶ Thez z tego drzewa wypływa żywicza o ktorey powiada Diascorides iszby była dobra ku lekar-

E ku lekarstwam/ bowiem poht zbytni zastanawia/ y takież biegunkę.

C Też z pąkowia topoley nißlkby liście z siebie wypusciło/ czynią masc w aptekach/ ktora iest zimna/ gorącosci ochładzaiąca y zaciskaiąca/ y sen czyniąca/ á te masc zową doktorowie masc Populeon/ iest w niemałych potrzebach vżyteczna/ á czynią ią z oczek tego drze-
F wa/ á tak y naprzeciwko gorącim febram iest masc dobra topolowa.

C Też gdi namażeß skronie y pulsi v rąky
G v nog tą mascią/ vczyni spanie tym ktorzy spać niemogą.

C Też tha masc zmießana z rożanym oleykiem á z fijołkowym/ gdi temi namażeß wą-
H robę zapaloną/ niewymownie vgaßa zapalenie wątroby.

C Gdi tem namażeß pępek/ pot obficie pobudza. Ktora masc tak bywa czyniona. Weżmi pąpia topolowego ieden funt/ liścia makowego/ liścia pokrzywowego/ liścia bielunowego/ psinkowego/ roschodnikowego/ kaktuczanego/ roiownikowego/ każdego z nich po poł vnciey/ te wßytkie rzeczy przetłucz á warz z winem aż by wßytko wywrzało/ á potym wyciśni przez sukno co namocniey możeß/ á onemu co przecedziß przyday sadła wieprzowego świeżego nie solonego ile potrzeba/ á tak to zmießay wespołek na panewce na węglu/ potim zchoway á vżyway na ty potrzeby. Serapio powieda.

Pastinaca siluestris.

Pasternak albo polna marchew.
Wild maren.

Capitulum. 172.

A Pasternak polny/ to iest polna marchew albo srocze gniazdo/ Ktorego moc iest zagrzewaiąca/ y otwieraiąca vrynę pobudza/ y rzecz przyrodzoną paniam/ á nawie-
B tßą ma moc nasienie z korzeniem ku tem rzeczam.

C Gdi vczyniß parzenie z liścia marchwie polney wespołek z bylicą vwarzywßy w winie albo w wodzie/ chorobę białym

głowam przywodzi.

C Vwarz nasienie polney marchwie z nasieniem piotrußczanym/ z nasieniem włoskie- E
go kopru/ tego sie napijay/ abowiem rzezak y cięßkie pußczanie vryny oddala.

C Też vwarz polną marchew z liściem wysokiego ślazu/ z korzeniem liliowem/ z maio- D
wym masłem/ te rzeczy wßytki w możdzerzu stłucz a vczyń plastr/ ktori iest barzo dobri na pleurę.

C Thez korzenie polney marchwie w karmiach pożywane/ pobudza chćiwosc ku rze- E
czam cielesnym/ y rymę pobodza ku wysciu/ á wßakoż pasternak polny niedobry iest ku iedzeniu sam/ lepßy iest domowy/ bowiem iest smacznieyßy/ też wiatry czyni y gamracią stroi/ ale polny pasternak nieczyni takich wiatrow/ á więcey vryny wywodzi/ y rzecz przyrodzoną białym głowam.

C Też rospądza guzy gdi gi vwarzyß z czer- F
woną lebiodką/ á na miestce chore przyłożyß. Awßakoż nasienie pasternakowe iest więtßey mocy na ty to choroby nißli korzenie/ dla wilkości ktora więtßa w nasieniu nißli w samey marchwi/ ale korzenie podle niego pasternakowe iey mnieyße na każdą z tych niemocy.

C Pandecta mowi iż korzenie pasternaku G
polnego na ßygi przywiązane/ opuchłinę wypądza z ßyie/

C Też kto ma przy sobie korzeń tey to marchwie H

chwie/ wężowi ßkodzić niedopußcza. Macer powieda.

Pastinaca domestica.

Pasternak domowy.
Muren.

Capitulum. 173.

A Pasternak domowy iest ciepły około wtorego stopnia/ y wilki trochę mniey/ iest dwoiaki/ domowy y polny/ Ten pasternak domowy więczey sie godzi ku pokarmam nißli ku lekarsthwam/ ma własnosc krew grubą czynić y obfitą á thak chćiwosc cielesną pobudza. Pasternak poki ießcze iest świeży tedi iesth lepßy/ ale suchy iest mnieyßey mocy.

B C Gdi nakraieß korzenia pasternakowego/ á nakładzieß go w czukier/ tego będzieß pożywał na noc/ abowiem chćiwosc cielesną pobudza/ i też krew grubą mnoży/ y nasienie męskie/ też trawienie dobre czyni á nawięcey tym obyczaiem sprawuią. Weżmi korzenia pasternakowego vkopanego vwarz dobrze/ á potim vwarzywßy skray drobno á wyciśni z wodi á potim nakładź tego korzenia w miod odßymowany/ warz ażeby miod wywrzał/ ale maß często rußać aby ku rynce nieprzywrzało/ á potim na ostatek przyłoż ßyßek kthore zową pinee w aptece naydzieß/ potim przyłoż cinamonu/ imbieru/ gałganu/ mußkatowego kwiatu y orzechu mußkatowego/ thego pożywaj po ranu dla posilenia żołądka/ y dla dobrey krwie pomnożenia/ y też dla pomnożenia męskiego nasienia.

C Też tymże obyczaiem bywa konfekt z mi- C
kołayku/ abowiem pasternak domowy iest strawnieyßy nißli polny/ więcey pobudza ku cielesney żądzy dla wilkości y ciepłości swoiey ktore rzeczi wspomagaią te chćiwosc cielesną. Pandecta o tym powieda.

Palacium leporis.

Pałac zaieczy. Hasen palacz.

Capitulum. 174.

Iest ziele zaieczy pałac mleczowi podobne/ iedno iż liść ma kończystßy/ korzeń podo- A
bny zielu łamikamieniowemu/ kwiat na sobie ma drobny/ nasienie okrągłe/ niektorzy zową tho ziele domkiem zaiączowym/ á drudzy pałacem zaiączowym albo zaiecze ziele á to dla tego iż to ziele broni zaiąca od melankoliiey ktori z przyrodzenia melankolik/ rośćie to ziele na mieśćach ćienistych y też na piasczystych.

B ¶ To ziele zaieczy pałacek iest dobre ludziem melankolicznym / to iest ludziem smuthnym troskliwym / á zwłaszcza kiedi bedzie w winie v warzono / á tak to iesth wino barzo dobre ludziem zarazonym paralizem / y tym ktorzi kolike cierpią.

C ¶ Tez korzeń pałaczku zaieczego w winie v warzony / vryne pedzi y kamień łamie krwawą biegunke zastanawia.

D ¶ Tez korzeń tego ziela na szyi zawieszony śmiałość czyni á boiaźń oddala.

E ¶ Tez samo ziele w winie vwarzone á pite / quartane leczy / y wszelką niemoc ślezyony oddala mocnie.

Panis porcinus : Artanita.

Obraski. Erden nuß.

Capitulum. 175.

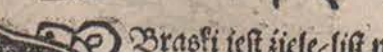

A Obraski iest ziele / list ma podobny bluszczowemu / iedno że iesth nieiako białościami okropiony / preth ciemny ku czarności skłoniony / na połtory piedźi w zwysz roście / kwiath na samym wierzchu wyrasta podobny rozanemu korzeń tego ziela czarny á wnątrz biały / okragły / szyroki / płaski rzepie podobny á nawiecey pod cieniem drzewa wyrasta.

Galenus w szostych xięgach simplicium pisze iż panis porcinus to iest obraski ma rozmaitą moc / naprzod ocieraiącą / roskrawaiącą / przyciągaiącą y rozpądzaiącą. Jest tez drugi rodzay tego ziela ktori zową Grekowie Ciclatemon / list ma podobny bluszczowemu iedno iż mnieyszy / pret ma miąższy sękowati / kthori gdi doroście drzewa tedi sie dzierzi iako bluszcz kwiat ma biały woniaiący / nasienie ma iakoby iagoda tłuste / tak iż gdi roskąsisz / thedi wilkość klijowata iako lep z niego wychodzi / awszakoz to nasienie y samo ziele nie iest vzyteczne ku lekarstwu. Na suchych miestcach á niewyprawnych roście / to Plinius mowi kthory pisze o pierwszym zielu iż iesth ciepłe w trzecim stopniu / korzeń im wiethszy tim lepszy / świezy wiethszey mocy nizli suchy. Ma to ziele być zbierano na końcu iesieni y suszono na słońcu á na czworo ma być korzeń skraiany á na nici wieszany.

B ¶ Vzytek tego ziela y korzenia ten iest / Pandecta. Ktoby miał Emoroidi głuche / to iesth zyły w stolczu napeczniałe od krwie melankoliczney / tedi prochem tego korzenia posip / otwarzaią sie zyły y krew złą czarną wywodzi z wielkim vlzeniem ciała. Takiesz y sokiem tego ziela gdi namazesz / otwieraią sie ty to zyły.

C ¶ Tez na Tenasmon / to iesth na wydimanie / sok tego korzenia z oliwą zmieszany á na rynce przysmazony / rozmoczywszy w tym bawełne przyłoz na ielito / bedzie stolec krom wydimania.

D ¶ Tez Serapion pisze. Wezmi soku korzenia tego ze trzy łyszki albo ze czterzy / cukru czo złoty zawazy / zmieszay społem á przywarz iżby tego trzecia część wywrzała á kthoby miał zołtą niemoc day mu czczo wypić / vleczysz pewnie te niemoc.

E ¶ Tez z powieści Galenowey / iżby sok thego ziela korzenia z sitą miodową vsmazony w rynce każdego rowno wziąwszy / iest lekarsthwo doświadczone na zołtą niemoc gdi bedzie ze trzy razy dano tak wiele co dobrą łyszką srebrną mozesz wziąć.

F ¶ Tez Mesue piszące de Artanita / to iesth o thym zielu kthore zowiemy obraski wypisuie maść iedne kthorą powieda być vzyteczną na wiele niemocy z tego ziela.

G ¶ Tez sok korzenia tego ziela z miodem zmieszany á w nozrze wpuszczony / czyni kichanie / á z tąd sie głowa czyści.

H ¶ Tez korzeń starty albo stłuczony á na pe[…] pe[…] przyłozony / stolce czyni y swą rzecz przyrodzoną paniam pobudza.

I ¶ Tez piszą o korzeniu artenite tych tho obraskow / iż gdiby niewiasta brzemienna postała chwilę nad nim / thedi hnet dzieciątko porzuci.

Pes coruinus.

Sturzesz. Raben fuß.

Capitulum. 176.

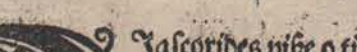

A Diascorides pisze o tim zielu ktore zowie po greczku Clinopodium / iż iest ziele wzrosthu gestego na dwie piedźi nad ziemią / roście na ziemi kamienistey / list ma przypodobny byliczowemu / kwiathek szanthowemu kwiatu.

Galenus septimo simplicium farmacorum pisze iże to ziele iest ciepłe richło w trzecim stopniu / takiesz tez y wysuszaiące.

B ¶ Diascorides to ziele samo w wodzie albo w winie vwarzone á dane ku piciu / chroni ia di rozlewać sie po ciele / ale gi trawi.

C ¶ Tez ludziem stłuczonym albo z iakie° wysokiego miestca vpadnionym iest dobre / ciężkie odchodzenie vryny vlzewa.

D ¶ Tez swoie rzecz paniam pedzi / itez dzieciątka niedoprzeza donosić gdi bedzie ku piciu dane vwarz[…] ie w winie.

E ¶ Auicenna tez pisze o nim w wtorich xięgach Capitulo de pede coruino iżby to miało moc kolike leczyć y biegunke stanowić / ma wkosności w sobie korzenia paluchowego.

Paweł lekarz powieda iżby vsmierzało to ziele boleści członkowe posilaiąc ie y wypądzaiąc nieczystości z nich.

Pes columbinus.

Gołębia noga. Tauben fueß.

Capitulum. 177.

A Gołębia noga / te° ziela iest troy rodzay / Jedno iest ktore łacinnicy y grekowie zową Amomum / Drugie iest ktore ma list mały á okrągły szeroko nasiekany / pret cienki á niedługi / ku rumianości podobny węzłowaty / przi ktorich liście wyrasta dwoie / to iest z iedney strony ieden list á z drugiey strony drugi list / nasienie po trzech po czterzech ziarnkach na iednym miestcu roście wpośrzodku głowek iako igła.

Trzeci rodzay tego to ziela gołębiey nogi ktore zową Anagiros o ktorim Galenus w szostich xięgach simplicium farmacorum pisze temi słowy. Anagirus iest ziele smrodliwe / smaku kwaśnego / áwszakże iest ciepłe / list poki iesth zielony tedi dla wilgotności nietak barzo kwaśny / ale suchy ma moc vcinaiącą y zbythnie wysuszaiącą.

Nasienie

B ¶ Nasienie iego wracanie czyni ázwłaszcza kiedi bedzie w wodzie vwarzone tedi flegme z
C zołgdka wypgdza.
¶ Tez gdiby kthora pani miała zadußenie macice/okadzenie nasieniem tego ziela bedzie
D prozna złego.
¶ Tez y łozysko kthore po porodzeniu w pa-
E niach zostaie/kadzenie tym nasieniem wypg-
¶ Tez swiętego Valentego niemoc (dza- vßmierza/y vpadłego człowieka z ziemie podnosi kurzenie przerzeczone.

Pistacea fistica.

Capitulum. 178.

A Tho słowo Pistacea iest grecz kie/Fistica łacinskie/kthoremi słowy to ziele zowg/ nie roscie w naßych krainach a le w Damaßku y w Grecij iedno iż iest ziele azwłaßcza owoc iego vżyteczny kthorego doktorowie często vżywaig w niektorich niemoczach:
B ¶ Naprzod według powieści Diascoridis/ iż iest owoc tego ziela barzo dobry na przeciwko niemoczam płucznym/wgtrobnym z wßytkich piersi.
Serapio piße o tim owoczu powiedaigc iż iest subtelnego przirodzenia/smaku przigorzkngcego/zagrzewaigcey y wysußaigcey więcey nißli orzechy lasłowe.

¶ Takież tez y Galenus swiadczy powieda- C igc iżby tego ziela była wielka obfitosc w Alxandriey w ziemi Egiptskiey/ malg tucznosc daie/ awßakoż wgtrobie iest barzo przyiemne/ tym obyczaiem iż nieczystosci z niey purguie/ á potim ig posila dla smaku przirodzonego/ y korzennego. Niektorzi pißg o pistacijach żeby miały zołgdkowi ßkodzić/w tym iest wgtpienie miedzi lekarzmi/awßakoż ie przipráwiu ig z czukrem.

Platanus.

Jawor. Ahoren.

Capitulum 179.

Jawor iest drzewo/listu ßerokiego/kthori list podobny ręce człowieczey/smaku troche gorzkiego á cierpnigcego/ skora na samym drze- A wie iesth migßßza ... rumianości poßła/samo drzewo ro... tez barwe ma srzedkiem miedzi r... ... á ...miedzi

miedzy bladoscig/ to iest z blada rumiang kwitnie to drzewo drobnym á bladim kwiatem na miesczu tego kwiecia wychodzi nasienie z ziarnek ktore takież sg z blada rumiane/chropawe/á tymi ziarnki w Jspanij sukna farbu ig/ktore zowg palma Cristi/ to iest dłoń Crystusowa: Galenus w siodmych xiegach simplici. farm. capit. de platano piße/ iż Jawor iest miernie zimne° a wilkiego przyrodzenia/ Takież tez y Diascorides wypisuie włosnosci tego drzewa/tu iest napisano dla tego iż go lekarze vżywaig w niektorych niemoczach.
B ¶ Galenus piße na miesthczu wyßßzey namienionym/list tego drzewa poki iest zielony ztarwßy gi w donicy/ przyłożże na bolgczke/ktora na kolenie bywa/natychmiast bolesc od-
C ¶ Tez gdi z skori tego drzewa vczyń (eydzie. niß proch/ á vwarzyß gi w occie/ tedi płokanie vst tym occtem ciepło/ bolesc zebowg od-
D ¶ Tez owoc tego drzewa stłuczony (dala. na miałki proch á z wieprzowym ßmalcem zmießany/iesth dobre lekarstwo przykładać na miestce ogniem albo woda sparzone.
E ¶ Tez popioł z skorek iaworowych wysußa wilkosci w ranach y w fistułach barzo mocznie á potym goij.
F ¶ Proch z liscia á z owoczu thego drzewa iest ßkodliwy płuczam wysußaigcz zbytnie vilgosc przyrodzong/á tak głos psuie/ oczom tez barzo wadzi.
G ¶ Tez skore z owocem spaliwßy á vczyń proch/ktory zmießay z ßmalcem wieprzowym á vczyń masc/á te masc przykładay na złe rany gnoiste/czysci/wysußa y goij barzo dobrze
H ¶ Tez skorki tego drzewa stłuczone na proch á w vinie przivarzone/iad wßelki psuig tak weżowy iako j niedzwiadkowy/gdi bedzie miesce z ranione mazane/y możeß sie dać te° vina na (pić.

Pellicinus.

Wilczy groch. Ahoren.

Capitulum 180.

A Wilczy groch iest ziele kthore miedzy pßeniczg roscie j miedzi ięczmieniem: rosczki albo gałgski ma gęste á subtelne/takież tez j listeczki ma cienkie á barzo małe/na ktorym zielu miesigczki wyrastaig w kthorych sg ziarnka po trzech w kazdym miesigczku/smaku gorzkiego á troche żołtawe.

¶ Pißg lekarze starzy azwłgßcza Alexander B iżby płod poczęty miało mocz tracić/ y białym głowam ich rzecz przyrodzong mocznie poru
¶ Takież tez y Galenus w xiegach (ßac. C simpli. far. piße powiedaigc/ iż nasienie tego ziela iest rumiane á barzo gorzkie przykrg gorzkoscig: ma te włosnosc iż z ielit wypadza wßelkie nieczystosci/á tak na kolike iest dobre/ takież tez y gałgski tego ziela vczynig.

Paucedanum.

Wßywy kopr. Lausen tille.

Capitulum 181.

Wßzywy kopr iest ziele maigce list podobny t ... łyczowemu zielu/kthore v samego korzenia wypußcza iakoby nieiakie włosy cienkie kor- A zonki/pręt albo gałgski podobne włoskiemu koprowi/kwiat żołty/korzeń z wierzchu czarny á wngthrz biały / woniey przykrey/migßßzy á pełny wilgothnosc / roscie przy gorach gdzie słońce mało do hodzi.
Przy korzeniu tego ziela roscie niektora rzecz podobna kadzidłu: Poki sok iest w korzeniu tego ziela/poty mocz ma/ale gdy sok wycisnieß/ tedy korzeń iuz barzo małey moczy iest/awßa-

yż ci ludzie ktorzy wyćiskaią sok z tego korze-nia przychodzą o wielkie bolenie głowy/ y o zaćmienie wzroku.

℄ Galenus w osmych xiegach simpli. far. capitulo de paucedano powieda/ iż korzeń tego ziela iest ktoreo vżywamy/ á sok wyćiśniony z niego iest wietszey mocy zagrzewaiącey/ ospądzaiącey/ scienczaiącey/ y vkrawaiącey.

℄ Serapio pisze/ sok z tego korzenia wyćiśniony a potim zrożanym oleykiem á z occtem mieszany/ pamieć zginełą do kończa zasie p-zywracza/ y szalonemu rozum daie/ gdi głowe ogoliwszy kielko razow namażesz/ ytez naprzećiwko s. Valentego niemocy iest niepospolite lekarstwo.

℄ Też sok tego korzenia z oliwą zmieszany/ troche occtu winnego do nich przicżyn wszyiesth lekarstwo na przećiwko boleściam głownym/ naprzećiwko paralizowym/ y na przećiwko vschnieniu y skurczeniu członkow/ gdi tym bedziesz mazał.

E ℄ Też kądzenie z dosu białey głowie z thego korzenia vczynione z niepłodney płodną czyni/ człowieka zbytnie spiącego czyni czuynym y kurzenie ono wszelki gad z domu wygania.

F ℄ Też sok przerzeczony z rożanym oleykiem zmieszany/ boleści vszne vsmierza gdi tego ciepło w vcho wpuściż/ y zębowe boleści oddala.

G ℄ Też kaszel y dichawice leczy gdi tego soku wiaie kokosze wpuści z troche ápotim vpieczesz miekko/ dayże onemu człowiekowi wypić/ y stolce bedzie miał lekkie z vlżeniem żołądka y slezjony/ y piersiam wolne oddichanie czyniącz.

℄ Też korzeń wszywego kopru iakmiarz też ma moc na przećiwko thym wszytkim niemoczam przerzeczonym/ awszakoż osobnie gdi bedzie vsuszony á na proch starti/ tedi kości z rany wyrzucza/ bliznę (w ranie ktora sie richło goi) czyni/ á tak proch tego korzenia vżytecznie od barwierzow w masci bywa kładziony/ dla tego iż ma moc czyścić rane y ciałem naraszczać. H

℄ Też Galenus radzi korzeń w winie warzyć á oczukrowawszy albo osłodziwszy dać trunek ciepło wypić/ powieda iż nieczystości z piersi z płucz przez stolce wywodzi/ ytez sama para oneo korzenia w vsta brana/ czyni vlżenie ćiężkiego oddychania w piersiach. I

℄ Też sam korzeń albo proch ieo zeby vmocznia sprochniałe y boleści ich vsmierza barzo rychło/ może być cżały rok y przez dwie lecie w czałey mocy zachowany/ á wszakoż im świeższy tym lepszy. K

℄ Też samo ziele wszywy kopr w wodzie vwarzony á na dymiona białey głowie przykłożony ktora ćierpi zastanowienie przirodzoney rzeczy/ pobudza mocnie ich rzecz przirodzoną. L

Persicus.

Brzoskinia. Pfersig.

Capitulum 182.

Brzoskinia iest drzewo ktore iest po łaćinie rzeczone persicus dla thego iż w Perskiey ziemi tym imieniem rzeczony zaczny człowiek tho drzewo rozpłodził. Owocz tego drzewa w Persij iest niedobry á prawie iadowity ku iedzeniu/ ale w naszych krainach iest barzo przijemny á nicz nieszkodzi ktho go miernie pożywa. A Plinius mowi w trzenastych xiegach powiedaiąc iż też w Egipćie rośćie drzewo brzoskiniowe na xstałt gruszki/ w ty krainy nasze niebarzo dawno iest wniesione drzewo brzoskiniowe. Z samego drzewa y gałęzi iego y liścia smak iest gorski/ oćieraiący: owoc zbytnie iedziony szkodzi żołądkowi y niestrawność w nim czyni dla przirodzoney zimności swoiey z wilgotnością zmieszaney około

ney około trzećiego stopnia.

B ℄ Włosność brzoszkinie. Diascorides Brzoskinie odmiekczaią żywot gdi są dozrzałe á świeże/ ale niedozrzałe á ktemu vwiedłe/ te wiecey zastanawiaią stolce.

C ℄ Też woda w ktoreyby wrzały brzoszkinie/ trucżenie w żołądku y w ielitach oddala/ Ale list brzoskiniowy vsuszony á na proch stłuczony/ krew zastanawia mocznie z kądbykolwiek płynęła/ gdi tym prochem bedzie posypano/ y też glisti w żiwoćie v dzieći zabija dany spolewką abo na pępek z oliwą zmieszawszy namazać.

D ℄ Mezue pisze/ gdi liście brzoskiniowe wespołek y z kwiatem bedzie stłuczono w możdżerzu/ á potim bedzie sok wyczyśniony z tego liśćia/ ktorego gdi sie dasz z łyszkę napić temu ktoby miał gryzienie w żywoćie od iakich kolwie chrobakow/ zabija ie mocnie y stolcem wyrzucza z żywota. Takież też czyni tym chrobakom ktore bywaią w vszoch/ zową ie skorki/ zabija ie y wyrzucza wen.

E ℄ Też oleiek w aptekach czynią z iądrek brzoskiniowych/ ktori iest doświadczony na bolenie vszu kiedi bedzie ciepło po kropce w vcho wpuszczony y około vszu pomazowan.

℄ Tenże Mezue pisze o nich iże pragnienie oddalaią y żołądek posilaią azwłaszcza brzoskinie małe wonią nieprzijemną z vst oddalaią/ y owszem lubiezną czynią. F

℄ Thez Auicenna pisze o brzoskiniach iż są wilgotnego przyrodzenia á przeto też łaczno prochnieią w żołądku mdłym/ kthore też bronią płynienia wilkośći złych do żołądka z inszych członkow dla swey ćierpnośći ktora sie złącz yła pospołu z odwilżenim żywota. G

℄ Daią też chęć ku iedzeniu/ ale brzoskinie niemaią być iedzione po inszych potravach/ á bowiem czynią niestrawność onego wszytkieo pokarmu pierwey iedzionego/ ale maią być iedzione przed inszemi karmiami/ dla tego iż sie richło trawią w żołądku y richło potim z żołądka wychodzą/ za ktoremi też y inszy pokarm postepuie. Zawsze świeże są lepsze niżli suszone aczkolwiek y suszone daią tuczności człowiekowi niemało. H

℄ Tenże Auicenna radzi dawać brzoskinie ludziem tym kthorzy miewaią niemocy z melankoliey spaloney/ iako tym czo miewaią kwarthany/ czo miewaią melankolią iż od rozumu odchodzą/ tedi thakim są brzoskinie dobre ku iedzeniu dla odwilżenia ćiała y krwie spaloney. I

Persoliata.

Pepkowe ziele. Nabel kraut.

Capitulum 183.

A Ziele to ma list podobny ſzałwiowemu liſtu/ ktori liſt obeymuie rozgi przy ktorych roſcie/ na kamiennych y na piaſzczijſtich mieſtcach roſcie.
Proch vczinionny z liſcia tego ziela/ danyku piciu w winie tym kthorzy ſą roſpukli/ oſobną pomoc dawa.
B Tez gdiby ktori człowiek albo dziecie miało rane na pepku/ to ziele ſtłuczone z liſciem/ przyłożone na pepek/ rany barzo mocznie goi a zwłaſzcza gdi ktoremu dziecieciu pepek roſcie z żywota/ tedi iedno przykładay tego ziela ſtłuczonego na ſamy pepek/ wpedziſz wnąthrz á niebedzie z niego wyraſtał.

Psilium.

Capitulum 184.

A Jeſt Pſilium ziele liſtu koſmatego y ſamo wſzytko ziele koſmate/ gałąſki prawie z ſamego poſrzodka pretha wyraſtaią/ ſamo ziele wzwyſz na połtory piedzi/ na ...nym wierzchu tego ziela głowieczki roſtą o... ale po dwu y po czterzech w ktorich ieſt na... czarne á twarde iako mak wielkie. To ...e ieſt k... vżywaią ...im zimego przyrodzenia/ barzo mało wyſuſzaiącego/ ktore naſienie w wode ſie zanarza takie ieſt lepſze. Niektorzy zową to ziele Pulicaria herba/ to ieſt pleſzne ziele/ iż naſienie iego ieſth pchłam podobne. Naſienie tego ziela ma włoſnoſć odmiekczaiącza żywota tak iż ſtolec pobudza/ awſzakoż Joannes Mezue capitu. de pſilio piſze iż ieſt troiakiey farby/ iedno białe drugie czarne/ trzecie brunatne/ lepſze ieſt miedzi nimi ktore ieſt pełne á mięſſze á w wode ſie pogrąża. Jeſt to ziele dwoiakiey mocy rozney/ bowiem dzień tego ziela ieſt zagrzewaiący w czwartym ſtopniu/ a tak ieſt moci przenikaiącey/ zarumieniaiącey/ itez bębele czyniący/ á na koniecz ieſt rzecz iadowita/ ſkora zwierzchnia ieſt zbytnie oziębiaiącza.
B Serapio z powieſci Diaſcoridis piſze iż ſamo ziele gdi bedzie ſtłuczone á z rożanym olevkiem á z octem vczyniony plaſtr thedi ma moc vſmierzać bol y zapalenie każdego wrzodu/ y członkow boleſci oddala/ y bolenie głowy odeymuie gdi bedzie na ciemie y na czoło przyłożon/ troche rożaney wodki ktemu przilawſzy.
C Tez to ziele ſtłuczone á z octem zmieſzane/ roſpukłym dzieciom ieſt plaſtr vżyteczny/ Tez broni roſc pepka gdi bedzie przyłożon na mieſtczu.
D Tez woda w kthorey by warzono pſilium oczukrowana/ chłodzi człowieka y pragnienie oddala zbytnie w gorących febrach/ y ſtolce lekko czyni.
E Mezue znamienity lekarz ten takież piſze o tym zielu/ iż ma moc vſmierzaiączą/ rzezanie y darcie wnętrzne ktore bywa w ielitach/ gładząc y odwilżaiąc zdrapanie ich/ wydimanie krom ſtolca (zową te niemoc tenaſmon) oddala przywodząc lekko ſtolecz.
F Sok wyciſniony z niego tez otwiera żywot/ iedno iż barzo oziębia/ kthore oziębienie może być cieplemi rzeczami naprawiono/ iako cynamonem/ tatarſkim zielem abo korzennym winem.
G Tez naſienie tego ziela ſmażone abo vſuſzone/ zatwierdza żywot/ ale tak ſurowe czyni przepuſzczenie/ ktorego naſieni... ...a na iedno wziecie ieſt czo dwa groſ... ...tho naſienie troſzke przetłukſzy ... no ...

wypić/ abowiem czyni przepuſzczenie/ kolere wypądza/ a tak ieſt dobre lekarſthwo w gorących febrach w tercijanach y włożnych ogniowych niemoczach/ dla tego iże chłodzi/ pragnienia broni/ y wolnoſć oddichania w pierſiach czyni.

Palma Cristi.

Dłoń Cryſtowa.

Capitulum 185.

A Na kgłach y w leſiech to ziele roſcie/ liſt ma przy ziemi á na nich ſą mieſthcza poczerniałe/ korzenie ma ſzerokie iako dłoń z palcy/ pret na iedne piądz od ziemie/ á zwierzchu około preta ma kwiatki białey brunatnoſci/ ieſth przyrodzenia powietrznego w pierwſzym ſtopniu/ ma moc właſną iadowitoſć z człowieka wymiatać/ gdiby ie kto v ſiebie noſił/ thrucizny ani babich czar nietrzeba ſie bać.
B Auicenna piſze iż ieſt gorące y ſuche w wtorim ſtopniu/ moc ma ocieraiączą/ czyſcicą ciała/ członkom pomaga wich przekazach tez od złego rozumu ku rozumowi przywodzi.

Piperata.

Pieprzyczka. albo Włoska rzezucha. Pfefer kraut.

Capitulum. 186.

Ogrodne ziele ieſt liſtu ſzerokiego y długiego iako czerwona mietka ale wietſzy/ pobielałey zielonoſci/ ſmaku kąſaiącego barzo y palące/ ſzakże tez z niego działaią/ gorącoſć w nim panuie aże ku czwartemu ſtopniu A
Ma moc rzeczy zimne roſpuſzczać/ w oleiu gdi ią vſmażyſz á tym ciało troche potrzeſz/ pot wzbudza/ febre zimną odpądza/ dne trzew v ſtarych ludzi odeymuie/ tez nadymanie czyni mocz zaſtanowiony przepuſzcza.

Passule.

Greczkie wino. Weinper.

Capitulum. 187.

Jeſth cieplego przyrodzenia w pierwſzym ſthopniu/ powietrznoſć w n m panuie/ Tez ma moc iako y rozynki/ gdi gi wyciſnieſz z gronek á thcy wodnoſci bedzieſz pożywał za lekarſtwo/ pierſi miekczy/ wąthrobe y ... A

 ledzw...

ledzwi czysci / kamien z czlowieka wypądza / chec czyni ku iedzeniu gdi ie vwarzi z babką á pije te wode / krwią plwanie zastanawia.

Pes milui.

Kania noga. Gaier fuss.

Capitulum 188.

A Nsiawicznie to ziele przi lesiech á przy mokryth miestczach roscie. Listy ma iako kozlek skarbowane á w posrzodku cierwone / pret wyso... ...iath

bialy á dlugi iakoby kotcze ogony. Ma mocz goić zimnice czwartego dnia / warzyć to z ielenim iezykiem á to pić / zimnice leczy / dne vsmierza wszytkiego ciala.

Premorsa.

Czartowo zebro.

Capitulum 189.

A PRzy lesiech y na niektorych łąkach to ziele roscie / korzeń ma w koło pobielaly á w posrzodku iakoby okasil / listhy ma dlugie szerokie á gladkie po ziemi ie kladzie / pret wypuszcza na lokieć w zwysz á na wierzchu ma gloweczkę modrą. Jest przirodzenia ciepłego w trzecim stopniu / suchego w wtorym. Ma moc otwieraiącza / przenikaiącza / wygryzaiącza / y pot pobudzaiącza.

B Proch z korzenia tego ziela z prochem biedrzeńczowym zmieszać / tedi ciało ktore bywa iakoby wodi pełno (czo sie to zstawa dla zimnych wilkosci) rospuszcza á czyni łacznieysze ku wygnaniu tych wilkosci / fortki przechodne w ciele otwiera / a potim wilkość tey wodnocielnosci wygania.

C Też moc wygania / duszność z kaszlem w piersiach odyma / A to tak czyniąc. Warz naprzod w winie korzeń piotruszczany / á potim w tym samym winie pożyway tych prochow po ranu

po ranu y wieczor / dnę trzewną vsmierza.

D Gdiby mor na owce albo na iny dobythek padl / dawać to bydłu ieść posałaiąc / ale vwarzyć / á gdi iego sok wleiesz do wodi á tho dasz pić / wszytki czary od bydła idą precz.

E Też kthoby miał niemoc padaiącą / albo komuby sie dopiero przydała / stłucz korzeń tego ziela z korzeniem piwoniowym / á dawać niemocznemu w szalwiowey wodce / albo thak ten korzeń surowo gryść / mocznie oddala thę niemoc / á masz go pożywać ze trzy niedziele.

Pilosella.

Kosmaczek. Wundkraut.

Capitulum. 190.

A KOsmaczek iesth ziele lesne / wysokie / listy ma dlugie / szerokie / miekkie na kończu cienkie / pobielałe / preti puszcza wysokie ku gorze od korzenia á około pręcia listeczki drobniuchne z gałąski / na wierzchu maią głowečzki kosmate z kwiatem brunathnym / á wtich głowkach nasienie maluczkie / nasienie białe á podługowathe á barzo twarde / gałąski nie są okrągłe ale niciako granowite. Jest przyrodzenia napoły zimnego y napoły ciepłego / wszakoż wždi wieczey ma gorączości z niciaką gorzkością. Ma moc ocierać / czyścić / naprawiać / y bolesci vsmierzać.

B Warz kosmaczek z biedrzeńcem (niebedziesz li miał mnieyszego tedi z tym pospolitim wszytko dobrze) z zielem czo ie zową wołowy iezyk / z zielem czo ie zową gruszczyczka / z zielem ktore zową starczek / z żywokostem mnieyszym / warz to w czystym starim piwie wczarnym albo też y prostym / day to pić rannym / stłuczonym / z wysoka vpadłym / vbitym suchemi ranami / albo wszytkim ktorzyby takowemi vrazy byli obciążeni / barzo to lekarstwo pożyteczne iest wszytkim takowym / iteż zemdlonym od cieszkiey prace / od dźwigania cieszkiego przerwanym.

C Też voda tego kosmaczku zmieszana z miodem / z mąką wilczego grochu / rany czysci y mieso w nich naraszcza / swierzb spądza / bolesć y otok z rany wyciąga.

Niektorzy w miasto tego kosmaczku biorą korzenie niedospiałkowe / ale wtim błądzą / wszak może słynąć kosmaczek polny.

D To ziele gruszeczka o ktorimem powiedał że go tam potrzeba wtho lekarstwo / inaczciem ci go po polsku mianować nieumiał / telko to ziele w lesiech roscie / list ma podobny polney gruszce / latorosl ma dlugą barzo / po ziemi sie pnie / á około latorosli kwiatek białawy / gdi kwiątek opadnie / tedi na nim iagodi zielone zostaią.

Persicaria.

Rdest. Flech kraut.

Capitulum 191.

A Rdest ma listy podobne brzoskwianemu y iey podobny iest w mocy. Jest tez y drugi ktori ma na lisciech miestca czarne/ ma tez moc czerwie w ciele zabijac iako y list brzoskwiany. Ktoreby bydle miało chrobaki z obrazenia w ranie/tedi rdest stłucz a wycisnąwszy wode z niego zielong/ tą vodą wymywaj á chcesli aby tho moczniey działało/ włoz gi pierwey do gorzelczu/ á potim do rany wpusczay.

B ℂ Tez gdi gi stłuczesz á bedziesz brzuch okładał/glisty vmarza w zywocie. Ten rdest roscie przi mokrych miestczach/ ktori niema na liscie czarnosci/iest kąsania barzo ostrego/ az gi niektorzi zową pierz wodny/ ale gi podobniey zwac rzezucha wodna/ słowie senecion.

Pulicaria.

Pleśnik. Floch kraut.

Capitulum 192.

A Pleśnik dla tego iest nazwan iz od niego zdychaią pchły. Jest ziele troie/ wielkie y mnieysze/ Wietszy y namnieyszy są sobie podobni w lisciu y w kwieciu/ list maią podobny oliwnemu albo [illegible] wierzbowemu ale [illegible] ostrzeysz [illegible] y/ wietszą ma wonią nie lubą/ iest wyssy niz łokiec/ á mnieyszy iako tego poł/ kwiat ma zołty/korzenia iest niepozytecznego/ wszytki są iednakiey mocy y iednakiego pozytku w lekarstwie. Jest tedi pleśnik gorącego przyrodzenia w trzecim stopniu a suchego w wtorym. Ma moc rospusczaiącą/ warzyc gi w wodzie á polewac ziemie/ pchły pozdichaią/albo go po ziemi nasłac/vkąszenie od iadowitego zwierzecia leczy.

ℂ Gdi wielki z mnieyszym vsmazysz w oleiu zimnosc wszelką gdziebykolwiek była/ gdi tym pomazesz zagrzewa y odpądza/ w winie warzony á pity dusznosc w piersiach odeymuie. B

ℂ Tez vwarzyc list z kwiatem w vinie á pic iadowi kserczu przystepic nie da/ vpławy niewiescie y mocz zastanowiony/ y plod vmarły wygania. C

ℂ Tez gi warzyc w wodzie á vczynic wanne aby w tim pani siedziała/bolesc w maćicy vkracza y wyczyscia ią. D

ℂ Srzedni pleśnik roscie na mieszczach vilkich/ á nieiest tak wonny iest silny/ preth ma długi na połthora łokcia/listy miekkie á mało pozyteczne. E

Poligonia.

Capitulum. 193.

Diascorides pisze o tym zielu ktore Poligonus zowie/ iest ziele maiące cienkie rozdze á barzo sekowate/ ktore sie na ziemi scielą/list rucie podobny iedno iz przedłu[illegible] A

waty á miekki/ nasienia ma dosic iakmiarz przi kazdim listeczku/ kwiat ku białosci skłonny. Jest tez drugie ziele Poligonos samicza ktore roscie iakoby zdzbło wydłubane w posrodku á sekowate/przi ktorich sekoch rosczki wyrastaią drobne/á na nich listeczki drobne iakoby na choinie/ korzen tego ziela nie iest vzyteczny ku lekarstwam. To ziele na mokrych miesczach roscie.

B ℂ Plinius we dwudziestych y w osmych xiegach pisze ize poligonium iest krwawnik ktory przi samey ziemi roscie/ listek ma drobny ruczianemu podobny/ iedno iz iest dwoiakiego rodzaiu/ to ziele ktore iest podobne krwawnikowi iesth samiecz/ nasienia y liscia drobnego ma barzo wiele.

C ℂ Sok z tego ziela wycisniony/ z nosa krew płynącą zastanawia/gdi bedzie w nozrze wpusczony.

D ℂ Sok tego ziela z winem zmieszany/krwawą biegunke y kazdą insą/ zastanawia mocznie to wino na czczo pite a to czyni dla mocy swey przirodzoney/cierpnącey odziąbiaiącey o czym Diascorides pisze.

E ℂ Tez toz wino iesth vzyteczne na przeciwko vkąszeniu psa wsciekłego y kazdego iadowitego zwierzecia/ Jtem na kazdą zimnice iest sok tego ziela dobry/ gdi bedzie wziet godzine przed ograzaniem/ to masz rozumiec o samczu/abowiem samiec iesth ziele rostące dosic miąsszo gałezisto sekowato/ przy ktorich sekoch gałąski wyrastaią/na ktorich listh roscie gruszkowemu podobny. Korzen iest nikczemu pozyteczny/ roscie na mokrych miestczach/ale samo ziele ma włosnosci takiesz iako y samiec/ ale daleko podleysze/ á to iest rzeczono włosnie sczotki

Pinea.

Sosna. Kin baum.

Capitulum 194.

A Sosna iest drzewo wielkie z kthorego zywicza wypływa/ tez owoc daie to iest szyszki/ sa tez ine w inych ziemiach ktore daią owoc wielki/ to iest iądra wielkie białe (zową ie w

Aptekach pinee) są lekarstwem przeciw kaszlowi y ktoby miał płucza ranione a plwałby krwią/ J tym ktorzy suchoty maią są ty ziarnka pozyteczne/na przeciwko zapaleniu sedzi y tez przeciw zapaleniu moczu/ y przeciw rzezaniu są dobre gdi ich kto pozywa z nasieniem malonowym y z czukrem.

ℂ Tez człowieka wyschłego y wypragłego posila/ stłuksy ie z migdały/ á tak tego czesto pozywac. B

ℂ Tez ktoriby człowiek wysechł zeby na sobie ciała niemiał/ albo gdiby w nim wyschły wilkosci dobre przirodzone od wielkiey gorącosci/ albo od kaszlu suchego/ albo od krwawego charchania/ y od innych nieczystosci duszących albo dla owrzedzenia płucz/abo inszych członkow w ktorich sie dychanie przechowawa. Napierwey wziąc migdały á obłupic ie/ iądra sosny zamorskiey/ mak biały/ musziatowego kwiatu. Wmocz te rzeczy wrozaną vodke/ przyłoz tez krochmalu y czukru czystego/ ale ty ziarnka sosnowe zetrzy w panewce/ á to wszythko pospołu zmieszay/ przyley zasie wodki rozaney czoby dosic było/nadziałayze z tego sztuczek okrągłych á day gim vschnąc/ á zawzdi rano y o nieszporzech E

o niesporzech iedne sztuczke z iaday.

D ℭ Nasza sosnia Polska ty mocy własne ma
iey moc iest w lisciu/ w skorze/ w zywicy. Listy
iey warzyc w oczcie á thym vstha wymywać/
flux z głowy wyciąga / Tez gi warzyc w wo-
dzie a vsta płokać/ smrod ktori z vst bywa y bo-
lenie zebow odeymuie/ tąz wodą rany wymy-
wać iest im wielkim lekarstwem.

E ℭ Tez gdi vwarzysz tho liscie w czerwonym
winie/ a gdiby tym rany swieze wymywał cie-
pło/ bez zadnych masci ie zgoisz. Ranam sta-
rym ktoreby wiatr obwionął/ to lekarstwo nic
niepomoze. Skora ma w sobie suchosc y cier-
pnienie á przeto barzo suszy.

F ℭ Gdiby sie kto oparzył á bebele sie zdziała-
ły/ á potim gdiby sie ty bebele zprzepukały/ ze-
trzy te skore na proch á zmieszay z białym ka-
dzidłem á tym posypuy.

G ℭ Komuby ielito wychodziło/ wziąć tego li-
stu sosnowego a rozparzyć gi w gorącym vk-
ropie/ potim rospuscić hałunu w winie na og-
niu á wtym winie zmaczać sukna płat/ potim
połozyć na tey borowinie rozparzonej a kazać
temu na to siesc/ tedi ielito wtłacza do zywota

H ℭ Zywicza sosnowa ktora iest wonna/ swia-
tła/ kruwka/ ta iest dobra/ bo zagrzewa/ rospu-
szcza/ y czysci plugastwa z ran. Gdi kto zmie-
sza z grynszpanem a vczini plastr/ ktori plastr
gdi przykłada na parszywą głowe/ goij to par-
I chy złe.

ℭ Tez rane wyczysciwszy zawiera/ thak czy-
nią. Rospusc zywice z woskiem w oliwie/ á
przyłozyć ktemu aloe y białego kadzidła/ y sar-
kokollum wsypać á zmieszać społem/ to bedzie
iako masc/ potim z tey masci plastry działać/
a przykładać na rany/ barzo ie mocznie goij.

K ℭ Tez człowiek ktori ma suchoty/ dobrze aby
siedział w boru miedzi prawą sosniną aby wo-
nia sosnowa weń szła vsty/ gdi dycha thedi ią
bedzie brał w sie/ bo ta wonia gdi przydzie do
płucz/ ranienie ich albo owrzedzenie goij/ az-
właszcza gdi tham siedząc wyczyscisz płucza
L charkaiąc y pluiąc.

ℭ Tez szyszki vwarzone w wodzie / wrzodi y
przimioty smrodliwe na nogach leczy gdi tim
bedzie wymywał/ ale przyłoz kthym szyszkam
hałunu y kadzidła białego / azwłaszcza czło-
wiekowi niekłustemu iesth to lekarstwo pozy-
teczne.

M ℭ Tez ktoby miał rane ktoraby dla wielkiey
wilkosci niechciała mu sie zgoić/ zethrzy skore
sosnowa á zasypuy tym prochem/ wysuszy ią
y zgoij barzo dobrze.

Pirula.

Gruszczyczka. Wintergrin.

Capitulum 195.

W Lesiech roscie to ziele/ listh
ma podobny ku gruszce pol-
ney/ zdzbło na ktorim listh
roscie iest twarde/ korzonki A
ma małe á cienkie/ iesth to
ziele gorzkie y cierpnące/ z-
łozone od ognia y z ziemie/ á tak iest przeciw-
ney mocy w vranionych suchemi ranami/ al-
bo vtłuczonych/ y tez z wysoka vpadłych/ zbie-
głosc krwie w kupe rospuszcza/ zetrzeć to ziele á
dać sie go napić z reuponticum/ y wzyłach złe
zbytki trawi/ rany otwieraiące goij/ y otokowi
broni przystepować do rany.

ℭ Tez przepukle rzeczy albo przerwanie spa- B
ia/ owrzedzenie w miecherzu y w macicy goij

ℭ Gdi go przywarzy á thą wodą wymywa C
rany smrodliwe przyłozywszy do tey wodi ha-
łunu/ gnoy z rany wyczyscia i smrod odeymu-
ie/ rozgniiać sie ranie niedopuszcza/ wilk wrzod
na nodze goij/ y wrzod ktori zową rak niedo-
puszcza sie mu rozszerzać.

ℭ Tez gdi gi na miestce przepukle przywiąze
albo vwarzywszy iuche z niego piie/ przepuk-
linie ztwarza/ albo go nakłasc w worek/ á v-
warzywszy

warzywszy gi w czerwonym winie przyłozyw-
szy hałunu á wodi przylawszy/ ciepło na prze-
pukline przykładać á przywiezować zeby thak
na tym trwało/ á to masz czynić do iedenna-
scie dni/ iedno niewiele sobą ruszać/ y owszem
skakania sie chronić.

E ℭ Gdi ią warzy w piwie á to piwo piie/ łą-
manie y kłocie wnątrz odeymuie.

Quercus.

Dąb. Der Aich.

Capitulum. 196.

Dąb iest drzewo wielkie / ktore-
go list y zołądzy debianki go-
dzą sie w lekarstwa. Nap-
A rzod tedi o lisciu bede powie-
dał. Są zimnego y suche-
go przyrodzenia/ maią moc
wysuszaiącza y sciągaiączą w kupe y tez zwie-
raią miestcza przepukle albo przerwane.

ℭ Tez warzyc listy debowe/ babke/ rozą/ po-
B ziemki/ lakrycią/ a to pić/ tedi owrzedzenie al-
bo ranienie płuc goij/ czerwoną biegunke za-
stanawia/ y wraczanie. Proch z listu debowe-
go rany stula.

ℭ Tez gdi vwarzysz list debowy w czerwo-
C nym winie/ á ktemu aloe przyłozysz/ mirry/ á
tym vsta bedziesz wymywać/ smrod ich odey-
muie/ zeby słabo siedzące vmocznia/ mieso o-
koło zebow scienczа/ w dziąsłach rany spaia y D
ℭ Tez warzyc listy w czerwonym vi- (goij.
nie/ á tim wymywać swieze rany/ a zwierzchu
zasie listem przikładać/ to samo rane goij/ ale
starą rane musisz wygnoić/ bowiem to lekarst- E
wo nieprzemoze tey ku zgoieniu.

ℭ Zołądz tez iest zimnego przyrodzenia w-
pierwszym stopniu á suchego w wtorim/ iesth
tez cierpnący/ á tak swoią cierpnością biegun-
ki krwawe y mocz zastanawia. F

ℭ Proch z niego vczynić á zmieszać z roza-
nym oleykiem/ á na gorące bolączki pokiby sie
ieszcze niezmocniły vczyniwszy plastr przykła-
dać i około wrzodow ciało roziadaiących plastr
ten okładać/ gorącosć rozgania y gryzienie. G

ℭ Czaszulki ktore siedzą na iednym koncu
zołedzia/ gdi z nich proch vczyni á rospusci gi
wodką babczaną izby gesto było/ tym okładać
brzuch/ biegunke czerwoną zastanawia/ ow-
rzedzenie trzew goij. H

ℭ Tez vwarzyc zołądz z sporzyszem/ á to pi-
iąc trzewa vmocznia/ mocz mnozy/ dzieciom
ktore sie w noci vsikaią iesth dobre picie. Itez
proch z tych czaszulek wilgotne wrzodi wysusza
y goij. Debianka ktora na debie roscie
iest tegoz przirodzenia czo y gallas albo tez zo-
łądz/ mozesz z nich lekarstwo czynić iako y z zo-
łedziu ale wiedz ze ie maz zbierać poki są nie-
dosthałe á piczne/ bo gdi iuz są suche nicz po
nich/ z hałunem á z bolum armeni naprzy-
godnieysze iest ich lekarstwo.

Roza.

Roza. Rosen.

Capitulum .197.

Roza iesth zimna w pierw-
szym stopniu/ sucha w wto- A
rim stopniu. Roza zielona
y tez sucha godzi sie ku lekar-
stwam/ wiele rzeczy przypra-
wuią z kwiatkow rozanych/
naprzod miodek rozany/ czukier rozany/ sirop
rozany/ oleiek rozany/ wodka rozana. Mio-
dek rozany

dek rożany thak bywa: Naprzod warz miod
przesny/zszymuy gi á potim przecedz/wkthory
miod nakładz kwiathkow rożanych drobno ie
zkraiawszy a przywarz troche. Czukier ro
żany tak masz czynić. Wezmi kwiatki rożane
ktoreby sie ieszcze niedobrze roskwitnely á po-
tim ie drobno skray albo zsiekay z białym czu
krem zmieszawszy włożywszy w sklankę wys-
taw na słończe izby sie tak dobrze zmieszało y
vlwasiło. Syrop rożany tak czyń. Wez
mi soku rożanego zmieszay gi z białym czukrē
á warz v ognia z połgodziny/ ktory iest dobri
flegmatikom/ melankolikom/ ythez kolerikom
moiym dla wmnieyszenia duchow ożywiaią-
cych/ ytez ktemu iest vżyteczny czukier rożany
a nawiecey kolerikom/ ale flegmatikom wie-
cey służy miodek rożany á zwłaszcza z wodą w
ktoreyby było warzono nasienie włoskiego ko
pru/á to dla wyczyścienia żołądka z nieczysto-
B ści flegmistych.
❡ Czukier rożany ma wkosność posilaiączą
y zastanawiaiączą żywotowe biegunki/ á tak
naprzeciwko czerwoney niemocy iesth dobry/
y naprzeciwko inszym biegunkam/ á w takich
niemoczach masz przymieszać prochu masty-
C kowe dla więtszego posilenia żołądka y inszich
❡ Tez rożany czukier iest dobry na- Cidit.
D przeciwko wraczaniu z deszczową wodą.
❡ Tez naprzeciwko omdlewaniu y tesknoś-
ciam ktore bywaią z zapalenia duchow kthore
od sercza pochodzą/ a tak vodka rożana z sirop
rożany y czukier rożany są rzeczy barzo dobre
na tho.
❡ Thez naprzeciwko zapaleniu wątroby E
y naprzeciwko głowney bolesci: Namaż
miestce gdzie iest wątroba oleykiem rożanym
albo skronie/pomoże na ty niemocy.
❡ Tez komu sie ciało zbytnie otworzy tak iż F
pot zbythnie płynie/ namaż ie rożanym oley-
kiem zmieszawszi gi z prochem czerwonych san
dałow y białych.
❡ Tez oleiek rożany czynią niektorzy: nakła G
dą rożey w oliwe w sklenice/ á potym ią wys-
❡ Tez miodek rożany (tawią na słońce. H
iest dobry na rospadliny vst/ á to gdi gi zmie-
szasz z rożaną wodką/ y naprzeciw omdlewa-
niu y smetkom/ di sie napije albo wodki samej
❡ Twarz tez pokrapiać możesz/ ytez na nie- I
mocy oczu iest dobra vodka rożana/ Serapio
Pandecta/ Auicenna w kxiegach o moczach
serdecznych.
❡ Tez sok z rożey wyczyściony z winem zmie K
szany á troche przywarzywszy/ bolenie głowy
oddala.
❡ Tez nasienie rożane starte na proch/ kto- L
rym gdi będą dziąsła natarte/ bolenie zębow
vsmierza/ y dziegna wysusza sama roża poki
sie ieszcze niedobrze rozkwitnie/ przykładaiącz
❡ Gdi będzie w vodzie vwarzona (na -ie.
á troche oczukrowana/ biegunkę zastanawia M
żołądek y głowę y serce posila kiedy on siropek
na czczo będzie pity.
Może tez sobie oczy maczać thą wodką kthoby
miał bolenie z lipkością y z czyrwonością w o-
czoch.

Raffanus.

Rzodkiew. Rettich.

Capitulum, 198.

Jest rzodkiew ciepła y sucha
w wtorim stopniu/ á zwłasz
cza korzeń rzodkwiany wie
cey przisłuze ky lekarstwa m
a wiecey zielona niszli su- A
cha: Mocz ma przeci-
naiączą

kinaiączą y rospądzaiączą/ z ktorego korzenia
czynią sirop ktory zową Oximel/ tym obycza
iem. Wezmi korzenia rzodkwiane á wpusc
gi w ocet izby mokneło przez trzy dni/ á potim
go troche w tym occie powarz/ á potim prze-
cedziwszy osłodz gi miodem dobrze odszymo-
wanym/ abowiem iest dobry naprzeciwko zi-
mnici quartanie y naprzeciwko quotidianie/
á gdy w miasto miodu włożysz dostatek czuk-
ru/ tedi będziesz miał dobry siropek naprzeciw
ko quotidianie/ to iest naprzeciwko zimnici kto
ra bywa na każdi dzień z słoney flegmy/ y na
przeciwko tercijanie ktora bywa z kolery y z le
B ❡ Tez gdi chcesz nieczystości flegmi- (stymy.
ste z żołądka vsti wywieść/ tak vczyń/ Nakray
rzodkwie á nakładz iey w ocet á miodu troche
włoż á zagrzey/ á tak sie naiedz oney rzodkwie
y one vode albo ocet z miodem vypiy/ á potim
włoż palecz w gardło czo nadalej możesz/ hne
tki będziesz miał wraczanie onemi nieczystoś-
ciami ktore są w żołądku.
C ❡ Thez gdi nać rzodkwianą w winie vwa-
rzysz z piołynkiem/ á potim stłuczesz z oliwą/ á
tego ziela przyłożysz na twardość słeziony/ ro-
zeydzie sie pod tym twardość/ a gdi tego na dy
miona przyłożysz thrudność puszczania wodi
odeymuie. D
❡ Tez woda z rzodkwie/ z blaywasem/ z tro-
chą miodu rożanego piegi z licza spądza y si-
ność kiedi tym będziesz namazował. E
❡ Tez gdi kto pożywa rzodkwie/ czyni takie-
mu w żywocie wiatry ytez rzyganie/ vrynę pę
dzi/ zagrzewa żołądek. Kto ią iada przed obia
dem/ tedi wznosi pokarmy ku gorze a niedopu
szcza ich społem leżeć na spodku żołądka/ a tak
y wraczanie czyni. Ale kto ią iada po obiedzie
tedi stolce czyni/ a pociska potrawy na doł. F
❡ Tez gdi rzodkiew będzie warzona z potra
wami inszemi/ broni kaszlu ktori przychodzi z
grubych nieczystości flegmistych w piersiach
panuiących/ a tak rzodkiew iest dobra tym lu
dziem ktorzi puchną z strony flegmy zimney. G
❡ Tez gdi sok rzodkwiany albo woda iey bę
dzie zmieszana z mąką kąkolową/ włosi rosci
y parchy z głowy zgania. H
❡ Tez na ślinogorz iest dobra woda rzodk-
wiana gdi kto vsta sobie płocze gargaryzuiąc
długo. Serapio powieda. I
❡ Thez wodka z rzodkwie napalona/ na ka-
mień miecherzowy iest barzo dobra łamiąc y
z vryną z człowieka wypądzaiąc.

Radix.

Chrzan. Meer rettich.

Capitulum. 199.

A Chrzan iest ciepky y suchy w trzecim stopniu. Korzen chrzanowy godzi sie ku lekarstwam / á iakmiarz iednakiey mocy iest chrzan z rzodkwią ythez ma w sobie własnosci
B ktore y rzodkiew / iedno iż nietak mocznie.

¶ Platearius powieda iżby na kamien miał moc chrzan wypądzaiące gi / łamiące / a nauie
C cey woda iego.

¶ Thez woda chrzanowa czyni wraczanie gdi sie iey kto napije / á potim palcem pobudzi
D sobie wraczanie.

¶ Też listy chrzanowe z szpinakiem albo z
E inemi potrawami pożywane / iadu bronią.

¶ Też korzenie chrzanowe na czczo iedzone albo wpiciu wzięte / wielce zdrowiu dopomaga / iedno iż wiatri czyni / á odrzyganie smrodliwe azwłaszcza nasienie iego vryne wywo
F dzi / żywot otwiera.

¶ Też naprzeciwko suchotam iest dobry gdi gi vwarzysz á z karmiami pożywasz / bowiem
G spiekłą flegme z piersi wywodzi.

¶ Też gdi vwarzysz korzenie z wodą á z octem y z miodem przesnym á tego sie napijesz / wraczanie czyni / ytez zagniłosci vst vlecza y
H rospadliny goij.

J ¶ Też sinosc z licza zgania woda iego.

¶ Też nasienie chrzanowe woczcie vwarzone y w wodzie / kto sie tego napije maiące twar
K dosc w sleziónie / zbedzie iey snadnie.

¶ Gdi chrzan vwarzysz wespołek z naćią z korzeniem slazowym / á potim stłuczesz w możdzerzu á przykłożysz tego na twardą slezione
L y opuchlina vmnieysy sie pod tym znamieni

¶ Pandecta mowi. Jam pry wziął (cie. doswiadczenie o tym chrzanie czesto kroć gdi pry gi vwarzy z bobrowemi stroymi iż sie rozeydzie / á tego sie day napić / wielką ma moc naprzeciwko chorobam piersi zastharzałem / ktore bywaią z nieczystosci grubych.

m ¶ Też nasienie chrzanowe iest dobre na przeciwko iadowi iakoby drijakiew.

Rasis mowi z powiesci Serapiowey iżby tego vielekroć doswiadczył á wprawdzie nalasł że sie iadom przeciwi. Tenże też powieda / gdi pry woda z korzenia chrzanowego bedzie wpuszczona na niedzwiadka / hnetki go vczyni nieruszaiącym / á potim nadąwszy sie rozpuknie. Serapio o tym powieda.

¶ Też chrzan po obiedzie iedzony żywot ot- N
wiera y vryne obficie pedzi / á po ranu iedzony / onego dnia wszytkiego zachowawa człowieka od trucżiny.

¶ Też sok wyciśniony z chrzanu á z wodki O
babczaną y z rożaną zmieszany / na slinogorz iest niewymownie dobre lekarstwo / y owszem kogoby wąż vkąsił / niechay gryzie chrzan / nie dopusci iadowi ku gorze wstepować / i owszem moc mu odeymuie tak iż szkodzić niemoże.

Ruta.

Ruta. Rutten.

Capitulum 200.

Ruta iesth ciepła y sucha w trzecim stopniu. Jest dwoiaka / iedna domowa á druga A
polna / Thak liscie y nasienie godzi sie ku lekarstwam. ma moc rospądzaiącą / popądzaiącą y trawiącą złych wilkosci.

¶ Proch ruciany z piretrowym prochem w B
nos wpuszczony / flegme wywodzi z głowy / y

mozg wyczyscia / á tak iest dobry naprzeciwko swietego Valentego niemocy / y na insze bolesci y cieszkosci głowne ktore z obfitosci ognistey pochodzą.

C ¶ Też wino w ktorymby była vwarzona ruta z piwonią / z rozmarinem / iest lekarstwo naprzeciwko swietego Valentego niemocy y głowe barzo dobrze posila.

D ¶ Też wino w ktorymby była warzona ruta / á ono wino dane ku piciu / mgłosc oczu oddala y wzrok czysci y posila.

E ¶ Też wino w ktorym ruta bedzie warzona z piretrum / iest dobra naprzeciwko bolesci zebowey / ytez naprzeciwko paraliżowi iest dobre vino w ktorym bedzie warzona ruta z bobrowemi stroymi / z zielem tez ktore zową paraliżowe

F ¶ Też naprzeciwko kolice wszelkiey (ziele. sok ruciany z trochą prochu sosnki á z miodem zmieszawszy day wypić choremu człowiekowi / vznasz pomocz.

G ¶ Też kto ma chciwość ku stolczom á niemoże ich mieć / warz rute z dziewanną w winie á w oliwie / á tak golą zadniczą masz siedzieć na tym zielu ciepło z godzine.

H ¶ Też wino w ktorym bedzie warzona ruta z piołynkiem / z bagniskowemi skorkami / á oczukrowawszy napijay sie thego dla zatkania wątroby y sleziony.

J ¶ Też gdi ruta bedzie warzona w winie z oliwą á tego przykłożysz na dymiona / rzezanie oddala y vryne ku wysciu pobudza.

K ¶ Thez ku wywiedzieniu rzeczy przyrodzonych białych głow / Trifera magna tak rzekący lektwarz dany ku piciu z sokiem ruciany / mocznie wywodzi / y płod vmarły z żywota.

L ¶ Thoż vczyni sok ruciany dany ku piciu z mirrą / albo czopek vczyniony z thych rzeczy á włożyć gi do macice na noc / vczini ten pożitek.

m ¶ Też kto ma oczy płinące albo krwią zaszłe tedi sokiem ruciany z tucią przyprawionym albo rospuszczonym / oczy chore maczay / pomocz wezmiesz.

N ¶ Naprzeciwko iadowi wino w ktorim ruta bedzie varzona / pomaga dobrze / takież y na vkąszenie weża plastr vczyniony z ruty na rane / vlecza y iad tłumi.

O ¶ Też kto sie okładzie rutą iże miesteza gołego niebedzie / tedi taki może bazyliszka zabić bez żadney szkodi y obrazy.

P ¶ Serapio powieda iż Diascorides mu przyswiadcza / iż ruta iest rzecz ktora wiatri wnetrz ne trawi y gamracią psuie / vryne y chorob białych głow wywodzi.

¶ Też naprzeciwko morowemu powietrzu / Q
listhy ruciane / włoskie orzechy / figi / wespołek ty rzeczi stłuczone a zmieszane maią taką moc iż człowiek na czczo tego pożywaiącz iako włoski orzech / zachowa sie od morowego powietrza by też miedzy zarazonemi ludzmi mieszkał. R

¶ Też ruta stłuczona á z miodem z mie (kał. szana a na pepek przyłożona / glisty w dziecinnych żywociech morzy / y kolike z octem przywarzona á po ranu pita leczy / puchline trawi w winie vwarzona / wyrok czysci y wyiasnia azwłaszcza z oliwą iedziona.

¶ Sok ruciany w nos wpuszczony / krew z S
nosa ciekącą zastanawia.

¶ Też sok ruciany z oliwą zmieszany á troche przismażony robaki skorki zabija wyszoch T

¶ Tenże sok z rożanym oleykiem á z octem V
zmieszany / bolenie głowy leczy / gdi ciemie / skronie y czoło bedzie namazano.

Rosmarinus alias Antos.

Rosmarin. Rosenmarin.

Capitulum 201.

A WEst Rozmaryn cieply y su-
chy w trzecim stopniu wed-
lug Mesue-á iest rozmaity
rozmarym/ awszakoz iedna
kiey mocy iest/ abowiem roz
pędza nieczystosci- odmiek-
cza/ociera y przecina.

B ¶ Sok rozmarynow z syty miodowy zmie-
szany/oczi twierdzi/á tak wzrok ostrzy.

C ¶ Tez plastr vczyniony z liscia rozmaryno
wego a z soku babczanego- krew zastanawia
ktora stolcem wychodzi to iest przez emoroidy
Ten tez plastr vsmierza bolączki ktore bywa-
ią w stolczu barzo bolące y odmiekcza ie / ytez
zolzy miekczy pod gardlem j na kazdim inszim
miesczu azwlaszcza gdi korzenia wysokie° sla
zu ktemu przyczyniß/á tak zte° vczyniß plastr

D ¶ Tez wino w ktorim vwarzyß lisiki rozma
rynowe z ieleniemi iezyki/z kwiatkami borago
wemi- iest dobre naprzeciwko zoltey niemocy/
á gdi ku temu przylozyß nocydzien ziela- á v-
warzywszy bedzieß sie napijal/bowiem dartie
y gryzienie ktore bywa w zywocie oddala- ytez
vryne y niemocz przyrodzona paniam wywo
dzi kiedi przylozyß bylice z nasieniem kopru w-
loskiego/z nasieniem piotruszczanym.

E ¶ Sok rozmarinow z tucią zmieszany- iest
dobre lekarstwo na oczy ostrząc wzrok.

F ¶ Tez rozmaryn vwarzony w winie z czer-
woną lebiodą á oliwy knim przilawszy/á tak
tym zmaczay sobie cialo- tedi obfity pot zsiebie
wywiedzieß/á tak w opuchlinie iest barzo dob
re lekarstwo.

G ¶ Tez wino w ktorim vwarzyß rozmaryn z
rutą przylozywszy troche pieprzu- gdi sie tego
ktori czlowiek napije/swiete° Valentego nie
mocz oddala.

H ¶ Tez proch z rozmarinu z mąką kalolową
albo z otrębami- á octu kielko lyzek przylaw-
szy- takiez soku chebdowego/zmieszay spolem á
przykladay na bolenie nog ktore zową podag-
ra- abowiem ginie od tego bolesc nozna.

I ¶ Tez gdi wlozyß w lug maiorany z rozma
rynem- á tym lugiem glowe bedzieß myl/ bo
lesci z glowy wypędza j mozg potwierdza gdi
korzenkow knim przylozyß.

K ¶ Tez naprzeciwko omdleniu lekarsthwo.
Day czo zloty zawazy ktore zową dijantos z-
winem w ktorim by byl warzony rozmarin.

L ¶ Tez gdi komu iezyczek spada dla wilkosci/
tedi vwarz rozmarin z piretrum w wodzie-
tym sobie vsta plocz dlugo trzymaiącz ciep
w vsciech.

¶ Tez naprzeciwko gryzieniu wnetrzne
warz rozmarin w winie z kminem kramnym
albo z hanyzem- á thego sie wina napijay po
ranu.

¶ Tez ku vywiedzieniu rzeczi przirodzonych
bialych glow y ku poczeciu rychlemu- vwarz
wszy w wodzie rozmarin z roiownikiem á tim
sobie macice ma pani naparzac j dimiona dl
tych rzeczy.

Rapa.

Rzepa. Ruben.

Capitulum. 202.

A WEst rzepa cieplá y wilka w-
pierwszym stopniu - á mie-
dzy inszemi ziolu wiecey kar
mi rzepa y thuczy czlowieka
barzo dobrze- awszakoz iesth
trudna ku strawieniu- á czy
ni wzdecie w ciele y mielkosc nieiaką dla wie-
trznosci ktorą czyni rzepa- á ztądze mnozy me
szczyznam nasienie przyrodzone- y pobudza ie
ku rzeczam cielesnym / á ym lepiey vwarzyß
rzepe/ tym bedzie smacznieysza y tuczniesza/ á
á nietak

wietrzista / zwlaszcza gdi ią z tlustim
miesem vwarzyß.

B ¶ Tez tym ludziem kthorzy miewaią w sta-
wiech y w nogach bolesci rzepa dobrze vwa-
rzona w wodzie- á oną wodą sobie cieplo no-
gi naparzay.

C ¶ Tez nasienie rzepne w winie varzone- iad
wyciąga przez pot/ tez gdi wąz kogo vkąsi- tim
z winem maczay miestce vkąszone- pomoze.

D ¶ Tez rzepa nadyma/ á nasienie rzepne na
sienie męszczyznam rosci.

E ¶ Tez maß wiedziec iz iesth dwoiaka rzepa /
iedna domowa ktorey tu piszemy/ druga pol
na ktorą zową capula wedlug Pandecti- kto-
rey sok dziwnym obyczaiem vlecza bolączki
herpessi ktore gryzą cialo / ytez na fistuly iesth
nieproste lekarstwo gdi tego soku bedzieß wpu
szczal cieplo w fistule/ j naprzeciwko iadom w
szelkim iest iakoby drijakiew rzepne nasienie le
karstwo.

F ¶ Tez gdi vwarzyß rzepe iz dobrze rozewre
á potim przylozyß na nogi- podogre odeymu
ie- y rospadliny ktore od zimnego wiatru by-
waią spaia y vlecza.

G ¶ Tez gdi vczyniß plastr z rzepy á z chebdo-
wego soku/ á to spolem stlukszy przykladay na
nogi bolące.

H ¶ Tez gdi wykopaß rzepe iedne- á wydluba-
wszy ią wloz wosku rospuszczonego z oleykiem
rozanym/ á to wszytko rospusc na rynce ize be
dzie iakoby masc - á tą mascią namazuy ros-
padliny ktore bywaią z zimna.

I ¶ Tez liscia rzepnego vwarzonego z piotru
szką- z wloskim koprem- z boragiem w polew-
ce miesney pozywaj/ bowiem vrine pobudza.

K ¶ Tez nasienie rzepne spądza fiaki y piegi z
twarzy- á tak wchodzi w lekarstwa takie ktore
sluzą na takie rzeczy- iako z mąką bobową y z-
blaywasem.

L ¶ Tez ktoby byl strut- tedi rzepne nasienie z
miodem ma pic/ niebedzie mu iad szkodzil.

M ¶ Dzieciom rzepne nasienie z kozim mle-
kiem iest barzo dobre- czyniącz ym wolniuch-
ne stolce/ y flegme z piersi czysci mirry troszke
y szafranu przymieszawszy- ale y samo nasie-
nie iest dobre.

N ¶ Tez woda w ktorey by bylo vwarzone rzep
ne nasienie- krosty z licza czerwone y z inszych
stron zgania/ gdi tą wodą będą czesto macza-
ne. Druga rzepa iest mala ktorą zową
capula/ ta z ni wiatry na ymanie wzywo
cie/ á nietak dobrze tuczy iako pierwsza. Se-
rapio powieda.

Ribes.

Maliny albo kosmatki.

Capitulum 203.

NIektorzy tak powiedaią / ize
Ribes albi kosmathki albo
wieprzowiny / Ribes nigri
smrodinie abo porzeczki. a- A
wszakoz Maliny są zimne j
suche w wtorym sthopniu-
iest drzewko maiące czyrwony owoc troche slo
dki z nieiaką kwasnoscią y z cierpnieniem / á
dla tego zazięgbia zolądek y biegunke zastana
wia/ tez wraczanie y pragnienie.

¶ Sok malinowy iesth dobry naprzeciwko B
kordiace/ y biegunke zastanawia/ ktore niemo-
cy z koleri przichodzą/ chciwosc ku iedzeniu przi
wodzi dla zimnosci swoiey przirodzoney.

¶ Tez sok tych to malin iest dobry na krosty C
czyrwone- y na ospice gdi tym namazeß.

¶ Syrop z tich malin tym sposobem bywa D
czynion iako y z kaliny- ktori iest obzięgbiaiący
y wysuszaiący- tak gi vczyniß. Weznii tego so
ku malinowego z pol kwarty/ soku boragowe
go dwie kwarcie/ nasienia babczanego- nasie

 nia pi-

nia pigwianego/ każdego z nich po dwie drag
mie/ocztu winnego z pięć łyżek/ warzże to spo
lem izby trzecia część wywrzała/ á przecedziw
ßy włoż czukru białego ile potrzeba izeby było
dobrze słodko/ á to iuż bedzieß miał dobry sy-
rop/ vżyteczny naprzećiwko gorącym niemo-
czam y naprzećiwko biegunce/ y naprzećiwko
powietrzu morowemu z wodką ßczawiową y
rożaną dawaj.

E ¶ Sok tych malin czyni oskominy zębow
gdi go w vściech potrzymaß/ a gdi z nim zmie
ßaß vodkę babkaną/ Emoroidy zastanawia/
y pijaństwa broni/ Serapio/ á Pandecta mo
wi z powieści Rasis/ maliny są zimne y suche
żywot zatwierdzaią.

F ¶ Tenże Rasis z powieści Mesue mowi/
sok prawi z malin iest iakoby sok z koreczek ci-
trow/ gorączość ktora z kolery pochodzi/ ytez
zbytek ciepłości krwie oziębia/ á iest dobry na-
przećiwko morowemu powietrzu.

G ¶ Tez sok malin z tucią zmießany/ oczy czy
ni iasne kiedi na nie tego przyłożyß/ y bolenie
głowy vśmierza.

Rubea tinctorum.

Marzana wietßa. Klebekraut.

Capitulum. 204.

A JEst ciepła y sucha Marza-
na w wtorim stopniu wed-
ług powieści kielka lekarzow
Ale według powieści Auer
rois w xięgach Colet/ ktory
powieda izby to ziele było cie
płe y suche w trzećim stopniu/ a iest dwoiaka
marzana/ iedna iest domowa/ á druga polna
albo iedna wietßa á druga mnieysza: Marza
na vietßa ma ßerßy list/ á v mnieyßey mniej
ße liscie iest y mocy mnieyßey/ a tak marzana
wietßa ma moc potwierdzaiącą dla swey cie
rpności/ ytez vryny pobudzaiącą dla gorąco

B ¶ Naprzećiwko mdłości żołądkowey (ści.
y wątrobney iest barzo dobre vino w ktorimby
była warzona marzana wiethßa wespołek z
mastiką.

C ¶ Tez plastr vczyniony na żołądek z prochu
korzenia wietßey marzany/ z prochu galgano
wego y mastikowego/ z oliwą á z woskiem/ á
z tego wßytkiego vczyń plastr na żołądek/ abo
wiem niewymownie zemdlony y zaziębiony
żołądek posila y zagrzewa.

D ¶ Tez rzec przyrodzoną paniam y płod v-
marły z żiuota wywodzi/ kiedi stłuczeß korzeń
marzany z miodem/ á zwierzchu troche posyp
scamoneą/ á vczyń z te° czopek albo trzi/ á tak
ieden z nich włoż na mieśćce taiemne na nocz
do maćice dla tych rzeczy.

E ¶ Tez wodą w ktoreyby była warzona wiet
ßa marzana/ gdi zmyieß głowę/ będą włosy
przyżołtße rosły.

F ¶ Tez niektorzy ludzie proch daią z korzenia
tey to marzany/ tym ktorzy denną bolesć cier-
pią z miodem pitym/ y tym ktorzi paraliż cier
pią iest dobre lekarstwo.

G ¶ Tez sok tey marzany ciepło w vßy wpuß-
czony/ bolesć vßną oddala á nawiecey z siar-
ką zmießany/ Pandecta mowi.

H ¶ Tez ma mocz korzeń marzany czyścienia
wątroby y śleziony/ zatkanie ich otwiera/ ytez
pobudza niemocz przyrodzoną y vrinę mocz-
nie/ tez ociera/ omywa wßelkie nieczistości kto
re sie dzierżą iako klij wnętrznośći/ á thak trąd
biały albo na białe krostł iest dobry korzeń ma
rzanowy kiedi gi vwarzyß w wodzie/ a oną vo
dą omywać bedzieß ti krosti/ miodu troche przi
łożywßy/ albo ießcze lepiey/ vczyniwßy plastr
z korzenia tey marzany/ z prochem heleny czar
ney/ z sokiem czosnkowym/ troche miodu k nim
przyczyniwßy/ a z tego vczyniß iakoby masć/
ktorą namażeß thy krosti na liczu/ spadną za
kielkiem namazaniem.

I ¶ Korzeń tey marzany iest czerwony maią
cy moc pobudzaiącą vryny/ a gdisie napijeß
soku z korzenia marzany z miodem pitym/ żoł
tą niemoc wypądza/ y denną bolesć/ y parali-
żową

żową oddala/ y vrinę grubą z człowieka pędzi
a prawie iakoby ze krwią/ nießkodzi troche z-
tym korzeniem przykładać mastiki/ Serapio
powieda.

Rubus.

Jeżyny. Pranper.

Capitulum 205.

A JEżyny iesth drzewko iako ie
tu widziß wyrażone/ ma w
sobie moc przyrodzoną oziębia
iącą y wysußaiącą z cierp
nieniem/ takieß y kwiat tego
drzewka/ a dla tego list y ta
kieß wierzcholeczki te° drzewka goią rany/ kto
re sie czynią na podniebieniu/ tak v starich lu
dzi iako y v młodych dzieci/ a to gdi będą tego
drzewka wierzchy mastikowane/ owocz albo
nasienie te° o to drzewka ma w sobie mierną
ciepłość/ á dla thego y smak słodki ku iedzeniu
nieß odliwy.

B ¶ Nasienie tego drzewka poki ießcze niedoj-
rzeie ma być zbierano á sußono/ ktore ma moc
wielką zastanawiać każdą biegunkę/ takież y
kwiat te° drzewka może vczynić na proch star

C ¶ Tez ług w ktorimby wrzało to ziele (ći.
farbuie włosy/ á korzeń tego drzewka w wodzie
vwarzony albo na proch starti/ kamień wner
kach kruszy y z vriną z człowieka pędzi.

D ¶ Tez sok tego drzewka wyćisniony/ parchy
na głowie leczy kiedi tym sokiem będzieß glo-
wę namazowal.

E ¶ W samym pośrzodku tego owocu iest ia-
koby bawełna/ tho niema być iedziono/ abo-
wiem obciąża piersi y dychawicę czyni.

F ¶ Diascorides piße/ warzone w wodzie lis-
cie tego drzewka albo they to ostrożyny a pite/
oddala chćiwość cielesną/ białym głowam ich
rzecz przyrodzoną zastanawia/ ziegna leczy/
płokanie vsth thym vwarzeniem biegunkę y
emoroidi zastanawia.

G ¶ Tez kwiat tego drzewka ktori iest biały/ á
około świętey Margorzaty kwitnie/ stłuczony
z przaśnym miodem a z octem zmießany/ lip
kość z oczu y ogień wyciąga/ á proch z nie° pi-
ty z winem/ kolikę vśmierza y rostro nego czło
wieka czyni.

Rostrum porcinum.

Swini pysk albo mnich. Pfafen rerlin.

Capitulum 206.

ZIele to iesth mocy takowey
iako podrożnik/ á przeto mo
że w miasto podrożniku tho A
ziele brać ku pothrzebie/ bo-
wiem sie we wßytkim z nim
zgodzi: To ziele iesth dobre
w gorącich niemoczach/ w febrach gorących/
na zapaloną wątrobę/ y naprzećiw zapaleniu
lędźwi z gorących wilkości/ barzo służy.

B ¶ Naprzećiwko zimnicy ktora bywa czwar-
tego dnia z wysußenia innych wilkości/ Wa-
rzyć to ziele z kanią przędzą/ z zielenim iezykie/
 z dziewaną

z dziewang/ ßwestek slodkich przylozyć/a then syropek pić/ ytez takie przeczyscienie maß obierać/ Naprzod wezmi serwatki koziey/warz wniey lakricijg/fijolki/ rozynki/ pothim dopiero wezmi mirabolani emblici/ á warz ie w tey serwatce czo w niey wrzala lakricija/ z fiolkami/z rozynki/ á te serwatke potim pij.

C ¶ Tez to nasienie warzyć z nasieniem wloskiego kopru y z korzeniem iego/ wgtrobe zatkang otwiera/ y zoltg niemoc leczy.

Solatrum.

Psinki. Nachschaten.

Capitulum. 207.

A Jest ziele Psinki suche w wtorim stopniu/takiez y zimne/ á iest to cztworakie ziele/ z tych czterech rodzáiow ieden bywa iedziony od ludzi ty psinki sg ogrodne/ iest ziele niebarzo wielkie maigcz galgßki geste/listki czarne podobne basiliowym/ nasienie okrggle ktore iest zielone y czarne/ á gdi dozrzeie tedi bedg czerwone y prawie czarne/ á gdi ie przetluczeß/tedi naydzieß w nim niektorg wilkosc sinak ma nieiako przykwasnieyßy ale vzrzaly slodki/ á iest zlozone to ziele z niejedney mocy wedlug Serapiana/ abowiem ma dwoiakie

B przirodzenie w sobie/iedno zimne á drugie vo(dne.

¶ Kiedi vczyniß plastr z liscia psinkowego/z kobylego ßczawiu z octem/z oliwg/ rozpgdza bolaczki/ y swierb y inße krosti goij

¶ Tez sok psinkowy iest barzo do(bry naprzeciwko bolesciam glownym ktore z gorgcey przyczyny pochodzg gdi tym sokiem glowe zmaczaß. C

¶ Tez sok psinkowy zmießany z blaywasem á z litargirium/ z oleykiem rozanym/kazdego z nich rowno biorgcz/ troche octu mozeß k nim przyczynić/ to lekarstwo maß na bolacze y zapaliste wrzedzienice/ á gdi ktemu przylozyß osrzodki chlebowey/krosti grube swierzbigce vleczyß. D

¶ Tez gdi vczyniß czopek z soku psinkowego z soku babczanego/ przyczyniwßy k nim troche bolum armenum/ á wprawiß ten czopek w miestce taiemne do macice/ zastanowiß thym plynienie wilkosci zepsowanych ktore z macice zbytnie pochodzg. E

¶ Tez syrop vczyniwßy tym obyczaiem: Wezmi soku psinkowe° cztery vncije/ reubarbari dragme iedne/spiki pol scropula/ czukru pol vncijey/starßi ti rzeczi ktore maig być starte/zmießay zpolem á day po ranu cieplo wypić/abowiem wßelkie niemocy wgtrobne vlecza y zapalenie iey gasi. F

¶ Tez sok psinkowy z ptisang pity/wßelkie wnetrzne zapalenie odpgdza. G

¶ Tez kto ma zapalong wgtrobe/ thedi rozmoczywßy chuste w soku psinkowym albo tez w wodce psinkowey á w mleczowey/ czesto ig na wgtrobe przykladać/ odeymuie zapalenie wgtrobne/ytez samo ziele stluczone/ á przylozone na bolesci nozne albo reczne/ bolesci ich vsmierza. H

¶ Tez na gorgce sadzele psinki stluczone z octem/przyloß na sadzel zapalony á ognisty pomoc vznaß. I

Rzadko bywaig iedzione psinki/ ale dla ochlodzenia gorgcych niemoci iest przygodne ziolko. Pandecta y Serapio powiedaig.

Spinachia.

Szpinak. Spenatkraut.

Capitulum. 208.

Wilgotny y zimny iest Szpinak w pierwßym stopniu odmiekcza ziwoth y bolesci pierßi y plucz thakieß odeymuie/itez kazdg bolesc ktora z koleri á ze krwie przychodzi. A

Lepßi ßpinak ku iedzeniu niz loboda/á

wßakze mala iest roznosc w wlosnosci y moci ich/abowiem sg mocy ocieraigcey/ omywaigcey/ y kolery trawigcey.

B ¶ Tez iest dobry naprzeciwko bolesciam tim ktore bywaig w krzyzoch y w grzbiecie z skazoney krwie.

C ¶ Tez ßpinak dla odmiekczenia zywota tak bywa przyprawiany: Wezmi ßpinaku/ lobodi/laktuki/boragu/ty wßytki rzeczy warz z miesem swiezym/á tego ziela pozyway/ abowiem zywot odmiekcza/krew dobrg czyni y chlodzi/ ona miesna polewka/ á nawiecey lecie/á gdibys chcial dla wiethßego ochlodzenia vczynić/ tedi mozeß nieczo kurzey nogi ziela przylozyß/ á nawiecey w zbytnym zapaleniu/á przy tym gdiby chcial vczynić wietße odmiekczenie zywota y łacnosc ku stolczom/ tedi ktemu mozeß przylozić ziela ßczyru/ rozinkow drobnych á to spolem warzyć z miesem á pozywać tego ziela y miesa.

D ¶ Tez zasie czasu zimnego iest dobra ßalßa vczyniona z rzezuchy wodney/ z liscia piotrußczanego/ z malych pokrzyw/ z wloskiego kopru/z ßpinaku/á te° mozeß zawße pozywać/ vynigwßi izby bylo zapalenie wnetrzne/tedi maß tego poniechać.

E ¶ To thez maß wiedzieć iz czeste pozywanie thych iarinuzow z powiesci Auerrois quinto Colliget/ktori powieda iz kazdi iarmuß czyni w ciele melankolijg/iedno laktuke z boragiem wyimuie/to dwoie ziol przeciwiaig sie melankoliey/roza/ miodunka z fijolkowym kwiatem tez maig mocz naprzeciwko melankoliey.

¶ Woda w ktoreyby byl warzony ßpinak/ ziwot otwiera y czyni stolce/ zagnile wilkosci zzywota wzpgdza/ y ciezkosc piersi oddala/ ytez kto cierpi bolenie krzyzow/ grzbieta/ tha woda pita kielko razow/ wywodzi nieczystosci z tych miesc/ á tak bolenie przestaie. F

Silermontanum.

Czarnoglow. Wilkomel.

Capitulum 209.

Wedlug Pandecti i Auicenny Czarnoglow iest cieply y suchy na koncu wtorego stopnia/maigcz moc potwierdzaigczg/rospgdzaigczg vilkosci flegmistich rubych á klijowatych/ á dla tego otwiera zyly zatkane i inße drogi duchow. moc i rzecz przirodzong paniam pobudza ku wyßciu czasow swoich/ dychawice psuie/ y ciezkosc piersi oddala. A

Nasienie czarnoglowu w lekarstwa wchodzi/ma moc wypgdzaigczg nieczistosci skazonych.

¶ Gdi to nasienie vwarzyß w winie/ iest dobre naprzeciwko zbytniemu zadzierzeniu vryny/zatkanie wgtroby/ slezyony/nerek y miecherzowo wytika/á mocznie otwiera. B

E ¶ Proch tego ziela nasienia z suchemi figami zmieszany a pozywany / na thyż niemocy przerzeczone iest lekarstwo dobre.

D ¶ Też kurzenie vczynione z ziela czarnoglowowego / z bożego drzewka / chorobe przyrodzoną białych głow wywodzy / y vrynę obphice pedzy y rzezak odeymuie / a nawieczey gdy to dwoie ziele w winie vwarziß á na dimiona ciepło raz y osm przyłożyß maczaiącz ie w oney wodzie w ktorey wrzały ty zioła.

E ¶ Też wino w ktorey bedzie vwarzony czarnogłow s korzeniem kosaćczowym / iest lekarstwo naprzeciwko swiete° Valante° niemoci Serapio mowi za ktorim Diaskorides poswiadcza / Mocz pry the° ziela iest zagrzewaiącza to iest korzenia y nasienia iego.

F ¶ Gdy sie kto napije wina w ktorimby było warzono tho korzenie z nasieniem iego / ciężkoscz pierßi odpędza y vrynę obphicie pobudza y podniosłą macicę wzgorę : na doł zniża / y płod vmarły z żywotha wywodzi / złe trawienie żołądkowo naprawia / tak że y wątrobę posiła / á gdy ktemu pieprzu przyłożyß a te° sie wina napijeß / od vziębienia broni / á thak dobrze tho wino pić zimie zwłaßcza ktoby iechał na drogę w wielkie mrozy.

G ¶ Thež gdy sie człowiek napiie trochę tego ziela / a pothem vczyni cielesny vczynek z żoną albo z iaką białą głową / mocznie sie płod p od tym wiąże / y w niemych zwierzetach thak sie przygodza / Pandecta / Auicenna tego są swiadkowie.

H ¶ Też wino w ktorymby było warzono korzenie z nasieniem iego bolescz grzbietową oddala / á gdy ie w rożaney wodcze vwarzyß / á tey wodki sie napijeß / bolesci głowne vsmierza.

Sinapis.

¶ Gorczycza. Senff.

Capitulum 210.

A Gorczycza iest sucha y ciepła w czwartym stopniu / á iesth dwoiaka / iedna iest ktorey nasienie z wierzchu iesth troche przyczirnieysze a wnątrz białe / druga iest

ktorey nasienie thak z wierzchu iako y wnątrz białe / iednaką mocz maią / iedno iż pierwßa iest wiethßey ostrosci / Ma być obierana Gorczycza czoby nie była zwiedła iż gdy ią rozgryzieß tedy w nątrz biała iesth.

B ¶ Liscie Gorczyczne iesth ostrey moczy / thak iż sie pryßczy pod nią ciało / á nawieczey gdy ie zetrzeß a z mießaß ie s korzeniem omanowym startym á przyłożyß na gołe ciało / tedy po godzynie pecherze sie wezdmą s ktorych woda poydzie / á thak naprzeciwko denney bolesci pomoczno iesth.

C ¶ Gdy ty prochy z mießaß z oleykiem bobkowym / á potym tim oleykiem pomażeß z wirzb albo krosty grube / giną od tego / Thoż też bolesci sledziony vsmierza / gdy ią tym oleykiem namażeß.

D ¶ Gdy korzeń gorczyczny swieży włożyß na bolączy ząb / vspokoia boł.

E ¶ Też ma mocz potwierdzaiącza / trawiącza flegme mozgową gdy gi kto bedzie zwał albo vczyń płokanie vst s prochu korzenia gorczycznego / s prochu piretrowego / imbierowe° / miodku rożanego k nim przyłożywßy / wodki babczaney społkwarty / płocz że sobie tim vsta ciepło / Toż też płokanie ieżyczek vpadły podnosi / gdy sobie czesto bedzieß vsta płokał.

¶ Thež gdy vczyniß z gorczycze z żołtkow iaiecznych á s trochą soli masć / á przyłożyß iey na żołzy / rosthodzą sie pod nią.

Też proch

90

G ¶ Też proch iey z imbierem zmießany á w nos wstrzyikniony / czyni kichanie / á tak ono kichanie iest dobre temu komu iest swiete° Valentego niemocz / albo kto od pamieci odeydzie

H ¶ Też gdi vczyniß plastr z nasienia gorczycznego / z nasienia ruciane° / á z trochą oliwy albo z oleykiem gorczycznym / tim namaży tył głowy ogoliwßy włosy / bowiem pamieć zginełą przywracza.

I ¶ Też nasienie gorczyczne z sokiem bożego drzewka zmießane / iesth dobre lekarsthwo na parchowatą głowę y na bolesci iey / y thež naprzeciwko bolesciam nożnym / dennym / gdy tym namażeß / abowiem ciągnie materią na wierzch / á tak ią trawi y wysußa.

K ¶ Też gdi zmießaß proch z gorczyczne° nasienia z blaywasem / z miodem / z wodą w ktoreyby były rozmaczone pßeniczne othręby / á gdi tym namażeß twarz / wßytkie nieczystosci z niey spędza / iako flaki / pstrocziny / y też węgry

L ¶ Też nasienie gorczyczne w oczcie varzone iest dobre na swierzb gruby ktori z rankami albo z rospadlinami bywa.

M ¶ Też woda w ktoreyby była warzona gorczycza / iest dobra naprzeciwko febram: Pandecta Auicenna powiedaią.

N ¶ Też nasienie gorczyczne z korzeniem omanowym stłuczone / á na wrzod zebrany przyłożyć / natychmiast sie przepuknie.

O ¶ Też nasienie gorczyczne stłuczone á z octem zmießane / á na miescze vkąßone od iadowitego zwierzecia tak psa iako y węża przyłożone / iad wyciąga.

P ¶ Thoż nasienie na proch stłuczone / z miodem y z octem zmießane á w vsciech trzymane / bolesci zębow oddala.

Q ¶ Też nasienie gorczyczne stłuczone z figami / z kminem kramnym / puchlinę z żywotha wypądza.

R ¶ Też gdi będzie namazany tył głowy gorczyczą z gorzałką / pamieć zaginełą przywracza y niedobrą z przyrodzenia potwierdza.

S ¶ Też sok gorczyczny bielmo z oka spędza.

T ¶ Też gdi ktori człowiek zgryzie dwie ziarnce gorczycze á dwie ziarnce pieprzu na czczo / thedi onego dnia nietrzeba mu sie bać nagłey smierci / ktorą zową lekarze Apoplexia.

V ¶ Też gorczycza z winem pita dychawice leczy.

Squinantum.

Capitulum 211.

Squinantum iesth ziele zamorskie ktore zową plewą wielbłądową / bowiem vielbłądowie tho ziele radzi iedzą / Pandecta z Auicenną powiedaią / iże to ziele w Arabij bywa naleziono / á białe iest nalepße. A

¶ Ma mocz czyscienia flegmy / to iesth gdi ie z inßymi rzeczami złączyß / iako z paprotką albo z sosnką / abowiem ty rzeczy też wyrzucza ią flegmę. B

¶ Ma w sobie nieiakie cierpnienie / á tak iest dobre naprzeciwko biegunkam. C

¶ Gdi kto pije wino w ktorimby było warzono squinantum / z paprothką / z polną rutą / oczukrowawßy troche / iest vżyteczny syrop naprzeciwko opuchlinie ktora z zimney przyczyny pochodzi / á kiedi ie vwarzyß w winie z pieprzem kurcz y bolenie suchych żył vsmierza takie wino. D

¶ Też bolesci macice y wilkosci zbytnie wysußa / á tho gdi vwarzyß squinantum w wodzie albo w winie z babką / z giczelnikiem / á gdi sie w tym pani naparzy / tedi takie parzenie pomaga naprzeciwko tim niedostatkom. E Squinantum iest ziele podobne wodnemu galganowi / na igłach bywa naydowano / liscie iego y korzenie iego y kwiatki godzą sie ku lekarstwam.

Auicenna powieda iż squinantum iest dwoiakie ziele / iedno iest ktore cwoczu niema czarnego

nego/drugie iest squinantum z Arabij kthore ma dobra wonią/ iest lepßey mocy.

F ¶ Squinantum w winie vwarzone z byliczą/ a gdi tego ktora pani przilozy sobie cieplo na dymiona/ niemoc przirodzoną y vrine po-

G ¶ Tez wino w ktorimby było vwa (budza. rzono to ziele z nasieniem kopru włoskiego/ vryne wywodzi. Korzeń iego ma w sobie cierpnienie/ á tak z tąd ma włosnosc krwie zastanowienia/ Serapio mowi.

H ¶ Kwiatki iego małe maią w sobie cierpnie nie/ maią mocz zagrzewaiączą/ odmiekczaiączą/ kamien łamiączą/ żiły konce ich otwiera vryne y chorobe przirodzoną białych głow vywodzi/ tez wiatri trawi/ kto krwią pluie/ y bolesciam żołądkowym pomocz daie.

I ¶ Oleiek squinanti iesth dobri naprzeciwko swierzbowi.

K ¶ Auicenna mowi/ squinantum iest cierpnace/ á dla thego kwiatki krew zastanawiaią zbytnią z kądkolwiek wychodzi/ Pandecta.

Serpentaria.

Wezownik. Natewurcz.

Capitulum 212.

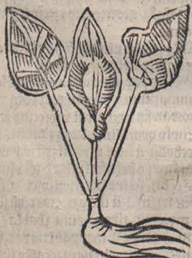

W Ezownik iest cieply y suchy iest ziele ktorego korzeń ku lekarstwam iest vżyteczny/ Pandecta z powiesci Serapiona/ kthori powieda iż A wezownik iest dwoiaki/ ieden [illegible] mnieyßy/ wiethßy ma w sobie dzioßki podobne k wezowi/ albo iże ma moc naprzeciwko iadom: ale wietßy wezownik ktori zową aaron ma liscie ßerokie.

Pandecta z powiesci Galena capitulo o wezowniku mowi/ powiedaiącz iż substancia korzenia wezownikowego iest subtylnieyßa niż korzen aaronow/ ma w sobie nieiaką ostrosc y gorzkosc y tez cierpnienie/ á iesth cieple y suche w pierwßym stopniu: Ma mocz rozpądzaiącza y oczyściaiącza.

¶ Sok wezownikow zmießany z wodką rożaną/ a z trochą blaywasu/ wystaw na słonce przez trzy dni/ á tym lice maczay/ abowiem białą twarz czyni y flaki z niey zgania. B

¶ Tez na fistule iest dobri proch z korzenia wezownikowego/ to iest gdi gi zmießaß z mydłem czarnym z apteki/ a tego wpußczay w fistule/ bowiem rozßerza dziure tey to fistuly/ á wysußa ią barzo dobrze aże do samey kosci/ złe mieso trawiącz/ á potym y zła kosc może byc wyrzuczona pod ciałem zgniłym. C

¶ Tez naprzeciwko Cancerowi ktora iesth bolączka barzo ßkodliwa thak iż mieso pada gdzie sie wkorzeni/ a tak wezmi prochu z tego korzenia wezownikowego dwie dragmie/ wapna niegaßonego iedne dragme/ zmießay ty rzeczy z trocha vina á z trochą octu/ a vczyń z tego iakoby kołaczek/ ktori vsuß dobrze na skorupie/ á vsußywßy vczyń z niego proch/ ktory wpußczay w fistule abowiem czysci rane/ wyiada zagniłosc/ á tak leczy ten wrzod Cancer. D

¶ Tez ku zbieraniu wrzedzienice y ku przepußczeniu iey/ ku wywiedzieniu choroby przyrodzoney białych głow/ zielone liscie tego wezownika warzone w oleiu/ á thego przyłoż na wrzedzienice/ zbierze sie ropa pod tym plastrē á gdi vczyniß czopek z tegoż plastru á włożyß gi na nocz do macice dla porußenia choroby przyrodzoney/ na to pomaga. E

¶ Tez korzenie wezownikowe wyczyscia znieczystosci flegmistych grubych ielita y żołądek/ a zwłaßcza vino w ktorymby był warzony wezownik z ielenim iezykiem/ othwiera y wyczysćia zatkania y wßelkie nieczystosci flegmiste z watroby/ z sleziony y z nerek/ abowiem grube nieczystosci subtelnemi czyni/ Pandecta/ ale Woyciech o moczach zioł mowy/ z wezowniku z konikiem zakopanego w ziemie/ robaci sie czynią czyrwone y zielone/ z kthorich robakow gdi vczyniß proch a włożyß go w kaganiecz [illegible] rąci/ thedi vzrzyß około onego kagańcza wie- F

---

kosc wezow.

Satirion.

Lisie iayka. Stendelwurcz.

Capitulum 213.

A L Isie iayka to iest koziekki iest to ziele cieple y wilkie w pierwßym stopniu/ ma listh podobny listowi liliowemu/ y kwiatki podobne kwiatkom liliowym/ iedno iż drobne a geste. Korzeń tych lisich iaiek w lekarstwa wchodzi ktori iest słodki/ wilkosc te° korzenia iesth czyniącza nadymanie/ á z tąd czyni chciwosc cielesną.

B ¶ Vino w ktorimby był warzony korzeń tego to ziela/ á pite pobudza ku gamracij/ á korzenie iego w miesie vwarzone z winem wßytko kthemu vczynkowi cielesnemu człowieka s-

C ¶ Diascorides mowi/ gdi mąż (prawuie, bedzie pożywał korzenia thego ziela niemało/ tedi syny bedzie miewał: ale gdi go trochę z ie tedi sie dziewki od niego bedą rodzic.

D ¶ Panie albo niewiasti we Włoßech daią meżom korzeń lisich iaiek starti na proch z mlekiem kozim/ dla pobudzenia chciwosci cielesney.

E ¶ Korzeń lisich iaiek ma mocz rozpußczaiącza bolaczki opuchłe gdi stłuczeß korzeń vwarzony a zmießaß z oliwą/ a potym przyłożyß na miestce opuchłe/ na zatwardzia

F ¶ Tez sok tego ziołka z miodkiem rożanym zmießany/ wyczyscia z ran nieczystosci (le. smrodliwe/ y rany ktore pochodzą z wrzodow smrodliwych goij/ rope z nich wyczysciaiącz/ y tez swierzb ktori pochodzi że krwie spaloney kolerycżney wysußa/ y tez ma mocz zastanawiaiączą biegunki/ gdi sie prochu tego ziela napiieß z winem.

G ¶ Druga osoba tego ziela ktore zową aaronem/ tez ma podobną włosnosc z tymi lisiemi iayki na ty choroby/ ale nietak mocznie/ á ma kwiatki przyżołtße: Gdi stłuczeß ty kwiathki z oliwą á przyłożyß na stolecz pocieraiąc go tim dla otworzenia żyłek emoroid aby krew z nich gruba wychodziła/ k temu snadnie przyidzieß

H ¶ Iest drugie ziele z tego tez rodzaiu kthore naziwaią palma Cristi to iest dłoń Boża/ ktorego listki przypodobaią sie listkam pierwßemu zielu/ to iest lisim iaykam/ ale są subtelniey ße maiącz w sobie nieiaką czarnosc nakrapianą: Tho ziołko iadowi ßkodzic niedopußcza y czarow thaki człowiek kthori ie przy sobie nosi bac sie niemoze/ Pandecta mowi: iesth cieple y suche w wtorim stopniu/ ma tez włosnosc czyscienia ciała od każdich zmaz iego/ posila żyliste członki to iest suche żyły. Pandecta z Auicenną powiedaią.

Sticados citri.

Koczenki żołte. Mottenkraut.

Capitulum 214.

K Oczenki żołte zową ie piołynem morskim: iest cieple w wtorim stopniu á suche w trzecim/ ma drobne nasienie podobne nasieniu bożego drzewka/ ma w sobie nasienia dosic/ listki geste/ iedno iż nietak gorskie iako piołyn/ ma tez wonią przykrą/ ani tez iest tak cierpngce iako piołyn/ á tak y mocy iest ro- A znej nißli piołyn/ abowiem żołądkowi niesłużny/ chrobaki zabija w żywocie kiedi stłuczeß to ziele a plastr z niego vczyniß y przyłożyß na żywot/ y tez ku piciu możeß tego ziela dac naprzeciwko tym rzeczam.

¶ Tez gdi kto pożywa koczenkow z miodem/ zabija chrobaki y wypądza ie z żywotha przez stolce/ Takież vwarzone koczenki z soczewiczą w winie albo w piwie/ toż vczynią. B

C ¶ Popiol koczenkowy z oleykiem koczenkowym albo zmigdałowym oleykiem zmießany ſpolem/ á tym glowe parchowatą mazy/ abowiem parchy gingą od tego.
D ¶ Oleiek ſam koczenkowy na brodzie wloſy roſci kiedi nim namazeß brode.
E ¶ Tez gdi vwarzyß koczenki zolte á przylozyß na mieſtce zapalone/ tedi ſie niedopußcza czynić bolączek iadowitych iako ſą herpeſtiomena y Carbunculoſa.
F ¶ Thez na luske kthora ſie czyni na bialosciach ocznych/ para z tego ziela vwarzone w rozaney wodce/ á nad oną para trzymay oko chore/ bowiem z niego luske ſpądza.
G ¶ Tez wino w kthorimby bylo warzono tho ziele/ cießkoſc z pierſi wypądza.
H ¶ Tez gdi koczenki vwarzyß z piolynkiem w proſtey wodzie/ á oslodziwßy troche day ſie tego cieplo na czczo napić/ abowiem chrobaki z zywota wypądza y morzy ie.
I ¶ Tez wino w ktorim bedzie warzono to ziele z byliczą á z naſieniem piotrußczanym/ vrine y chorobe przyrodzoną paniąm ku wyßciu pobudza.
K ¶ Tez oleiek koczenkow zoltych ieſt dobri naprzećiwko zimnu zbytniemu ktore bywa w febrach gdi tym obyczaiem namazeß cieplo grzbiet albo pulſi v rąk y v nog godzine przed febrą.
L ¶ Tez oleiek tego ziela ieſt dobri na vkąßenie węza y inßych iadowitych zwierząt.
M ¶ Tez wino w kthorimby byly warzone koczenki z dragantem/ zagrzewa pierſi/ ale maß oczukrować izby bylo ſlodko.
N ¶ Tez ieſt to ziele dobre naprzećiwko rzezakowi y na zatkanie ſledziony y wątroby przylozywßy troche ielenich iezykow.
O ¶ Tez gdi chori z niemocy wzmaga/ tedi posila zyly ſuche/ to ieſt gdi ſie napijeß wodi w ktoreyby bylo warzono to ziele z lawendulą weſpolek.

Sticados Arabicum.

Koczenki z Arabij. Von Arabien.

Capitulum 215.

KOczenki z Arabij ſą nieiako podobne oſtowi naßemu iedno iz nietak vyſoko roſtą ani tak oſtro: ſą cieple y ſuche w trzećim ſtopniu/ Pandecta: ale Jan Meſue powieda izby byly cieple w pierwßym ſtopniu á ſuche w wtorim ſtopniu: Ma to ziele w ſobie dwoiaką wloſnoſć przyrodzoną zimną á dla tego ieſt cierpnące/ y tez cieploſć á z tądma gorzkoſć z oſtroſcią/ á wßakze oſtroſć ieſth w nim wietßa nißli cierpnoſć/ á tak ieſt to ziele ſubtilizouane/ rozpądzaiące/ otwieraiące zatkania y tez ocieraiące y rozpußczaiące wßytki nieczyſtoſci w iedno mieſtce zebrane/ á ma tez wloſnoſć zachowania od prochnienia y od zagniłoſci/ ſerce tez poſila dla ſwoiey przyrodzoney cierpnoſci/ y zyly ſuche/ y wßytki ielita vmocznia. A

¶ Ci ludzie ktorzy maią w ſobie zbytek koleri a zwlaßcza w zolądku/ niemaią tych koczenkow pozywać/ abowiem porußa ſie w nich tha wilkoſć/ á czyni gwaltowne wracanie y zapalenie niemale we wßytkim ciele: Ma mocz otwieraiącą zywota y ſtolce czyni iedno iz barzo lekko/ á thak maß kthemu zielu przyczynić ſoli oczkowatey/ abo mirabolanos Jndos/ ktore rzeczi vmocniaią ſprawe y moc tych to koczenkow. B

C ¶ Ty koczenki z Arabij przywozone/ kthore tez v nas roſtą w ogrodach ſiane/ wywodzą melankolią z człowieka y flegme á tak y mozg y ſuche zily czyſcią/ á przeto ſą barzo dobre na niedoſtatki glowne.
D ¶ Thez gdi wezmieß tych koczenkow dobrą garſć/ rozynkow drobnych pol garſci/ mirabolanos z apteki dwie dragmie/ á przetlukßi tich rzeczy troche w mozdzerzu namocz ie w ſerwatcze izeby tak przez nocz ſtaly/ á potim przecedz á przecedziwßy wezmi lektwarzu z apteki Diafiniconis albo Kaſſiey fiſtuly dwie dragmie rozmeć czyſcie ten lektwarz w tey ſerwatcze/ á day trunek cieplo wypić na ſwitaniu dla wywiedzienia melankoliey y flegmy z człowieka.
E ¶ Thez gdi vczyniß naparzenie glowy z koczenkow/ z maiorany/ z ſpiki celtiki/ vwarzywßy ty rzeczy ſpolem w proſtey wodzie/ tedi boleſci glowne niewymownie vſmierza/ a zwlaßcza ktore z zimney przyczyny przychodzą.
F ¶ Tez oleiek tych koczenkow mozg potwierdza y ſuche zyly y koſci zagrzewa á prawie ie ozywia/ á gdi ſie komu nos zatka nieczyſtoſciami grubemi/ thedi gdi ſkloniß glowe na pare iego/ otwiera dziurki zatkane y oddech glowie noſem wolny czyni.
G ¶ Tez wino koczenkowo á ielenich iezykow troche k nim ſquille to ieſt cebule morskiej przyczyniwßy/ otwiera á wypądza nieczyſtoſci od ſledziony y od wątroby y inßych wnetrznoſci boleſci zyl ſuchych kazdich y członkowych wßelkim obyczaiem vzywane/ oddala to ziele/ czego Meſue y Serapio ſa ſwiadkowie.

Sparagus.

Gromowe korzenie. Sparagen.

Capitulum 216.

A GRomowe korzenie ieſt cieple y ſuche/ moc ma otwieraiącą zatkania ſlezіony y wątroby y nerek/ tez ma moc ocieraiączą/ á nawiecey naſienie weſpolek z korzeniem.

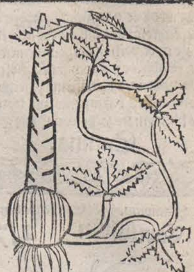

¶ Gdi vwarzyß korzeń tego ziela á oczukrowawßy napij ſie oney vodi/ oddala cießkie pußczanie vriny/ y zoltą niemoc y denną boleſć/ gdi bedzie to korzenie w winie vwarzono. B
¶ Tez gdi ie w winie vwarzyß z piretrum/ á tym winem vſta ſobie wyplocześ/ bolenie zebow oddala. C
¶ Tez gdi go powarzyß dobrze w wodzie/ á potim ſie go napijeß/ tedi zywot otworzy/ y tez vryne ku wyßciu pobudzi. D
¶ Tez gdi ie vwarzyß w winie/ á onym winem omyieß mieſtce od węza vkąßone/ thedi iad wyciąga y goij. E
¶ Tez naſienie tego ieſt podobne w mocy korzeniow/ powiedaią izby moc korzenia ßparagowego byla iadem zabijaiączym pſow. F
¶ Powiedaią niektorzi/ gdi rogi ſkopowe będą zakopane w ziemi/ tedi z onych rogow wyroſcie to ziele gromowe: Ma tez moc oddalaiączą boleſci biodr ktore pochodzą z wielkiej flegmy y z wiatrow/ tez kłoćie ktore bywa w zywoćie oddala/ abowiem zywot odmiekcza/ iedno iz ezgage czyni gdi go kto wiele pozywa. G
¶ Korzenie z naſieniem ziela gromowego/ ieſt pobudzaiące vriny/ iedno iz trudne ku ſtrawieniu/ y tez ociera nieczyſtoſci z zolądka/ niebarzo zagrzewa ani tez chlodzi/ á tak y z nerek y tez z wątroby zatkanie flegmiſte wypądza/ á zwlaßcza naſienie/ Pandecta z Serapionem mowią: ale Platerius mowi izby to ziele bylo cieple y ſuche w trzećim ſtopniu tak korzeń iako y naſienie godzą ſie ku lekarſtwam. H
¶ Tez wierzchy tego ziela nißli naſienie z ſiebie wypußcza/ gdi ie vwarzyß z mieſem albo z proſtą I

z prostą wodą/ teoy zatkanie wątrobne otwie-
ra/ y tez ciężkosc puszczania wodi albo ktho iey
niemoze miec/ pomaga to znamienicie/ y thez
bolesci zołądkowe y inszych wnetrznosci odda
la taka woda/ takież y nasienie przeciw thym
to chorobam iest barzo pomoczne ktore może
być w swoiey mocy zachowane przez czały rok

Sauina.

Szawina. Siebenbaum.

Capitulum 217.

A Est ßawina ciepla y sucha w trzecim stopniu/ iedno li-
scie they ßawiny ku lekarstwh wam sie godzi.
B ¶ Gdi vwarzyß ßawine w winie á thego sie będzieß
napijał/ tedi bolesci zołądkowe y kłocie w ma-
łych ielitach vspokaia/ y rzezak odpądza.
C ¶ Teź ßawina vwarzona z nasieniem wło-
skiego kopru/ z listy wysokiego slazu w vinie/ á
gdi przyłożyß na łono albo na dymiona/ vry-
ne wywodzi kto iey mec niemoze/ j rzezanie od
dala/ y tez bolesci mecherzowe vlża.
D ¶ Szawina ma mocz popądzaiączą y roz-
pądzaiączą złych nieczystosci/ a nawiecey gdy
vczyniß z niey parzenie vwarzywßy ią/ tedy y
chwrobę paniam przyrodzoną mocznie wywo-
dzi/ y takież łożysko dzieciece z nich wyrzucza
kiedy ią w oliwie vwarzyß a przyłożyß na ma
E ¶ Teź kto ma chciwośc na stolce á nie ciec.
może ich miec/ tedi vwarziwßy ßawine z dzie
wanną w winie á te° sobie przyłoż na stolce cie
pło/ albo vsadow sie na thym/ pomoże dobrze
ku stolczowi przyrodzonemu.
F ¶ Teź naprzeciwko swierzbowi proch vczy-
niony z ßawiny zmießany z siarczanym pro-
chem/ z litargirium/ z sokiem kobyle° ßczawiu
przyczyniwßy wieprzowego sadła/ á z tego v-
czyń masc/ á tą mascią maży krosti/ tedi zginą
G ¶ Teź gdi będzie vwarzona ßawina z buk-
wiczą w winie/ á tego wina w nos wpuszczay
ciepło/ tedi reme vlecza ktora z zimney przyczy-
ny pochodzi/ Pandecta powieda o tym.
H ¶ Teź sok ßawiny z miodem zmießany/ wy-
susza nieczystosci zagniłe z ran y z krost smrod
liwych ktore psuią ciało zdrowe gryząc ie á ie
I ¶ Dla swoiey subtelnosci przyro- (dząrz.
dzoney wiecey wywodzi rzeczy przirodzone pa
niam nißli ktore inße ziele/ iedno kto go czesto
pożywa/ tedi taki że krwią vrine miewa j płod
zabija w żiwocie a vmarły wypądza mocznie
z żywota/ Serapio powieda.
K ¶ Teź listki thego ziela stłuczone á z occtem
zmießane/ przyłożone na rane ktora bywa ze
wrzodu/ czysci ią y z stuła brzegi.
L ¶ Teź woda w ktoreyby była vwarzona ßa-
wina z blaywasem/ sinosci z ciała spądza/ j stru
py goij ktore z spalenia ognistego bywaią.

Semperuiua.

Roiewnik. Hauswurcz.

Capitulum. 218.

Roiewnik iest ziele zimne w trzecim stopniu/ á troche su-
che/ poki iest zielone poty iest wielkiey moci/ ale suche nie- A
godzi sie ku lekarstwu.
¶ Ma mocz chłodzącą y B
zaziębiaiączą/ á thak gdi ie stłuczeß á z occtem
zmießaß á potim na miestce zapalone przył°o
żyß/ ogień wyciąga j ono miestce chłodzi/ á tak
bolesci vsmierza wypądzaiąc zapalenie ogni-
ste z członkow.
¶ Teź gdi sie kto ogniem sparzy albo vkr c- C
pem gorą-

Capitulum. 219.

cym/ vczyń masc z soku roiownikowego/ z oleyku rożane°/ troche wosku do nich
przyczyniwßy/ á tak tey masci przyłoż na mie
stce sparzone iakoby trzeciego dnia po sparze-
niu/ á ciepło/ troche maß they masci przykła-
dać na miestce oparzone/ możeß pierwey po-
mazać spalone miestce z czarnym mydlem z
apteki ktore zową sapo/ á potim tą mascią na
maży á będzie lepiey.
D ¶ Teź sok roiownikow zastanawia krew z
nosa/ gdi nim czoło namażeß y skronie y ßyie
wątrobe tez możeß namazać przymießawßy
kniemu troche prochu czyrwonych sandałow
abowiem iest tho rzecz czesto doznana iż krew
zastanawia ktora sie z ostrzywßy zbytnie pły-
nie nosem á nawiecey ludziem młodym.
Jest dwoiaki roiownik/ ieden wiethßy á drugi
mnieyßy: wietßy roscie pospolicie na miesth-
czach na ktorych iest wiele czegły/ á niegdi tez
roscie na dachoch domowych.
Mnieyßy roiownik roscie pospolicie na mu-
rzech albo na skałach/ ten iesth wilki á troche
cierpnący.
E ¶ Teź sok roiownikow iest dobri na herisipi-
le/ to iest na wrzedzienice ktora z koleri bywa/
czyrwona y barzo bolącz z á rozßerzaiącza sie
po ciele.
F ¶ Teź bolesci nog vzdrawia gdi ie vwarziß
z babką á pothim stłukßy przyłożyß ciepło na
G ¶ Teź sok tego zmießany z occtem (nogi.
piekielny ogień ktori bywa w członku wyciąga
y psuie/ Serapio powieda o tym.

Squilla.

Cebula zamorska. Wildczuicel.

Ebula myßa iest ciepła j su
cha w trzecim stopniu: iest A
rzeczona Cebula myßa iże
od niey myßy zdychaią/ abo
wiem ma w sobie nieiaką o
strosc ognistą/ y gorzkosc tez
iey iest przyłączona z nieiaką słotkoscią.
¶ Ma moc przecinaiączą y palączą y tez ro- B
spuszczaiączą wilkosci grubych/ y tez przyciąga
nieczystosci na wierzch/ zachowawa ciało od
prochnienia y od zagniłosci.
¶ Pieczona cebula zamorska nietak iest ia- C
dowita/ albo thez gdi z occtem bywa przypra-
wiona/ dla tego iż snadniey wyciąga nieczy-
stosci z dalekich á głębokich miestc. Pieczona
tedi cebula zamorska lepßa iest y mocy iest roz
liczniey ßey nißli tak surowa/ kto ią chce piecz/
tedi miedzi weglem ma ia piecz w ciasto ią ob
lepiwßy/ á tak ią wsadzić w gorący piecz albo
miedzi wegle.
¶ Ocet z tejto cebule myßej tak bywa: skray D
cebule w talerzyki/ á potim vwiązawßy kazdy
talerzyk niteczką albo wdziać na nić ony tale-
rzyczki á zawiesić kedy w cień izeby tak vschnę
ła przez trzydziesci dni/ á potim ie wezmi a w
łoż do secklenice á occtu mocznego naley na o-
ne cebule á zasie wystaw na słońce izby stało
druąie trzydziesci dni. Gdi tym occtem wy-
myieß sobie vsta/ sciska słabe dziąsła á vmoc
nia ie/ á tak y zeby chwieiące sie potwierdza/ y
zagniłosci vst wyczysćia.
¶ Thez gdi vwarzyß cebule przerzeczon

 mi

miodem á z wodą/á daß sie napić/ thedi glos czyni dobri y lekkość w piersiach y żołądek posila czyściącz gi z nieczystości/melankolią j świętego Valente° niemocz/tak starim iako dziatkam oddala/kamień też łamie w mecherzu/ y naprzeciwko zadußeniu ktore bywa z podniesienia maćice iest pomoczna ta cebula/y dzienną bolesć wypądza y barwę zginełą człowiekowi przywracza/y wzrok posila.

D ¶ Też sok iey w vcho wpußczony/ słuch czyni dobri iakmiarz y na innych wiele niemocy iest to pomoczna cebula/ iedno kiedi sie wnętrze rani albo rospadliny tedi iest ßkodliwa/ale naprzećiwko opuchlinie y żołtey niemocy y paralizowi iest barzo dobra. Auicenna z Pandectą mowią.

E ¶ Theż oleiek z włoskiey cebule z przaśnym miodem zmießany á na parßywą głowę pomazany/włosy vraßcza/y parchow niedopuścza.

F ¶ Ocet tey cebule ktori w aptekach (ßczamaia/na dychawice y na kaßel iest dobri/ zagnilości dziąsł goij w vściech dzierżany.

G ¶ Nad ktorym domem ta zamorska cebula będzie zawießona/ iadowići chrobacy vćiekaią od domu takiego.

H ¶ Też gdi będzie ta cebula w winie vwarzona/iest barzo dobre to wino/bowiem posila wnetrznosći/ wątrobę zapaloną y zanieczyśćioną czyśći/y bolesći wnętrzne vśmierza.

Sambucus.

Bez. Holder.

Capitulum 220.

A BEs iest ćiepły y suchy w trzećim stopniu/ma moc otwieraiączą/wypądzaiączą/y rozganiaiączą/ ytez potu czyniączą.

B ¶ Lisćhy bzowe są wilkie/gdi ie stłuczeß z octem á z oliwą á przyłożyß ich na świerzbiączkę albo na gnoiśti lißay albo na twarz krostawą/iest wielkiey pomocy/ á [...]wiem wysußa y rozpądza ony krosti/ á thak [...] Wonia tylko kwiatkow bzowych (goij. [...]lenie głowy ludziem ćiepłego przyro[dzenia] [...]są kolerici/y krew z nosa pobudza. [...]no w ktorymby była warzona lawendula ze bzem/tedi to vino pite ryme trawi ktora z zimney przyczyny pochodzi albo z słoney flegmy á nawięcey v ludzi ktorzy są zimnego przyrodzenia.

¶ Też oleiek z kwiatkow bzowych iest dobry wilkośćiam zimnym panuiącym w suchych ziołach/wonia tego oleyku/aczkolwiek czyni bolenie głowy/ awßakoż rozpądza materią z ktorey bolesć pochodzi z głowy/ czyni też rumianość na liczu gdi go kto często wonia. E

¶ Liśćie bzowe gdi będzie vuarzono z inßim iarmużem á będzie iedziono/ czyni stolce/także j wierzchy bzowe czinią/ktore może długo chować vsußone zatkawßy w garnczu/ á gdi potrzeba purgaciey tedi ich pożywać odmiękczywßy oliwą. F

¶ Korzeń bzowy z korzeniem chebdowym w winie vwarzony/opuchłym ludziem iest dobre lekarstwo: á zasie gdi ten korzeń będzie z byliczą vwarzony w wodzie á na tym sie pani vsadowi ćiepło/ twardość maćice odmiękcza ytez ią otwiera y nieczystości z niey wypądza y czopek wywodzi. G

¶ Sok iego iesth dobri naprzećiw o vkąßeniu psa wściekłego/y spalenie od ognia wyćiąga y goij. H

¶ Też tenże sok czerni włosy y fistułę stuła y inße rospadliny: á gdi sok iego zmießaß skozłowym łoiem/ á trochę soku wysokiego ślazu á tim pomażeß bolące nogi/ bolesć vśmierza J

á kiedi

á kiedi gy w vcho wpuśćiß/vśmierza bolesć vßu/y pißczenie y chrobaki zabija. Serapio Auicenna y Pandecta powiedaią.

Salix.

Wierzba. Weden.

Capitulum 221.

A WIerzba iest drzewo zimne y suche w pierwßym stopniu: moc liśćia y skorek y owoczu wierzbowego iesth ćierpnącza.

¶ Gdi vwarziß liśćie vierzbowe w winie przyłożywßy pieprzu trochę/tedi ta [...]ie wino kłoćie oddala.

B ¶ Woda albo vkrop w ktorimby było warzono liśćie wierzbowe/broni poczęćia paniam

C ¶ Też woda w ktoreyby był warzony wierzbowy owoc/daie wspomożenie ktori człowiek krwią pluie/możeß wespołek warzyć/abowiem y skorki wierzbowe te własność maią ktorą y liśćie z kwiatem.

D ¶ Też bolesći nożne vspokaia woda ćiepła z wierzbą warzona.

E ¶ Też ług vczyniony á potim liśćia nakładzwen/nieczystą głowę naprawia/ y othręby z niey spądza.

F ¶ Też wilkość wodną kthora bywa miedzy skorą y miedzi drzewem/a tak ta vilkość nieczistość z oczu spądza y oczy posila ćiemność od nich odpądzaiąc.

¶ Też sok z wierzby rany spaia świeże/ ytez zastanawia z nosa płynącza krew. G

¶ Popioł z skorek wierzbowych wysußa wßelkie wilkośći złe/á kiedi gi zmießaß z babczaną wodką/ tedi biegunkę ktora bywa ze krwią zastanawia: á gdi z tym sokiem zmießaß ocet a pomażeß brodawki albo gus iaki chceß/ rozpądza ie y traći/y inße krosti goij.

¶ Tenże sok bolesći kthore bywaią w vßoch vśmierza. H

¶ Też gdi vwarzyß liśćie wierzbowe wespołek y z skorkami á przyczyniß babki/ z bolum armenum (w aptece gi przedaią) á tey vodi kwartę w leieß wzadek przez klistere/ tedi czerwoną niemoc zastanawia mocznie. J

¶ Też sok wierzbowy w vßy wpußczony ćiepło/ropę z nich wymodzi á wysußa/ ytez rany goij wysußaiącz z nich nieczystość ropy. K

¶ Też gdi z samych listow vierzbowych vczyniß plastr/krew zastanawia z kądbykolwie płi L

¶ Też sok z liśćia wierzbowego z wo(nęła. dką wysokiego mleczu á z trocha czukru zmießany/ w gorącey niemocy iest rzecz barzo dobra kiedi sie iey kto będzie napiiał/ ytez żołthą niemoc wypądza ta woda wierzbowa. M

¶ Też liśćie wierzbowe chłodzi gdi go w łoże naśćieleß/ Auicenna Serapio powiedaią. N

Saxifraga.

Lamikamień. Steinbrech.

Capitulum 222.

LAmikamień iest ziele ćiepłe y suche w thrzećim stopniu/ iest rzeczono to ziele kamilamień iż ma te własnosć/ma też moc rospądzaiącza y vypądzaiącza vriny/ kamień łamie w mecherzu y w nerkach/ Też kto z bolesćią vrinę m[...]ewa albo kthoiey nie może m[...]eć/ łamikamień wspomaga. A

¶ Też wino w ktorimby było warzono to ziele z nasieniem włoskiego kopru/ pietrußczanym/ wroblego prosa/iest dobre pić naprzećiwko thym chorobam przerzeczonym/ oboiem B

 kolikam

kolikam iest vżyteczne picie/ á ktemu tez proch z tego ziela w iaiu dany ku iedzeniu- iest barzo dobri y pomoczny: albo vczyń sirop tym obyczaiem ktori iest wiethszey mocy na ty niemocy przerzeczone: Wezmi ziela kamikamienia- polney dryiakwie/ trkczy/ każdego po garsci/ kwiatkow boragowych- fiolkowych- rozinkow drobnych/ każdego z nich pol lota- nasienia włoskiego kopru/ piotruszczanego/ opichowego- wroblego prosa/ hanyzu- lakriciey- każdego z nich po dwie dragmie/ Ty rzeczy to iest nasienie masz przetkucz troche á potim warz w pol kory kwarthy wodi studziennej azeby trzecia czesc wywrzala/ potim przecedz á oczukruy dobrze/ á tego sie vapijay po trunkowi po ranu y na noc: A gdi iusz wypijesz ten sirop/ tedi vczmiesz the purgacija na switaniu albo po pol nocy: Wezmi benedicte laxatiue- dijafinicosnis/ każdego po dwie dragmie/ kassiey swiezey pol vncij- ty lektwarze rosp usc z vwarzeniem zwyklem á pospolitym ktore czynicie w aptece a vczyń mi trunek/ á nazaiutrz dla posilenia wezmiesz dijaciminum kolaczki tez z apteki. A gdiby żywot bolal albo ielita- tedi dijaltea pomazuy- vznasz pomoc wielka.

B ☞ Tez wino w ktorimby bylo vwarzono to ziele z kwieciem bagniskowym/ iesth dobre pic naprzeciwko zathkaniu y bolesci lewego boku gdzie iest sledziona/ y watrobe chora wspomaga.

C ☞ Tez iest barzo dobre wino naprzeciwko opuchlinie- gdi bedzie kamikamień wnim vwarzony z bagniskowym kwieciem/ z korzeniem wloskie° kopru/ z korzeniem sosnkowym z paluchami/ każdego z nich wziawszy po locie á przecedziwszy oczukruy troche á day pic po ranu trunek ciepło.

Scolopendria.

Jeleni iezyk. Hikczczunge.

Capitulum 223.

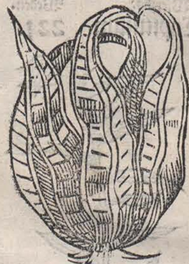

Jeleni iezik iest ciepły wpierwszym stopniu á suchy wwtorim: ma moc przecina- A
iacza y rospadzaiacza twardosci sledziony.

☞ Ma w sobie nieiaka B
cierpnosc z gorzkoscia á z tad ze iest vżyteczne sledzionie azwłaszcza z octem/ á nawiecey w winie vwarzony z bagniskiem- á tego sie wina napijać ma po ranu ciepło przez kielko niedziel- abowiem twardosc sledziony rospedzi y grubosc iey scieńczy. Tho ziele roscie na gorach ale przy wodach.

☞ Gdi bedzie liscie ieleniego iezyka z liscim C
wysokiego slazu vwarzone w winie- á potim przyloz na sledzione dla posilenia iey.

☞ Tez wino w ktorim bedzie vwarzony ieleni D
iezyk z piotruszka vrine obficie wywodzi/ tez szczkawke oddala wino vwarzone z mietka- z ielenim iezykiem- á gdi gi vwarzysz w winie z mleczem wysokim/ zolta niemoc vzdrawia.

☞ Tez vwarzony z kamikamieniem zielem E
kamień wypadza z nerek y z mecherza.

¶ Niekthorzy lekarze powiedaia izeby plod F
psowal paniam á bronil poczecia ktoraby gi przy sobie na szyi nosila. Rosta tez ty to iezi ki na skalach- na murzech/ á nie miewa nasienia ani kwiatu ani zdzbla zadnego- liscie ma podobne listu paprotczanemu ktory na spodku iest- iest troche rumiany a na wierzchu zielony ma moc ciepła á tak przecina y rozpadza klijowate wilkosci- y tez kamień wypadza.

G ¶ Czynia drudzi trocijsa z prochu (z nerek. ie° z prochu bagniskowe° każdego po dragmie cinamonu pol dragmy/ prochu z liscia senesowego trzecia czesc dragmy/ á thego pożywaia w potrzebach dla tych chorob przerzeczonych. Auicenna Serapio powiedaia.

Scabiosa.

Polna drijakiew. Grinikraut.

Capitulum. 224.

Polna drijakiew iest ciepla y sucha wwtorim stopniu/ iest dobra naprzeciw swierzbo- A
wi/ to iest sok iey zmieszany z siarka- z litargirium- z oleykiem boblowym- a tym mazy swierb- spedzisz gi precz- á gdi ktemu przylożysz prochu boze° drzewka a namazesz tim parchowata glowe/ zpedzisz parchy.

B ¶ Tez sok polney drijakwie glisti morzy wżywocie a nawiecey z sokiem piolynkowym a z trocha miodu.

C ¶ Albo vczyń plastr na żywot z liscia iego/ z liscia bożego drzewka- z piolynkowego/ vwarzywszy z woda á z octem troche miodu przylożywszy a vczyń plastr na zywot.

¶ Gdi vwarzisz polna drijakiew w winie á D
przylożysz na emoroidy gdi z nich krew zbythnie idzie zastanawia.

¶ Powiedaia o tim zielu iakoby swieti Vr E
ban na prozbe swey siostry ktora żadała wiedziec mocy tey polney drijakwie- ktorey on rad czesto pożywał- tedi napisal iey ty slowa po lacinie. Vrbanus pro se nescit pretium scabiose/ Nam purgat pectus- quod comprimit egra senectus. Lenit pulmonem/ purgat laterum regionem. Apostema frangit- si locum bibita tangit. Tribus vncta foris antracem liberat horis. Ktore wiersze tak sie wykladaia. F

¶ Vrban nie vmie wypowiedziec tego ziela drogosci/ Bo otwarza piersi ktore bywaia zacisnione od starosci. Pluca czysci- piersi y bokow otwiera zathkalosci. Każdy wnetrzny wrzod lamie- kto sie go vwarzonego napije. Y bolaczke iadowita antracem zpadza precz iednym szańcem. A z tad może każdi rozumiec ize polna drijakiew iest wielkiey mocy dla tych wymienionych wlosnosci. G

¶ Woda w kthoreyby byla warzona polna drijakiew z bukwicza oczukrowawszy pic/ tedy wnetrzny bol z bolaczki rozpadza.

¶ Tez gdi kto polna drijakiew stlucze z babka H
przymieszawszy do nich wodki rożaney z troche octu á z tego vczyń plastr- ktory iest dobry na bolaczke antrax ktora bywa ze krwie ostrey barzo iadowitey.

¶ Tez komu ielita stolcem wychodza/ polna I
drijakiew z dziewana iest dobra vwarzywszy- á nad tym siedziec- abowiem y krew zastanawia ktora stolcem zbytnie wychodzi- Pandecta y Platearius powiedaia.

Saluia.

Szalwia. Selben.

Capitulum 225.

Szalwia iest ciepla y sucha: Sok szalwiey z oleykiem bo- A
browych strojow- iest dobre na niemoczy suchych zyl- a tak iest dobry ten sok naprzeciw paralizewi mażac miesteza paralizem zarazone.

Tez gdi

B ℂ Też gdi vwarzyß ßałwią z rozmarinem z zielem paralizowem ai winie / á tego sie wina bedzieß napiiał / iest dobre tym ludziem ktorim rece drżą / ytez wodką ßałwiową dobrze rece vmywać drżące.

C ℂ Też sok ßałwiowy potwierdza dżiąsła kiedi nim bedzieß pomazował albo zmießawßy z miodkiem rożanym vsta tym płokać.

D ℂ Też ßałwia w potrawach iedziona żołądek posila.

E ℂ Też gdi vwarzyß ßałwią w winie z pietrußką / otwiera drogi ku obfitemu wyßciu vri

F ℂ Też głowe czyści sok iey przymießa (nywßy troche prochu piretrowego / á tego wnos ciepło wpußczać á potrzymać troche.

G ℂ Też gdi vwarzyß ßałwią z bylicza w wodzie albo w winie / vrine y przyrodzoną chorobe białym głowam pobudza ku wyßciu / ythez płod vmarły.

H ℂ Też sok ßałwiowy czerni włosy gdi ie ktho pomaże / tez na sadzele iest dobri sok ßałwiowy

I ℂ Też sok zbytnią krew zastanawia / ytez rany złe ktore z krost pochodzą.

K ℂ Gdi vwarzyß w wodzie ßałwią á potym przyczyniß miodku rożandgo troche / á tą wodą gdi ktori meßczizna bedzie sobie vrmywał członek taiemny / swierzb oddala / takież y biała głowa może vczynić.

L ℂ Też wino w ktorimby była warzona ßałwia / iest dobre ku piciu ludziem paralizem zarażonym ktorego też możeß i na miestce paralizem zarażone przyłożyć.

ℂ Powiedaią czarnoxieżnici o ßałwiej: gdi ßałwią włożyß do gnoiu / thedi sie z niey vlęże ptaßek / ktori ma ogonek biały podobny wężowemu / á gdi z tego ogona vczynią popioł / ktorego popiołu albo prochu włożyß w kaganiec tedi vzrzyß iakoby było w domu pełno wężow Pandecta. czego też y Woyciech poświadcza o moczach ziół pißąc. M

ℂ Też ßałwia wpotrawach pożywana / czerwoną biegunke stanowi: Thez sok ßałwiowy rości na głowie włosy po ogoleniu mażąc głowe. A gdi proch z ßałwiey bedzie w wodzie vwarzony / á oną wodą bedzie głowa myta czesto / tedi czerni włosy takiemu człowiekowi. N

Spica nardi.

Capitulum 226.

Spica nardi iest troiaka / iedna iest korzenna ta iest ciepła w pierwßim stopniu á w wtorim sucha. Druga iest Rzymska zową ią Spica celtica: A trzecia iest czarna. Tu mamy rozumieć o pierwßey ktora iest złożona ze trzech moci: Jedna moc iest cierpkość maiącza / druga iest ostrość maiącza / trzecia iest gorskość maiącza. A

ℂ Wino w kthorymby była warzona spica nardi / vrine wypądza / ytez gryzienie w żołądku vśmierza / biegunke zastanawia y głowe potwierdza y wątrobe / vstkam żołądkowym iest barzo dobra / ma też moc ocieraiączą z powieści Serapiowey / ytez trawi wilkości złe w głowie y w piersiach / azwłaßcza spica indica ma te moc. B

C ℂ Też włosności Diascorides powieda być tey to spica nardi / iż gdy vczyniß z niey knoth przyczyniwßy mumiey á troche oleyku rożanego / á włożyß gy w miestce taiemne na noc tedi zastanawia chorobe przirodzoną paniam wysußaiąc złe nieczystości w macicy kthoreby miały wychodzić.

D ℂ Też iest dobra naprzeciwko kordiace / y naprzeciwko omdlewaniu / y naprzeciwko zapaleniu wątroby / y na żołtą niemoc / y naprzeciwko boleściam krzyżowym i nerczanym / á gdi ią vwarzyß w wodzie w ktoreyby pani siedziała ciepło / tedi wrzedzienice ktore bywaią w macicy wykorzenia.

E ℂ Też iest dobra komu włosy padaią z głowy albo ze brwi / a ktemu włosy rości.

F ℂ Też dobri na oczy proch iey z tucią zmießany / z rożaną wodką / á z te° vczyń plastr na

G ℂ Też ktho ma mdły mozg / posila (oczy. gi iedno sama wonia tey to spiki: á oleiek iey naprzeciwko głuchości iest dobry / kthora głuchość z zimnych wilkości pochodzi.

H ℂ Wino w ktorymby była warzona spica nardi / otwiera zatkanie śledziony y wątroby.

I ℂ Jest też oleiek dobri na członki paralizem zarażone / ytez na boleści członkowe / Auicenna / Serapio powiedaią.

K ℂ Też gdi bedzie spica nardi wług włożona tedi rostą włosy od onego ługu / i vmocznia włosy niedopußczaiąc ym leść.

L ℂ Też oleiek spica nardi iesth woniaiący / á naprzeciwko podogrze to iesth boleściam nog barzo dobry mażącz ie. N3

Spica celtica.

Spika Rzymska. Romiß spika.

Capitulum 227.

A Rzymska spika / to iesth spica celtica ktora rośćie w Syrij iest ciepła y sucha / ma listy długie ktorey barwa ma sie k czerwonośći á ma kwiatki żołtawe / Lepßa iesth świeża

maiącza wonią / gestych korzeni á twardych ku łamaniu. Korzenie / kwiecie y gałęzie wchodzi w lekarstwa / bo w korzeniu i w kwieciu w gałązkach iest obfitość woniey.

ℂ Wino w ktorymby była uarzona spica celtica / vrine pędzi / a iest dobra żołądkowi gdy ią vwarzyß z piołynem. B

ℂ Też iest dobra spica celtica vwarzona w wodzie prostey naprzeciw wrzodom gorącym wątroby / to iest naprzeciwko żołtey niemocy / y komu sie żołądek rościąga. C

ℂ Gdi ią kto pije z winem / iest dobra na bołączki śledziony y na boleści wßytkiego żywota nyrek y mecherza. D

ℂ Ocet w kthorymby była vwarzona spica celtica / iest lekarstwem naprzeciwko vkąßeniu wężowym y inßych iadowitych zwierząt / ytez zbytnią chorobe paniąm zastanawia. E

Wchodzi thez w maści gorące / á ma wielką moc ku wiele chorobam vleczeniu.

ℂ Każda spika ma the moc / iż wątrobe y śledzione wspomaga / tez macice w iej chorobach wßelkich gdi sie w niey pani parzyć bedzie / ytez zbytnie cieczenie przyrodzonych wilkości zastanawia. F

☞ Ta spica celtica iest ciepleyßa nißli montana / á są sobie podobne w włosnościach / iedno iże celtica wiecey pędzi vryne / i iest lepßa żołądkowi / Serapio z Pandectą powiedaią. G

Serpillum.

Macierza dußka. Quendel.

Capitulum. 228.

A Maćierzaduſzka ieſt zagrzeuaiąca y wyſuſzaiącza w trzećim ſtopniu: Jeſt dwoiaka iedna domowa á druga leſna. Domowa tha ſie śćiele po ziemi, ale leſna roſćie ku gorze: Ma moc vryne pedzić/gdi ſie z niey v warzoney wodi napijeß y naprzećiwko iadom albo teſ plaſtr vczyniwßy ſtłucz to ziele á przi łoż na mieſtce vkąßone.

B ☞ Gdi vwarzyß maćierzaduſzke w wodzie/ á trochę oleyku rożanego przyczyniß/tym glo we bolacząg kupaiącym bolem vlecżyß/ ytez pa mięć zginęłą naprawiß / y zawraczanie glowy oddaliß.

C ❡ Też ocet w ktorymby była warzona maćierzaduſzka/wraczanie ktore ze krwią bywa zaſtanawia.

D ❡ Też vino wktorimby była vwarzona maćierzaduſzka/ieſt dobre tym ktorym omdlewanie przychodzi/ytez tym ktorym ieſt rzezak á zćięßkośćią vryne miewaią/á taky kamień z nerek y z mecherza wypadza: albo thez vczyniß plaſtr z tey to maćierzeduſzki z octem á tego przyłożyß na mieſtce vkąßone od pczoły albo od oſy/bol y opuchline oddala.

E ❡ Też zatkanie wątroby y opuchline iey wypadza.

F ❡ Też ocet w ktorymby była vwarzona maćierzaduſzka/ieſt dobre tym ktorzy maią ochrapienie w gardle y ćięßkość w pierſiach/Pandecta powieda o tym.

G ❡ Auicenna mowi/kiedy krowy częſto iedzą maćyerzą duſzke/ w miaſto mleká krew z nich wydoiß.

H ❡ Też gdy vwarzyß maćierzaduſzke z korzeniem koſaćczowym w wodzie/ á potym oczukrowawßy tego ſie wina napijeß/tedy flegmę lipką z pierſi czyśći y zgagę vſmierza/żołądek poſila/ też vrynę y przyrodzoną chorobę białym głowam pedzi/ bowiem ma moc ſubtilizuiącą/roſpądzaiącą/y otwieraiącą.

I ☞ Liśćie y kwiathki ſą dobre ku lekarſtwu/á nawiecey gdi ie zaßyieß w płoćienny worek á zagrzeieß w garnczu/ á potym przyłożyß ćiepło na głowę/ábowiem rymę y wilkośći złe w głowie trawi.

K ❡ Też wino w ktorymby było vwarzono to ziele z ſokiem lakryciey/ieſt dobre naprzećiwko kaßlowi.

L ❡ Też wino w ktorymby było vwarzono to ziele z hanyzem/ ieſt dobre naprzećiwko boleſćiam żołądkowym ktore przychodzą z wiathrow oſtrych/Platearius/Pandecta/Serapio powiedaią.

Sandix. Szarłat

Vrzeth.

Capitulum 229.

A Vrzeth ieſt ziele ktorym ſukna farbuią blekithną farbą zagrzewa y ſuſzy mocznie. Plinius we trzydzieſtych á w piątych xięgach piße/ pokoſth z rubriką zmießany á przyſmażony/czyni farbę tego ziela vrzetu.

B ❡ Vwarzone to ziele w wodzie/ zatwierdza żywoth.

C ❡ Naſienie iego na proch ſtłuczone á z octem ku pićiu dane/zaſtanawia ßczkawke mocznie.

D ❡ Sok tego ziela z winem albo zwodą przywarzony/twierdzi żołądek/takież też y wątrobę poſila: mecherz ſłaby kthory vryny niemoże zatrzymać vmocznia.

Samſucus.

Haiſeth auch maioran wilder.

Capitulum. 230.

Polny Maioran

A Jeſth tho ziele gałęziſte ktore ſie śćiele po ziemi/liſtu ieſth małego a okrągłego białey lebiodce podobnego.

B ❡ To ziele ieſt gorzkie y zagrzewaiące/ na każdą opuchline zatwardziałą ytez na trapienie wnętrz ne ieſt barzo dobre.

C ❡ Też ktho ma zadzierżenie wodi/ y kogoby niedzwiadek vijadł/ieſt lekarſtwo oſobne w winie vwarzone á na czczo pite.

D ❡ Takież thez y boleśći gryzienia wnętrzne oddala z winem wzięte / ythez puchline leczy przez vryne wode z żył y ze wßego żywota pędząc.

E ❡ Też ſok z miodem przaſnym zmieſzany/ſine mieſtcza zgładza gdy tym ciało ſinośćią zarażone namażeß.

F ☞ Też gdy ſok tego ziela z octem á z oliwą zmießaß/iad niedzwiadkow mocnie zrany vyćiąga przyłożone to lekarſtwo na ranę.

G ☞ Też bolenie pół głowy z flegmy y z melankoliey vſmierza/gdi to ziele w wodzie będzie vwarzono á tą wodą ćiepło głowę będzieß naparzać albo ſok wyćiſniony z tego ziela ćiepło w nozdrze wpußczony á zaćiſnąwßy nos chwilkę zadzierżyß/ á potym maß nos wyſiekować aby nieczyſtośći przerzeczone z głowy wychodziły.

H ❡ Też białym głowam ich rzecz przyrodzoną pedzi/ gdy czopek z bawełny będzie vczyniony á w tym ſoku będzie rozmoczony/ á tam w taiemne mieſtce na noc każeß włożyć.

I ❡ Też ſok tego ziela ćiepło w vcho wpußczony/ßumienie y bolenie vßne oddala/ ytez naprzećiwko świętego Valentego niemocy/ y naprzećiwko paralyżowi ieſt wielkiey mocy.

Senecion.

Przymioth. Pronkreſſen.

Capitulum 231.

A Przymiot ieſt ziele ktore ieſth rzeczono po łaćinie Senecion/ iakoby napierwey nißli ktore inße ziele zſtarzeie ſie: Roſćie poſpolićie na murze albo na ſtarych domiech/ iako ſą puſtki/liſt ma zielony y gęſty. Diaſcorides/Przimiot ziele roſćie na dachoch y miedzy opoką/ na ſamych wierzchołeczkach tego ziela wyraſtaią główeczki iakoby na wie

P rzbie

B rzbie iedno iż mnieysze.
Włosnoſc tego ziela ieſt zatwierdzaiącza
á mało ſie niezgadza włosnoſciami ſwoiemi
z babką zielem/ bo też liſt ma chłodzący y ożią-
biaiący iako y babka.
C To ziele ſtłuczone ſamo á przyłożone na
odławienie ſuchych żył potwierdza ie y ſpaia/
moſzne miekką zapaloną chłodzi/ ſtłukſzy tho
ziele á z winem zmieſzawſzy i przyłożyć na mie
D Też liſty tego ziela ſtłuczone á z wie (ſtce.
przowym ſzmalcem zmieſzane rany ćięte goij
przyłożywſzy tego na rane/ y też bolenie żołąd-
ka/ biodr/ ſuchych żył y członkow nożnych vſ-
mierza ta maſc przerzeczona dla mocy te° zie
E Korzeń tego ziela nikczemu nieieſt (la.
vżyteczny/ ale kwiat iego przetłuczony troche/
namocz w winie białym przez ſzeſc godzin/ a
ktho ma bolenie w ſtolczu albo w moſznach/
ma moc nieposſpolitą leczyć boleſci y ogień vy-
kiągaiącz.

Simphicum.

Walwurcz.

Capitulum 232.

A Diaſcorides / Simphicum
roſcie na twardych mieſth-
czach / gałąſki ma podobne
[illegible]biodce/ á vierzchy podobne
z[illegible] ktore w Polſzcze niero-
ſcie[illegible]mus/ gałęzie tego zie-
la ieſt twarde á won[illegible]ące/ ſmaku ſłodkiego/
korzeń ma podługowa[illegible] troche przyżołć á ieſt
miąſſzy iako palecz: Ktory ma taką mocz/
iż gdi będzie włożony do garncza gdzie mięſo
wre/ ſztuki weſpołek ſpaia y zraſzcza.
To ziele w piciu iakimkolwiek zadane/ po B
ſpoku ſtolce czyni y też wraczanie.
Na ſcijatike ieſt dobre w wodzie vwarzo- C
ne á pothym kliſterą w człowieka wlane/ pa-
niam przyrodzoną niemoc pite wywodzi mo
cznie/ y też vmarły płod y żywy przed czaſem z
żywota wyrzucza.
Też ſimphicum w miedzie vwarzone/ pier D
ſi czyſci y wolne oddychanie czyni/ á korzeń ie
go vwarzony w wodzie rzecz przyrodzoną bia
łym głowam / y czerwoną biegunke zaſtana-
Też z octem á z miodem vwarzo- (wia. E
ne ſimphicum/ bolenie y ſtrzekanie bokow le-
czy/ á ſamo ziele maſtykowane / pragnienie y
bolenie vſt ktore bywa dla roſpadlin oddala/
rane ſpaia y blizne czyni/ y też kłoćie w żywoćie
przyłożone vſmierza.
Jeſt też drugie ſimphicum rozne od tego F
pierwſzego/ á tak też y imie ma Pithen rzeczo
ne/ pręt ma chropawy á oſtri / na dwa łokćia
wzwyſz roſcie/ wnątrz albo w poſrzodku tego
pręta niemaſz drzenia/ na thym zielu Pithen
rzeczonym liſt wąski chropawy á przedługo-
waty na podobieńſtwo wołowe° ięzyka/ kwiat
ma ſłodki/ korzeń czarny z wierzchu á biały w
natrz/ klijowaty/ też ieſt barzo dobry tym kto-
rzy krwią pluią y rany goij mocznie.

Soldanella.

Capitulum 233.

To ziele ieſt podobne kopytni-
kowi w liſciu / iedno iż ieſth
mnieyſzego liſtu niżli kopyt-
nik/ roſcie na gnoiſtych mie-
ſczach/ ieſt ziele zagrzewaią-
ce y oćieraiące dla oſthroſci
ſwey ſłoney.
A Soldanella ma nieposſpolitą moc wywo
dzić z żywota człowieka opuchłego vode żołtą
z kthorey człowiek puchnieie y żołćieie: á tho
czyń tym obyczaiem/ Vſuſzywſzy liſcie tey ſol
danelle/ ſtłucz w możdżerzu albo w donicy z-
wierć á z tego vczyń proch/ á tego prochu da-
way na ieden raz czo dwa [illegible] albo pięć poł-
groſzkow ważą / z m[illegible] vodrożnikową

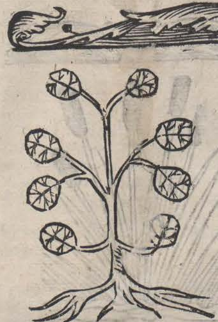

wodką ćiepło na ſwitaniu/ ieſth nieposſpolitey
mocy w tey niemocy puchlinie kthorą po łaći-
nie zowią Jdropiſis.
C Też Jſaac lekarz piſze/ iż ſoldanella ieſth
ziele podobne wſzy ſwiniey tak rzeczonemu zie
lu/ ieſt ćiepłe y ſuche/ ma włosnoſc trawić w-
żołądku ſprochniałe wilkośći z ktorych rzyga-
nie pochodzi/ wątrobe poſila y zagniłe wilko-
ſci z niey y z żył ktore meſaraicas zowią wypą
D Warzenia na ogniu nie ćierpi/ ale (dza.
proch z liſcia iey vczyniony ma być dany czo
połtora złotego albo czaſe dwa za wagą/ y vry
ne pędzi/ wſzakoż wiecey ſtolczmi żołtą á zag-
niłą wilkość z człowieka purguie / Powiedaią
niektorzy iżby w Polſzcze roſło.

Sertula.

Capitulum 234.

A Ziele tho wzroſtem podobne
Zwończowi/ powiedaią le-
karze iżeby w moey było po-
dobne Ozance mnieyſzey:
Jeſt przyrodzenia goracego
y ſuche° w wtorym ſtopniu
liſteczki ma drobniuchne á poczerniałe około
pręta/ kładzie ie po ziemi/ á na wierzchu mie-
dzi liſtki ma pożołćiałe kwiatki/ á w mieſiącz
kach miewa naſienie ſzare garbate/ łyſki bia-
ley zieloności [illegible] podobne ale mnieyſze
á woniaiące: ma moc ſuche żyły poſilać/ y też
tym ktorzy [illegible] ćierpią w ſtawoch ieſt dobre to
ziele/ Warzyć ie z ruty/ z ſzałwią/ á to z [illegible] te-
dy otok wſzelki rozpądza/ niedoſtateczność oczu
naprawia/ twarz z flakow czyſci/ boleſc po koſ-
ćiach vſmierza.
Też vwarz to ziele tak y z gąbim/ á w tim B
gębkę maczay á przykładay na oćiekliny: gdy
ie kto ſobie w boty kładzie zachowawa nogi od
dny nogi w nim myiąc z chebdem/ z babką/ po
ſila żyły y przeguby nożne.
Gdy tego ziela nakładzieſz w woreczek/ á C
przyłożyſz na czoło/ reme wyſuſza/ mozg poſi-
la: kthoby omieniał z iakieykolwiek przyczyny
albo od wiatru/ albo w zabićiu powietrza/ wa
rzyć to ziele z lawendą/ z ſzałwią á dać pić.
Też ktoby powietrzem był zarażon/ to ieſt D
kogoby ſzlag zabił / maią mu ogolić głowe/ á
tho ziele rozmoczywſzy w winie á przygrzać
przed ogniem/ á tak tim ćiepło głowe okładać
á przyłożyć na to czapkę zagrzawſzy ią/ á vczi
niwſzy proch z piretrum/ z imbieru/ z ziela kto
re zowią anielski trank/ ten proch w nos wſt-
rzykać iżby kichał/ thym każdemu człowiekowi
powietrzem zabitemu możeſz pomoc.

Spongia marina.

Morskie bdły. Merſchwam.

Capitulum 235.

Bdły morskie ſą dwoiakie/
Jedny ſą pobiela[illegible] abo ſza
re gęſte małe dz[illegible]ki maią
ce to ieſt ſamiec/ Drugie ſą
vielkich dziur á r[illegible] á
to ieſth ſamicza: Thy bdły
maią w ſobie kamyczki á ſą barzo ſtalubowa

te: Ta bdla poki ieszcze swieża na vżyteczniey sza iest/ bo w niey ieszcze trwa moc ktorey nabyla w morzu/ gdi dlugo leży tedy iuż ona mocz mieni sie/ á tak gdy ma być ku potrzebie brana w lugu ią trzeba omyć: Ma moc zagrzewać w pierwszym stopniu a wysusza podle wtorego stopnia barzo.

B ¶ Też mocza swą rany spaia y zwieka/ zathwiera żyly gdy omoczy w czerwonym winie á na rane swieżą przyloży/ krew zastanawia.

C ¶ Kamien ktory w nich nayduią/ ma mocz kamień lamać w człowieku/ bolączki nie zebrane rozgania/ zebrane y przepukle wysusza/ y wrzody (gdi ią w vinie omoczy á przyklada) zastatzale y wodności ich wysusza.

D ☞ Też proch tey bdly (gdy ią na proch spali) krew zastanawia/ z oczu nieczystości sciera Knot gdi vdzialasz z tey bdly á w rane wlożisz ktoraby sie zwarla/ rozszerza ią.

Spaltua fetida.

Palki albo Rogozie. Waierkolben.

Capitulum 236.

A Maią list Palki iakoby kosacziecz ale dluższy/ w posrzod listu preth dlugi/ á na wierzchu preta iest palka czarna na stawiech y na iezierzech roscie.

B ¶ Sok thego ziela flaki biale z ciala sciera mocnie/ Vdzialać masć z palek z iaskrem/ z palu hy/ z grynszpanem palonym/ z starem sadlem/ á thym sie mazać á liściem babczanym

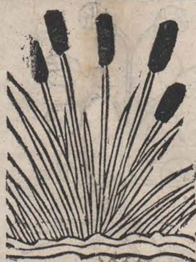

z wierzchu okladać.

C ¶ Korzeń tego ziela kosci zlamane zrasczą. Czo sie tycze lekarstwa z tych palek/ o korzeniu masz rozumiec nie o palkach kthore na wierzchu są/ ani tez o liściu.

Sapo.

Mydlo. Zaphen.

Capitulum 237.

A Mydlo zagrzewa/ czyści/ ociera/ miekczi/ rozpuszcza/ wrzody y bolączki pod nim sie zbieraią/ otoki miekczy: stlucz ie z mąką fenu greci/ z mąką lnianego siemienia/ á tym ciepło okladać/ á zwlaszcza Weneczkie mydlo

na to iest nalepsze.

B ¶ Czopki z mydla dzialać z weneczkie° á do zadku wetknąć/ trzewa miekczy y bolesc ich leczy/ y fortki dychania rozprzestrzenia/ nieczystości z ciala sciera.

C ¶ Też twarde otoki miekczy tym obyczaiem: Naprzod wziąć gląb slazowy a vsuszyć gi/ potym vsuszywszy zetrzeć na proch/ potym wziąć mydla weneczkiego/ oleyku liliowe°/ oleyku fiolkowego/ loiu ieleniego/ to mydlo z oleyki rozpuscić/ á tego prochu wsipać tham y mąki ieczmienney/ zmieszać to wszytko spolem a bedzie iako masć/ á tą mascią mazać wszytki twardosci y guzy.

Saturegia.

Czabr. Gartel kol.

Capitulum 238.

A Czabr iest ziolko niewielkie/ listheczki ma drobniuczkie niciako ciemno zielone: ma moc zagrzewaiączą y suszączą/ smaku iest gorskie° y kąsaiące°/ á iest cieply y suchy w trzecim stopniu: Zamulenie czlonkow wnetrznych otwiera y vliczki ich/ zastanowienie ktoreykolwie rzeczi to iest moczu albo paniam rzeczy ich przeprawia/ macicę czyści z wilkości złych wodnych á bialych/ plod vmarly wypądza y z lożem iego/ piersi czyści przez charchanie wymiataiąc flegme/ wzrok zemdlony ostrzy czo sie zstawa dla wilkości zimnych.

B ¶ Też czabr stluczony z pszeniczą/ bolesć stawowa leczy gdi na nie przyloży/ z winem gi vwarzyć á to wino pić/ nadymanie y grizienie w brzuchu vsmierza á żoladek posila.

C ¶ Też chciwosc spania ktoreby spanie mogło być szkodą azwlaszcza w morowych bolączkach/ w zabiciu powiethrza/ albo te w zimniczach ktore bywa z zapalenia vliczek ktore idą od mozgu oddala/ á to gdy gi stlucze z occziem á tym glowe oklada.

D ¶ Też gdy gi stlucze á tego sobie pani przyloży prawie na miestce taiemne/ dusznosć ktora bywa z zapalenia macice złemi wilkościami odeymuie: Albo sok iego z sokiem roiowni kowym/ á w tym rozmoczyć bawelne/ potym tą bawelną obwinąć korzeń chrzanu á na to z wierzchu posypać ambrą á wetknąć do macice dobrze gleboko/ na te dusznosc iest to lekarstwo barzo dobre/ y macice też na miestce wklada to lekarstwo.

Staphisagria.

Capitulum 239.

W Dalekich stronach to ziele iest rosthące/ ma ziarnka trzygranowite ktore tu do nas przinoszą/ są moci barzo gorącey/ maią moc przyciągaiączą y barzo o…

igczą: Ty ziarnka są z wierzchu poczerniałe á zmarszczone/á wnątrz białe: Gdy ty ziarnka w vściech żuie/albo warzące tą wodą vstha płocze/ mozg czyści y głowę z flegmy/ gardło y ieżyczek czyści: Gdy z nich proch vczyniß á w nos go wstrzykniesz/kichanie pobudzi a thak mozg wyczyści/Wßy y parchy goij gdi ie zmiesza z sokiem białey czemierzyce á troche auripigmentum przysip/á tym miestce wßywe albo też parßywe namazuy.

B ¶ Też warzyć ty ziarnka/á tą vodą vsta vmywać/tedy bolesc zebow odeymuie czyściącz ie/ytez suche żyły wysußa z zbytnych mokrości

Stercus.

Layno po polsku Gowno. Ein dreck.

Capitulum. 240.

A Ayno wßelkie iest gorące w swey włosności/á ztądże ma moc rozpußczaiącą y przyciągaiącą. miedzy inßemi layny psie iest nalepße ktori pies tylko kości gryzie: moc layna psiego iest ta iż bolączki w gardle leczy/ warzyć ie z gwozdziki w vodności wyćisnioney z iabłek/a to czyń przilawßi occztu troche y płocz tym gardło á pomoże. Też gdi z nie plastr vczyniß z miodem á bedzieß gardło okładał tako nietak vczyni. Thez gdy ie vsußyß na proch/á potym wziąwßy mleka gasić w nim gorące kamienie/ á w to mleko nasypać tego proszku á wypić/ten trunek czerwoną niemoc zastanawia.

... ieciece ktoreby nicz nieiadło ied... bolączki w gardle

C ¶ Layno wilcze bolesc trzew leczi a zwłaszcza te niemoc ktorą zową kolika á to gdi ie wypije z czymkolwiek/ albo ie winem rospuscić á na brzuch y około brzucha obłożyć/ale lepiey może śli takie mieć czoby było białe á czoby ie nalezione na ćierniu albo na iakim drzewie leżącym/potym ie włoż na wilczą skorę/á ztey vełny ktorą naidzieß w timże łaynie maß vprząśc nić/á tą nicią przywiązać do skory/á zawinąwßy iakoby kłąb w tę skorę zawiesić na gardło/ale pierwey przeczyścić maß żiwot iaką purgacią/potym to zawiesić.

D ¶ Bobki kozie na bolączki/ na oćiekliny/ na kolana/y na inße przeguby są pomoczne/zmießać ie z mąką ieczmienną y vczinić iako plastr a na ty miestcza gdy są bolestne przykładać/ale gdy ie roczyniać maß trzeba przylać occztu w wode ktorą bedzieß roczynial: Ta sprawa ma być ludziem grubym prostym: Na twardość sledziony iest dobri ten plastr/proch z tich bobkow zmießać z inemi rzeczami rozpußczaiącemi á vczynić plastr/ktory przykładać na oćiekłe łono/zmießać bobki z sadłem á przykładać na miestce od iakiego vrazu twarde/ thez na miestce odgniećione/vkąßone od iadowitego chrobaka goij: gdy ie da w piciu białey głowie/vpławy iey zbytnie płynące zastanawia/ y żołtą niemoc goij.

E ¶ Layno wołowe to ma być lećie brane/iest odmiękczaiące bo trawę ije/ale iż zimie siano ije iesth wysußaiące przyciągaiące/ vkąßenie też pczoły abo sierßenia/od osy/od ßczmiela leczy: Człowiek wodnoćielny ma sobie brzuch nim okładać/wyciąga żołtą wodność: Z occztem rospußczone/na sparzeliny y na oddarcie gdy nim obłoży iest barzo dobre.

F ¶ Layna gołębie starte z gorczycą/ z rzeżuchą/z occztem/ a przyłożyć na zimne członki/ na stare niemocy/iako łamanie w kosciach/w bolesci głowy/ w bolesci grzbieta/bokow/ y inßych członkow/ ty wßytki niemocy vspokaia y wysußa ie.

G ¶ Gołębie layno nagoręczße zewßech inych to gdy zmießaß z mąką ieczmienną á vczyniß plastr/ ten gdy przyłożyß na guz ktory bywa prawie na kręzycy rospadza gi/ bolączkę zebraną przedziera kiedy na nie przyłożyß/ z oleiem gdi ie zmießaß sparzeliny goij/ z miodem zmießane á ze lnianym siemieniem á na rąd przyłożone/goij gi.

H ¶ Orlicze layno pić z wodą przymießawßy w nie wina/niemocz padaiączą oddala.

I ¶ Kurze layna nietak są gorące iako gołębie gdi ie da pić z wodą á z occztem/zadußenie ktore bywa od iedzenia bedł odeymuie/a to gdi sie go napije bedzie wraczał/ á tak odeydzie ta zadußność: też kolikę leczy to iest kłocie.

K ¶ Myßße layno żywot miękczy/ y parchy od ktorych włosy z głowy lazą leczy.

L ¶ Jaßczorce layno flaki żołte y piegi na twarzy spądza precz.

m ¶ Kozłowe layno pite z winem żołthą niemoc leczi/á gdi ie pije z zioły vonnemi/vmarły płod z żywota wypycha/zastanowienie rzeczy niewiesciey przepußcza/ zmießane z sadłem starym á z tego vczynić plastr y przykładać gi na podogrę to iest na bolenie nog/ bolesc od thego plastru przestaie: Bolesc w stawiech ktora bywa z wilkości wyciąga tę wilkość sprysczywßy to miestce/á tak bolesc przestawa/á to tak maß vczynić/ Przygrzać layno kozłowe v ognia/potym wziąć wełny a rozmoczyć ią w oleiu á włożyć to layno w tę vełne á hnet za ćiepła przyłożyć na thy miestcza bolące iakom namienił to iest na podogrę y indzie/tedi bolesc vspokaia.

N ¶ Myßße layno w occzie rozpusciwßy thym głowę obłazłą mazać/włosy rosci/głowę parßywą leczy/á to gdy ie daß pić z białym kadzidłem á z miodem/ kamień z moczem pospolu wygania/czopek z niego vtoczyć iakoby gomołeczkę zmießawßy ie pierwey z mąką ieczmienną/á ten czopek do zadku wetknąć tedy żywoth mięczy.

Tapsus barbatus.

Dziewana. Himelpret.

Capitulum. 241.

A Dziewana iesth zimna y sucha/á iest dwoiaka/to iesth samiecz y samicza/ samiec iest biały á samicza czarna Samiecz ma liscie przedługowate á wąskie/wierzchołek zaostrzony á ćienki/ ale samicza ma liscie podobne kapuście iedno iż chropawe y ßerße/wierzchołek długi mało nie na łokieć chropawy y biały/kwiatki zielone y białe/nasienie czarne/ korzenie twarde iako y i. a wielki lecz mięsße/ na polu roscie.

¶ Korzenie oboyga rodzaiu tey to dziewany są ćierpnące/vwarzone w czerwonym ... nie zastanawia biegunkę/też bolesci w bol... oddala/też kaßel vsmierza gdi k temu soku ... kryciey przyczyniß.

¶ Też sok z korzenia iego zmießany z p... rum/bolenie zebow vsmierza gdy kto sobie ... dzie wymywał zeby.

¶ Też liscie dziewany vwarzone w wi... a przikłożone na oczy bolesci ich oddala ... dość powiek rospądza.

¶ Też na złe rany ktore z krost złych by... odtworzone/sok dziewany z miodem a z v... zmießany/ znamienićie czyści wysußa y ... á gdy gi z occztem zmießaß tedy na świe... ny iest barzo vżyteczne lekarstwo.

¶ Też sok sam tego ziela iad niedzwi... vsmierza y mdli.

¶ Też liscie iego starte z occztem na... nie od ognia iest vżyteczne.

¶ Niektorzy ludzie czynią płokanie ... rzywßy korzenie dziewany z piretrum ... dzie przyczyniwßy occztu mocnego/ tym płoczą/a bowiem bolesc zebow oddala/ ... łożyß liscia dziewany w ług á tym sie ... bedzieß mył/ włosy iasne czyni.

☞ Też komu posladkiem zbythnie k... chodzi/ dziewana vwarzona w winie ... ćiepło w stolecz przykładana / zastano... emoroidow/abo iedno winem onym ... bie stolecz/ tedy przestanie.

¶ Też kto sie wydima na stolecz be...

...ntimilla.

...wipep albo Pepawa. Tormentill.

...apitulum 242.

PRzerwipep iest ziele podob-
ne Piećperstkowi/ iedno ize
ma siedm listow á wszytko
kosmate: korzeń ma czerwo
ny á zatwisty podobny gałga
nowi ale niema ostrosci: k-
czerwony. Jest zimnego przyrodze-
...chego w trzećim stopniu/ma moc zstu
... zraszczaiącą też posila á vmocznia
...ćicy poczęty.
... z korzenia ie° zmieszany z prochem
...ym - na rany zlektore sie czynią z
...susza y goy mocznie.
... wino w ktorymby było warzono ko-
...o ziela z korzeniem spikinardi iest po
...o gdyby sie pani nie plodna te° wi-
...la przez kilko dni/ sprawi ią ku po-
...o dobrze/ Albo vczyń parzenie ma
...arzywszy liscie tego to zieli z roiow
... dzewanną w winie/ albo może sie-
...m ciepłym zielu pięć dni po ranu:
... po przyrodzonej chorobie.
...ianawia przyrodzoną chorobe kie

...orzenie iego będzie vwarzono w deszczo...
...odzie á tą wodą będzie sobie maciczę napa-
rzać w gębkę biorąc.

Też ku piciu iest dobry przerwipep - tho iest E
wziąć dwie części prochu ie° iednę część/ pro
chu spicanardi - á ty to prochy z miodem zmie
szaj - á thym pomazy zywoth paniej gdzie iest
macicza.

Też proch z ziela przerwipep zmieszany z F
prochem ktory sie robią z rogow ielenich a kte-
mu przyczynić troche czukru białe° a stego v
czynić trogiszą / á ma iey pani po ranu z winę
pożywać iesli chce z niepłodney być płodna.

Też proch z ziela przerwipep vsmaz z biał
kiem iaiecznym na rynce - á ktoby miał z byt-
nie wraczanie dla mdłosci żołądka - day tego
z iesć/ vznasz lekarstwo.

Też ktoby miał mdły á zaćmiony wzrok G
masz vuarzyć przerwipep w winie z tucią stat
ą miałko - á tego przykładay na oczy na nocz
abowiem y czerwonosć z oczu spądza y zagno
ienie oczu wysusza.

Też proch iest barzo dobry na wrzod iado H
wity ktory zową Cancer/ y naprzećiwko każde
mu iadowi - y też naprzećiwko morowemu po-
wietrzu z wodką szałwiową - Pandecta.

Titimallus.

Romanowo ziele.

Capitulum 243.

ROmanowe ziele iest rozma
ite tak iż siedmioraka rozma
itosć iest miedzy nim/ ale sza- A
koż z każdego mleko idzie: iest
to ziele barzo zagrzewaiące -
prawie czwarte° stopnia ćie-
płoszcią przyrodzoną dochodzi/ ma moc żywot
czyscić z flegmistych y z kolerycznych wilkosci/
y ktemu też wracanie czyni.

Galenus w osmych xięgach simplicium B
farmacorum capitulo Titimallus/ pisze iże ka
żde ziele z tego ziela iest barzo wielkiey gorzko-
sci á niemnieyszey gorączosci a zwłaszcza gałą
ski y nasienie iego - aczkolwiek też i korzeń ma
w sobie ty włosności ale mierniey. ktori korzeń
tego to ziela w oczcie vwarzony/ zębowy bol v
smierza y też prochnienia zębow broni - á na-
sienie

sienie jeszcze iest więtszey mocy ktemu - kthore z
wierzchu na ciało przyłożone gryzie ciało tak
barzo iże skorę przeiadą do żywego dla swey z
bytniey gorączosci/ ale w płokaniu vst a zwłasz
czá z octem niez szkodliwszego ...
czo y korzeń.

C Nasienie thego ziela stłuczone w możdzie-
rzu á z oliwą zmieszane - w osy wymiata z cia
ła gdzie tym będzie namazano - a gdi tho na-
mazanie po kielko kroć będzie vczyniono / tedy
na onym miesczu włosy rosć niebędą - tak iże
onom miestce zawżdy będzie gołe.

D Też toż nasienie stłuczone na proch z mle
kiem onym ktore z thegoż ziela wypływa ro-
zmaciwszy możesz troche oliwy przylać - tim na
mazy brodawkę kielko razow/ spędzisz ią precz
z ciała - takież y parchy v dzieći na głowie - y k-
rosty swierzbiące tym nam izuy y na insze kro
sty - na aperturi iest dobra masć/ iako na Can
cer/ na fistułę - na carbonculus y na insze aper
turi y bolączki.

E Też nasienie thego ziela y takież liscie gdy
będzie wrzucone do stawu/ tedy ryba ktora o-
nego zakusi liscia albo nasienia - każda zemd-
lawszy na wierzch wody wypłynie á vciekać
niebędzie mogła. Miedzy siedmią rodza-
iem te° ziela namoc nievsze iest Caricias tym
imieniem greczkim nazwane ktore na kamie
niu roscie nawzwysz na dobrą piądz y na pa-
lecz/ czerwonoscią nakrapiane na niektorych
miesczoch - korzeń ma nie kienki y nie gładki/
potym ma moc troche mnieyszą. Eliostro-
phos drugi rodzay tego ziela Arabskim iezy-
kiem. Trzecie zową po greczku Carsites.
Czwarte Paralios. etc. Wszytki rodzaie te°

ziela Titimallu mleka z siebie wypuszczaią - á
zagrzewa to ziele y wysusza w czwartym stop
niu iako Galenus pisze na miesczu przerze-
czonym.

Timus.

Dziećielina.

Capitulum. 244.

DZiećielina po łaćinie Tim...
o ktorym Diascorides pisze
iże iest ziele ku drzewu podo
bne - maiące list wąski po-
ługowaty/ na wierzchu sa-
mego ziela głowecki wyra-
staią tak iako widzisz wymalowane/ iesth ziele
gałęziste twarde gałąski maiące/ kwiath tego
ziela iesth brunatny - roscie na kamienistych
miesczach/ Plinius. Timus/ to iest dziećieli-
na ma być zbierana w ten czas kiedi kwithnie
á ma być w cieniu suszono. Tenże Plinius pi
sze iż iest dwoy rodzay tego ziela/ Jeden ma k...
... iest twardy iako drzewo á rosćie na gorach -
... iest więtszey vżytecznosći - Drugie iest ćim
ney kwiatu ćiemnego/ to też mało iest czo p...
leysze niszli pierwsze.

O ktorym Diascorides pisze iże ma m...
zagrzewaiącą - ...kaiącą/ á dla tego tym ...
dziem ktorzy ... iu iest vżyteczne
le ku pożywo... ...la żołądę ...
zrok wyio...

Te...

Exceptio.

pity/flegme stolczmi wypądza: W wodzie v warzone á potym miodem albo czukrem oslodzone/dychawicznym ludziem/ y thym ktorzy hrobaki glisty mają w sobie/iest dobre ku piciu Łożysko y vmarły plod z żywota paniam wy

D ℭ Też krew zsiadłą rozpądza/tarn (miata, y inszą rzecz ktorąby sie człowiek zakłoł wyciąga z ciała/stłukszy ie na proch á z zaieczym sadłem y z mąką ieczmienną na miestce zakłote przyłożyć na noc.

E ℭ Takież też y Constantinus lekarz pisze/ iż to ziele iest zagrzewaiące y wysuszaiące w trzecim stopniu/flegmę z piersi purguie/á tak na dychawicę iest dobre/y zatkanie żył wyczyscia.

F ℭ Auicenna thakież o nim pisze/ iż nie tylko flegmą ale y kolerę z ciała człowieczeo wywodzi. Rado to ziele roscie na płonistych miesczach przy wodzie.

Trifolium.

Konik. Klee.

Capitulum 245.

Konik iest ziołko pospolite/ iest rzeczono vo łacinie Tri foli[...]h w etrzy listy [...]pio pisze dwo [...]en domo[...] [...]o lesny

ten iest wzwysz na trzy piedzi/rozgi z niego gęsto vyrastaią/á na samych wierzchoch v rozg listy wyrastaią. Nasienie ma podobne fenugrekowemu iedno iż drobnieysze. Domowy konik ktory na ogrodziech y na łąkach roscie drobno wszytko też we trzy listy/ten iest mnieyszy/ á on pierwszy więtszy/ ktory oziębiony żołądek zagrzewa/wiatry w nim trawi.

B ℭ Wodka koniku więtszego vsmierza kłocie w żywocie/ytez bolesc oddala ktora bywa gdy kogo niedzwiadek vije/gdy oną wodką będziesz ciepło maczał miestce/ y nasienie iego też tho może vczynić/abowiem iest mocznieysze niszli

C ℭ Też konik więtszy y mnieyszy bolenie (list. moszen j macice vsmierza/puchliny broni nie wymownie ktorą zową po łacinie Idropisis.

D ℭ Też list iego w oczcie vwarzony/iest dobri on ocet pić ludziem kthore wąż albo iaki inszy iadowity hrobak vije/ytez febrę tercianę leczy tym obyczaiem/ trzy listki iego albo trzy ziarnka iego z winem wypite po kielko razow/iest to rzecz doswiddczona.

Tribulus.

Oseth. Distel.

Capitulum 246.

A Oseth iest dwoy/ieden suchy drugi wilgotny ktory roscie około rzek j nad samemi rzekami tak iż liscie iego po wodzie sie scielę/ Preth ma na wierzchu mięsszy á ku kończowi cienki ktory ma na sobie ostre á cienkie tarnie: ale suchy á domowy oseth/ ten wysoko roscie á barzo kole. Nasienie obudwu iesth twarde/ włosnosci oziębiaiącey/ cierpnącey/ y wysuszaiącey. Diascorides/Auicenna iednako sie w tym zgadzaią/ acz ol wiek niektorzi powiedaią domowy być ciepły y suchy w pierwszym stopniu subtelnieyszy niszli wodny.

B ℭ Galenus/Nasienie ostowe kamień w nerkach łamie/puchliny/thwardosci y nadymania rospądza.

C ℭ Też sok ostow z miodm przasnym zmieszany/dziąsła czysci y czuchnienie z vst oddala.

D ℭ Thez sok przerzeczony iest dobry na oczy/ ktorego

ktorego doctorowie y barwierze w rozmaitich lekarstwiech ocznych vżywaią.

E ℭ Też nasienie domowego ostu czo złoty zaważy z winem pite/przeciwi sie iadu wszelkiemu á niedopuszcza szkodzić człowieku struthemu/y żołądkowi pomaga nasienie iego.

F ℭ Też pchły zdychaią oną wodą polane w ktorey oset będzie warzon.

G ℭ Serapio/ Oset á nawiecey sok iego broni vyłożenia wrzodu na onym miesczu gdzie będzie pomazano miestce/ abowiem niedopuszcza przypływać nieczystosci na miestce takowe.

H ℭ Też z nasienia ostowego czynią chleb (wełe. ktory iedzą w miasto pszenicznego chleba/ maią z niego tucznosc y posilenie/abowiem nasienie tego ostu nieiako słodkie á nicz żołądkowi nieszkodzi.

Tenacetum.

Wrotycz. Reinfar.

Capitulum 247.

A Wrotycz iest listu karbowanego/prety z lisciem wysoko pusczą á z wierzchu ma żołte głoweczki w miasto kwiatu/iest przyrodzenia gorącego y suchego / ma thez wonnosc/iest smaku nieiako cierpnącego/ma też moc rozwiezuiącą / iest vżyteczne na niemocy macice/ vsuszywszi wrotycz vczynić proch ktory zmieszać z hanyzem/z imbierem / á rozmąciwszy dać z czymkolwiek pić / abowiem smrod vst odeymuie/rany naprawia y zachowawa ie od skażenia.

B ℭ Gdyby ktorą białą głowę vczarowano iżby z gorącey miłosci wszczął sie iey niepokoy á iżby rozumiała żeby była dziewka á iżeby panieństwo miała stracić/ tedy sie w tey wrotyczy niechay vmyie/ odeydą od niey ty czary.

C ℭ Niewiasty gdy cierpią niemoc przyrodzoną maią sobie w niey vmywać nogi przywarzywszy iey z macierzaduszką/ barzo iest pomoczna na to.

Turbit.

Petrus fuit vir insignis.

Capitulum. 248.

IEst Turbit korzenie ktore tu do nas przynoszą / rosciec na brzegoch morskich / iest korzen gladki / rowny / mleko w sobie maiący / z wierzchu barwy popielatey / then ma być obieran w lekarsthwa / czarny zly bo iesth sam w sobie gruby / wnątrz zylowaty á then iest lesny a niedobry / iest gorącego przyrodzenia w trzecim stopniu. A

B ¶ Ma moc rospuszczaiącza y przyciągaiącza miernie / w zołądku czyni niechęć y wiatri pobudza / ciało scienecza gdy to oprawuią w cukier a daią iesc / a dla checi przimieszawaią imbieru / długiego pieprzu / mastyki / a to daią iesc

C ☞ Też gdy bedzie z czukrem zmieszany á pozywany / mocząs swoią ktorą ma wywodzi z ciała grubą a lipką wilkosc / i z dalekich członkow barzo wyciąga / z stawow: Ale gdy tylko sam bedzie pozywan / tedy cienką wilkosc y to z bliska wypądza / á przeto musi gi zmieszać z czukrem / z imbierem / z mastyką / á tak go pozywać W soku tego korzenia mozesz namoczyć tego ziela ziarn ktore zową po łacinie cucumer asininum a zasie vsuszyć a tsz ziarnka iesć / thedy dne stawową vsmierza / grubą wilkosc z dalekich członkow wygania.

D ¶ Też zołądek czysci wyganiaiąc zbytnie wilkosci kthore przylipaią do zołądka / suche zyły / przeguby y piersi czysci wilkosc zimną wyganiaiącz / Na niemocy z zimney przyczyny służy na wnętrzne bolesci / na białe flaki dawać iego proch pić.

Tela aranee.

Paieczyna. Schpinnen wedel.

Capitulum 249.

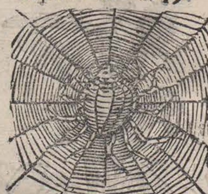

PAieczyna ma moc zwieraiącza / ocieraiącza: Paieczyny kiedy na ranę przyłozysz niedopusci othoku być w ranie: Gdi zmieszasz z oleykiem rozanym a pomazesz na babczany list / á pothym z tym listem przyłozysz na skroni / na pulsi / zimnice trzecie dnia zastanawia / krew gdyby z kądkolwiek zbytnie ciekła zastanawia / bolesc głowy y gorączosci oddala / wrzody leczy. A

¶ Też paieczyna zmieszana z białkiem iaieczym / krew w ranie zasthanawia / gdy bedzie przyłozona na ranę / otokowi być niedopuszcza B

¶ Też gdyby piersi białey głowie chciały owrzedzieć / á kiedyby sie iuz czerwonosc vkazała z gorączoscią / zmieszać paieczynę z rozanym oleykiem á tym obłozyć. C

Viole.

Fijolki. Weiel.

Capitulum 250.

FIjolki są zimne y wilgothne w pierwszym stopniu. Z kwiatkow fijolkowych czinią aptekarze syrop / oleyki y konfekty. Syrop tym obyczaiem czynią: Warzą kwiatki fijolkowe w wodzie a potym przebiją one wodę á moczno wycisną przez sito / a białego czukru z tą wodą zmieszaią / a tak czynią syrop: Albo też wycisną sok z kwiatkow fijolkowych á z czukrem zmieszaią / á tak sie zstaie syrop / Oleiek fijolkowy tak bywa / Gdy vwarzysz fijolki w oliwie / á ten oleiek iest dobry naprzeciwko zapaleniu wątroby gdy thym oleykiem namazesz wątrobę. A

B ¶ Też bolesc głowy vsmierza / gdy tym oleykiem namazesz skronie / y sen czyni.

C ¶ Syrop fijolkowy ma moc odmiękczaiącza / zazięgbiaiącza i odwilzaiącza / á przeto iest dobry w gorących febrach / iako w tercijanie / w vstawiczney febrze. Confekty też fijolkowe takiesz czynią iako y rozane / to iest / Zsiekawszy drobno kwiatki fijolkowe nakładz ich w scklenicę á czukru nasypawszi wystaw na słonce przez trzydziesci dni izeby sie tak długo stoiąc vkisiał.

D ¶ Thez fijolki starte á przyłozone na wrzedzienicę / bolesc vsmierzaią.

E ¶ Też gdi vwarzisz liscie fijolkowe w wodzie á tą wodą ciepło vmyiesz nogi themu kthoby miał gorączkę / takiesz na czoło y na skronie v czynisz z tego tho liscia plastr / sen słodki bedzie miał chory.

¶ Też gdy kwiatki fijolkowe z lisciem wespołek / z boragiem y z łaktuką vwarzysz w miesie á tego bedziesz pozywał / iest dobri pokarm tim ktorzy gorące niemocy maią / iako są febry ciészkie / dla tego ize chłodzi y serce ozywia. F

¶ Też kto ma bolące a czerwone krosty / tho iest swierzb / fijolki vwarzone w wodzie pomagaią gdy tym obłozysz krosty / vznasz pomoc. G

¶ Thez wonia kwiatkow fijolkowych (albo sok z nich wycisniony / kthorym gdy pomazesz głowę bolącą) bol vsmierza ktory z gorącey przyczyny przychodzi. H

¶ Też gdy vwarzysz kwiatki fijolkowe z kreczonym czukrem á tego bedzie pozywał then ktoby miał ciészkosc w piersiach / ytez tym ktorzyby mieli pleurę w boku / ytez w piersiach ktorą zową peripleumonia / iest rzecz pomoczna. I

¶ Też iest dobry ten czukier fijolkowy thym ktorzy maią bolesc w zołądku z nadymaniem K

☞ Też syrop fijolkowy iest dobry bolesciam krzyzowym y nerkowym / vrynę też obficie wywodzi y kolerę ostrą. Auicenna / Platearius powiedaią. L

Virga pastoris.

Polna szczek. Kartel.

Capitulum 251.

IEst Polna szczek mocy zazięgbiaiącey y wysuszaiącey w trzecim stopniu / Korzen tego ziela ma włosnosc wysuszaiącza w wtorym stopniu / á iest dwoiakie / samiec y samicza. A

¶ Sok thego ziela z blaywasem zmieszany / wysusza fistuły to iest rany trudne ku zagoieniu / ytez emoroidy wnętrzne z ktorych wychodzi krew z inszemi wilkosciami. B

¶ Też hrobaki ktore bywaią na wierzchu tego ziela naydowane to iest w głowkach iego / gdy bedą zawiązane wrzemien albo w zamesz a to zawies na szyię temu ktoby miał quartane to iest zimnice kthora bywa przez czwarty dzien / abowiem od tego przestaie zimnicza. C

¶ Też ma moc odpądzaiącza wsiecz wilkosci y ciała D

Capitulum 252.

scy ciala roßczgcza/ zapalenie vsth zolgdkowych chlodzi.

E ¶ Tez vino wktorimby byla vwarzona polna ßzezec/zolgdek posila y bolesc iego oddala/ awßakoß na to iest lepßy kozlek zwlaßcza korzenie iego z mastikg vwarzone w winie.

F ¶ Thez naprzeciwko cießkosci piersi y bolesciam ich/ kozlek vwarzony z kosaczowym korzeniem/ z lakrycig/ z dragantem iest barzo dobre pic/ bowiem czysci piersi z flegmy grubey lipkiey/ ytez na suchy kaßel ktory z zimney przyczyny bywa/ iest vzyteczny.

G ¶ Tez naprzeciwko wysußeniu wilkosciam macice/ vwarz polng ßzezec z bylicza/ z kozlkie/ á w thym rozmoczywßy gebke ciepło przykladay na macice.

H ¶ Tez naprzeciwko zatkaniu sledziony y vgtroby/ warz polng ßzezec z kozlkiem/ z kwieciem bagniskowym/ á to day pic po ranu. Pandecta/ Diascorides/ Avicenna o tim powiedaig.

Vsnea.

Mech. Mieß.

Na drzewiech Mech pospolicie roscie/ iako na debowym albo na laskowym ytez na kamienioch/ á iest laskowy nalepßi: Mech laskowy voniaigcy iest á swiathly/ ale ciemny y czarny iest gorßy: Smak ma miec w sobie cierpngcy miernie/ Druga ma wlosnosc rospgdzaigcg/ odmiekczaigcg á zwlaßcza laskowy. Mniemali niekthorzy izeby byl ciepły w pierwßym stopniu á suchy wwtorim A

B ¶ Plastr vczynion z tego mchu á z oliwg/ iest dobri na zamilknienie y cierpnienie zyl su

C ¶ Liscie pokrziwiane starte z mchem (schych zastanawia krew.

D ¶ Tez ma moc scienczaigcg y miekczgcg/ Mech debowy bialy dobry iest/ ale czarny iest zly/ bolesci macice vsmierza vwarzony w wodzie/ á nad tim ma pani siedziec/ vielkg iey pomoc daie.

E ¶ Mech debowy wlozyc do wina á to vino pic/ drzemanie y cießkie spanie odeymuie: w winie gi vwarzyc á w tim maczac gebke á na brzuch klasc prawie na zolgdek ciepło/ tedy zolgdek posila: Na pepek przykladaigcz takieß czerwong niemoc zastanawia.

F ¶ Tez mech lesny toz dziala/ ociekłosci rospgdza/ zmazy na ciele sciera/ zoltg niemoc leczy/ rymie spadac na dol nieda swoig cierpnoscig y suchoscig: miekkosc á slabosc ciala zthwardza/ miesteza twarde miekczy y bolgczki y twardosc przegubow.

G ¶ Tez serce posila/ drzenie iego oddala:

wzrok

wzrok swym scieranim czysci/ w boky gi klasc á na nim chodzic dobrze bo smrod z spar oddala/ pod czas tez y nogi myc/ wielkie vlzenie nogam czyni á zwlaßcza po zchodzeniu.

Valeriana.

Kozlek. Baldrian.

Capitulum 253.

A Kozlek iest ciepły w wtorym stopniu á suchy malo nietakiez/ ma moc podobng spica nardi/ Wiele ludzi nauczonych pozywaig go w lekarstwie ktorzy powiedaig izby byl polskim nardusem: Korzenie kozlkowo w lekarstwa wchodzi/ á ma mocz pobudzaigcg vryny. Diascorides mowi/ Kozlek mocz ma gorgcg pobudzaigcg vryne.

B ¶ Vino w ktorymby bylo vwarzono korzenie kozlkowo/ z nasieniem wloskiego kopru/ z pczelnikiem/ á to maß pic po ranu/ bolesci bokowe vsmierza y chorobe przirodzong paniam pobudza.

C ¶ Thez kiedy kozlek zetrzeß na proch á zmießaß gi z wodkg rozang á przylozyß na bolgczke iadowitg á gorgcg/ bolesc vspokaia y ogien z iadem wypgdza/ ytez niedopußcza nieczystosciam przyplyngc do miestcza wrzedliwe° bolesnego/ á nawiecey iest osobliwe lekarstwo á barzo vzyteczne naprzeciw wrzodowi iadowitemu ktory zowg herisipila/ abowiem mu sie niedopußcza ßerzyc y rozchodzic po czlonkoch psuigc ie á cialo z nich kazgc/ ytez na inße odtworzone rany iest dobre to lekarstwo wysußaigc ie y bolesci vsmierzaigc.

D ¶ Thez sok kozlkowy z tucijg krew zastanawia z ran swiezych: Ytez iest dobry na rany ktore sie czynig z krost w vßoch/ abowiem rope w nich wysußa y goij.

E ¶ Tez zastanawia przyrodzong chorobe bialym glowam ktora ym zbytnie bywa/ to iesth gdy vwarzyß kozlek z polng ßzezecig á ze psim iezykiem/ á tym zolzy oblozyß y macice/ thedy przestanie choroba przerzeczona.

F ¶ Thez gdy vwarzyß kozlek z bolum armenum ktory iest w aptece/ á daß sie napic temu ktoby mial krosty wngtrz/ ytez kto krwig pluie iest osobliwe lekarstwo: ytez zastanawia plynienie inßych wilkosci z kgdkolwiekby plynely á to gdy gi z sokiem babczanym zmießaß: tez zastanawia krew ktora zbytnie idzie dla swey ostrosci/

G ¶ Tez gdi gi vwarziß w vinie á tego sie napijeß/ tedy kto niemoze snadnie odbywac vryny/ iako sg ci ktorzy po troße á czesto pußczaig á z wielkg bolescig/ to lekarstwo iest dobre przeciw temu: ytez gdy sie tego napije ten ktoryby mial febre przez trzeci dzien/ tedy sie ma napic tego dnia ktorego iesth prozen febry po ranu ciepło dobry trunek/ albo w godzine przed zimnicza/ to ießcze lepiey: tez iest dobre to lekarstwo pic tego czasu gdyby kogo wgz vkgsil.

H ¶ Tez sok kozlkow iest barzo dobry bialej glowie ktoraby miala fistule w macicy/ kno t vczyniwßy z bawelny/ rozmoczywßy w soku tham gi wpuscic w fistule do macice. Pandecta/ y Serapio powiedaig.

Vrtica.

Pokrzywa. Nessel.

Capitulum 254.

A Wespolek z nasieniem Pokrzywa iest gorgcey wlosnosci malo nie w trzecim stopniu á sucha w wtorym stopniu/ nasienie nie iest thak suche iako sama pokrzywa

Moc pokrzywy ieſt czynigcza rany/ ythez ma moc przyciggaiaczą/roſpądzaiączą ytez przepalaiączą/ma tez moc odtwieraiączą j ociera

B ℭ Pokrzywa z rzodkwią vwarzona (ięczą. y z mąką lnianego ſiemienia/ odtwiera wßelkie wrzody y bolączki gdy te° przilozyß na noc

C ℭ Tez gdy vczyniß popiol z pokrzyw á tym popiolem zaſypieß fiſtule kielko razow/ wyſußa y goij ią/ a gdy kthemu popiolowi przyczyniß ſoli/tedy na kazdą rane ktora z kroſt pocho dzi ytez na te rane ktora bywa od pſa wſciekle go ieſt barzo dobry / y na wrzod kthory zową Cancer ma oſobliwą wloſnoſc goić y wyſu-

D ℭ Tez ſamo naſienie pokrzyw ſtarte (ßac. á w nos pußczone/odtwiera dziureczki kthore w noſie bywaią/ á thak wilkoſci z glowy łacznicy mogą wyniść precz.

E ℭ Tez gdy ſie kto napije naſienia pokrziwianego tartego z ięczmienną wodą cieplo/ lipkie nieczyſtoſci flegmiſte z pierſi wyczyſcia.

F ℭ Thez gdy w winie vwarzyß a napijeß ſie go/ chćiwoſc ku rzeczam cieleſnym czyni mężczyznam/ abo w iaiu dać mu z ieſc á zwlaßcza nie mlodym nowozeniam.

G ℭ Thez odtwiera ßyje maćiez niewieſcich/ á tak ie czyni ſprawnieyße ku poczęciu: Albo tez gdy tho naſienie pokrzywiane bedzie z cebulą pozywane/ tedy takiez vczynt.

H ℭ Tez gdy vczyniß knot z mirrą á z tym naſieniem pokrzywnym/a wlozyß do maćice na noc/ chorobe przyrodzoną paniam pobudza: Albo tez z liſcia pokrzywianego á z mirry zvinem vczynić plaſthr a przylozyć gi cieplo na maćice/bowiem odtwiera zatkanie iey y nieczyſtoſci grube ſprochniałe wygania z niey: ktemu tez dobrze ſluzy oleiek pokrzywiany: thez na czlonki paralizem zarazone ieſt dobry oleiek ten gdy nim czlonki namazeß.

ℭ Tez vczyń czopek z naſienia pokrzywianego á z miodem przaſnym vſmazywßy na rynce iako ieſt obyczay. I

ℭ Pokrzywa ma w ſobie wietrznoſc kthora ſluzy ku pobudzeniu cieleſnych chćiwoſci/ á zwlaßcza gdy proch naſienia pokrzywiane° bedzie z mlodym winem pozywany. Auicenna Pandecta/Serapio o tym ſwiadczą. K

ℭ Tez liſcie pokrziwiane ſtluczone á na mieſcce vkąßone od wſciekłego pſa przylozone obyczaiem plaſthru / iad mocznie pſuie y ßkodzić mu niedopußczą. L

ℭ Tez naſienie pokrzywiane z miodem przaſnym przyſmazone/ieſt dobre naprzećiwko dychawicy/y pierſi z zagniłych nieczyſtoſci czyſci M

ℭ Tez liſt pokrzywiany z mirrą ſtluczony/á nizey pępka na zywot przylozony / przyrodzoną chorobe bialim glowam zaſtanowiałą po N

ℭ Tez proch z pokrzywy vczyniony (rußa. wrzod cancer goij predko ſypany w rane. O

ℭ Thez pokrzywa w winie twarzona/ pobudza j vmocznia vczynek męſki ku zenie y zaſie thakieß zony ku mezowi/ á ießcze lepiey będzie gdy naſienie pokrzywiane z pieprzem á z przaſnym miodem zmießaß ſtlukßy w mozdzerzu potwierdza mocznie vczynek mężeńſki iuz tez oziebniały. P

ℭ Thez oleiek vczyniony z naſienia pokrzywianego na rece namazany poth z nich pobudza y z inßego ćiała gdzie pomazeß tim olej Q

ℭ Tez korzenie pokrzywiane w winie (kiem. mocznym vwarzone á pothym ſtluczone/ na ſtwardziałą ſledzione przylozony plaſtr z tego rozpądza puchline ſtolczami/á gdy ktemu korzenia kaparowe° przylozyß/tedy ießcze lepiey R

ℭ Tez liſt pokrzywiany z oliwą ſtlu (będzie. czony/ rany z złych kroſt czyſci wyſußaiące roſpe zagniłą.

Verbena.

Koſzyßczko. Eyſen kraut.

Capitulum 255.

Koßyßczko

Oßyßczko ieſt ziele znakomite á poſpolite: w winie vwarzone zołtą niemoc leczy/ j rany w vſciech/ dziąſl zagnikoſci wyſußa oćiera y A vmocznia: Naprzećiwko iadowitych hrobakow vkąßeniu/y naprzećiwko czarom ieſt dobre.

B ℭ Tez koßißczko w vodzie vwarzone/gdi ſie oną wodą ludzie będą kropić/ vweſela ie.

C ℭ Tez na terciſane febre/trzi korzonki á trzi liſtki oßyßczkowe z ktorimkolwiek picim dane vſmierza zimnice/ takieß na quartane cztery korzonki á cztery liſteczki maią być dane.

D ℭ Samo wßitko ziele ma moc rany ſpaiać y goiść: A pogańſczy kaplani przy oczyſcieniu albo wywodzeniu białych głow miewali to ziele przy ſobie.

E ℭ Tez napiſano w iednych xiegach o thym koßyßczku/ Gdi ktory lekarz idąc do niemocznego to koßyßczko weźmie z ſobą w reke/ á przyßedßi ſpyta niemoczne° iako ſie na zdrowiu ma ieſli chory rzecze dobrze/ tedy będzie rychło zdrow/ á ieſli rzecze niedobrze/ tedy rychlo vmrze: á tak wiele ludzi proſtych tym zielem wrożki rozmaite y guſła czynia.

F ℭ Tez naſienie tego to ziela na proch ſtarte a z ſokiem wloſkiego kopru zmießane/ oczy poſila j wyiaſnia wzrok/ j vodka koßyßczkowa ma niepoſpolita moc na oczy.

Volubilis.

Powoy. Winde.

Capitulum 256.

Ziele to Powoy ieſth wijące ſie po drzewie albo po zielu ktore blisko roſcie/ ieſt miernie zagrzewaiące ale zbythnie wyſußaiące/ á to ſie okazuie z iego wićia na te y na owe ſtrone: Poki ießcze ieſt ſwieze ma wielkie wloſnoſci/ale ſuche małey ieſt mocy: Jeſt tez rozmaitego rodzaiu to ziele/ miedzy kthorym chmiel ieſt policzon bo ſie tez pnie po drzewie/ ten tez ma moc chlodzącą w pierwßym ſtopniu/ vſmierza boleſci ktore z gorącey przyczyny przychodzą/ ytez odwilza á ktemu krew czyſci y zywot odtwiera. A

ℭ To ziele ieſt zagrzewaiące/ roſpądzaiące/ trawiące/ abowiem zyly wilkie odtwiera/ czyſci/ y przez vryne nieczyſtoſci z nich wypądza. B

ℭ Tez powoy ieſt dobry na zołtą niemoc/ takieß j chmiel dla tego iz zołtą kolere pędzi z zył y ze wßytkiego ćiała. C

ℭ Thez powoy z chmielem á z ięczmieniem w wodzie vwarzony á potym oſlodzony/ bolenie glowy oddala z gorącey przyczyny/ watrobe zapaloną chłodzi/ w gorączkach ktore bywaią z kolery y ze krwie ieſt vzyteczny powoy z chmielem. Awßakoß miedzy wßemi j owymi chmiel ieſt nalepßy á potym powoy wielki kwiat ktorego ieſt biały á mleko w ſobie ma/ Drugie rodzaie powoiu ſą iadowite/ a tak nikczemu nie ſą vzyteczne. D

ℭ Thez wielki powoy á zwlaßcza ſok z niego E

wyciśniony goij rany y rospadliny vßne y za vßne / piersiam y płuczam daie posilenie / á tak naprzećiwko dychawicy możeß go wziąć. F
℃ Tenże sok z oleykiem rożanym zmießany bolenie zastarzałe w głowie oddala okładaiąc skroni. Miara soku wielkiego powoiu czo czterzy złote zaważą z winem / a chmielu czo tyle troie zaważy możeß przespiecznie wziąć.

Vngula caballina minor.

Kniath. Hufflattich.

Capitulum 257.

A Rośćie tho ziele na mokrych miesczach azwłaszcza na łąkach mokrich abo około iezior y około rzek / ma listhy rownie iako końskie kopyto / nisko rośćie / kwiath ma żołty / piękny / iasny rychło na wiosnę kwitnącey / á gdy to ziele pocznie rość tedy sie barzo rozßerzy po miesczu: W przyrodzeniu mało nie iest podobny grzybieniu / thez ie lekarze zową grzybienie mnieyße.
B ℃ Lekarstwo ie° / Wziąć iabłek czoby wnich był nie wielki kwasek á iżeby były woniaiące / wisni też / warzyć to w wodzie z ięczmieniem / potym tę wodę odczedzić á nakłaść w nie kwiećia tego ziela / á przykrywßy dobrze iżby para niewychodziła á dać tak ostydnąć / potym thę wodę przecedzić przez chustę z thego kwiećia y wytłoczyć barzo dobrze / potym zasie tey wody przywarzyć z czukrem á potym ią pić przimießawßy w nie wodki podroznikowey: To pićie leczy gorączkę / żołtą niemoc / boleść głowy ktora bywa z dymow gorących ktore wstępuią w głowę z żołądka / gorączość też ledzwi / w zimnicy ktora bywa w then czas gdy człowiek powietrza zachwyci / serce posila / gorączości wnętrzne wypądza.
℃ Warzić to kwiećie z figamy á tę wodę pić abowiem iest dobra naprzećiwko kaßlowi z gorącey przyczyny / y dußność w piersiach odeymuie. E
℃ Też stłucz to kwiećie z sadłem kaczym a bolączki thwarde okładać / tedy miękczy ie y odtwiera y gorączość ich odeymuie. D
℃ Też warzyć ßwestki w wodzie potym thę wodę odczedzić á nakłaść w nię przez noc kwiećia tego ziela / rożanego / dziewanowego / to oczukrowawßy pić / trzewa prągę odmiękcza / zimnicę trzećiego dnia leczy y żołtą niemocz / wraczanie z gorącey wilkośći zastanawia / boleść oczu z gorącey przyczyny leczy. E

Virga aurea.

Wężowy trunk. Haydnisch wund kraut.

Capitulum. 258.

Rośćie to ziele w gaioch y w lesiech / ma kosmathy korzeń ßary / pręt na połtora łokćia wzwyß / iest ćiemno brunatny / na wierzchu kwiat żołty list około prętu długo á gęsto sie kładzie / gdy okwitnie zostawia nasienie iakoby w woreczkoch / list ßeroki na dole w pośrodku nietak / v wierzchu wąskie á wßytko karbowane: Jest przyrodzenia ćiepłego w wtorim stopniu / ktora ćiepłość przechodzi kąsanie iego. A
B ℃ Ma moc odtwieraiącą / śćieńczaiącą / rospußczaiącą / kamień w mecherzu krußy / lipkośći y zakały z niego wypądza / zimność ie° naprawia / bolesći po kośćiach leczy / mecherz ku zadzierżeniu wody vmocznia / mocz zastanowiony przeprawia / maćicę zimną ku poczęćiu sprawuie / boleść trzew ktora bywa z nadymaniem vkłada / wodnoćielnym á oćiekłym dußność odeymuie / bokow obćiążenie wspomaga.

Viscus.

Jemioła. Mystel /

Capitulum 259.

A Jemioła iesth rozliczna / na drzewiech ią nayduią bo z drzewa wyrasta: Jest złożenia ślachetnego z wody y z powietrza / zimnośći w sobie maluczko ma / iagody ma na gałąskach lipkie z ktorego chłopi lep działaią á nawięcey z dębowego.
B ☞ Listy wziąć a proch z nich vczynić á then proch dać pić przimießawßy soku babczanego z winem / thedy zimnicę ktora bywa trzećiego dnia leczy / czerwoną niemocz zastanawia / rany czyśći y spaia / kośći mdłe w człowiecze albo naruszone iakim vrazem vmocznia. C
℃ Też gdy tę iemiołę stłucze á z miodem zmießa / á vczyni iakoby plasthr na złe wrzody przykładay / tak wyczyśćia ie á potym goij.
℃ Starzy lekarze o mocy tey iemioły niebarzo grunthownie wypisali / ale za czasow y dniow dziśieyßych naßych wielką chwałę ma z doświadczenia prostych bab / azwłaßcza grußkowa iemioła ku łacznemu porodzeniu dziećięćia / y ku gryzieniu ktore bywa przy porodzeniu azwłaßcza maćice z hanyżem y z kminem kramnym proch iey pożywany. D
☞ Też iemioła głogowa albo też iabłonowa w winie vwarzona / ludziem ktorzi rozum straczą to wino dawać pić / dziećiom też do kolebki kładą aby na nie przestrachy nieprzychodziły y straßliwe widzenia. E
℃ Też chłopi daią owczam iemiołę iesć iodłową iżby płodu niepotraćiły. F
℃ Niewiastha iżby dziećię donosiła do czasu słußnegu / prochu z iemioły ma pożywać z dębową wodą / ale ta iemioła ma być grußkowa G
℃ Weźmi iemioły / kwiatu z ziela kthore zową ziele wężowe albo wężowy korzeń / rzasy ołßowey / vłoskiego kopru / burßtinu / kokornaku okrągłego / czerwonego dziewięćiorniku / stłucz to wßytko na proch vsußywßy / á tak tego ma pani pożywać ktora ćięßka chodzi kthora iesth zdrowa / ale gdyby iaka niemoc przypadła / tedy przez czasu płod wygania. H

Vinum agreste.

Wino płone. Wilder wein.

Capitulum 260.

Agrest iest wino kwasne ktore wyćisną z gron niezrzałych / pothym wytłoczywßy dadzą na słończu stać iżby sie zgęstniało / potym gdy sie zgęstnieie vwijać to w chustę á przez noc zostawiać na rośie. Agrest ktory iest pozołćiały ku czerwonośći skłonny iest krówki ćierpnący y barzo kąsaiący w iezyk: A
Niektorzy tę wodność warzą z miodem przyczyniwßy wina słodkiego / a tym płokać gardło / tedy ięzyczek vpadły naprawia y dziąsła około zębow: Gdy thego w vßy wpuśći / thedy

gnoy z nich wyczyścia / owrzedzenie wnątrza goij / krwią plwanie zastanawia.

B Też wino agrestowe thak działaią / Narwać gron winnych nie vzrzałych á dać ym leżeć ná słończu przez cztyrzy dni / pothym wino z nich wytłoczyć / to wino iesth ćierpnące / ma moc żołądek posilać azwłaszcza gorący / thym ludziom ktorzy sie często á wiele przećiągaią dobrze ie ym pić / ytez w mor dobrze ie pić / ale to wino po wytłoczeniu musi dobrze postać / bo go skoro po wytłoczeniu niemoże pić / w potrawach go też dobrze pożywać / kury młode z nim warzyć á ieść.

Wino białe.

A Wino białe iest gorące przirodzenia w wthorym stopniu / Stare wino tedy iuż v trzecim stopniu / Nowe wino to iest moszcz iesth w pierwszym stopniu.

B Sok z liścia winnego pity / owrzedenzie wnątrza goij : Jesth przyrodzenia zimnego y ćierpiącego / krwią plwanie zastanawia / żołądek posila / y słoyki winne teże są przyrodzenia.

C Gdy skorei z latorośli winnych natraiesz drobno á dasz z winem wypić / kamień łamie w mecherzu / zmazy wszelkie na ćiele ściera / ytez krosty z licza spądza.

Też napał popiołu z iądrek ktore bywaią w iagodach / á then popioł zmieszay z occzem / gdyby kto miał iaką ranę w zadku / tym pomazać gdyby iuż krew przestała á zagoij sie barzo rychło. D

Gdy wino kto bezmiernie pije / smysły vraża / y suche żyły mdli / a gdy ie pije z wodą zmieszawszy / nietak szkodzi. E

Wino stare białe á czyste / mocz wypądza ale bolenie głowy czyni gdy go wiele pije : á gdy ktho ma iakie sadzele albo rany / goiść sie ym nieda bo wiecey zapala. F

Moszcz iest ćięszki napoy / abowiem czyni kruczenie w żywoćie / wiatry mnoży j nadyma człowieka / Sny ćięszkie czyni / wszakoż trzewa miekczy / mocz wypądza. G

Wino średnie tho iesth niebarzo moczne iest nalepsze zdrowym y chorym / ale białe słodkie nadyma żołądek / thrzewa miekczy iako y moszcz / iedno iże mecherzowi y ledźwiam iest przyiemne. H

Wino zagrzawszy wełne maczać w nim á na brzuch przykładać / thedy rany wrzedliwe w brzuchu goij y bolączki. I

Wino iest dobre naprzećiwko wszelkiemu zaszkodzeniu w człowieczę ktore bywa z zimnej przyczyny / iako z bedł / z ryb / z maku / z owoczu na ty rzeczy iest dobrym lekarstwem / azwłaszcza wino białe sthare á średnie moczne / na wierzch przyłożone z czymkolwiek / iad wyciąga z wnątrza / duchy żywiolne posila / ich moc do wszytkich członkow przywracza á to gdy ie zmiesza z innemi rzeczami ku temu służącemi moc wszelkiego lekarstwa w sie bierze bądź zatwardzaiące bądź odmiekczaiące albo też posilaiące / á tak y ku innym sławnieyszym lekarstwam może być przyliczono / y ku wiele vżytecznym rzeczam dowćipnym misterstwem może być brano / gdzieś tho nam pracza pilna y doświadczenie moc iego wielką oznaymia. K

Przyrodzenie wina iest złożone z ognia y z powietrza. O mocy gron winnych iest pisano wyssżey mało v agrestu to iesth v płonego wina.

Zizania.

Kąkol. Ratten.

Capitulum 261.

Jest ziele Kąkol ktory rośćie miedzi zbożem / ma ziarnka czarne niewielkie graniste / ma moc zagrzewaiącą y la zruiącza / gorskiego smaku. A

Diascorides / Kąkol w wodzie albo w winie vwarzony vrynę pędzi j glisty w żywoćie zabija. B

Też puchliny y twardości odmiekcza y rozpądza : ma też moc wysuszaiączą y rozpądzaiączą / á thak brodawki od niego giną / y thrąd gdy kąkol stłukszy na proch á z przaśnym miodem ytez z occztem zmieszany / będzieś pomazował ty miestcza. C

Też ryme oddala proch iego w occie namoczony a potym wysuszony / á thego prochu w chustę zawiązawszy masz często woniać / stracisz ryme / y catarrus zginie od tego. D

Też wino w kthorym będzie vwarzon kąkol / wątrobę y śledzionę czyśći / ythez kolikę vśmierza w ielitach y w żołądku azwłaszcza ktorzy ludzie z wiatrow takie boleśći miewaią. E

Też proch kąkolow w polewkach iedziony emoroidy odtwiera y glisty zabija dawszy prochu iego z przaśnym miodem na czczo / takież y hrobaki ktore bywaią w vszoch. F

Też pisze Plinius / iż proch kąkolow z miodem á z occztem zmieszany / iest dobry naprzećiwko vkąszeniu wężowemu á namazować miestce / thez boleśći zębow (z occztem vwarzony á tym płokać y dzierżeć na zębiech) vśmierza. G

Drugiego niemass iest, daley szukay

O Wodkach Ziół rozmaitych y o mocy ich / á osobliwie o tych ktorych nawiecey Dokthorowie vżywaią w rozmaitych niemoczach ludzkich.

WOdki bywaią palone albo też działane z ziela y z korzeniem weſpołek niektore/ niektore też z ſamych ziół/ niektore z ziół y z kwiatem/ niektore z ſamego kwiecia/ niektore z ſamego korzenia/ niektore też ze wſzego poſpołu/ też niekthore y z owoczu iako z iagod/ z gdul (gdule ſą gruſzki) z iałowczu/ z bobku/ niegdy też złożywſzy rozmaitych ziół poſpołu á z nich palą wodkę/ á to przećiwko niemocy niektorego członka/ albo też ſok wytłaczaią z iednego ziela albo y z kiełka poſpołu.

¶ Też niektore wodki rozmaitym miſterſtwem bywaią działane/ niegdi tilko parzenim pod alembikiem á wſtępowanim pary wzgore/ potym ſie z tey pary woda działa á wyćieka z alembiku.

☞ Też niekthorzy czynią nakładſzy na iakie naczynie ziela zwierzchu ogniem przyſtawią á tak wodka przez chuſtę na doł do naczynia wyćiecze.

¶ Też niektorzy ſamym ſłońcem dość ſlachetnie y pożytecznie czynią wodki a zwłaſzcza z kwiatu

z kwiatu woniaiącego/ nakładą go do ſcklenice pełno / ale ſcklenice ſą z długimi ßyiami/ á tak nakładßi go obrocżą iedne ßyie ſcklenice do drug ey/ ale prożną na ſpodek podſtawią á z kwiećiem na wierzch/ á thu gdzie ſie ſcklenice zchodzą oblepią cżym iżby tedy para albo wonia niewyßła/ á tak przez kielko dni dadzą ſtać na ſłończu gorącem/ á od ſłończa wßytka wodnoſć z kwiećia wynidzie w ſpodnią bańkę/ á niebędzie thak wodna y ſwiatła iako czo przez ogień działaią ale gęſta y wonią tego kwiatu maiąc y barwę/ a też naſlachetnieyßa y w lekarſtwie napożytecżnieyßa/ bo mocżnie ſprawuie.

¶ Niektorzy po wypieczeniu chleba w ciepły piecz wſtawiaią/ a tak ſobie vodka powolnie zſtępuie na doł.

¶ Też niekthorzy w naczyniach glinianych to czynią wſtawiwßy iedno na drugie/ á niechaią thego przez dzień y przez noc/ albo poki piecz niewychłodnie.

☞ Też niektorzy wziąwßy garniec nadziałaią w dnie dziur á nakładą do niego ziol (iako to bielonu) á poſtawiwßi na drugi garniec iżeby tho zdziorawione dno wlazło na drugi garniec czały nienarußony/ y prykryć á zakopać w ziemię wilgotną/ albo wſtawić w piaſek wilgotny a dać tak ſtać przez czały mieſiąc albo dłużey/ a tak woda zſtępuie na doł do garncża ſpodniego z tych ziol/ iakoż tak działaią olèie wonne z rozmarynu y z inßych wonnych rzecży: napełnić ſcklenice kwiećiem wonnym á zakryć dobrze iżby tham wiathr niemogł przyiść/ potym poſtawić na mieſtce wilgotne á obſypać piaskiem do poł ſcklenice/ á niechay tak ſtoij mieſiąc albo dwa iżby ſie kwiećie rozpuściło w wodę/ potym zlać tę wodę do inney ſcklenice á zatkać wierzch dobrze mecherzyną albo pargaminem/ á na ſłończu poſtawić/ bo ztąd ſie zgęſtnieie na oley.

¶ Ktore zioła mało w ſobie wodnoſci maią ſą ty/ roiownik/ ſwierzki/ roża á tak y inne/ tedy thakowe zioła zſiekać a warem ie polać/ ale w takiey rzecży maß polać czoby para niewychodziła/ zakryć to dobrze a niechay thak ſtoij z tą wodą przez kielko dni/ á na każdy dzień zamießać albo wſtrząſnąć raz albo dwa/ potym wypalić przez alembik: Pierwßa tedy woda ieſt dobra/ wtora nietak/ ale tu rozumieć trzeba iżeby ſie woda w alembiku niewznoſiła ktora ieſt miedzy zioły/ á to gdyby ſie alembik zagrzał barzo/ ale niedawać wodce wiele iż iedno czoby rozumiał iżeby doſyć było/ tako gdyby z ſame° ziela palił: tdzieli wiecey nißli potrzeba/ nieużyteczna ieſt/ Takowe wodki nierowno lepße/ wonnieyße/ y łagodnieyße ku piciu nißli ty ktore ogniem palą.

¶ Zioła ktore w ſobie wiele wodnoſci maią wiele wodki dawaią/ á ty wodki rady ſie każą bo ſie pod nimi viele plugaſtwa vſtawa á przeto ie muſi cżęſto cżyſcić/ iako boragowa/ wołowego iezika/ pſinkowa y inßich ziol vodniſtich nalepiey ieſt aby ty zioła były ku wodce brany poki na nich roſa ieſt/ á gdy narzeżeß gdy iuż roſy niebędzie/ tedy ym day aby przez noc leżały iżby tak przewiedły/ á rano ſkray á pal wodke.

¶ Przy niektorych wodkach zoſtawa wonia tegoż ziela/ á przy niektorych thez nie/ ktore ziele ieſt złożone wiecey od powietrza niż od innych żywiołow/ tedy wßytka ſlachetnoſć iego wychodzi w wodkę/ ktora wodka niemoże być palona iedno ogniem z wierzchu.

☞ Niektore zioła ſą gorzkie/ kąſaiące/ wodka ich w ſobie nie niema moci bo gorzkoſć ich nie wychodzi w wodkę ale zoſtaie przy cżęſci ziemney ktora ieſt w zielu/ á tak iż ta gorzkoſć czoby w lekarſtwie miała dać ſprawę/ zoſtawa przy zielu: Ty wodki tedy nieſą vżyteczne w żadne lekarſtwo dla gruboſci ktorą maią z ſtrony ziemie.

¶ Chciałliby mieć moc tę ktora gorzkoſć y kąſanie czyni/ muſiałby tho inßym miſterſtwem ſprawić aby miał prawą mocz bez właſney gruboſci zielney/ á kto to chce prawie vmieć/ czytay ſobie Raimundum Lulium de quintis eſſentys.

¶ Ty wodki kto ie barzo waży nie z wielkim pożytkiem ich będzie pożywał/ bo częſtokroć duchy żywotne chcemy poſilać/ á ony tylko wonnymi rzecżami bywaią poſilony: Vodka żadna woniey niema thylko ſmrod od palenia/ oſtroſć y gorzkoſć w wodkach potrzebna ieſt á tho dla zatkania wątroby y inßych członkow wnętrznych/ tez y wßelkie zaſtanowienia odtwiera/ ale iż w ſobie tey mocy niemaią/ ßkoda ich w lekarſtwo brać.

¶ Vodka mleczu wyſokiego ma moc oddalać gorączoſć wątrobną / ale niemali w ſobie gorzkoſci / niebędzie iey czyſcić ani żył odtwierać/ y żołthoſć zoſtanie na ćiele/ á ćięßkoſć w prawym boku przed ſie będzie trwała.

¶ Powieda Lekarz ieden Doctor/ Ja prawi wiecey

wiecey ku niemoczam zwierzchnim wodek potrzebuię nißli ku wnętrznym/ á tho ku okładaniu wątroby/ ſercza/ głowy/ pierſi

¶ Człowiekowi ktory wnątrz ma ßzenie/ tak proſto albo oſłodziwßy trochę dawam mu ie pić/ dla vmnieyßenia gorącżoſci/ y tez dla dymow ktore w głowę wſtępuią.

¶ Przy działaniu wodek tho na piecży miey iżebyś ogień mierny dawał/ ogniem ie dobrze vdziałaß/ ale niemiernym ogniem wßytko pokaziß/ to ieſt moc ziol/ korzenia/ kwiatu/ rozpußczą ſie ze parami znißczeią/ á duchowie na vżythecżnieyßy y wonia w wodce albo z wodką niewynidzie.

☞ Gdyżby tedy kto chciał wodki działać/ na przod miey alembik z noſem dobrze długim y ſcklenicę czo może być nawietßa/ á w niey aby była dziura czoby alembikow nos wetknął ſie á około obwiez mokremi chuſtami/ potym day ogień mierny/ á alembik też wkoćielku aby pek nie ſiedział/ mokrą chuſtą cżęſto obwijać iżeby moc nikedy inedy wyniſć niemogła / ale iżeby z wodką ſpołem do ſcklenice weßła/ ale ćierpkoſć/ kwaſnoſć/ ſłonoſć/ gorzkoſć przy zielßku na dnie zoſtanie/ abowiem ty ſmaki przy cżęſci ziemney zoſtawaią/ to zielsko lepak muſiałby kalcinować/ to ieſt zaſpuntowawßy w garnczu ſpalić w ogniu wielkim/ potym na ten popioł nalać wodki thegoż ziela/ ale popioł maß wſypać na czo płytkiego/ á pothym nalawßy wodki na ten popioł poſtawże na mieſtczu rownym/ á podle thego poſtaw drugie naczynie iżby ſtało mało nizli nißli tho czo w nim popioł z wodką/ potym położ kraykę ieden koniecz na tey vodzie á drugi koniec na to ſuche naczynie/ á thak ta wodka będzie ſpływała po kraycze do te° naczynia niżey ſtoiącego/ ale iżeby pierwey ſie na popiele vſtało/ potym to czyſte zlać do ſcklenicze czoś ſpuſcił po kraycze: Potym to wypalić zaſie przez mierny ogień iżby ſama geſthoſć kąſaiącza/ gorzka/ ſłona/ ćierpnącza/ kwaſna/ zoſtała/ tey możeß dawać ku potrzebie w wodce tego ziela czoś ie ſpalił na popioł.

¶ Kthorym ſpoſobem á iakim złożeniem ſwym ty rzeczy z ziemie vroſłe niemoczam y poruſzeniu zdrowia człowieczego pomagaią/ to maß pilnie obacżyć/ á ich moc ſlachetną maiąc dayay ie w lekarſtwo zwłaßcża czaſu morowego/ potym też y inßych czaſow ku rozmaitym niemoczam/ ku działaniu tegoiako maß działać lekarſtwa/ zdami ſie iżby ſie miał nauczyć z tego czo tu iuż napiſano wtich xięgach á to gdy vczyniß pracżą około tego á pilnoſci przyłożyß/ w tym ßkuſzeniu przyidzieß ku prawey nauce.

¶ Tu acżkolwiekem nieczo namienił o ſprawowaniu wodek y o paleniu/ awßakże nietak doſtatecżnie yle potrzeba/ á tho zwłaßcza niewypiſałem iako alembiki przyprawować y wßythko naczynie ku paleniu/ abowiemby było przedłużenie y prożne piſanie/ ale gdi ktho będzie chciał wodki palić muſi ſie ocżywiſnie nauczyć od tych ktorzy pierwey vmieią/ abowiem iedni palą w alembikach/ á drudzy po proſtu. Już tedy będę piſał o mocy vodek z ziol rozmaitych.

Ałunowa wodka.

Ałun wziąć y ſpalić gi/ potim na ten palony ałun nalać czyſtey wody á dać thak ſtać przez kielko dni/ á na każdy dzień zamießać iżby ſie zmocżniła od ałunu/ á gdi przyidzie piąthy dzień zamießawßy oſtathnie dać ſie vſtać/ potym gdy ſie vczyſci zlać w czo czyſtego á zchować/ á gdi trzeba z winem zmießać á tym vſta wymywać/ zeby twierdzi/ mieſo około zębow goij/ dziąſł owrzedzenie goij/ á krwi z nich iſć nieda.

¶ Thez gdy omocżywßy iaką chyſtę będzieß przykładał na brzuch/ biegunkę czerwoną zaſtanowiß: wrzody niecżyſte gniiące gdy wymywa kto/ wycżyſcia y wyſußaiąc goij: gdziekolwiek iakie mieſthce nielubie woniaiące pomacżaß/ odeymuie ſmrod a zwłaßcża miedzy ſparami v nog albo pod pazuchami/ albo około łona: wrzody ktore zową Cancer ſą barzo gniiące/ wymywać ie tą vodą/ wyſußa ie y goi y inße mieſtcza plugawie pachnące.

¶ Też gdy ią zmießaß z vodką rożaną á tim w vſciech płokać/ czyſci garło y ieżyczek vmocnia.

Anyżowa wodka.

Vodka anyżowa odthwiera zatkanie w żyłach/ y zachowawa każdego ktho ią piie na czczo od koliki/ rzyganie oddala/ barzo ieſt vżyteczna mamkam/ boł w krzyżoch v

spokaia/ y kamień piaszczysty z nyrek wypadza trawienia dobre° zolądkowi dodawa/ j rumia nosc licza czyni/ mleko mnozy mamkam/ á zwodnego mleka geste czyni y slodkie dziatkam.

Boragowa wodka.

Boragowa wodka serce posila/ y grubosc krwie czysci/ duchy serdeczne wyiasnia/ mysl dobrą czyni/ sny grozne odeymuie/ drzenie serczą odeymuie/ ktho ma grubą krew iest ym vzyteczna/ ytez tym ktorzy maią mdłą głowe á są blisey odeszcia od rozumu/ ktorzi spać niemogą á grozne vidzenia na mysli miewaią/ bowiem takowe przestrachy złe z melankoliej przichodzą y z grubosci krwie/ przeto kiedy ią ktho pije/ krew czysci/ barwe czudną dawa/ bladą y zsiniaką spądza/ też y zmazy osute y flaki poczerniałe z ciała spądzą.

Też na kaszel y na suchoty/ y na plwanie krwią iest barzo pozyteczna/ krwi w człowieczie zgorzeć nieda/ zimnice czwartego dnia kthora przychodzi z spalenia krwie zapądza/ w mor pita serce posila y broni od poruszenia/ omdlewania broni gdy niekielko listow z kwiathem muszkatowym zawiaze w tawte czerwoną/ á złoty w winie omyć á społem zwiezać á włozyć w te wode á dawać iey pić w mor azwłaszcza dzieciom/ mozesz ią osłodzić czukrem/ wiele dobrego działa ludziem oboyga wieku azwłaszcza grubo krewnym.

Biedrzeńczowa.

Biedrzeńczoua vodka kamie kamień w ledzwiach j wmecherzu/ zastanowienie moczu przeprawia/ Rzezanie moczu kthore bywa z bolesnym kapaniem/ y trzewną dne ktora bywa z zimney przyczyny goij.

Bzowego kwiatu.

Kwiatu bzowe° wodka iest dobra tym ktorzi są wnątrz na moczach poruszeni/ iako na rozumie/ na pamieci na baczności/ na mowie gdy sie zaiąkaią/ niesłyszą/ mozg niedostateczny maią albo naruszony z smętkow y z innych wiele przygod/ tha woda istotnie na ty rzeczy pomoczna iesth barzo gdy ią kto będzie pił dwie niedzieli.

Thez niedostathki sledziony goij/ bądz tho twardosci iey/ ociekłosci/ zatkanie/ gdy ią pije y też z wierzchu przykłada/ pot pobudza: Jesth złozony ten kwiat wiecey z powietrza niszli z inszych zywiołow/ á dla tego iest tak slachethny/ bo kazde lekarstwo ktore w sobie ma wietszą częsc powietrza niszli innych zywiołow/ iest barzo slachetne bo w sobie niema grubosci ziemney/ na pocenie przygodnieysze są.

Bukwiczana.

Ma w sobie dziwne mocy wodka bukwiczana/ Naprzod głowe twierdzi/ piersi y płuczą z nieczystosci flegmistich czysci/ swietego Valentego niemoczy sie przeciwi/ iady wypądza y denną niemoc leczy/ flegme z zołądka przez stolce czysci/ rzyganie częste stanowi vryne obficie vywodzi/ bolesci sledziony vsmierza/ zołądek posila y thrawienie dobre czyni/ kto krwią pluie zastanawia/ bolesci krzyzowe j mecherza vspokaia/ przyrodzoną chorobe paniam obficie wywodzi/ w zołtey niemocy iesth dobra/ y bolesci z głowy ranney wywodzi na wierzch/ bolesc zebową vsmierza/ y wzrok zaćmiony wyiasnia/ tez lekkosc paniam czini przi porodzeniu ich dziatek/ iad z rany wyciąga gdi kogo pies vije/ tez bolenie vszu y głuchosc oddala/ łzy ktore z oczu płyną zastanawia/ y krew z nosa takież.

Quartane tez tłumi gdi sie dasz napić cierpiącemu człowiekowi we dwie godzinie przed przysciem quartany.

Tez ta wodka iest dobra pić tym ludziem ktorzy paralizem są zarazeni/ yte[z] tym ktorzy maią drzenie w członkoch swoich/ [t]ez tym ktorzy kurcz miewaią.

Tez niemniej iest vziteczna opuchłym ludziem/ y bolesci rozpądza z zywota opuchłego.

Babczana.

Babczana wodka iest zimna oko[ł]o wtorego stopnia á skłania sie nieiako ku suchosci/ ma włosnosc ocieraiącą y ciała narasczaiąc/ narasczaiącą/ á tak iest osobna na rany ktore ciało kazą gryząc ie/ á iz tez iest cierp[ią]ncza á tak iest dobra w kazdey biegunce azwłaszcza gdyby iuz kto miał w ielitach swoich rany/ tedi ią ma często pić y klisthera w sie wpuszczać/ odtwiera zatkanie wątroby y sledziony/ krew zapaloną chłodzi/ y fistuły ciałem zdrowym narascza/ abowiem ma tę włosnosc iz po niej ciało narasta azwłaszcza w ranach stharych/ zbytnie płynienie emoroid zastanawia gdi kto sobie stolec to iest ielita koniec będzie omywał tą wodką.

Tez bol zebowy vsmierza kiedyby ią sobie vsta płokał.

Tez korzeń te° ziela mastykowany vsmierza zebowy bol/ y rany ktore w vsciech bywaią vsmierza/ j w febrze tercijanie iest dobra pić

Bazyliowa albo Polskiego Balsamu wodka.

Wodka Bazyliowa iest ciepła y wysuszaiącza w wtorym stopniu/ iest barzo subthelna/ vryne pędzi/ y paniam ich przygody wywodzi/ tez łoze w ktorym dziecie lezy w zywocie vmarłe.

Tez iest barzo vzyteczna paniam ku pozywaniu izby tym snadniey poczęły/ macice za ziębioną zagrzewa/ j zaćmienie oczu wyiasnia kaszlącym ludziem iesth barzo dobra pić/ y dychawicznym/ ytez tym ktorzy swiete° Valentego niemoc maią/ y na rany/ ytez naprzeciwko trucinam/ zołądek posila y trawienie dobre czyni/ gryzienia/ kłocie ktore bywa w zywocie vsmierza/ j flegme grubą w ielitach trawi á tak y koliki broni.

Jest osobna naprzeciwko iadom y trucinam/ á tak ktoby wpadł w niemoc obiadszy sie bedł/ na[p]ij sie tey wodki vznasz pomoc/ j na kamień iest dobra łamiąc gi y wypądzaiąc.

Celidoniowa.

Celidoniowa wodka ma włosnosc ize gdi ią prosto puszczą na oczy nie dobre zaćmione grubosci[ą] iakąkolwiek poszłe naprawia[i]e y wzrok iasny czyni albo kiedi ią thez z czym drugim zmiesza iako z zołciami rybnemi albo z ptaszemi.

Sadła czystego lipieniowego z miodem białym spuscić a z tą vodką zmieszać j puszczać na oczy tym ktorzy maią oczy barzo zanieczyscione á zamulone azwłaszcza ludziem letnim abowiem to przychodzi z niedostatku mozgu j nerwow widzielnych/ tym kthorzy maią vmnieyszenie wzroku z przyczyny złey krwie zimne[y].

Wiedz ze sok zielony z celidoniey wytłoczony wietszą ma moc niszli wodka na ty rzeczy/ á bowiem kąsaniem swym poszłosc na zrzenicach gryzie/ á z powiek zbytnią mokrosc wysusza y scienezą.

Czarnego korzenia.

Jakoz wszytko ziele w swym złozeniu dla swey wodnosci z nieyze pochodzą wiathry/ niechęć czyni y wzburzenie w zołądku á thak y wraczenie: Tegoz korzenia wodka y z bzowego korzenia/ z korzenia sosnkowego gdy ią pije/ wodnociełnosc y ociekłosc brzucha scienczą/ ociekłosc sledziony scienczą/ lepiey ią z winem pić niszli same.

Chmielu płonego.

Ta wodka gdi ią kto pije krew czysci/ człowieka czerstwi/ wnethrzne bolesci z gorączosci poszłe rozgania/ y zapalenie wszelkiego członku wnętrznego chłodzi/ kolere z zył wyciągaiąc precz wypądza á tak tedy krew czysci/ naprzeciw zołtey niemocy iest barzo pozyteczna/ bolesc głowy z gorącey przyczyny leczy/ zimniczam ktore od kolery przychodzą y od naruszenia krwie iako są tercijany/ naprzeciwko temu iest ta wodka barzo dobra/ vilkosci gorące popalone wygania z ciała.

Tez iest dobra na bolączki wnetrzne azwłaszcza na bolączki wątroby/ piersi y płuce czysci z zbytkow/ y dychanie wolne czyni gdy ktho ma swierzb albo drobno osypane ciało/ albo liszaie abo zmaz na ciele/ pić ią a oczysci ciało

Chebdowa.

PAlg ths vodke z korzenia y z kwiecia/ odtwiera zywot czyniacz stholce/ y sledzione z iey nieczystosci czysci/ puchline z nog y z zywota wypadza.

Centurzyey

CEnturzyiowa vodka iest gorzka á wysuszaiacza z nieiaka mala cierpnoscia/ zily czisci zatkane wilkosciami grubemi/ subtilizuie grube wilkosci flegmiste/ á potym wypadza flegme j kolere z zyl j z inszych czlonkow rzeczy przyrodzone paniam pobudza ku wyszciu/ y plod z zywota wyrzucza mocznie/ rany zstula y goij/ twardosc watroby y sledziony ropadza/ y zolta niemoc vlecza/ ythez paralisz/ y kolike vspokaia/ y bielmo z oka rospadza.

Dziewanowa z kwiecia.

DZiewanowa wodka wymownosc dawa/ iezyk wolny czyniku wymownosci/ oczy zaciemniaiace sie wyiasnia/ bolesc ich y klocie w nich vsmierza/ lzy sciera zbłyskawoscia á rostylosc ich scienczа/ zimnice dnia czwartego z przypaloney krwie vsmierza/ płynienie strzew zwiera/ gdy nia lice vmywa pieknosc z rumianoscia dawa/ piegawosc j zolte flaki j insze szkadosci sciera/ zapalenia rany y otoku niedopuszcza/ zimnice kto sie boij wode te pij a zwlaszcza lecie/ ku winu tey wodki przylewaj á to vino pij. Dziewana pomoc wnatrz czyni w człowiecze y w mysli iego/ á thez dla tey dziwney iey mocy iest nazwana tim imieniem dziewa(na.

☞ Gdyby sie kto bal czar pij te wodke á badz przespieczen/ y tham gdzie rad siadasz dawszy vchedozyc pokrop ta vodka á beda przi tobie dobrzy duchowie ku potwierdzeniu ciebie tylko ty naprzod w Panu Bogu dufay á themu wierz iz ta wodka ma te moc á zstaniec sie iakomci powiedział.

Debowa.

DEbowa wodke gdy ia kto pije rano czasu morowego powietrza. broni te° człowieka od iadowite° powietrza iz mu niemoze nicz zaszkodzic/ zimnice odpadza/ zmiekłosc trzew ztwardza/ rany y wrzody czysci y zawiera/ z wysoka vpadłym/ przepuklym j przerwanym barzo iest dobra ku piciu/ kto sie krwia czesto dawi albo pluie dobrze mu ia pic/ owrzedzenie ledzwi goij/ członek v meszczyzn bolesny á gnijaci goij/ mocz ktory sie przydawa ze krwia zastanawia/ ktoreyby niewiescie maćicza zeszła albo ielito/ włozyc zasie á lezac spokoiem te wodke pic/ naprawi to wszytko.

Fijołkowa.

FIjołkowa wodka na suchoty/ na kaszel/ piersiam wyp raglem wyzzonem z wnetrzney goraczosci/ ludziem krwia pluiacym ytez na bolaczki bokowe/ na goraczosc moczu/ na goraczosc ledzwi/ na wyzchłosc trzew/ na ty wszytki rzeczy iest barzo dobra pic ia z czukrem/ suchosc oczu oddala y goraczosc/ zmieszac ia z kamphora á przykładac na oczy.

Grzybieniowa.

GRzybieniowa wodka iest zazibiaiacza y odwilzaiacza mocznie/ spanie czyni/ nasienie przirodzone trawi/ á tak członki/ przyrodzone naczynie tego nasienia mdli j nie płodnosc czyni/ itez mocznie pokusy ćielesne oddala/ czasu kaszlu y czasu pleury dobra pic/ biegunke zastanawia/ j rany w ielitach goij/ trad biały z licza spadza/ y sledzione posila.

Gronowego korzenia.

GRonowego korzenia wodka zkłania sie ku suchosci/ odtwiera zatkanie flegmiste z zyl wathrobnych y sledziony/ vryne pedzi ku wyszciu/ zołta niemoc leczy/ nerki czysci/ a tak bolesci krzyzowe vlecza ktore pochodza z napełnienia flegmistego itez z napełnienia wietrznego/ á tak tey y naprzećiwko kolice iest dobra ku piciu/ zywot odmiekcza/ bolesc zebow vsmierza/ y zadzierzenie vryny pedzi ku wyszciu

Izopowa

Izopowa.

IZopowa wodka iesth dobra w niemoczach/ w bolesciach nyrczanych y krzyzowych/ czysci płucza y piersi z flegmiste° napełnienia/ ztadze barzo pomaga naprzećiwko kaszłowi ktory z obfitosci flegmistey pochodzi/ y głos posila/ y swietego Valentego chorobie sie przećiwi.

Jelenich iezykow.

WOdka ielenich iezykow odtwiera y subtilizuie twardosci sledziony/ kamien łamie/ y vrine zbytnie płynacza zastanawia/ y szczkawke zastanawia/ y zołta nie(moc vlecza.

Kosaczowego korzenia.

KOsaczowego korzenia wodka ma moc zagrzewaiaca y wysuszaiacza miernie/ omywa j rospadza grube wilkosci flegmiste/ piersi y płucza czysci/ w ranach sprosnych smrodliwych iest doswiadczona ku wymywaniu/ kłocie w zywocie vsmierza y zywot odmiekcza/ opuchłym ludziem iest dobra ku piciu bowiem z nich wypadza zołta wode.

☞ Tez naprzećiwko kurczowi/ y iadom wszelkim iest dobrym lekarstwem/ zimno y trzesienie ktore bywa w febrach oddala.

☞ Tez gdy niewiasta namacza ćiepła wodka kosaczowa miestce gdzie iest maćicza/ bolesci w niey vsmierza/ y kłocie wszelkie/ vzyseczki w niey rosprzestrzenia y odtwiera/ liszaie spadza/ y skore zmarszczona na twarzy rozciaga piegi tez zgania.

☞ Tez bielmo z oka sciera/ bolesci zebow vsmierza/ y iadom sie przećiwi y wypadza gdy sie iey kto napije/ ma thez moc doswiadczona wyciagac kosci z rany połamane/ naprzećiwko scijatyce to iest denney niemocy y naprzećiwko rzezaniu w puszczaniu vryny iest pomocna ku piciu.

Kosztiwałowa.

IEst dobra wodka kostywałowa na przepukline/ na vraz/ na vrwanie/ na owrzedzenie trzew/ ledzwi/ mecherza/ biegunke krwawa zastanawia/ ytez krwia plwanie/ kosci złamane spaia/ y zwiera rany.

Kurzey nogi.

ZImna iest barzo y wilgoth na kurzej nogi wodka odwilzaiacza y pragnienia broni á zywota płynienie zastanawia/ osłominy zebow oddala/ á iesth barzo pomoczna tym ktorzy krwia pluia/ iest tez vzyteczna naprzećiw rozmaitym wrzodom/ naprzećiw herisipili to iest wrzodowi ktori z koleri pochodzi y naprzećiw flegmonowi wrzodowi ktori przichodzi ze krwie/ naprzećiw zapaleniu watroby/ ytez naprzećiwko ranam ielitowym/ białym głowam zastannwia, zbythnie płynienie krwie/ wraczanie oddala/ ale wzrok mdli/ głowe posila/ y oszalenie oddalo gdy ta vodka głowa bedzie zmaczana.

Kaniey przedze.

PRzedze kaniey wodka iest ćiepła y wysuszaiacza w pierwszym stopniu/ ma mocz odtwieraiacza zathkania w zyłach/ á tak iest dobra w zołtej niemocy/ vryne pedzi/ zywot odmiekcza/ y wathrobe posila/ kolere czysci/ w febrach dziatkam młodym iest dobra ku piciu ma włosnosc wypedzac dawne á zagniłe nieczystosci z członkow y z zył.

Lawendowa.

NIasto rozmarynowey vodki moze brac lauendowa vodke/ bowiem iesth rozliczney mocy ku naprawieniu ciała człowieczego/ á to iz naprawia wszelkie moci w człowiecze/ iako przyrodzenia moc/ moc zywotha/

 moc

moc bacznosci y ruszania. mozg y z nerwy y z duchy iego/ smysly wnetrzne y zewnetrzne wszytki pospolu y ich czlonki naprawia y posila/ á zachowawa od szlaku to iesth od zabicia powietrza/ od zawraczania glowy/ od swietego Valentego niemocy/ od drzenia/ od niesnadnosci ruszania czlonkow z zimney przyczyny/ od gluchosci/ od slepoty/ oszalenie psuie a glowe naprawia/ w vszoch bolesc vsmierza y we wszytkiey glowie z zimney przyczyny/ zaduszenie odeymuie/ kaszel/ remy/ zwrzedzenie wnatrz go y czlonkom zchnąć nieda/ od otokow broni/ nadymanie y wodnocielnosc wygania/ mecherz zachowawa od zwrzedzenia/ ledzwi bolesc leczy z zimnosci/ mocz broni od zastanowienia y gryzienie iego odeymuie/ nieplodną niewiaste sprawuie ku poczeciu/ zastanowienie rzeczy iey przeprawia/ gryzienie iey odeymuie/ omdlewania broni/ ale lepiey gdy ią w winie pije niszli tak same.

Laktuczana.

Orgcym niemoczam Laktuczana wodka iest barzo pomoczna gdi ią pije y maczaiąc w niey chuste iaką a oklada glowe y skronie/ sen czyni/ na wrzody y na bolączki ytez na miesicza gorące przykladać/ chlodzi ie zoltą niemoc leczy/ gorączosc ledzwi/ rzezanie moczu odeymuie/ kolere wypądza.

Lanczana.

Oskoszna wodka iesth ku vmywaniu thwarzi/ zmazy z niey sciera/ mozg posila przechodzi do niego/ odtwiera w nosie/ czlonki rozmaithe pomazać zchnąć ym niedopuszcza/ gdy ią pije serce posila/ omdlewania nie dopuszcza/ suche zyly potwierdza drzenia broniąc/ takiez y glowie y rąkam y piersiam.

Lamikamieniowa.

Vrkony kamien y mecherzowy lamie Lamikamieniowa wodka bo iest zagrzewaiącza y wysuszaiącza w wtorym stopniu.

☞ Tez iest dobra tym ludziem ktorzy vryne po troszcze a czesto puszczaią z wielką bolescią ytez zoltą niemoc vlecza gdi sie iey bedziesz napijać/ albo prawy bok maczay gdzie wątroba lezy/ Takiez tez mocy vodka biedrzenczowa.

Miodunczana.

Erce posila miodunczana wodka/ ktorą pospolicie z ziela y z korzenia palą/ krew czisci/ melankolią wypądza y tez mozg zarazony naprawia/ melankoliją spaloną vzdrawia/ y tym ludziem kthorzy od rozumu odchodzą iest barzo dobra pić.

¶ Tez iest dobra tym kthorzy maią na sobie trąd álbo swierzb/ mozesz tak same pić albo z winem mieszaiąc y w potrawy lać á z nią wa(rzyć.

Macierzeyduszki.

O vkąszenia iadowitego zwierzecia y gadziny iest dobra macierzeyduszki wodka bo iest zagrzewaiącza y wysuszaiącza/ zolądek/ wątrobe y sledzione posila/ wraczanie zasthanawia/ z glowy wilkosci nosem wyciąga gdy iey cieplo wezmiesz w nos/ na kamien iest vzyteczna/ ytez ktho vryny niemoze zadzierzeć/ y naprzeciwko omdlewaniu y klociu w zywocie/ pamieć naprawia/ y bolesc w glowie vspokaia/ azwlaszcza rzeczy przirodzone paniam ku wysciu pobudza.

Michunki.

Po lacinie Alkakenge.

Ziwney mocy iest tych michunkow wodka w vypedzeniu vryny ktho iey puszczać niemoze/ nerki y mecherz czisci z kamienia piaszczystego á iest barzo dobra thym ludziem ktorzy ze krwią á z wielką bolescią vryne puszczaią.

Mleczowa.

Leczowa wodka iest zimna y wilgothna/ zyly wnetrzne posila y wyczyscia/ wrzedzienicze gorące vlecza/ sen dobri czyni/ w zoltey niemocy slachetna/ wątrobe niewymownie potwierdza/ sapke tez rospądza.

Mietczana.

Otwiera zatkanie w wątrobie y w sledzionie y w tich zylkach ktoremi vryna idzie/ Jest ciepla y wysuszaiącza ma moc rospądzaiącą/ trawiącą y posilaiącą/ to dla korzennosci y woniey swoiey.

¶ Tez oddala czuchnienie vst ktore przychodzi z zagnilosci dziąsl/ zolądek posila/ chęć ku iedzeniu wzbudza/ wraczanie zasthanawia/ omdlewanie oddala á to kiedy grzanka z chleba bedzie rozmoczona w tey wodce/ w oczcie/ y w winie/ á the grzanke dac trzymać pod nosem y drugie na skroni przylozysz.

¶ Thez macice czysci pita/ mleko zsiadle w piersiach rozstaie/ hrobaki glisty w zywocie zabija/ vryne pobudza/ y chćiwosc cielesną.

Matki bozey wlosek.

Ospądza y subtilizuie grube wilkosci spiekle Matki bozey wlosek wodka/ iest miernа w cieplosci/ troche sie sklania ku suchosci/ iest barzo dobra tym ludziem ktorym wlosy z glowy padną/ ytez tym ktorym sie plesze na glowie czynią/ otreby y luski z glowy zpądza/ piersi y plucza czysci ze wszytkich nieczystosci flegmistych/ a tak y kaszel vspokaia/ kamien lamie/ y w zoltey niemocy tez iest dobra ku piciu/ sledziony zapalenie y rzezanie w puszczaniu vriny oddala/ zolzy rospądza/ zolądek czysci y ielita z kolerycznych nieczystosci.

Maioranowa.

Aioranowa wodka iest ciepla y wysuszaiącza/ mozg zaziebiony zagrzewa/ w niemoczach zimnych iest barzo vzyteczna/ iako w paralizu/ w niemocy swietego Valentego/ Sok maiorany glowe czisci wywodząc wilkosci nosem gdy ten sok wpuscisz w nos cieplo/ a potym zadzierzysz w nosie chwile.

¶ Tez gdy na ktore miesce nabiegnie krwie tak iz ono miesce nasinieie/ tedy sok maiorany z miodem przasnym zmieszany á pothym na ono miesthce przylozony/ rospądza krew y miesce ono posila.

Mikolaykowa.

Est dobra wodka mikolaykowa na bolesne puszczanie wody y na kapanie rzezące/ ytez na drzenie czlonka taiemnego/ na ciezkosci bokow gdy mocz niechce odchodzić y na zastanowienie iego a tho gdy sie vliczka zatka kamieniem ktory bywa w mecherzu/ albo lipkosciami grubemi/ na ty rzeczy barzo sluzy.

Maku bialego.

Czu suchosc leczi bialego maku wodka/ drzemanie y spanie czyni/ gorączosc piersi/ kaszel suchy/ suchoty/ gorączosc glowy/ wrzody zle paląće/ ty rzeczy wszytki barzo pozytecznie leczy/ ociekosci gorące y bolączki leczy/ w stawich gorączą bolesc azwlaszcza z przodku rospądza.

Omanowa.

Est dobra Omanowa wodka na zaduch y na ciezkosc piersi/ kaszel dawaiący z nieczystosciami lipkiemi wypądza/ czkawke/ y bolesne puszczanie vryny leczy/ y mecherz czysci.

Piolynowa.

Etmanom y Rotmistrzom gdi na woyne iechali/ ludzie starych wiekow zwykli byli dawać sok piolynowy (abowiem ma w sobie niepospolite wlosnosci) á to czynili za wroszke przyszlego zwyciestwa kthore mieli mieć z nieprziiaciol swoich/ przeto dawali sok piolynow Hetmanom pić.

¶ A tak tha wodka piołynowa hrobaki iako
są glisty zabija w żywocie y wypądza precz/ y
insze zagniłosci trawi w żywocie wysußaiąc ie
á pothym ono miestce posila niedopußczaiąc
tak tego sie nicz mnożyć w ciele.
¶ Tha wodka żołądek barzo posila/ wßytki
nieczystosci czysci z nie° á potim gi vmocznia
¶ Też iest ślachetna naprzeciw zatkaniu wą-
troby y śledziony/naprzeciw świete° Valen-
tego niemocy/ ytez kto mowe straci/ y naprze-
ciwko iadom/ vryne pędzi/ y paniom przy ich
czasiech pomoc daie wielką.
¶ Przeciwi sie iadowi bielonowemu/ opi-
chowemu/ gdy rana będzie tą wodką omyta/
niedopuści być fistule/ ani dziwe mięso vroscie
¶ Itez morowemu powietrzu sie sprzeciwi
gdy ią kto piie/ zgagę y opuchlinę wypądza/ á
zwłaßcza iezyk opuchły vzdrawia/ y iezyk vpa-
dły podnosi.

Psinkowa.

NA wrzody/ na bolączki/ na
złe krosti/ na piekielny ogień
na ociekliny gorące/ na za-
palenie ran z czerwonością
albo z sinością/ na ty wßyt-
ki rzeczy iest barzo pożytecz-
na Psinkowa wodka gdy z nią omywa albo
przykłada na miestcza gorące/ gorączość wy-
ciąga precz/ na bolesć głowną kthora bywa z
gorącey przyczyny/ y takież oczu iest barzo po-
(moczna.

Pozimkowa.

WOdkę pozimkową gdy kto
pije/ oczy leczy z gorących vil
kosci y wzrok iasny dawa/
czerwonosci spądza/ kłocie
w nich odeymuie/ łzy zbyt-
nie wysußa/ gorączość ledz-
wi/ y rzezanie oddala moczu/ kamień łamie á
iakoby piasek z moczem pędzi precz/ wrzody w
netrzne goij/ biegunkę czerwoną stanowi/ kr-
wią plwanie zastanawia.

Paralizowego ziela.

ZIela paralizowe° wodka iesth dobra na
wßythki niemocy suchych żył/ rospußcza
skurczenie ich kthore bywa od fu..zu/ á
nietylko żyły ale y członki niektore y owßem w
ßytko ciało/ łamanie po kosciach/ drzenie gło-
wy y wßytkiego ciała/ stawy mdłe/ niespießne
rußanie albo nie snadnosć rußania/ z cięßko-
scią chylanie/ gdy sie nachyliß bolesć w grz-
biecie/ członkow niedußnosć y niesnadnosć ku
rußaniu/ ßyie cięßkie obraczanie/ nog częsthe
vpadanie/ kurczenie/ spanie bezmierne/ rzeczi
zmienienie/ omienienie/ oslnienie/ głuchosć/
niebacznosć/ smrod z człowieka/ wßego ciała
obciężnosć/ lenistwo/ pełnosć głowy ze wßech
nieczystosci/ remy zstępowanie na doł/ w pa-
ciezroch giemzanie/ flux w gardle/ w dzigsłach
bolesć/ y w nosie vliczek zatkanie: Ty wßytkie
rzeczy ta wodka barzo dobrze naprawia y leczy

Polney ruty.

POlney ruty wodka skłania
sie ku ciepłosci y ku cierpno-
sci/ żołądek vmocznia: ma
moc wyczysciaiącą y vrinę
pędzącą/ przeciw świerzbo-
wi iest niepospolita napijać
sie iey/ krew czysci z wilkosci sprochniałych á
spalonych.

Polney dryiakwie.

DRyiakwie polney vodka iest
ciepła ytez wysußaiącza/ tra-
wi/ ytez rospądza/ tym ktho-
rzy maią świerzb á trąd/ li-
ßaie/ iest barzo dobra pić na
czczo/ y tim ludziem czo ma-
ią parchy na głowie iesth dobra pić/ cięßkosć
piersi oddala a zwłaßcza starym ludziem/ iuż
tego doświadczenie vkazuie iż wrzody moro-
we rospądza y wykorzenia z ciała.

Podroznikowa.

POdrożnikowa wodka iest zimna/ chło-
dząca y wysußaiącza/ iest dobra na każ-
de vkąßenie iadowitego zwierzęcia gdy
sie iey napijeß albo ono miesthce namaczaß/
wątrobę posila y śledzionę a zwłaßcza zapa-
loną wątrobę chłodzi/ y febrę tercijanę leczy.

Pigwiana.

PIgwiana woda á nawięcey w wino w-
pußczona/ gdi ią kto pije żołądek posila
y biegunkę zastanawia.

Psilij

Psilij.

JEst zagrzewaiącza y wysu-
ßaiącza mięrnym obycza-
iem: ma moc wysußaią-
cza y omywaiącza wßelkie
lißaie y ogniki spądza y goj
á gdy kniey przyłożyß mio-
du przasnego tedy płeć na liczu czysci y gład-
ką czini/ y na rękach takież/ piegi z licza spądza
twardosci z macice rozpądza/ ciało naraßcza
w ranach wßelkich/ ytez naprzeciwko iadowi
temu vkąßeniu iest vżyteczna.

Przeslkowa.

JEst zimna w pierwßym sto-
pniu sucha w wtorym: ma
w sobie niemałą cierpnosć/
á dla tego też rany goij a-
zwłaßcza ktore są w ielitach
gdy z nich krew wychodzi.
¶ Też y rany mecherza goij/ żołądka y wą-
troby gdi sie iey napijeß albo thy miestcza na-
maczaß/ krew też zastanawia ktora z nosa pły-
nie á to gdy tey wodki w nos nabierzeß á ręką
zadzierżyß. Takiey tez mocy y własnosci ieß
wodka z ziela sporzyßowego.

Paprociana.

WOdka paprociana iest nie
małey ciepłosci á mało sie
skłania ku suchosci/ hroba-
ki w człowiecze zabija/ płod
vmarły wypądza z żywota
y żywy przed czasem poro-
dzenia wypądza z żywota/ iesth barzo vżytecz-
na naprzeciwko fistułam wysußaiącie y goiąc
á to gdy ie będzieß wymywał thą wodką z wi-
nem zmießawßy.
¶ Powiedaią niektorzy/ gdy nogi będą omy-
te tą wodką paprociana ...eły y stolce zbythnie
miała stanowić á potym żywot mocznie zat-
(wierdzać.

Ruciana.

WOdkę rucianą kiedi kto pije
oczy czysci y wzrok posila/ ia-
dom do nich przystępować
nieda/ piersi z grubych wil-
kosci czysci...o iest precz wy-
miata charchaiąc/ kaßel dawięcy vspokaia/ y
tez zaduch cięßki kthory bywa od kaßlu odey-
(muie.

Rumienkowa.

RVmienkowa wodka po ra-
nu pita/ bolesci głowne vs-
pokaia/ y bolesci wnętrzne/
kłocie w bokoch/ gryzienie z
wrzodow wnętrznych odda-
la/ mocz wygania/ kamień
łamie/ lędzwi czysci/ niemoc białą á lipką nie-
wieścią rozrywa á czysci z złych zbytkow/ y na-
dymanie macice odeymuie/ ytez trzew/ y żołą-
dka/ żołtą niemoc leczy/ marthwy płod wyga-
nia/ zimnice wßytki mdli y mocy ym niedawa
vpławy niewieścię zastanawia/ gryzienie w
thrzewach y ciecżenie ich vsmierza/ czerwoną
biegunkę zastanawia.

Rozmarinowa.

ROzmarynową wodę ktorim-
kolwiek obyczaiem przypra-
wiß/ chocia ią thak vczyniß
przez alembik iako y insze wo-
dki/ chocia też vwarziß w vo-
dzie rozmarin/ albo thez vy-
ciągnieß moc z niego przez słońce/ tedy ma o-
sobną moc a niepospolitą ku zdrowiu ludzkie-
mu/ bowiem iałmiarz na każdą niemoc z zi-
mney przyczyny iest vżyteczna/ chęć ku iedze-
niu straczoną przywraca/ y duchy ożywiaią-
ce pomnaża/ mozg y głowę wßytkę posila/ ży-
ły ...e vmocznia/ włosy na głowie padaiące
zadzierżawa y gęsci ie gdy głowę thą wodką
przemyieß.
☞ Mellankoliją y flegmę thrawi á prawie
człowieka odmładza y czudnieyßego czyni/ od
prochnienia y zagniłosci ciała broni/ y fistułę
leczy/ zęby y dziąsła chore vmocznia/ rany ze
wrzodow wysußa y goi/ naprzeciwko kordija-
ce iest barzo dobra/ biegunkę stanowi/ y maci-
cę posila á sprawia ią ...ą ku poczęciu

Rozana.

ROzana wodka serce ... y insze cz-
łonki wßytki przednieyße posila á ...
że ich vpadku vpadł podnosi/ ...
noscią duchy serdeczne y przyrodzone ciepło po-
sila á

sila á prochnienia y zagniłosci w ciele być nie dopußcza w czerwoney y w każdey inßey biegunce y czasu omdlewania iest dobra pić y lice kropić/ wraczanie y pot zbytni z ktore° wietßa mdłosć przychodzi zastanawia dzięsła potwierdza y wonią vstam daie przyjemną gdy komu z vst czuchnie.

¶ Gdy kto sobie lice vmywa rożaną wodką czyni płeć wdzięczną á lubiezną / á gdy kniey trochę wina przyleieß á w oczy wpusciß potwierdza oczy/ y lipkosci wßelkie sciera á wzrok iasny czyni azwłaßcza gdy kniey włożyß troche tucijey á czarney heleny y czukru tak iż sie ty rzeczy w niey rospußczą/ tedy iest niepospolite lekarstwo na chore oczy.

¶ Też sama rożana wodka tylko z białym czukrem albo z lodowatym zmießana/ iest barzo ßlachetna na chore oczy abowiem ie posila y czerwonosci z nich y lipkosci spądza.

Roiownikowa.

DLa włosnosci swoiey ciepłej y suchey wodka Roiownikowa iest vżyteczna żołądkowi zimnemu y wilgothnemu a czyni w nim trawienie dobre smętne° człowieka vwesela /serce j mozg posilaiąc boiazni oddala y lękania sercza ktore rzeczy przychodzą z melankoliey a z spaloney flegmy/ iest też dobra temu kogoby pies vijadł albo y niedzwiadek tedy ma taki człowiek pić tę wodkę/ zołzy y też gruzły ktore bywaią w ßyj rospądza.

Rzodkwiana.

JEst zagrzewaiąca Rzodkwiana wodka vysußaiąca y odtwieraiąca vrynę pobudzaiąca ociera nieczystosci w ielitach lißaie j żołtosć z ciała spądza wßelkiego członku głos ostrzy/ flegmę grubą á lipką w piersiach vkrawa [illegible] vlecza/ y opuchłym ludziem [illegible] pić kamien kamie á pobudza chęć [illegible] małżonkom ku krotophili/ żołądek [illegible] przywodzi/ bielmo ma [illegible] z licza rospądza/ ßlinogorz [illegible] sledziony rozgania azwłaßcza thy [illegible] by sie skaził bolami dobra iesć po nich rzodkiew albo wodka rzodkwiana.

Rozchodnikowa.

ODrąża ogień z miesticza zapalonego Rozchodnikowa wodka bo iest wielkiey zimnosci á trochę vysußaiącza á thak na wrzody bolące á goraiące iest vżyteczna na podagrę iest dobra azwłaßcza ktora przychodzi z gorącey przyczyny ytez na spalenie/ albo na oparzenie vkropem iest dobra maczać ono miestce/ zmießana z rożanym oleykiem bolesć w głowie vsmierza/ y oßalenie vspokoia ktore z gorącey przyczyny pochodzi/ też ranki wnętrzne goij.

Slazu Włoskiego.

OCiekłosci/ bolaczki/ wrzodi y wßythki twardosci wnątrz mięczy Slazu Włoskie° wodka gdy ią kto pije gorączosć odeymuie/ piersi y płucza mięczy j trzewa/ kaßel suchy oddala/ owrzedzenie lędzwi j mecherza (goij.

Skoczkowa.

JEst dobra wodka Skoczkowa á tho iż trzewa czyści á odmięcza glisty wygania y vodnosć wnętrzną precz parßiwą głowę czyści/ zmazy na ciele y na twarzy poczerniałe spądza precz.

Sporzyßowa.

NIemocz czerwoną krwią plwanie paniam ich rzecz zastanawia Sporzyßowa woda bo iest zimna á z they zimnosci ma cierpnosć / á tak dla cierpnosci swoiey krwawe cieczenie trzew zastanawia/ rany zstuła owrzedzenie wnętrzne goij á tak y wßythkich członkow gdi ią pije albo maczaiąc chustę przykłada/ gdy krew z nosa zbytnie płynie tedi tey wodki [illegible] zastanowi [illegible] mienie oczu y powiek ich goij thą wodką pożyteczna iesth brać ią w lekarsthwa gdy maią przyprawiać na iakie zastanowienie albo na zawarcie.

Swieczkowa.

DZiwney mocy iest Swieczkowa wodka w naprawieniu skażone° wzroku á iesli ku temu zielu przyłożyß koßyßczka/ ruty iaskołcze° ziela wespołek w iednym alembiku spaliß na wodę/ tedy będzieß mieć dziwną wodę á niepospolithey mocy w posileniu chorych oczy azwłaßcza ludziem starym á flegmistym.

Sczyrowa.

SCzyrowa wodka iesth ciepła y sucha flegmę łączniuchno wywodzi kto ma sparzenie ogniem iesth dobra maczać ono miestce thwardosć sledziony rospądza j głowę czyści kto nią sobie vsta płocze/ z winem zmießana ta to wodka/ á gdy nią kto sobie rany vymywa goij y czyści y ciało rosci.

Szałwiowa.

BArzo iest doswiadczona w niemoczach głowy Szałwiowa wodka bo iesth ciepła y wysußaiącza / á z tądże ma moc rospądzaiącą y przyciągaiącą/ mozgowi j suchym żyłam iest pomoczna tho iest naprzeciwko paralizowi/ swiętego Valente° niemoczy ythez drżeniu członkow iest barzo vżyteczna żołądkowi trawiąc wnim nieczystosci wßelkie chęć ku iedzeniu daie azwłaßcza gdyby kto vczynił ßalßę z tey wodki á z trochą pieprzu y octu á z tego vczynia ßalßę.

Szczotkowa.

OD każdego członku y od każdego gorące° wrzodu ogień moc odrążaiącą ma ta vodka ale iest niemałey zimnosci troche wysußaiącza zapalenie żołądka y wątroby chłodzi rany wßelkie wysußa y goij bolesci vßu vsmierza y ropę z nich wypądza j wysußa też rany w płuczach y w ielitach goij/ ythez paniam chorobę przyrodzoną zastanawia y wßelkie krwie płynienie z kądby kolwiek było zastanawia/ oßalenie też oddala gdy czoło będzie thą wodką często maczane.

Szafranowego kwiatu.

SZafranowa wodka kiedy w niey omaczaiąc chustę przykłada na bolesci denne vsmierza ie y oddala ytez inße bolesci/ iako wrzody bolaczki ociekłosci wßelkie zgładza rospądzaiąc/ twardosć bokow/ ytez bolączek zmięcza żyły w zadku ociekłe albo ranione goij y oprawuie wrzod w zadku ktory zową ficus leczy mocznie twardosć żył ytez zchnienie członkow naprawia łamanie vsmierza wrzodi gnijące czyści

Trauowa.

TRawową wodkę gdy kto pije/ lędźwi czyści y zathkanie ich przeprawia y zatkanie sledziony y wątroby / bolesci w przegubiech vsmierza/ á plugastwa pędzi w przechody lędźwiane y mecherzowe albo korzenie iey iesth mocy odtwieraiącey j naprawiaiącey gorącosci mierne/ á przetoż w tym przewyßßza inne wodki owrzedzenie mecherza y lędźwi goij/ rzezanie moczu y bolesć w członku/ żołtą niemoc też le(czy.

Trkyczowa.

WOda Trkyczowa iest ciepła y sucha w wtorym stopniu czyści y rospądza/ kolerę czyści wespołek y flegmę wodną/ iest vżyteczna naprzeciwko lißaiom/ y naprzeciwko swierzbom/ kto by potrzebował womitu vczynienia to iest wraczania thedy sie ciepło z masłem a z oliwą napij tey wody będzieß miał wraczanie / bliżny gładzi y glisty z żywota wypądza.

Wołowego ięzyku.

WOdka tha se ce posila czyści krew grubą y wilkosci grube á czyniące pary rospußcza/ vesołą myśl czyni/ nakażony mozg á zaniecżyścio

ny tymi parami grubemi ktore przywodzą cżłowieka aż ku oszaleniu/naprawia/ tesknosć/złe dumunie/szkarade mowienie/we śnie straszliwe widzenia od/dala/osypanie krost/ liszaie świerzb/francze/to wszytko goij / pierśi czyśći y płucza/kaszel suchy y suchoty vzdrawia.

Wierzbowa.

Wierzbowa vodka hrobaki w vszu zabija kiedy iey tam wpuśćisz/ gnoy gdy z vszu ćiecże wyczyśćia gi/glisty w żywoćie morzy gdy ią pije/ plod martwy wygania/fistuły czyśći y goij / żył nożnych miekkość y trzewa (vtwardza.

Vinna.

ABy wodka ćiekła z iagod dozrzałych vinnych/masz pod nie podstawić nieiaką szklenice: Tha woda dziwney a rozliczney pomocy iest ku oświeczeniu oczu/á ku naprawieniu niedostathku ich z gorącey przyczyny/ kłoćie w oczoch z gorączośći lez odeymuie/ zaćmienie oczu dla dymow z żołądka w głowe wstepuiących wyiaśnia/ y wzrok naprawiaiącz ostrzy y pośila.

Vinnych skorek Vodka.

ZVinnych skorek wodka albo z liśćia gdy ią pije w gorączkach/ chęć ku iedzeniu dawa/ gorączość wnetrzną vkłada/wraczanie/ćieczenie wszelkie z kądkolwiekby było zastanawia/ palenie gaśi wnątrz.

Włoskiego kopru.

WIeko mnoży wpierśiach włoskiego kopru wodka/á naśienia tho iest natury obfitość przyrodzone° mężczyznam starym daie/zaćmienie oczu wyiaśnia/ ytez ludziem opuchłym/i tym ktorymby pamieć zginęła pomaga/też śie iadom rozmaitym przećiwi/ też bolenie w krzyżoch vl[illegible]za/ y z mecherza rzezanie wypądza/vryne k[illegible]śćiu/ i przirodzoney rze-

cży białym głowam pobudza.

Wysokiego slazu.

IEst zimna y wilgotna w swoim przirodzeniu vodka wysokiego slazu/ żywot odmiekcza/ y wrzedzienice gorące a bolące chłodzi y bol wnich vćisza/ twardośći ich rospądza a odmiekcza/ barzo tez iest dobra pomaczać na to mieśćce gdzie vkąśi pczoła.

Jałowczowa.

IAłowczowa wodka iest ćiepła i wysuszaiącza mocznie barzo iesth subtelna/ rospądzaiącza nieczistośći wszelkie á tak iest osobna na wymywanie ran smrodliwych/ á vryne mocznie pędzi/ y przyrodzone rzeczy białym głowam/ vmarły płod z żiwota wypądza y żywy przed czasem / iadom śie przećiwia / y robaki iadowite z domu wygania/ iąko są weże/ paiący/ myszy y insze hrobaki.

¶ Też sama wodka w ktoreyby był vwarzony iałowiecz/ iest dobry paniam pić kthore maią bolesći w maćicy/ y na oddawienie żył dobrze naparzać miesthce ono maczaiąc gębke w oney wodzie / á przykładać na mieśće oddawione.

Koniecz Wodkam.

Wodki

Wodki ktore służą na głowne bolesći, a zwłaszcża z zimney przyczyny, są ty.

¶ Maioranowa/ Lawendulowa/ Bukwiczana/Roiownikowa/Szałwiowa/ Piwoniowa/Rumienkowa/Bobkowa/Koczenkowa/Nostrzegowowa.

Na bolesć oczu z zimney przyczyny.

¶ Vodka Włoskiego kopru/Celidoniowa/Swieczkowa/Ruciana/Verbenowa to iest Koszyszczkowa/Kozlkowa.

Na bolenie oczu z gorącey przyczyny.

¶ Wodka Rożana/ Pozimkowa/ Dziewanowa/Wkzownikowa/ Listkow winnych.

Pierśiam / na kaszel / na duszność.

☞ Wodka Izopowa/ Szantowa/ Osmanowa/Podrożnikowa/Anyżowa/ Tizanna/Slazowa.

Na bolączki.

¶ Vodka Polney drijakwie/ Wołowe° iezyku/Boragowa/Maku białe°/ Jęczmienna/Rumienkowa.

Na wątrobę y na wodnoćielność.

¶ Vodka Piołynkowa/Mleczowa/ Kopytnikowa/Kozlkowa/ Benediktowa/ Opichowa/Maiownikowa.

Sledziona naprawia.

¶ Vodka Jeleniego iezyku/Zarnowczowa/Polney ruty/ Ozankowa/ Kaniey przędze/ Jesionowa/Wieprzyniczowa.

Ktore pośilaią serce.

¶ Vodka kwiatu Boragowego/Wołowego iezyka/ Roiownikowa/ Lanczana/ Jabłek słodkich/świetego Jana ziela.

Ledzwiam y mecherzowi.

¶ Vodka Anyżowa/ Piotruszczana/ Orzeszkowa/Malonowa/Rumienkowa/ Opichowa/ Lesney marchwie/ Sierpikowa.

Na niemocy maćice.

Vodka Poleiowa/Czabrowa/ Maćierzey duszki/ Wrotyczowa/Biedrzeńczowa/ Jałowczowa/ Roiownikowa/ Byliczowa/ z ziela Maćicznego / Białey lebiodki y czerwoney / Szawinowa. Ziele Maćiczne/niewiedziałem iako ie po Polsku zwać/ tylko wiedz że na maćice iest barzo dobre/ z byliczą y z wrotyczą iest iednakiey mocy na tę rzecz.

Ktore krew czyśćią z grubych wilkośći.

¶ Vodka Polney ruty/Głowek chmielowych/ Kaniey przedze/ Wołowe° iezyka/Boragowa/ Polney drijakwie/ Voda z syrzenią dobrze wytłoczona.

Ktore leczą czerwoną niemocz / Strzew ćieczenie / Vraz / Przepukline.

¶ Vodka Babczana/Wężowego korzenia/ Wężownika z ziela/Pozimkowa / Dziewanowa/ Przeslkowa/ Rozchodnikowa/ Kosiywałowa/ Żywokostowa/Sporzyszowa.

One w kośćiach / w stawiech / y w innych członkoch leczy / ato skoro śie bolesć poczyna / thymi wodkami maczaiąc w nich chusty / masz przykłądać często.

¶ Rożana wodka/Dziewanowa/ Babczana / troche octu k nim przylać/ po trzech dniach zaśie to przykładay/ Psinkową wodke Rumienkową/ Szafranowa/ Dziewannowa/zmieszać ie społem a takież przykładać/ potym po kielko dniach/ Chebdową/ Rumienkową/ Szafranową / zmieszać ie á nimi okładać

dać

dać/na ostatku tymi to okladać/ zmieszay spolem ty wodki/ Piolynową/ Paluchową/ Chebdową/ Rumienkową/ Bzową/ wina troche przylać knim: Tak thym zrządzeniem dne z wierzchu musisz goić/ á we wngerz inszym obyczaiem ktemu sluzącym.

Zimnice trzeciego dnia leczyc.

Podroznikowa wodka/ z ziela Pepawy/ Mleczowa/ Lamikamieniowa/ Fijolkowa/ Rozana/ Dziewanowa/ Szczawiowa.

Zimnice kazdego dnia będącą leczyc.

Benediktowa wodka/ Podroznikowa Piolynkowa/ Czerwoney lebiodki/ Mietczana.

Na zimnice czwartego dnia.

Babczana wodka/ Chmielowa/ Polney ruty/ Dziewanowa/ Jeleniego iezyka/ Kaniey przedze/ Lamikamieniowa/ Wolowego iezyka/ Debowa.

Drugie Vodki

Ktore są dobre na wiele niemocy Ludzkich/ á inszym misterstwem bywaią palone/ niethak iako ty pierwsze/ á dla thego polozylismy ie iakoby osobno.

Vodek tych iest ten sposob/ iz są niektore z zioly wonią iącemi skladane/ á niektore też samy wodki: Gdzie rozkazuie dać vkisieć/ masz wiedzieć iz to w gnoy konski wstawić w sklanym naczyniu/ á dać temu stać tak iako tam roskaże izby vkisialo/ pothym wypalić: Jest sprawa ku paleniu tych vodek ktorą Aptekarze zową Balneum Marie.

Wodka zlota na vzdrowienie wszytkich niemocy glownych.

Wezmi Sandalow czerwonych bialych y zoltych/ koralow czerwonych y bialych/ ziela Przerwipep/ Diptamu/ Bolum armenum/ Sanguinem draconis (w aptece) Bezownikę/ Biedrzeńczu/ Terram sigillatam (w aptece) añ ℥. Wroniego oka ℥ ℥. Drija kwie ℥ j. ty wszytki rzeczy zmieszay z orzechy w loskimi wziąwszy ich dziewieć/ á to potym włoz w gorzalke czoby iey bylo pol kwarty/ á ktemu przyley octu winnego kwarte/ á niechay thak kise przez czaly tydzień w naczyniu cenowym/ potym to wypalić w alembiku/ á te wodke pić tak wiele czoby sie wlalo w pol iaia kokoszego.

Wodki barzo dobre ludziem nieslyszącym.

Wezmi wodki z liscia wloskiego orzecha/ Piolynowey/ Rozmarynowey/ wszytkich rowno szesc lotow/ iaiec mrowczych swiezych osm lotow/ tho wszytko w sklenice włoz á zakryi dobrze/ wloz ze w gnoy przez osm dni az v kise/ potym to wypalić/ á te vodke postawić na słońce przez trzydziesci dni/ á potym pozywaj.

Wodka ludziem barzo dobra na zacmienie oczu/ kthorym sie zda izby przez szklo patrzyli.

Wezmi Piolynu/ Centurztjey/ kazdego po garsci/ Czarnuchy startey na proch pol funta/ Wina bialego dwa funty/ zmieszay to spolem á wypal przez alembik/ powtore pal obyczaiem tim iako zową aptekarze Balneum Marie.

Na toz wodka barzo dobra wpuszczaiąc ia na noc w oczy.

Wezmi Wloskiego kopru/ Ruty/ Szwieczek/ Vysokiego mleczu/ Bukwice/ Rozej czerwoney/ Celidoniey/ thy wszytki ziola maią być swieze á brać ich pod iedną miarą/ a zsiekawszy ie włoz w czysthe wino/ niech vkisieią/ przez osm dni maią stać/ potym wypal/ pierwsza tedy wodka iesth iakoby srebro/ wtora iako zloto/ trzecia iako balsam.

Gdi komu lzy plyną z oczu z goracey przyczyny.

Naprzod wezmi wodki Rucianey/ Fiolkowey/ Rozaney/ Swieczkowey/ wszytkich rowno/ zley ie wszytki w sklenice á day stać na slonczu przez trzy dni/ potym ich pozywaj.

Wodka ktora przywracza straczoną krase na obliczu.

Naprzod wezmi wodki Bukwiczowey Rozmarynowey/ Verbenowey to iest Koszyszczkowey/ Piolynowey/ wszytkich rowno/ zmieszay ie spolem á day stać na slonczu przez osm dni.

Na tredowatą twarz.

Vodka z korzenia Psinek/ Psiego iezyka/ kwiatkow Bobowych/ wszitkiego po garsci Kamphory pol lota startey/ zetrzeć to wszytko spolem á potym wypalić thym obyczaiem czo aptekarze zową balneum Marie/ przynamniey dwa razy/ á maczaiąc w tym chuste przykladać na twarz.

Ta wodka iest spadzaiącza krosty na twarzy y na ochoch.

Wezmi pokrzywy á zsiekay ie/ potym wloz w wino przez czterzy dni/ á pothym wypal/ wezmisz tey wodki/ y rozanej/ y Poleiowej wszytkich rowno/ maczay w tym chuste a przikladay na krosty. Albo wezmi wodki z korzenia Kosaćczowego/ ythez rozbić bialek na wode/ á tho dwoie wystaw na słońce przez osm dni/ przyloz potym kthemu kamphory/ á to będziesz mial wodke na ty rzeczy.

Na popadanie ciala á zwlaszcza licza.

Wezmi koziey serwatki/ Liliey bialey Czytwaru pol libry/ Veinstinu palonego takze/ korzenia Vezownikowego trzy loty/ zmieszay spolem á day tak vkisieć przez osm dni/ potym wypal á tego vzywaj na ty rzeczy.

Ta wodka barzo dobra wybielaiącza twarz/ vmywaiącz przez dzień raz albo dwa.

Wezmi kwiecia Grzybieniowego bialego/ kwiecia Tarnkowego/ kwiecia Bzowego/ Fijolkow bialych/ kwiatkow Benediktowych/ tego wszytkiego kwiecia rowno/ wypal to/ á te wodke barzo dobrze zchoway w sklenicy przykrywszy/ potym sie tą wodką vmywaj.

Wiedz ze ty wodki wszythki pospolu niemogą być palone/ abowiem fijolki bywaią ondzie Marcza/ á kwiat Grzybieniowy az miesiąca Sierpnia/ albo takze y Bzowy kwiat y Benediktowy/ ale pal kazde osobno gdy ktore nastanie/ á potym thy wodki zmieszay á powtore wypal á vzywaj ich.

Naprzeciw bolesci w gardle.

Wezmi skory swiezey z wloskiego orzecha czterzy y dwadziescia lotow/ wodki iagod zamorskich ktore zową Mora celsi/ wodki Jeleniego iezyka rowno dwanascie lotow/ wodki z polney Rozey/ wodki Rzepikowey/ Julepu fijolkowego czterzy loty/ Dragantum ieden lot/ Gumi arabicum/ Psilium/ po pol lotu/ ty wszytki rzeczy niechay pokisaią/ a potym ie wypalić przez alembik przynamniej dwa razy/ obyczaiem tym balneo Marie/ potym thę wodkę w vsta brać á plokać gardlo.

Naprzeciw vzchnieniu iezyka dla silney goraczosci wnątrz/ y thez gdy iezyk poczernieie a zapali sie w vsciech.

Wezmi wodki fijolkowey/ wodki polney Rozey rowno dwanascie lotow/ wodki z ziela ktore zową Glowienki z kwiatkow iego/ z kwiatkow Cierniowych/ z Psilium/ poltora lotu/ pothym tho wstaw w gnoy aby vkisialo przez czternascie dni/ potym to wypalić tymze obyczaiem balneo Marie raz albo trzy.

Wodka barzo dobra tym kthorzy maią w vsciech wiele wilkosci.

Wezmi wodki Bukwiczowey dwanascie lotow/ wodki Celidoniowej czterzy loty/ wodki Kopru swoyskiego szesc lothow/ Galganu dwa loty/ Specierum aromati. rosarum de scriptione Gabrielis ieden lot/ tho masz wstawić w gnoy przez czternascie dni aby vkisialo/ potym to wypal balneo Marie.

Wodka barzo dobra na wszitki bolesci glowne zwłaszcza na gardlo.

¶ Wezmi wodki iagod ktore zową Moracelsi dwanascie lotow/wodki Fijolkowego ziela też sześć/Dijamoron/Rob de nucibus rowno dwa loty/Dragantu zimnego w tabliczkach j. lot/Gumi arabicum j. lot/ty rzeczi wypalić przez alembik balneo Marie raz albo trzy/ale kożdy raz czo wypaliß na onoß zasie wlewaj czo na dnie zostalo/á tak czyń raz albo trzy/potym tą wodką ploczy vsta j gardlo

Wodka ktora wspomaga żoladek/ a czyni w nim dobrą strawnosc.

¶ Naprzod wezmi wodki Rucianey 12. lotow/Piolynkowey/Mietczaney rowno po sześć lotow/Centurzijowey czterzy loty/wodki z korzenia Omanowego/Bukwiczowey po dwu lotu/Tatarskiego ziela czterzy loty/skorkę ktora iest posrzod pępka kokoßego gdi gi rozkroiß/tey wezmi dwa loty/korzenia Bezownikowego j. lot/czo może być proch tho zetrzeć na proch/á zmießawßy z tymi wodkami dać vkisieć/potym wypalić balneo Marie/a vżywaj tego/żolądek barzo posila.

Wodka barzo dobra przeciw Kordiace.

☞ Naprzod wezmi wodki Wolowego iezyka 24. lotow/wodki Miodunczaney 12. lotow/wodki z Lipowego kwiecia sześć lotow/ty wodki maią być zlane do iakie° naczynia srebrnego/a potym wezmi zloto czyste/á zagrzewaiąc albo rospalaiąc ie gas w tych wodkach á to czyń tak dlugo ażby zlota trzecią część vbylo/to tak czyń iesliby vryna tego chorego zciągala sie ku czerwonosci/potym przyday species dijacorali magistraliter j. lot/species electuarium de gemmis/Dijamargariton añ. pol lota/Spodium czwartą część lota/kosci z sercza Jeleniego thakież dobrze wyprawney/Been bialego y czerwonego/skory z drzewa Citri też czwartą część lota: day temu vkisieć w gnoiu przez czternascie dni/potym to wypalić przez alembik balneo Marie: Ale iesliby vryna tego chorego zciągala sie ku bialosci/tedy nietrzeba przydawać speciem Dijacorali/ale electuarium de gemmis przydać/Dijalignum Aloe/y Dijamuscum slodkiego/podlug Mesue Jana/każde pod swą wagą/iako wyßszey napisano iest.

Wodka barzo dobra przeciw Kaszlowi.

¶ Naprzod wezmi wodki Izopowey/wodki Poleiowey/wodki Matki bożey włoskow/wßytkich rowno pol funta/Dijairis secundũ Nicolaum/Dijacalamentum rowno trzy loty: To wßytko sprawić iako y pierwße/potym wypal ie/á tego pożywać rano y wieczor.

Wodka druga na kaszel dziecinny.

¶ Naprzod wezmi wodki Fijolkowey/Baniowey rowno sześć lotow/Dijadragantum 3. loty/wypalić to przez alembik balneo Marie/a tego ym daway pić po iedney lyżce

Wodka barzo dobra tym/ ktorym gnije wątroba.

☞ Naprzod wezmi wodki z listu debowego/wodki Izopowey/wodki Kosacczowey/wodki z kwiatkow lnianych/wodki z Matki bożey włoskow wßytkich rowno/á zmießay ie pospolu/y wystaw na słońce przez kiello dni/potym dawaj niemocznemu na kożdi dzień dwa razy po trunku.

Wodka barzo dobra na vgaszenie Pragnienia.

¶ Naprzod wezmi wodki z wysokie° mleczu/wodki Szczawiowey/wodki Maiownikowey/wodki Fiiolkowey/wßytkich po czterzy loty/Jabłka ziarnistego sześć lotow/Limonij suchey 3. loty/Pomorańczey suchey czterzy loty/Syropu z Limonij/albo Oxisacara simplex secundum Nicolaum/Syrop ßczawiowy/Citrinowy/wßytkich rowno trzy loty/sandalu czerwonego j. lot/Czukru 3. loty: miedzy tymi wßytkiemi rzeczami z czego może być proch vczynić gi/á wßytko zmießać pospolu/á dać kisieć przez dzień/potym wypalić balneo Marie/á skoro pierwßy raz wypaliß/zasie te wodkę wley na ono czo na dnie zostalo/zową feces/á zasie pal/czyń tak trzy albo czterzy razy/á to będzie dobre przeciw tey chorobie.

Wodka naprzeciw zapaleniu wątroby/ y wszytkiego ciała.

¶ Wezmi Mleczu vysokiego sześć garsci Podroznikutrzy garsci/Mathki bożey włoskow/Maiowniku/Psinek/Dijantos (w aptece) wßytkiego rowno/zmießay to społem a wypal przez alembik/potym te wodkę mießaiąc z winem pić.

Wodka barzo dobra kiedy kto rzezanie mieua przi puszczaniu moczu

¶ Wezmi wodki Piotrußczaney/wodki Blußczowey/wodki Trzebulowey/wodki Babczaney/wßythkich rowno po funcie/Rzodkwie/Chrzanu/Czosnku/wßytkich po osmi lotoch/Marzany czterzy loty: Ty wßitki rzeczi zmießay á wstaw w gnoy w scklenicy przez 8. dni aby vkisialo/potym wypal przez alembik balneo Marie/á zasie wlewać na to czo zostawa na dnie/iako wyßszey napisano/czyń tak trzy razy á będzieß miał wodkę barzo dobrą.
¶ Też pępek namazać iakimkolwick loiem ciepło/á hnet przestanie.

Wodka barzo pożyteczna ludziem stłuczonym/ y z wysoka vpadłym/ albo brzemię dzwigaiąc vrażonym.

¶ Naprzod vezmi Bukwice/Boże° drzewka/Lebiodki białey/Przeslki/Fenugrecum/z apteki/Hanyżu/Miodunki/wßytkich rowno/wezmiß wodi iedne część/wley kniey octu tak wiele iako iest wodi/warz ty ziola w tym/á to daway pić ludziem takowym na czczo.

Drugie.

¶ Wezmi Fenum grecum/Zimozielon/Bożego drzewka/warz tho w starym piwie/przyłoż ktemu masła/daway pić ludziem vrażonym albo vtłuczonym.

Drugie.

¶ Wezmi Mumijey j. dragmę/Bolum armenum/Terre sigillate oboyga po pol dragmy/á vwarzywßy Boże drzewko y Fenum grecum w wodzie dżdżowey/á przecedziwßy wsyp ty rzeczy w tę wodę stłukßy ie dobrze/á to daway pić zamießaiąc ludziem takowym na czczo/á chceßli możeß wziąć vina dobrego lekkiego y zagrzać/á w to wsypać Mumijey dwie dragmie/dać wypić na czczo vraz ma'gcemu.

Wodka kthora spędziß zmazy od słończa vczynione/ przez iedne noc.

¶ Wezmi scklenice w ktoreyby było dwie kwarcie/á włoż w nię iagod winnych niedoźrzałych pol funta/soli oczkowatey pol funta/halunu dobrze vtartego pol funta/wodki trawowey pol funta/wley ią w thy rzeczy/á niechay wre aż do czwartey częsci/potim przecedź przez sukienny płat/á tym vmywaj gdzie trzeba.

Wodka wyborna tym ludziem ktorzy chcą czystosc bez vszkodzenia zdrowia zachowac.

¶ Wziąć tych wodek/Rucianey/z Kopru swoyskiego/z Lilijey białey/Koßyßczkowey wodki Lanczaney bez wina paloney/kożdey po pol funta: zley ie wßytki spolu á wypal przez alembik lekkim ogniem po wtore/á tey wodki komu daß na noc trzy loty (ale nietrzeba wieczerzać) albo w postne dni po czterzy nocy zamießaiąc/będzie miał pokoy od żądze cielesney

Ocet/ kiedy a komu szkodzi.

¶ Oceth częstho pożywany wzrok mdli/piersi obraża/kaßel porußa/żolądkowi y wątrobie ßkodzi/stawy y członki barzo vciska. Ocet starim ludziem barzo iest niepożyteczny bociem starosci rychło być przynagla y pothwierdza ią dla zimnosci y suchosci kthorą ma w sobie. Ocet nerkam y inßym członkom to iesth mecherzowi y stawom nożnym barzo ßkodzi. Ocet nasienie męskie psuie á nie płodnosć działa często pożywany. Ocet kolerikom y ludziem krewnym iest pożyteczny flegmatikom ßkodzi/ale melankolikom więcej nißli inßym.

Wodka barzo pożyteczna ludziem swierzb na sobie maiącym/ y iakickolwick krosty/ liszaie y insze zaskornie choroby/ tak ma byc działana.

¶ Wezmi Lebiodki/Polney drijakwie/

Maćierzey dußki oboiey/Krwawniku/Rzepiku/Bukwice/Kobylego ßczawiu/Polney miętki/Rumnu/Pokrzywy/Wrotyczu/ Ty ziola warz w wielkim garnczu/ á gdy będzieß miał iść do łaźnie/ wypij pirwey trochę driiakwie czystey weneczkiey z trochą vodi ćieplej/potim wezmi prześcieradło/maczay ie w onej wodzie w ktorey ziola wrzały/á vwiń wßytko ćiało w ono prześcieradło mokre/dzierżyß ie na ćiele á pot z ćiebie dobrze popłynie/ pothym z iąwßy prześcieradło/ćiało ma być oćierane surowym płotnem ostrym z onego potu/ potym gdy iuż z łaźnie będzie miał wynisć/tedy wßytko ćiało oną wodą ma oblać/ á to działay na kożdi ty dzień ieden raz/ za ieden miesiąc zeydzie z ćiała wßytka plugawość/ czo od wiela ludzi doświadczono iest wiele kroć.

Wodka ku vmywaniu brodi po ogoleniu albo po łaźni.

Podrożniku vezmi á spal gi na popioł potym z tego popiolu vczinißkalkus czoby nie był barzo silny/ pothym thego kalkusu wezmi kwartę á włoż do niego trzy ćzwierći łotu dragantu/kamphory także wiele/ á wley społem do iakiey banie scklaney albo cenowey flaßezak ryj dobrze z wierzchu/ á day stać aż sie tho tam rospuści/potym to przecedz przez chustę á wley zasię do banie/á tym sie vmyway po łaźni.

Wodka doświadczona na oczy ktore są oparzysthe / od Paniey Woiewodzinej Kaliskiey.

Vezmi iaie czo naśwießße możeż mieć vwarz ie twardo/potym ie obłup y rozkroj na poły á wyrzuć żołtek z obudwu częśći/potym w ty dołeczki gdzie żołtki leżały nasyp nieczo kuppferwaseru stłukßy gi barzo dobrze/ á poki ießcże są dobrze ćiepłe/potym wtich białkoch vstogi sie woda zielona/ á tak tho zlewać do iakiey baniećki scklanei/ á tak w tej wodce pioro omaczaiąc ten opar maczać/á tego strzedz aby tey wodki do oczu niedopuścił: Czyń tak dzień albo trzy/tak iako potrzeba vkaże/ dokąd niezeydzie/ bo nadaley do trzećiego dnia spędziß to/ możeß tego vczynić z kielkanaśćie iaiec.

Lekarstwo doświadczone na bolące oczy.

Wezmi kwarthę malmazijey dobrey/ potym wezmi z apteki Tuciam preparatam pół łota/Kamphory trzy czwierći/ á thę kamphorę pokropić palonym winem j vmorzyć ią potym zetrzeć na proch/ potym wezmi wodki Koprowey poł kwarty/ á to wßytko zlać społu y zmießać dobrze/á tak temu dać stać rok choćia y wiecey poki potrzeba vkaże: A gdiby oczi bolały/tedi to zmießawßy choćia skoro y po vdziałaniu/ á zmaczać małą czystą chustę/ á w kąćiki do oczu maluczko wpußczay położywßy sie wznak/á to oczom barzo rychło pomoże/ bolesć/czerwonosć/gorącość/ to wßytko precz wyciągnie.

Wodka wyborna na oczy ze dwunaśćie ziol z winem namoczonych.

Wezmi Rożey czerwoney świeżey/ ziela Swieczek z kwiatem/Koßyßczka/Włoskiego kopru/Celidoniey/ Bukwice / Szałwiey/ Ruty/Srebrniku/Babki wielkiey y zdrowej Piołynu młodego/ wierzchow Hanyżowych gdy kwitnie/ tych wßythkich po iedną miarą po garśći albo po dwu albo po czym chceß/ skray wßytki drobno y włoż w cenowe naczynie albo w gliniane polewane/ wley na nie wina białego á postaw na wielkim słończu/ niechay stoią cztyrzy dni/zamießaiąc na każdi dzień dwa razi/piątego dnia maią być wlane pospołu z winem w alembik cenowy/ á tak palić ogniem lekkim / zasie ona wodka po wtore ma być palona balneo Marie.

Pożyteczność y godność tej wodki.

Gdy kogo oczy barzo bolą/ wezmi tey wodki dwie łyßce/ białku czystego vbiwßy gi dwie łyßce/Kadzidła tłuczonego poł dragmy/ to wßytko vbić dobrze społem/ á w tym pacześi napoiwßy skronie y czoło okładay na noc/ bol ćießki z oczu y z głowy wyćiąga/ á na drugą noc ta wodka w oczy ma być pußczana przed spaniem dwie godzinie/ á wzarań po wstaniu oczy maią być vmywane a vćichnie bol iście: Ale pewniey będzie kiedy purgacija głowna vprzedzi albo pußczanie krwie. Ta wodka w oczy

wpußczana/czerwoność spądza/ łzy z oczu płynące stanowi/ oczu mdłość odeymuie wzrok ostrzy/ blask ßkodzący ktory bywa z wilkośći złych w oczu będących odeymuie/ oczy iasne y przespiecznego wezrzenia czyni. Często kroć z wieczora przed spaniem trzy godziny w oczy wpußczona/ y wzarań po spaniu wgodzinie/bielmo z oczu spądza/ łuskę y błonkę zdziera a zwłaßcza gdy w nię troche Kamphory y czarney Heleny przyłoży. Tha wodką gdy będą oczy często pomazowane/ zmießawßy ią z mlekiem niewieśćim ytez z czystym białkiem vbitym (maią być z wierzchu j wnątrz pomazowane) á gdy w nich iest bol silny/ tedi to lekarstwo barzo pomaga tak przyprawiaiąc. Dziećięćiu młodemu ßarłookość naprawia. Iesth ta wodka oczom barzo pożyteczna/ gdy będzie tak palona iako to naucza.

Wodka ku naprawieniu wszelkiey szaty iedwabney kthoreykolwiek barwy.

Wezmi dwie kwarćie wody prostey á włoż w nię Gumi arabici prochu dwa łothy/ day tak stać przez dzień/ pothym w tey wodzie maczay gębkę á wyćieray ßaty.

Wodka ktora spędzi wszelką zmazę z kożdego sukna.

Wezmi wodi studzienney 20. funtow Siarki funth/ Mydła drobno kraiane° dwa łoty/ warz to wßytko z godzinę/potim przecedz á pomazuy troche sukno mydłem zmazane/ á każda makuła zginie.

Na zmazy szaty Araminthey.

Wezmi wodki ktorą zową Agua vite á pomazuy z they strony gdzie nie kosmato aż wodka przechodzi na drugą stronę/ będzie zasie czudna.

Na spędzenie zmaz z wszelkiey szaty iedwabney.

Wezmi gliny z ktorey garnce czynią/ żołtek iaiowy / aquam vite poł ßkoczca / wody studzienney dwa funty/ zmießay wßytko dobrze w donicy á vczyń z niego iakoby mosłalik kthory vßuß dobrze á zchoway/ á gdy będzie trzeba/ wezmiß tego moskala ile trzeba/ a rozmoczywßy troche rozćiągay iakoby na plastr czo na ćieniey możeß/ a gdzie ßata iest zmaza na przyłoż na ty miestcza aż vschnie/ pothym one glinę wybij abo wytrzy precz/ czyń tak długo aż zmaza precz zginie: Tymże obyczaiem wyprawiß włosy ieśliby były czym zmazane/ smołą albo czym inßym/ zmaczawßy tey gliny w wodce ktorą zową aqua vite á pomazać włosy/zginie zmaza: A ieśliby nie pomogło/ wezmi trochę oleyku migdałow słodkich/ przymießay ktemu á będzie dobrze.

Sprawa iedna ku vmywaniu liczą y rąk / ktora pachnie a czyni ciało białe iako mleko.

Wezmi dragantu vmoczonego w occie rożanym/ mąki ięczmienney/ kochmału białek dobrze vbity z iaia świeżego vbić gi iako clarum/ zmießay społem a poczyń iabłußka/ vsuß ie dobrze á vmyway sie niemi wmiasto mydła.

Wodka barzo pożyteczna na Wyczyśćienie ran y wrzodow ktore są trudnego vleczenia a zwłaßcza na członku męskim/ ytez na miestczoch thaiemnych: Maią być vmywany dwa razy na każdy dzień/ á po vmywaniu maß przykładać they maśći.

Vodkę naprzod tak maß sprawić.

Wezmi Roiownika/ Ruty domowey Kokornaku/Koßyßczka/ wßythkich po czemu chceß poki są czyste świeże á zielone /stłucz ie w możdzerzu/ á potim poley na nje niebarzo viele wodki Rożaney/ potym wytłocz przez chustę lnianą ćienką/ale ich maß nabrać izby soku było trzy vncije/ potym przyłoż ałunu palonego skropuł ieden do tego soku/ ytez grynspanu skropuł ieden oboyga vtarte°/ zmießać wßytko społem do iedney scklenice á wstawić na słońce przez kielko dni / a potym zlać to czo sie vstało na wierzchu do inßey czystey scklenice/ á to będzie wodka na to vżyteczna.

Ta masc ktora ma byc przykladana po tym vmywaniu.

Wezmi soni kozlowe° 12. vncij á roz puß czay gi po czterzy razy w oczcie rozanym/ wezmiß tez wosku czystego pol vncij / miodku rozanego 3. vncije/oliwy iedne vncija / strojow bobrowych 3. dragmy/ aloes succotrini poltory dragmy/grynßpanu 1. dragme/ czo ma byc starto to zetrzec/a masc tak maß vczynic/woßk y loy rospuscic/ á gdy sie rospusci wlac tam oliwe y odstawic od ognia á mieszac wßytko nieprzestaiac/á gdi poczynie twardnac wsypze do tego bobrowe stroie y aloes/ grynßpan/ á mießac wßytko tak dlugo aze prawie ochlodnie á iz bedzie twardo / a bylolibi twardzey niz potrzeba/ oliwa vtemporuy.

Wodki dobre przeciw Kordiace.

Vodka Mleczowa/Rozana/ Boragowa/ Volowego iezyka/ku nim przimießac rzeczy moczniey ßych tez na to sluzacych.

Wodka przeciw zlemu miesu ktore sie w vsciech mnozy z france/ albo thez na to mieso zle ktore sie w ranach mnozy bowiem vygryza ie gdi bedzie maczano ta wodka przez trzeci dzien raz ieden.

Wezmi Alunu/ Kuperwaseru rowno dwie dragmie/ wodki Babczaney/ Rozaney rowno trzy vncije/Szafranu ile chceß/ á day wrzec az wywre polowicza albo wiecey/ á to bedzieß mial wodke dobra na to.

Wodka na vchedozenie flakowatey skory na liczu.

Wezmi soku z ziela Volowego iezika soli bialey oboyga rowno czo sie moze wlozyc w pol skorupy iaia kokoßego/ bialkow trzy od iaiec kokoßych/ Vina/ Octu/ wßytkiego rowne czesci/ zmießay wßytko spolem/ á thym pocieray na ty flaki.

Wodka spadzaiacza piegi z licza.

Wezmi wodki Lilijey bialey 1. funth/ wodki z Ban 2. funty/ wodki limoniarum z apteki trzy vncie/ Kamphori carhati czteri vncie/florum de cerasa 2. vncij/ lumen de coro. trzy vncie/ borazo pisto/ 2. vncij/ lumen zuccarino 2. vncij. Ty wßytki rzeczy wloz do iednego nowego garncza/przystaw do ognia aby wrzalo az gdy tego zostanie osma czesc/ potym to przecedz przez czyste plotno/ á to bedzie wodka chedozacza twarz kiedy nia bedzieß vmywal rano/awßakze nalepiej po lazni vmywac/ bo to barzo richlo zlezie/ale chuste w tim maczaiac pomazowac.

Wodka sprawiona a barzo slachetna woniaiacza.

Wezmi wodki Rozaney ieden funth/ Pizma 2. skropuly/ zetrzy pizmo barzo drobno á wsyp w te wodke/day temu stac na sloñczu albo w cieplej izbie zatkawßy zwierzchu / á tak to bedzie barzo roskoßna wodka woniaiacza/ ktora sie ma pocierac po zmyciu w lazni/abowiem odeymuie niewdzieczna wonia od czlowieka/ cze° sie wiele przigadza v ludzi.

Rzecz sprawna/ kiedy kto chce izby wlosy wypadaly z kadkolwiek.

Wezmi Vapna niegaßone° osm vncij/ korzenia Fijolkowego startego 1. vncija/ Auripigmentum z apteki pol vncij: Ty wßytki rzeczy ztarwßy na proch zmießay spolem/ á gdyc potrzeba wezmi czesc tych prochow/ rospusc ie czysta woda tak aby bylo iako ciasto albo iako masc/ á tego przikladay z plastrem na miestce gdzie vlosy sa á chceß aby niebyly/ day na wlosiech lezec thak dlugo az vschnie/ á potym wycieray drewnem albo czym ostrym one masc/ á za tym wlosy wylaza/ potym omyway to miestce wodka rozana/niemaßli iey/ tedy prosta woda czysta.

Syrop trawiacy y pod czescia purguiacy/ Lubricatiu°/od Doctora Miechowity: ktory wywodzi materie koleryczne zapalone.

Wezmi Mleczu wysokie°/ Fijolkow czystych/ Chmielu y z korzeniem/ Kaniey przedze/Polney ruty/Boragu/ Bukwice/ Rozey korzenia Mieczykowego/ Paprotki/ Reubarbari rectificati ([illegible]) wßytkie° rowno po vncij pol vncij/ Listkow sene pol trzeci garsci/ Sliw wegierskich 12. vwarz czyscie z pilnoscia aze wywre trzecia czesc: Naprzod vwarz rzeczy moczniey ße/ potym wloz mdley ße/ Reubarbarum wsyp gdi iuz przecedziß/ potym oczukruy czukrem bieluchnym/ miara iego pol pie(ty vncije.

Syrop naprzeciwko Kordijacznej niemoci/ od Doctora Miechowity.

Wezmi Miodunki / Kocenkow arabskich/ Mleczu wysokiego/Epitimu (z apteki) ziela kthore zowa Wlogki/ listhkow Trawowych/ rowno po garsci/ kwiathkow Boragowych/ kwiatkow Volowego iezyka/ Fijolkowych/ Grzybieniowych/rowno po garsci/ korzenia Zlotoglowu/ Paprotki/Chmielu/Podroznika/rowno po pol vncij / vwarz podlug nauki/pierwey warz moczne/ á potym przyloz mdley ße/á oczukruy czukrem Taberzet: Ten syrop pic raz przez dzien rano/ iesli bedzie purgowal tedy gi moze brac przez trzeci dzien.

Gdy ktho pije wodke Dziegielowa na kazdy dzien dwa loty / á wziac tez wodki Biedrzeñczowey 4. loty/ y zmießac ty dwie pospolu á pic/Thaki czlowiek moze byc przespieczen od kazdey niemocy.

Gdy kto pije wodke z Goryczki na kazdi dzien trzy loty/ przedluza zywot czlowiekowi. Gdy kto pije wodke Rozmarinowa rano y wieczor po poltoru lotu/ albo wmießawac w iakie picie/ ythez gdy nia cialo maczą/ potwierdza duchy zywotne.

Koniecz o Vodkach.

Jako Oleyki Sprawowac ku leczeniu.

Naprzod Rozany.

Oleiek Rozany tak czynia. Wezmi 4/ loty Rozey swiezey/ á wloz ia w ieden funth oliwy w scklenice/ á zawiazawßy wystaw na sloñce przez czterdziesci dni: Takieß Fijolkowy/ Takieß y z Grzybienia.

Oleiek Rozany te moc ma/ Zagrzewa czlonki vzieble/ á zapalone chlodzi: Fijolkowy lepak odwilza j chlodzi: Grzybieniowy sen przywodzi/ odwilza y chlodzi.

Liliowy oleiek tak czynia.

Wezmi dwa funty oliwy/ wloz w nie trzydziesci kwiatkow Lilijey wyrzuciwßy zniey sercza/postaw w kieniu zawiazawßy. Ten oleiek pomaga na zapalenie czlonkow y goraczosci glowney.

Oleiek z Rumnu tak czynia.

Wezmi nasienia Fenum grecum tartego/kwiecia Rumnowego/ rowno czterzy loty/á wloz to we dwa funty oliwy/ postaw na sloñczu czterdziesci dni/ ale zawiez chusta aby niezwietrzalo boc by zley woniey bylo.

Ten oleiek miernie zagrzewa j odwilza/ czlonki skurczone rosciaga: dobrze nim mazac czlonki stluczone.

Migdalowy oleiek tak czynia.

Wezmi Migdalow á oblup ie czyscie/ y vtlucz albo vwierc czo nalepiey przez wody aby mleka niepuscily/ á obwinawßy moczna chusta przysmazyc na rynce/á potym wycisni w iakiey prasie.

Z Piolynu oleiek.

Wezmi czterzy loty Piolynu/ á wloz w ieden funt oliwy / postaw na sloñczu czterdziesci dni. Zagrzewa czlonki zimne/ zoladek posila/ y stawy potwierdza.

Oleiek z żoltkow iaiowych.

Vwarz iaycza twardo / wyimi z nich żolki a vsmaż na panwi albo na rynce aż be dą czarne / á zawiąż zawszy w chuste wyćisnąć / á iesczeby lepiey smażywszy wypalić thak iako wodki palą / kiedyby kto miał przyprawy. Ten oleiek rosci mieso wranach / goij á nie da sie z iątrzyć.

Oleiek z cegly.

☞ Wezmi cegłe kthoreyby iesczże niemaczano / stłucz ią na kielko częsci / włożże w ogień iżeby sie rospalila iako węgl / á thako gorączą włoż w oliwe / á gdy sie napije dobrze / stłucz drobno iako krupy / á wypal ie tak iako wodki palą / á zbierać gi w bańke scklaną. Ten oleiek pomaga wszitkim zimnym niemoczam z flegmy / na kamień / na strzekanie / na paraliż / na kurczenie / gdy nim maże albo gi pije na kożdą dnę y łupanie / na bolesc w grzbiećie á gdy rozmieszasz z nim sal armoniacum / albo lepiey amoniacum / á z tego plastr na sledzione przyłożysz / wszytka kra odeydzie / y twardosc każdego wrzodu zmiekczy / tym czo wielką niemoc ćierpią w nos go wpuscić / barzo pomaga / á gdy nim tył głowy pomaże / pamieć przywracza: na bolący ząb go nakruszyć / bol przestanie: á gdi nim maćice pomaże / dziećię vmarłe wyćiąga: gdy go włożysz z wełną w ogonice / hrobaki zabija / kożdemu sie iadowi przećiwia / oczy leczy á niedopusci płynienia: Rybitw gdy nim sieć pomaże / samy ryby do niey idą.

Oleiek z Kopru tak czynia.

Vezmi swieżych rożdżek z gron poki sie nasienie nie vstoij j. vnciją / włoż w funt oli... / postaw na słończu przez dwadzieścia dni ... oleiek czysci kożdą niemoc / á wilkosci ku ...erze przywodzi j rospądza złe zebranie: Ta...że też mocy iest oleiek z Nostrzegu. Oley ...iany / piegi y nieczystosci z licza gubi / á możesz z niego takież czynić gdy oliwy niemasz.

Naprzećiwko powietrzu oleiek barzo dobry / y na leczenie

Osobno oleiek dla bolączek morowych y na insze niemocy barzo pożyteczny. Wezmi ziela swiethego Jana po łaćinie Ipericon / iedne część / kwiećia Chebdowe° tyle dwoie / kwiećia Bzowego tyle sześcioro / wsyp to wszytko w scklenice á nalej oliwy czo potrzeba / postaw na słończu przez lato zawiązawszy mecherzyną. Ten oleiek kożde zapalenie y kożdą bolączke / pomazawszy trzy albo czterzy razy przez dzień / rozerwiesz / albo wszytko ćiało drudzy nim pomazują / á tak powietrza pozbywają znamienićie.

Oleiek ktory niedopuszcza włosom rosć gdzie chcesz

Wezmi Gorzałki czystey mocznej 5. vncij / Oleiku migdałow gorzkich też 5. vncij gwozdzikow trzy dragmy / zetrzeć ie na proch czyscie a zmieszać z tymi rzeczami to iest z gorzałką j z oleykiem / vwarz tho v ognia w czystym garnku aż iedno trzećia częsc zostanie / potym ostatek przecedz przez chuste / a tak bedziesz miał oleiek / a thym namazuy gdzie chcesz aby wylazły włosy.

Oleiek roskoszny a barzo woniaiacy tak vczynic

Wezmi Gwozdzikow czo chcesz / a dla miary możesz funt / Małmaziey moczney kubek dobry / zmieszay społem do iednego garnka czyste° a day wrzeć aż trzy częsci wywreią albo aż vzrzysz tłustosc na wierzchu pływaiącą / potym odeymi a przecedz przez czystą chuste. ato bedziesz miał oleiek / ale wyimi czyscie przez chuste z onych gwozdzikow. Te° oleyku gdy wpuscisz kes do vodi ktorą sie bedziesz vmywał daie wonią czystą rekom / a gdy namażesz tedy moczniey bedzie woniało.

Petroleum

Jest oley ktory idzie z kamienia / Jest subtelny (a zwłaszcza biały) ma moc trawiącą rospuszczaiącą / y ku odtwarzaniu żył gdy sie zatkaią. Auicenna powieda iż Petroleum dobre iest kiedy kogo vdy bolą albo członki: też pomaga kiedy kogo z przyczyny zimney w vszu boli / y na bielmo na oczu / y na wode ktora do oczu idzie / na dychawice / j na kaszel zastarzały a ma być wypity z ćiepłą wodą ale go ma być niewiele: też vsmierza kłoćie w żywoćie y wewnetrznosci: A kiedi z niego knot vczyni / tedi pomorzy hrobaki (a zwłaszcza czarne petroleum) a gdi go dragme iedne z ie tedy kaźi wetrznosci w mecherzu / y zaziebienie maćice: też pomaga gdy iakie zwierze iadowite zakole / iako niedzwiadek etc. kiedy bedzie na one rane przykładano.

Kon... Tu

Tu sie poczyna Wypis Rzeczy Zamorskich y też rożmaitego nasienia / y inszych rzeczy ku Lekarstwam przysłuszaiacych / kthore sie za morzem rodzy / y tu v nas.

Pierwsze Capitulum o Haleme.

A Halena iest ćiepła j sucha w wtorym stopniu: czynią ią z soku iednego ziela zamorskiego kthore zową tymże imieniem: To ziele na kthorym zbieraią czarną Helene / iest podobne listem listowi włoskiey cebule ktorą zową squilla / a na tym listu iest lipkosc kliiowata obsićie: pret samego ziela iest mieczykowi podobny: A iest rodzay troiaki Haleny / to iest żolta / druga podobna wątrobie zową ią Aloe epaticum / a trzećia ktorą zową Aloe cabalinum: Nalepsza iest Halena żolta ktorą po łaćinie zową Aloe succotrinum / ato gdy ią przetniesz albo przełomisz / żołtosc podobna szafranowi w niey sie vkaże. Vątrobna Halena iest w barwie podobna wątrobie / to iest maiącza w sobie żoltosc y czarnosc / iest dziurkowata á widzi sie czarna: Caballina to iest Arabica Halena / ta iest mnieyszey ważnosći y podley á małey mocy / á iest czarna á barzo gorzka / iest woniey przykrey.

B Helena ma moc wyczysćienia flegmy y kolery z żołądka y z żyłek ktore przezywaia mesaraicas / y thez wywodzi melankolią z ciała człowieczego / też potwierdza członki w ktorich

są żyły suche/ á przeto ktho ma flegmy napeł-
nienie w żołądku/ vywodzi j wypądza ią á po
tym gi posila y boleśći głowne oddala ktore z
grubych dymow żołądkowych do głowy idą.
C ¶ Też Emoroidy to iest końce żyłek ktore
są w stolczu odtwiera a krew czarną przez nie
wyczyśćia kto ią na noc połyka.
D ¶ Też wzrok ostrzy gdi tha Halena to iesth
proch iey bedzie z wodką rożaną zmieszany/ á
w thym rozmaczaiąc chuste na oczy chore be-
dzieß przykładać.
E ¶ Też zatkanie wątroby y śledziony odtwie/
ra/ y przyrodzoną chorobę paniam pobudza.
F ¶ Kto ma rany na taiemnym członku mes-
kim/ zasypuy prochem Haleny zagoiß rane/
y też na świerzb iest barzo dobra.
G ¶ Też iest dobra naprzećiwko opuchlinie w
netrzney z zimney przyczyny/ gdy weźmieß he
leny żołtawey czo złoti zaważy/ mastiki czo poł
złotego zaważy day że to wypić ćiepło po ranu
z wodką piołynkowa dwa razy do tego dnia.
H ¶ Też proch z niey vczyniony á z miodem da
ny ku iedzeniu/ glisthy w żywoćie morzy z po-
wieśći Platheariuβa.
I ¶ Też czarna halena z octem winnym roz
moczona/ świerzb ktory bywa na reku miedzi
palczami wysusza/ y też kthory około dymion y
na członku meskim taiemnym spądza.
K ¶ Też bolenie członkow v nog y v rąk Czar
na halena z sokiem kopianowym zmieszana/
vśmierza gdy tym ćiepło namażeß.
L ¶ [illegible] tory człowiek często pożywa Aloe to iest
[illegible] ny/ thaki zachowa zdrowie swoie
[illegible] w zad-
ną ćięßką niemoc wpaść/ ale lepiey z tey haleny
piłułek pożywać kthore zową powiethrzne/ bo
tam przydaią ku tey halenie mirry y szafranu
á dla tego są ty piłułki niewymowney zaczno
śći/ abowiem wywodząc z człowieka zagniło-
śći zachowawa go w długim zdrowiu/ y od ia
dowitego á morowego powietrza/ by thez niez
inßego niebrał czasu morowego powietrza/ ie
dno w tidzień dwa razi po iedennaśćie na noc
albo po ranu iako kto chce.

Nest też Aloes drzewo ktore zową po łaci
nie Xiloaloes/ ma wonią barzo przyiem
ną: To drzewo naydują w iedney rzece
Babilońskiey z ktorą sie śćieka Rayska rzeka
á dla tego powiedaią izby to drzewo z Raiu tą
rzeką przypływało/ abowiem żadny człowiek
niewidział obyczaiu á mieśćza iako á gdzieby
rosło to drzewo Aloes ktore tam z tey rzeki Ba
bilońskiey wyćiągaią. Cassius Felix piße
o tym drzewie/ iże bywa naydowano na trzech
mieśćzoch: Naprzod w iedney ziemi ktorą zo
wą Caume/ y też na iednym wyspie w ziemi
Indyiskiey/ y na trzećim mieśćzu tamże w
mnieyßey Indiiey ktorą zową Fales. Pan-
decta. Ma w sobie ćiepłość y suchość we
wtorym stopniu/ á ma być obirano kthore w
wodzie nieiest warzono/ abowiem to iest ma-
ley mocy.
¶ Tho drzewo Aloes ma moc naprzećiwko m
mdłośćiam serdecznym/ żołądkowym y moz-
¶ Wino w ktorymby była vwa- (gowym. N
rzona ßtuczka te° drzewa aloes/ żołądek mdły
posila y tak trawienie w nim dobre czyni.
¶ Też maćice ku gorze podniosłą z kąd nie- O
moc białey głowie iakoby świetego Walente-
go przychodzi/ gdi tego drzewa dym do maćice
bedzie wpußczony przez mießek/ śćiąga zasie
na doł na swoie mieśćce maćice: Tenże dym
nosem woniany/ mozg w głowie posila.
¶ Też Pandecta piße/ proch z tego drzewa P
vczyniony z tartemi gwoździki rowno zmie-
ßay á k nim troche prochu z kośći kthorą z iele-
niego sercza wybieraią przymießawßy ty pro
chy zmießay z oliwą/ á thym obmażi kurowi
wßytke głowe/ tedy dla wielkiego wesela cza-
ły dzień y czałą noc nieprzestanie piać.
¶ Też czyni wonią przyiemną vst/ y gniie- Q
niu broni/ á nadewßytko posila serce y vwese-
la/ á z tąd że gniieniu niedopußcza.

Agaricus

Agaricus.

Modrzewowa gębka.

Capitulum 2.

Modrzewowa gębka iest ćie-
pła w wtorim stopniu sucha
A w trzećim/ iest to gębka kto-
ra wyrasta z korzenia mod-
rzewowego drzewa/ iest dwo
iaka/ samiecz y samicza/ sa-
micza iest lepßa á okrągła/ á gdi vschnie zsta
ie sie barzo biała/ samiec iest przedługowaty
á nieiest takiey białośći iako samicza.
B ¶ Modrzewowa gębka purguie naprzod
flegme á potym melankolią/ á tak iest dobra
naprzećiw zimnicy ktora bywa na każdy dzień
z flegmy/ tho iest dawßy tey to gębki thak wiele
czo dwa złota zaważa/ á squinantum (iest w
aptece) trzecią część dragmy/ y rzeczy starw-
ßy ie na proch day wypić z wod [illegible] ktoreby by
ły vwarzone listhki senes z korze[illegible] [illegible]-
wym ćiepło po ranu/ á potym [illegible] godzin
[illegible] iest.

¶ Też toż lekarstwo iest barzo dobre naprze C
ćiw koliće/ y naprzećiwko rzezaniu/ a zwłaß-
cza vwarzywßy kamikamień ziele w winie/ á
potym w to wino włoż prochu tey gębki mod-
rzewowey ieden łot á day to wypić ćiepło.
¶ Naprzećiwko fistule/ Weźmi gębki mod- D
rzewowey startey na proch/ zmießay że ią z oli
wą kthorą zową Tartarum (w apthece nay-
dzieß) z oliwą pospolitą á miodu przaśnego
ktemu przyłożyß/ á vczyń iakoby maść/ á po-
tym rozmoczywßy knot w tym wpußczay w fi
stułe/ bowiem kośći sprochniałe á skażone wy-
ćiąga/ y ćiało skażone spądza precz/ á tak fistu
łe zgoiyß.
¶ Też naprzećiwko czerwonym krostam kto E
re sie na twarzy vkazuią/ Weźmi soli spalo-
ney/ gębki modrzewowey/ tartarum/ tak ied-
nego iako drugiego/ á tym prochem posypuy
ty to krosty á naćieray reką/ poginą od tego.

Coloquintida.

Cebula albo Iabłko zamorskie.

Capitulum 3.

Esth ćiepłe w trzećim stop-
niu á suche w wthorym/ á
iest iakoby iabłko iedne° drze
wka niewymownie gorzkie A
Gdyby kto chćiał samego te
go iabłka

E

go iablka pożywać / naruszy barzo zdrowia swego/ abowiem iest rzecz barzo iadowita.

B ℭ Ale gdy to iablko kthore zową po łacinie Coloquintida vwarzysz w wodzie/ to iest wziąwszy go czo złoty zawazy/ á listkow senes kothwarzże to społem / á tego sie day napić oczukrowawszy themu człowiekowi kthory miewa quartane thego dnia we dwie godzinie przed przysciem quartany/ przestanie quartana.

C ℭ Też gdy ie vwarzysz w oczcie / a thym ocztem vsta bedziesz płokał ciepło/ bolesć zębow vspokaia.

D ℭ Proch tey Coloquintidi z prza snym miodem zmieszany/ hrobaki w żywocie zabija gdy go kto pożywa/ ale małym dziatkam vczyn plastr z teyto Coloquintidi á z sokiem piołynowym/ przyłoż gi na pepek / pomorzysz w nich hrobaki.

E ℭ Też przyrodzoną chorobe paniam ku wyściu pobudza/ to iest gdy ią vwarzysz w vodzie z czerwoną byliczą / a tym sobie pani dymiona y maćice będzie naparzała.

F ℭ Też iest dobre to iablko naprzećiw twardosci śledziony y wąthroby gdy vwarzysz posrzodek tego iablka z wodą ielenich iezykow á ocukruiesz/ á potym dasz wypić choremu.

G ℭ Też vczyniwszy z mydła czopek rozmocz gi w oliwie albo w maśle á prochem thez Coloquintidi zwierzchu posyp na czopek / mocznie wyćiąga nieczystości z żywota á zwłaszcza kto sie barzo zapiecze.

H ℭ Też proch tey Coloquintidi z żył zagniłą flegme y kolere mocznie ćiągnie/ a tak z piłułami Doctorowie daią niemocznym ludziem a nawiecey gdy chcą z dalekich mieśćez wywodzić nieczystości/ iako z głowy/ z nog/ z suchych żył mocznie przyćiąga do żołądka nieczystości przerzeczone/ á tak podogre/ sciatike y łamanie mocznie vśmierza.

I ℭ Też czopek vczyniony á do maćice włożony/ płod zabija mocznie.

K ℭ Też proch Coloquintidi z oczthem zmieszany/ krostki czerwone/ trąd na liczu goij gdi tim kielko razow namażesz.

Cassia fistula.

Capitulum 4.

CAssia fistula iest ćiepła y vilgothna miernie / maiącza moc wyczyściaiącą/ odmiekczaiącą / y thez zapalenie krwie barzo vgaszaiące á vśmierzaiące/ kolere czysći od krwie/ á przeto iest vżyteczna w gorących febrach / a pospolićie Doctorowie przed moczną purgaciją daią Cassiją dla odmiekczenia żywota. A

ℭ Thez Cassia z miodkiem rozmączona w wodce Izopowey / a tym sobie vsta płokać gargaryzuiąc/ ślinogorz rospądza y wolne połykanie czyni/ bolenie gardła y rospadliny iego oddala. B

Euforbium.

Capitulum 5.

EVforbium wykłada sie/ dobrze izeby sie go warował: Jest iedno gummi iakoby smoła z drzewa ktore rośćie w Indijey ktoreby zbierano po świętey Margorzećie: iesth ćiepłe y suche w czwartim stopniu/ á dla tego wszytki gummata w gorącości przyrodzoney przewyssza/ wonćey barzo ostrey á mocznej. A

ℭ Włosności tey iest ize flegme wywodzi z ćiała człowieczego / á tak iest dobre naprzećiw bolesciam członkowym / y nożnym Nie samo bywa dawano ale z trochą Bdelium á z trochą Jeripigry Galijenowey / á to nie na początku niemocy. B

C ℭ Też kto ma fistułe iest dobra z mastiką / z mydłem aptekarskim zmieszane ktore zową sapo/ á thego masz włożyć na fistułe y na brzegi iey / abowiem wysusza y wyczyscia z niey rope.

D ℭ Też czyni vżyteczne kichanie wywodząc z głowy flegmiste wilgosci zwłaszcza kto pamięć straći / tedy tego prochu wpuść w nos a będzie kichał.

E ℭ Też piszą niektorzy o tym Euforbium/ gdyby kthorego człowieka vkąsiło kthore zwierze iadowite / tedy ma być onego zwierzećia skora na głowie przerzezana á te prochu nasypać w one rane przerzezaną / iad człowiekowi szkodzić niebędzie.

F ℭ Samo Euforbium iest kliy barzo ostry á gorący / thak iż gdyby go człowiekowi dał czo dwa złote zawazą/ o śmierć go przyprawi/ ale z inszemi rzeczami dane Euforbium iako są piłuły w aptece / tedi czyscią z ćiała człowieczego grubą y klijowatą flegme takiesz kolere.

Emblici y Mirobolani.

Capitulum 6.

EMblici iest owoc ktory rośćie za morzem / y tez Mirabolani wszitki to iest Citrini Kebuli / Bellerici / Indij: Mirabolani Emblici wyczysciaią flegme j melankoliją / gdi ie vwarzysz z korzonkami zieła sosnki/ z listkami senes. A

ℭ Proch Mirabolanow embicorum zmieszany z prochem czarney haleny á ktemu przyczyn oliwy á vczin iakoby masć / tą masćią namazuj głowe / bowiem włosy vmocznia a nie dopuszcza ym z głowy padać. B

ℭ Wszytki Mirabolani są zimney włosności á suchej w wtorym stopniu: Mirabolani Citrini purguią kolere: ale Kebuli Emblici/ Bellerici / ty wszytki flegme wypądzaią / telko Indij melankoliją czyscią. C

Manna.

Capitulum 7.

MAnna iest ćiepła y vilgothna miernie / á iest rosa ktorą zbieraią z niektorych zioł pobudzaiących vryne ku wyściu / á zbieraią te manne w Indijey y w Grecijey / ábowiem przylipa około zioł / a tak ią zbieraią iakoby miod/ iest znamienitey mocy. A

Niektorzi ludzie przyprawuią te manne z czukrem albo z miodem / á niektorzi tez z sokiem lakrycijey.

Sama w sobie manna iest niebarzo biała á w pośrzodku dziureczki ma/iest nievymownie słodka/przyprawna iest też słodka ale z nieiaką ostroscią.

B ℂ Ma moc wyczyściaiącą krwie/ á dla te° iest dobra w goracych niemoczach w febrach z kassią dana niemocznemu człowiekowi.

Reubarbarum.

Capitulum 8.

A Reubarbarum iesth ćiepłe y suche w wthorym stopniu: Dla te° iest nazwano Reubarbarum iże w tak rzekącej ziemi bywa naydowano albo też w Indijey/ ytez w inszych zamorskich stronach bywa kopano: ten korzeń iesth ćieszki á niema w sobie dziurek/ á gdy gi przełomisz/iedno czerwone żyłeczki zbiałymi wespołek mieszane/ á gdy ie zżuiesz á potrzesz po papierze/iesli bedzie farbowało papir tedi to iest dobre reubarbarum/ á ktore niefarbuie tedy to iest niedobre.

ℂ Ma moc purguiącą kolerę/ á tak iest dobre tym ktorzy maią zapalenie wątroby y sledziony z gorących wilkosci. B

ℂ Tez iest dobre naprzećiwko tercijanie wszelkiey/á to tim obyczaiem/Weźmi nasienia ogorkowego/malonowego/citrullowego/ to vwarz w prostey wodzie/ á wziąwszy tey wody w scklankę weneczką rozpuść w niey kassiey y tamarindow po poł vncij albo mniey/ á reubarbarum iednę dragmę/á spiki poł skropuła á to ćiepło na switaniu wypiy. C

☞ Tok lekarstwo iest dobre naprzećiwko żołtey niemocy á to gdy w mleczowey wodce wypiiesz to reubarbarum. D

Scamonea.

Capitulum 9.

Scamonea iest ćiepła j sucha wywodzi kolerę mocznie z żył od krwie ią wyćiągaiącz/ iedno iż troche iej ma być dawano/to iest poczawszy odetrzech ziarn aż do dwunaśćie/abowiem iest rzecz moczna á gorącza/mastika ma być kniey przysadzona dla iadu iey/ abowiem żołądek y żyły mdli y psuie. A

ℂ. Tez niekthorzy szafranu/cinamonu/spiki do niey przysadzaią dla iadowitości iey. B

Senes

Scamonea.

Senes.

Capitulum 10.

A Senes iest ćiepły á suchej włosnosći/Rośćie w zamorskich stronach: Jest vżyteczne naprzećiwko niemoczam ktore z melankoliey przychodzą/ á tak iest dobre tym ktorzy swiętego Valentego niemoc ćierpią/y tym ktorzy ku omdlewaniu przychodzą/y tym ktorzy mieważą zatkanie wątroby y sledziony/y naprzećiw quartanie/ y naprzećiwko zbytnim emoroidam to iest płynieniu krwie stolcem/ tez na melankoliją ktora niemoc iest z naruszeniem mozgu y rozumu przyrodzonego/a to gdy vwarzysz syrop z tychto listkow/ z ielenieml iezyki/z kwiatkami boragowemi w wodzie á oczukrowawszy napiiaj sie ćiepło po ranu po trunkowi naprzećiwko thym to chorobam przerzeczonem iest dobre lekarstwo.

Tamarindi.

Capitulum 11.

Wywodzą Tamarindi kolerę z ćiała purguiac y zapalenie iey vśmierza/á tak też czyścią krew: Są vżyteczne tym ktorym sie wątroba wydyma dla wiathrow w niey zamknionych/y takież żołądkowi: ma osobliwą mocz naprzećiwko ostrym á ćieszkim gorączkam ktore potrzebuią odwilżenia y odmiekczenia/ miara ich czo dwa złote zaważy/ może być y mniey/á to z sokiem włoskiego kopru albo wysokiego mleczu/albo zkozią serwatką ma być dano. Ten owoc z Włoch do nas przychodzi/aptekarze bez niego niemogą być dla tych y inszych vłosnosći ich. A

Czukier.

Capitulum 12.

A Czukier iest ćiepły á wilgotny miernym obyczaiem to iest około pierwsze° stopnia: ma moc odwilżaiącą j piersi od miekczaiączą/ á gdy będźie thrzy razy vwarzony á prawie biały/ tedy nieiako zaziebi albo chłodźi odmiekcza piersi y gładźi w nich chropawośći Zołądkowi iest barzo wdźięczny czukier.

Trzeći Rozdźiał

O Rzeczach korzennych Potwierdzaiących rozmaite członki.

Cinamon.

Capitulum 13.

A Jest ćiepły w wtorym stopniu á suchy w trzećim/ kosztuiąc smakiem obierz dobry Cinamon ma moc potwierdzaiącą mozg swoią korzennośćią/ ytéż zstulaiączą swoią klijowatośćią: Jest dobry naprzećiwko mdłośći żołądkowey ktora przychodźi z zaziebienia: Dany proch cinamonow z prochem polnego kminu w karmiach albo w polewce.

B ☞ Też barzo przystoij izby cinamon był mieszany w szałsże/ abowiem chćiwość ku iedzeniu pobudza: A gdy gi kto mastikowáć będźie/ czyni w vsciech wdźięczną wonią.

C ¶ Też cinamon tarty z rożaną wodką á z malmazyią y z trochą winnego octu szafranu tartego przyczyniwszy/ iest barzo dobre lekarstwo na sercze czasu mdłośći maczaiąc w tym szarlat albo facelet á przykładáć na serce oddala mdłość y gorączość serdeczną.

D ¶ Też Diascorides pisze: Cinamon kthory z czarnośći ku rumianośći pochodźi/ ma włosność subtelną/ przyćiągaiączą/ odtwieraiączą zagniłośći y prochnienia każdego w ćiele broniączą y odwilżaiączą Przez dźiesięć lath może być cinamon chowany: Jest rozmaity rodzay cinamonu/ ale ten iest nalepszy.

E ¶ Galenus w xięgach karmi pisze/ iż cinamon zagrzewa żołądek/ j vątrobę posila/ rzecz przyrodzoną paniam znamienićie porusza w polewkach z malmazyią pożywany szafranu troche przyczyniwszy.

F ¶ Też cinamon ma tę włosność kthoż z nim często iada/ potwierdza wzrok mdły wyiaśniaiąc gi.

Cardamomum,

Rayskie ziarka

Capitulum 14.

Carda.

A Jest Cardamomum naśienie z iednego drzewa/ iest ćiepłe y suche w wtorym stopniu: Jest dwoiakie/ więtsze y mnieysze/ vietsze iest domowe/ á mnieysze iesth leśne/ á to iest rzeczone polny kmin/ Domowe iest lepsze/ bowiem ma w sobie więthszą korzenność y rumianość.

B ¶ Ma mocz posilaiączą dla swoiey korzennośći/ trawiączą y rospądzaiączą wiatrow.

C ¶ Też iest vżyteczne naprzećiw kordiace z zimney przyczyny/ vwarzywszy ie w korzennym winie z trochą rożaney wodki/ á to wypić chorremu.

D ¶ Też naprzećiwko mdłośći mozgowey ktora z remy albo z nieżytu przychodźi.

E ¶ Proch Cardamomu z prochem kubebowym wpuszczony w nos/ posila głowę znamienićie/ y nieżyt trawi.

Crocus,

Szafran.

Capitulum 15.

Jest szafran ćiepły j suchy w pierwszym stopniu/ á iesth dwoiaki/ ieden iest ogrodny zową gi Cartamus po łaćinie/ po polsku Krokos/ á drugi ktory na wzchod słończa rośćie/ ma moc potwierdzaiączą dla niekthorych swoich przyrodzonych włosnośći.

B ¶ Ma thez moc żołądek potwierdzaiączą y naprzećiw mdłośćiam/ iest tez dobry naprzećiwko kłoćiu/ y naprzećiwko zadźierżeniu vryny ytéż kto często po troszce z boleśćią vrynę wypuszcza/ á tho gdy vwarzysz szafran w oliwie á miodu przaśnego ktemu przyłożysz/ á tym namaży sobie dymiona ćiepło po ranu y wieczor.

C ¶ Też Auicenna pisze/ Szafran prawi posila y vwesela serce/ ytéż wolne oddychanie w pierśiach czyni/ ale zbytnie iedźiony żołądkowi szkodźi ku wraczaniu gi skłania.

D ¶ Thez szafran pobudza chćiwość ku rzeczy ćielesney/ śledźionie iest przyiaćiel/ á vrynę wyćiska z ćiała.

E ☞ Też twardość ktora bywa w maćicy odmiekcza z miodem á z czosnkiem przyłożony.

F ☞ Thez szafran zmieszany z inszemi lekarstwy serdecznemi/ tym rychley y moczniey moc onych lekarstw do sercza przywodźi.

G ¶ Też Serapio z powieśći Rasis zacznego lekarza pisze/ iże była iedna brzemienna pani kthora sie długo męczyła z dźiećiątkiem á niemogła go mieć/ dałem iey tarte° szafranu czo dwa złote waży z winem zagrzawszy/ miała ię

ka ie za tym natychmiast/ y pothym częstokroć dawalem w takich przigodach takim paniam nigdy mi niechybilo/ To są slowa Serapiowe.

Galanga.

Galgan.

Capitulum 16.

A Galgan iest ćiepły y suchy w whorym stopniu: iego korzeń obieraią lepszy kthory iesth rumiany á sękowaty/ ćięszki/ maiącz ostry smak/ á ktory iest blady á lekki małego smaku dziurkowaty zly iest á małey mocy: Galgan potwierdza/ rospądza y trawi zle wilkości.

B ❡ Wino w ktorymby był wwarzony galgan/ żołądek nietrawny posila/ y boleści iego z zimnych wilgotnosći y z wiatrow grubych oddala.

C ❡ też dla posilenia mozgu galganow proch wloz w nos.

D ❡ Też dla omdlewania skordyaki daj proch galganow z sokiem boragotym choremu/ wznaß pomoc.

E ❡ Też czasu krwie pußczania galgan w vsćiech trzymany/ broni omdlewania.

Mußkatowy kwiat.

Capitulum 17.

A Bywa obieran Mußkatowy kwiath z drzewa y z orzecha mußkatowego/ iest ćiepły y suchy w wtorym stopniu: ma moc pothwierdzaiącą dla swoiey korzennośći/ rospądzaiącą y trawiącą zle wilkośći/ lepszy kwiath ktory ku żoltośći iest podobny/ smaku iest ostrego z małą gorzkośćią: Mußkath czarny albo śmiady ktory ostrego smaku w sobie niema/ ten nieiest vżyteczny.

B ❡ Wino mußkatowego kwiatu iest vżyteczne dla potwierdzenia niestrawnego żołądka.

C ❡ Też mozg potwierdza gdy gi będzieß mastikowal w vsćiech/ á proch iego w karmiach pożywany serce mdle posila y kordijakę oddala.

Nux muscata.

Mußkatowy orzech.

Capitulum 18.

A Orzech mußkatowy iest ćiepły y suchy w wtorym stopniu: iest owoc z drzewa iednego ktore rośćie w Indiey iest smaku ostrego/ posilaiącego/ trawiącego: iesth owoc ważny á kthory z siebie prochu niewypußcza kiedy gi kamieß/ ten ma być obierany iako lepszy.

B ❡ Kto gi po ranu iada/ żołądek posila á dobrą

barwę liczu vczyni/ á to iest często doświadczono.

C ❡ Wino mußkatowego orzecha przyczyniwszy trochę mastiki/ żołądek zgziębiony y inße wnętrznośći zagrzewa y posila.

Piper.

Pieprz.

Capitulum. 19.

A Pierz iesth gorący mało nie w czwartym stopniu/ á suchy okolo wtorego stepnia. Iesth pierz throiaki/ Jeden czarny ktori zową Melano piper tenże iest nalepszy y na korzennieyszy/ Drugi zową dlugim pieprzem Trzeći pierz iest biały ten zową Leucopiper: Iest owoc z iednego drzewa ktore rośćie w Indiey/ Niekthorzy powiedaią iżby pierz czarny sie zstawał dla warzenia/ albo dla tego iż gdy gi maią zbierać tedi zapalą ono drzewko ktore iest iakoby żyto na ktorym pierz rośćie dla wypędzenia wężow kthorych barzo wiele bywa miedzy pieprzem/ á tak dla onego ognia zstaie sie czarnym y zmarßczonym iako widamy/ á iest napodleyszy. Czarny pierz ma mocz rospądzaiącą naprzod/ potym trawiącą/ ale pierz biały y dlugi nietak dobrze trawi.

B ❡ Pierz w karmiach pożywany czyni dobre trawienie żołądkowi/ ale ludziem ktorzy są kolerycznego przyrodzenia y krewnego/ niedobrze z nim często iadać/ abowiem ie wysußa y krew w nich pali/ á thak potym trąd na liczu sie dla niego działa.

Reuponticum.

Capitulum 20.

A Reuponticum iesth podobne Reubarbaro/ á tho czo sie trzcie wngrzza: Iest ćiepłe y suche/ ma moc wyczyśćiaiącą dla smaku ćierpnącego.

Ma

B ¶ Ma moc pędzącą vrine z inszemi wilkościami a to dla swoiey gorzkości.

C ☞ Vino w ktorymby było vwarzono to korzenie a przylać ku niemu soku włoskiego kopru á troche oczukrowawszy/ ktoby miał twar dosc na sledzionie albo w wąthrobie z zimney przyczyny/ iesth barzo dobre ku piciu/ po ranu trunek wieczor drugi.

D ¶ Też proch thego reuponticum z miodem czystym zmieszany/ kthoby miał hrobaki w żywocie zabija ie.

E ¶ Też vczin plastr z prochu tegoto korzenia z oliwą á z woskiem/ przyłożysz gi na mdły żołądek iestli gi chcesz posilic.

Sandale.

Capitulum 21.

A Zimne są Sandaly w trzecim stopniu á suche w wtorym stopniu / á iesth ich rodzay troiaki / to iest iedny są białe / drugie są iakoby czerwone / trzecie są prawie żołte á ty są nalepsze/ potym czerwone á pothym białe.

B ¶ Są vżyteczne naprzeciwko bolesciam żołądkowym y wątrobnym ktora bywa z kolery czerwoney.

C ¶ Czerwone Sandaly są zimnieysze niszli białe y niszli żołte á są też barzo vżyteczne / abowiem gdy sie wilkosci ze krwią ciągną do ktorego członku bolącego á mdłego/ tedi ty sandały zastanawiaią y powściągaią płynienia.

D ¶ Są też dobre naprzeciwko kordijace ktora bywa w febrze/ á to gdy proch sandałow rozmącisz w mleczowey wodce / á w tym chusteczke rozmoczywszy przyłożysz na serce/ á kto ma wątrobe zapaloną/ tedi y na wątrobe to lekarstwo znamienicie pomoże.

E ¶ A gdy proch sandałow zmieszasz z trochą kamphory/ z wodką rożaną / a rozmoczywszy w thym chusteczke przyłożysz sobie na skronie bolesc głowy vsmierza ktora z gorącey przyczyny przychodzi.

F ¶ Też proch sandałow czerwonych zmieszany z wodką psinkową albo kurzey nogi / á w tym rozmoczywszy chuste przykładay na bolące nogi.

Viscus arborea.

Lep.

Capitulum 22.

A Iemioło roscie na drzewie debowym y na gruszkowym Dębowe iemioło iest nalepsze / á możesz ią w zielonosci długo zachować: Ma moc subtilizuiączą/ przyciągaiączą y rospądzaiączą/ á zwłaszcza ta iest nalepsza ktora iest swieża / gładka / wnątrz blada a zewnątrz zielona: zagrze[...] ale nierychło maiąc w sobie wilgotnosc zbytnią/ odmiękcza wrzedzienice y czyni w nich rychło rope / á to gdy zmieszasz iemiołe iednako z żywiczą sosnową.

B ¶ Też lep z tey to iemioły z woskiem (wą. pod iedną miarą zmieszany/ á troche mniey sosnowey żywice ktemu przyczyniwszy z thego będziesz miał masc kthora iest odmiękczaiącza y rozpądzaiącza wszelkie twardosci á zwłaszcza sledziony/ y thez kthore bywaią na członkoch v nog albo v rąk / iako v ludzi franczowatych guzy/ na kthore możesz przykładać tey przerzeczoney masci przyczyniwszy oliwy albo kaczego smalczu / odmiękcza y rospądza guzowathą twardosc.

Zinziber.

Imbier.

Capitulum 23.

A Imbier iest ciepły w trzecim stopniu a wilgotny w pierwszym: roscie imbier za morzem á zwłaszcza w Indijey

B ¶ Vino w ktorymby był vwarzony imbier z figami suchemi y z rozynkami / iest pomoczne naprzeciwko ciężkosci piersi / y naprzeciwko kaszlowi / ktory z zimney przyczyny pochodzi.

C ¶ Też proch imbierowy z figami zmieszany á vtłuczony w możdzerzu / iesth też vżyteczny naprzeciwko tymże przerzeczonym chorobam

D ¶ Też gdy vwarzysz imbier w winie z kminem á tego sie napiiesz / bolesci żołądkowe y inszych wnetrznosci vsmierza kthore z wiatrow ostrych bywaią.

E ¶ Też proch imbierowy na bawełne wpuszczony/ á kto ma wydymanie y chciwosc na stolecz bez vczynku / przyłoż te bawełne y z thym imbierem na stolecz / odeydzie ta choroba.

F ¶ Też w ten czas gdy ktory człowiek padnie na ziemie dla niemocy swietego Valentego/ włosz tartego imbieru w nos dla kichania/ ktore iest barzo pomoczne na te chorobe.

G ¶ Też imbier z miodem przyprawiony iest wiecey zagrzewaiący niszli z czukrem przyprawiony / aczkolwiek oboy iest dobry thym ktorzy są skłonni ku paraliżowi / y też tym ktorzy są zimnego á flegmistego żołądka:

Angelica.

Dzięgiel.

Capitulum 24.

A Angelica Dzięgiel / po Niemieczku Eingil: Ma rozmaite v lekarzow przezwiska: aczkolwiek starzy o tym zielu niepisali/ abo chocia pisali ale inym przezwiskiem nam nieznaiomym / wszakoż tego czasu lekarze zową to ziele Angelica / Agolica / Angula/ Archan.

la/Archangelica: Ten czo Pandecti pisal zo
wie ie Marrubium nigrum tho iesth czarna
szanta/ Drudzy ie zowa Astrancia/ ale to w-
lasne imie olesznikowo / wszakoz niekthorzy
mienia iz olesznikow iest dwoy rod/ samiec y sa
micza/ samiec ten ma korzen czernieyszy y ostr
szy a ten wlasnie zowa olesznikiem/ samicza ko
rzen ma bielszy a nietak gorzki ale troche lago
dnieyszy a to zowa angelica v nas dziegiel.

B ☙ Gdyz to ziele nam znaiome iest nietrzeba
sie nam o ie° przezwisku gadac/ tylko sie o ie°
mocy ytez lekarstwie badac: Nalazlem w xie-
gach starych kthore zowa Practica Magistri
Albici olim Archiepiscopi Pragensis/ iz ko-
rzen Angeliki iest barzo pomoczny/ Naprzod
przeciw szczarowaniu tak domu iako y perso-
ny/ kto gi przy sobie nosi: kto go namoczywszy
szy w winie rano pozywa/ tedy od wszelkie° ia-
du broni/ y owszem iad wypedza gdy go kto z
pokarmy albo tak samego pozywa.

C ☞ Tez warzony w miedzie przasnym/ stlu-
kszy korzen w mozdzerzu albo zwierciawszy tak
przylozyc obyczaiem emplasthru na rane od
psa wsciekle go/ iad wyciaga y rane goi.

D ☞ Thez podroznym ludziem pomaga/ bo-
wiem posilaiac sily broni spraczowania po-
zywany albo w vsciech trzymany.

E ☞ Takiez kto cierpi szczkanie albo czeste wra
czanie tedy tez oddala/ abowiem zoladek bar-
zo zagrzewa.

F ☙ Jeronimus Tragus o tym zielu tak pisze
korzen/ ze iego ludzkim cialam wielka pomocz
dawa/ bowiem iest to korzen serdeczny/ a prze
ciwko wszelkim iadom albo thrucinam barzo
skuteczny/ a tak sie ma ku olesznikowi iako im-
bier ku pieprzowi.

G ☙ Drugi naszich czasow lekarz Otto Brun
felius tak pisze/ Lekarstwo tego ziela wezmi od
tych ktorzy doswiadczyli/ Niemoze byc nic lep
szego przeciw morowemu powietrzu iako wo
da dziegielu warzonego/ kazdy dzien pijac po
iedney lyszce na czczo/ tedy broni od zarazenia
A gdyby iuz kto byl powietrzem thakim zara-
zon/ tedy wezmi tey wodi vncia iedne to iesth
czoby byl dobry trunek/ drijakwie dobrey iedne
dragme to iest czo ieden wegierski zloty zawa
zy/ octu winnego dwie dragmie/ to wszytko z-
mieszawszy niechay cieplo wypije chory niszli
bedzie spal/ potym pusciwszy krew z zyly/ vkla-
dzie sie na loze a zapoci sie dobrze/ tak bedzie
(zdrow.

☙ Korzen tego ziela wszythkim swym sposo- H
bem to iest sokiem/ woda/ prochem z nie°/ prze-
ciw iadom wszelkim iest barzo skuteczne lekar
☞ Takiez czlonki w netrzne odtwiera (stwo. J
flegme wyciaga/ y trawi/ zoladek zagrzewa/
gargaryzmem gardlo czysci/ serce y wszythko
cialo posila: A mam za to iz to ziele wszyt-
ko moze vczynic/ czo Diascorides y Plinius
zielu Panaces przypisuia.

Tylo o nim pisze Otto.

Czwartha czesc o Owoczoch, y o nasieniu Rozmaitym / kthore z ziol pochodza.

Amigdale.

Migdaly.

Capitulum 25.

A Slodkie Migdaly sa cieple y
wilgotne w pierwszym stop
niu/ a zasie gorzkie migdaly
sa cieple y suche w wtorym
stopniu/ Gorzkie sa wiecey po
zyteczne ku lekarstwam nisz-
li slodkie/ a slodkie wiecey v zytheczne ku iedze-

B ☙ Gorzkie migdaly sa dobre naprze- (niu,
ciwko kaszlowi/ y naprzeciwko dychawicy ktora
z zimney przyczyny pochodzi/ tym obyczaiem
vzywaiac/ Stlucz migdaly w mozdzerzu a
przyloz knim czukru/ a thak ich pozyway czo
dwa orzechy wloskie zawaza.

C ☙ Oleiek z gorzkich migdalow iest dobry na
przeciw gluchosci/ ytez glisty z zywota wype-
dza y vmarza kthoby ie na czczo iadal/ albo z
nich vczynic plastr a przylozyc na zywot pro
sto na pepek.

D ☙ Tez wywodzi paniam miesieczna choro-
be/ to iest gdy vczynisz czopek z bawelny a roz-
moczysz gi w tym oleyku/ ktory wloz do maci-
ce na noc: A iesli go wiele wezmiesz po obie
dzie/ thedy wyciska pokarm z zoladka a rychlo
czyni stolecz.

E ☙ Tez slodkie migdaly sa dobre ku iedzeniu
thak w polewkach iako czukrem obleczone/ y
marcipany z czukrem vczynione sa barzo do-
bre smaczne a roskoszne ku iedzeniu/ wszelkim
obyczaiem czlowieka tucza/ krew dobra czynia
zoladka nieobciazaia/ wolne oddychanie pier
siam daia/ a nawiecey oleiek z slodkich migda
low vczyniony/ iest dobry na cieszkosc y na bo-
lenie piersi/ cieplo pomazawszy piersi.

F ☙ Tez bolesci wszelkie y zatwardzialosci ma-
cice leczy z wierzchu pomazawszy/ ytez pessari-
um tho iest z bawelny czopek vczyniwszy a w-
nim oleyku rozmoczywszy/ wloz do macice na
noc/ vwiazawszy nicia iedwabna za koniecz/
odeydzie bolenie za tym lekarstwem.

Citonia vel Coctana.

Pigwy.

Capitulum 26.

A Pigwy sa rozmaite/ iedny sa
slodkie/ drugie takiego smа-
ku iako lesne iablka niedo-
rzale/ a drugie sa maiace w
sobie cierpnosc/ czwarthe sa
kwasne: Ty pigwy ktore sa

slodkie maia w sobie nawietsza wilgotnosc/ a
le kwasne y insze sa wiecey zimne.

☙ Maia moc zstulaiacza ran a bronia ply- B
nienia wilkosci do wrzodow/ a to na przodku.

☙ Tez vmocznia vstka zoladkowe/ a kto ma C
biegunke/ zastanawia ia.

☙ Oleiek pigwiany tez iest na ty przerzeczo D
ne rzeczy vzyteczny.

☙ Nasienie pigwiane iest odmiekczaiace bez E
zadnego z sciskania.

☙ Oleiek pigwiany iest dobri na rospadliny F
ktore bywaia od mrozu/ ytez na krosty swierz-
☙ Sok pigwiany iesth vzyteczny (biace. G
tym ktorzy krwia pluia/ a nasienie ochrapie-
nie gardla y cieszkosc piersi oddala.

☙ Tez wraczanie zbythnie zastanawiaia y H
pragnienie oddalaia/ y chmiel z glowy wype-
☙ Syrop pigwiany tez naprzeciw (dzaia. J
tymze chorobam iest pomoczny.

☙ Tez lektwarz vczyniony z pigwow/ kthory K
zowa lekarze y aptekarze dijacitoniton/ iest bar
zo dobry naprzeciw kazdey biegunce/ przed o-
biadem w pol godziny wziety/ a po obiedzie ie-
dziony/ niedopuszcza dymow z zoladka do glo
wy wstepowac.

☙ Takiez thez sama pigwa vpieczona a po- L
tym z czukrem iedziona takiesz vczyni/ iedno iz
dijacitoniton lektwarz vczyniony iesth smacz-
nieyszy/ y zoladkowi posilenie wietsze daie.

☙ Tez pigwy w wodzie vwarzone/ z kogo ie- M

lita wychodzą/ wley tey wodki klisterą weß/ takież y macice wychodzącą wcisnąć na swe miestce/ maczaiąc chustę y przykładać tam na to miestce pierwey ią ręką włożywszy tham gdzie ma być/ á tho czynią pigwy dla swey wielkiey kwasney cierpnosci.

N ❡ Też syrop pigwiany ktory w aptekach czynią iest barzo dobry ludziem ktorzy chęci ku iedzeniu niemaią/ na czczo łyżkę albo dwie połykany/ czyni wielką chęć ku iedzeniu.

Capparis.

Kappary.

Capitulum 27.

A KAppary są ciepłe y suche w wtorym stopniu/ korzenie/ skorki/ liście/ owoc/ y kwiatki kaparowe wchodzą w lekarskie rzeczy.

B ❡ Ma moc potwierdzaiącą żołądek/ y pobudza chciwość ku iedzeniu/ wątrobę y śledzionę zemdloną potwierdza/ y twardości ich oddala/ a zwłaszcza wino w ktorym by były vwarzone skorki kaparowe/ iesth vżyteczne na ty przerzeczone członki y niemocy/ iesth proch vżyteczny z skorek kaparowych wespołek z prochem bagniskowych skorek a z cukrem zmieszawszy ty rzeczy pożywaj ich.

❡ Thez naprzeciw glistam owoc kaparowy iedziony wypądza ie z żywota/ y śledziony skazy naprawia. C

❡ Też przeciw kolice/ Wezmi poł funta skorek kaparowych powarz ich w soku chebdowego korzenia/ á potym dobrze ocukruy iż będzie z tego iakoby syrop/ ktorego po ranu y przed wieczorem się napijay/ iest też ten syrop na bolesci członkow dobry. D

❡ Też proch z korzenia kaparowego wzięty pod miarą sześć łyżek srebrnych/ ruti listkow iey dobrą garść/ vtłukszy rutę czyście zmieszay z kaparowym korzeniem iuż też na proch vtłuczonym/ á potym wezmi poł kwarty winnego octu albo trochę więcey/ potym włoż then proch kaparowy z oną rutą [illegible]o vtłuczoną do onego octu/ y przywarzonego tak długo iakoby trzy pacierze spiał/ tedy kto ma bolenie w lewym boku/ w śledzionie/ albo kre/ albo natwardzenie/ rozmoczywszy modri sukienny płat w onym occie/ przyłoż na on bok lewy na śledzionę y na żebro żołądka nietykaiąc/ rozpędzisz one kre/ thwardość y bolenie odeydzie/ á stolcy nieczystości iako purgacyą z ciebie poydą/ á to iest nauka Auicenny iuż częstokroć skuszona. E

❡ Takież też kapary z octem á z oliwą y z drobnemi rozynkami iedzione/ śledzionę potwierdzaią/ y chęć ku iedzeniu czynią. F

❡ Thez oleiek kaparowy w aptekach czynią/ na twardości y na bolenie śledziony iesth doswiadczony/ gdy nim śledziona ciepło kielko razow będzie namazana. G

Castanee.

Kasztany.

Capitulum 28.

KAsztany są zimne około pierwszego stopnia/ barzo maią ciepłość w sobie maiąc: kto by ie chciał przyrownać do żołędziu/ tedy w nich naydzie więtszą łączność ku strawieniu/ ale piersiam są niedobre/ á thak kaszel pobudzą/ y bolesci głowy dla swoiey niestrawności przywodzą/ ale pieczone są lepsze á niemaią takiey złosci/ iedno iż czynią zatwardzenie żywota z nadymaniem wiatrow. A

O Figach y o Pineach, to iest o Szyszkach y o Rozynkach.

Capitulum 29.

A FIgi są dwoiakie/ świeże y suche/ Swieże są małey mocy dla wilkosci ich zbytniey. Suche figi są lepsze y mieśnieysze: ich moc iest zagrzewaiąca około pierwszego stopnia/ á więtszey suchości.

B ❡ Też maią moc trawiącą y rozpędzaiącą twardości wrzedliwych/ a zwłaszcza gdy ie sthłuczesz z mąką ięczmienną albo z ośrzodką białego chleba miodu przasnego przyłożywszy. Też odmiękczaią żywot y stolce czynią.

C ❡ Też woda w ktorey vwarzysz figi/ iest podobna w mocy wodzie miodowey.

D ❡ Figi suche są dobre ku iedzeniu/ ale pragnienie czynią/ ochrapienie y ciężkość w piersiach oddalaią/ też bolesci mecherzowe/ nerczane vsmierzą/ á czynią dobrą barwę liczu.

❡ Thez gdy vwarzysz figi z Izopem w prostey wodzie/ á ocukrowawszy napijay się iey dla dychawice y dla ochrapienia/ nerczanych y mecherzowych niemocy/ y dla kaszlu zastarzałego/ y bolesci płucz vspokaia. E

PInee/ to iest zamorskie szyszki/ Są ciepłe y wilgotne w pierwszym stopniu/ dychawicznym y tym ktorzi suchoty maią są barzo dobre. A

❡ Maią też moc wyczyściaiącą/ odmiękczaiącą y odwilżaiącą/ są dobre tym ktorzy maią bolesć w płuczach y w piersiach. B

Iuiube y Sebesten.

Capitulum 30.

IVIube y Sebesten są owoce ciepłe y wilgotne/ a zwłaszcza iuiube maią włosność oddalania ostrości krwie ktora bywa z obfitości colery/ służą thez dobrze piersiam/ płuczam/ bolesciam nerkowym/ mecherzowi/ iedno iż żołądkowi nie są dobre/ abowiem małý pokarm z siebie daią/ á z trudnością się trawią w flegmę się obracaiące. A

B ¶ Serapio. Sebesten iest mierne w ciepłości y w zimności/ odmiekczaią żywot tym ktorzi miewaią gorączki/ y naprzeciw kaszlowi ktory z gorączości przychodzi są dobre.

C ¶ Reume też ciepłą y gorączość vryny oddalaią ktora z ostrey vilkości kolericzney bywa

D ☞ Też aptekarze ztego zamorskiego owocu Sebesten rzeczonego czynią barzo wdzięczny y vżyteczny lektwarz kthory tym imieniem zową to iest Electuarium de sebesten/ pospolicie doctorowie daią ten lektwarz ludziem kthorzy maią febre tercijane/ á nawiecey dziećiem y paniam brzemiennym/ bo iesth rzecz nic nieprzykra/ może być dany thak z czukrem albo z wodkami/ z mleczową/ z podrożnikową z boragową/ miara iego vncija czasa/ a to młodemu człowiekowi/ ale staremu dziesieć dragm możesz dać/ awszakosz otomasz recepte do apteki na febre tercijane: Weźmi electuarium de sebesten siedm dragm/ electuarium de succo rosarum dwie dragmie/ miodku rożanego poł vncijey/ wodki podrożnikowey/ boragowey/ mleczowey rowno po vncijey/ vczyń thrunek dayże to na świtaniu ciepło wszitko rązem wypić/ może vstać iedno sie niepoćić/ á wszesc godzin potym ieść/ ale nie tego dnia ma być brano to lekarstwo kiedy iesth febra/ ale kiedy iey niemasz.

Pruna Damascena.

Sliwki węgierskie.

Capitulum 31.

Węgierskie śliwki są zimne y wilgotne/ á są dwoiakie/ ie- A
dny są czarne drugie czerwone: Ty śliwki kthore są czarne á przitwardsze są lepsze: maią moc chłodzącą y odmiekczaiącą wnetrznośći/ á thak w gorących febrach są dobre.

Anisum.

Anyz.

Capitulum 32.

Anyż iest ciepły y suchy wtrzecim stopniu: Jest to nasie- A
nie słodkie z niektorego ziela ktore tymże imieniem zową ma moc trawiącą/ rozpądzaiącą wiatrow.

¶ Rzyganie kthore z niestrawnośći żołądka B
przychodzi/ gdy ie vwarzysz w winie przyłożywszy mastiki/ cinamonu/ á thego sie po ranu masz naczczo napijać.

C ¶ Też przyrodzoną chorobę paniam wyprądza/ to iest gdy vwarzysz Anyż w winie/ á kthemu przyłożysz czo dwa złote zaważy triferam magnam/ to iest lektwarz ktory w aptece czynią.

D ¶ Też naprzeciwko zatkaniu wątrob (nig. nemu y śledziony/ anyż z ielenimi iezyki vwarzony w wodzie/ pomaga/ nasienie męszczyznam mnoży y w piersiach mleko.

Laurus.

Bobek.

Capitulum 33.

A Bobek iest owoc z bobkowe° drzewa: Liście bobkowe wchodzi wlekarstwa/ są ciepłe y suche: Jądrka bobkowe mocznieysze są/ á dla swoiej korzenności maią moc pothwierdzaiączą/ rozpądzaiącą y trawiącą via B

¶ Owoc bobkowe° drzewa na proch (trow, stłuczony á pothym na panewce zagrzany á na głowę posypany/ flegmę wysusza y mozg potwierdza/ albo w worek zawiązawszy á na głowę przykładay.

C ¶ Też naprzećiw nieżitowi zimnemu/ warz bobek z rożą w garnczu zalepiwszy/ á pothym trzymay nos nad oną parą na noc y po ranu á potym sobie oną wodą vmyi lice y czoło.

D ¶ Też oleiek bobkowy boleśći żołądkowe vspokaia ktore z zimnośći pochodzą/ ytez przećiw boleściam nożnym iest dobre liśćie bobkowe w wodzie vwarzone á tym nogi naparzać. Jtez maćice potwierdza y wyczyśćia/ ytez poczećie rychle sprawuie/ Pandecta/ Platcarius o tym świadczą.

Cubebe.

Kubeby.

Capitulum 34.

Są kubeby ćiepłe y suche mier-
nym obyczaiem. Jest owoc
z iednego drzewa kthore w
A Indiiey rośćie podobny pie-
przu białemu/ pothwierdza
człowieka mdłego á nawie-
B cey z wodką boragową.
¶ Vino Kubebow iest dobre tym ludziem
ktorzy kordiakę maią/ ytez naprzećiwko rzucza-
wce/ y naprzećiw zimney remie/ á tho kubeby
na czukrze przyprawione (w aptekach nay-
dziesz) y sama wonia iest vżyteczna naprze-
ćiw tym chorobam/ mozg y pamieć posilaią/
są ćiepłe y suche w wtorym stopniu.

Faba.

Bob.

Capitulum 35.

Bob iest zimnego á suchego
przyrodzenia : poki zielony
A tedy iest wilgotny w pierw-
szym stopniu/ á mało tuczy/
grube wilkośći czyni á żołą-
dek obraża/ grubą krew czar-
ną to iest melan olią czyni/ y dymy mnąższe/ á

przeto mozgowi iest niedobri dziwne sny nań
przywodzą/ awszakosz dobrze vwarzony nie-
kał iest szkodliwy.
¶ Też woda w ktorey wre bob licze czyśći/ á B
ieszcze lepiey gdy krochmalu przyłożysz.
¶ Vodka z kwiećia bobowe° oczy wyiaśnia C

Fenum grecum.

Capitulum 36.

Fenum grecum iest ćiepłe y
suche/ na zsulaiącą mocz/ A
trawiącą y odmiękczaiącą
¶ Aby sie wrzedzienicza B
rychło zebraka/ Weźmi mą-
ki te° fenum grecum á zmie-
szay ie z żołtkiem iaiecznym/ á tego przyłoż na
wrzedzienice : á gdi te mąkę zmieszasz z terpen- C
tiną á z żołtkiem/ thedy sie hneth przepukńie
wrzod/ á gdy ku tym rzeczam przyczynisz mą-
ki z nasienia lnianego/ z nasieniem wysokiego
mleczu

C mleczu/ bedzie lepiey.
¶ Też gdy vwarzysz mąkę fenu greci z mą-
ką lnianego nasienia/ ytez z nasieniem wyso-
kiego ślazu tak iż z tego vczynisz plastr kthory
przykładay na bolący żołądek/ ytez na opuchłi-
ne członku taiemnego meskiego/ boleść vśmie-
(rzysz.

Semen lini.

Lniane nasienie.

Capitulum. 37.

Nasienie lniane iest ćiepłe w
A pierwszym stopniu/ wilkośći
y suchośći mierney/ żołądko-
wi iest niedobre dla czynie-
nia wiatrow/ ale vryne pę-
dzi/ kaszel vśmierza/ y pierśi
czyśći z nieczystośći flegmistych/ á tho gdy go
B kto w potrawach pożywa.
¶ Albo też mąka z tego nasienia z mąką fe-
ni greci/ z masłem maiowym/ á tego nama-
zawszi na chustę ćiepło przyłoż na ćieszkość pier-
C śi/ przez noc vznasz pomoc.
¶ Też ten plastr iest dobry przykładać gi na
członki w ktorych pannie furcz : prawie iesth

podobne w mocy nasieniu fenugrekowemu.

Lupinus.

Capitulum 38.

A LVpinus iest ćiepły á suchy wtrzećim stopniu: ma moc vryne pedzącą/ a są dwoiakie. iedny są słodkie á drugie gorzkie: ty ktore są gorzkie więcey sie godzą ku lekar

B ☙ Mąka z tych gorzkich lupinow (stwu. zmieszana zmiodem iest dobra ku iedzeniu tym ktorzy glisty maią w żołądku albo w ielitach/ á gdy knim przyłożysz soku piołynowego/ tedy będzie lepiey.

C ☙ Też plastr vczyniony z mąki tich lupinow gorzkich z sokiem piołynowym á z trochą czarney heleny/ z tego vczyniwszy plastr przyłoż gi na żywot dziećięćiu/ glisty tym wypędzisz.

D ☙ Vino w ktorymby był vwarzony lupin⁹ iest dobre tym w ktorych sie opuchlina mnoży wnetrzna/ ytez naprzećiwo zatkaniu wątroby y sledziony z strony zimney przyczyny.

Milium.

Proso.

Capitulum 39.

A PRoso iest zimne w pierwszym stopniu á suche w wtorym stopniu. moc tego nasienia iest wysuszaiącza/ a przeto zaciska żywoth wysuszaiące gi/ ale zewnątrz proso przyłożone/ chłodzi á wysusza więcey.

B ☞ Jest rzecz nietuczna proso/ biegunkę zastanawia/ zagrzawszy go na panwi j nasypać w worek/ á on worek ćiepło przykładać na żywot/ tedy zastanawia biegunkę/ á vrinę pędzi ku wysćiu.

C ☙ Tez proso z solą na panwi zagrzane á w chustę wsypane/ kolikę vsmierza/ tak ćiepło na miestce gdzie iest kłoćie przyłożone.

Nux vsualis.

Włoski orzech.

Capitulum 40.

A ORzechy włoskie są gorącze w trzećim stopniu/ a suszą w wtorym/ żołądkowi zimnemu iest dobry y pożyteczny pokarm/ gorącemu żołądkowi w kolerę sie obraczaią á dymy z nich w zgorę wstępuią/ á tak oczy zaćmiewaią y boleść głowy czynią z zawraczaniem/ tez czynią piszczenie w vszu.

B ☙ Rano z rutą o/oliwszy y z figami iedzione iadom y trućinam sie przećiwi/ á stłuczone z rutą á z solą vkąszenie od czegokolwiek iadouitego goij/ y iad wyćiąga kiedy przyłożysz na ra

C ☙ Stare orzechy masniteysze á ku ie- (nie. dzeniu gorsze/ głowę z gorączości obćiążaią/ oczy zaćmiewaią/ młode nietak szkodzą.

D ☙ Też stłucz orzechy a przyłożyć na oćiekłość cziczkow/ scienczą ie: skora włoskiego orzecha vsuszona á na proch stłuczona/ ten proch wysusza bez kąsania: listy iako y skora/ czerwoną biegunkę zastanawiaią: sok z liśćia wpuszczony w vcho/ gnoy z nich iako y wierzbowy wysusza: popioł tey skory w winie pity/ vpławy niewieście zastanawia/ ythez gdy go włoży do maćice: sok pity/ z żywota glisty wygania.

E ☙ Nowe⁰ orzecha iądra rozeżwać w vstach á przyłożyć na bolączkę przepukłą ktora bywa z melankolijey/ goij ią/ y suche żyły obrażone goij/ oćiekłości scienczaią á zwłaszcza piersne.

F ☞ Oleiek thych orzechow iest wilki/ wrzody roziadaiące ćiało/ y krosty złe goij/ ythez fistuły w oczach j w zadku/ sok ie⁰ smrod oddala wszelki.

Auelana.

Laskowy orzech.

Capitulum 41.

A ORzechy Laskowe są ćierpnieysze niszli włoskie dla wietszey częśći ziemie ktora iesth w złożeniu ich: Gdi ich kto wiele albo często pożywa/ boleść w głowie czynią/ żołądek nadymaniem rozćiągaią/ ćiału zdrowemu tuczność dawaią/ rozetrzeć ie á dać z brzeczką pić/ kaszel vkładaią: z sadłem niedzwiedzim stłuczone/ włosy chędożą: Orzechy małe są ku strawieniu trudne dla ich zimności. Suszone trochę niewadzą żołądkowi/ ale głowie y oczam szkodzą/ thylko maią moc od rybnych iadow zachowawaią człowieka.

B ☙ Oleiek z nich iest vżyteczny naprzeziwko

denney boleśći/ y boleśći suchych żył/ ytez na o-

C ☙ Sok z szeszelinek to iest z owych (toki ran. czaszulek zielonych w kthorych orzech laskowy siedzi/ smrod z czegoby sie kolwiek poruszył od człowieka/ odeymuie gi/ ytez smrod pod pazuchami zmieszawszy gi z kuperwaserem.

Nespilum.

Neszpuły.

Capitulum 42.

A NEszpuły iest owoc iednego drzewka kolącego małe iako iabłuszka/ iest ćierpnący Pokarm dobry. żołądkowi wilgotnemu/ ytez ćieczeniu trzew zekrwią: Ten owoc długo niezrzeie/ niegdy sie doleży iakoby gniłki: mocy iest zimney á suchey w pierwszym stopniu/ więcey służą ku lekarstwam niszli ku pokarmu

karmu/ wnątrz ma trzy peczki/ dla tegoż ie zowa po greczku Tricoctum.

B ¶ Też wraczanie z gorączości stanowi/ j czerwoną niemocz/ żołądek w gorączości posila/ chęć ku iedzeniu daie/ dymy ktore z flegmy pochodzą niedopuszcza ym wstępować w głowę y do oczu.

C ¶ Też krew grubą działaią/ á przeto ie pożyteczniey ieść przed iedzeniem/ niżli po iedzeniu Warzone z koriandrem á ieść ie/ ciecżenie brzucha zastanawia.

Pomum citri.

Citrowe iabłka.

Capitulum 43.

A Citrowe iabłko ma w swym złożeniu skorę mąsną/ wpośrzodku wodność kwaśną y nasienie/ to wszytko iest rozdzielnego przyrodzenia: Skora iest gorącego á suchego złożenia/ ma moc serce posilać/ omdlewanie odeymuie/ nie przyrodzoną chęć iedasczego niewiastam chćiwem odeymuie: w morwczynić proch z tey skory/ z nasienia gwozdzikow tych z ktorych wieńce wiią/ á tego prochu w winie pożywać/ zachowawa serce od iadowitego powietrza.

Dactillus.

Palmo.

Palmowe drzewo.

Capitulum 44.

A Daktilli iest owoc Palmowy/ á Palma z iedney peczki niedługo trwa/ ale ich musi niekielko wespołek wsadzić iże się zrostą społem/ á tak pewniey mogą stać/ naprzod wschodzą z peczki iako kosaciecz/ a pothym pośrzodek twardnieie j listy się społu zrastaią/ á dopiero we stu lat owoc dawaią á to w krainach gorących/ iako w ziemi Palestinskiey/ a owoc na szpułkach nie wisi ale siedzi na latorośli/ á od gorączości słoneczney y od powietrza zrzeie: Peczki ma długie iako żołądz/ owoc iest gorący y wilgotny z przyrodzenia w drugim stopniu/ krew grubą mnożą swą niestrawnością/ iedno żeć wżdy są strawnieysze niżli figi suche bo więtszą wilkość maią/ wątrobę zatykaią/ na dymą śledzionę/ grubości ztwardzaią/ zębom szkodzą/ głowie y żołądkowi/ zwłaszcza ludziom kolerycznym bo oni maią wątrobę gorącą á tak ym iest szkodliwy ten owoc/ bo w nich kolere mnoży/ ynszego przyrodzenia ludzie tłuście ią od nich.

B ¶ Dla przeczyścienia lektwarz z nich działać tak: Weźmi daktilow iedne librę/ miodu poł libri/ pośmaż tego oboiga na węglu/ a gdi zstawisz z węgla włoż k niemu tych rzeczy/ spiki imbieru/ galganu/ cinamonu/ każdego z nich po łotu/ diiagridium sześć łotow a zmieszay społem/ Ten lektwarz iest dobry przeciw gorączce y przeciw kłociu w bokoch pod żebry/ bo odmiekcza żywot.

C ☞ Palma z swemi latorośłami/ z kwiatem z skorą/ z peczkami są cierpiącego przyrodzenia j suche/ rany wysusza j narasta/ mdłość żołądka posila/ á wraczanie zastanawia.

Malum granatum.

Capitulum 45.

A Malagranata są iabłka iakoby makowice/ rostą na iednym drzewie we Włoszech: Malagranata są dwoiakie/ iedne są słodkiego á drugie kwaśnego smaku/ á tak y moc tych iabłek iest insza kwaśnych á insza słodkich/ a wszakoż pospolita moc j własność granatow iesth wysuszaiąca dla cierpnienia ich/ á nawięcey skorki granatow maią własność wysuszaiącą.

B ¶ Z samych granatow dobra się krew mnoży: słodkie granati są chłodzące j odwilżaiące

C ¶ Auicenna pisze o nich a zwłaszcza o kwaśnych iże kolerę vśmierzaią á niedopuszczą iey płynąć do żołądka/ wino granatow tho mocz niey sprawia.

D ¶ Jądrka granatow stłuczone á z miodem zmieszane/ tym namazuy rany z złych krost.

E ¶ Jabłko granatow ktore iest słodkie/ to odwilża żołądek y miękczy gi/ á thak ku stolczom przyprawuie: ale kwaśne pospolicie iest lepsze żołądkowi: Jądrka niemaią w sobie żadnego pożytku ku iedzeniu y owszem są niedobre.

F ¶ Tylko stłuczone á z przaśnym miodem zmieszane/ ktoby miał bolesć w vszoch/ tego przikładay w vszy/ takież krosty v dzieci ktore bywaią w vściech na podniebieniu tym namazuy.

G ¶ Kwiaty tego (to iest Balaustia) są cierpiącego złożenia/ zimne° przyrodzenia w pierwszym stopniu a suche° w wtorym/ rany spaiaią/ y wszytki cieczenia zastanawiaią/ zęby vmoczniaią: wmiasto kwiatu biorą pod czas wierzchołki tego iabłka/ są lepsze y zdrowsze.

Skora

H ¶ Skora tych iablek (to iest Psidia) tez ta
ka ma moc czo kwiat/wraczanie zastanawia
ytez plyngcza krew z rany/ tho iest proch iey z
bialkiem iaiecznym zmieszany y przylozyc ia
ko plastr/ w occie ia warzyc á w thym gebke
maczaiac przykladac na trzewa prostho/czer
wona biegunke zastanawia.

I ¶ Thez proch iey z rozana wodka zmieszany
a w nos wpuszczony/ cieczenie krwie zastana
wia/zmieszany z wodka babczana á w tym kes
zmoczyc kes bawelny j wlozyc do macice/krew
z niey plyngcza zastanawia.

K ¶ Tez iablko granatum gdi iest swieze vwa
rzywszy ie w winie/ á potym ie stlukszy przyloz
na vszny wrzod/ vznasz pomocz.

L ¶ Tez slodkie granata odmiekczaia piersi/
ale kwasne zacieśniaia/ y ochrapienie czynia.

M ¶ Gdy vwarzysz granata w deszczowey wo
dzie/ á kto krwia pluie day sie napic tego/tedy
ono zastanowisz.

N ¶ Tez kto ma drzenie sercza/dobrze takiemu
granata iadac/ y z vstek zoladkowych zpycha
kolere y flegme iedzione.

O ¶ Rabi Moisesz zyd/ przywodzac slowa Ga
lenusowe tak mowi/ Granata maia dziwna
wlosnosc/ abowiem przed iadlem iedzione nie
dopuszczaia potraw kazic w zoladku/ albo gdy
ie vwarzysz z ktora potrawa/ tedy one potra
we dobrze zoladek strawi iz sie w dobra krew o

P ☞ Tez korzenie drzewa na ktorym (broci.
rosta poma granata kwasne/ ten korzen hro
baki w zywocie zabija/ albo y list tego drzewa
tym obyczaiem przyprawiony/Wezmi korze
nia granatow kwasnych wyiawszy z nich drze
nie/warzze ie w malmazijey greczkiey tak dlu
go aze polowicza wywre/ á potym wsyp piep
rzu tartego czo zloty zawazy/ a pothym przy
warz y przecedz á cieplo day na czczo wypic á
po tym nie ma spac.

scia/palenie wnatrz odeymuia/chropawosc w
gardle od vzchnienia y w piersiach swa mok
roscia slodka odeymuia.

¶ Wisnie czarne (po lacinie Cinus nigra) B
sa smaku kwasnego zawieraiace y zciskaiace
zoladek/po obiedzie maia byc iedziony/zoladek
suchoscia swa wysuszaia/ grube wilkosci prze

¶ Zywicza ktora wyplywa z wisni (nikaia. C
w tyzannie rozpuszczona á pita/ piersi miekczi
chropawosc piszczalki dychawiczney odwilza/
twarz thymze pocierac/ zmazy z ciala spadza/
w winie vwarzona á pita kamien w meche
rzu lamie/wzrok ostrzy: wodnosc wisni czar
nych warzyc z miodem az do zgestnienia/sosn
ki wsypac j zmieszac á wylac na czokolwiek a
by ochlodly á bedzie iakoby lektwarz/á te° da
wac dla przeczyscienia/ czemierzyce gdi ktemu
przymieszasz/przypalone wilkosci wypadza/ta
marindow gdy ktemu przymieszasz/mirabola
now/ scamoneam/ty rzeczy kolere wypadzaia
(precz.

Cinus alba.

Wisnie biale.

Capitulum 46.

A W Isnie biale sa miesiste/czer
wone gdy vzrzale thedy sa
slodkie: Gdy ie kto ie przed
iedzeniem innych potraw/
trzewa miekcza/ zoladek czi

Orobus.

Ptasza wyka.

Capitulum 47.

A T O ziele iest cieple y suche w
pierwszym stopniu/ ma moc
odtwieraiacza/ ocieraiacza/
y odcinaiacza/ Jesth smaku
gorzkiego/ vrine pedzi zbyth
nie azwlaszcza kto iej poziwa
zbytnie/tedy ze krwia vrine wypadza/Bydlu
iest vzyteczny pokarm.

B ¶ Maka ptaszey wyki zywot odmiekcza/ y v
ryne pedzi/ y barwe dobra daie czlowieku: z
miodem zmieszana maka/ rany czysci ktore z
zlych krost pochodza/ ytez zlicza piegi/flaki spa
dza y insze nieczystosci/ á tho gdy meke ptaszey
wyki zmieszasz z maka ieczmienna á z krochma
lem/ ytez na swierzb iest to dobre lekarstwo.

C ¶ Tez maka iey w occie vwarzona á na dy
miona przylozona/rzezanie oddala/ y wydy
manie na stolce vsmierza/ytez klocie ielit vlza

Oliwa.

Oliwki z Oliwa.

Capitulum 48.

O Liwki zielono sa zimne y su
che/ zywot zaciskaia: ale vo
dne oliwki zoladek odziera
ia dla ich kwasnosci azwla A
szcza gdy w occie pomokna
☞ Czarne oliwki sa ciep B
le ale nietak barzo kwasne atwszakoz barzo nie
strawne/niedobra krew czynia/ chciwosc ku ie
dzeniu pobudzaia zwlaszcza wielkie oliwki nie
barzo tucza czlowieka: dozrzale oliwki sa mier
nie cieple/ á zielone sa wiethszey cierpnosci á
wiecey zaciskaia zywot ale sa lepsze zoladkowi
Ale czarne oliwki thy sa niedobre zoladkowi
dla prochnienia swego.

¶ Thez plastr vczyniony z oliwek czarnych/ C
niedopuszcza sie kazic cialu dla wrzodu kthory
zowa Antrax/ gdy bedzie na ono miestce przy

☞ Tez plastr vczyniony z liscia o (lozony. D
liwnego z przasnym miodem/ á tego przyloz
na pepek/ abowiem glisty wypadza y zabija.

¶ Tez gdy z tego liscia á z ieczmienne ymg E
ki vczynisz plastr/ zastanawia biegunke d aw
na/ytez plynienie zbytnie wilkosci macice.

¶ Oliwa iest dobra zoladkowi dla mierney
cierpnosci ktora ma w sobie/ á tho masz rozu F
miec o oliwie ktora iescze bywa z drzewa nie
prawie vzrzalego/ zowa po lacinie oleum ex
pensarum/ dziasla potwierdza y zeby vmocz
nia: gdi kto te oliwe w vsciech bedzie trzymal

broni od vzrzebienia/ tez odeymuie inßym rze-
czam iad albo ostrosc ktore ciało przekrawaią.
G ℭ Tez gdy kto vypije iadowitą rzecz á barzo
palączą/oliwy sie day ciepło napic izby mogł
wracząc/Serapio y Pandecta o tym swiad-
H ℭ Druga oliwa iest ktorą biorą zdrze (czą.
wa iuz dobrze dozrzałego/ á ta oliwa iest mier
nie ciepła y odwilzaiącza/ ciało posilaiącza y
odmiekczaiącza.
I ℭ Oliwa z ięczmienną wodą/to iest po ßes-
ci łyzek kazdego wziąc ciepło wypita/stolce czy-
ni/á gdy ktemu listkow ruciánych przilozyß á
przywarzyß/kłocie w zywocie przestanie/y gli
sty wymiata z zywota.
K ℭ Oliwa w klisterach pozywana / bolenie
ktore z kłocia przychodzi vsmierza/ y iakmiarz
oleyki wßytki w apiekach na rozmaite niemo-
cy z oliwą przyprawuią.

Pomagrany.

Capitulum 49.

A Pomagrany są dwoiakie/ sło
dkie y kwasne ty maią w so-
bie wietßą cierpnosc/daią z-
siebie dobrą vilkosc ciału/zo
łądkowi są wdzięczne iedno
tz niebarzo tuczne: słodkie pomagrany zagrze
waią zołądek/ á przeto ci ludzie ktorzy gorącz
ki cierpią niemaią ich iadac/ale kwasne ty im
(są lepße.
ℭ Sok pomagranow biegun- B
ke zastanawia.
ℭ Z miodem przasnym zmießany sok poma C
granow rany ktore sie w vsciech działaią vz-
drawia: Pomagrany słodkie są zimne w pier
wßym stopniu/ á wilgotne w wtorym: kwa-
sne są zimne y wilgotne.
ℭ Kwasne pomagrany koleri ostrosc vsmie D
rzaią/ y bronią płinienia złych nieczystosci do
zołądka azwłaßcza wino z tych pomagranow
Pandecta z Auicenną swiadczą.
ℭ Pomagrany niedopußczaią pokarmowi E
kazic sie y prochniec w zołądku. Cierpnące
iedno z mierną słodkoscią w sobie korzennosc
(maiące.

Poma.

Jabłka.

Capitulum 50.

A Jabłoń iest drzewo: á takoz są iabłoni
rozliczne/tako tez y owoc rozliczny/ a-
bowiem są iedny iabłoni ktorich owoc
moze

moze vzrac/ á drugie są kthorych owoc nigdy
nie vzrzeie/ iedno albo sie vlezy albo gi musi
vsußyc: Jabłka thedy niezrzałe kwasnoscią
swą/flegmę/febri vstawiczne j kaßel pobudza
ią/zołądek oziębiaią/sliny mnozą/ á to tez czy
ni wßelki owoc nie zrzały.
B ℭ Jabłka prawie vzrzałe są rozdzielne/ ied-
ny cierpnące/drugie kwasno oskominne/ dru
gie tez kwasno słodkie á wodniste.
C ℭ Jabłka cierpnące są zimnego y suchego
przyrodzenia z strony ziemie/ zołądkowi gorą
cemu á wilgotnemu są dobre/ bo swą ostros-
cią wilkosc złą z zołądka na doł pociska á osta
tek wysußa/ale są niestrawne dla niezrzałosci
nadymanie y wiatr wzbudza/ suchym zyłam
ßkodzą/ suchoty czynią/ albo owrzedzenie płuc
abowiem ty wiatry ktore od nich bywaią wz-
budzany/serdeczne zyły sußą y płuczne.
D ℭ Jabłka kwasne á cierpnące są zimne/ ale
słodkie ku ciepłosci sie skłoniły/á swoią vonią
ser ce y duchy ogniste posilaią/ głowie zimney
ßkodzą/ reume w niey pobudzaią.
E ℭ Syrop z wodnosci iabłek zrzałych á won
nych z czukrem warzony do zgesnienia/ zołą
dek gorący y trzewa chłodzi/ serce posila/ om-
dlewanie oddala/ á dymom gorącym do gło-
wy wstepowac nieda/ wraczanie z gorączosci
y czerwoną niemoc zastanawia: Wiele á czę
ste iadanie iabłek zwłaßcza kwasnych á cierp-
nących/ gotowa przyczyna ku przysciu kama-
nia á napełnienia głowy reumą/ ytez przyczy-
ne kaßlu/ cieczenie zołądka z naziebnienia.
F ℭ Jabłka smazone albo pieczone są lepße/
z imbierem iadac ie/ palenie wnątrz oddala-
ią: Warzyc ie w wodzie á tym wymywac v-
sta/ chęc ku iedzeniu daią.

Pira.

Grußka.

Capitulum. 51

A Grußka iest drzewo domo-
we y lesne/ domowe są nie
iednostayne przyrodzenia
iakoz tho po owoczu da sie
znac/ á owoce są kthorych

czastka ziemia iest są zimne/ niektorych czastka
woda iest/dla tego smak ich iest kwasno cierp-
nący z wodnoscią słodką/ bo wßak słodkie gru
ßki nie są tak zimne ani tak suche/ ale są ciep-
łe á wilkie/ á kazdego czasu mogą byc iedzione
bo ich pokarm iest pozyteczny: grußki kamie-
niste kwasney cierpnosci po obiedzie maią byc
iedziony/pieczone lepße są / rano iedzione zat-
wardzaią thrzewa/ á ich dnę pobudzaią / ale
gdy po obiedzie pieczone grußki ije posypawßy
ie prochem koriandrowym/broni dymom z zo
łądka do głowy wstepowac / y gorączosciam
do oczu/ zołądek tez zawieraią/ á potrawy na
doł pociskaią/palenie wnątrz odeymuią/ á zo
łądek posilaią.
ℭ Lesne są wiecey kwasno cierpnące/ á wie- B
cey zmarßczaią y sciskaią zołądek: W occie
ie warzyc potym stłucz á przyłozyc na zołądek
czerwoną niemoc zastanawia/ytez wraczanie
zołądek pothwierdzaią ku zachowaniu pokar-
mu á to zwłaßcza w gorączkach: tez wytłoczic
z nich wodnosc á przywarzywßy oczukrowac
á dac pic/ wraczanie zastanawia/ gorączosc
wnątrz gasi/ dymom do głowy z zołądka wste
powac nieda/ ytez gorączosci ku oczom czerwo
X 2 ną nie.

ną niemocz zaſtanawiaią / włożyć kes wosku w gruſzke z grzebiami gi obwinąwſzy pothym ią ieſc po ranu.

Ordeum.

Jeczmień.

Capitulum 52.

A Jeczmień ieſt zimny á ſuchy w wtorym ſtopniu nieieſth tak tuczny iako pſzenicza.

B ¶ Czynią zmąki ieczmienney / y z wodą ieczmienną z rozynkami ocżukrowawſzi á tego przywarziwſzy ieſt zdrowa karmia tim ludziem ktorzy goraczki maią : Jeczmienna woda to ieſt tizanna ieſt ym dobra ku piciu.

C ¶ Thez mąka ieczmienna z ocztem zmieſzana / ogień wyciąga z bolączki á nawiecey na przotku poki ſie ieſzcze nie gnoij.

D ¶ Tez lice czyſci przyłozywſzy kniey krochmalu / a tym ſobie vmywać lice po ranu.

Auena.

Owies.

Capitulum 53.

Owies / Ziarna iego maią moc rzadkoſć czynić / iakoby miał rzec iż roſpuſzcza tak iż bedzie rzadko / vliczki w ciele odtwiera / bolączki y ociekłoſci wſzelkie roſpuſzcza / fiſtuły goij ktore bywaią przy oczoch / y thez ſwierzb ktori bywa na powiekach goij cierpnoſcią ſwoią ktorey maluczko ma / trzew cieczenie zaſtanawia gdy go przyłozy proſto na trzewa : Krupy owſiane ku iedzeniu ſą ſmaczne / dobrą tucznoſć dawaią. A

¶ Tez naſypać owſa w worek á zagrzawſzy gi przyłożyć na lewy bok na ſledzione / twardoſć iey roſpuſzcza á bolesć vſmierza / gryzienie bysoliby w zywocie / pokropić owies y kmin winem / á przyzarzawſzy tego oboyga wſypać w woreczek á przykładać na brzuch / á ociekłoſci z dny w ſtawiech y wſzelkie twardoſci ſwą mocą miekczy : mąkę owſianą zmieſzać z vinem z fenum grecum / z ſadłem kokoſzym / á vczyniwſzy iakoby plaſthr przykładać na mieſthcza twarde albo ſamym okładać. B

Triticum.

Pſzenicza.

Capitulum 54.

A Wedlug Jſaaka / Pſzenicza ieſt pokarm człowiekowi godny y przyrodzeniu człowieczemu podobny / abowiem iako oto człowiek ieſt w ſwoiey oſobie ciepły á wilgotny / takież thez y pſzenicza / awſzakoz chleb iuż ma wietſzą własnoſć ciepkoſci niſzli pſzenicza / ktorey nabywa z ſtrony pieczenia od ognia / iako tez ieczmień / groch / bob z przyrodzenia maią ſuchoſć w ſobie / ale gdy bedą vwarzone thy ziarna / tedy iuz nabywaią wilgotnoſci z onego warzenia.

B ¶ Olciek z pſzenice liſzaie y parchy goij / á ſamy ziarna zezwane w vſciech á przyłozone na mieſtce vkąſzone / wſzelkiego pſa iad k ſobie ciągnie.

C ¶ Krupy pſzeniczne poki ſą ieſzcze młode nie ſą barzo dobre ku iedzeniu / abowiem nadymanie w zywocie / kruczenie / pobolewanie boków czyni.

D ¶ Prazmo wiecey tuczy człowieka niſzli krupy warzone / y wiatrow nie mnozy iedno iż żywot zatwierdza / á tak ieſth potrawa ludziem praczowitym dobra / abowiem dobrze tuczy y długo w żołądku leży.

E ☞ Auicenna / Mąka pſzeniczna lice czyſci y gładzi / á ktora ſie ma ku rumianoſci / wiecey ta ieſt lepſza y ſytnieyſza.

F ¶ Tez mąka pſzeniczna z ocztem á z miodem zmieſzana / piegi ſpądza / y puchline roſpądza á otreby pſzeniczne z ocztem vwarzone thyż.

¶ Kwas albo ciaſto vkwaſzone z pſzenice / ieſt zagrzewaiące / podeſzſtaną puchline rozganiaią / y z licza kroſty y parchy z głowy ſpądzą. G

¶ Raſis / Pſzenicza dobrze vwarzona z oliwą albo z maſłem / tuczi barzo człowieka a zwłaſzcza gdy bedzie z mlekiem vwarzona / a tak radzi tym ludziem czeſto iadać kthorzy ſa ſuchego á chudego przyrodzenia / y mocy człowiek od tego pokarmu nabywa / ale zaſie ludziem cieliſtym zbytnie a tłuſtim niedobri ieſt pokarm czeſty ku iedzeniu / abowiem napełnia w zyłach krwie zbytnie. H

☞ Tenze / Piwo z pſzenice ieſt nazdrowſze y ſytnieyſze człowiekowi / takież chleb / awſzakoż z zytney mąki dobrze wyſianey wiecey człowieka tuczy iedno w zołądku długo leży a zwłaſzcza nie vkwaſzony rzany chleb wiatry czyni. J

Risum. Ryż.

Capitulum 55.

Ryż przynoſzą ziarna do nas iuz omełte / roſcie iako y ieczmień maiąc tez kłos / ieſt gorącego y ſuchego przyrodzenia w pierwſzim ſtopniu / ieſt A

ſmaku niecżo cierpnącego / ktorąż to cierpnoſcią trzewa zathwardza á ich dne pobudza / á przeto gi thak źle iadać y ſkodliwie ale gi warzyć w ſlodkiey ſmiotanie albo w migdałowey polewce z cżukrem / a tak go pożywaj / tak nie zatwardza ale krew mnoży: Kto ma żywota cieczenie / biegunkę z rozlicżnych wilkoſci a zwłaſzcża z kolery / tedy iedz ryż proſto gi uwarzywſzy / albo wodę z nie° pij po ranu przed iedzeniem: gdi ſie wodą z ryżu pocieraſz / piegi y inſze niecżyſtoſci ſpądza z ciała.

Piata Czeſc o klioch rożmaitych y inſzych podobnych rzecżach ku kliiowi á napierwey o Kamphorze.

A Zimna y ſucha Kamphora ieſt w trzecim ſtopniu / á ieſt ſok z iednego drzewa wyciſniony / biała a iaſna ieſt lepſza.

B ☞ Jeſt użytecżna na przeciwko ſproſney chorobie ktorą zową Gomorea to ieſt płynienie naſienia męſkiego / á to roſpuſciwſzy kamphorę z ſokiem z ſinkowym abo laktucżanym / á wtim rozmocżywſzy chuſtę przykładay na nerki / y na mecherz niżey pępka.

C ¶ To thez lekarſtwo ieſt dobre na zapalenie wątroby / y na zbytnie odchodzenie uryny.

D ☞ Też kamphora zmieſzana z krwawnikowym ſokiem / krew z noſa zaſtanawia / bawełnę w tym omocżywſzy albo chuſtę y włożyć do noſa.

E ¶ Też zbytnią chziwość cieleſną odeymuie ſama wonia kamphory.

F ¶ Też użytecżnie wchodzi kamphora w lektwarze rożmaite ktorych w gorących febrach używamy.

G ¶ Też kamphora z rożaną wodą roſpuſzcżona á z trochą białku iaiecżnego / ieſt lekarſtwo ſilno dobre na lice / płeć wyiaſnia / y flaki y inſze ſzpetnoſci z licza ſciera.

H ¶ Też na uſtanowienie krwie ktora zbytnie noſem idzie / kamphora ſtarta na proch a potym z proſtą wodą rozpuſzcżona oeztu winnego przycżyniwſzy / rozmocż w tym chuſtę przyłoż na cżoło y drugą około ſzyie obwiń / y też na wątrobę tho ieſt na prawy bok z kąd krew zburzona pochodzi / przyłoż też trzecią chuſtę.

Dragant.

Capitulum 56.

A Dragant ieſth klij z iednego drzewa zamorſkiego / zimny w torym ſtopniu wilgotny w pierwſzym / á ieſt tho gumi białe / iaſne ieſt nalepſze.

B ¶ Kto ma użchnienie w pierſiach / uwarz dragant z gumi arabicum w iecżmienney wodzie a tego ſie napijay.

C ¶ Też dragantum roſpuſzcżone w iecżmienney wodzie / á potym z ſokiem lakrycijey przywarz / á tego po troſzce pożywaj dla kaſzlu ſuchego.

D ☞ Lektwarz ucżyniony ze dwu cżęſci dragantu á z iedney cżęſci ſoku lakrycijey / krochmalu też z poł uncijey przycżyniwſzy / ucżyń plaſtr ktorego używaj dla kaſzlu ktory z gorącey przycżyny przychodzi / y pragnienia broni.

E ¶ Też biegunkę krwawą zaſtanawia dragant w deſzcżowey wodzie uwarzony albo roſpuſzcżony.

F ☞ Thez z białkiem iaiecżnym roſpuſzcżony naprzeciw ſpaleniu ogniſtemu maſz lekarſtwo dobre / mieſtce ſpalone cżęſto macżać.

G ¶ Też proch ucżyniony z dragantu w ciepłey wodzie ku piciu dany / żyły wnętrzne porwane ſpaia / y kurcż ktory wſzytkiego cżłowieka kurcży oddala / też iecżmienna woda z dragantem przywarzona pragnienia broni / Galenus.

H ¶ Też roſpadliny ktore bywaią na wargach y na podniebieniu / zgoiſz barzo prętko tym obycżaiem / Roſpuść dragant w rożaney wodce á potim przez gęſtą chuſtę przecedź á k niemu przymieſzay niewiele krochmalu / a tak omocżywſzy w onym chuſtę przykładay na uſta na ięzyk y na podniebienie macżać ty mieſca.

I ¶ Takież y na flaki / na piegi ktore na licżu bywaią / dragant w rożaney wodce roſpuſzcżony przez noc / a pothym rano kamphory przyłoż trochę / a tym na noc licze namaz kilko razow / á po ranu wodą albo cżym chceſz omyj. Wiedz też o tym iże dragantum ieſth rzecż nie łacżna ku ſtarciu na proch / a tak ſamo ma być długo tarte / bowiem z drugą rzecżą żadnym obycżaiem niezetrzeſz.

Gumi arabicum.

Capitulum 57.

A Gumi arabicum ieſth ciepłe y wilgotne / ieſt podobne dragantowi / rzecżone arabicum iż w Arabijey lepſze bywa naydowano: ma mocz odwilżaiącą y odmiękcżaiącą.

B ☞ Jeſt użytecżne na zchnienie y chropawoſciam ięzykowym / á to roſpuſciwſzy gumi arabicum w ciepłey wodzie / a tą wodą macżay ie.

C ¶ Też naprzeciwko wracżaniu ktore pochodzi ze mdłoſci żołądkowey / Weżmi proch tego gumi á zmieſzay gi z cinamonem / day że gi wypić z winem / albo zmieſzay z ſokiem babczanym y day wypić.

D ¶ Też proch ie° zmieſzany z prochem krwie ſmokowey / á w rożaney wodce day wypić / ktora pani niewia zbytnie płynienie przyrodzonych

nych wilkosci/ y insze plynienie krwie zastana (wia.

Laudanum.

Capitulum 58.

Laudanum iest rzecz vonna
A a lipka ciepla á wilka w w-
torym stopniu- a iesth rzecz
iakoby rosa n i niektore zio-
la wpadaiacza- lepsze iesth
B ciesskie a czarne.
C Wonia iego iest vzyteczna naprzeciwko
C remie z zimney przyczyny.
C Laudanum z mastika zmieszane/ przykla
dayze go na zeby y na dziasla/ vtwierdza y v-
mocznia zeby w dziaslach/ zaduszenie macice
D oddala dim laudanow wpuszczony do macice
C Tez vpadla macice podnosi gdy vsty dim
w sie pani bedzie braka/ czopek vczyniony znie
go á do macice wpuszczony/ posila macice j czi
ni ia sprawna ku poczeciu.

Mastix. Mastika.

Capitulum 59.

Mastika iest ciepka y sucha w-
wtorym stopniu: Jesth gu-
mi iakoby zywicza z iednego
drzewka plynacza / ma byc
wybierana iako lepsza ktora A
iest biala iasna- ale ciemna
ta iest niedobra- ma moc potwierdzaiacza scie
kaiacza- zraszczaiacza- ytez zaciskaiacza.
C Vino w ktorymby byla rospuszczona ma B
stika z bialym kadzidlem á z bialkiem iaiecz-
nym/ a tego przyloz na skroni- bowiem broni
wilkosci plynac w oczy y do zebow- tez bolesci
y strzekania skroni oddalaia ktore bywaia dla
ostrych dymow z zoladka podnoszacych sie do
C Mastika masthikowana w vs- (glowy. C
kiech á sciskana zebami/ wywodzi vilkosci nie
malo wodnych.
C Thez plastr vczyniony z mastiki/ z bolum D
armenum- z bialkiem iaiecznym zmieszawszy
á occztu przyczyniwszy/ then plastr przylozony
na zoladek- wraczanie koleryczne zastanawia
y biegunke zolta vcina.

Mirra.

Capitulum 60.

Mirra

Mirra iest ciepka y sucha w-
wtorym stopniu: Jest gu-
mi drzewa iednego z Indi-
A iey: Ktora iest zoltawa/ ias-
na ta ma byc obierana iako
lepsza.
B C Ma moc potwierdzaiacza dla swey lipko
sci/ zstulaiac odtworzone brzegi ciala- Tez ma
moc rospadzaiacza y trawiacza/ zachowa cia
lo od prochnienia y zagnilosci nie thylko zywe
ale y martwe.
C C Tez ktho ma rope w zoladku y w ielitach/
iest vzyteczna.
D C Tez naprzeciw smrodliwym ranam iesth
osobna- moza potwierdza kadzenie iey- tez ma
cice y ku poczeciu ia sprawuie/ vonia niewdzie
czna vst odeymuie ktora z sprochnialych wilko
sci przychodzi.
E C Vino w ktorymby byla vwarzona mir-
ra z figami suchemi/ iest dobre naprzeciw kasz
F C Piluly vczynione z mirry á z sto- (low.
rax kalamiti/ sa dobre naprzeciw katarrusowi
to iest niezytowi albo sapce- y trawienie zolad
kowi dobre czynia.

Picea siue pix.

Smola.

Capitulum 61.

Smola iest dwoiaka- Jedna
ktora od okretow oddzieraia
zowa ia Naualis ta iest cie-
pla y sucha w wtorym sto-
niu: Druga iest wilka á tha A
ma mocz trawiacza- rospa-
daiacza ytez odmiekczaiacza.
C Masc vczyniona z smoly wilgotney- z li
targirium- z oleykiem bobkowym trochę ocz- B
tu przylawszy- iest vziteczna naprzeciw swierz
C Tez twardosc sledziony y bolesc (bewi.
iey vsmierza to iest gdy plastr vczynisz z tey to C
smoly rospuszczoney/ z prochem piolynowym
á z woskiem- z oliwa/ á tego przykladaj na sie
C Smola ktora oddzieraia od ok- (dzione.
retow plastry barwierze przyprawuia- dla te- D
go iz wysusza wilkosci zbytnie- bowiem bedacz
w morzu zstaie sie takiey mocy dla wodi mor-
skiey.

Resina

Resina.

Zywicza.

Capitulum 62.

A ROzmaita iest żywicza według rozmaitoſci drzewa z ktorego bywa odbierana/ awſzakże Terpentina mierzy wſzytkimi żywiczami iesth naſlachetnieyſza: The ma włoſnoſc iż wſzytki ſą zagrzewaiące/ rozpądzaiące/ wyczyſciaiące ytez ocieraiące/ á przeto ſwierzb ſpądza/ y z głebokich mieſtc ciała ciągnie ku ſobie wilkoſci wiecey niſzli inſze ſmoły y niſzli inſze gumata.

B ¶ Powiedaią iże żywicza ieſt iakoby pot wypływaiący z ſoſnowego drzewa/ Whodzi w maſci florubelle á czyni wonią wdzięczną ktora zaduſza inſze wonie/ y farbe maſci daie/ na rany iesth doſwiadczoney pomocy/ abowiem zagniłe vilkoſci wyciąga/ wyſuſza/ Pandecta

Terpentina.

Modrzewowa żywicza.

Capitulum 63.

A CIepła y ſucha ieſt Terpentina: dym iey około ſtolcza kadzony/ broni niemocy ktorą zową Tenaſmon to ieſt wydymanie na ſtolce bez vczynku.

B ¶ Tez naprzeciw zaduſzeniu macice ieſt dobre kurzenie z terpentiny y naprzeciw vpadnieniu macice vſty brany dym podnoſi ią ku gorze.

C ¶ Tez izby ſie wrzod przedział/ vczyń plaſtr z terpentiny/ z mąką ieczmienną/ á przyłoż na wrzod na noc dla przedziania.

D ¶ Iſidorus / Modrzew daie z ſiebie żywice nad inſze żywice ſlachetnieyſzą.

E ¶ Tez Hutenus ktory piſał o drzewie gummatiakowym/ ktorego ludzie pożywaią w łamaniu/ tak piſze: Gdy bedą trzy piłulki połykane po ranu przez trzeci dzień tak vielkie vczinione z tey żywice iako grochowe ziarno/ żołądek poſilaią/ ſtolce czinią/ j łamanie barzo znamienicie vſmierzaią/ á to ma z taiemney wſnoſci przyrodzoney/ częſtokroć ieſt rzecz w takiey niemocy doſwiadczona.

Storax.

Capitulum 64.

STorax iesth dwoiaka/ ſucha j wilka/ maią włoſnoſci wyſuſzaiącey zagrzewaiące w pierwſzym ſtopniu: Lepſza A ieſt ſtorax calamiti czerwona dobra ieſt naprzeciw zaziebieniu mozgu y naprzeciw iego mdłoſci/ á to zmieſzawſzy ſpołem z laudanem a z ſtorace liquida/ á z tich prochow weſpołek zmieſzanych vczyń iabłko zawinąwſzy w chuſthke iedwabną/ a tego czeſto woniay albo na węgle ogniſte wrzuć á tego dymu woniay.

Wino w ktorym vwarzyſz ſtoracem calamitam/ wyſuſza wilkoſci w wule to ieſt iezyka ktory bywa w podniebieniu. B

¶ Piłuły z niey vczynione ſą dobre naprzeciw zimnemu żołądkowi/ y naprzeciw remie/ ytez naprzeciw zaduſzeniu macice kurzenie iey przywodzi ią na ſwe mieſthce/ á gdy vpadnie na doł/ tedy noſem on dym ma w ſie brać pa C

¶ Storax liquida ieſt dobra naprzeciw (ni. parchom D

parchom głowy/ á w rozmaite plaſtry wchodzi dla tego iż ie wonne czyni.

Sarcocola.

Capitulum 65.

A WEsth Sarcocola Zywicza drzewa iednego w Perskiey ziemi/ iesth gorącza y ſucha w pierwſzym ſtopniu / iesth ſmaku gorskiego/ moc ſwą przez vczynki ſwoie vkazuie ſpaia y zraſzcza/ ſciera y zrze/ roſtarga y naraſzcza mieſo w ranach/ mieſo złe wygriza z ran oczy czyſci z zbytecznoſci lipkich/ z żywota zimne wilkoſci á lipkie/ ytez z przegubow y z ſtrew wygania/ ale to dawać z innym lekarſtwem/ ſamey niedaway dla iey zrawoſci/ bo ktho iey wiele pożywa rychło będzie łyſy/ w migdałowey polewce vżywamy iey/ ieſt rzecz przeſpiecznieyſza.

B ¶ Włoż ſarcocolam do rożaney vodki/ á poſtaw na ſłonczu izeby vschło / gdy vschnie zaſie naley wodki/ y takież po trzecie/ tym potym twarz pocieray flaki z niey zeżrze/ oczy czyſci y poſila/ ielito gdyby z kogo wyſzło podkurz nią á wnidzie zaſie.

Sandaraca.

Capitulum 66.

JAlowczowa żywicza Sandaraca/ ieſt pobielała zwłaſzcza poki ieſt nowa á wonna: malarze niektorzy miaſto burſztynu działaią z niey A pokoſt ktorym na malowanie pokaſzczaią aby długo trwało/ warzą ią z oleiem: Ta żywicza zagrzewa y ſuſzy w wtorym ſtopniu proch z białkiem iaiecznym zmieſzany/ á czoło y skroni thym obłożyć/ cieczenie krwie z noſa ſtanowi: zmieſzana z białym kadzidłem/ z oleiem rożanym/ á tym okładać żołądek/ wraczanie zaſtanawia: z occtem zmieſzać á tym brzuch obłożyć/ czerwoną biegunkę zaſtanawia: proch z tey żywice w iayczoch ieſt/ wraczania broni: dym tey żywice wyſuſza mokroſci z głowy: proch iey wrzody ſuſzy/ krwią plvanie zaſtanawia gdy ſie iey z czymkolwiek napije.

¶ Też wziąć prochu ſandaraki/ białego kadzidła/ mirri/ ſtoraki kalamite/ przyprażać tego B w możdzerzyku/ á przylać do tego ſtoraku wilgotnego/ laudanum przyłożyć/ á gdy ſie roſpuſci

pusci to w mozdzerziku / wsipać prochy / á stlucz tez storax czerwony y wegla lipowego kthemu wszytkiemu przylozyć / á to wszitko spolem stlu czesz / á po kesu cieplo biorąc walać na kamieniu na swieczki / potim tymi swieczkami kurzić bo ten dim glowe vysusza z mokrosci zbytnich

Sanguis draconis.

Capitulum 67.

A Zywicza iest drzewa iednego czerwona iako cinober w ziemi Perskiey: Jest mocy zimney y suchey w trzecim stopniu / iest smaku cierpnącego / á przethoz ma moc zastanawiać wszelkie cieczenie krwawe / rany z wrzodow / albo tez ranienie czymkolwiek wnetrzne spaia y ociekać niedopuszcza / rany sieczone nowe ziepia / vplawy zbytnie paniam zastanawia: zmieszać ią z oleykiem rozanym á thym zolądek mazać / á na wierzch grzanke przylozyć zmaczawszy ią w oczcie mocznym / zolądek posila / chęć ku iedzeniu dawa / dawienie w gardle y niesmak odeymuie.

B ☞ Prochu iey do nosa wsypać / krew zawiera w zylach: tenze proch wziąć / gumi arabicum / dragantum / to wszythko rospusc rozaną wodką á galeczek z tego nadzialać / kthore biorąc w vstha po iedney dzierzeć pod iezykiem á potym polykać / krwią plwanie zastanawia.

C ¶ Tez zmieszać te zywice z sokiem przeslkowym á pić / czerwoną biegunke z wierzchnich trzew poszlą zastanawia / á iesli z inszych tedy klisterować z sokiem babczanym á z ryzanną. Czopek z tey zywice vdzialać z sokiem sporzyszowym á wethknąć gi do macice / cieczenie krwie zastanawia.

D ¶ Prochy ku stanowieniu krwie / proch tey to zywice / proch boli armeni / proch debianek / proch z rozey / proch z kadzidla / proch z mastiki proch z skory pomarum granatum (to iest z ziarnistych iablek w aptece naydziesz) proch z aloe / siersć tez zaieczą zsiekać drobniuchno na proch / á z ktoreyby zily obficie krew plynela / zaciśni reką dziure izby sie krwią zatkala gestą / potym z tych prochow vczyń plastr z bialkiem iaiecznym á przywiez na te rane / ale nicz tego nie odeymuy za kielo dni bo by sie krew zbiegala: Ten plastr masz tak vczynić / Wziąć chuste moczną / a przymierzywszy izby rane zaslonilo / pomaz po iedney stronie bialkiem cienko á na ten bialek tymi prochy potrzesni á przyłoz.

Serapinum.

Capitulum 68.

A Est Serapinum zywica iednego drzewa zamorskiego woniey nie lubey / iesth prawie woniey owey cebule podlugowatey ktorą zową luk po lacinie porrum / ale iesth vzyteczna / zagrzewa moczą swą á suszy sposobem trzeciego stopnia / ma moc przyciągaiączą / scienczaiączą / rospuszczaiączą / miekczączą ocieraiączą y czysciączą: na wegle gdy bedzie wlozona á dym z niey ten glowe czysci z flegmistych

mistych wilkosci.

B ¶ Tez gdy proch iey bedzie pity z sokiem rucianym / bolesc glowy z dymow z zoladka wsiepuiących y z zimnych vilkosci oddala y bolesci piersi / padaiączą niemoc / kaszel / zaduszenie w piersiach z grubych wilkosci / kurcz wszelki / y ten ktory glowe na zad ciągnie / bolesc sledziony / bolesc po kosciach / y w czlonkoch przegubnych dla naziebnienia suchych zyl / Ty wszytki bolesci oddala á vsmierza.

C ¶ Tez ta zywicza pita z miodową brzeczką zastanowienie rzeczy niewiesciey odtwiera / wonia iey macice niewiastam na iey miestce (vklada.

D ¶ Tez gdy iey wypiie z czymkolwiek iedne cząstke gruba / flegme z przegubow y zoltą wilkosc z ciala wygania / trzewa miekczy / powietrznosci grube vygania / bolesc trzew rozgania / miekczyć inym lekarstwam pomaga: po zgoieniu rany gdi mięsszy sram zostawa / scienczą gi / oczy barzo naprawia / kolirium iest z niey barzo wyborne na powlokę y na zacmienie oczu / naprzeciwko zstepowaniu wody ku zrzenicy / zową to katarakta.

E ☞ Tez rospuscić tey zywice iedne cząstke z sokiem celidoniiowym / z czukrem / mleka niewiesciego przylać á to w oczi wpuszczać / iest lekarstwo barzo dobre.

Olibanum.

Kadzidlo.

Capitulum 69.

A Kadzidlo iest tez ieden klij z iednego drzewa ktore zową Libanus: To kadzidlo ktore z Indiiey przychodzi iest naleysze / iest barwy smaragdowey a okrągle: Drugie kadzidlo wychodzi z Arabiiey á to iest podleysze / iest okrągle biale ktore zowiemy Museum po lacinie / y ie lacno sie kruszy / na ogniu ry hlo topnieie / á to iest tez barzo dobre ktorego lekarze wzywaią: Jest tez kadzidlo barzo drobne podobne Arabskiemu barwe ma rudowatą to iest podleysze: Smak bialego kadzidla iest cierpnący á wlosnosc ma zagrzewaiącza w wtorym stopniu / wysuszaiącza w pierwszym stopniu Galenus tak powieda w siodmych xięgach simplicium farmacorum capi. de ture.

B ¶ Diascorides / Kadzidlo ociera nieczystosci klijowate z oczu á tak ie wyiasnia / rany glebokie cialem narascza y czysci zagnilosci ich / wysuszaiąc potym goii.

C ¶ Tez kadzidlo iest dobre tym ludziem kthorzy krwią pluią / tak one krew ktora z piersi plynie do vst iako tez y one ktora z glowy podniebieniem y dziąslami sie sączy a zwlaszcza wnoci po spaniu / a ma być biale kadzidlo na nocz polykane przeciw tym niedostatkom.

D ☞ Tez kadzidlo starte á potym z occztem á z oliwą zmieszane / kon wdy sie poczynala czynić

Y formika

formika to ieſt wrzedzienicza iakoby mrowka barzo iadowita ktora chodzi zmieſtcza na mieſtce czaſem gryząc ciało á czaſem nierani iedno z mieſtcza na mieſtce biega iakoby pokrzywami parzył/ á tak gdy to obaczyß/ thedy ony mieſtcza namazuy tim lekarſtwem przerzeczo

E ℭ Też proch z kadzidła zmießany z ſnym. ſłodkim winem á w vcho ciepło wpußczony/ bolenie vßu vſmierza.

F ☞ Też kadzidło ſtarte z mąką ięczmienną á z rożanym olejem zmießawßy/ przikoż na bolący á na zapalony wrzod/ boleſc vſmierzyß/ y ogień wypedziß/á nawięcey z thego wrzodu ktory ſie na pierſiach v białych głow czyni.

G ℭ Też białe kadzidło ieſt vilkoſci flegmiſtick w głowie wyſußaiące ytez zaſtanawiaiące tak iż ym niedopußcza z głowy na pierſi płynąc/ z kąd ciężkie kaßle a ſmiertelne przychodzą/ á tak cztery ziarna na noc połykane białego kadzidła/ ſtanowi taki katarrus barzo mocznie.

H ℭ Takież też y kurzenie kadzidłem/ wodnoſci głowne wyſußa/ mozg potwierdza/ y oczy wyiaſnia/ boleſci ich oddala/ ythez wodnoſci łez ktore z oczu płyną zaſtanawia/o czym Diaſcorides ſwiadczy/ takież też ſerce y pamięć poſila y vweſela.

I ℭ Thez Macer/ kadzidło na miałki proch ztarte z białkiem kokoßego iaia/ z wodką rożaną roſpußczone/ oczi ciemne wyiaſnia/ á z niewieſciem mlekiem rozpußczone/ bolenie oczu mocznie oddala letnie ciepło przyłożone.

K ℭ Thez kadzidło z wieprzowym ßmalcem zmießane/ rany ktore bywaią z ſpalenia ogniowego/ vżytecznie goij.

Galbanum.

Capitulum 70.

A Galbanum ieſt guma to ieſt klij/ á ktore ieſt iaſne á podobne białemu kadzidłu á lipkie to ieſth nalepße/ wonięy przykey á moczney/ mießaią galbanum z żywiczą y z bobową mąką: á Galenus piße iż galbanum ieſt klij z iedne° drzewka/ ma włoſnoſc odmiek

czaiącą ytez roſpądzaiączą twardoſci/ y zagrzewaiacza/ roſcie w Syriey.

B ☞ Serapio piße/ iż ieſt vżyteczne naprzeciwko dichawici czo go dwa złote zaważa zmiękkim iaiem dawßy wypić.

C ℭ Też naprzeciwko zgineley pamięci/ kadzenie tym klijem potwierdza pamięć.

D ℭ Thez macice podnioſłą ku gorze białym głowam zſciąga na doł gdy thym galbanem będzie okadzona na dole.

E ℭ Też naprzeciwko niemoczam śledziony to ieſt naprzeciw twardoſciam / gdy galbanum będzie w octh namoczono przez trzy dni/ potym czwartego dnia przywarz á przecedz/ przileiy ktemu oliwy á troche woſku/ y roſpuſc tho ſpołem na rynce á zmießay/ á tho iuż będzieß miał plaſtr/ ktorego wziąwßy troche roſciągni na zameß/ á przikoż na ztwardziałą śledzione po ranu y na noc przez kielko dni/ aż ſie pod tym twardoſc rozeydzie.

F ℭ Też hrobaki gliſty w żywocie zabija y wypądza/ vczyniwßy z niego trzy pilulki tak wielkie iako de aloe loto/ y dać ie połknąć po ranu/ á nieieſc po nich w pięć godzin.

G ℭ Galbanum z octem á z ſiarką zmießane piegi y ſłaki z licza zgania/ ytez iadowi ſie przeciwi/ z mirrą á z winem pite.

H ℭ Też vmarły płod z żywota wyrzucza/ z winem albo z byliczową wodką pite: ytez galbanum z octem á z rzodkwią zmießany albo w możdżerzu ſtłuczony/ á thym namazuy kroſty gnoiące albo ſwierzb/ zgoijß.

I ℭ Też na bolenie zębow/ y komu zęby prochnieią/ dobrze dzierżeć wvſciech galbanum dla vmocz.

vmocznienia y oddalenia boleſci zębow.

Szoſty rozdział

O Krußczoch rozmaitych.

Naprzod o Złocie.

Aurum.

Złoto.

Capitulum. 71.

A Bywa Złoto w zdrojoch/ w ſtudniach/ y w gorach naydowano/ miedzy krußcem złotym ziemia twarda ſie mießa/ á thak wielką pilnoſc y praczą podeymą około omywania złota/ awßakoż ſamorodne złoto bywa naydowano wedle wßythkiey potrzeby czyſte/ W tychże xięgach de natura rerum piße/ Złoto miedzy inßemi krußcy ieſt nadroſſze/ natrwalße á zawße iaſniejie/ rdza go w żadnym ke ſie nieumnieyßy/ ym złoto naczerwienße tym nalepße/ ieſt cieſſze ſowicie nißli ſrebro/ nißli miedz/ y nißli cena: Złoto ieſth ciepłe y ſuche wolnie á barzo miernie/ w ogień włożone nie zgore ale ſie więcey czyſci/ y owßem złothnicy gdy probuią złota kładą ie w ogień / gdy thez ßeyduią złoto y gdy z niego maią czo działać w ogień ie kłada: Złoto ieſt krußecz naſlachetnieyßy człowiekowi barzo vżyteczny.

B ℭ Wiele ludzi fałßywe złoto czynią/ thakież też y ſrebro/ iako z auripigmentu ſtaynem á z ſolą armoniacum/ z żywym ſrebrem czerwonym przyprawuią złoto/ ktore proſtemu człowiekowi ieſt trudne ku poznaniu/ ale probą łacno poznać.

C ℭ Złoto ma włoſnoſc w ſobie taką iż ſerce y duchy ſerdeczne potwierdza/ melankoliią trapi/ drzenie y bolenie ſercza oddala / nie dla te° by ſie miało w człowieka obraczać/ ale wnim będąc z ſwey taiemney przyrodzoney włoſnoſci tho czyni/ a nawięcey ſkrobany proch albo też piłką piłowany á potym z czymkolwiek tedziony/ ale z rożanim konfektem barzo przistoſ

D ℭ Też Auicenna mowi w wtorych xięgach Złoto ieſt rzecz mierna w ſwey ciepłoſci.

E ℭ Oczy poſila á to proch z niego vpiłowany y ztarty czo namieley iako alcohol to ieſt iako ten proch ktory w promieniech ſłonecznych widamy/ z wodką rożaną á z włoſkiego kopru maczaiąc tym chore oczy.

F ☞ Też złoto trzymane w vſciech broni czuchnienia vſt/ też kauterium to ieſt przepalenie kthore czynią doktorowie dla boleſci głowney zaſtarzałey/ ieſth nalepße złotem roſpalonym nißli żadną inną rzeczą.

Argentum.

Srebro.

Capitulum 72.

Isidorus piße/ Srebro im będzie naiaſnieyße przyczyſcione ku ciału/ farbuie nie iaką czarnoſcią ciało/ á ieſt rzecz miękka ktora ieſt łaczna ku rozwiedzieniu na A cienkie blaßki iakoby pargamin/ brzmienie z ſiebie barzo wdzięczne wypußcza a to gdy będzie z miedzią zmießane / á dla tego Moiżeß kazał mieć trąby lane z ſrebra w ktore trąbiono czaſu walki z nieprzyiacioły y czaſu rußa

 nia

nia z mieſzcza/y czaſu iedzenia. Srebro
w rozmaitych krainach kopaią/á nie ieſt thak
czyſty kruſzec iako złoty/ a dla tego wietſzą pra
czą maią gornici około wyprawiania kruſzczu
ſrebrnego przez ogień: Dym ktory bywa przy
przepaleniu ſrebrnego kruſzczu ieſth iadowity
á ſzkodliwy zdrowiu człowieczemu/ ytez ſamo
ſrebro ćiemnieie od one° dymu/a z kadzeniem
kadzidłem albo armoniakiem bywa wyiaſnio
ne: Nieczyſte ſrebro ktore ieſt nie brant łacz-
no ſie kazi á vbywa go/ ale prawy brant ieſth
rzecz wieczna/á ktemu inſze kruſzce ſpaia w ie
dno mieſtce.
B ¶ Przyrodzona ma włáſnoſć oziębiaiącząą
y wyſuſzaiączą / naprzećiw ſwierzbowi każde-
mu ieſt dobre ſrebro/ ythez czuchnienie vſt/y
drzenie ſercza wmnieyſza/ á to liſtki ſrebrne z-
ktorymkolwiek lektwarzem iedzione/ ale złote
ſą wietſzey mocy.
C ¶ Też zwierćiadło z dobrze vgladzone° ſre-
bra ieſt lepſze nad inne zwierćiadła z każdej in
ney rzeczy vczynione dla ſwey iaſney ſwiatło
D ¶ Proch ſrebny wchodzi też w maſci (ſci.
barwierskie / daie ym wyſuſzanie ran/ y goie-
nie prędkie czyni.

Argentum viuum.

Srebro żywe.

Capitulum 73.

SRebro żywe ieſt ćiepłe y wil
kie w czwartim ſtopniu/nie
ktorzy powiedaią izeby było
zimne w czwartym ſtopniu A
ale dla ſprawy iego tedy ieſt
ćiepłe/to ieſt iż przenika prze
chodząc mocznie ćiało/aczkolwiek ieſth zimne
w prawdzie ale taiemną ma moc ćiepłą.
¶ Naprzećiw ſwierzbowi/ wezmi litargiri- B
um/blaywaſu/oleyku bobkowego/ty rzeczi na
panewce roſpuść / á gdy tho ochłodnie przyłoż
ktemu żywego ſrebra á tym namazuj ſwierzb
hnet gi zzenieſz.
¶ Też naprzećiw flakom kthore bywaią po C
porodzeniu na liczu/ Wezmi kokoſzego ſzmal
czu zmieſzay gi z blaywaſem á z żywem ſreb-
rem/á tym lice namazuy/wyiaſnia ſie lice od
¶ Też ſrebro żywe ieſt takiey włoſno (tego. D
ſci iże barzo ćięſzkie rzeczy na ſobie znoſi/ Mo-
żeſz wziąć kiełko vnciy żywego ſrebra/ włoż na
nie kamień vzrzyſz mocz ie°/wſzakże namnieyſ
ſza ſtuczka złota na nie włożona/natychmiaſt
ie w ſobie zakrywa á rozſtępuie mu ſie/á to ieſt
włoſność iego przyrodzona.
¶ Żywe ſrebro z wieprzowym ſzmalcem z- E
mieſzane/zſtaie ſie iako ziemia albo glina.
¶ Też krom żywego ſrebra niemoże być żad F
ne złożenie dobre.
¶ Żywe ſrebro cżeżemi ſlinami ſamemi by G
wa gaſzono/ytez ſlinami złoſćią Sepije tak
rzeczoną/ytez z popiołem á z ſlinami.
¶ Żywe ſrebro z litargirium/z octem á z o H
liwą zmieſzane/każdego ptaka ſtruieſz.
¶ Też żywe ſrebro ſublimatum to ieſt prze- I

palone/ieſth iad zabijaiący człowieka/ tamez y
gaſzone dla wielkiego gryzienia/ale lekarſtwo
przećiw temu/ pić ćiepło mleko á wraczać czo
K nawięcey.
¶ Iſidorus piſze/ Żywe ſrebro pite vmarza
człowieka/ iedno dla ćięſzkoſci ktorą czyni w żo
łądku/Galenus mowi/ znam iednego Apte-
karczyka ktory w nocy chorym będąc/ wziął ko
newkę z żywem ſrebrem mniemaiąc iżeby by-
ło wino/wypił ie/a po dwu godzin wyſzło znie
go na miednice/á on żyw zoſtał.
L ¶ Też dym żywego ſrebra ieſt ſzkodliwy czło
wiekowi/ á poſpolićie od niego ludzie w drże-
nie rąk/głowy y wſzytkiego ćiała/ y w paraliż
wpadaią/ ſłuch y oczy pſuie: Złothnicy przy
złoceniu tym dymem barzo ſie każą.

Alumen.

Alun.

Capitulum 74.

ALun ieſt ćiepły y ſuchy w cz-
wartym ſtopniu/ ma mocz
A trawiączą y mocznie wyſu-
ſzaiączą.
☞ Proch z hałunu poſy-
B pany na Cancer/złe á zag-
niłe mięſo wyſuſza y wykorzenia.
¶ Też hałun zmieſzany z trochą octu/mio-
C du/á tym obmazuy knot ktory wpuſzczay w fi
ſtułę/ ale możeſz przytym wymywać ćiepłym

¶ Też opuchliny dziąſł od- (octem fiſtułę. D
dała gdy płokanie vczyniſz octem y hałunem
pierwey bańki przyſtawiwſzy ſiekane na ſzyi
y na pleczoch.
¶ Też naprzećiw ſwierzbowi/ſiarkę/litargi E
rium/hałun warz w occie á w oliwie/á tym
ſie namazuj w łaźni á poki ſie oćieraiąc pot al
bo ćiepłą wodą omywaiąc/á potym drugi raz
namazuy.
☞ Kto ſie myie hałunową wodą/opuchliny F
ſwierzbu/y boleśći członkow zbywa.

Bolus armenus.

Capitulum 75.

BOlus armenus ieſt iakoby
glinka/ z Armeniiey nalep
ſzy/ ieſt zimny y ſuchy w w- A
torym ſtopniu/ zimie gi ko-
paią/ma zaćiſkaiączą moc
oziębiaiączą / maſz obierać
¶ Jeſt vżyteczny naprzećiw pły- (zołtawą. B
nieniu krwie vſty ktora z płucz wychodzi/ tym
obyczaiem/ Wezmi tyzanny quartę w ktorey
roſpuść gumi arabicum poł łota/ bolum ar-
menum tez tak wiele/a te° ſie napiiay po trun
kowi po ranu ćiepło/ á gdy ieſzcze ktemu przy-
łożyſz ſoku babczanego/tedi biegunkę krwawą
zaſtanawia mocznie/ albo vczyń plaſtr z biał
ki iaiecznemi zmieſzawſzy bolum armenum/
á naſienia babczanego ktemu przyczyniwſzy/

á na pepek przykladay dla biegunki.

C ¶ Tez krew z nosa zastanawia gdi zmieszasz bolum armenum z sokiem krwawnikowym á rozmoczywszy w tym bawelne wloz w nozrze.

D ☞ Tez czasu morowego powietrza: iest tha czerwona ziemia z Armeniiey barzo slachethna z winem bialym ku piciu/ á sila ludzi zarazonych sie wyleczaia/ mozesz ktemu rozaney wodki przylać.

Cerusa Blaywas.

Capitulum 76.

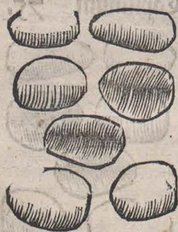

A Blaywas iesth zimny y suchy w wtorym stopniu/ czynią gi z olowu á iest popiol olowiany/ ma moc wyczyściaiącą/ wysuszaiącą wilkosci ytez ocieraiącą.

B ¶ Woda w ktorey by byl rospuszczony blaywas z krochmalem/ lice czyści paniam czyniąc ie lubiezne.

C ¶ Tez blaywas ciało rości w ranach zlych/ a tak ie goii.

D ¶ Ci ludzie ktorzy robią okolo blaywasu wpadaią w chorobe ktorą zową rzuczawka/ y w chorobe swiete° Walente°/ w paraliz/ w czlonkowe bolesci/ a to dla iadu dymow ktore z olowu pochodzą.

E ¶ Tez na rospadlosci ielita ktore iest w stolczu/ iest barzo dobry bo rychlo goii rospadliny

Cementum.

Wapno.

Capitulum 77.

Wapno niegaszone iest ciepłe y suche w wtorym stopniu: Z loiem á z oliwą zmieszane/ iest vzyteczne na wrzedzienice ktore z sprochnialych wilkosci przychodzą: Moc niegaszonego wapna czyni opuchliny/ ytez iest kąsaiącza/ palącza aze do zywe° dziwney iest wlosnosci/ á tho iż insze rzeczy od wodi gasną/ á wapno wiecey gore kiedi wodą bedzie zmaczano. A

¶ Gdy zmieszasz wapno z sadlem kokoszym á z oliwą/ bedziesz mial plasthr trawiący wrzedzienicz. B

¶ Wapno ma być takie ktorego by woda niedochodzila/ abowiem takie iest mocznieysze niszli gaszone: Gdy bedzie namoczono wapno/ ostrość kąsaiącą iemu odeymuie. Pandecta. C

Vitrum Scklo.

Capitulum 78.

Scklo

A Scklo ktore iest biale á swiathle to nalepsze/ zwlaszcza scklo weneczkie: Iesth przyrodzenia gorącego/ ma moc dobrze zagrzewaiącą w pierwszym stopniu á suszącą w wtorym stopniu.

B ¶ Scklo na miakki proch stluczone/ á then proch w winie dać pić/ kamień w mecherzu kamie/ czerwoną biegunke zastanawia.

Litargirium.

Capitulum 79.

Litargireum iest ciepłe y suche miernie/ drudzy powiedaią izby bylo zimne i suche w czwartym stopniu: Iest dwoiakie/ iedno iesth piana złota/ á drugie iest piana ze srebra/ ma moc zraszczaiącą/ wyczyściaiącą ytez zaciskaiącą. A

¶ Proch litargirij w ranie wlozony/ wysusza rope trawiąc ią/ á tak goii znamienicie. B

¶ Tez naprzeciw swierzbowi iest zchwalone á to gdy bedzie powarzone z oleykiem orzechowym á z occtem/ á tym namazuy swierzbiące. C

¶ Tez dobre iest na krosty czlonka taiemnego meskiego posypuiąc ie tym prochem/ a wymywaiąc wodą halunową. D

¶ Tez iest dobre naprzeciw zaćmieniu oczu/ z rozaną wodką przykladaiącz. E

¶ Thez lice czyści vczyniwszy z litargirium masc/ z szmalczem kokoszym/ z oleykiem rozanym wespolek zmieszawszy. F

¶ Tez zlą wonią z podpasza oddala gdi tim prochem litargiriowym bedziesz naciéral pazuchy/ á nawiecey tym ktore bywa od zlota litargirium/ broni tez poczenia pazuch. G

¶ Litargirium dane ku piciu/ zadusza piersi czlowiekowi tak barzo az do smierci. I

¶ Tez rany goii mocznie ktore sie czynią na czlonku taiemnym meskim/ z rozanym oleykiem rospuszczone y rany tym mazać.

Lapis lazuli.

Capitulum 80.

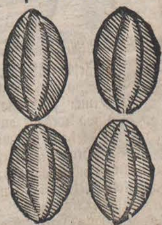

A Z Imnny y suchy iesth Lazuli/ takież y kamień z Armeniey ale iako barzo od żadne° nie iest lekarza pisana/ iest barwy niebieskiey: Wywodzi przodkiem melankolija/ á przeto w chorobach śledziony iesth vżyteczny ten kamień/y emoroidy odtwiera gdy proch tego kamienia daß z wodą w ktoreyby były vwa-
B rżone listki senes z nasieniem włoskie° kopru.
¶ Też naprzećiw kordijace/ day wypić dragme tego kamienia prochu z wodką borago-
C wą/z trochą rogu ieleniego.
¶ Krotko mowiąc/ naprzećiw każdey chorobie ktora z melankolijey przychodzi iesth osobney włosnośći.

Sulfur Siarka.

Capitulum 81.

A C Iepła iesth y wysuszaiąca Siarka w czwartym stopniu: Jest druga siarka żywa ktora tak sama z ziemie wychodzi nieprzyprawna: Druga siarka iest martwa ktorą pospolićie z nauki czynią á ta nie ma takiey mocy/ zielona iest lepßa: Ma moc rospą-
B dzaiącą twardośći y trawiącą.
¶ Masc vczyniona z siarki/ z prochu białey czemierzyce/ z oleiem lnianym wosku przyczyniwßy/ Ta masc ma moc naprzećiw paralizowi/ ręcznym y nożnym bolesciam/ ytez naprzećiw rzuczawce/ ytez naprzećiw dychawicy zastharzałey/ day prochu siarczanego połowice dragmy z miękkiem iaiem/ dichawice rzuczawkę to iest świętego Valente° niemoc vleczyß
¶ Też kadzenie siarczane pod białą głową ktora niemoże porodzić/ iest ku wielkiey pomocy rychłego porodzenia. C
¶ Też siarka zmießana z saletrą á wespołek starta/ gdy tym prochem ćiało świerzbiące natrzeß/ wysuβa y goi świerzb/ y podogrę leczy/ z wodą ten proch rospußczony á ćiepło mieśćca bolące tą wodą namazane. D

Sal Sol.

Capitulum 82.

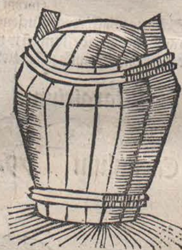

W Est sol ćiepła y sucha.
Z Soli á z octu á z oliwy wody przyczyniwßy prostey day potym zagrzawßy wypić/ á po czwierći godziny w gardło palecz włoż/ boviem wraczanie hneik przyidzie ktore żołądek czyśći. A
¶ Też gdyby kto ma kłoćie dla wiatrow/ thedy zmießay sol z prosem á przysmaż na panewce/ y zawinąwßy w worek przykładay na bolące mieśćce. B
¶ Też czopek możeß vczynić z soli z miodem czyni stolce wybornie gdy sie kto zapiecze. C

D ¶ Też sol prochnienia y zagniłośći broni wkażdey rzeczy wilgothney/ iako w mięsie/ w rybach y w inßych rzeczach.
E ¶ Sol morska gdy będzie posypowana na skorkę świeżą baranią/ twardość śledziony ro(spądza.)
F ¶ Też sol naßa wygryza dziwie mięso na każdym mieśćzu/ azwłaßcza kthore rośćie przy oku na powiece/ y bielmo spądza.
G ¶ Thez sol z octem á z oliwą albo z oleiem zmießana/ świerzb vsmierza ktory bywa na ćiele/ gdy tym przy ogniu mocznie natrzeß ćiało aż do zapocenia.
H ¶ Też sol z oliwą broni krwie z dziąsł śćiekać sie/ ythez masc z soli z miodu á z oliwą/ rospądza guziczki y każde wzdęćie bolące gdy tym będzieß pomazować.
I ¶ Thez sol z mąką pßeniczną á z miodem zmießana/ rozpądza zsiadłą krew pod oczyma
K ¶ Też sol posypana na mieśćce spalone od ognia/ broni onego mieśćza prochnieć.
L ¶ Też sol z winem á z wodą społem wßytko zmießawßy/ czyni przepußczenie żywota/ iedno iż żołądkowi wadzi.

to czo scklanego iżby w tho z niego oley kapał/ abowiem ten to oleiek wiele ßkaradośći z lica sciera.

Tartarus.

Wein stein.

Capitulum 83.

W Em stan to iesth winny kamień iesth ćiepły y suchy w-
A czwartym stopniu/ nalepße są z naczystßego wina.
¶ Gdy vczyniß masc z tich to drożdży winnych ktore zo-
B wą Tartarum/ przyczyniwßy litargirium/ olenku orzechowego/ octu trochę á tho społem na węglu rospuść á wespołek mießay/ á thą maśćią namazuy świerzb/ spędziß gi łaczno.
C ¶ Też proch z tych drożdży w potrawach pożywany/ wysusza człowieka tłustego ytez stolce czyni/ gdy prochu z tych drożdży vczynionego daß dwie dragmie z rożą w czukrze/ albo z powidłami na świtaniu.
D ¶ Gdy zawiążeß wein sthein w chustę á do wilgotney piwnice zawiesiß á podstawiß pod-

Antimonium.

Spisglas.

Capitulum 84.

S Pizglas iest krußecz podobny ołowowi ieno iż iest rzecz barzo kruwka kthorą możeß stłucz albo zetrzeć/ ale ołowu niemożeß zetrzeć iedno rospuśćić A

puſcić: Ten ſpiſglas ieſt nalepßy kthory gdy przełomiß ieſt iaſny á błyſnacy/awßakoż wodą ma być omywany y płokany pirewey nißli ma w iakie lekarſtwo wnić dla plugaſtwa błotnego ktore ſie miedzy nim mießa: ieſt to kruſzecz zimny y ſuchy w trzećim ſtopniu według Almanſora.

B ℭ Na emoroidy zbytnie płyngce/pomazawßy koniec ielita ſokiem paucedanowym to ieſt ſmłodowym/á potim prochem ſpizglaſowym poſyp końce tych żyłek/vſtanowiß krew zbytnie płyngczą z tych to emoroid.

C ℭ Też fiſtułe leczy proch ſpizglaſow z weneczkim mydłem zmießany/ a w tym knot omocżywßy wpußczay w fiſtułe. Też na dziwe

D mięſo y każde zagniłe wykeſuie proch ſpizgla(ſow.

ℭ Też krew z noſa ćiekgczą zaſtanawia/ rozmocżywßy pierwey bawełnę w ſoku krwawnikowym á potym prochem ſpizglaſowym potrząść y w nozrze włożyć.

E ℭ Thez na oczy lipkie á gnoiące proch ſpizglazow z tucią roſpußczony w rożaney wodzce/wyſußa nieczyſtoſći/y vmocznia mdłe oko

Vitrioleum.

Kupperwaſer.

Capitulum 85.

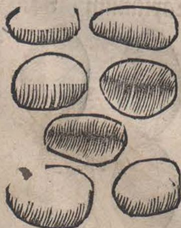

A Kupperwaſer ieſt kaſaigcy y zaćiskaigcy/ ieſt ćiepły y ſu

B chy w cżwartym ſtopniu.

ℭ Gdy go kthoi wypiie z miodę tak wiele czo pół złotego zaważy/gliſty z żywota wypgdza.

ℭ Też gdyby kto iadł bdły ßkodliwe/tedi mu ſie day napić prochu thego kupperwaſeru czo złoty zaważy z wodą/ bowiem wraczanie przi wiedzie vżyteczne. C

ℭ Też krew z noſa zaſtanawia proch ie° w nozrze włozony/y roſpadłiny wyſußa. D

ℭ Też proch kupperwaſerow w vcho wpußczony hrobaki vmarza/Pandecta powieda. E

Viride es.

Grinßpan.

Capitulum 86.

GRynßpan ieſt ćiepły y ſuchy Dziwe mięſo trawi/ á to zmießawßy gi z miodem przeſnym albo z ſitą/bowiem też to lekarſtwo dziegne leczy/ y inße zagniłoſći/y fiſtuły wy(ſußa. A

ℭ Też grynßpan zmießany z ſolą/ z terpentyną/ z żywiczą/ z thych rzeczy vczyń maść/ktorą namazuy trąd y inße kroſty czerwone na liczu. B

ℭ Diaſcorides piße/ Grynßpan kthory ieſt rdza z miedzi/z miodem/z oliwą á z woskiem zmießany/á iako plaſtr albo knot vczyniwßy z tego/rany ſmrodliwe goij/ trochę armoniaku przyczyniwßy/ á gdy kiemu przicżyniß terpentiny/trąd y każdą leprę możeß zgoić. C

☞ Też gdy końiu namieſſzaią brwi od wilgotnoſći D

gotnoſći ſtrupiaſtych/ grynßpan z przaſnym miodem zmießawßy/pomazuj brwi tym grinßpanem.

Arſenicum.

Capitulum 87.

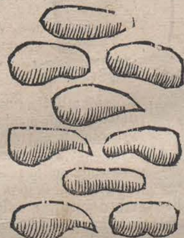

A ARſenik z powieſći Iſidora w dziewiętnaſtych xięgach iego/dla złotey barwy ktorą ma ieſth rzeczono auripigmentum ktory od złota ßcepi/a takie ieſt nalepße arſenicum ktore ieſt złociſtey barwy/ale ktore ieſt blade albo pokoſtowi podobne to nieieſt dobre Arſenik ma w ſobie ćiepłość y wilgotność/ Plinius thak piße/ ale Auicenna powieda ie być ćiep łe w trzećim ſtopniu á ſuche w wtorym.

B ℭ Na mocz włoſy z ćiała wymiatować/ á nawięcey z wapnem niegaßonem zmießane/ á na ćiało z kądbykolwiek chćiał włoſy ſpędzić poſypuy/albo z ſokiem romanowe° ziela zmießawßy/á namazuy mieſtce gdzie włoſy ſą.

C ℭ Też ktoby chćiał truć pſy/lißki/wilki/kotki/ y inße zwierzęta/Naprzod weżmi omiegu/zaięczey rzepki/auripigmentum/arſenicam (tego oboyga naydzieß w aptece) ſiarki/liſtu ćiſowego/ſtłucz ty wßytki rzeczy á zmießay z mąką pßeniczną/potim to roſpuść mlekiem á nadziałay gałek/ſmażże ie w maśle/potim vſmażywßy obwalay ie w ſyrze tartym a vſuß/ dawąy potym komu chceß.

D ℭ Też gdy to roſpuśćiß miodem á pomażeß na ßczepy/ mrowki y gąſienice pomrą gdzie na to przyidą á vkußą.

E ℭ Też auripigment zmießany z gliſtami á położony tam gdzie kret ryie/vkuſili te°/ hnet (zdechnie.

F ℭ Też auripigment zmießay z mydłem weneczkiem/ á poćieray flaki na ćiele albo lißaie zginą od tego.

Sal nitrum Saletra.

Capitulum 88.

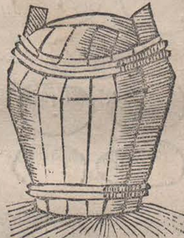

DWoiaka ieſt Saletra/Iedna ſamorodna á druga działana/ma moc wyſußaigczą: Gdy ią ztarwßy da pić zczimkolwiek/ grube wilkoſći przerażą y precz ie wypądza: gdi ią w winie roſpuśći á tego w vcho wpuśći/piſzczenie odeymuie. A

ℭ Też zmießana z ſadłem wieprzowym á z tego vczyniß plaſtr/ktory przykładać na mieſtce vkąßone od wśćiekłego pſá/goij ie. Gdy ią ſtłucże z figami ſuchemi á okłada brzuch opućiekły od złych vilkoſći/trawi ty vilkoſći wnim. Kiedy ią warzy w occie z wodą zmießanym á to będzieß pić/dußność ktora bywa z bedłek kiedy ſie ich kto naie/odeymuie. B

C ℭ Też ſaletrą bywa kładziona do maśći z ktorey maśći czynią plaſtry ku ścieńczaniu iakieykolwik

kolwiek rzeczy namiesszaley/ y na swierzb/ na osypanie/ y na insze strupy.

D ¶ Tez na miestcza w kosciach bolące plastr z niey przykladac/ pomaga/ y kurcz kthory głowe na zad ciągnie/ leczy/ żyły suche swoim suszeniem naprawia.

Sal armoniacum.

Capitulum. 89.

A V Est goracza y sucha w trzecim sthopniu/ w lekarstwa ktore maią byc wnątrz niebierzemy iey/ ale w lekarstwa zwierzchnie biorą ią: Ma moc nieczystosci z ciała scierac/ a to gdy ią zmiessza z kamphorą (ale kamphory mniey) zetrzec wespolek/ a rospuscic wodką rozaną y postawic na słonce/ a gdi vschnie tedi zasie na proch zetrzec/ á ten proch zmieszac z miodem/ á tym pomazowac liszaie y insze nieczystosci nieprzirodne z ciała spadza

B ¶ Tez bielmo z oka spądza/ y powloke ktora bywa na oku iakoby błonka/ zdziera.

Sal armoniacum ktore iest białe iasne iako krysztal/ to iest nalepsze á iest kąsaiące.

Tucia. Tucia

Capitulum 90.

T Ucija iest zaziębiaiącza/ zaciskaiącza/ ciało w ranach rosci y zstuka ie/ ytez wysusza złe wilkosci: Przyprawuia tucię omywaiącią rozaną wodką/ dla tego sie zstaie vżiteczną na choroby oczu á nawiecey gdy z nich łzy płyną/ y na insze choroby oczu iest tucija vżyteczna. A

¶ Proch tucijey wysusza rany ktore bywaią na członku meskim/ Pandecta tego swiadek. B

Amidum Krochmal.

Capitulum 91.

Krochmal

A N Asubtelnieysza częsc pszenice iest krochmal/ ktory thak sprawuią/ Naprzod wziąc czystą pszenice/ á wyplokac ią barzo dobrze izby w niey niebyło zadnego prochu tho iest plew/ á odcedziwszy the wode nalac inney czystey/ á tak czynic kielo razow aze gdy zmieknie czoby sie godziła przetloczyc przez chuste/ á potym ztarwszy w naczyniu j wytloczyc to biale przez chuste/ á vsuszywszy to na słonczu/ potym zchowac/ á to iuz bedzie krochmal: Ma moc wilżącza y zagrzewaiączą/ ostrosci wszelkie gładzi/ suchosci odwilża/ kaszel suchy/ y krwią plwanie leczy gdy gi dawa iesc w migdałowym mleku albo w smiotanie.

B ¶ Tez nadziałac gałeczek/ kthorych gałeczek pozywac na czczo y na nocz/ abowiem krwią charchanie y suchosc w piszczałce przez kthorą pochodzi dychanie/ ytez ochrapienie kthore bywa dla suchosci piersney/ barzo dobrze leczą od wilżaiące/ á tak ie masz zdziałac/ Wezmi lakricijey/ krochmalu/ dragantu/ migdałow/ czukru kandi/ rozynkow (ale rozynki wycisni aby niebyły peczki ktore są w nich) á to wszytko zmieszay á nadziałay z tego gałeczek/ á biorącz po iedney w vsta dzierzec pod iezikiem izeby sie rozpływały/ á ty sliny słodkie połykac/ bolączki płuczne y żebrowe goij.

C ¶ Tez ludziem suchoty maiącym/ wypragłym wnątrz z wielkiey gorączosci/ w tyzannie rospusciwszy y pic.

D ¶ Tez przyprawiac z mlekiem migdałowym y z kassią/ y z czukrem á to dac iesc/ owrzedzenie ledzwi y mecherza goij/ rzezanie kthore bywa z gorączosci moczu/ ytez gorączosc moczu odeymuie/ á tak y kamien leczy.

Cantabrum.

Otreby.

Capitulum 92.

A O Treby pszeniczne są mierno gorące/ maią moc vysuszac y odtwierac vliczki w ciele/ ytez miekczą/ á to tak vczynic/ Nalac na otreby wody gorącey á potym przecedzic przez woreczek/ á lebe taki worek musiał namyslnie vtkac/ ktory by był wełną przetkany/ á tak ty otreby z tym woreczkiem ciepło przikładac na miestce gdzie by kłocie było/ na bolączki/ y na bolestne siepanie w ciele vsmierza boł.

¶ Tez tey wodi ktorąs wlał na otreby/ ciepło naley do zadku/ trzewa miekczy y czysci. B

☞ Tez otreby w tyzannie warzyc v ognia/ á dawac iesc tym kthorzy maią suchy kaszel/ á takze przyprawic ten worek iako wysszey masło napisano/ y przykładac na piersi/ miekczy ie y odkaszlanie łaczne dawa.

¶ Tez z otrąb żur działac á dawac iesc z migdałową polewką/ tym ktorzy zimnice cierpią niektorym dla posilenia żołądka/ y naprawienia checi ku iedlu/ daią iesc z żołtki iaiecznemi żołądkowi gorącemu tak prosto iego kwas iest pozyteczny/ á gdy go dobrze nie vwarzy nadima żołądek y wiatry czyni a zwłaszcza kiedy gi Morawskim oleiem maszczą/ ale gdy weń sypą kmin tedy mu niedopusci tak szkodzic. C

☞ Thez gdy sie komu noga zapali z siniałą czyrwonoscią/ thedy tym kwasem okładay/ vznasz pomoc niemałą. D

Koniecz o Kruszczoch.

Z O rzeczach

O Rzeczach żywych ku lekarstwam służących, to iest o Zwierzętach, o Ptaczech, y o Rybach / Naprzod o Bydle domowym.

Agnus Baranek.

Capitulum 1.

BAranek albo Owieczka / z Greczkiego imienia rzeczon iest skromny / bowiem iesth miedzy wßytkiemi ziemskiemi zwierzęthy niewinny y napokornieyßy / gdyż nikogo ... vraża / ani zębem ani rogiem ani piętka ... da w nim rzecz iesth pożytheczna : Gdyż ... pochodzi na karmią / skora na rozmai ... żytek / wełna na ßaty / na rolą gnoy / rog y ... a ku lek ... Aristoteles y Avi ... na pißą ... ć sie rodzą do ro ... Nie ... a Wiosne ... na Jesien ... u Wiosnie ... bywaią ...

chocia w niekthorych stronach więcey chwalą ozimie niż wiosenne / ale to ma być rozumiano gdy sie po godziech rodzą / á nie o tych czo sie rodzą przed solsticium to iest przed staniem słończa : Tenże piße iż baranki nalepiey klesnić albo trzebić na zchodu xiężycza / iako cielce / kozy y kiernozy / A pißą tak gdy baranowi łoiem nerki wßytki obrostą / tedy zdechnie.

Palladius w xięgach xv. Napierwße sie owce rodzą w xiężyczu November to iest Listopadu / á iako skoro sie iagnię vrodzi / ma być przysadzono do wymiona / oddoiwßy pierwey mleko ktore będzie w cyczkach gęste / bo takowe iagniętam ßkodzi / tamże ie więc z maćierzą zawrzeć w owczarni ćiemney á ćiepłey przez dwa dni / owce samy krom iagnią wyganiać na pole / a nißli na pole wynidą albo z pola przyidą / dosyć iest iagnięta przysadzać / á nißli moc wezmą / może ie w stayni otrębami albo mąką ięczmienną albo drobnym siankiem karmić / aż sie z m[illegible]

Ambrosius piße : Baranek iesth zwierzę naprostße / á gdy od matki zabłądzi by też w tysiączu owiecz / tedy ią po głosie pozna / á by też nagłodnieyße było / tedy swey matki ßuka napełnießße wymiona inßych owiec opußczaiąc.

Iesth też zwierzę naćierpliwße / bo gdy ie zabiią / nie woła / gdy strzygą milczy : wilka sie z przyrodzenia lęka y boi / á przed nim vćieka : Iest też to zwierzę według starego zakonu chędogie / czyste / á dla tych rozmaitych włosności dobrych / pan Bog według człowieczeństwa miedzy inemi zwierzęty raczył sie baranko wi przyrownać / iako według ducha Gołębiowi.

Chceßli oddalić niemocy owcze od ktorych zdychaią / Weźmi żołądek barani á vwarz gi w winie przymießawßy vodi / day że owczam pić / tedy będą zdrowe. G

Jesli chceß poznać ktoraby owcza chćiała zdechnąć na zimę / Nabierz iagod bzowych zmießay ie z gliną przysypawßy soli / nadziaray że i iakoby chlebice chleba a nasuß ich w piecu albo na słończu / day że owczam lizać / tedy każdey niezdrowey poydzie z nosa plugawość / á ktorey nie poydzie ta zdrowa iest y nie będzie kaßlać na zimę / przeto rada dobra / takich wozgrzywych odbyć precz / bo na inßym powiethrzu będąc / mogą być zachcwane. H

Vczynki.

A Isaac o osobnych potrawach pißącz thak mowi / Jagnię żące / tłustość ma podobną dzikiem wieprzom / dla tego mięso iego nie iest ku iedzy słußne / bo iest niestrawne / á dla śliskości swey z żołądka iest zstępuiące a zwłaßcza tym ludziem ktorzy maią żołądki wilgotne : przeto Galenus nie chwali barankow / ale roczni barankowie srzednią maią complexią miedzi wilkością iagniąt á miedzy suchością starych owiecz / przeto nad ine są lepße y strawnieyße / krew dobrą mnożą a zwłaßcza młodym ludziem suchey á ćiepłey complexiey w stronach suchych á ćiepłych mießkaiącym.

B Zxiąg o naturze rzeczy / mięso skopowe mocznym á zdrowym ludziem iest barzo dobre / ale chorym nie tak / bo choćia z żołądka kaczno wynidzie / ale z członkow trudno sie pußcza przeto wilkość w ćiele lipką czyni.

C Plinius lib. xxix. Syrzysko albo zsiadłe mleko owcze naprzećiw wßytkim złym trucinam pomaga / też naprzećiw morskich zwierząt abo hrobaczstwa kąsaniu albo vßczypnieniu.

D Avicenna / Krew owcza z winem wielką niemoc vzdrawia / takież syrzysko albo mleko wßytkim trucinam y iadom być nieda.

E Albertus / Tuk kośći owczych rostopiony z oleykiem orzechowym przymießawßy czukru białego / potym distillowawßy / gdoby ktho pił / tedy kamień wnątrz łamie / á pomaga bolączce w korzeniu / w mecherzu y w nyrkach / takież y temu kto ze krwią vrynę miewa.

F Gdy kto żołćią skopową pomaże wrzodi albo bolączki Cancerowate / pomaga znamie

Aries Baran.

Capitulum 2.

BAran iest vodz trzody owiec á przeto natura iemu mocz dała nad inße owce / thaież Aries łaćinskie słowo wykłada sie v Grekow iakoby mocz / iakoby mąż owczy / bowiem on moczą swoią biie rogami y odpądza swego nieprzyiaciela. Pißą tak żeby baran

mial w glowie iakiego hre[illegible] thory gdy go tam zaswierzbi/ tedy baran [illegible] /á czokolwiek mu sie nagodzi/ tlu[illegible] bro viij. Baranowi przyrodzono sl[illegible]py wzgardzać: Owce stare gdi mu sie niegodzą gabać/ bo y on sam ym nastarszy/ tym iest napozytecznieyszy/ kiedi czas iego milowania nastawa tedy o zony walczy á przećiwniki rogami tlucze/ á dla tego razu tesszego zawodzi sie zdaleka takze tlucze. Auicenna pisze iż baran nie krije sie zimnu ani deszczowi by thez y do śmierći/ wszakoż grzmienia sie barzo boią iako y owce/ ktore gdy będą kotne grom vslyszą/ tedi od strachu pomiataią: Też w leganiu bok odmieniaią/ bo od wiosny aż do iesieni zawsze na ieden bok legaią/ á zasie aż do wiosny na drugi. Isaac pisze/ Barani iako y kozlowie maią glos osobny ktorym samice k sobie wołaią czasu ich gamratowania: á gdy piją wodę słoną/ thedy on czas vprzedzaią y maią sie ku gamracijey/ á starszy więcey niż młodzi/ wszakoż gdy y młodzi ku owczam sie maią azwłaszcza czasu godnego/ iest znamie zyznego roku Ale gdy młodzi barani thak pospolićie bujni są/ tedy rad bywa mor na owce te° roku: Baranka też ktorego obiorą być wodzem owczym może pasterz z młodu zwyczaić glosowi swoiemu/ iże gdy go zawola k sobie/ by nadaley był tedy przyidzie.

ta odbije aż skora odewstanie.

C Asculax/ Voda czo z plucz vwarzonych wykapie/ zimnice tercijane odpądza/ y bolenie

C Plinius/ Jucha z baranie° mie/ (nyrek. E
sa iest dobra przećiw Cancerowi/ thakież zolć barania bolesć w vszu ktora przychodzi z zimna/ vzdrawia/

Aper Kiernos.

Capitulum 3.

K Iernos albo wieprs nietrzebiony/ po Greczku zowi sie iakoby okropny/ bowiem iesth gniewliwe zwierze [illegible] szalone tak iż żadney nau[illegible] niemoże poiąć iako pie[illegible] albo kothka etc. Wieprze dzicy barz[illegible] waleczni zwłaszcza czasu gamratowania/ tego thez czasu skora natwardsza na nich b[illegible] wa y też prawie iakoby dwoista/ bowiem si[illegible] drzewo smolne naćieraią á potim w błot[illegible] chodzą y potym sie osuszaią/ á tak długo bą walczą aż czasem ieden albo obadwa [illegible] chną: Samice gdy płod maią iadowitsze [illegible] waią: może teże samice vmniszyć aby th[illegible] sza[illegible]

Vczynki.

A C Isaac/ Baranie mieso stare iest ćiepleysze y nie tak wilkie iako owcze á trudnieysze ku strawieniu: Też baranięta nietrzebione nie tak są wilkie ani lipkie/ á to dla suchey compleriey panuiącey w nich/ á przeto ich mieso lepsze iest niż skopowe albo owcze/ zwłaszcza roczne przednią maią compleria miedzy żącemi a starszemi/ á dla thego miedzy inszemi barany [illegible] lepszy y ku strawieniu łacznieyszy/ bo dobrą krew rodzą zwłaszcza w młodzieńczoch ktorzy są suchey á ćiepley compleriey.

C Miesem baraniem spalonym dobrze iest mazać albo posypować morphey y parchy: Pomaga też gdyby wąż albo niedzwiadek albo pies wściekły vijadl/ gdy ćieplo z winem pi[illegible] albo na rane przykladaia.

C Popiol z niego pomaga na bielmo oczu/ [illegible]cza też iego pomagaią na otret gdy sie pis

sza byla/ ale tey przez dwa dni iesć niedawać. Dziwna rzecz iż to zwierze/ iako pisze Plinius za żywota zeby tak twarde ma iż też żelazu sie rownaią/ ale gdy zabitemu będą wyięte nie maią takiey mocy: takież gdy go łowcy w zaran gonić ima/ niszli wodę puści hnet sie spraczuie/ ale gdy wodi odbędzie trudno mu czo vczynić/ á gdi mu zapierwszim razem rany nie zadadzą śmiertelney miedzy łopatki á żebra/ tedi nagorszi bywa tak iż trudno sie ma łowiec wybiegać niemali pomocy/ abowiem on ma gębę wmiasto tarczey ktorą sie broni włoczni y kordowi: zwierzęta też wszitkie sluchem przechodzi azwłaszcza z prawey strony.

Vczynki.

A C Plinius lib. xx viij. Mozg wieprzowy ze krwią chwalebny iest przećiw wężom/ thakież sadło iego z miodem á z żywiczą przyłożone.

B ☞ Thez mozg wieprzowy ze krwią/ pomaga na Carbunculus w łonie/ takież wnetrze ie° budzi od letargijey zapamietałey.

C C Też w ielitach v samice nayduią kamyki/ ktore stłuczone á w winie wypite/ kamień wnątrz łamią y wyganiaią.

D C Płuce wieprzowe vpićia bronią vsuszone á proch w piwie pije.

E C Zolć też iego bolączki odtwarza/ bolączki szerzące sie gdy z żywicza á z blaywasem przykłada/ barzo goij.

F C Popiol z czeluści wieprzowych vzdrawia wrzody szerzące sie.

G C Słoniny iego warzone/ przywiązane na takieś rany/ barzo pretko goią.

H C Vryna wieprzowa ćieplo wypita/ rzezanie kamienia oddala: też mecherzine iego gdi kto z ije wędzoną.

I C Też mecherz pieczony pomaga gdy gi kto z ije czo niemoże wodi zatrzymać.

K C Opuchłym też pomaga vryna wieprzowa albo y mecherzyna iego w pićiu dana/ vryna też w scklenicy chowana pomaga na bolenie y insze niedostatki vszne.

L C Popiol gnoiu wieprzowego z ćiepłym winem zmieszany/ biegunkę zastanawia/ takież gdy kto nogę albo rękę wywinie/ na to też piana świeża kiernozia z octem pomaga.

m C Szmalcz wieprzowy thakież y tuk z kości na zagrzanie y na rozbieżenie trudu członkow spracz owanych: Thez gnoy świeży przedi nie iest lekarstwo woniać ku zastanowieniu krwi [illegible] z nosa: Gnoj samice ktora ieszcze nie rodz[illegible] [illegible] lekarstwo dobry/ ale samczowy zawsze lepszy.

Asinus Osiel.

Capitulum 4.

O Siel iesth zwierze grube á wzgardzone/ bowiem z wielką głową vszy ma długie á szerokie/ sam iesth pokorny nie zwadliwy/ brzemie by nawietsze zćierpi/ chodu też leniwego/ bićia ćierpliwy/ abowiem iesth nad wszytki zwierzęta glupszy/ á gdy w drodze idzie nikomu nie zstąpi/ tarnia młodego rad pożywa/ zimna sie barzo boij/ przeto sie też w zimnych stronach nierodzi iako na połnocy/ idzie trwać niemoże: samicza aże iey trzy lata będą toż rodzi/ á gdy nie pocznie rodzić po z[illegible]zuceniu zębow pierwszych/ tedy iuż zawsze niepłodna będzie/ á czały rok w brzuchu źrzebię nosi ktore poki młode poty czudne ale czo daley tho żadnieysze/ żolći w sobie niema bykesa przeto sie też nigdy nie gniewa/ leda ziela pożywa á od wody tije. Pisze Physilogus iż to zwierze w pierwszym krzyżu iesth mdleysze ale na zad mocznieysze: muzykę y wszel[illegible] gędzbę w niena wiści ma: glos człowieczy ktorem[illegible] sie zwyczą

 ij zna

y rozumie/ droge tez pamieta ... az
ydzie : tak glupi iest iz gdy wi... edi
zad oglgda/takze° wilk ... o...

Vczy...

Auicenna/ Oslowa krew leczy trąd/pole
vka z mięsa ie° zylam z suchosci skurczonym
pomaga/ takze y samo mięso przylozone.
Wątrobe ie° vpiekszy dobrze na czczo iesc
kto ma wielką niemoc/takiez y proch koppyta ie
go spalony na to dobry.
Popiol z mięsa albo z wątroby iego z ole-
iem albo z oliwą dobry na rany gdy sie od zi-
mna mięso rospąda.
Mocz tez iego pomaga na bolenie nyrek
takiez y kamień w mechęrzu samie.
Krew oslowa niedopuszcza z nosa krwi
ciecz/ takiez pomaga na rany rozrastaiące.
Tlustosc ie° traci blizny na skorze / gnoy
tez iego kazde ciecżenie krwie zastanawia.
Dobrze gnoiu iego woniać gdi krew z no
sa komu idzie/takiez wilkosc z niego wyciśnąw-
szy w nos wpuszczaiąc/krew zastanawia.
Gdy niedzwiadek vije/ suchy gnoy z winē
dobry iest na rane.
Mleko oslice subtelnieysze iest á nie masl
ne/ przeto iest dobre naprzeciw kaszlowi/tez gdi
kto pluie krwią/opuchline y zatwardzenie sle-
dziony/brzuch odmiekcza/ y suchotam być nie
Tez gdy nim vsta pomazuią/ pot- Da.
wierdza zeby/ y dziegne spądza/ ale sie niego-
... mziącym zawrot albo chorą glowe.
Krew oslowa z winem pita/z mnicy vsta-
...ziney dobra trzy albo czterzy kropie wpusci
...szy : tlustosc iego buynosc vsmierza : thez sle
...zione z wodą zlarwszy gdy na cyce przyklad...
...dy mleko przyciąga.
Tlusste tez iego znamiona wyczyscia bl...
... mleko wszytki wrzody wnetrzne/ y reme
...awia : y mocz iego szaleiącym poma...
Plucza osle zlarwszy w...pite/te
...aszlowi pomagaią : wąt...
niemocy dobra.
Gnoy tez osli zyk... ...w zasta-
nawia iako wod... ...na.
Mleko t... ...m trucinam y bolącz-
kam wnetr... pomaga/ aczkolwiek tez i na
to iest o... ...o/ ale wzdy nietak moczne.
Pli... ...xx viii. Pierscień z koppyta al
bo z...eni oslowey na palczu noszony/ niedo
p... ...a padać wielką niemoc cierpiącym.
... gdyby ktho vsuszywszy iego pluce kurzyl R
...nowi na wegle sypiąc/ tedy wszytki węze
y gadzine iadowitą wypedzi.

Bos Wol.

Capitulum 5.

Wol miedzy ynnemi zwie-
rzęty iest towarzysny a przi
iazny/tak iz ieden drugiego
z ktorym w iarzmie chodzi
ryczące szuka/á gdi ieden ro
biące vstanie/ on drugi ry-
cząc nad nim zalobe vkazuie : zywie do lat xv
ale trzebiony dwadziescia.

Vczynki.

Isaac pisze/Mięso wolowe przyrownam A
do inszego bydla/ iesth na susssze/ przeto krew
gruba czyni ale tuczy ciało/ niestrawne iest á
nierichlo z zolądka wychodzi/ziwot zatwardza
Auicenna/ Zolc wolowa z saletrą/iest do B
bra na gnidy gdy nią glowe myie : mleko tez
krowie swieze/rany na wargach vzdrawia.
Krowi-

C Krowiniecz tez pomaga gdy pczola albo
osa vije/ takiez opuchlin/ zdrowy iest gdi dlugo
lezy na sloñczu aze dobrze vschnie/azwlaszcza
niewiastham nieplodnym / kadzenie gnoiem
wolowym niewymowną pomoc daie.
D Plinius lib. xx viii. Wolowy loi z gęsim
sadlem/ rospadliny albo rany na vsciech vz-
drawia/ thakiez y na rany iadowite barzo po-
E Tuk z prawey goleni wolowey ze smaga.
krwią iego stluczony/ wlosy na zrzenicy i insze
niedostatki oddala w oczu/ á gdy kto niedosly
szy tedy zolc iego z moczem kozim zmieszana á
wlana w vszy/ pomaga.
F Rog pięti wolowej zakurzony/vmocznia
zeby chwieiące sie od bolu : popiol tez ie° z mir
rą zmieszany bolenie zebow barzo oddala.
G Mleko krowie nad insze mleko iesth na-
zdrowsze/abowiem kazdy iad wyrzucza gdi kto
napiwszy sie go zwroci.
H Zolądek zraniony krowie mleko piiące vle
cza/y wszytki gryzienia zolądkowe : mięso wo-
lowe z vinem á z octem warzone/ vzdrawia.
J Tez gdy ko° czlowiek vkąsi/ warzone mię
so wolowe na rane barzo dobre iest.
K Psa parszywego krwią wolową swieżą v
leczy/ gdy iuz na nim krew oschnie omywszy
lugiem zasie krwią mazać.
L Zolc wolowa pomaga na piszczenie w v-
szu gdy z bawelną oklada/á gdy zmieszawszy z
oliwą w vcho wpusci tedy bolenie oddala.
m Moczem wolowym gdy zywot pomaze/
pomaga zolądkowi bolącemu z zimney przy-
N Gnoy wolowy na wrzodi grube sczyny.
przylozony/rozmiekcza/a gdy suchego prochu
wsiąknie w nos/ krew ciekącą zastanawia/zy
wolowi nadsiemu gdi go z maslem zmieszaw
szy cieplo przylozy/ pomaga.
O Osierdzie wolowe spaliwszy gdy kto pije/
biegunke/ y ciecżenie krwie zastanawia.
P Proch kosci wolowej spalonej/ na bolenie
zebow pomaga gdy nim zeby bolące pociera.

Taurus Byk.

Capitulum 6.

Miedzy inszemi domow...
zwierzęty Byk iesth zwier...
moczne a vkroczone ale dra
pieżnym zwierzetam nieprzi
iazne/ bowiem oni zebraw-
szy sie przeciwko nim walczą
ale rogami tylko/bo iedno wczele á wpleczach
wietszą moc maią.

Vczynki.

Esculapius/ Rog bykowy węze vypadza A
á krew iego one zabija/i piegi z twarzi spądza
Loy bykowy z woskiem a z zywiczą/ kazdą B
twardosc odmiekcza/a t k z winem roztworzo
ny czlonki drzące vzdrawia.
Zolc bykowa z miodem a z balsamem/ w- C
szytki hrobaki oczu vzdrawia/sama tez zolc na
rany w vszu pomaga/ á zmieszana z zolcią ko
zlową/slinogorz vlecza / dobra tez na wrzody
czo bywaią na siedzeniu.
Takiesz rany y blizny goij/ á z mlekiem z- D
mieszana zwlaszcza niewiesciem/bolenie w v-
szu vsmierza.

Vitulus Ciele.

Albo Jalowka.

Capitulum 7.

Mlodego byczka y krowke zo-
wą cielecięm albo ialowką
czo iessze przed rokiem albo
malo daley/ potim bywa cie
lecz iuniecz y ialowka.
Aristoteles pisze aze po roku

 ciele

iesnie/ bo iesli rychley tedy bedą zalisza- nie wielkie.

Vczynki.

¶ Plinius / Aczkolwiek każdego zwierzecia [...]uk z kosci zagrzewa/ odmiekcza y napelnia/ [...]d insze nalepszy iest cielczowy: loy też cielecy z solą ztarwszy/ na strupy glowne pomaga takież w nogach y w czlonkach bolenie oddala

Capra Koza.

Capitulum 8.

Koza iesth zwierze brodate/ dlugiie a kończyste rogi mają/ rada sie pasie rozdzkiem y gałązkami z drzewa ktorych gębą może dosiąc y każdych ziol iadowithych koza pożywa/ ale gdiby polizala miodu tedi vmiera

¶ Galenus pisze że niektore kozy lizaly węże/ potym byly biale y odmlodnely. Koza lepiey widzi w nocy niszli we dnie/ przeto sie iey thez oczy swiecza: samcy do osmi lat dobrze żywią potym choroby dziwne maią że zdychaią.

Vczynki.

¶ Esculapius/ Mozg kozi z miodem krosti w żywocie vzdrawia: loy thez na każde iadowite vkąszenie/ y na vraz dobry iest. A

¶ Szmelczowany loj z rożą zmieszany/ krosty na noc bolące oddala/ á gdy thegoż w vszy wpusci/ nieslyszącemu pomaga. B

¶ Serapio/ Gdy na wrzod przyłoży/ wszytko bolenie y siepanie vlża proch z siersci spaloney/ każde cieczenie krwie zastanawia: proch pietek spalonych z mielką smolą zmieszany/ parchy pomazuiąc leczy. C

¶ Mleko iey ktho w czlonkoch bolenie ma/ gdy pije barzo vzdrawia/ hrobaki zabija/ ytez swierzb oddala. D

¶ Krew kozia hrobaki też zabija kthemu gdy ią kto pije/ na trucizne barzo pomaga. E

¶ Rog kozi spalony aże bedzie biały/ zeby ociera/ dziegna leczy y bolenie ich oddala. F

¶ Plinius/ Gdy kozim rogiem albo iey sercem zakurzy/ wężowie vciekaią: też popiol ten gdy kto pije albo posypuie na każde iady/ barzo pomaga/ tenże popiol potu broni. G

¶ Krew kozia z iey tukiem warzona naprzeciw wszelkiey truciznie wypiwszy pomaga/ takież opuchline y biegunke cierpiącym. H

¶ Loy kozi albo tuk nad insze iesth nalepszy/ także y kozlowy/ przeto gi dobrze mieszać na klisteriją biegunke cierpiącym. I

☞ Iucha z koziey żolci/ na suchoty pomaga takież gdy ktho wypije hrobaki Cantarides/ y insze zabija. K

¶ Żolć kozią kladą na fistuly z sokiem luczkowym/ takież y inne rany bez napuchnienia leczy. L

Caper Koziel.

Capitulum 9.

Iest koziel zwierze moczne/ smiale y waleczne/ w rogach ma moc nawiętszą á wczele

Vczynki.

¶ Natura kozlowa thak iest gorąca/ iż Adament kamień (ktore° ani ogień ani żelazo niemoże pożyć) sama kozlowa krew odmiekcza. A

Mieso

B ¶ Mieso kozlowe gorszą krew czyni niż kozie/ a pospolicie sprawuie czlowieka ku zimnici

C ¶ Krew ie° iest dobra na wrzo (quartanie.) dy twarde/ bowiem ie odmiekcza zbiera y goi/ paiąki też kropiące wygania.

D ¶ Plini° pisze w kozlowey krwi być taką moc iż żelazo tępe zaostrza a by na skrabouatsze by lo wyciera ie nie maczey iako pilnik slesarski.

E ¶ Gdy ia też piją ciepło z winem kamień łamie/ y na wstrzelenie barzo pomaga z winem

F ☞ Takież z iego tukiem zmiesza/ smażony/ na opuchline pomaga.

G ¶ Tlustość kozlowa wieccy odmiekcza nad insze/ żolć też iego zle mieso wygania/ a na vkąszenie iadowite iest iako driakiew naczystsza

Equus Koń.

Capitulum 10.

Pospolite zwierze iesth Koń po wszem swiecie znaiome/ ale w Tatarskiey ziemi namoczniejsze/ trwa do xxv. lat á kobyla do xl. lat. samiecz z matką swą nie przebywa/ á gdyby mu sie to przidalo z zapamietania te dy obaczywszy sie vcieka/ y bedzie biegal aże albo sie zabije albo ochromi. Kobyla chciwa barzo iest/ bo aczkolwiek iuż pocznie w brzuchu/ przedsie z samcem obczuie/ á to ma przyrodzenie tylko z sama niewiastą miedzy inszemi zwierzęty pospolite.

Vczynki.

¶ Diascorides/ Krew koniowa miedzi lekarstwa zwierzchnie rado mieszaią. Gnoy ie° swieży spalony krwie cieczenie zastanawia. A

¶ Też gdy gnoiem końskim niewiescie podnos zakadzi/ tedi plod vmarly z żywota wyrzu B

☞ Hali. Mleko kobyle w żywocie od(cza. C
miekcza/ ale czlowieka zasmucza: serzysko też na wrzody wnetrzne pomaga.

¶ Niewiasta gdy iey mleko pije/ trud y bolenie w iey macicy vsmierza/ y niemocz wielką D

¶ Ser kobyli twardy/ żywot zat(oddala. E
wardza a gryzienie oddala: serzysko iey z winem pite każde bolenie wnetrzne oddala.

¶ Layno końskie suche krew zastanawia/ á w vcho z oliwą wpuszczone bolesc oddala.

¶ Też proch z starego layna końskiego/ plod vmarly wyrzucza/ insze lekarstwa ma iako layno oslowe. G

Mulus Mul.

Albo Mulicza.

Capitu

Capitulum 11.

[M]O zwierze z osla á z kobyly sie poczyna y rodzi / przetho te: zawße iest niepłodne gdiż bywa nad przyrodzenie / ma włosnoſ i oslowe okkrom leniſtwa / ale na poſthawie okrom głowy a vßu koniowi podobne.

Vczynki.

A ℂ Skore mułowa dobrze na ſparzeline przykładać / ieſt tez lekarſtwo na łupiące ſie nogi al

B ℂ Pomaga na rany ćiekące / y na (bo vdy. fiſtuły nozne.

C ℂ Popiol z kopyta mulego z oleiem bagniſkowym / włoſy oblazłe przywracza.

D ℂ Zakurzenie z lewego kopyta mulice / myßy z domu wygania.

E ℂ Vßy tez iey gdy niewiaſta przy ſobie noſi nigdy począć niemoże.

Canis Pies.

Capitulum 12.

PSow rodzay czṫworaki ieſth Jedni ſą ktorzy zwierzetha leſne gonią y imuią iako ſą charci / ogarowie / kurczowie Drudzy śledzą tylko ptḣaki y zwierzeta iako ſą vyżłowie Drudzy bydła á trzody broni / a drudzi domu ſtrzegą a panu pochlebuią: Miedzy tymi naſlachetnieyßy czo zaiąc albo iny zwierz gonią Nad inße zwierzeta pies ieſt nabacznieyßy / bo tylko ſam imiono ſwoie zna y pamieta / pana ſwego broni j dobrowolnie dla niego vmiera á poſłużeńſtwem nieiakim czeka aże mu znamie dadzą gdy czo czynić ma / nieprzyiaćiela ſwego przez długi czas pamieta j miedzy inßemi poznawa / á gdzie może rad ſie mśći krzywdy ſwoiey: wßytki zwierzeta trzemi rzeczami przechodzi / w rozeznaniu / w miłowaniu / y w vſługowaniu.

Vczynki.

ℂ Euſculapius / Komu członki drzą / krew psia pomaga wypiwßy: proch thez z głowy psiey ſpaloney / na rane vkąſenia psa pomaga á z zebow iego proch / bolenie zebow / y dziegne A

ℂ Proch z ſercza iego gdy kto pije / (vlecza. na tego pſi niebedą ßczekać. Mleko iego pomazane / włosom roſć niedopußcza / z miodem albo z winem ku pićiu dane / płod vmarły z żiwota wyrzucza. B

☞ Mleka tez te° pomazanie / zeby vzdrawia y czerwonośći oczu / y bielmo oddala / a ſadło z niego / podogre / y bolenie vßu vzdrawia / thez y gnidy z włos ſpądza: krew psia włosom wyrwanym roſć niedopußcza: mocz tez iego z ſaletrą / trąd y świerzb oddala. C

ℂ Plinius / Nad krew pſia przećiw trućinie nicz lepßego: á pſią żołćią Apolonius ćiekące y oparzyſte oczy vzdrawiał. D

Sok

E ℂ Sok z łayna pſie° gdi gi w kanikułę zbiera / z winem zmießawßy / biegunkę zaſtanawia á białe łayno na wrzody ſkurczaiące pomaga

F ℂ Skora pſia około reki obwiniona / kroſty ćiekące vlecza: żołć tez iego piorkiem mażącz na podogrę pomaga: świeży mocz pſi / kroſty każde goij: takież y popioł z łayna zmießany / na toż pomaga.

G ℂ Plinius piße / Pies iezykiem ſwe y czudze rany goij / á gdzie rany ſobie doſiec niemoże / tedi nogę oſliniwßy dotyka / pewien lekarſtwa ktore iezykowi iego natura dała.

ℂ Auicenna / Z vkąßenia kotha przychodzi czaſem boleſć wielka y zielonoſć ćiała / ale tho proſto vleczyß / przyłożywßy emplaſtr z cebule tłuczoney albo z leſnego kalamentu. A

ℂ Leśny kot przed kurzeniem ruty albo migdałow gorzkich vćieka / przeto tam gdzieby ßkodził to dobrze czynić. B

ℂ Mieſo kotowe ieſt ćiepłe y ſuche / pomaga na boleśći nyrek y grzbieta / y tez na czerwoną niemoc ktora bywa z meſkiego członku. C

ℂ Łayno kotcze albo kocie z octem á z gorczicą / parchy goij / y na opadanie włos pomaga D

Cattus vel Feles Kot.

Capitulum. 13.

WYkłada ſie z łacinskie° Kot iakoby roſtropny á opatrzny: Jeſth zwierze myßam nieprzijaźne / ieſt tez ſromiezliwe / á miłuie chedogość / barwa iemu ieſt przyrodzona ßara lodowi podobna / inße barwy przypadłe od ſtrawy ktore iedzą zwłaßcza domowi.

Vczynki.

Mus Myß.

Capitulum 14.

MYß / tha beſtiola chleb rada widzi y wßytkiego czo ludzie iedzą pożywa / á ku ßukaniu karmiey barzo chytra / dla ktorey tez wiele ſie waży / y rzeczy twarde przegryza.

Vczynki.

☞ Dym ćiſowy myßy wygania / á czemierzycza z kaßą zmießana myßy truie. A

Plinius

B ¶ Plinius pisze/Gdy mozgu łasicze° w twarok przymiesza/tedi onego sera myszy nigdi nie
C ¶ Kiedi mysz obłupioną żywo pusci (tykaią/ tedy drugie z domu wygania: też gdy ią vklesni albo ogon vtnie/takież czyni: żywe srebro też myszy traci.

D ☞ Gdy dziecieciu sliny z vst cieką/ tedy mysz pieczoną dać mu ziesc/barzo na to pomaga.

E ¶ Krew mysza brodawki traci pomazuiąc ie

F ¶ Gnoy też z cebulą stłuczony/ na obłysiałą głowę pomaga.

G ¶ A gdy gi z kadzidłem á z wodą miodową piią/kamień wnątrz łamie/á dzieciem żywoth barzo odtwarza.

H ¶ Kto niemoże wodi pusczać/dobrze mu sie dzieć w ciepłey wodzie z myszym gnoiem zagrzaney.

Multipes Stonog.

Albo Wielonog.

Capitulum 15.

A K Obak then z rzeczy.iniuie ma radzi sie pod wiadrem albo sedem legą gdzie woda stoii/ á gdy go tknie/tedy sie w kołko zstuli.

B ¶ Gdi stłukszi gi z moczem podniebienie sobie kto maże/ pomaga na zadusznosci: takież gdy gi kto iie/ pomaga na dichawice/y czyni wolne oddychanie.

C ¶ Takież z winem piiąc pomaga na żółtą niemoc/ a bo kto z trudnoscią wodę pusczа.

Tinca Mol.

Capitulum 16.

M Ol iesth robaczek w szatach sie legący gdy długo w nieiakiej wilgotnosci bedą á na wietrze ich nie przesuszaią. A

¶ Gorzkich rzeczi á voniaiących mole sie wiaruią/ á gdy wodą z nich szaty kropi/ nietak rychło mole strzygą. B

¶ Przeto dobrze iest w skrzynie miedzy szaty kłaść chmiel/piołyn/ bobkowy list/ cedrowy albo cipresowy/y insze rzeczy takowe ktore nie tylko szat ale y xiąg od molow bronią.

Pediculus Wesz.

Capitulum 17.

N Iektorzy powiedaią iż wesz z ciała sie rodzi á dziurkami przez skorę wyłazi/albo też z potu nie częste° mycia zwłaszcza w ludziech podroznych

A ¶ A dla tego mycie częste/ szath (znych. przemienienie y opieranie/ zwłaszcza tych czo sie ciała tykaią/ wszy mnożenia niedopuszczą.

B ¶ Dobrze iest podrożnym ludziem mieć żywe srebro vmorzone z oliwą á z korzykiem zmieszawszy/ciało pocierać/ potym w zarań do łazniey szedszy/trzeć sie moczno i drapać/to vilkosci zbytnie z ktorych sie wszy legą/ wyczyscia

C ¶ Piszą też iż arsenik z rtecią vmo- (z ciała. rzoną/wszy traci gdy z tym chusty piorą. y nie da sie [illegible]

Pulex Pchła.

Capitulum 18.

P Chła od pchania rzeczona/ bo gdy vkąsi iakoby igłą zapchnął/robaczek lichy/ czarny á barzo prętki. A

☞ Nalepsze lekarstwo aby pchły nie kąsały/ piołynem na każdy wieczor ciało pocierać tak surowo/albo nawarzywszy go z oliwą. B

¶ Wodą z ostu gdi po domu kropią/pchły giną/takież i woda z rutą warzona pchły zabiia C

¶ Gdyby kto nalał kozłowey krwie w doł vkopawszy w domu/ wszytki sie pchły do niey zbieżą y pozdychaią. D

¶ Takież sie zbiegaią na drzewo iezowym sadłem pomazane. E

¶ Też brudy oleiowe gdy nimi często po ziemi kropi/pchły zatraczaią. F

¶ Thakież polnym kminem zwierciawszy z wodą rozmieszanym. G

Plesnik warzicz y wody polewacz pchły [illegible]
fol 72 [illegible] 192

Koniec o domowych zwierzetach:

á Druga.

Druga Czesc o Zwierzetach lessnych

Niektorych ku lekarstwam przysluzaiacych.

Naprzod o Wielbladzie.

Camelus Wielblad.

Capitulum 19.

WIelblad iesth spetne zwierze/garbate/ z dluga szyja ku noszeniu brzemion godne: a gdy nan maia brzemiona klasc/ thedy go trącaia w kolana/ a on naklonîwszy sie przyjmuie na sie ciezkosci: zywot iego iest do sta lat/ bez picia trwa do czterzech dni/ ale potym barzo pije.

Uczynki.

A ☙ Auicenna. Mieso wielbladowe pobi a vryne: mozg iego vsuszony a pity z oczt[...] iest przeciw wielkiey niemocy: takiez y krew iego ktora thez na proch wysuszona/ krew zastanawia wsarknąwszi wnos albo sypiąc w rany

Gdy ią

B ☙ Gdi ią niewiasta pije po wyczysceniu swoim/ pomaga ku poczeciu/ takze dobra na zaduszenie macice.

C ☙ Mleko samic plodnych iest subtelne a vodne/ nie zatyka iako inszych zwierzath mleko/ iest wnim slonosc nieiaka/ bo tez wielbladzi w kwasnych ziolach sie kochaią: od mleka tego nie pochodzi czuchnienie iako z inszych mlek.

D ☙ Mocz iego pomaga na opuchline/ y na swierzb/ z nosa zatkane zyly niewymownie od twarza/ mycie z nią gnidy traci.

E ☙ Gnoy iego z miodem zmieszany/ na bolączki nabiegle dobrze przykladac/ takiez rany albo wrzody subtelne wyczyscia barzo.

F ☙ Diascorides/ Krew wielbladowa na biegunke/ j wszelkim niemoczam ciekącym pomaga: mleko iego trucine wygania/ komplexią skazona naprawia/ y ku gamratowaniu pobudza.

G ☙ Plinius/ Krew wielbladowa kazi y oczyscia piegi/ krew zastanawia/ a gdy ią z inszemi lekarstwy piją/ wielkiey niemocy pomaga/ rany thez odmiekcza barzo mocznie/ y lizaie spądza.

Castor Bobr.

Capitulum 20.

BObr iest zwierze psu podobne/ skore ma oscista barzo roskoszną/ ktora im czerniey sza tym drossza/ zeby ma ostre barzo ktoremi drwa siecze a dom sobie barzo misternie sprawuie/ nogi przednie ma iako pies/ ale zadnie gesi podobne/ ogon barzo thlusty rybie podobny: To zwierze gdy go lowiec goni tedy stroie sobie vrywa a lowczowi miece/ pothym gdy go drugi lowiec napadnie/ tedy sie na zadnie nogi naprzeciw iemu podnosi vkazuiąc iz strotow niema dla kthorych go nawiecey lowią/ abowiem stroie iego vrznione a w cieniu vsuszone/ ku rozmaitym lekarstwam są godne Thez stroie nieprzyprawne maią smak cierpnący/ wonią przykrą barzo maią dla moczności/ trwaią w mocy do szesci lat/ wszakoz swieze są lepsze: maią mocz rozrywac/ przyciągac a posilac zwlaszcza miestce zylowate.

Uczynki.

☙ Przeciwko wielkiey niemocy y inszem niemoczam glownym zimnym pomagaią stroie pijąc z sokiem rucianym albo w winie vwa[rzone]. A

☞ Proch z nich naprzeciw parali[...] (rzywszy. B
lizowi iezyka pomaga kiedy gi pod iezyk kladą aze sie sam rospusci/ thakiez gdy wszytko cialo tymze bedzie zarazono/ tedi pomagaią warzone w winie z rutą y z szalwiją.

☙ Takiez kichanie od tego prochu naprzeciw letargiey/ mozg tez porusza y posila: zagrzewaią tez thy stroie/ wysuszaią y wycienczaią/ przetho thym czo kurcz cierpia z pelnoscsi albo drzenie/ barzo pozyteczne/ ale zasie przeciwne tym ktorzi z suchosci cierpią albo ze czczosci zyl. C

☙ Niedostatki tez pluczne naprawiaią wszytki/ y zimną vilkosc mozgu z poleiem warzone D

☙ Morzenie oddalaią/ trucinie szkodzic nie dopuszczaią/ na drzenie y na kazde skurczenie zyl pomazanie z nich barzo pomaga. E

☙ Auicenna/ Stroie bobrowe pamiec naprawiaią/ y letargią oddalaią/ z octem/ z rozanym olepkiem/ tez na gluchote/ y szumienie w vszu/ z nardusowym oleiem pomagaią. F

☙ Kurzenie z nich pod nosem iest dobre naprzeciw wszytkim bolesciam y niemoczam plucznym/ takiesz na szczkanie piją ie z octem/ toz picie bolesci zywota vsmierza/ y wiatry rospą(dza). G

☙ Toz picie paniam miesieczną nie[...] H
moc porusza/ czepek y plod vmarly z zywotha wyrzucza.

☙ Tez pomaga naprzeciw vkąszeniu malich hrobakow iadowitych. I

☙ Zolc bobrowa na wiele iest pomoczna/ mleko thez iego albo serzysko naprzeciw wielkiey niemocy pomaga. K

Ceruus Jeleń.

Capitulum 21.

JEleń iest dziwney pretkości maiąc rogi iako gałęzie na drzewie rostące/ w kthorych sie on barzo kocha: ten kiedi iuż będzie letni tak iże mu iuż rogi ćiężą/ tedy gdy naydzie węża w iamie/ pachaniem nosa one° wyćiąga/ á zabiwszy gi nogą pożyra/ potym gdy wszytek opuchnie/ do wodi pretko bieży/ á wtim że mu rogi spadną/ y młodość sie przywróći/ rad sie w gwizdaniu y w śpiewaniu kocha/ á przeto go tym rychley zabije gdy ieden śpiewa á drugi nań stoij.

Vczynki.

A ℭ Phisiologus pisze/ Łzy ielenie takież y kostki w iego serczu nalezione/ pomagaią na drżenie sercza gdy z nimi piją chorzy.

B ℭ Platearius pisze iże thaką kość naydzie serczu ielenim na lewey stronie/ nie tak twarda iako insza kość ale iest martwa iakoby kliiowata trochę żołta/ ta pomaga na kordkę y zawrot głowy.

ℭ Esculap. Gdyby sie kto w ielenią skorę vwinął/ nietrzeba mu sie wężow bać/ mozg też ieleni na każde bolenie pomaga. C

ℭ Hali. Mocz ieleni oddala bolenie śledzio ny/ wątroby/ z żołądka y z wnętrza wygania/ á w vszy wkropiony/ wrzody tam goij: serżysko też iego albo mleko naprzećiw trućinie wszelkiey pomoc dawa. D

ℭ Plinius/ Płucza ielenie z gardzielem w dymie vwędzone/ pothym zetrzeć á z miodem pić/ przećiw kaszlowi pomaga: serzysko iego z octem krew zastanawia/ ale ielonka młodego z brzucha wyięte serzysko/ nad wszytki lekarstwa iest. E

ℭ Wonia rogu ieleniego spalonego/ wielką niemoc zastanawia/ takież y popiół z niego z octem á z wodką rożaną zmieszawszy/ na bolenie głowy pomaga. F

ℭ Tenże popioł zęby chwieiące sie vmywaiąc albo naćieraiącz vstanawia y bolenie oddala/ też niezyt w głowie/ y krwią plwanie vzdrawia. G

ℭ Solinus/ Prawy róg ieleni czo sam spadnie/ iest lepszy na lekarstwo niszli lewy/ przeto ieleń zazrząc tego ludziem tak gi kryie iże go nigdy naleść niemogą. H

Damma Lani.

Capitulum 22.

LAni iest zwierzę vietsze niż koza á mnieysze niżli ieleń/ rogi ma wysokie ale nie gałęziste iako v ielenia/ ktorey mięso iest zimne á suche.

Vczynki.

ℭ Albertus/ Łayno tego zwierzęćia z oliwą przyprawione/ włosy mnoży y naprawia. A

ℭ Takież gdyby sobie mąż pomazał członek taiemny gdy ma z panią po wałasku za pasy chodzić/ iuż go zawsze musi milować. B

ℭ Proch pietki iey spaloney wsypany w bolączki ktore zową fistuły/ vzdrawia ie y goij. C

ℭ Żołć też iey z lisiemi strojmi á z pieprzem zmieszawszy/ z białey gorczyce naśieniem/ każdego czo złoty zaważy/ takież miodu ze dwa loty/ vczynić z thego elektwarz y z ieść go część á część D

część w prawey ręce dzierżeć/ gdy kto ma z panią leżeć/ tedy mu syna pocznie bez wątpienia

Dammula Dzika koza.

Capitulum 23.

DZika koza iest zwierzę barzo boiazne ktera sie bronić nie vmie tylko vćiekaiąc/ tylko to iey obrona/ chypkość nog á lekkość członkow/ na miesczach gornych á iadowitych sie kocha/ zioł y trawy lekarstwu służące pożywa/ takież latorośli z drzewek.

Vczynki.

A ℭ Isidorus/ Krew iey iest dobra ku lekarstwu/ bowiem żyły skurczone odmiekcza/ boleść w członkoch vśmierza/ iad z wnętrznośći wyganía.

Cuniculus Krolik.

Capitulum 24.

KRolik iest zwierzę zaiączowi podobne iedno iże mnieysze/ á w ziemnych iamach sie chowa vo polu: tam gdi iakie szkodliwe zwierzę iedne mu z nich zaszkodzi/ tedi wszitey iako tey krzywdy żaluiąc precz sie przenoszą Są też krolikowie domowi thegoż przyrodzenia/ ale czarni abo pstrzy barzo mnożni/ á nie raz sie do roku mnożą.

Vczynki.

ℭ Mięso krolikowe żołądek potwierdza/ żywot odmiekcza/ zwłaszcza ma moc rospuszczać wilkośći/ vryne też pobudza/ onym napożyteczniejsze iest ktorzy ćierpią elephancyią to iest kto mu sie odyma thwarz á narasta iakoby tredem wielkim. A

Daxus vel Taxus.

Jazwiecz.

Capitulum 25.

JAzwiecz iesth zwierzę nogi maiąc iakoby pies ale pysk iakoby świnia/ tłusty barzo na grzbiećie y szeroki/ ośći ma zmieszane więczey białe niż czarne ale na grzbiećie przyczernieysze: chowany barzo bywa krotofilny y przez ludzi barzo tąży/ chrząszczami y inszem hrobactwem żywić/ á gdy niema tedy korzonkami

kami iako inna swinia.

C Albertus piße/ ßmalcz iego barzo pomaga na bolesci nerek / y na wiele innych bolesci wnetrznych.

Hericius Jez.

Capitulum 26.

To zwierzątko Jez iest oscisté gdi sie zwinie j osciami zamknie/ zadney sie nieprzespiecznosci nieboij : ten na grzbiecie owoce do domu znaßa á gdy mu niecżo vpadnie tedy wßytko oirząsa a zasie biezy y nazbiera pelno na osci. tego sie wilk barzo boij j przed nim (vcieka.

Vczynki.

A C Popiol ieża spalone°/ rany odtwarza wyczyscia y osußa.

B C Tlustosc iego/ takieß y wątroba niedopußcża otokowi ani zadney zley wilgosci wnątrz sie rozlewać ani obracząć.

C C Mieso iezowe barzo zolądek potwierdza/ żywot odtwarza/ vryne pobudza : własna ie° moc iest rospuszczać á zasie wysußać

C Tym czo są sprawieni ku tredowej niemocy albo elephancijey/ iezowe° miesa dobrze im (pozywać. D

Lepus Zaiącz.

Capitulum 27.

ZAiąc miedzy zwierzety iesth barzo subtelny boiazliwy á mdly/ nogi zadnie ma dlusze niż przet nie/ á dla te° ku gorze pretczej nißli z gori bieży: tak samcy iako y samice rodzą czasu swego/ a tego chczą iż zaiąc iednego roku będzie samcem a drugiego samicą przeto tez ich rodzay iest barzo plodny.

Vczynki.

Zaiecze mieso iest suche/ grubą krew rodzi wßakoż lepße iesth nißli kozie albo kozlowe / á przeto tlustobrzuchom dobrze ie iesc ktorzi chcą (schudnąć. A

C Krew ie° wyciera sukno/ á po (sußy być. B

piol z glowy iego na opadnienie wlosow pomaga gdy z niedzwiedziem sadlem emplastr

C Mozg ie° pieczony iest prze- (przyklada. C

ciw drzeniu ktore z suchych niemocy pochodzi dziegna tez dzieciece leczy/ y drzenie sercza od-

C Ma tez te wlosnosc iż po nim [illegible] (dala. D

y rychlo

by rychlo rostą/ á nie zdrowe bez bolenia wy-

E Serzysko iego iest nad inße le- (padaią. pße/ gdy ie kto z octem pije / pomaga naprzeciw wielkiey niemocy/ takież z drijakwią á z octem iest dobre przeciw iadom y trucimie.

F C Mieso tez iego pieczone/ pomaga boleniu wnetrza/ y zolądkowi barzo zdrowe.

G C Wnuße iego dobrze trzymać nogi tym ktorzy lamanie maią/ abo w stawiech bolenie

H C Serzysko iego niewiastam na cyce przykladać gdy sie mleko w nich zsiada.

I C Tez gdz ie pije/ miesieczną niemoc zasta- (nawia.

Lupus Wilk.

Capitulum 28.

WIlka drugdzie dzikim psem zową/ bowiem iemu postawą y wyciem podobien/ ten kiedy pierwej człowieka obaczy/ glos iemu odeymuie/ á tedy okrutnieyßy bywa/ ale gdy go pierwey obaczą thedy tez moc y srogosc traci á vciekać niemoże/ cierpi dlugo glod/ ale gdy sie przeposci rad dobrze sniada czo ma na trzy dni dosić : mozg v niego z xiezycem roscie y vmnieyßa sie : przed okiem iego wyslupionym domowe zwierzeta vciekaią

C Serce ie° vsußone dobrze chować na lekarstwa i o/ maite/ bo proch iego w piciu pomaga na wielką niemoc. A

C Proch z wątroby v sußonej z winem pijąc na wßytki wnetrzne niemocy pomaga. B

C Mieso iego pieczone fantastikom dobrze iesc : sadlo iego y zolc tak iako y psia pomaga. C

Gnoy wilczy takieß y krew na kolike barzo pomaga : ząb iego y paznokty dla chorych oczu dobrze nosić. D

Mustela Lasicza.

Capitulum 29.

IEst to zwierze lasicza malego ciala ale wielkiej smialosci y chytrosci/ thak iż z wężmi i z bazylißki walczi/ á kiedy sie ma z nimi potykać tedy polney ruty pożywa ktorą tez y dzieci swe gdy ie vmarle naydzie/ ożywia : dzieci tez swoie mlode z miestcza na miestce przenosi aby ich nienaleziono.

Vczynki.

C Vkąßenie lasice iesth iadowite á bolące/ na to pomaga emplastr z czosnku á z cebule z figą niedostalą slukßy. A

C Popiol lasice spaloney ze krwią iey/ na trąd wielki elephancyią pomaga/ tenże popiol z woskiem iarzecym bolenie w ramionach od B

C Krew lasice z babką/ lamanie w- (dala. C

nogach oddala/ popiol tez iej z wodą pijąc/ ßalonym rozum naprawia.

Vrsus Niedźwie

Capitulum 30.

NIedzwiedz iest zwierze grube á srogie/glowe ma barzo mdłą/ale wßytka moc iego iest w pleczach á w biodrach/ przeto też na zadnie nogi sie wspina y chodzi: Niedzwiedzie gdy chczą plod mieć/ iakoby ludzie z sobą legaią á nie tak iako inße zwierzeta to czynią nawiecey zimie okolo god gdy też na tlustßy bywaią.

Vczynki.

A ¶ Mieso Niedzwiedzie dla wielkiey lipkosci niestrawne barzo iest y zle tuczy/ przeto wiecey sie ku lekarstwu nißli ku pokarmowi godzi.

B ¶ Zołć ie° ciepla iest á sucha/ na wielką niemoc pomaga/ale ią trzeba zdzbłem z skorki od watroby odeymowáć/ á thakże sußyć/ moc iey trwa do dwu lath.

C ¶ Thez zołć z welną zmießana á na pepek dzieciecziu polożona/ zapiekły żywot odmiekcza

D ¶ Eusculapius / Oczy niedzwiedzie wyłuvione á na lewe ramie czlowiekowi przywiązane quartane vlecząią.

…enna/ Sadło niedzwiedzie na par… …niego oblazłe wlosy porastaią.

… mieć czarne brwi/ sadłem ie pomazuią / ale oczu od niego thrzeba strzedz by nie oslnęla bo ym iest barzo niezdro

F ¶ Też sadło iako y zołć wßytkie zapie(we. klosci odmiekcza.

Vulpis Lis albo Lißka.

Capitulum 31.

WEst to zwierze lißka albo lis barzo chytre/ ośi i ma gesthe á cieple/ ogon miąßy: gonią lisa á nie dla mięsa ale dla skory/ bo mięso niczemu sie niegodzi abowiem iesth smierdzące zwłaßcza z geby: rad thez lis vchwyći czo mu sie nagodzi zwłaßcza kogo może zmoc iako kury y inße/ ale gdy sie na czudze zdrowie nasadza rad sam ku sidłu przychadza A

¶ Constantinus piße/ Gdi na lisa glod przichodzi tedy sie zdechłym vczyni/ y wzwaliwßy sie leży gebe odtworzywßy á ozor wywiesiwßi tedy ptacy smrodliwy duch z iego geby czuiące B

iak…

iako ku scierwu do geby przilatai, y tak że on za nogi chwyta y pożera.

Vczynki.

A ¶ Oliwa gdyby w niey lißke vwarzono/ od miekcza wßytki zatwardziałosci artetiki w cz(łonkoch.

B ¶ Takież y w wodzie vwarzywßy ią/ tlustosc zebrawßy/ dobra iest na bolenie w stawiech.

C ¶ Sadło iey z oleykiem kosaczowym spußczone/ bolenie zebow y vßu oddala.

D ¶ Płucza iey vsußone zstarwßy piiąc/ na dychawice barzo pomagaią.

E ¶ Iaycza lisie są barzo gorące y wilgothne pomagaią na kurcz/ y na paraliż/ y żyły skurczone odmiekczaią.

G ¶ Azwłaßcza z winem kto ie piie/ zapalaią ku nabożeństwu do młodey paniey.

Talpa Kret.

Capitulum 32.

KRet iesth zwierze czarne á wiecznie slepe/ vstawi… znie w ziemi mießka/ korzonkami sie żywi/ przeto thez zie(mie kopa y wzgorę wyrzuca

Vczynki.

☞ Proch kreta spalonego z białkiem zmie…wßy przykladać na trąd/ iest barzo dobre le(karstwo.

¶ Krew też iego na głowę obli…ą dla porußenia dobrze iest pomazować.

…ctor piße/ Popiol krethowy dobry sypać n… …y/ bo wßitke zagniłosć wy…zisćia i goi

¶ … też kreta przyłoży na ranę niedzwia… D dk… …ąd wyciąga y vzdrawi…

…aceta Jaßczorka.

Capitulum 33.

KObak iest Jaßczorka o czworu nog/ogon i iezyk wężowi podobny/farby zieloney/pod brzuchem żołtey/pamiećci nie ma/ przeto też iaycza iei leda gdzie porzuczone/samy sie legą/na lekarstwo iest barzo dobra / á ktora ma wiecey pstrocin/to nalepßa. A

¶ Krew iey wzrok potwierdza : gnoy też iey z białkiem zmießany na bielmo pomaga/ i na swierzbienie oczu/ takież wzrok czyści y barwę dobrą dawa/ włosom pod pachą rość niedopu(szcza. B

¶ Mieso iaßczorcze iadowite iest i mo…rzące/ á ktoby z niego pil/ miecza sie mu bolączki w…zyk/swierzb/bolenie głowy/ y oczu zac(mienie.

Rana Zaba.

Capitulum 34.

NIße Isidorus iż żaby są rozmaite/ Iedny wodne/ Drugie błotne/ Drugie lesne czo sie wchwascie chowaią/ Drugie są zielone á namnieyße na lisciech

na liściech drzewnych śiadaigce / á kthore śie czerwienią to nąiadowitße ſą: Sierpnia xie zycza zaba zadna geby odtworzyć niemoze ku iedzeniu ani ku piciu / tak iż y laską trudno iey gebe rozedrzeć.

Vczynki.

A ☞ Popiol zaby w garnczu zywo ſpaloney z miodem zmießawßy albo z ſmolą mieſką / na kyſey glowie włoſy rodzi.

B ¶ Też iucha zaby na miſce warzoney / na kaßel pomaga.

C ¶ Robaki ktore śie w człowiecze rodzą / żabią zolcią zatraczaią.

D ¶ Też popiol z żabiey zolci / na zimnice dob

E ☞ Też popiol ſpaloney żaby krew (rze pic. zaſtanawia na rane wſypany.

¶ Pomaga thez bolączkam na zylach albo ſtawiech / gdy z nim prz... a.

¶ Zaba z ſolą á z oleiem ... trąd ieſt lekarſtwo / á iedzenie iey hrobaki ... wite zabija.

¶ Na bolenie zebow woda ... ej żaby wa rzoney dobrze vſta wymywać / t... oleſć prze

¶ Mieſo zaby czo na opoce mie... ſtawa. zwłaßcza ſadło iey / zeby łaczno wy...

¶ Też zwierzete gdy ią iedzą / tedy ... eby (z... a.

Scorpio Niedzwiadek

Capitulum 35.

NIedzwiadek ieſt hrob... k ziemny postawę ma łagodną iakoby dziewczą / ale w ogonie ma iadowite zadło ktorym zatnie y iad wpuści.

¶ Gdy czło... wieka vkąſi / ſe

karſtwo ieſt popiol ie° ſpalonego pić z winem drudzy powiedaią ize ſamego ſtłukßy na rane przyłożyć / to iad wyciąga.

¶ Palladius piße / Iż gdi niekielo niedzwia dkow w pośrzod domu ſpali / tedy drudzy wßyczy z domu vciekaią. E

¶ Auicenna / Slina człowieka czczego nie dzwiadki zabija: rzodkiew tha niedzwiadkom ieſt przeciwna / tak iż gdiby kto nań iey włożył tedy vmiera / też woda z niey takież zabija. D

¶ Gdy kto iie rzodkiew / tego dnia niedzwia dek choćby go vkąſil / nicz mu nießkodzi. E

Leo Lew.

Capitulum 36.

Z Greczkiego iezyka Lew wykłada śie iakoby krol abo xiąże / abowiem nad inße zwierzęta ieſt namężnieyßy / mocny / wſpaniły / ßczodry y też ſwiebodny: ten ſpi oczu nie zatwieraiąc / na gorach śie rad chowa: á gdy go łowcy śledzą / tedi ogonem ſtopy ſwe zamiata dla zamylenia oſlady. Lwicza pierwßym porodem pięcioro dzieci miewa / powtore czworo / takze zawße iednym mniey / aże na oſtatek iedno maiąc / iuż daley niepłodna bywa.

Vczynki.

¶ Mieſo Lwowe nad inße ieſt goretße / be / á ku ſtrawieniu trudne / kto go pozywa ni w zywocie boleſć y morzenie.

¶ Euſculap. Lwowe mieſo ßalon...

taſtikom pomaga / boleniu vßu y inßym a... wnym niedoſtatkom.

C ¶ Siedzącemu na ſkorze Lwiey / zaſtanawia śie flux emorrois.

D ¶ Loiem z nyrekiego kto śie pomaże / vciekaią przed nim wilczy.

E ¶ Tłuſtość Lwowa miedzy inßemi nagoretßa ieſt / przeto thez bolączki twarde odmiękcza

F ¶ Też z rozaną wodką albo z (y odtwiera. oleykiem zmießany / ſkore na twarzy od wiatru y od wßelkiego vrazu zachowawa / ogorzeline ſpądza / á czudność przywracza.

G ¶ Taż tłuſtość z rozaną wodką / ogorzeline vſtawiczną ſpądza.

H ¶ Też kropienie iey z winem / kazdą iadowitą rzecz wypądza.

I ☞ Zolcią iego gdy oczy mażą / wzrok przyw

K ¶ Proch i ſercza w pokarmie biorąc (racza. quartane oddala.

Koniecz o Zwierzetach.

Trzeci Rodział o Ptakoch rozmaitych

Naprzod o Orle.

Aquila Orzeł.

Capitulum 37.

ORzeł miedzy pthaki ieſt namężnieyßy y naſwiebodniejßy / przetho thez krolem ptaßym ieſt wezwan: śiedli śie na drzewie barzo wyſokim / na ktore zadna ßkodliwa beſtia wleść niemoże: dzieci ſwoich barzo broni á nigdy nieopußcza / aże kiedy śie ſamy bronić mogą / á gdyby mu ie kto chciał zebrać / dziwna śmiałością broni: wzrok ma barzo oſtri tak iże też w ſłońce śmiele może wezrzeć / na czo też dzieci ſwoie z młodu zwyczaią / oczyma ie ku ſłończu nogą za ßyię podnoßąc / á kthoreby śie patrzenia broniło oczy odwraczaiąc / tedy ie z gniazda wyrzucza iako nie godne rodu ſwego

¶ Gdy śie iuż Orzeł zſtarzeie tak iż patrzyć nie m...

niemoże/tedy czo nawyssżey pod obloki wzlata/ á gorączością sloneczną sobie oczy wyczyścia/ potym latając nagle/ w wodzie czo nanizniejszey sie zanarza/ zatym na gniazdo leci miedzy dzieci swe dorosłe/ także leży iakoby w gorączce/ w tymże sie poci aż z niego wszythko pierze stare opada/ gdzież wiec dzieci iego żywią go aż zasie moc weżmie/ á w tim zasie od(mlodnie.

Vczynki.

A ¶ Żołć orlowa oczom ćiekącym albo oparzistym pomaga.

B ☞ Mozg orlowy á żołć z miodem iarzecim zmieszany/ iasność wzroku przywracza oczi po

C ¶ Tenże mozg z winem zmiesza/ (mazuiące.ny iakoby ze trzy łyszki dobre/ na krolewską niemoc pomaga.

D ¶ Nogi orlowe z vdow wyrwane/ na bolenie biodr pomagaią/ prawą nogę na prawą biodre przywiązawszy/ á lewą takież na lewą

Accipiter Jastrząb.

Capitulum 38.

Zwyraki iest rodzay Jastrzębow/ miedzy ktoremi tez i krogulcza policzaią: Ten ptak rychło sie okroci á chce być roskosznie chowan: pierwszego roku mało może ku chwytaniu/ trzećiego nalepszy bywa/ chleb iemu iest trućina/ na gorach sie wysokich rad siedli/ dzieći iego bywaią dobrze tłuste y dobrego miesa/ sercem ptaszym ktorego vchwyći radsie karmi Piszą ten iego obyczay/ gdi noc przychodzi/ chwyta ptaka ktory mu sie nagodzi/ á przez czałą noc pod nogą gi trzyma/ potymże przed wschodm słończa zdrowo wypuszcza á insze° sobie szuka na śniadanie/ á choćiaby mu sie onże pierwszy trafił/ tedy iemu dawa pokoy.

Vczynki.

A ☞ Jasthrząb w rożaney wodce vwarzony/ na wszytki niedostatki oczu pomaga/ gdi tą wodą wymywa: thakież y gnoy iego z miodem iarzecym przykładaiąc/ tez bielma z oczu spę-

dza/ á wzrok przywracza.

¶ Sadło tez iastrzębie z oliwą stłuczone na oczy ... mazuiąc/ zaćmienie oczu oddala. B

Falco Sokol.

Capitulum 39.

Sokol iest ptak wzrok maiąci ostry/ w lataniu barzo gwałtowny/ moc iego wszytka w piersiach á w skrzydłach/ iá przeto gdy go maią na iakie go ptaka puscić/ musi go nie rychło vkazać aż troche odeydzie/ aby sokol tim pretcey za nim lecząc z onego zapędzenia tym moczniey vderzył piersiami.

Vczynki.

¶ Albertus pisze/ Gdyby sokol niemogł kay na zrzućić/ tedy mu dać z ieść żołć kogutową albo warzone białe slimaki. A

¶ Zasie kiedyby sokol barzo miał laxe/ dayże mu troche pić soku bielonowe°/ á gębę mu w nim rozmaczay. B

¶ Gdyby mu sie złamała kość w nodze albo w skrzydle/ obwiążże mu aloe ćiepło przyłożywszy/ á nieruszay tak przez dzień y przez noc. C

¶ Też na to vwarzywszy w oczcie gnoy ku-

rzego

rzego okładanie mu gęsto ać eplo obwiezuiąc.

C ¶ Na toż zawiń troche aloe z prochem opichowym miedzy sercza małych ptakow/ dayże (mu z ieść.

Anas Kaczor.

Capitulum 40.

Kaczka albo kaczor iest ptak domowy wietszo kura/ samcza po szyi poznać bo są na nim pierze zielone iakoby obyczyk iaki: iest ptak barzo nieczysty thak iż też gdy sie dwa o iedne kaczkę zwadzą/ tak długo sie z niej zwalaią aże ią vmorzą: kaczęta iako skoro sie z iaia wylęgą/ hnet biegaią/ tak iże by im thez matka zdechła tedy ony samy sie pożywić mogą: Kaczka na piersiach tilko smaczna á na szyi: mięso iey rychło obrzydzi sie dla zbytnich wilkości/ wszakoż tuczy wiecez niż kurze.

Vczynki.

A ¶ Plinius/ Krew kaczorowa biegunkę zasta

B ☞ Dziwną o niey rzecz powieda/ (nawiaią/ kiedy kaczkę na żywot przyłoży czasu morzenia/ tedy niemoc odchodzi á kaczka zdycha.

C ¶ Auicenna/ Kaczka goretsza iest nad insze

bydło domowe/ á mienią tak iż zaziębłą rzecz zagrzewa á gorączą zaziębia.

¶ Głos naprawia/ spermę mnoży/ á w gamratowaniu trwałość dawa.

¶ Sadło kacze niewymownie bolenie każde (vśmierza.

Anser Gąsior albo gęś.

Capitulum 41.

Gęsi są dwoiakie/ iedny dzikie/ drugie domowe: Dzikie wszytki iednakiey barwy/ w lataniu tak sie kochaią iż tilko gdy ieść chcą tedy siadaią/ przeto tez nigdy nie spią ale we dnie y wieczor lataią: Domowe zasie wolą sie paść albo odpoczywać niszli lathać/ á niemasz żadnego zwierzęćia kthoreby rychley człowieka zawietrzyło: Dzika gęś thak długo trwa iż thez nos wszytek sobie aż do samych oczu przygryza/ á mienią iż do pięći lat żywa (może być.

Vczynki.

¶ Mięso gęsie ku strawieniu trudne iest: A
Sadło gęsie każdą zatwardziałość odmiękcza rospadłe rany na wargach y na twarzy goi:

Takież y zsiadanie nog albo twarzi od zimna to wßythko czyni dla słodkiey tłustości swoiey: wßytko też bolenie w vßu vśmierza/ á gdy go z sokiem cebulnym w vcho wpuści/ tedy wodę z niego wypędza/ á zwłaßcza na bolenie maci ce niewiastam pomaga.

Gallus Kur.

Albo Kogut.

Capitulum 42.

Jest ptak domowy Kur albo Kogut/ kthorego telko sam° Lew sie boij: Jest ptak ludziem towarzyski/ kthory srzod noczy swoim spiewaniem ludzi ku pracy pobudza/ á zasie czuiące pocießa kiedy godziny dnia przyßłego spiewaniem przepowieda: przetho też rzeczon iest poseł dniow/ ktory godziny noczne rozlicza/ á głos napominaiący vypußcza á gdy ma spiewać skrzydłami sie bije aby był ku spiewaniu ochotnieyßy.

Vczynki.

A ¶ Mięso kogucie grubße ku strawieniu nißli kokoße/ przeto nalepßy są młodzi czo ießcze nie spiewaią/ albo barzo starzy bo tacy subtelnieyße mięso maią ku iedzeniu.

¶ Jajcza kogucie dobre ku iedzeniu/ bo hnet sie ztrawią y dobrą krew mnożą. B

¶ Jucha z kura pomaga kiedy żołądek dla wiatrow w nim zamkniony boli. C

¶ Też iucha z kura starego z paprotką iz hanyżem na kolike pomaga. D

¶ Mozg iego z winem wypity/ wßytkie morzenia oddala/ y wiele inßych dziwnych rzeczy E

¶ Na dychawice barzo dobre/ vtu (czyni, F czywßy kura starego/ y dać go gonić aże sie vkona/ potym zkięwßy mu ßyje wywnetrzyć/ á natkawßy weń pełno soli zaßyć/ także warzyć w dziesiąci kwarth vodi bez vskipienia/ aże do dwu kwart wywre/ á pije to ciepło po troße na noc y w zaran/ pomaga na dichawice/ drżeniu y boleniu stawow/ y wiele inßym niemoczam/ To piße Eusculapius.

Gallina Kokoß.

Capitulum 43.

Zona kogutowa Kokoß albo kwoczka/ ktora mu iayecza niesie przez wßytek rok/ wyiąwßy dwa xiężicza gdy słońce stawa. Kokoß kiedy swoich iaiecz niewyleże tedy niemocy swoie miewa/ przeto każdaby rada nasiedziała. Jaiecz pod kokoß nalepiey sadzić w lichwie nie dawniey ani poznjey zniesione/ iedno [illegible] o dziesiąci dni/ [illegible] starße abo nowße pospolicie sie kazą á iednak lecie rychley kokoß kurczęta wyleże ni (ßli zimie.

Vczynki.

A ¶ Ku iedzeniu lepßa iest kokoß kthora ießcze nie niesie nißli stara/ mięso też iey głos czyści.

B ☞ Sadło kur młodich więcey zagrzewa nißli starych/ á kokoßy nie tak ciepły/ wßakoż na twardość ięzyka pomaga.

C ¶ Vątroba kokoßa iako y kacza nalepßa iest w niey samey.

D ¶ Mozg też kokoßy zastanawia krew z nosa ktora z zatkania mozgu przychadza.

E ¶ Sadło też kokoße krosty z oczu spędza/ á gnoy iey na nozrze przykładany/ węgry vma (rza.

F ¶ Kolana też kokoße z nogami spo lem w rosole vwarzywßy/ na bolenie ßyje pomagaią z oliwą á z occtem stłuczone przykła (daiąc.

tedy w pępku zależe mu sie kamień/ ktory gdy pocznie rość iuż on kur nigdy nie pije/ á ktoby gi przy sobie nosił/ tedy mu sie picia chcieć nie będzie/ zową ten kamień Electorius.

Vczynki. A

¶ Kapłunie mięso/ między inßemi ptaki iest nalepße y namocznieyße/ krew dobrą mnożą. B

¶ Gdy kapłuna żywego rozdarwßy na (ce. iakiezkolwiek iadowite vkąßenie przykłada/ tedy wßytek iad wyciąga gdy to często działaią. C

¶ Mozg kapłuni nad inße mozgi nalepßy gdy gi kto z winem pije/ każdi flux zastanawia

¶ Skore twardą w iego pępku gdi vsußywßy á ztarwßy z winem kto pije/ żołądek naprawia.

¶ Jucha z kapłuna za lekarstwo bra (wia. na/ żywot odmiękcza/ y wßytki wilkości a zwłaßcza kolerę wygania.

☞ Pomaga też na zimnice czo sie tedy owe dy przydawa/ y na inne czesne niemocy/ thież na odymanie żołądka/ y na wßythkie bolenia

¶ Żołć kapłunia na oparzyste y (stawow. G ciekące oczy barzo dobra iest.

¶ Też na zaćmienie y na zatwardzenie po- H (świeków.

Capo Kapłun.

Capitulum 44.

Jest kogut klesniony kapłun rychley vtyje abowiem sie niewibiega ani wyspiewa: niczemu sie nie godzi telko do kuchnie. Powiedaią tak Gdyby koguta we trzy lata vklesnił/ potym dał mu rość do siedmi lat

Galline oua.

Kokoße iayecza.

Capitulum 45.

Jayecza kokoße á kuropatwie nad inße są nalepße/ á po nich kacze/ aczkolwiek nie dobrą krew mnożą/ ale iayecza inßych ptakow tak małych iako y wielkich na karmią nie są godne/ tylko ku lekarstwu: gęsie też iayecza rychło obrzydną á z vst długo śmierdzą/ á le ony dwoie przerzeczone/ y sperme mnożą y ku niewiastam pobudzaią. Żołthek iaieczny iest śrzedniego zagrewania/ przeto sie thież nie tak rychło strawi/ á krew z niego nie iest tak dobra iako z białku: potrzeba aby na lekarstwa świeże iayecza były/ bo stare nie są takiey mocy.

Vczynki.

A ☞ Białek iaieczny kładą w lekarſtwa na każde bolenie gdzie nie trzeba gnoienia / iako na oczy albo bolączki łona albo też ſiedzenia/ thez na każde rany podsłownie.
B ℂ Pomaga też białek na ſparzeline ognia albo vkropu/ maczaiąc w nim wełnę przykła-
C ℂ Żołtek lepak pieczony albo vwarzo- (dać.
ny może mieſzać w lekarſtwa wyſuſzaiące/ takież y na wrzody zapalone.
D ℂ Na ſparzeline vczynić emplaſtr z żołtkow nowych/ z rożanym oleykiem/ z woskiem iarzecym/ z łoiem baranim.
E ℂ Też na to pomaga białek nowych iaiec z wodką babczaną y z wodką bani.
F ℂ Rabi. Jaycza świeże czyſtą ſą karmią á w krew ſie rychło obraczaią/ á żołtek wnich naleþſzy ieſt/ ale iaycza twardo pieczone ieſth karmia gruba á liyka.
G ☞ Jaycza thez barzo pomagaią mężom ku gamratowaniu zwłaſzcza cebulę á rzepę przy
H ℂ Euſcalap. Jaie kokoſze na (tym iadać.
każdy bol oczu pomaga/ ſam też białek w oczy wpuſzczony/ ſiepanie vſpokaia.
I ℂ Czałe iaie vpalone z winem albo z octem wypiwſzy/ wſzytkie ciekączki zaſtanawia.
K ℂ Pięć żołtkow iaiecznych z trzema dobremi łyſzkomia wina wypić/ pomaga krwawą biegunkę maiącym.
L ℂ To iayczam poſpolita iże białek chłodzi/ á żołtek zagrzewa.
M ℂ Wroble iaycza miedzy inſzemi nalepiey (ſtroią.

Ciconia Bocian.

Capitulum 46.

Bocian ieſt ptak lutoſciwy/ bo gdy ſtharym bocianom ſkrzydła wypadaią/ thedy młodſzi żywią ie y zagrzewa ią tak długo aż ich ſkrzydła moc wezmą: á iaką on pilnoſć ma dzieci chowaiąc/ to iemu też zaſie dzieci gdy ſie zſtarzeie/ oddawaią. Stanu thez małżeńſkiego miedzy ſobą pilno ſtrzegą/ bo gdyby mu ſamicza do inſzego vſtąpiła/ thedy ſamiec poczuwſzy to gdy przyleci/ noſem ią na

obie ſtronie przebija / przeto gdy ſie to ſamicy przyda/ natychmiaſt do ciekącey wody leci y o- (mywa ſie.

Vczynki.

☞ Kto młodego bociana ije/ themu oczy do roku ciecz nie będą ani boleć. A
ℂ Pępek bociani przeciw każdemu iadowi pomaga/ á pijąc gi z winem/ na rozmaite niemocy ieſt lekarſtwo. B
ℂ Gnoj bociani z wodą pijąc/ na wielką niemoc pomaga. Jeſt też drugi bocianow rodzay/ na grzbiecie wſzytek czarny á pod brzuchem troche białaſy/ ale tacy nie lęgą ſię przy ludziech/ ale na bagnach. C

Columbus Gołąb.

Capitulum 47.

Gołąb ieſt ptak barzo chędogi/ żadnego ſcierwu ani plugawey rzeczy niepożywaiący/ tylko ſamo czyſte ziarno: Rodzay ich ieſt rożny/ Jedni ſą czo przez czaſy rok iaycza noſzą kiedi iedno ſą wcieple á karmią też ſłuſzną maią: Drudzy telko lecie/ thy zową dworowe gołębie: Drudzi ſą leſni á dzicy gołąbowie/ á ci ſą mnieyſze niżli domowi. Każdy rodzay gołębiow iaycza ciężko znoſi/ tak iż dziewięć krot oſlnie/ a gdy ſamicza nie rychło znieſie/ tedy ią ſamiec bije. Gołębięta młode lepſze ſą na wioſnę á na ieſień/ lecie albo zimie nietak dobre ku zdrowiu/ abowiem na ony czaſy ziarnem nawięcey żywi.

Vczyn

miewaią: gdy ktoremu towarzyſz iako zginie/ tedy iuż więcey żadnego inſze° nienabywa/ ale ſam tak zoſtanie aże też zginie.

Vczynki.

A ℂ Gołąb zabity na każde iadowite vkąſzenie pomaga gdy ciepło bywa przyłożony.
B ℂ Krew gołębia zwłaſzcza pod ſkrzydły wypuſzczona/ na oczy krwawe barzo pomaga po troſzce wpuſzczaiąc/ pomaga też y na podogrę na bolenie przykładaiąc.
C ℂ Takież cieczenie krwawe z noſa zaſtanawia ktore bywa z napełnienia mozgu.
D ℂ Gnoy gołębi dobry ieſth na bolenie ſtawow/ takież y ku kłociu w bokach/ y na parchy też pomaga.
E ℂ Tenże gnoy świeży każde bolenie rozmiekcza/ á wilgotnoſci złe wyſuſza.

Vczynki.

ℂ Mięſo Grzywacza w oczcie vwarzone/ biegunkę zaſtanawia/ y bolenia wnętrza/ krew też iego na krwawe oczy pomaga. A
☞ Gnoy iego przeciw kamieniowi y boleſci mecherza dobry ieſt z iadſzy iako ieſt bob vielki B
ℂ Tenże gnoy liſzaie goii/ y wrzedzienice czerwone rozrywa przyłożony na wierzch. C
ℂ A gdy gi z miodem á z ſiemieniem lnianem ſiłukſzy/ á z trochą oleiu zmieſza/ na każdą ſparzelinę pomaga. D
ℂ Takież z winem á z octem pijąc/ iadowite trudy wypądza. E

Palumbus Grzywacz.

Capitulum 48.

Grzywacz ieſth gołąb leſny/ ale wietſzi niżli dziki abo domowy: Ci ptacy z przyrodzenia ſie barzo miłuią / a wſzakoż o gniazda ſpoſem z ſobą walczą á ſobie ie odeymuią: dwa kroć tylko do roku po parze dzieci

Turtur Sinogarlicza.

Capitulum 49.

Sinogarlicza ieſt ptak ſzary gołębia mnieyſzy/ czyſtoſć tak miłuiący iż gdy raz ſwe° towarzyſza ſtraci/ iuż nigdy żadnym inſzym ſie nie... cia: w leſie rada mi...

ludskiego towarzistwa sie strzeze: na zime niektore w cieple strony zalataig/ niektore zostaig czo ku zachowaniu miestce mogg miec/ abowiem we pniach sprochnialych abo wdupioch oskubßy sie z pierza tam sie kryja/ aze zasie na wiosne wylataig: ten ptaßek zadnemu inßemu nießkodzi/ á od inßych krzywde skromno cierpi/ zywi sie ziarnem albo owocem drzewnym (iako y grzywacz) zywie tez do pietnascie lat (iako y golgb) gdy iey nie zabija.

Trzy kroc przez lato plod miewa/ á pospolicie po trzy iajcza znosi/ale tilko pare wylega

Kto chce rychlo sinogarlice vtuczyc thedy ig trzeba wciemnem mießkaniu chouac á nie czesto v nich bywac.

Vczynki.

A Krew sinogarlice ciepla/ pomaga przeciw boleniu w vßu/pomaga tez na oczy krwawe/zwlaßcza krew z prawego skrzydla.

B Takiez y gnoy iey/bielmo na oczu wycienczа y spgdza.

Pauo Paw.

Capitulum 50.

Paw iest ptak czudny á czudnosc miluigczy/ na ßyi y na piersiach ma piorka ßafirowey barwy/ogon ma dlugi/ ktory gdy nań kto patrzy dziwuigc sie,roztacza/ ale gdy sie niechce dziwowac tedi zasie kryie/takiez gdi na swe nogi wezrzy/ogon spußcza.

W nocy gdy oczuci á czudnosci swey dla ciemnosci oglgdac niemoze/tedy ßpetnie krzyczy przeleknqwßy sie á mniemaigc zeby czudnosc swg stracil: krzykiem tez swoim weze j wßytki iadowite hrobaki zagania á gdy wzgore wzlata/znamie dawa deßczu przyßlego: samicza az po trzecim roku dzieci miewa/ ktorey iayeza gdy samiec naydzie wypija/ y dzieci tez swych znac niechce/aze czudnosc pierza swego na [illegible] vobaczi to dla zawisci á wzgardzenia dziala.

Vczynki.

Zolc pawia iako y kaplunia na zakrwawienie oczu pomaga/ thez na zacmienie albo na zatwardzialosc powiekow. A

Mieso ieo twarde iest ku strawieniu/ przetoz nie rychlo vwre ani sie zasmierdnie. B

Gnoy tez iego bolenie wgoleniach przylozony oddala.

Passer Wrobl.

Capitulum. 51.

Wrobl iest dwoiaki/ieden domowy drugi tr[illegible]inny: ten miedzy inßemi ptaki iesth nagorgtßy/czokolwiek z ije hnet strawi/ przetho thez y gnoy

Skowronek iest ptaßek maly na glowie ma czubek ale nie wielki/ miedzi ptaki polnemi y lesnemi napierwey ku wiosnie spiewac poczina/siedzac na ziemi rzadko spiewa/ ale wysszey wzgore wzlataigc rozliczne spiewanie wythwarza/ á ku dolu iako kamień zlatha spiewaigc: gdy thez skowronek spiewa thedy dzień pogodny bywa/bo chmurnego czasu zawße milczy.

Vczynki.

A Mieso skowronkowe zywot zatwierdza/ ale iucha z niego zywot odmiekcza j odtwarza

Noctua Sowa.

Capitulum 57.

Ptak ten iesth sowiego rodu na kostelech albo na murowanym budowaniu mießka rad/czasem tez y z lampy wypija oley/ w nocy sobie pozywienia ßuka/ kawkam/ golebiom y wroblom iayecza wypija/ aczkolwiek y myßy chwyta w nocy gdzie moze/ przeto tez kawki na nie walczg/ á gdzie mogg iayecza iey tez we dnie wypiiaig/ á gdy samey iako mogg pozyc/ tedy ig oskubg/ y wßytcy inni ptaci w nienawisci ig maig.

Vczynki.

Krew tey sowki barzo pomaga na dychawice/ takiez iucha y mieso z niey. A

Serce tey sowki gdy kto przyklozy niewiescie spigcey do boku lewego/ thedy sama na sie powie czokolwiek vczynila. B

Nogi tey sowki spaliwßy z babkg/ tedy on proch weze wypadza posypuigc gdziebykolwie. C

Popiol z oczu ich spalonych gdyby (byly) z bialkiem zmießawßy w oczy wpuscil/ tedy wzrok naprawia. D

Tenze tez popiol ßalonym pomaga glowe pomazuigc. E

Hirundo Jaskolka.

Capitulum 58.

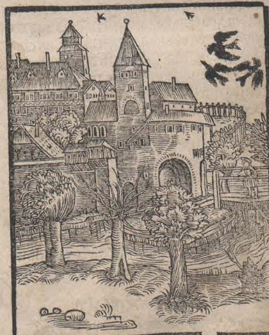

Jaskolek iest rodzay nie ieden/ niektore s[illegible]o sie w domiech legg/ ty sg czarne a pod garlem trochg czyrwone. Drugie sie przy blonach w okniech sidlg/ ty sg

ży są też czarne á pod brzuchem prawie białe. Drugie sie lęgą w skałach albo w gorach przi krych/ á ty zową grzebiosuchy: aczkolwiek też rodzaie rożne są wpostawie y w wielkości/ wszakoż wszytki iednę naturę maią. Jaskołki do roku dwoie iayca miewaią/ ale pirwsze iż barzo rane bywaią/ częstho sie od zymna psuią/ ale wtore ty dochodzą y wylęgaią sie. Mała iest w ciele iaskołka/ ale w sprawach swoich misterna/ tho sie vkazuie w budowaniu gniazda/ Gdy zdzebłko błothem oblepiwszy iedno na drugie przylepia/ a na skrzydłach wadę nosi/ ktorą pokrapia aby sie dobrze trzymało. Jesth też ptaszek czuyny/ bo iako skoro świtać poczyna/ tedy ona śpiewa/ á ludzie ku pracy obudza. Gdyby iaskołceciu oczy były wyięte/ tedy zasie drugie narastaią/ á tho czynią stare iaskołki zielem Czelidonią im na oczy przykładaiącz. a przeto iaskołki iego ziela moc oczom barzo pożyteczną ludzom vkazały.

Vczynki.

A ℭ Gdyby ktho iaskołkę rozdarł na zchodzie pierwszego rzeżycza po wylężeniu/ tedy w nim naydzie dwa kamyki/ ieden ku dobremu a drugi ku złemu iako na czary/ á iaskolęto ktore kamień ma po tym poznać ieśli sie do dziury w gniazdzie gębą obracza/ bowiem tho ktore kamień ma nie nosi/ zadkiem sie ku dziurze obraca.

B ℭ Tenże kamyk zawiązany w skorze wołowey albo w ieleniey/ wielką niemoc odeyma gdi na lewym ramieniu cierpiącemu przywiężują.

C ☞ popioł iaskołek spalonych z miodem zmieszawszy/ na zaćmienie wzroku pomaga oczi pomazuiąc/ takież na ślinogorz y na bolenie w gardle/ y wargi suche leczy. serce tey takież czyni proch iego z winem piiąc.

D ℭ Gnoy iaskołczy bielmo z oczu spądza/ ale na oczy zdrowe niedobry iest: tenże gnoy vwarzony z winem piiąc/ iest przeciwko vkąszeniu psa wściekłego.

Grus Zoraw.

Capitulum 59.

WSpaniły iest ptak Zoraw á dobrze baczny/ bo gdi one lecżą/ wodza sobie obieraią ktoremu są posłuszni/ tenże thez gdi drudzy śpią á głowy pod skrzidła skryią/ sam czuie podniowszy głowę á kamyk w nodze trzymaiąc/ tak iże gdyby począł spać thedy mu kamyk wypada/ á on zatym hnet przeczucza: á gdyby na nie iaka trwoga przyszła/ thedy on czuyny wszytki krzykiem swoim przebudza/ a te strażą rzędem po sobie miewaia/ takież gdy ku pastwie na zimę zlecżą/ tedy wodz ich podniesioną głową pilno strzeże aże sie drudzy naiedzą: czasem też sami z sobą walczą rota na rotę/ tak barzo iż ie też rękami może pochwytać.

Vczynki.

☞ Mięso żorawie iesth grube á thrudne ku strawieniu/ a czyni krew y wilkość z melankoliey w człowiecze. A

ℭ A przeto kto chce żorawia ieść/ ma go zabiwszy dzień albo trzy zimie chować/ á lecie nisli gi ma ieść dzień albo dwa. B

ℭ Żołć żorawia iest ciepła y subtelna/ gdi ia kto w nos wpuszcza z wodką bzową/ pomaga od paraliża/ á czyni łektanie ku kichaniu. C

Nocticorax Lelek.

Capitulum 60.

NOcznym krolem zową niektorzy tego ptaka/ iż więcey w nocy lata pastwy szukaiąc/ á kiedyby we dnie latał tediby go drudzi ptacy odarli/ á gdy w nocy lecząc krzyczy

czy tedy śmierć człowieczą na onym miesczu opowieda/ ten tak sie słończa chroni iż też dzieki swoie z gniazdem około krza za cieniem obnosi albo obwłoczy bo na słońce patrzyć niemoże/ ale im na ciemnieysza noc tim lepiey vidzi y częściey lata/ ma nos iako kroguiec/ oczy żołte iako sowa/ nogi grube ma á sam czarny iako kruk.

Vczynki.

A ℭ Mięso lelkowe powietrzem zabitym iesth barzo zdrowe.

B ℭ Mozg iego z winem warzony piiącz albo z karmią iedząc/ na bolenie głowy barzo pomaga.

C ℭ Jayca iego ktoby przez trzy dni z winem pił/ tedy mu piiaństwo y opilstwo omierznie.

Pica Sroka.

Capitulum 61.

PTak ten sroka iest biały y czarny/ przyrodzenia ciepłego/ iężyk ma szeroki ktorym thęż y człowiecze słowa wytwarza gdi ie często słycha: gniazdo swoie wnątrz ziemią napełnia dla wiatru zwiemienia/ á z wierzchu ostrem ciernie zakrywa w ktorym dwie dziurze ma/ iedną głowę á drugą ogon wykłada. A

☞ Sroka na to nalepsza iż gdzie sie vsiedli w ogrodzie/ tedy tam pilno strzeże tak iż ktokolwiekby tam wnidz chciał/ tedy go swem rzegotaniem wydawa. B

☞ Tak też chytra/ iże gdy baczy czo w domu śniednego czoby miała wziąć/ pierwey rzegoce ieśliby kto wybieżał aby iey tak pothym bierzącey nie zastał. C

ℭ Mięso sroczat młodych dobre ieść dla naprawienia wzroku/ ale ie trzeba obłupić by rychley vwrzały. D

Vpupa Dudek.

Capitulum 62.

DVdek iest ptak maiąci czub na głowie/ iesth czudny ale smrodliwy á plugawy/ bo w człowieczym łaynie rad pisze/ á śmierdzącym sie gnoiem pastwi: Dzieci iego gdy widzą rodzice swoie stare á zemdlone/ tedy stare pierze wyskubaią z nich á pod skrzydły swoiemi ie zagrzewaią/ na oczy ich dychaią á lekarstwem pomazuią/ aże zasię wzrok y zupełne zdrowie wezmą/ także rodziczom swoim społną posługę oddawaią.

Vczynki.

ℭ Pitagoras/ Gdyby krwią dudkową głowę człowieka śpiącego pomazał/ thedy miewa czarowskie á straszliwe widzenie. A

B Pierze iego włożone na głowę człowieko wi/oddala Sode to iest bolenie głowy.
C Iezyk tez iego zawieszony na tym kto rych ło przepomina/barzo ku pamieci pomaga.

Vultur Sep.

Capitulum 63.

Sep iest ptak czarny á leniwe go latania á to dla wielkości swey/ żywie aż do sta latten ptak aczkolwiek mięsem żiw/ wszakoż sam żadney rzeczy nie zabije/ ale gotowego scierwu czeka/ á przeto też z dalekich stron przilataią gdzie scierw czuią/ a gdy ma być bithwa iaka albo porażka znamienita/ tedi oni za woyskiem lataią: powiedaią iże sie poczynaią sepowie i rodzą telko z poczałowania/ á gdi iuż dzieci ma thedyym zazrzy gdy tłusteią bo sam iest ptak głodny y chudy/ á przeto tym ie tylko karmi czo sam nie zie/ á niżli latać poczną/ z gniazda ie wyrzucza: rad siada y leże sie na wysokich drzewach/ bo mu z ziemie barzo trudno wzlecieć dla cieszkości ciała: á gdy sie iuż sep zstarzeie/ tedi mu sie wierzchni nos pod spod skrzywi iż żadney rzeczy wen wziąć niemoże/ a także sam od głodu zdycha.

Vczynki.

A Wonia sepowych pior spalonych węże z domu wygania.
B Serce ie° w proch vtarte/ ze krwią przez dziesieć dni pijąc/ wielką niemoc oddala.
C Krew iego z sokiem szanty na oczy pusszcza iąc/ wzrok naprawia.
D Sadło iego na bolenie oczu pomaga/ też y bolenie zyk oddala.
E Podkurzanie gnoiu sepiego wywodzi sekundinę to iest łożysko w kthorym dziecię leży w żywocie/ żołć thez z wodą rozmieszana/ bielmo z oczu spądza.

Vespertilio Nietoperz.

Capitulum 64.

Nietoperz iest mysz latatąca skrzidła maiąc na xtałt błonek miedzy kthoremi y nogi są wrosłe/ głowa y wszytko insze iako v myszy/ swiathła słonecznego nie rad widzi/ przeto też tylko w nocy lata pastwy sobie szukaiąc: rodzi sie nie z iaiec iako ptacy ale iako insze myszy albo ziemne zwierzęta/ ktore tylko lataniem przechodzi.

Vczynki.

Krew nietoperzowa włosom rosnąć niedopuszcza gdy ią gdzie pomaże: w moczu iego iest moc ocieraiącza y zagrzewaiącza. A
Mozg ie° z miodem zmieszany/ pomaga na oczy gdy sie napierwey ciecz mną. B
Popioł z niedoperza wzrok naprawia y bielmo spądza. C
Masć z niedoperza/ piersiam rośc niedopuszcza v dziewek gdy nią za młodu pomazuie/ ale starey nic niepomoże. D

Apis Pszczoła.

Capitulum 65.

Iest ślachetny robaczek Pszczoła lataiący/ ma ząbki iako insze zwierzętha wszakoż nimi nie kąsa tylko żądłem pcha w ktorym iest wszytka iey obrona: Iesth robaczek chędogi á w dobrey woni rad sie kocha/ aczkolwiek wiatru w sie żadnego nie wpuszcza.

Ten robak nie iako iest rozumny/ bowiem krola sobie obieraią ktore° miłuią y posłuchaią/ á pod nieiakiem prawem swym przyrodzonym żywą/ thak iż nigdy sie z vla nie wyroią/ aż ich krol pierwey wyleci ktoremu wszytki służą. W robocie tak sie sprawuią iż nie wszytki iedne rzecz robią/ ale niektore kwiatki noszą waże zakładaią/ drugie materię na wosk sprawuią/ drugie plastry buduią/ drugie wodi dodawaią/ taka ch[...]iwość y posługa iż iedna chce być nad drugą/ swoię ochotność krolowi okazuiąc. Dwoię rzecz pszczoły sprawuią á barzo pożyteczną/ miod y wosk.

Miod.

Miod dla swey tłustości acz sie zsiada wszakoż nigdy nie zmarza: iest sok z rosy niebieskiey ktori pszczoły zbieraią czasow pogodnych z kwiatkow woniaiących/ á przeto też ma w sobie moc wiele zioł/ dla te° y na wszelką niemoc w każde lekarstwo może gi mieszać. A
Miod na rany smrodliwe pomaga/ oczu zaćmienie oddala przez 14. dni pomazuiąc albo plastr przykładaiąc.
Gardła wymywanie z nim rany czyniące sie w nim goi/ też rospadliny warg leczy vrynę porusza/ y żywot odmiękcza.
Kaszlącym pomaga/ iadowite vkąszenie leczy/ też kogo pies wściekły vkąsie/ vzdrawia. D
Na rany chytre á głębokie barzo pomaga/ płuczam y wszythkiem członkom wnethrznym niewymowne iest lekarstwo. E
Miod varzony/ na rozsiadanie nog albo skory barzo pomaga/ takież z hanyżem warzony pomazować parchy/ goi ie. F
A gdy z solą zmieszawszy w vszy wpuszcza tedy wszytko piskanie y zwonienie tam przestawa/ á gdy tym głowę pomaże tedy wszy y gnidy wygładza. G
Gdy dzieciem rostące zęby pomazuie/ tedy rostą bez boleści/ takież dziegna leczy z oczciem zęby wymywaiąc. H

Wosk.

Wosk iest lekarstwo maiącz srzodek miedzy zagrzewaniem á oziąbianiem/ miedzi wysuszaniem á odwilżaniem/ á przeto iesth rzecz nieiako trawiącza nie pożywaiąc go ale zwierzchu przykładaiąc. Nalepszy wosk bywa troche czerwony czysty od brudu á w ktorym iest nieiaka miodowa wonia/ á po nim biały ma A
Wosk odmiękcza wszytki bolącz (miesice. ki/ y na cieszkości piersi pomaga z oleykiem fiiołkowym przykładaiąc/ wrzodom zebranie czyni/ zyły y rany odmiękcza. B
Aczkolwiek iesth wosk materia z wierzchnich emplastrow/ wszakże gdy z niego vczyni iakoby dziesieć ziarnek konopnych á wypiie/ tedy na wszytki rany wrzodow wnętrznych po C
Emplastr też woskowy/ mleku (maga. w piersiach v niewiasty zsiadać sie niedopuszcza/ takież y rany od niego narastaią. D
Pospolicie każdy wosk mocz ma odmiękczania/ wysuszania/ y narastania z nienagła. E

Vespa. Ossa.

Capitulum 66.

A Ossa iest robak z gdla iadowitego/ powiedaią/ iże sie rodzi z scierwu oslowego/ iako trzmiel z mulego/ sierszeń z końskiego/ á pszczoła z wołowe° scierwu/ wszakoż w tych stronach gdzie oslow niemasz ani mułow muszą sie rodzić inaczey gdyż y pszczoły v nas nie z mięsa pochodzą. Ossa stara łupież z siebie seymuie a tak sie odmładza: lęgą sie ossy w gęstwinie wągors na drzewie/ á maią thęż wąze z wosku/ ale nie iest taki iako pszczeli/ gdyż sierszenie z błota sobie gniazda działaią/ w murze albo w drzewie wyprochniałym: żywi sie ossa wysysaniem owoczu/ gnoiu albo też mięsa iakiego/ albo z pokarmu inszych zwierząt.

B ☞ Ossa gdy vtonie/ tedy posypana solą ożywie/ iako y mucha od popiołu. Sierszenie y ossy żadnego krola niemaią/ przetho też wiele złego na nie przychadza/ bęczą mieższey niżli pszczoły zwłaszcza gdy są w iamach swoich/ a miod ich ludziem sie niegodzi.

C ¶ Ossa albo pszczoła gdy vkąsi/ thedy bywa spuchnienie gorące á czerwone/ á żądło ich zostanie tam gdzie zapchną.

D ¶ Czasem też on kogo vijedzą pocenie miewa y cznienie na wnątrzu.

E ¶ Przeciw themu iadowi ossy albo pszczoły/ dobrze iest emplastr z poleiu zwierciánego na bolenie przykładać.

F ¶ Takież emplastr z liscia polne° slazu/ bol ten oddala.

¶ Thęż bobek kozi wyciąga iad gdzie ossa v- G

¶ Też emplastr z miodu z octu v z so (kąsi. H

li iest dobry na to.

¶ Takież na to pomaga oleiek bobkowy. I

Musce Muchy.

Capitulum 67.

A Mucha iest robak lotny ktory iako y pszczoła bęczy gdy leci: rodzi sie z plugawych wilgotności/ y tam thęż gdzie thak plugawo rada mieszka/ ma też żądło iako pszczoła ktorym przyciąga wilkości kiedy pije albo z sie mięczo/ tym też żądłkiem szczypią y krew wysysaią: mucha swiathło rada widzi á w oczy mu chodzić nie vmie/ ciepło też rada miłuie.

B ¶ Auicenna/ muchy zabija arsenicum gdy z nim iakiey kaszę mleczney nawarzą/ tey ktoro mucha zakusi tedy zdycha.

C ¶ Zabija ie też dym z kadzidła/ y tegoż arsenika kurzenie/ takież woda warząc chebd czo... á nią kropiąc.

D ¶ Thakież muchy giną gdzie vkropem kropią nawarzywszy listu bzowego.

E ¶ Muchy pomagaią na bolenie oczu y na powieki/ á gdi ie spali á popioł z miodem zmieszawszy na miestce obłysiałe pomazuie/ thedy włosy narastaią.

Culex Komor.

Capitulum 68.

Komor

A Komor iesth robaczek iako y mucha małuczki/ spiewa zawsze kiedy leci/ wnątrz wszytek iest prozny/ żądło ma dłu gie á ostre ktorem skore czło wieczą albo zwierzeczą przepycha á tażenim iakoby trestką krew wysysa: na kwaśne rzeczy waży á o słodkie nie niedba/ swiatło tak rad widzi iż thęż około swiece lataiąc często sie ożega.

B ☞ Na wypędzenie komorow/ okurzenie czynić żywiczą albo trocinami sosnowemi/ albo smolnem łuczywem/ albo krowincem/ albo listem cipressowym.

C ¶ Na to thęż pomaga kropiąc wodą czo w niey warzą wilczy groch albo rutę z piołynem

D ¶ Takież kropiąc wodą siarczaną albo z bagna warzonego.

Koniec o Ptacech.

Czwarty rozdział

O Rybach rozmaitych/ tak nam znaiomych/ iako y o morskich niektorych.

Przedmowa.

Jako powietrze iest okrąszone Ptaki ktorzy mogą żyć na powietrzu lataiąc/ tako też woda iest okrąszona Ribami ktore w wodzie żywią pływaiąc/ á tho wypiszemy porząd przez kapituła/ to czo ku naszemu pożytkowi godnego obaczymy/ a zwłaszcza ku naszey mowie przyrodzoney.

Anguilla Węgorz.

Capitulum 69.

Węgorz iest rzeczon od węża przeto iże kniemu podobien iest: Isidorus pisze iże sie rodzi z ziemie śliskiey/ á przeto iest sam śliski/ á iako go mocznie ściska tako sie więcey wydziera: ale podobniey iest iż sie rodzi z śliskości drugich węgorzy/ gdyż nie ma rozności w swoim rodzaiu/ ani płeć męska ani niewieścia w nich może być poznana/ iako o tym pisze Vincen. o naturze rybiey.

¶ Plinius/ Gdy ie pocznie natura ruszać albo pobudzać ku płodu/ niemaią nasienia ani iaiec z kądby był płod wypuszczon/ tedy sie trą w ciasnych miesczach/ albo na kamieniu/ al

bo na twardeyziemi/ a tamo zostawiaią slis
kosc gesta y lipkg/ z kthorey sie drugie rodzą:
wiek iego iest osm lat/ może trwać y być bez vo
di gdy iest wiatr od posudnia/ ßesc dni: mießka
w wodzie czystey ciekącey/ w metney nie może
mießkać/ żywie rybkami drobnemi.

Vczynki.

☞ Mieso iego musi piec dobrze/ potym dob-
rze warzyć iako mieso skopowe.
¶ Wegorz kiedy bedzie w winie vwarzony
kto ono wino pije pragnienie odeymuie.
¶ Sadło iego dobre iesth gdy kto chore vßy
ma/ tedy tego sadła wpußczać w vßy rozpuści
wßy na słończu albo v ognia lekkiego.

Allec Śledź.

Capitulum 70.

Śledź iest riba morska iako pi-
ße ten Isidorus o przyrodze
niu rzeczy ich: Kożdy rodzaj
rybi ma swoie miesce na kto
rym sie lepiej kocha/ tak śledź
lepiey sie chowa w morzu za
chodnym j w miedzy ziemnej/ iako miedzi Bri
tannią á miedzi Niemieczką ziemią/ To piße
Plinius y Aeto. w xięgach o rzeczach przyro-
dzonych: Iest lepßy tych xiezyczow począwßy
od sierpnia aże do grudnia: gdy swiezy iest te
dy barzo smaczny/ a w soli długo może być dłu
żey nißli inße ryby: ten sam wodą tylko żywą
á bez wody żyć namniey nie może/ oczy ich ia-
koby swieczki swiecząw nocy/ stadem wielkim
chodzą/ mocznią sie tu inßym rybam: tako ie

obaczaią rybitwi/ nad nimi bywa zarza gdzie
stoią albo idą/ a gdy zimie tedy idą w gleboko-
(sci morskie.

Vczynki.

¶ Gdy kto ma swierzb na piersiach/ tedy ro-
zerznąwßy go po dłużki j przyłoż na on swierb
¶ Gdy kogo z ije pies/ albo (á przestanie.
smok morski/ takież nimi obłożić/ niedopußcża
(iadu.

Erox Wyza.

Capitulum 71.

Wyciech wielki powieda w
xięgach swoich/ iż Erox iest
ryba wielka ktorą zową wy
za/ tha sie rodzi w Dunaiu
y w innych rzekach ktore pły
ną do Dunaia/ iesth ryba
wielka na dwudziestu y na czterzech stop/ ma
skore białą y gładką/ łuski żadney w sobie nie
ma/ kosci nie ma w głowie żadney/ iedne ma
chrzestke wzdłuż wmiasto grzbieta/ w nim iest
czcza wßytka iakoby ią swidrem przewiercial/
á niemaią inney żadney kosci w sobie iedno te
chrzestke: Mieso iego iest dwoiakiego smaku
Grzbietowe smakuie iakoby wołowe/ á brzuch
iego iakoby wieprzowe/ sadło miedzy miesem
iego iest iako wieprzowe.
¶ Tamoż iest ryba ktorą zową Las podob-
na iest ku Łososiowi/ ale ma czelusc odspodnią
zakrziwiong iako orzeł/ á ma dziure wniey kto
rą ciągnie pokarm w żywot/ á mieso iego czer
wone y nie tak dobre iako w łososiu/ á tego zo-
wą po naßemu Klepień.

Ezox

Ezox Iesiotr.

Capitulum 72.

Plinius w xięgach o przyro-
dzonych rzeczach powieda iż
iest ryba wielka na dwanas-
cie łokci/ iż iey maią dosić cz-
terzy konie ciągnąć/ ielito ie-
dno ma/ kosci małoy to wßt
ko chrzestki/ ielito małe/ bo mało ije y to pia-
sek/ wątroba iego iest wielka á barzo słodka tak
że iey przed słodkoscią niemoże iesc/ á dla tego
ią żołcią pomazać musi żeby sie słodkosc odra
ziła: á gdy go chceß warzyć/ rozerzni od gło-
wy do ogona tako dłu° iako wołowe mieso wa
rzyß/ á gdi vwre włoż go w ocet moczny/ bo w
occie może długo trwać/ á tak iesc/ dobrzeć go
pożywać z korzeniem a zwłaßcza z pieprzem al
bo z czosnkiem kto pieprzu niema.
¶ Ikry iego dobre są barzo/ ktore thak spra-
wiać maß/ Odeymi od nich namnieyßą żyłe/
wypłocz ie winem białym dobrze albo octem
mocznym/ potym ie rozgarni po stołowi albo
po desce aby dobrze przeschły/ á gdi przeschną
tedy ie wkładź w worek z rzadkiego płotna aby
z nich wßitka vilgotnosc wyßła na doł/ á kładź
ie ręką abys ich nie pogniotł warzechą/ á gdy
iuż przeschną á wysiąkną/ wkładź ie w iaką fa-
ske/ á gdy ich bedzieß chciał pożywać/ pierwej
ie vpiec maß tym obyczaiem/ Weźmi bochen
chleba ciepłego wyjmi z niego osrzodke/ á na-
kładź ikier a zaßpuntuy zasie chlebem/ y przy-
łoż do ognia á obraczay abys nie spalił/ á gdy
sie vpieką/ przydrobić cebule y pieprzu tartego
wsypać/ dobrze iest.

Vczynki.

☞ Klij iego dobry iest ku klijeniu bo sie wody
nie boi/ á dla tego Tatarowie kliją sobie sio-
dła y strzały/ bo choćia sie zmaczą y w wodzie
moknie/ tedy ym nic nie wadzi.
¶ Łuska iego iest miąßza j ßeroka na grzbie
cie/ na bokoch drobnieyßa/ ßeroką okładaią sio
dła Tatarowie j Moskwa y Czerkasowie/ á
drobnieyßą ßable/ nożny/ y rekoiesci ich.

Lucius Szczuka.

Capitulum 73.

Lector/ Sczuka iest riba rzecz-
na/ rodzi sie w stawie y w ie-
ziorze/ ma gebe ßeroką/ zeby
ostre/ łowem inßych mniey-
ßych ryb żywie/ ktorey sie tyl
ko okuń przeciwi podniosßy
wzgore skrzele ktore ma ostrze/ ogonem sie
obracza do ßczuki: żywie też żabami/ żołwia-
mi/ á to kiedy sie wyikrzy/ a wßakoß chorym lu
dziem lepßa iest dla tego/ bo iest miedzy inne-
mi rybami ciepłey y suchej natury: nie potrze
ba o niey wiele pisać bo iesth każdemu iawna
iaka iest y wielka/ to wiemy dobrze.

Vczynki.

¶ Szczuka w głowie swoiey ma kamień po
dobny ku krystałowi/ kiedy iuż bedzie stara/ á
iako starßa tako wietßy ma/ gdy czo imie thedy
zawzdy za głowe/ á głowe pierwey strawi po
tym aże do ogona.
¶ Aristo. Poczyna ikry tha ryba kiedy na-
wietßy wiatr z połnocy iesth/ thakież y drugie

wielkie ryby/ á gdy sie wykrzy/ tam z tąd idzie czo może nag łebiey y nadaley/ á to przeto aby iey dzieci niegabały gdyż iuż inne poczyna: Miedzy inszemi rybami iest cieplejsza y sucha w przyrodzeniu swoim/ á przeto ią dopuszczaią iesc chorym ktorzy maią albo cierpią zimne choroby: ze lepszą nad inne ryby poczytaią/ to pisze Plinius y Auicenna o przirodzonych rzeczach.

Teucha Piskorz.

Capitulum 74.

Actor pisze ize Teucha iest ryba ktora sie rodzi w rzece albo w iezierze iako węgorz/ y taką ma skore iako węgorz iedno ize czarną á błotną á to iest piskorz/ błotem żywie więcey/ mieszka w iezierze á nie w rzece albo też y w stawie/ gdzie iest woda stoiącza/ nie iest takiego smaku iako węgorz/ takiego też iest trudnego strawienia iako y węgorz.

¶ Isidorus/ Titimaluá iest ryba od kwiatu imie sobie sposobiła y tako ią zową/ iesth ryba długa/ ma skrzele na głowie iako grzebień gebe odtworzystą wielką/ á sama iest długa/ z niey pożytku niemasz żadnego/ przeto o niej pisać mało iest.

¶ Torpus iest ryba iako sqatina ktora miasto grzebienia ma chrzestkę/ á tako ta ryba iest barzo miesista/ ta to ryba kiedy rodzi tedy wynidzie na brzeg y rodzi nasienie/ á osmdziesiąt dzieci miewa/ ta też ryba w błocie sie zakrywa

Vczynki. Cy mieszka.

¶ Plinius o nim pisze L. xxx ij. gdy go ktho zie tedy rychło wywiedzie z sobą wszythkie insze

¶ Gdy one bedzie kto przykładał (potrawy. na śledzione gdy boli/ też gdy bedzie wrzod na niey/ gdy przyłoży iego mięsa vśmierza bolesc

☞ Gdy ktora pani niemoże porodzić/ tedy iego mięso ma być na vietrze nie w domu zawieszono/ á tako ie ma iesc ona pani: tedy porodzi.

Carpo Karp.

Capitulum 75.

Rzeczna iest ryba Karp y stawowa/ nawiethszy na szesc piedzi/ na nim łuska iest wielka okrągła szara y żołta też/ ie° mięso dobre iesth iedno ciężkie bo też ziemią iłowatą żiw

Pożytki iego.

¶ Z grzbieta paciercze/ á z łuski przełbice/ to z kliiem na bawełnę sadzą y przeszywaią á tako rzecz iest trwała y moczna/ z żebrowych kosci nożykom czynią okładziny.

Kleszcz.

Capitulum 76.

Iest ryba biała Kleszcz w rzekach y w stawiech/ łuskę ma na sobie szeroką białą/ długi płaski y szeroki: Mięso iego iest miękkie bowiem sam iest flegmatik/ przeto lepszy iest pieczony niszli warzony/ ieszcze lepszy smażony w olwie albo w oleiu y w maśle.

Płocicza.

Capitulum 77.

Płocicza iest ryba mała biała oczy czerwone/ w stawiech w rzekach y w iezioroch sie rodzi łuskę białą ma na sobie skrzele y ogon ma czerwony: dobra ku iedzeniu warzona y pieczona y smażona każdemu okrom tych czo febre maią bo iest cieplejszey natury/ to rozumiey o wzdrągach y kleniach kthore są podoby iednakiey iako płocicza/ iedno iż wzdrąga iesth więtsza ale iedney są płci.

Jazicz.

Capitulum 78.

Jazicz iest ryba rzeczna y stawowa/ łuskę ma na sobie szeroką á białą/ oczy y skrzele czerwone/ przeto iest rzeczona iakoby od czerwonych oczu iest riba niemała/ bywa nawietsza na cztery piedzi okrągła/ mięso w nim iest miąższe/ przeto iest lepszy pieczony niszli warzony/ może być warzony ale pierwey go dobrze vpiecz á potym skraiać y warzyć w wodzie/ á cebulę pierwey vwarzywszi w wodzie dobrze zsiekawszy ią drobno/ pothym octu przyley á kładź ryby/ zapraw ie korzeniem/ á ktho niema tego korzenia ktore kupuią w kramie/ dobry iest chrzan/ gorczycza/ czosnek/ tako możesz wszytki albo każde ryby warzyć bo lepiey iż by ie z tym korzeniem warzył/ bo ty barzo zagrzewaią/ gdy ie tymi zaprawi thedy traczą swoie przyrodzenie ktore iest zimne y wilgotne zwłaszcza każdey białey/ á nie radzę ich iesc ażby były ktorym korzeniem z tych zaprawione.

Klen y Vkleia.

Capitulum 79.

Vkleia y Kleń (bo sobie podobne są) białe są ryby rzeczne y stawowe/ łuskę białą na sobie maią subtelną/ vkleia iest ryba cienka á długa/ á przeto iest lepsza ku iedzeniu niektorym niemocznym/ wszakoż są lepsze pieczone á potym smażone/ á tak y insze ryby małe białe thym obyczaiem niechay bedą przyprawiane iako vkleia albo iako y kleń/ iako są siekawki/ może ie też warzyć tym obyczaiem/ Vczyń na nie gąszcz z piotruszki/ ale lepsza iest z cebule bo cebula iest ciepła ktora zagrzewa żołądek zimny y inne zimne rzeczy mięso y ryby/ iedno gdyby sie kto strzegł zapalenia zbytnie/ tedy z piotruszką ony przyprawuią.

Pertia Okun.

Capitulum 80.

OKuń ryba iest z białych ryb/ ma na sobie łuskę ostrą y twardą/ z tąd że iego natura cieplejsza z inych białych sie okazuie y przeto przyzwalaią ich pożywać chorim Doktorowie/ dobry iest pieczony y warzony/ wszakoż lepszy z korzeniem z iakimkolwiek kto może Obyczay tych okuniow. (przemoc.

¶ Okuń iesth ryba barzo harda/ pyszna/ gdy obaczy szczukę tedy sie obroci ogonem do szczuki/ nadmie sie/ skrzele podniesie/ á pospolicie chodzą stadem dla nieprzyiaciela swoiego.

¶ Gdy szczukę insza szczuka rani/ tedi go szczuka szuka aby iey lizał one ranę/ á tak gdy ią liże tedy sie rychło zagoij/ miluie go prawie iako woł ciele/ á gdzie może tedy go z ije gdy go za głowę dostanie.

Jazdz.

Capitulum. 81.

JAzdz iest ryba rzeczna/ podobna iest ku okuniowi/ stanem/ łuską y vielkością swoią/ rzeczona iest parconata iakoby z okunia narodzona też ma łuskę na sobie y skrzele ostre iedno iż na nim muł śliski iakoby łak z słonych ryb/ á iako gi więcey płocze tak sie wię- (cey czyni.

¶ Dobry iest ku pożywaniu iedno iż iest więtszey wilgotności/ y mięso iego iest miękczeysze/ á przeto ma być pożywanie ich za wżdy z korzeniem/ á krom pieprzu albo insze- drogiego korzenia tedy z chrzanem albo z czosnkiem albo też y z gorczycą.

Sandina Sedacz.

Capitulum 82.

SEdacz iest ryba długa okrągła/ nawiętszy na połtora łokcia/ w rzekach wielkich sie łocha y mnoży/ ma na sobie łuskę takim stanem iako okuń czarną á białą ale krom ostrych skrzelow/ iest iego mięso sprośne iako y w dorszu/ vbogich pokarm/ smaku małego/ á przeto o nich mało pisać iest/ ale gdy iest vbogich pokarm niechay go vbodzy pożywaią racżey z czosnkiem albo z chrzanem albo z gorczycą/ zwierciawszy ty trzy rzeczy z kthorem chce pożywać/ niechay warzi te ryby miasto pieprzu

Kielb.

Capitulum 83.

TA ryba iesth mała rzeczna y stawowa/ ma na sobie łuskę drobną sinią/ gdzie iest opoka abo kamień tamo sie chowa rada/ iesth natury cieplejszey niszli inne białe ryby: kiedy ie chcesz warzyć/ w wolnym rosole ie warz/ potym vwarzone posyp ie imbierem tartym/ á tako lepsze ich pożywanie.

Sliz

Sliz y Mietus.

Capitulum 84.

O Sliżu ktory iest mały y podobny ku Mientusowi iedno iże mały iest/ á nawiętszi na pięć palczow/ bez łuski iest/ tako gi warz iako masz warzyć kiełbia.

MIetus iest riba rzeczna/ nawiethszy na trzy piedzi bywa/ wszytkim stanem iest podobny ku sumowi iedno iże iego mięso iest mało lepsze niszli w sumie/ by był nawiętszy mietus tedy iego wątrobka iest za wszytkiego lepsza: pożywanie y przyprawa iego bedzie takowa/ dobry z pieprzem/ z ągczem cebulnym/ potym iako kto może/ może go przyprawić iako y suma/ á to przeto/ iako ryba iest twardsza tako potrzebuie lepszey zaprawy/ á ktora w sobie niema takowych przypraw tedy iey pożywanie nie iest dobre.

Certa.

Capitulum 85.

CErta iest ryba biała/ łuskę ma na sobie cienką y subtelną/ bywa dłuższa niszli na piądź/ barzo tłusta y słodka/ lepsza pieczona niszli warzona/ w wielkich rzekach sie rodzi iako w wiśle albo też w innych: pożiwanie iey iest/ gdy chcesz warzyć iednią vpiecz/ warz ie z octem y z innym korzeniem według dostatku/ do pieczoney vczyń szałsze albo pierz ostry z octem dla brzydkości żołądka.

Sum.

Capitulum 86.

BYwa Sum wielki iako na dwu sążeniu dobrych y dłuższy/ skora na nim czarna bez łuski/ głowa vielka/ gęba szeroka/ wąsy długie kthoremi sobie nagania ribek małych gdy sie do niego zbieżą/ bo też łupem żywie tylko cze- sie doczeka na mieściu/ mięso iego iest sprośne/ iest pokarm vbogich/ ktorego masz pożywać z chrzanem albo z czosnkiem albo z gorczycą/ ktore rospuść dobrim octem/ abo go też warz z agrestem (ieśli możesz mieć) á bedzie dobrze/ á ieśli niemasz agrestu tedy go vwarzy wszy zaley octem dobrym/ dayże mu wrzeć w occie długo tedy wżdi bedzie smaczniejszy/ iestci rzeczna ryba rzek wielkich: Pożytek iego iesth then/ iże vbogim mięso á żebrakom kości grzbietowe na pacierze sie przydadzą.

Ninog.

Capitulum 87.

Ninog

Mnog iest ryba dluga czarna/ w rzekach sie rodzi gdzie iest opoka y kamien/ tako sie do niego przypije/ á nic ine° nie ije iedno kamien z sie/ ko sci zadney niema w sobie iedno chreslke subthelna iakoby nic po grzbiecie przewlokl: iest ryba barzo smaczna y slodka/ gdy są swieze tedy ie kladą w gorący vkrop á obraczaią warzechą w vkropie aże z nich skorę zeymą gdy odepre á tak ie warzą/ dobre są z każdem korzeniem/ wszakoż lepsze będą gdy przyczyni octu w nie iż odrazi ich slodkosc ktora czyni brzydkosc żoladkowi á tak y wraczanie/ może ie chowac dlugo posoliwszy á potym ich pożywac wedlug woley iedno żeby bylo z korzeniem.

O karasiu y o Dubielu.

Capitulum 88.

Karasie y Dubiele rodzą sie pospolicie w stawiech á rzadko w rzekach ażby z stawu wypłynely/ ma luskę szeroką tako karp ale dobrze żostsza/ szeroki y plaski/ mieso iego iest lepsze niż w karpiu bo iesth cieplejszy/ á dla tego iest cienszy y mieso w nim iesth miekczeysze: iest ryba barzo mnożna/ gdzie ziemia ilowata tamo sie wiecey kocha.

Pożytki iego.

¶ Plinius pisze/ iże iego mieso vpieczone kiedy kto zdrobi drobno á wmoczy w miod/ á da go ograszkę cierpiącemu tedy vsmierza ograszkę/ może być warzony/ pieczony y smażony.

Dubiel też iest ryba ku karasiowi pedobna/ rodzi sie z karpia y z karasia/ á tak naturę ich ma oboie: gdyż tak tedy nic o nim nie pisze z osobna/ dobry iesth warzony y smażony y pieczony/ lepszy niż karp/ á podlepszi (miszlikeras.

Salmo Losos.

Capitulum 89.

Ryba ta iest rzek wielkich ktore w morze wpadaią/ iest też wielka/ bywa na siedmi piedzi na dlużą/ okrągly/ ten sie rodzi czo nabliżey stoku z kąd vychodzi ona rzeka/ á gdi sie iuż wyikrzy tedy zasię idzie do morza á pije albo żywie wodą morską/ potym przychodzi rzeką ku wierzchowi do wodi slodkiey/ bo woda kędy wstaie tamo iest naslodsza/ tako też dzieci lososiowy żywią gdy sie vrodzą tedy za oyczy do morza idą/ á gdy morskiey wodi zakuszą tedy sie zasię ku wierzchu wraczaią: iego mieso dobre iest/ smaczne/ krunkie y slodkie/ á dla tego gi wtikaią na szpilki/ bo gdiby go niewtikal na szpilki thedy ani vpiecz ani vwarzyk go może/ nic nie ije iedno pianę ktora na wodzie iest. Wszytko w nim dobre iest y to czo w nątrz/ dobry iest suchy y swieży pieczony y warzony.

Pstrąg.

Capitu

Capitulum 90.

Pstrąg ktory sie też rodzi w ciekących wodach iako y losos/ ale nie idzie do morza tamo mieszka gdzie sie vrodzi/ á idzie prawie do sstoku z kąd woda wstaie iako są ty rzeki/ Pilcza/ Dunaiecz/ á tak y insze rzeki: iest podobny ku lososiowi postawą swoią/ iedno iż luski ma na sobie miedzy białemi czerwone: ta żywie wodą slodką y kamieniem ktore w tey wo(dzie są. ¶ Mieso iego iest też dobre ku ie dzeniu bo iest cieplej natury/ pożiwanie y przyprawa iest iego iako y lososia.

Tinca Lin.

Capitulum 91.

Lin iest riba pospolicie wstawie sie mnożąc/ ma na sobie luskę żoltą drobną/ blotem żywie y w blocie vstawnie leży/ iedno gdy wynidzie na tarlo tedi wierzchem chodzi gdy go chcesz pożywac dobry iest warzony z korzeniem/ iako o tym iuż nauka iest/ dobry też iest y pieczony/ wszakoż lepiey będzie gdy będzie z cebulą y drugiem korzeniem nadziewany/ iż ie° grubosc cebula y korzenie strawi y zimnosc (zagrzeie.

Lipien.

Capitulum 92.

Lipien ktory sie też rodzi w tych wodach iako y bstrąg/ iedno iże iest inakszy bo niema na sobie luski/ iesth goly tylko na sobie ma skorę/ dobry/ slodki y zdrowy ku pożywaniu/ bo iako ryba iest z bystrey wodi tako iest lepsza y zdrowsza/ iako o tym z osobna niżey wypisze.

Cancer Rak.

Capitulum 93.

Rak iest ryba czudna/ ma nog osim/ dwie przednie á po bokoech po trzech mnieyszych/ są miedzy niemi niewiasti y meżowie/ iako tho znac iasnie/ meżowie maią dwa wąsy á osthre miedzy brzuchem á miedzy ogonem/ á niewiasty niemiewaią ich. Gdi maią poczinac tedy wstępuią na sie/ gdi sama poczinie iże na niey iest mąż tedy sie obroci na bok á kniemu sie chciwie przytula á tak vczynek wypelni natury: chowaią sie w iamach przez piec miesiecy/ á gdy cieplo przysdzie tedy idą wzgore do wodi: może być żyw dlugo bez wodi gdy go mlekiem napawaią/ á odnawiaią sie iako weżowie/ á gdy będzie stary thedy ma dwa kamienia biale w glowie swoiey.

Vczynki.

¶ Mocy iego są ty/ Auicenna pisze/ Rak sa miecz ma wszytki czlonki twarde iako kamien Czo z tych czlonkow będzie spalono iest subtel telniey.

meyßego niźli insze ktore nie sa spalone / then proch zeby czarne wybiela gdy tym prochem pomaze/ y piegi/ y sukno natłuscione albo po- (mazane.
¶ Tenze proch gdy nim posypuie kto na swierzb tedy tuszy.
¶ Wsciąga w oczu łzy takim obyczaiem / zmieszay ten proch z solą á pomazy powieki tedy łzy przestaną płynąć/ wsciąga tez quartane od iey mocy.
¶ Tez rak rzeczny dobry iesth suchoty maiącym/ yst trudnego strawienia ale wielkiego po (karmu.
¶ Gdy sie kto zakole tarnem / uwarz mieso rakowe z miodem/ y skora ktoraby przyszła ku ciału odwilza ią.
¶ Isaac li. iij. Raki y wszytki ryby ktore mają skorupę / pisze iz tez o nich powieda Galenus ze są odmiekczaiące zołądek dla nietakiey słonosci w nich / á tak szkodzą zołądkowi.

Przeciwko vkąszeniu psa wsciekłego/ Lekarstwo

¶ Raki rzeczne surowo wypłukać a mieso ich z mlekiem dać pić: Tym tez kazdego gadu iad vzdrowisz. Drugie od wszelkiego psa.
¶ Wezmi Kadzidła częsc iedne/ Goryczki tyle pięcioro/ prochu z Rakow tyle dziesięcioro Tego prochu z wodą daway pić.

Conche Slimaki morskie.

Capitulum. 94.

Slimaki morskie / iako Plinius pisze w xięgach dziewiątych/ ize miewaią moczniey szą skorupę na sobie niźli ziemne: rozliczney są barwy / iedny białey / drugie czerwoney/ drugie szarey/ wszakoz lepsze są z nich białe

Vczynki ich.

☞ Rasis powieda / Slimak oskrobany á spalony czysci zeby.
☞ Gdy sie kto sparzy / tedy ie stłukszy przyłozyć na sparzelinę á przestanie bolesc/ to rozumiey o morskich á nie o ziemnych.

Murix Małz morski.

Capitulum 95.

Murix iest małz morski ktory tez włazi w skorupę iako y małzowie / niektorzy inaczey go zową Kokilem/ dla thego iz gdy ią łupią zelazem/ tedy łzy z oczu czerwone iako purpura wypuszcza/ o tym pisze Isidorus.

Vczynki.

¶ Plinius li. xxx ij. Skorupa gdy bedzie tego małza spaloną á zmiesza ia z miodem przasnym/ gdy kto ma rany w głowie tedy pomazać á zgoij sie.
¶ Tenze proch z miodem/ gdi komu zeby prochnieią albo czernieią / dobry iest ku mazaniu dziąsł albo zebow.
¶ Ten tez proch z miodem piegi na obliczu zgładza / y zmarski rosciąga na obliczu y trwaią przez siedm dni / á osmego dnia zasie białkiem pomazać tedy trwaią długo y zasie odnawiać ile potrzeba.
¶ Tym sie tez leczą bolączki ktore sie za vszyma czynią/ tez onym pomaga ktore w gardle (sie czynią.
¶ Zasie popioł tego małza pomaga kiedy komu iest bielmo na oczu z oleiem zmieszany/ y puchlinę cieńczy.
¶ Ten tez popioł pomaga piersiam gdi dziewce albo niewiescie ciezki opuchną azwłaszcza gdy iuz narastaią z dzieci iako to pospolicie bywa.

Cochlee Slimaczki ziemne.

Capitulum 96.

Ziemne

Ziemne Slimaczki / iako o nich pisze Plinius w xię. ix. ize są robaci w skorupach sie chowaiący / maią nogi y chodzą na nich/ á nie widzą / roszki miewaią aby sobie gotowali drogę tymi roszkami.

Vczynki.

¶ Jako tenze pisze/ iz dobre są ku pokarmowi zwłaszcza w Africe/ tu v nas nie dobre: dobre są tych mięsa gdy niedzwiadek z ie kogo stłukszy á przyłozyć na ranę / nabrawszy ich z rzeki albo z stawu/ á moze ie tez y warzone przyłozić na rany takowe.
¶ Drudzy ie dla tego nasoliwszy chowaią/ á gdy sie to przyda tedy przykładaią.

Ostrea.

Capitulum 97.

Ambrosius pisze y tez Isidorus / Gdyz tha Ostrea albo ten małzyk chce vzywać lepszego powiethrza/ wylezie z skorupy aby sie ochłodził na wietrze/ tedy rak ktory iest nieprzyiacielem kamień wrzuci na nie miedzy skorupę á miedzy iey ciało aby sie niemogła w skorupę skryć / tedy ią vchwyci á iey ciało ie.
¶ Then małz ma w sobie iedne perłe barzo drogę/ w tey małcowinie przez wodę morską stanowi y vmocznia sie/ ktorą trudno v krolow nalesc bo iest nie znaczna/ á tako nie baczą chłopi ktorzy mieszkaią przy morzu aby była perła / kładą ią z innemi kamieńmi prostemi na (kupę.

Vczynki.

¶ Tha małzowina iest pokarm samych panow bo ie radczey pozywaią niźli innych ryb
¶ Gdy zaiąc morski z ie / tym go leczą od iadu przykładaiąc iego mięsa.
¶ Gdy kto ma brzydkosc tedy go iedz á przestanie / zywot lekko przepuszcza.
¶ Gdy kto ma kurcz przez rany/ thedy go z miodem masz pić/ albo w miedzie warzonego (vzywać.
¶ Rany w mecherzu goij y czysci.
¶ Gdy go warzy w skorupach iako iest sam w sobie / barzo są potrzebne y dobre ich wodi w ktorych są warzone/ przyczyniać ią do innych wodek ktore są ku piciu sprawione.
¶ Tego skorupa palona z miodem / goij wrzody w gardle iagodę ktorą zową czopek/ y tez ine wrzody ktore sie czynią w gardle.
¶ Diascorides powieda/ ize ich skorupy spalone maią moc wysuszać rany zapsowane/ ropę dawną kthore barzo płyną á niemogą być wysuszone/ á tak sam o sobie swiadczy / iz tego ná sobie y na innym doswiadczył.
¶ Gdy kto ma głebokie rany/ tedy ty ostrzegi spalić y zmieszać z starem sadłem á z nowym masłem y przyłozyć na ranę.

Purpura.

Capitulum 98.

Purpury są małzowie morskie / skorupą sie zakrywa ze wierzchu y ze spodku / kthorzy sie na wiosnę zbiegaią ku tarciu / á gdy sie trą thedy wodę swoiemi slinami poslinią iz sie po

sie po wodzie włoczy iako smacki/trwaig pieć dziesigt dni bez wody w swoim glanie albo sliskości: gdy ie chceß pomorzyć kładz ie do wody ciekgcey á tako zemrg: do roku rostg- do scierwu sie zchodzg albo czego smrodliwego.

Vczynki.

¶ Plinius- Purpura broni od truciźny: popioł teyto purpury napalony z skorup z miodem zmießany- rany głowne leczy.

☞ Tenże tez popioł z tych skorup z miodem zmießany barzo ie goij: cyczki gdy bolg albo sie spadaig/vczyniwßy plastr z nie° przyłożyć.

¶ Diascorides- Tey purpury skorupa iesth sucha á dla te° sußi rany każde á własnie dziasła/dziwe mieso w ranach gryzie.

☞ Tym ktorzy cierpig wielkg niemoc/leczy te chorobe swoig suchg y cieplg moczg/bo żywot rozwilżaig y wilgotny czynig.

Cetus. Wieloryb.

Capitulum 99.

Cetus iest ryba morska wietßa niż ktora w morzu- gebe ma w ciele wielkg y iawng- ale w niey dziury ciasne sg: gdy młoda iest ma zeby czarne/á gdi stara ma zeby białe

¶ Ty ryby niekiedy wielkość wody wyrzygaig iż niekiedy lodzie tym wyrzyganiem przewraczaig/a kiedy morze gra tedy idg miedzy vełny. á wiecey porußaig morze ku igraniu y ku potopu okretow.

¶ Ten Cetus gdy mu przyidzie czwarty rok tedy sie zlgcza z Baleng drugg ribg wielkg/á gdy iuż sie zlgczy/tedy iego korzeń bedzie odcietße potym niemoże sie zlgczać/ale idzie czo nagłebiey może tak iże niemoże być vłowiony żadng chytrościg ludskg/á dla tego iesli go nievłowiß do trzech lat/iuż mu day pokoy: A tak go łowig- Gdy obaczg gdzie stoij tedy rybitwi iadg k niemu z pißczki y z threbaczmi- á on do nich przyidzie (bo on tego rad słucha) á płynie podle lodzi/á oni nań wrzucza oseki żelazne z gestemi zebami á hnet vciekaig- á on do dna sie pusci y trze sie o ziemie á tym sie wiecey rani/ á woda morska słona rozjie ony rany- á tak zdechnie y wzgore popłynie- á rybitwi go czekaig z radościg/tak o nim piße Isidorus o rzeczach przyrodzonych.

Vczynki.

¶ Piße Actor o nim/iże gdy igra w morzu- znak iest nawałności wielkiey- takież j Balena znamionuie/Chelono j Aspis ty riby morskie

¶ Ten to Cetus to iest wieloryb nie żuie ani gryzie ale pożyra pokarm czałkiem/tako piße o nim Isido. ma ciasne dziury w gebie albo we krtaniu iż niemoże pokarmu wielkiego pożrzeć/ale drobne rybki pożyra ktore wonnościg swoig do siebie przywabia.

¶ Jorath piße o nim/Gdy Cetus albo then wieloryb nasienie swoie wypusci/ktore zbywa iż wßytkiego iego żona Balena niemoże przyigć dla iego wielkości/tedy ono pływ[illegible] po wodzie á zbieraig ie- á to iest Ambra o[illegible] pi- ße Platea. w swoich xiegach- thako [illegible] piße o thym nasieniu Auicenna- á z nich ie[illegible] ßara- potym żolta/á potim iest rozmait[illegible] ßaig ig z woskiem.

Delphi

170

Delphin

Capitulum 100.

Actor piße iż Delphin iest podobny ku człowiekowi y powieda go być brathem człowiekowi dla obyczaiow iego ktore ma z człowiekiem barzo bliskie/ acz głosu niema tedy wżdy ma łkanie/ dla tego iż ma płucza iako człowiek y żyłe ostrg przez ktorg głos idzie/ iezyk nie iesth wolny ani maig odtworzysty[illegible]h vsth ani rozdzielonych- mniemaig aby przez nie głos wypußczały/vßu niemaig iedno dziury nieiakie podobne ku słuchaniu- też niemaig nozdrza czymby woniały- awßakoż wżdy woniaig/wiek tego 100. lat y 60.

Słodko spiewaig á gedzby albo piskania radi słuchaig: Aristo. piße/ Delphin tylko sam z ryb w sobie niema żołci: gdy vmrze thedy sie do niego zbiegg- a wziąwßy go miedzy sie tedi go niosg na głebig aby go drugie riby inße nie zjiadły: dzieci ich stadem chodzg á dwa starzy ich strzegg- iesliby ktori z nich zdechł tedy go vezmg na ramiona swoie aż go wyrzuci morze na brzeg- bo sie barzo miłuig- czo o tym swiadczy Plinius- Gdy Krol Carijski vłowił iednego tedi sie zbieżeli do nie° inßy delphini ku brzegowi gdzie on delphin był ktorzy barzo płakali iakoby miłosierdzia proßac- krol porußony kazał puscić delphina/á thako z nim hnet wßytcy (poßli.

Vczynki ich.

¶ Kto bedzie wgtrobe iego iadł niż go febra popadnie/tedy mu nigdy nie zaßkodzi y nierz[illegible]

☞ Sadło iego rospußczone á z wi- (ßy go. nem zmießane/kto ie pije maigc opuchline/be

¶ Popioł z zebow iego z mio- (dzie zdrow. dem zmießany- pomazuigcz nim dzigsła vśmierza boleść.

Aranea marina.

Paigk morski.

Capitulum 101.

Morski paigk (iako Auicenna piße) iest podobny ku niedzwiadzkowi: Isido. Paigk iest riba morska rzeczona tako iże vchem bije bo ma na kończu skrzelow osthre kości/ ktoremi bije czo sie do niego przybliży/grzbieth ma ostry y na nim ostre osci/ á iadowity iesth.

¶ Pożytek tego paigka morskiego iest/ gdy iego mieso stłucze á zmießa z drijakwig/ może leczyć gdy kogo z ije wgż albo czo iadowite° maigc w sobie iad zimny.

Lampredula.

Capitulum 102.

Wodykiech wielki piße w xiegach o rzeczach przyrodzonych iż iesth ryba podobna ku wegorzowi iedno iż ma skore czarng á śliskg iako

iako na wegorzu/ niektorzy ie kupią- niektorzy w vkropie odparzaią: mieso ich iest barzo slodkie- wątrobka acz mała ale barzo dobra/ mieszka w wodzie ciekącey.

Conger.

Capitulum 103.

TA ryba iest morska Conger (iako Plinius pisze) długa na ten ksztalt iako wegorz/ale daleko wietsza y moczna iesth Pilipusa rybe zebami skremi zkąsa- zimie leżą w iamach morskich a lecie wychodzą z nich- ą thak ie so(wią lecie.

Jey mieso barzo iesth slodkie ku iedzeniu- á kiedy z południa wiatr thedy on

Corex iest druga ryba morska (barzo tyie. iako pisze Eusebius. iże gdy deszcz idzie thedy sie skryie w iame swoie- dla tego gdi na nie deszcz idzie tedy oslinie y potym zdechnie.

Druga ryba iest kruk morski- dla tego iest rzeczon iż kracze iako kruk/ á w piersiach v ser- cza głos sobie formuie- vstawnie krakaią á iako ie rybytwi poznawaią y łowią.

Estinus.

Capitulum 104.

WOyciech wielki o nim pisze w kxiegach o zwierzętach iż iest z rodzaiu rakow/iako na poł stopy- osny wmiasto nog/á gębe maią w posrzodku ciała/ są iakoby szkło w barwie swoiey á podobni są ku niedzwiadkowi/ wmiasto zebow maią nieiakie osny w gebie swoiey- po pięci iąiecz miewaią ktore są gorskie barzo á sam iest iadowity ani go może iesc.

Pożytki iego.

Ten zna kiedi ma byc zaburzenie morskie zanorzy sie do dna a wezmie kamień na dnie iżeby był mocznieyszy przeciw wiatrowi- á tako stoy moczno iako kotwicza w ziemi.

Ten to Estinus iest tak moczny- iże gdi sie chwyci okretu na dwu stu stop- tedy go zatrzyma naprzeciwko nawalnosci wiethrzney nas(wietsze.

Echini.

Capitulum 105.

OKtorym tako pisze Isidorus iest na poł stopy rybka mała- iakoby y Estinus barzo moczna iest/tako chwyciwszi sie łodziey y nawietszą zasta- nowi ią aze sie nie ruszy z miestcza- czo vczyni- ła Antoniemu Hetmanowi Rzymskiemu/i Cesarzowi Gaiusowi- tho swiadczą historie (Rzymskie.

Wiele ludzi iest ktorzy go po żywaią dla milosci y dla wzgardzenia- thako gdy kto komu laskaw tedy z nim pożywa tego Echyna rzekąc/day by sie nas ta milosc trzymała iako sie Echynus trzyma kogo sie imie/ á takież ku nieprzyiazni czynią z tym Echynu(sem.

Vczynki iego.

Jego mieso iest żołądkowi barzo przyiemne/y żywot odmiekcza.

Tego Echynusa skora surowa bywa przi mieszana lekarstwu ku swierzbowi przypraw(nemu.

Gdy iego skore spali czysćie/tedi ten popiol sypać na rany zapsowane á niedopusci ranie sie rozszerząc.

Plini. lib. xx ij. Te niewiasty ktore cieszkie czo z dziatkami chodzą przywiezuią go do siebie/ty nigdy nieporzuczą/ á gdy czas przyidzie rodzenia tedy lekko rodzą- przeto go w sosi chowaią.

Tegoż mieso zatwardza żołądek.

Tegoż stłukszy z iego kosciami day z vinem wypić- tedy skruszy kamień w nerkach albo w mecherzu.

Skorupy Echynusowe stłuczone á z wodą rospuszczone- bielmo z oka spądza á niedopuszczaią mu wiecey byc.

Echyni gdy będą żywo spalone- á gdy ich proch kto pije maiąc biegunke/przestanie od te[go].

Gardus.

Capitulum 106.

GArdus iest ryba rzeczna (iako Actor pisze o tich rybach) barzo smaczna y wdzieczne go smaku/iest podobna ven dusowi- iedno iż Gardus oczy ma czerwone- á obie rybie są srzednie.

Isidorus/Gladius miecz- ta ryba iest rzeczona iże ma nos iako miecz ostry/ y thym okrety dziurawi á potym zatopi- Aristotel. go zowie Hastarusem/iże nos ma iako włocznia- iest podobna ku niedzwiadkowi/ ryby sie barzo boią iego bo ma pod skrzelem ieden hak ktorym zacina insze ribi/ á gdi° pobaczą tedi sie rozbieżą.

Vczynki.

Plini. pisze iż iest małe zwierze iako niedzwiadek á podobny ku paiąkowi/ ten to rybe hakiem ktory ma pod skrzelem inne ryby siecze- y okręty rozcina.

Isid. Glaucus iest też rzeczon bo iest biały- ten sie nie vkazuie lecie iedno kiedy chmury

Aristoteles o nim tak powieda iż mieszka w iamie szesedziesiąt dni a nie vkazuie sie aż właszcza w Canikule.

Mulus.

Capitulum 107.

ISidorus pisze ize tha ryba Muk iesth rzeczona iż iesth miekka y cienka. Plini. mała ryba ale smaczna, iest pokarm slachethnych ludzi y wielkich panow/ á thy ktore lepsze z nich są ty maią dwoie brode: thym sie żywią czo sie na brzegu od słończa j od wiatru zezchnie to ona ije.

Vczynki.

¶ Gdy kogo z ije niedzwiadek choćia ziemny albo morski/ gdy tym musem ranę pomaże al bo go będzie iadł, tedy będzie zdrow.
¶ Te° tez musa popioł głowy gdy ią spalą dobry iest naprzećiw każdey trućinie, azwłaszcza gdy kto od grzybow niemoże tedy go pić z winem mocznym.
☞ Popioł ie° z miodem zmieszany głowę leczy: ktorzy maią w członkoch bolenie albo sciatikę/ ty głowy maią być spalone w garnczu nowym polewanym.
¶ Ty ryby nie są dobrym pokarmem bo zat/ kaią żyły ktore wzrok oczom sprawiaią, á thak wzrok oczom tępią.
¶ Gdy będzie stary muk to iest gdy długo leży bądź suchy bądź nie suchy/ gdy go zdrobi á da w trunku pić/ tedy pobudza womit tho iesth
¶ Gdy go też w winie vmorzy (wraczanie. á będzie kto pił to wino/ tym sie mu bed... wiecey chćiało wina pić.

Sepia.

Capitulum 108.

IEst tho ryba sprosna (iako Isidorus pisze) gdy sie złączą z samcem tedy vsty poczina w sobie płod iako iaszczorka: tey to ryby taka moc czernidła iest, gdy thłustości w lampę wleie á zapali ią/ tedy oni ludzie wszytcy ktorzy przy tym świetle będą/ czarni będą iako murzynowie: ty ryby pływaią parami, na kożdy czas iaycza rodzą ktore sie stanowią we czterdziesci dni: gdi samicza rodzi samiecz iey naśladuie a na ziemię sie na ty ikry pusczą a-
¶ Aristoteles pisze iż ta ryba (by ie ożywił.

ktora iest samiecz ma pod gardłem ieden członek w ktorym ma nasienie meskie/ á samicza ma wnątrz dwa członki w kthorych ma pełno iaiecz albo ikier.

Vczynki.

¶ Kosci they ryby stłuczone/ czyścią dzięsła, y zmazy ćielesne zgładzaią mięsa nie ruszaiąc.
¶ Gdy komu bielmo na oczu iest bądź koniowi albo ktoremu człowiekowi choć zwierzęćiu gdy thym prochem z tych kości rybich posypuie
¶ Gdi ty kości stłucze á będzie te (tedi zginie. pił on ktho chorobę ćierpi w piersiach albo w maćicy, tedyś będzie zdrow.
¶ Plinius pisze, Gdi kto czerwone oczy ma albo opuchłe powieki. tedy skorę oney ryby maczaiąc w mleku niewieściem vzdrawia.
¶ Popioł tey ryby z skory, blizny na oczu vzdrawia/ y bielmo z oczu v zwierząt zgania.
¶ Ty ryby odwilżaią żywot/ á skorupa stłuczona rospuściwszy ią wodą gęstho y przyłożyć na zastrzał, wyćiąga strzały.
¶ Spądzaią tez piegi na liczu popiołem z-
¶ Dziwe mięso w ranie gubią. (tych kości.
¶ Kość z brzucha tey to ryby gdy będzie stłuczona á proch na chustę przyłożony będzie/ tedy bieli zęby gdy nim poćiera.
☞ Oblicze tez ten proch z tych kości bieli/ ktory spuszczaią z masć ią żołtą.

Timus.

Capitulum 109.

IAko piszą o nim w xięgach o przirodzonych rzeczach, ize iest morski dziw iako pies/ w morzu sie leże ale sie na ziemi
¶ Plinius o nim pisze ize iesth ryba (pasie. dworna

dworna barzo, gdy vzrzy żagle v okrethow od wiatru rozszerzone, tedy sie wspina na okręty á tak sie onemu dziwuie ize sie zzumieie á prawie sie zapomni, kiedy nań vderzy ością chłop nie czuie, á tako ich siła zbiiaią przy okręćiech.

Vczynki.

¶ Timus słony gdy go kto ije/ á będzie miał iad w sobie od iaszczorki, vsmierza iad y bolesć.
¶ Gdy z niego vczyni plastr/ kogo pies z ije/
¶ Gdy kto ma w vściech ra (bol przestanie. ny, á pomaże iego tłustością, przestanie bol y zgoią sie rany.

Vranoscopus.

Capitulum 110.

VRanscop iesth ryba wielka morska ktora iest rzeczona takoby od oka kthore ma na wierzchu głowy, tymże na doł y na gorę patrzy.

Vczynki.

¶ Tey ryby żołć blizny leczy, y mięso na oczu zbytnie zeymuie/ iako o nim pisze Meander.
¶ Tenże ią zowie Pokrzywą, bo gdzie sie dotknie tedy sparzy iako pokrzywa ziemna, á tuła sie we dnie y w nocy y tu y owdzie.

Cocodrilus.

Capitulum 111.

O Nim Isidorus pisze ize sie rodzi w Nilusie rzece Egipskiey/ á iest żołty/ ma czterzy nogi á żywie na ziemi y w wodzie/ ma gębę wielką odtworzistą aż do vszu/ niema iezyka/ á gdy chce iesć tedy zatworzy oczy, ptacy mniemaią by zdechły leżał/ do niego lecżą/ á on ie chwyta: Ludzie tamo mali są iż na vodzie pływaią dla tego śmiali są/ á Cocodryla imuią na grzbiet mu wsiadszy: we dnie mieszka na ziemi á w nocy w wodzie, tak pisze o nim Aristot. ma zęby wielkie y rozdzielone.

Vczynki.

☞ Plinius w xięgach przyrodzonych xxviii
Gdyż iest zwierzę takie iż może być y w wodzie y na ziemi żyw/ gdy go nadeydzie iego natura ku złączeniu z iego samiczą, tedy sie skrobie zębami prawey czelusci w prawy bok, pobudzaiąc naturę.
☞ Kamienie w brzuchu swoim ma ktore są tey mocy/ kto go ma przy sobie thego sie febra nie imie, dla tego Egiptowie sadłem iego swoie niemoczne pomazuią.

Diascor. pisze/ Łayno Cocodrylowe ziemnego Cocodryla z wodką koprową albo rożaną oblicze pomazowane / barzo czudne bywa j barzo biale/ktore sie richło rozpłynie w wodzie.
Auicenna w xiegach ij. Łayno Cocodrylowe bielmo spądza z oczu/ rozpuszczone w wodzie ku temu godney.

Draco marinus.

Smok morski.

Capitulum 112.

Wiest dziw okrutny morski (z xiąg rzeczy przyrodzonych) iako y ziemny/ skrzidl nie ma iako ziemny ma/ dlugi ogon ma zakrzywiony/ głowe ma iako ie° ciało potrzebuie/ mały/ małe ma skrzele na grzbiecie za skrzydła/iest predki/ barzo iest iadowity y zarażaiącei swoim iadem gdi ogonem albo skrzelami vderzy tedy zarazi.

Vczynki iego.

¶ Plinius w xiegach x. gdy go vłowi á wsadzi w ziemną iame albo w dol natichmiast sobie meath vczyni nosem swoim.
¶ Ten zasie pisze w xiegach xx viij. iże piołynem leczą iego iad/ iedząc piołyn albo też warząc polewać rane.
¶ Czynią też naprzeciw iego iadowi tey mocy z octu przyprawe ktorey woniaią á nieszkodzi ym iadowitosc morskiego smoku.
¶ Auicenna w czwartych xiegach pisze/ iż rana od smoka morskiego y inszych wężow iadowitych/ może być vleczon nie tako iad ich ale iako rana od nich vczyniona : rana od smoka morskiego gdy bedzie s..rką z octem pomazana/tedy ią leczy.
¶ Sadło Cocodrylowe/ też to rozczynione z ołowem skruszonem goij te rane.
¶ Tenże Auicenna y Galenus tegoż smoka mieso gdy go rozetnie y przyłoży na rane.
¶ Sok piołynowy gdi° pusci (tedy sie goij. na rane od smoka vczynioną tedy zgoij.
¶ Gdy smok zagryzie/ thedy ceny naskrobać y nasypać na rane/ á bedzie zdrow od bolesci y (od iadu.

Felchus y Galata.

Capitulum. 113.

Felchus (iako Isidorus pisze) iest wok albo byk morski á skora iego kosmata pstra z białych y z czarnych włosow/ á pstrociny rozdzielne/ na ziemi sie rodzi iako inne zwierze/ y cyczki dzieci karmi kthorych zawzdy miewa dwoie nie wiecey ani mniey/ trudno go zabić aż mu głowe pierwey musi vciąć/ bo iest barzo moczne zwierze y okrutne nie tilko na inszy rodzay ale y na swoy/ bo z żoną swoią vstawno walczy/ á gdy iedne zabije tedy drugą pojmie/ á tako ie bije aż go smierć zaydzie/ abo go też żona zabije.

Vczynki.

¶ Syrzysko tey Felchus iest podobne iako
¶ Godzi sie tym ktorzy maią (Castoreum. niemoc s. Valente°/ y niewiastam kthorym maćicza wynidzie/ gdy ie pije rospuscon..
Galata gdy po..zuie płod w so.. (wol.. bie thedy gi wyciągnie z siebie/ á iesli bedą dorosłe tedy ie zostawi/ á iesli są małe barzo dy ie zasie włoży w matczyniecz aż dorosną.

Lepu..

Lepus marinus.

Zaiecz morski.

Capitulum 114.

Isidorus/ Tento Zaiąc podobny iest ku zaieczowi ziemnemu głową j vsżima tilko/ á dla tego gi tak zową.

Vczynki.

Auicenna o nim pisze iż iest błotne zwierze iakoby dzikie.
¶ Iego krew iest barzo ciepła/ á chędoży su..
¶ Głowa iego spalona/ rosci włosy/ (kno. gdzie były parchy/ vczyniwszy z iego popiołu á z sadła niedźwiedziego/ wyciąga włosy j mech.
¶ Poczytaią go być miedzy insze trucziny/ al bo szkody płuczam/ iże kto go pożywa tedy rani
¶ Gdy samice niewiasta brzemien. (płuce. na vzrzy/ gdy sie iey żołądek brzydzi tedy hneth
¶ Zasie samiec gdy stwardnieie (porzuci. w soli tedy go nosić na biodrach/ á nie porzuci żadna niewiasta.
¶ Zaiąc iest ryba iadowita / á ie° popioł na powiekach włosy wyrwane ktore są złe / kthore rzeża w oczu/ tedy iuż nie vrosną drugie.
¶ Tym zaiącem swieżym kto ma kurcz w nogach/ natrzić na tym miesczu.
¶ Takież kto ma wrzody w gardle tedy przyłożyć á podczchną rychło.
¶ Krew iego iest dobra dla wrzodu ktory zową wąglikiem/ bo iest barzo gorący iako wągl
¶ Auicenna pisze iż iest barzo (rospalony. iadowiti : krew ie° gdi ią kto pije w iakim trunku tedy sie mu tako przyda ciasny oddech/ vczyrwone/ kaszel suchy/ krwią plwanie/ thrudnosc pusczania vryny/ vrina modra/ j łayno modre/ bolenie w żołądku/ wraczanie zbytnie krwią/ żołta niemoc/ bol w nerkach/ pot smierdzący/ brzydkosc pokarmu.
¶ Gdy then struty vzrzy ryby/ leka sie ich/ á widzi mu sie iakoby w gębie miał smrodliwą rybe/ y tako mu sie rzyga.
¶ Te chorobe leczą mlekiem koziem ktore iest ostatnie lekarsthwo/ mleko oslowe/ mleko niewiescie/ raki rzeczne/ Jeż pieczony albo krew iego/ lekarstwo iego iest/ namocznieysze iest lebiodka wodna swieża/ y krew gąsiorowa / á mocż człowieczy stary/ to zmieszawszy ma pić ciepło/ znak tego iest gdy iuż ku zdrowiu przychodzi tedy sie ryb nie brzydzi.
¶ A iesliby mu przyszły suchoty/ thedy maią być leczone obyczaiem swoim.

Lis morski.

Plinius pisze iże Lis morski takiey iest chytrosci iako y lis ziemny / gdy go vłowią wędą tedy iesli nie może vgryść wędy/ tedy szuka słabego kończa powroza albo łańcucha/ á tako gi vgryzie y vchodzi smiełki.

Scorpio et Scolopendra.

Niedzwiadek morski / y Stonog morski.

Capitulum 115.

Plinius/ Scolopendra morska iest iako y ziemna kthora zową Stonog/ ta Scolopendra gdy wede pożrze tedy wszytki wnetrznosci wywraca z sie.

cza z siebie iż wede zwroci/tedy zasie pożrze w⸗
sie wszytko wnątrze.

Vczynki.

¶ Plini. li. ix. o rzeczach przyrodzonych/ Gdy kogo niedzwiadek z ije morski tedi sokiem z mietki pomazać albo thez przyłożyć na ono miesce/a odpedzi wszytek iad.

¶ Mulem tez pomazać ono miesce á bedzie zdrow/ktory mul iest ryba morska.

¶ Zołć morskiego niedzwiadka blizny gła⸗ dzi gdy nią pomaze.

¶ Gdy go vniorzy w winie/ ktho ma w me⸗ cherzu albo y w nerkach bolenie albo kamień tedy gdy tego wina kto sie napije tho cierpiąc/ czoby zawazilo pieniądz/ vypedzi bol j kamień (skruszy.

¶ Zołć morskiego niedzwiadka miedzy innemi żołciami iesth pozytecznieysza wszytkich zwierząth/ naprzod iż gdy kto płacze albo mu łzy z oczu płyną tedy pomazać na cze lusciach á przestaną płynąć: mgłe y bielmo z oczu spądza/ y kiedy zmiesszeią powieki tedy po (mazać.

¶ Auicenna tez pisze o niey tak mo⸗ wi/ żużelicza ktorą zową wisnia/ gdy ią stłuką á zmieszaią z żołcią niedzwiadkową/leczi rane kiedy niedzwiadek ziemny z ije.

☞ Gdy kogo niedzwiadek z ije / thedy mu sie brzuch hnet nadmie/ j poydą mu wiatri z brzu chakrum przyczyny/ lekarstwo iego iest iako y lekarstwo od smoka morskiego/ Toz pisze Aui⸗ cenna w czwartych xięgach.

¶ Potym tez Woyciech pisze izby bylo zwie⸗ rze morskie/lisowatą ma skore na sobie: Kto go troche skusi z trochą wina/ niebedzie nasy⸗ czon tey to lubosci cielesney/ chocia w miasto nasienia krew wypuszcza/ tedy mu sie chce/ á nie przestanie chcć takowa az bedzie pił sok z la (ktuki.

Tylko o Rybach morskich/ kto⸗ rych miesa pozywanie y ich insze pozytki mogą nam być pozyteczne w naszey sprawie: Ale iż w Polszcze mieszkamy/potrzebniej iest abysmy Polskich ryb obyczay y moc wiedzieli/gdyż ich vstawicznie pozywamy/ czo pomagaią á czo tez szkodzą/ktore dobre/ ktore lepsze / á ktore teże złe/ o ktorychem iuz wypisał/ iako Pan Bog raczył dać/ awszakoż ważnieysze miedzy mor⸗ skiemi rybami.

Stincus.

Capitulum 116.

Onim Auicenna pisze izbi sie rodził w Nilusie rzece/ á ło⸗ wią go w Egipcie/iest podo bny ku iaszczorce.

Vczynki.

☞ Diascorides pisze iż iesth zwierzę w Indij o czterzech nogach podobne ku iaszczorce / ale ma brzuch dłuzszy: tego miesa kto sie go napi/ ie z winem/ iednym połknieniem tedy niemoże być nasyczon vczynku z niewiastą/ y takiez nie (wiasta.

O Naturze Rybiey.

Capitulum 117.

Dostateczne.

Ako o nich pisze Auicenna w xięgach ij. lekarskich/ iże ich natura iest zimna y mo kra/to iest flegmista pospoli cie wszytkich/ wszakoż są ied⸗ ny koleryczne á drugie fleg (miste.

¶ Powieda tako Auicenna/ iże ryby ku żywnosci są lepsze ktore są srzedniego wieku ani stare ani młode/ ktore nie są miesa miąs⸗ szego/ ani smierdzącego/ bo ktora ryba ma cia ło miąsszze/ta gdy stara iest nie iest dobra/ á ta ko ktore są twarde/ ty gdy młode są ty warz/ á gdy

gdy stare są ty piecz: zasie ktore są miekkie w naturze swoiey/iz gdy stare są ty warz/ty zasie ktore są młode ty piecz.

¶ Jeszcze ktore są twarde/ thy gdy są młode są lepsze/ gdy są stare są gorsze.

☞ Pothym gdy są z rzek iako z bystrey á ka⸗ mienney albo piaseczney y ktora nie iest mie⸗ dzy lasy albo y miedzy bory/ ize ią wiatr prze⸗ wiewa/ ztey są ryby lepsze/ á tako tez y z stawu y z iezora ktore są w polu albo na wietrze.

¶ Tez ony ryby ktore z morza wychodzą w rzeki ciekące á mieszkaią w nich/iuz bywaią le⸗ psze tako iest znać w łososiu/ ktori blizey morza ten iest gorszy/ á iako daley od morza tym lep⸗ szy/ á czo blizey do wierzchu rzeki ty są lepsze.

¶ Sadło kozdey ryby/morskiey/ rzeczney/ y stawowey y z kądkolwiek bedzie/ gdy rospuści o leiem przyczyniwszy czystego miodu/ czysci oczy od zaćmienia/od mgły/ á tego po trosze pusz⸗ czać na oczy wznak leżąc/ á tho rozumiey gdy bedą zaćmiony przez wrzod gorący y suchy: Toż tez Plinius li. xxx ij. ku temu przystaie Di ascorides y Auicenna.

¶ Druga sprawa y pozytek sadła rybiego/ iest ten/ gdy kto krwią pluje/ wezmi sadła rybie go/ rospusc z occtem dobrym day pić choremu á przestanie.

☞ Jeszcze pozywanie ryb starych miąsszych twardych/ iest to/ Bacz to przodkiem iż mieso kazdey ryby iest na grzbiecie twarde wiecey niż na brzuchu/takiez od głowy wiecey niż od ogo na: Przetoż gdi ryba iest natury miekkiey/iedz iey mieso z grzbieta od głowy pierwsze z wono wtore j trzecie/ á z brzucha nie iedz miesa bo iest miekkie y wilgotne/ ono ktore tez iest od ogona to iest lepsze dla czestego ruchania.

☞ Ryby ktore żywią trawą lepsze są niszli o⸗ ny ktore żywią wodą metną/ iako gdzie są zpła wy ze wsi do stawu albo do sadzawek albo w⸗ ktorey wodzie są scierwy.

¶ Ryby ktore kamień zsą nie są thako dobre iako ony ktore trawe iedzą/bo kamień iest rzecz surowa/dla tego Lipienie y Pstrągi nie są tak dobre iako Płocicza.

¶ Drugie są ktore piasku pozywaią / iako są Kiełbie/ ty są lepsze niż ony czo kamień zsą.

¶ Zasie lepsze są ktore korzenia pozywaią do brey [illegible] ktore piasku iako Okuń.

¶ [illegible] ną wodą żywią/ty są prawie wil⸗ got[illegible] natury á to są flegmiste.

¶ Jeszcze są ryby ktore łupem żywią / á iako łup lepszy tako ona iest lepsza bo dobri pokarm dobre ciało czyni swoią sprawą.

¶ Pozywanie ryb iakie ma być: Rozliczne ryby rozlicznie ich pozywać: kthore są twarde ty przyprawiać z korzeniem/ to iest z pieprzem z imbierem/ z muszkatem etc. á gąszcz z cebule lepszy niszli z czo° nc° do tych miąsszych j twar dich ryb/ a zwłaszcza do rib białych/ ieszczeby był lepszy czosnek na gąszcz by głowie nie ociązał á oczu nie wyciskał.

¶ Kto tedy czosnku chce pozywać/ thakowym obyczaiem czosnek przyprawuy/ odbierz każdą głowke z namnieyszey skorki/ kładz go do wody wrzącey aże gorzkość y surowość z siebie wypu sci: albo gi wkładz do wodi/ przystawże go do ognia aże wezwre/ thoż dopiero z niego gąszcz czyń do ryb białych y twardych/ ale dla lepszey pewnosci oczom przysyp kopru y kminu gdy ie bedziesz zaprawowal inym korzeniem/ iesli in⸗ nego korzenia niemasz iedno czosnek czimby ie zaprawił/ przysyp kminu y kopru do nie°/ á te⸗ sliy tego niemasz/ niechay bedzie trocha czosn ku y tho niechay dobrze wre/ bo on zagrzeie iż nature zimną odeymie.

¶ Drugie/ ktore są ryby wilgotne y miekkiej natury iako są Kleszcze/ Certy/ Vklele y insze takowe/ ty lepiey piecz/ smazyć w oliwie/ w ole⸗ iu albo tez y w maśle/ może ie pierwey posypo⸗ wać mąką pszenną/ potym ie kłaść w thakową (tłustość.

¶ Możesz thez przyprawić sobie smaki ktore pobudzaią chęć y zagrzewaią iako są ty/ iako iest szalsza ktorą tak przypraw/ Wezmi szczawiu z poł garsci albo iako wiele chcesz/ piołynu z pięć rozdzek / pieprzu czo rozu⸗ miesz/ kopru włoskie° albo y polskie° / abo j tro che kminu/ zwierć to wespołek/ rospusc occtem dobrym: iedz ryby z tą szalszą/ á tho gdy ie be⸗ dziesz warzył w rosole.

¶ Drugi tez smak może być vczyniony z te° czosnku/ Tak gi odebrawszy y odwarzywszy do brze/ day do niego kminu/ anyżu/ kopru/ szafra nu/ zwierciawszy rospusc occtem / á chceszli te° przywarzyć możesz/ á pothym możesz ony ryby połać tym albo osobno na przystawke nalać/ bo czosnek zagrzewa y trawi czo iest niestraw⸗ nego w człowieczym żołądku.

Dokończenie o Rybach.

O Kamieniach Drogich na wiele rzeczy Potrzebnych.

Naprzod Adamas.

Capitulum 1.

KAmienia te° Adamas wietsza iest mocz we złocie y we srebrze y w stali / á gdy bedzie przywiązan v myszli lewey / nieprzyiaćiele zwyćiezyć czyni / bestie niezwyćiezone wpokarza / przećiw latawczom y inszym vidzeniom pomąga / w rzeczach poczynaiących sprawiaiącego y mocznego z małego czyni / bo iazni prozne odpądza / swary y zwady zwyćiezyć czyni / miesiecznikom y thez opetanym ludziem iest pożyteczny: Ten kamień niektorzy zową Magnesem / iż niektorzy powiedaią ize by zelazo ćiągnął k sobie: ten kamień gdy bedzie ku inszym kamieniom przyłożon / tedy bedzie kożdy złaman / á ma drugą włosnosć ize° żadna rzecz nie złamie iedno ołow.

¶ adamas czyni człowieka mocznego przećiw nieprzyiaćielom / sny prozne odpądza / trućine oddala / bowiem powiedaią iż sie poci iesli bedzie iad blisko położon / wszakże ktoby ten kamień pił / tedi iemu trućina bedzie smiertelna.

Agates.

Capitulum 2.

KAmienia tego wiele iest rodzaiow / awszakże iest sławnieyszych siedm: Diascorides powieda iż Agatek pomaga gdy kogo niedzwiadek vkąsi / przywiązany albo z wodą pomazać / zarazem bolesć vsmierza á gdy ten kamień zetrze w proch á posypie na ranę / albo gi dać z winem wypić / kogo iaszczorka v ije tedy vzdrowi: á kto gi przy sobie bedzie nosił / tedy° czyni wymownym / mądrym / przyiemnego y wdzięcznego: Mocy tych kamieni wedlug ich rozmaitych rodzaiow albo osob odmieniaią sie / awszakże wszytcy miedzy sobą na to sie zgadzaią ize kożdy czyni ludzi smutne.

¶ Indijski agatek rzeczy iadowite odpądza / kto nań bedzie patrzył tedy widzenie wspomaga / á gdy gi kto w vsciech trzyma / pragnienie vsmierza / walczącemu dawa zwyćiestwo / pragnienie y trućine gasi.

Alabandina.

Capitulum

Ocz te° kamienia iest / ize ćieczenie krwie pobudza y pomnaza / á kto gi bedzie pić / wszekę moc iadu gasi y vypądza

Alabastrites.

Capitulum 4.

WEsth then kamień z rodzaiu marmurow / na słoyki masci chować iest czysty: Then kamień ktori bywa w Capadocij nalezion nie biały iest nagorszy / nalepszy iest ktory ma barwe miodową / ktorego nie barzo przezrzeć: Ten kamień odmiekcza żywot / y tez twardosci y bolesci żołądkowe / plasthr vdziaławszy odmiekcza: kto gi przy sobie nosi / w swoich rzeczach zwyćiescą zostanie.

Alectorius Kapłuni ká.

Capitulum 5.

RZeczony iesth kamień kokoszy albo kurowy dla miesteza kedy sie rodzi / abowiem w żołądkoch kapłunich nalezion bywa: Gdy kogut po trzech lećiech bywa okapłuniony albo oprawiony / á po okapłunieniu gdiby przez siedm lat był żyw / bo przed tim nie ma być wy iet / abowiem ym starszy tym lepszy: á kiedi ten kamień w kapłunie vrosćie iako ma być / thedy iuż nic nie pije / wszakże żaden nie iest nalezion wietszy iedno iako wielkiego bobu ziarno.

☞ Mocz tego kamienia iest / ize kto gi bedzie nosić przy sobie / czyni go być niezw...
á gdy bedzie w vsciech trzymany pra...
oddala / á przeto zapasnikom pomaga ...
mezowi czyni przyiemną / czći dawa / á n...
czći zachowawa / vrzeczone rozwiezuie / o...
czonego stadłem wdzięcznym y przyiemn...
czyni / krolestwo straczone y insze postronne n...

¶ Then kamień iest pożyteczen (być dawa tym ktorzy są przyrodzenia zimnego / y tym ktorzy rzeczy swoich z niewiastą sprawiać niemo (gą.

Ametistis.

Capitulum 6.

ROdzaiow iesth pieć tego kamienia / á z nich nalepszy iest ktory sie w Indij rodzi mający barwę czerwoną zmieszaną z rożaną y z fijołkową barwą.

Mocztych kamieniow iesth odpądzać pijaństwo/ abowiem gdy bedą na pepek przywiązany tedi powćiąga pari z wina/ á tak rozwiązują z pijaństwa/ mysli złych powćiągaią/ dobry rozum czynią/ w sprawowaniu rzeczy czujnego y bacznego sprawią/ á niepłodnego czynią być płodnym/ gdi bedzie one rzecz pił wktorey by takowe kamienie były omyte/ truczins gaszą/ ludzi rycerskich strzegą y nieprzijaciele ich dawaią im zwyciężyć/ ku łowieniu zwierząth dzikich y ptakow dobrze sprawia.

Aquile lapis.

Capitulum. 7.

ORkowy kamień/ Then kamień podobny iest kasztanie á kiedy nim zachwieie tedy w nim kamień drugi w posrzodku kołace/ ten kamień rzeczon iest orłowy/ bo gdy orlicza chce iayeza zniesć/ then kamień samiec przynosi z Indij á pokłada gi bod orlice/ tedy orlicza lekko zniesie iayeza y bolesci nie barzo czuie: ten kamień toz sprawuie niewiastam j wszitkim inszym zwierzętam gdi bedzie pod nie położon: ten kamień gdy bedzie zawieszon na lewym ramieniu v niewiasty/ thedy broni porzucenia dzieciecia/ á czasu porodzenia gdy gi do vdą przywiąże thedy nieprzespieczności oddala/ á porodzenie dziećiecia rychleysze bedzie.

Ludziem ktorzy niemoc cierpią swiethego Valentego/ pomaga/ zwierzeta iadowite odpądza: á przeto orłowie ten kamień kładą do gniazda aby iayeza j dzieci od zwierząt iadowitych były zachowany.

Kto gi przi sobie nosi tedi gi czini ludziem przyiemnym/ trzezwim/ ytez bogatym/ j od rzeczy przećiwnych strzeże.

Czo dziwniey iest/ iako powiedaią Caldei iż kiedy komu iad bedzie z iaką karmią przyprawion/ á gdy then kamień bedzie włozon w on pokarm/ takie° pokarmu człowiek połknąć nie bedzie mogł/ á kiedy wyimie z pokarmu on kamień tedy gi bedzie mogł połknąć.

Tak tedy orłowie tego kamienia szukaią á kładą gi w swoie gniazda/ y zorawie thakież miedzy swoie iayeza.

Niektorzi tez powiedaią/ iż ty kamienie bronią aby sie iayeza barzo nie zagrzały w gniazdzie orłowym.

Auricalcum Mosiądz.

Capitulum 8.

MOsiądz iest rzeczen od thego iże ma swiatłosć złotą j twardosć miedzi/ bowiem bywa mosiądz z miedzi y z ognia silnego/ y inszemi przyprawami by... ku złot.. j barwie przywiedzion.

Zxigg przyrodzonych z miedzi bywa mosiądz tak rzeczony/ abowiem złotą barws ma albo iż z niego bedzie złoto: Ten mosiądz częstokroć z pisma zową gi kontrifalem á tho dla barwy podobnej kontrifałowi. Z nauki alchimiczkiey/ miedz bywa przemieniona wmosiądz/ czo bywa przez posrzodek tucijey bowiem iey dym bieli/ á ma przyrodzenie ducha á natychmiasth gdy proch tucijey bywa porzuczon na roztopioną miedz albo gdy bedzie zmieszana z blachami miedzianemi/ w onym rospuszczeniu miedzy tucijá bywa rospalona/ á szukało duch kedyby wyszła/ á tak vkazuie sie iż iey vćierzenie bywa przez miedz rospuszczoną także ią wysusza bowiem iey dym iest miernie biały/ á białosć zmieszana z czerwonoscią powćiąga czerwonosći á bedzie żołte.

Balagius.

Capitulum 9.

Są thego kamienia rozmaite mocy/ kto gi przy sobie nosi tedy gi czyni wesołym/ wstadle miłosć zachowawa albo rozmnaża.

Gdy bedzie na szyi zawieszon/ sny prozne odgania/ niemocy ktore bywaią w gardle y w czeluściach/ y insze wszythki kthore pochodzą z wilkosci od głowy/ leczy y od nich zachowawa.

Wziąwszy gi á srebrá pod tąż wagą zmieszawszy pospołu/ tedy trąd vleczy.

Woda w ktorej bedzie ten kamień/ iest na czczy dobra/ á kto ią pije tedy pomaga kto ćiesz ko tchnie/ y niemocy wątrobne leczy.

Niewiastam brzemiennem aby nie porzuciły dzieci/ albo iżby niciakiey szkody nie cierpiały/ pomaga.

Bezaar Sirotka/

Capitulum 10.

BEzaar/ Tento kamień wszytcy powiedaią iż ma pierwsze miestce miedzy inszemi wszytkiemi lekarstwy ktore są naprzećiw iadom y trućinam/ bowiem kto go wypije iedną dragmę thedy gasi kozdy iad y wybawia człowieka/ á dla tego iże iest namocznieyszy ten kamień naprzećiw wszytkim trućinam: wszelka rzecz taka ktora wybawia od iakieykolwiek niemocy/ bywa rzeczona Bezaar tego kamienia.

Serapion/ Kamień Be (przezwiskiem. zaar pomaga naprzećiw trućinam/ á kiediby kto wypił go tak wiele iako zawazą dwanaście ziarn ieczmiennych/ albo kiedi nim pomaże rany kiedy kogo vkąsi czo iadowitego/ thedy wybawia przirodzenie od smierći/ á vypądza iad przez pot/ á dla tego thez pomaga człowiekowi powietrzem morowem zarazonemu: á gdi bywa w pierscień wprawiony/ tedy w kimby iad był ma gi w vsta włozyć á ssać z niego/ tedi pomaga.

Borax.

Capitulum 11.

DZiwną moc ma then kamień naprzeciw iadom/ bowiem gdy kto iest strut á kamień ten połknie/ ktory połkniony krasi ielita/ iakoć iadu onego kthora sie w ielita wpoiła wygasza/ á potym przez spodek wynidzie á zasie zchowan będzie/ á gdy czo iadowitego vkąsi tedy pomaga/ ograszki leczy/ zły żołądek y nerki naprawia/ iesli kto będzie one rzecz pić w ktorey ten kamień bywa omyt.

Carbunculus.

Capitulum 12.

CArbunculus (iako Arnoldus pisze) iest kamień drogi barzo czerwony/ w ciemnosciach swieci iakoby ognisty węgl/ barwą albo y moczami zwycięża albo przechodzi insze wszytki kamienie swieczące albo pałaiące abowiem ten sam kamień ma wszytki moci ktore maią insze drogie perły albo kamienie/ á są krom tego iego dwanascie rodzaiow/ o[...]ie ta[...]kiey są mocy wielkiey.

Isidor./ Carbuncula rodzaiow ie[st d]wanascie/ ale z tych rodzaiow nalepsze są [...]iatse/ iakoby ogień z siebie wypuszczaiące: á [po]wieda Arnol. iż Carbunculus iesth pieczą[...] z inszych kamieniow/ abowiem może swoi[ą fi]gurą albo wyobrażeniem wybić na insz[ym] każdym kamieniu ale nie inszy kamień na [nie]m.

Mocy tego kamienia są/ powietr[ze] iadowite y morowe odpędzać/ zbytkow albo [c]ielesnych żądz powściągać/ ciału zdrowie sp[r]awować/ y zachowawa aby w niemocy nie wpadało/ złe myśli oddala/ przez przyiacielstwo miedzy ludzmi czyni/ á wszelkie szczescie rozmnaża.

Celidonius.

Capitulum 13.

TEn kamień iest nalezion w żywocie młodych iaskołcząt/ ktorego kamienia są dwoiakie osoby/ czerwony y drugi czarny/ Czerwony kto gi przi sobie będzie nosił w czysthey chustce lnianey/ szalonym y miesięcznikom pożyteczny iest/ y niemocy długie wykorzenia.

Ktorzy gi przy sobie noszą czyni ie wymownymi wdzięcznymi/ zmieszany z wodą obyczaiem tym iako przypraw[i]aią lekarstwa na oczy/ niemocy oczne vzdrawia: Zasie kamień iaskołczy ktory iest czarny/ rzeczy poczęte ku dobremu kończowi przywodzi/ gniewy vsmierza noszącego wdzięcznego y przijemnego czyni pańskie gniewy vsmierza/ á gdy gi na szyi powiesi w żołtem suknie/ febry vsmierza y wszytki wilkosci szkodliwe powściąga y naprawia.

Jest doswiadczono/ iż gdi będzie na szyi powieszon/ pomaga naprzeciw niemocy s. Valentego/ y naprzeciw żołtey niemocy: Niektorzy powiedaią iż maią być zawinione w skorę cielęcą albo wielenią/ nie porodzonego albo wyprotego/ á przywiązać ie ku lewemu ramię

Ty kamienie maią być wyimowa[ne] kiedy dzieci iaskołcze małe sthoią na gniazdzie albo w gniazdzie/ miesiąca sierpnia izby były doskonalsze/ á dzieci ony nie maią sie dotykać ziemie/ ani ich oycowie ani matki przy tym niechay nie będą/ bo więtszey mocy będą.

Celonites.

Capitulum 14.

NIektorzy powiedaią iż tego kamienia Celonites albo celontes iesth troiaki rodzay/ ten bywa wyięt z wielkiego żołwia/ ma barwę iakoby perła na sobie maiącz szczę[...]

Celonites iest Indyiskie° żołwia oko: czarnoxiężnicy kładą gi pod iezyk/ á thak rzeczy przyszłe ludziem przepowiedaią/ á tę ma moc ten kamień: iesli kto vsta wymywszy będzie gi nosił w vsciech iże może przyszłe rzeczy przepowiedać pewnych czasow/ to iest od słończa wschodu aż do szostey godziny przed pełnią poki miesiąc roscie: ale gdi miesiącz iest nowy tedy powiedaią iż then kamień przez wszythek dzień tę moc ma/ á po piętnascie dni miesiąca tedy iacy przededniem ma tę moc/ á then kamień nie zgore ani sie ognia boi.

Crisolectrus.

Capitulum 15.

JEst ten kamień Crisolectrus na kształt złota/ then kamień gdy gi kto powiesi na szyi tedy pomaga naprzeciw ograszkam/ á gdi gi z rożanym miodkiem zetrze/ dobry iesth na niemocy ktore bywaią w vszu/ á iesli z mastixą będzie zmieszan/ tedy na oczy dobry iest y żołądkowi pomaga/ albo choć sam proch będzie z niego wypić albo z mastikiem: Ten kamień po ranu bywa czudnieyszy/ á ogień barzo ku sobie ciągnie/ á barzo prędko od ognia zgore.

Crisolitus.

Capitulum 16.

KAmienia tego iest ieden rodzay przezrzysty złotey barwy maiąc w sobie nieiakie pałaiące iskry: Drugi rodzay iest iego barwy woskowey/ á iesth zielony iakoby morska woda ku więtszey zielonosci sie maiącza/ á gdi gi na słończu położy tedi złota gwiazde przez sie vkazuie/ á bywa naleziony w Murzyńskiey ziemi.

Kiedy bywa w złoto wprawione/ tedy sie przećiwi strachom nocznem/ dawa mądrość y cześć/ ßaleństwo odpądza.

Gdy gi ktho ztarwßy będzie pić/ pomaga przećiwko dychawicy.

Cristallus.

Capitulum 17.

Kryßtal kiedy będzie przećiw słończu położon tedy ogień z siebie wypußcza y zapala rzecz ktora może być spalona/ ale kiedy będzie pierwey kryßtal zagrzany/ żadnym obyczaiem nie zapali.

To w rzeczach przyrodzonych mistrzowie rozumu przyrodzonego pißą: Kryßtal gdy będzie powießon na ßyi idąc spać tedi złe sny precż odpądza/ vrzeczone rozwiezuie.

Gdy gi kto w vściech będzie mieć/ pragnienie vśmierza/ á zmießawßy gi z miodem/ pierśi niewieśćie mlekiem napełnia.

Wßakże kryßtal lepßy iest na naczynie ku pićiu nißli na inße rzeczy.

Cinnabar.

Capitulum 18.

Bywa Cinober vdziałany z siarki y z żywe° srebra á iest czerwony: moc iego podobna iest mocy Ematista kamienia/ potim barzo zciąga á dla tego krwie powćiąga/ na sparzelinę y na krosty iest dobry/ w plastry bywa mießan/ y też na oczy w lekarstwa pożytecznie bywa wmießan.

Corallus.

Capitulum 19.

Dwoiaki iest rodzay Korałow czerwony y biały/ Auicenna położył ie° rodzai trzeći czarny/ czerwone w ktorych dziurek niemaß nalepße są.

Mocy tych kamieni są iż barzo krwie powćiągaią/ ktho gi przy sobie będzie nosił albo gdziekolwiek będzie w domu albo w łodzi/ thedy wßelkie przenagabania diabelskie albo widzenia albo sny straßliwe odpądza/ grzmienie albo pioruny/ viatry j inße nawałności oddala/ y broni od okrutnych zwierząt/ naprzećiw kordijace j inßim niemoczam żołądkowym pomaga/ powießony na żołądku albo gi wypić/ mdłemu żołądkowi iest pomocen/ wrzodom ktore bywaią na śledzionie albo w ielitach/ pomaga/ dziąsła niezdrowe vlecza/ rany zgniłe wyćiera/ y ßkodliwego lekarstwa powćiąga/ á kiedy kto ma kamień tedy proch z niego ma z winem pić: gdy będzie starty y posypany albo też zawießony między sadem abo na roli między zbożem czyni ie płodnemi/ dżdże y grady ßkodliwe od nich odwracza: á iżeby dzieci nie miewały niemocy s. Valentego/ tedy iako rychło z żywota wynidą/ pierwey nißli vsty swemi vkußą/ tedi korala czerwone° wziąwßy tak wiele iako zaważa dziesięć ziarn ieczmiennych/ y zetrzeć gi czo nalepiey á włożyć gi w vsta dziećięćiu á niechaj gi połknie/ bowiem iest ktemu barzo dziwno pomocen.

Cuprum. Miedź.

Capitulum 20.

Miedź v ludzi starych była pierwey wynaleziona ku potrzebie nißli żelazo/ abowiem pierwey miedzią ziemie ryto/ y rzeczy albo naczynie ku walce sprawowano/ á tak miedź była nadroższa/ á złoto y srebro dla niepożytku zamiatano/ ale theras obyczaiem przećiwnym leży miedź á złoto w wtilkiey cześći (y w wadze.

Cinis Popioł.

Capitulum 21.

Popioł iże ma w sobie drobne barzo cześci/ lekkim wiatrem bywa rozwiewan/ awßakże iest na wiele rzeczy pożytecżen: Napierwey ogień popiołem bywa rządzon j zachowawan: popiołem skory od wełny bywaią wyprawiony y nieiako odnowiony.

Popioł bywa kładzion wmiasto hałunu ku farbowaniu sukna.

Kiedy kościoł poświęczaią/ tedi na popiele obieczadło napisuią: w wstępną środę bywa posypowan na głowę na pamiątkę naßey śmiertelności.

Z wody j z popiołu bywa vdziałan ług ktorym głowy myią.

Popioł gdy będzie na pijawkę posypan/ tedy krew ktora piła zasie zwroći: na lekarstwa tak popioł y też ług bywa pożytecżen: Auicenna powieda iż popioł wßelki ma mocz wyćierać y wysußać/ awßakże rozmaity iest/ a gdi będzie omyty tedy nie tak ma moc ku wyćieraniu/ ale przez swoie omyćie nabywa sobie iże spaia y wysuża bez kąsania.

Woda z popiołu bywa kładziona w lekarstwa gnoiące/ á z niey iest namocznieyßa woda z drzewa figowego/ j z ziół ktore w sobie maią mleko iako iest romanowo ziele/ albo sośnka

y insze takowe/abowiem barziey ociera y wysusza popiol z drzew sciggaigcych/ iako sg drzewa debowe/powcigga krwie.

Diascorides. Lug z popiolu debowego iest barzo dobry na lekarstwa ludziem y bydlu ktorym plucze sg obcigzone/albo ktorzy maig w sobie trucine/abowiem kto takowy bedzie gi pil/ tedy natychmiast bywa zdrow: Jest tez pozyteczny na wilgotne rany y na fistuly/ y na rany ktore sg trudne ku zleczeniu/ y na strupy dawne smierdzgce/ á przetho vstawicznie maig byc omywane a slusznem lekarstwem leczone abowiem moc lugowa ran nie vzdrawia/ ale ie ktemu sprawuie izby byly vzdrowione.

Ematites.

Capitulum 22.

EMatites kamien iesth rzeczon greczkim iezykiem iakoby kamien krwie powcigaigcy/ abowiem ma moc krew vsta nawiac: ten kamien ma zelazng barwe z zykami czerwonemi zmieszang/ á gdy then kamien bedzie wlozon we wrzgcg wode tedy sie zstawa letnia/ á kto gi bedzie nosil/ nie trzeba sie mu bedzie bac slonecznej gorgczosci: á kiedy bedzie na sloncze wylozon tedy wypuszcza z siebie iskry: owoce od hrobakow y od gradu zachowawa: á gdy bedzie z wodg zmieszany/tedy vzdrawia ony ktorzy krwig pluig/tez pomaga na biegunke: proch z nie° dziwe mieso ktore bywa w ranach wyiada/ á zmieszany z winem rany zastarzale vzdrawia: á ktho gi pic bedzie tedy kamien ktory bywa w mecherzu la

Ten kamien iest stworzon ku sluz(mie.
bie czlowieczey/á ie° moc iest sciggaigcza/ czo iest rzecz doswiadczona.

Ferrum Zelazo.

Capitulum 23.

ZElazo iest przirodzenia zimnego/natura iego thwarda gesta y wszelkg rzecz przecinaigce/wszytki rzeczy mocg swoig zwycigza / y samo od siebie bywa strawiono: nad insze wszytki kruszce zelazo narychley sie zepsuie / y rzecz insza ktora z nim bywa wespolek zaraza y kgsa/nie glosno brzmi/ od ognia miekniecie ize ie moze kowac/ z niego bywa zbroia y rozmaite naczynie ku rgbaniu.

Gagatek.

Capitulum 24.

GAgatek iest kamien czarny y swiatly/ á kiedy bedzie zapalon pomaga naprzeciw niemocy swietego Valentego/ dijably odpgdza/ albo iesliby przez vsta czlowiecze mowili/tedy dym gagatkowy nie da ym mowic/ zolgdek wspomaga gdy pokarmu przyjgc nie(chce.

Woda w ktoreyby trzy dni moknal czyni lekkie porodzenie/ a iesliby one wode pila dziewka/tedy bywa poznana iesli prawa dziewicza albo nie/ abowiem iesli dziewicza thedy nie bedzie poruszona/ á iesli nie prawa tedy zarazem vryne wypusci.

Ten kamien dijabelstwu y czarom sie przeciwi/weze odgania / przeto y orzel ten kamien kladzie w gniazdo swoie dla wezow / awszakoz Sorgius powieda iz to czyni orzel aby cieplo (vsmierzal.

Granatus.

Capitulum 25.

COnstantinus y Woyciech/ powiedaig ize Granatus v wesela serce y smutek oddala Then kamien podlug wiele doctorow/ bywa znaleziony w Murzynskiey ziemi y niekiedy w Tyru przy piaskach morskich.

Woyciech powieda / ize niektorzy powiedaig/ gdy kto ten kamien w vsciech bedzie nosil/ czyni dobrze sedzic czo czlowiek ma na mysli/ tez powiedaig iz kto gi przy sobie nosi czyni gi ludziem przyiemnego.

Gelacies.

Capitulum 26.

ARnoldus/ Gelacies ten kamien iesth zawzdy zimny á nigdy sie nie zagrzeie od ognia albo z trudnoscia bywa rozpalon dla ie° gestosci ktora broni aby ogien nie przeszedl/ á iest iakoby zolgdz/ twardy iako adamas á dla swey zimnosci zgdzey cielesney powcigga/ gniew vsmierza/ y dawa pomocz naprzeciw wszytkiem niemoczam czlowieczego ciala ktore z cieplej przyczyny pochodzg.

Jacinctus.

Capitulum 27.

JAcinktow sg trzy osoby ktore maig iednakie mocy: Ty kamienie zyly ciala czlowiecze° azwlaszcza serce posilaig/smutek y prozne mysli podezrzane odpgdzaig/rozum y czesc

y część mnożą / od piorunu y od nieprzyiaciol bronią / ludziem podróżnym przespieczność czinią, tak iże też powietrze morowe rozmaitych krolestw niemoże ym nic zaszkodzić, y czynią ie być godnemi czći przyimować / y od niemoczy ktore z powietrza przychodzą na ludzi czynią ie być przespiecznemi / wszakoż Aristoteles powieda iż niewiasty brzemienne ku porodzeniu dzieci sprawia.

Jaspis.

Capitulum 28.

Noszony gdy będzie od kogo ten kamień / ogrąszki y opuchline oddala / oczi czyści / widzenia szkodliwe odpądza, cielesną żądzą vsmierza / pocżęcia broni, azwlaszcza zielony ktori ma w sobie żyły żolte / brzemiennem niewiastam albo przi porodzeniu pomaga: á kto gi będzie przi sobie nosił, tedi otrzyma zwyćięstwo, j czyni° być mocznym j przyiemnym ale nad insze wszytki własności albo mocy ktore w sobie ten kamień ma / the moc albo własność ma, iż krew vstanawia z kądbykolwie zbyznie szła / ą moc iego wietsza iest gdy będzie we srebro wprawion.

¶ Philozoph powieda iż ieśliby kto nalazł iaspis zielony á w nimby był krzyż, tedy ma taką moc iże ktoby gi przy sobie nosił tedi tałowy niemoże nigdy vtonąć.

Karabe Bursztin.

Capitulum 29.

Bursztyn iest żywicza z drzewa iakoby drogi kamień. Auicen. Bursztyn ma moc serce vweselać y kordiakę oddalać, y duchy posilać.

¶ Serapion, Bursztyn kto gi pić będzie / tedi broni iżby wilkości zbytnie do żołądka nie szły / y wyciera żywot, y żołądek posila, krew zastanawia z kądbykolwie szła / też biegunkę zastanawia: á gdy będzie zawieszon na bolączce tedy pomaga / też pomaga nakordiakę / y kiedy kto krwią pluie, albo gdy komu z nosa idzie krew zbytnie: ale gdy nim kto zakadzi, tedy wiecey niemoc s. Walente° pobudza.

Lapis lazuli Lazur.

Capitulum 30.

Gdy będzie na proch starty ten kamień thedy odmieni złe wilkości ku ich przirodzoney naturze / z czego sie włosy mnożą na powiekach: moc iego iesth iże od niego włosy na powiekach rostą, moc iego iest ktora wysusza y ochładza, y powieki z ktorych włosy opadaią dla nietakich wilkości iadowitych.

¶ Gdy będzie zawieszon na dziecięciu, thedy oddala od nich boiazń / á czyni włosy kręczone ma moc zapalaiącza y gnoiącą, á przeto bro (ni. ¶ Gdy gi kto weźmie przez (dawki trakiwsta, tedy melankolią wywodzi, krew czyści od wilkości gęstych, á iego dosyć to iesth wiele go ma człowiek na ieden raz wziąć / od xvj. ziarn aż do lx. á to kiedy bywa w insze lekarstwa mieszan albo kładzion ktore czynią purgacią / á pomaga wiecey boleści ktora bywa w nerkach albo w krzy-

bo w krzyżoch / y dychawicy.

☞ A gdy będzie wzięt przez trunek / albo vczyniwszy z niego czopek, pobudza niewieście rzeczy przyrodzone.

¶ Ktho gi pić będzie / pobudza brzydzenie y wraczanie, ale gdy będzie przyprawnie omyt / tedy to będzie od niego oddalono.

☞ Auicenna powieda iż serce posila.

Magnes.

Capitulum 31.

W gorach nad morzem roście ten kamień Magnes znaleziony w Indij v vielkie° morza Oceana, barwy ten kamień iesth na podobieństwo żelazney.

¶ Okręty gdy przychodzą nad one gorę w ktorey iest ten kamień magnes, tedy czokolwie żelaza będzie miał w sobie on okręt azwlaszcza gwozdzie żelazne ktoremi okręt zbiiaią / wyskakuią z niego, á iakoby z kusze do oney gori lecą w ktorey iest ten kamień magnes, bowiem ma dziwną y niesłychaną moc żelazo ksobie ciągnąc: Ale ludzie wiedząc o takich rzeczach zwlaszcza ktorzy tam po morzu iezdzą / drewnianemi gwozdzmi okręty zbiiaią.

¶ Thez Magnes bywa naydowan w Niemieczkich dalekich stronach, to iest w iednej ziemi ktorą wzchodnią Francią zową.

Vczynki iego.

¶ Pisze ieden lekarz imieniem Serapio iże moc iego kamienia ta iest, gdy będzie ku piciu dany z miodem pitym, czyni przepuszczenie kliiowate á grube nieczistości zciała vypadzaiąc

¶ Też Magnes iest barzo dobry ktoby sie igłą vdawił vlbo takiem inszym żelazem, włożywszy gi w vsta przyciągnie każde żelazo z gar (dła ksobie.

¶ Też Magnes gdy będzie obmazan sokiem czosnkowym albo z cebule, niepociągnie żelaza.

¶ A gdyby mu chciał zasie moc iego przywrocić odiętą tym czosnkiem, tedy namocz w kozłowey krwi przez noc á pociągnie żelazo iako y pierwey.

¶ Takież też adamas kamień barzo twardy ktorym drogie kamienie rzeżą dla iego twardości wielkiey / te° kamienia mała sztuczka włożona na kamień adamas, wiąże gi iż żelaza ciągnąć niemoże, á gdy on kamyk adamas odeymie z niego / vczyni własność swoie przyrodzoną, to iest pociągnie ksobie żelazo.

☞ Też sztuka niemała wybornego magnesu ku wnetrznemu zamkowi przyłożona oderwie gi / y takież skobl ze drzwi wyrywa.

¶ Też then kamień magnes ma the moc iże barzo wiele żon kthore opuszczały dla swarow męże swoie / zasie knim przywracały sie / abowiem then kamień od męża noszony, czyni go swey żenie lubieznego y barzo miłe° tak iż bez niego być niemoże, takież też y żone mężowi (czyni wdzięczną.

¶ Też Diascorides pisze / Był naleziony ieden magnes ktory był wąglasty / ten iednym wąglem to iesth iedną stroną ciągnął żelazo á drugim węgłem odpychał

¶ Też Aristoteles pisze / Jest też (od siebie. rodzay magnesow, ktory ciało człowiecze ksobie ciągnie / á thenże na proch stłuczony / z sitą pity, puchlinę z człowieka wypądza.

¶ Też gdy będzie włożony pod głowy białey głowie ktora z mężem leży (iżby o nim niewiedziała) natichmiast męża będzie chciała przez sen oblapić / á to ktora iest mężowi swemu wierna, á ktora od męża vstępuie, hnet dla boiazliwego á strasżliwego widzenia spadnie z łoża, by ią miał kto z vmysłu wyrzucić.

¶ Też powiedaią niektorzy ludzie, Zstało sie czasu iedne° iż złodzieie wiedząc w iednym domu bogactwa nie małe / myślili iakoby ich dostali / potym w nocy weszli taiemnie w dom, á na rospalone węgle sypali proch z tego kamie

nia tarty/ z kąd dziwne rzeczy y barzo strasliwe vkazowaly sie dla ktorych wsytcy z domu musieli vciekać/ á oni potim wybrawsy dom chodzili wolno.

Magnesia.

Capitulum 32.

WOyciech powieda ize magnesia iest kamień czarny/ á częstokroć ym robią Hutnicy w hutach: Then kamień alchimistowie dobrze znaią: Woyciech powieda ize magnesia pocziecze y rostopi sie w mocznym y w wielkim ogniu á inaczey sie nie rozstopi/ á thak gdy bedzie wmiesan we sklo/ odmienia sklo ku barwie czerwoney.

Marmor.

Capitulum 33.

PLinius powieda iż marmorow rodzaie y barwy barzo trudno wyliczyć albo wypowiedzieć gdy ich iesth barzo wiele á maią rozmaite przezwiska od Krolestw albo od ziem w ktorych bywaią naydowany/ wsakże prawdziwy marmor y nalepsy/ ktory iest zielony/ abowiem z tąd wziąl przezwisko/ marmo po greczku czo sie wyklada po lacinie zielony/ wsakoż nie wsytki ty kamienie bywaią znaleziony tilko na miestcach skalnych/ ale też ty to

kamienie bywaią znaydowany w ziemi barzo kosztownego rodzaiu/ iako są Lacedemońskie zielone nad wsytki insse nakosztownieysse/ takież też Augustyiskie potym po nich Tyberzyiskie w Egipcie.

Margarite Perly.

Capitulum 34.

PErly zimne są j suche wwtorym stopniu/ z brzuchow rybich wyparaią/ lepsse są biale iasne przezrzyste/ maią potwierdzaiącą moc/ naprzeciw mdlosciam ytez omdleniu ktore pochodzą dla zbytniey purgaciiey albo dla zbytniego scia krwie.

¶ Naprzeciw thym chorobam day perly na proch stluczone z rożanym czukrem/ á teo tym ludziem

ludziem day ku pożywaniu/ á to z Manus cristi/ ktore kolaczki w aptece czinią á zową ie manus cristi z perlami.

¶ Tez perly są barzo dobre naprzeciw melankoliey ktora niemoc przychodzi ludziem ze (drzeniem serca.

Pumex.

Capitulum 35.

KAmień ten ma moc iż bliznyna oczu przezrzyste czyni to iest traci ony blizny izeby wiezeniu nie przeszkadzaly/ rany wypelnia y goij/ mieso dziwe traci kthore bywa (na oczu.

¶ Gdy gi zetrze á bedzie onym prochem zebow pocieral tedi zeby czisci j ociera

¶ Jeslithen kamień bedzie wlożon do wina w beczke/ tedy nie da mu daley kisać.

¶ Bywa kladzion w lekarstwa ktore wyczysciaią zeby/ kiedy nie bedzie spalony/ abowiem gdy bedzie spalony tedy bywa subtelnieysy.

Rubeus Rubin.

Capitulum 36.

SErapion/ Then kamień iesli kto na sobie powiesi/ snow w nocy złych nie bedzie widzial ani strasliwych/ á iesliby kto wzrok swoy zemdlil patrząc w slońce/ tedy iemu pomoże

gdyby thym kamieniem potarl oczu swoich: á gdy bedzie ten kamień na glowie o wlosy tarty/ tedy ciągnie k sobie pazdziorko/ iako magnes żelazo.

Safirus.

Capitulum 37.

ZIeloney barwy iest then kamień iakoby niebo iasney/ á iest przezrzysty na xtalt naczistsse lazuru: ten kamień ma te moc iż cialo rozmnaża/ barwe dobrą na ciele dawa/ pot zbytni vsmierza/ żądze cielesney powsciąga/ ytez czyni człowieka być czystym y vczliwym/ nieczystosci z oczu y bolesci czola oddala bolesci w żywocie vsmierza.

¶ Jesli gi kto bedzie z mlekiem pil/ á ktho gi nosi czyni go spokoynym/ milym/ nabożnym/ y milosciwym/ á dusse w dobrich vczynkoch posila/ zdrady odkrywa/ strachy odpądza/ ku na/ vkam czarnoxieskim barzo sluży.

¶ Wrzody ktore bywaią czasu morowe powietrza/ iednym dotknieniem vzdrawia/ oczy

 od ospicz

od osprez zachowawa krom obrazenia.

Smaragdus.

Capitulum 38.

Jest pożyteczny ten kamień onym ludziem kthorzy czystość cielesną miłuią / gdyż złączenia cielesnego nieciérpi / á iesli będzie noszon przy zgwałceniu panny tedy się złamie / iako o tym Woyciech pisze / żądze cielesney poruszenie vsmierza / dobro czesne rozmnaża / dyabelskie nagrawania y nawalności precz oddala / gdzie będą społem złączone dwie ograszce kthore zową trzekiaczkami / vzdrawla ie / y przyiemnego ludziem czyni / á przeciwi sie niemocy s. Valente / pamięć ostrzy / ku dobremu poradzeniu moc dawa : też iest pożyteczen onym ktorzy się pieczołuią o przyszłych rzeczach : widzenie spracowane wielkiem patrzeniem zasie naprawia y zachowawa.

Jesliby kto proch z niego wziął tedi iest pomocen barzo kiedy kogo vkąsi czo iadowitego / a zwłaszcza pies wściekły / tredowatym y thym ktorzy kamień cierpią / y trucine / iest barzo pomocen iesli będzie vtarty przyiet.

Silex Krzemień.

Capitulum 39.

Krzemienie nalepsze są (iako Isidorus pisze) czarne / na miesczach niektorych y też czerwone / białe zasie nie rychło sie zstarzeią ani każą / z ktorych groby czynią ryte / nie każą sie ale trwaią długo / ktorem też ani ogień nic nie zaszkodzi / abowiem z tych też naczynie bywa w ktorym miedź w ogniu rospuszczaią / ale thez y zielony krzemień barzo sie ogniowi przeciwi / á nigdziey go nie naydzie wiele / á ktori iest blady / na wapno rzadko sie przydawa / krzemień wodny zawżdy bywa iakoby mokry / then ma być lecie wziet á / niema być kładzion w mur aż po dwu lat.

Tegula Dachowka.

Capitulum 40.

Dachowka gdy iest dobrze vpalona ma moc przepalaiącą ciało á dla tey przyczyny kiedy będzie vmieszana a pomaże z nią miestce / thedy pomaga na swierzb / na krosti / i na

Gdy będzie wmieszana w (boleści nożne / plastry / tedy trawi wrzody twarde / á iey moc iest ocierać y wysuszać a zwłaszcza ona kthora iest Zatanor abowiem iest namocnieysza nad insze / a iest maść w ktorą wchodzi ta to dachowka / iest ta maść lekarstwo dobre na goienie ran Topa.

Topazion.

Capitulum 41.

Woyciech powieda iże Topazion kamień thak rzeczony iest vczwan od miestcza na ktorem napierwey iesth nalezion / ktore miestce zową Topazis wysep.

Tenże Woyciech powieda iże naszych czasow iest doswiadczono / iż then kamień gdy będzie we wrzącą wodę włożon taki iako iest z onego miestcza przyniesion / tedi zarazem natychmiasth może gi włożywszy reką gołą albo nogą z oney wody wrzącey wyiąć bez obrażenia żadnego / y powieda rzekąc iż to ieden z naszych towarzyszow vczynił będąc w Paryżu.

Też pomaga gdy kto krwią pluie / y przeciwko niemocy ktorą zową wilcza niemoc / a tho iest pewna iż sie w nim obezrzy iako we zwierciadle : rodzi sie też w morzu.

Ten kamień gdy kto trzyma w prawey ręce naprzeciw słończu thedy wypuszcza z siebie promienie iogień tak iż kto nań patrzić będzie dziwować sie musi : á kto gi nosić będzie v lewego ramienia / tedi na wielkim zebraniu nic nie da : tym kamieniem krowki y insze hrobactwo / y grady od owoczow oddalony będą : i kielesne zapalenie gasi.

Aristoteles powieda iż Topazion gdy będzie na ranę człowieczą położon tedy krew zastanawia : á iest ten rodzay iż gdi będzie powieszon nad oną rzeczą ktora wre tedy przestanie wrzeć ona rzecz.

Topazion ktory ma barwę iako złoto / ten ... nadrosszy : Drugi rodzay iesth iego daleko swietleyszy á barwy ciemnieyszei ale nie tak dobry : ten kamień miedzy inszemi moczami ktore ma / powiedaią iże gniew / y żądzą cielesną (vsmierza.

Vesice et Molaris.

Capitulum 42.

Avicen. powieda / iż kamień ktory sie rodzi w męcherzu / tenże powieda iż niektorzi powiedaią iż ten kamień z męcherza ktoby gi przyiął / tedy łamie kamień ktori iest w nerkach y w męcherzu / ale Galenus powieda iże tak nie iest. Zasie Auicenna powieda iż kamień młynny ktory kożdy człowiek zna / iesth sciągaiącey / á przeto lekarz ma gi brać na ony rzeczy ktore żądaią powściągania.

Spongia marina.

Capitulum 43.

Gębka morska te moc ma iże iawnie wysusza / á dla thego moc iey iest rany świeże goić gdy ią zmaczą w ocyćie w wodzie y w winie podług rozmaitości ciał / y powściąga krwie ktora idzie z rany sieczoney albo też z spaloney / iest moc trawiącą.

Kamień kthory bywa znalezion w gębce / ma moc wysuszaiącą / y łamie kamień kthory bywa w nerkach / też rany goii świeże gdy będzie przykładana z octem albo z wodą / goi rany zastarzałe gdy będzie przykładana na nie z warzo.

Zignites.

Capitulum 44.

z warzonym miodem á przyłożyć z samą wodą: ale są niektore gębki subtelne/lekkie/kthore żadney pomocy nie dawaią/ á gdy będzie z octem podłożona/ powściąga rzeczy przyrodzonych niewieściech: á gdy bywa spalona tym obyczaiem iako bywa piana morska palona/ pomaga na wrzod kthory bywa na oczu/ y oczy wyczyścia: á kiedy będzie przyprawnie omyta po spaleniu tedy więcey pomaga na oczy w lekarstwiech: á gdy będzie spalona z smołą/ pomaga naprzećiw niewieściem rzeczam gdy zbytnie idą: á kamień ktory bywa nalezion w gębce/łamie kamień w mecherzu gdy będzie z winem wypit: á kiedy będzie spalona z oliwą/ tedy będzie pożyteczna ku leczeniu onego ktori

Też z niey działaią knoty y (krwią pluie. kładą ie na końce żył z ktorych krew idzie/ á tak powściąga krwie.

ISidorus pisze/ iże then kamień iest barwy scklaney/ ten kiedy będzie na szyi zawieszon tedy oddala od człowieka czo sie mu w noczy przez sen ledaczo vkazuie/ y krew płynączą z człowieka stanowi.

Też niedopuszcza człowiekowi aby rozum stracił/ gdy iuż na to człowiek iesth skłonny/ á gdy będzie dzierżan nad ogniem płomieniem goraiącym/ tedy dla niego płomień gaśnie:

To też o nim powieda Enax w xięgach swoich w ktorych pisał o kamieniach.

Koniecz o Kamieniach.

Poczyna sie Tractat o Rodzeniu Człowieczym/ iako á ktoremi obyczaymi płod z żywota matek swoich wychodzi na swiath.

Nauka poznawania po Poczęciu niewiasty/ iesli z synem Albo z dziewką chodzi.

NAprzod to iest pierwsza nauka/ iesliże ona niewiastha przed poczęciem była blada a po poczęciu rumiana na liczu/ znak iesth iże z synem chodzi.

Drugi znak/ Jesli niewiasta wstąpiwszy w brzemię/ niema wielkiego obćiążenia w sobie y we wszitkich członkoch/ znak iest iż syna w żywoćie nosi: á iesli zasie iest barzo mdła leniwa/ obćiążała/ znamię iż dziewka będzie.

Thrzeći znak z strony mleka w piersiach/ iesli mleko iest białe a ktemu geste/ iże gdy go na zwierćiadło albo na miedź wstrzyknie tedi stoij na miesczu nie rozpływaiąc sie/ znak iest iż syn będzie.

Czwarte z strony żywota/ iesli prawy bok to iest prawa słabizna więcey sie nabrała okrągłem nabraniem/ vkazuie też na syna/ awszakoż rumianość licza po poczęciu/ iesth znamię na.

me napewnieysze poczecia syna/ á to iesli przed poczćiem niewiasta byla bladego albo smia*
ℭ Zasie wszitko przećiwnie tym (dego liżą. znakom przerzeczonem o dziewce masz rozu* (mieć.

Tu masz nauke iako masz po znac/ iesli niewiasta z dziecimi cho/ dzi/ tak ta ktora nie dawno za mąż szla/ ia ko y ktora dawno.

NAprzod z strony maćice/ bowiem maćicza to iesth męcherz wkthorym plod przemieszkawa/ niemiewa w sobie takiey wilgothnosci iaka bywa przed poczećiem.
ℭ Drugi znak/ iż iuż niewiasta po poczećiu niema lubowania/ y owszem brzydzi sie skutkiem malzeńskim.
ℭ Thrzeći znak z strony iedzenia y pokarmu iey/ abowiem thaka niewiastha w rozmaitych smakoch potraw a zwlaszcza niezwyczaynych sie kocha/ to iesth w kwasnych rzeczach albo wslonych albo w zimnych/ albo też w slodkich/ á pospolićie wiecey niżli przed poczećiem.
☞ Czwarte iż thakie bolenie glowy miewaią y ćieśle wraczanie.
ℭ Piąte/ przyrodzonych rzeczy zastanowienie/ á pierśi nabieranie.

Poczyna sie tractat o rodzeniu człowieczym

iako a ktoremi obyczaymi plod z żywota mathek swoich wychodzi na swiat/ y tudzież o przygodach y rozmaitych przypadlosćiach Pań y niewiast/ ktore miewaią przy rodzeniu dziatek swoich/ y też o pomoczach lekarskiemi rzeczami ku rychlemu a lekkiemu porodzeniu/ y kthemu o sprawie y rządzeniu Pań brzemiennych/ tak przed porodzeniem iako y po porodzeniu: Ale naprzod oznaymie rozmaite obyczaie rodzenia człowieczego: A napierwey ktorym obyczaiem plod w żywoćie leży/ á wielą blonek bywa obleczon.

Capitulum 1.

W Żywoćie matczynem leżenie plodu iest takowe/ Iże dzieciątko siedzi w żywoćie skrywszi sie/ rączki sciągnąwszy miedzy noszki/ glowką przychuliwszy sie ku kolankam/ tak iż iednym okiem na iednym kolanku/ á drugiem okiem na drugie kolanko przytula sie/ á tak nosek miedzy kolanka wchodzi/ grzbietem ku żywotowi/ á vsty ku grzbietowi matczinemu leży skurczywszy sie w klebek.
ℭ Dzieciątko w żywoćie matczynem trzema bloneczkami bywa vwiklano: Pierwsza blonka wierzchnia/ spodnie dwie blonce y wszitko dziecię okrąża/ á ktemu broni dzieciątka od zlych wilkosci iadowitych plynących tam kthemu niskiemu stokowi/ ktore nieczystosci nie są vżyteczne dzieciątkowi/ ani ku pokarmu ani ku pomnożeniu rosćienia iego/ iedno thylko leżą miedzy maćiczą á miedzy tą pierwszą blonką/ ktorą zową po laćinie secundina po polsku lożysko: A thak po porodzeniu dzieciątka/ y po wyszćiu tego lożyska/ plyną ti wilkosci ze krwią zmieszane z matki chorey: Wtora blonka poczawszy od pępka dziećiecego aż na dol/ zawija dziecię/ á ta blonka ma w sobie barzo wiele zmarszkow na podobieństhwo flakow warzonych/ á ta bloneczka iest sprawiona tak przymiesszeyszą/ takież dla rozmaitych wilkosci iako vriny/ pothu/ y inszych nieczystosci kthoreby dzieciątko gryść miały. Trzecia blonka ostatnia/ ta iest ktora bez żadne° posrzodku dzieciątko obwija/ á broni od dziećiecego moczu y inszych wilkosci ktore z dziecięcia wychodzą/ iż ktemu dla grubosci a nieiakiey twardosci ktoraby miala naćiskać dzieciątko z strony secundiny to iest lożyska.

Tu masz

Thu masz wiedzieć czas iuż natichmiast przychodzący zleżenia albo rodzenia/ y też kthemu bieg á obyczay prawie przyrodzony/ y nad przyrodzenie rodzenia dziecięcia.

Capitulum 2.

POspolity á zwyczayny czas zleżenia/ iest dziewiąty miesiąc/ abowiem dziewiątego miesiącza wypelnionego zlożenie przychodzi/ á tak około czteridziesći niedziel od poczęćia przychodzą thy znaki na brzemienną niewiaste ktore vkazuią rychle porodzenie dziecię.
ℭ Naprzod przychodzą około dymion (ćia. y też około pępka bolesći/ takież też y w krzyżu/ przy tym zapalenie/ czliwość/ y nadymanie żywota/ slabizn przychodzi: Gdy thy znamiona przychodzą na brzemienną niewiaste vkazuią rychle porodzenie.
ℭ Thez mamy wiedzieć o dwoiakiem rodzeniu/ Iedno iest przyrodzonym á slusznym obyczaiem/ á tak według rodzenia/ iako thez według czasu: Drugie rodzenie nad obyczay przyrodzony/ tak w rodzeniu dziecięcia/ iako thez y w nieslusznym czasie.
☞ Abowiem dziewiąty księżyc iesth prawy á sprawiedliwy czas porodzenia/ aczkolwiek sie przygadza y siodmego księżycza zleżenie/ kthore bywa zdrowe dzieciątko: ale osme° księżycza ktore sie dziatki rodzą/ pospolićie á rzadko ma pochybić aby miały żywo zostać/ o czym Auicenna swiadczy/ sluszny obyczay á pospolity rodzenia dzieciątka: Z powieści wielkiego Woyćiecha/ taki ma być naprzod iż glową sie ma dziećię rodząc vkazować/ potym szyią z ramiony/ potym rączki ku boczkom przytulone á ku noszkam sciągnione: także wychodzi z żywotha za pomoczą babiną/ aż do kończa wynidzie/ á na ostatek noszki: bowiem tenże wielki Woyćiech pisze iż dziećię w żywoćie matki swoiey ku grzbietowi oczyma y pierskami/ glowką ku pępkowi matczynym siedzi. Potym gdi czas ku porodzeniu przychodzi/ wznak sie obroći/ thak iż glowką na dol/ noszkami ku gorze/ oczyma ku żywotowi matczynemu sie obracza/ á tak przyrodzonym obyczaiem z żywota wychodzi iako tu na figurze widzisz: drugie iż ku takiemu rodzeniu przyrodzonemu to też ma być/ iżeby rychlo dzieciątko niezabawiaiąc wychodzilo z żywota á krom wielkiey ćiężkosći y wielkiey bole (sći.

Tu masz sluszne rodzenie.

ℭ Zasie nad przyrodzony obyczay rodzenie/ Naprzod czasu niesluszne°/ albo nie tym sposobem namienionym z żywota wychodzenie: Auicenna/ Rodzenie ktore nie glową ale nogami przichodzi/ á ktemu ręce ku nogam y ku biodram przytulone/ powieda być niesluszne/ awszakoż iednak bliskie ku przyrodzonemu rodzeniu/ á to dla tego iż też takim obyczaiem rodząc sie dziećię/ żywo y z matką zostaie/ iako tu na tey figorze widzisz.

Takie rodzenie nie według przyrodzenia.

Tu zasie masz wiedzieć o kaczym a lekkiem y też o ćięszkim rodzeniu [illegible]oremi znaki lekkie albo ćięszkie ma być rodzenie poznano.

Capitulum 3.

Jeßkie rodzenie dzieci częstokroć na mathki przychodzi/ dla rozmaitych przyczyn tak z strony matek iako y z strony dzieci: Z strony mathek/ Naprzod dla małosci j ciasnosci maćice/ drugie dla vczynienia iakiey wrzedzienice abo rospadliny/ albo iakich inßych przypadłosci złych w maćicy/ dla ktorych rzeczy z wielką ćięßkoscią y z bolesćią bywa rodzenie: trzećie dla poczęćia w barzo młodych lećiech/ iako sie czasem przygadza aczkolwiek rzadko przed dwanastiem rokiem może począć: czwarte dla zewrzenia mecherza ktori leży pod maćicą/ y dla owrzedzenia ielit matczynych/ abowiem dla bolesci tych to członkow maćicza z nimi ćierpi/ a z tąd bolesci y ćięßkosci przi porodzeniu być mußą: Też piąte dla tego iż niewiasta z przyrodzenia iest mdła/ nieduża/ albo zimnego a suchego nazbyt/ albo tłustego nazbyt ćiała y przyrodzenia/ albo iże przed tym nigdy nierodziła/ albo iż barzo lekliwa/ abo gniewliwa/ abowiem dla tych przyczyn wßytkich namienionych/ ćięßko mathki muszą rodzić/ a dla samego gniewu niewiasta nie posiedzi na iednym mieśczu ale iey wßythko nie w czas a tak z mieśćza na miestce biega a w tym ćięßkosci sobie przimnaża: Szoste a pospolite/ iż zawße dziewka z więtßą ćięßkoscią przychodzi ku rodzeniu/ a syn zawżdy lżey y łaczniey: Siodma przyczyna ćięßkiego albo łacznego rodzenia bywa z strony płodu albo dziećiątka/ abowiem tłuste albo vielkiej głowy abo samo dzieće wßytko wielkie/ czyni ćięßkosć j trudnosć rodzenia/ zasie dziećię małey głowy/ albo samo nie miąsse a ktemu czerstwe/ takie rodzenie bywa łaczne a nie barzo bolesne: Osma przyczyna ćięß[k]ie[go] rodzenia bywa z strony bliznieczego rodzenia/ iż gdy dwoie dzieci iedno po drugim ßnelki sie rodzi/ albo dla dziwu iakie[go] nad bieg przyrodzony będące[go]/ iako izby dwoie dzieći o iedney głowie w żywoćie były/ albo izby były dwie głowie o iednym ćiele/ iako sie to było przygodziło w Niemczach nie daleki Witembergu miasta/ iako tu widziß wyobrażenie te[go].

Dziewiąta przyczyna ćięßkiego rodzenia dla niesłußnego dzieciecia z żywota wychodzenia/ a to iże obiema nogama/ abo iedną nogą albo kolanmi wychodzi/ receku gorze podniosßy/ albo też iż bokiem albo grzbietem/ albo też ogonkiem to iest zadkiem ku wyßćiu z żywota matczyne[go] vkazuie sie/ a takie rodzenie iest nad przyrodzenie a naßkodliwße.

Też zasie gdy dwoie dzieci to iest bliźnieczowie/ razem z żywota wychodzą/ thak iże iedno nogami a drugie głową/ albo oboie nogami/ bywa ćięßkie a śmiertelne takowe rodzenie.

Dziesiąta przyczyna ćięßkosci przy rodzeniu bywa dla aborsu to iest porzucenia kthore bywa czwartego albo piąte[go] miesiąca od poczęćia/ abowiem tich miesięczow barzo moczno dziećie bywa przypoiono w żywoćie matczynym/ a tak z wielką bolesćią vrywa sie z żywotha/ a za ćięßką przyczyną taki aborsus to iest porzucenie bywa.

Zasie też ćięßkie rodzenie bywa iedennastego miesiąca/ a to dla niemocy matki albo dziećiątka samego tak daleko sie przedłuża.

Jedennasta przyczyna ćięßkie[go] rodzenia bywa dla martwe[go] płodu w żiwoćie/ abowiem taki płod ani sie ruszać ani obroczon łaczno być może ku wyßćiu albo wyćiągnieniu/ albo takież z strony chorego albo niemoczne[go] dziećiątka/ ktore pomocy sobie żadney dać nie może ku rychłemu na swiath wyßćiu/ z tąd bywa ćięßkosć z bolesćią matce rodzącey/ a to z tąd dziećiątko bywa chore y mdłe w żiwoćie/ iże matka noßąc ono miała na sie iaką niemoc łożną albo długą febrę/ albo biegunkę/ albo przyrodzoną niemoc na miesiące chodząc z onym/ miewała: z tych rzeczy pewnie sie nadziewaj chore[go] a mdłego dzieciątka/ z ktorym na ten czas niewiasta chodzi/ a ktemu iesli pierwßego miesiąca albo tego ktorego zapadła niewiasta/ mleko v niey z piersi naćisnionych płynie/ a ktemu też iesli sie dzieciątko nieruśa w żywoćie czasu słußnego/ znak iest mdłego płodu.

Dwanasty znak ćięßkiego rodzenia z strony secundiny to iest łożyska/ a to gdy nie rychło wychodzi z niewiasty/ albo twarda iest ku łacznemu vrywaniu/ albo zasie dla nazbyt rychłego wychodzenia/ y dla miękkosci/ ćienkosci tego łożyska/ abowiem rychłe a prędkie vrwanie łożyska/ czyni trudnosć rodzenia słußnego a to zalewaniem płodu wilkosćiami krwawemi ktore sie były zebrały około thego łożyska/ a ktemu wilkosć dobra ktora iesth vżytheczna ku snadnemu rodzeniu dla onych złych ginie/ a z tąd trudnosć wielka przychodzi.

Trzynasta przyczyna/ Wielkie zimno j takież ćiepło przeßkadzaią łacznemu rodzeniu/ zimno sciskaiąc żyły y wßytko ćiało matczyno a zbytnie ćiepło mdląc matkę y płod w żywoćie leniete.

Czternasta przyczyna nie łacznego rodzenia/ iedzenie brzemienney paniey ktora iest bliskiego zlezenia/ wysußaiących/ kwasnych y oczćianych pokarmow ktore sciskaią żyły y wßytki członki/ a nawięcey iabłka kwasne/ kaßtany tharnki/ iagły/ kapustha kwasna y inße owoce kwasne/ y też myćie piątego albo ßostego miesiąca w zimnych wodach abo w hałunowanych albo w takowych w ktorychby było żelazo gaßono albo inße rzeczy sciskaiące warzone/ iako są tharnki/ żołądz/ dębowa skora/ gallas/ debianki/ roża/ grußki/ płonki iabłka lesne y inße rzeczy kthore są barzo ßkodliwe brzemienney niewieśćie/ dla łacznego mienia y porodzenia.

Piętnasta przyczyna przeßka (dzieciątka.) dzaiącza łacznemu porodzeniu/ smuthek albo niemoc/ albo głod iedzenia/ albo takież niedostatek a wielkie pragnienie picia/ kthemu prącza a niespanie.

Szesnasta przyczyna/ gdyby niewiastha będącza bliskiego czasu porodzenia/ pożywała takich rzeczy ktore maią wielką wonią tak wdzięczną iako y przykrą/ bowiem takowe rzeczy ćiągną maćicę ku gorze/ a tak j płod bywa przenagabany ku rychłemu z żywota wyßćiu.

Siedmnaste przenagabanie lekko rodzenia/ bolenie w ćiele mathczynym na wierzchnich członkoch/ iako około żołądka/ na bokoch/ w pleczoch/ w grzbiećie.

Osmnaste przenagabanie y znamie niełacznego rodzenia/ iest pierwßego dzieciąthka ćięßkie y wtorego y trzećiego barzo bolesne rodzenie/ abowiem iuż tak każde z bolesciami y z wielkiemi ćięßkosciami będą przychodzić/ a tho dla zw[y]czaiu przeßłego ćięßkiego rodzenia.

Zasie znamiona łaczne[go] rodzenia są przećiwne przerzeczonym znamionam/ a nawięcey ktora matka dzieci pierwße łaczno rodziła krom bolesci/ a nawięcey wyßßey pępka/ abowiem bolesci kthore są niżey pępka przy rodzeniu/ takie nic ßkodliwe niebywaią/ a to iże płod takowemi bolesciami nie hamuie sie długo w żywoćie/ j owßem co richlej pospießa na świat.

Przytym maß baczyć/ iż niewiasta kthora sobie barzo cznie a miece sobą bolesciami wielkiemi będąc nisko około taiemnego członka zęteta/ awßakoż ona niewiasta iest przy tym siły dobrey/ oddichania mocznego/ nie zadußliwego/ a ktemu dziećię w żywoćie czerstwo sie rusza/ maß pewną nadzieię dobrego kończa a pociesznego w ßczęsliwem porodzeniu.

Zasie ktora niewiasta przi rodzeniu mdleie/ zimne kropie na nię wystepuią/ puls v rąk prędki/ a sama z dzieciećiem nie czerstwa/ złe a śmiertelne bywaią takowe znaki.

Tu maß naukę y radę, iako maß pomagać thakiem paniam y niewiastam/ ktore przerzeczone przypadłosci z ćięßkosćiami namienionemi przi rodzeniu dziatek swoich miewaią.

Capitulum 4.

Brzemiennych niewiast ćięßkosciam rodzenia ktho chce radzić y pomagać/ tedy maią takowi ludzie radzić y też sprawiać słußne rządzenie paniam brzemiennem w iedzeniu słußnym/ a nawięcey czthery niedziele przed zlezeniem y też czasu rodzenia. Naprzod przed czasem rodzenia przez czthery niedziele/ kazać sie wystrzegać wßelkich rzeczi ßkodliwych w iedzeniu ktore iej we zdrowiu ßkodzi-

ły iako

ky/iako zimnych/kwasnych/gorskich y inßych:
a iesliby sie od nich wzdzierzeć niemogła/ tedy
po troße ma pożywać/á potym iakie lekarstwo
słußne ma brać albo w piciu albo w iedzeniu
aby iey ono iedzenie rzeczy ßkodliwey y dziecią
tku nie ßkodziło.

Zasie iesliby brzemienna niewiasta mia-
ła w maćicy albo w progu członka taiemne°
iakie obrażenie/to iest wrzod/bolączkę/albo bo
lesne zranienie/tedy ma być wezwan vmieiet-
ny barwierz albo doctor izeby przez radę mą-
drą przed czasem rodzenia mogła ona pani w
ziąć zdrowie na swe niedostatki członkow prze
rzeczonych: Zasie iesliby brzemienna pani
miewała częste zatwardzenie żywota thak iże
stolce twarde á z ćięßkością miewała/tedi tako
wa dziewiątego albo mało przed dziewiątym
księżicem ma poziwać w iedzeniu takowych po
trawek/ ktoreby iey żywoth miękczyły á wolne
stolce czyniły/ iako sałabłka z masłem á z cu-
krem smażone á naprzod godzinę przed inne-
mi karmiami iedzione/ á potym czyste° wina
białego nie kwasnego na to sie ma napić: też
ktemu figi po ranu y na noc po kiełku iedzione
są dobre: takież też y węgierskie sliwki surowe
spłokane/miękczą żywot y stolce wolne czynią:
Przy tym ma sie takowa pani ktora miewa za
thwardzenie w swoim żywoćie/ wiarować sie
iesć wypiekłych rzeczy/ zgorzałych/ kwasnych/
ćierpnących/ iako są iayecza przepiekłe samy z
octem/ryż thwardy/iagły/kapustha kwasna/
grußki y inße rzeczy zatwierdzaiące: Też mo
że być takowym paniam vczyniona klistera z-
polewki kurczęcia vwarzonego/albo z winney
polewki czukru albo soli wsypawßy do niey/ y
instrumentum w nie wlać: takież czopki mo-
gą być dawane z słonin vczynione y z mydła
y z żołtku á z solą zmießawßy/przespieczne tho
może być czasu pothrzeby przed samym zlęże-
niem czynione.

Przytym też gdy iuż ćięßka niewiasta prżi
chodzi ku samemu porodzeniu/tedi ma być po
siłona iaką dobrą potrawką/ á takießtez trun
kiem dobrym wina albo mußkatelle dobrey/
konfekty rożanemi/fijołkowemi/ mioduncza-
nemi/citrinaty/ y inßemi serdecznemi rzecza-
mi ktoreby w sobie niemiały kwasnosći żadney
ani zaćisnienia żył/ale odmiękczenie żywota y
lekkie zagrzewanie/ á to iesth polewka tłustego
kurczęcia albo kapłuna młodego/ z ćielęcia tłu
stego/ y z mięsa wołowego polewka iest dobra
takiem paniam: Ktemu też odwilżenie y od-
miękczenie niektoremi rzeczami lekarskiemi ni-
skich miesc/iako są oleyki migdałowe/ rumien
kowe/fijołkowe/z tłustosciami kokoßemi/kaczę-
mi/gęsiemi/á tymi rzeczami mazać dymiona
y około wßytkiego miesticza taiemnego/ wina
dobre° często po troße sie napijać/polewki nie-
barzo tłuste iadać. Przed zlężeniem dziesięć
dni ma do wolney łaznie chodzić brzemienna
niewiasta/ tam sie z brudu wierzchniego omy
wßy/ ma siedzieć w wannie w ćiepłey wodzie
do samego pasa/ ktora woda ma być przypra-
wiona z tymi zioły odmiękczaiącemi/iako iesth
słaz/ rumien woniaiący/ogrodny wysoki słaz/
roża czerwona z ktorey na wsiach kmiotowny
wieńce wiją zową ią po łaćinie Ibiscus/ kte-
mu też kłaśc mercurialem (iest ziele w aptece)
nostrzeg/ á to wßytko ziele warzyć do wanny/
á na każdy dzień y na noc miałaby sie napa-
rzać po pas brzemienna pani/ á potym czynić
mazanie miesc przerzeczonych oleyki z tłusto-
sciami namienionemi/ abowiem tym rządze-
niem naciężey dziatki miewaiącey/ snadnosć á
lekkosć znamienita z tąd przychodzi.

Iesliby kthora pani będąc z przyrodzenia
mdła/niemogła thak częstego parzenia znosić
w wannie/ tedy vwarzywßy to ziele w wodzie
przyczyniwßy lnianego nasienia/ maczać w-
tey wodzie ćiepłey gębkę albo chustę/á często ia
ko przez czwierć godziny na dymiona y na no
gi to iest na vdy/na biodra/ y na miestce taiem
ne przykładać naparzaiąc/odwilżaiąc ćiało y
ktemu żyły/ á po thakowym naparzeniu w cz-
wierć godziny otharwßy y osußywßy miesticza
mokre/ mazać zawße przerzeczonemi oleyki y
tłustosciami kokoßemi/gęsiemi/y też kaczemi.
Dymiona/biodry/krzize/ y około fortki wycho-
dzenia płodu/dobrze namazować/ y owßem
gdy widziß niewiastę przirodzenia barzo su-
chego/ á ktemu maćice suchey/ nießkodzi y ow
ßem siłną pomoc y pożytek daie/ wpußczać do
maćice precz/. Takowe tłustosći rozmoczywßy
w tym bawełnę/ a poniechać ze trzi godziny
na miesticzu.

Ktemu nießkodzi/y zaiste pożitek znamie-
nity czini kadzenie Ambrą/ Gallia muscata/
czyniąc na węglu rospalonym/á nad tim brze
mienna pani ma stać/ abowiem od takiego ka
dzenia/drogi swiebodnie sie odmieraią/y płod
na doł

bywa nakłoniony: przi tim czasie przed
samym zlężeniem ma pani brzemienna lekko
pochadzać zchylaiąc sie częstho ku ziemi iakoby
czo miała zbierać z ziemie/ á potym postawać
y to często czynić/abowiem takowe rzeczy spra-
wuią łacznieyße y krom bolesći rodzenie/ á tho
maß naukę y sprawowania brzemienney pa-
niey kiełkiem niedziel przed zlężeniem tak w ię
dzeniu iako y w inßych lekarstwiech.

Iako zasie tego czasu ma sie sprawować
kiedy iuż bole na nię z strzikaniem około nadol
nych miesc przychodzą/á iuż wilkosći z niey po
czyną sie okazować/ tedy natychmiast przy tako
wym czasie ma pani siedzieć dobrą chwilę/po
tym wstawßi chodzić leguchno po gmachu al
bo po wschodzie na gorę y na doł zstępuiąc/ od
dychanie sobie zaćis'aiąc/á pothym lekarstwo
wziąć takowe ktorebi prętko á łaczno rodzenie
sprawowało/ ktore troßkę niżey będzie napisa
no/ tylko teras gdy iuż tym więcey na nię bole
przychodzą y wilkosći sie vkazuią/ natichmiast
pani siedzieć ma na takowym stolczu ktoryby
był po temu sprawiony/ to iest aby sie na nim
wznak trochę z głową nakłoniła a nie prawie
leżała/od ziemie nie barzo ma być podniosły á
w posrzodku wydłubany dla pomocy rozmai-
tey: Tak ma być vczyniony/ iako tu maß na
malowany stolecz.

Też przy czasie rodzenia/ wsadziwßy nie-
wiastę na stolec vsłany/ ma kazać baba onym
stolcem chwiedzić na prawą y na lewą stronę/ á
sama przed oczyma oney paniej ma siedzieć á
pilnie baczać iako sie dziećię obracza: pothym
rozmoczywßy rękę w migdałowym oleyku al-
bo w liliiowym/ ma żywota poprawować y z-
inßemi drogami aby były sprawne ku snadne-
mu porodzeniu.

Też baba ma pilno wßitko do paniey brze
mienney baczyć/á onę vppominać y poćießać
słowy miłemi/ a zwłaßcza obieczuiąc y tußąc
iakoby syna miała vrodzić/ abowiem barzo ra
dy o tim słyßą brzemienne panie: zasie radzić
aby dychanie w sobie zadzierżawała czoby mo
gła nawięcey y nadłużey/potym ma iey żywot
po wierzchu pępka statecznie á lekko sciskać/ a-
bowiem takie sciskanie żywota na doł płod zpy
cha á ku rychłemu porodzeniu dopomaga.

Też w tim ma być baba rostropna aby pa
niey rodzącey nie przynękała w praczowanie
wielkie przed czasem nißli sie dziećię ku wyßciu
wydaie/ ale gdy iuż dobrze pobaczy że sie dzie-
ćię pokußa/ tedy w ten czas ma pani brzemien
na praczować/ kichać/ a czo nawięcey sobie kte
mu pomagać/ á thak przed czasem nie vstanie
w swoiey pracy.

Gdy iuż będzie w rodzeniu/ tak że pocznie
sie łożysko vkazować w ktorym dziećię leży w-
żywoćie/ znak że dziećię blisko iest: á tak iesli o
no łożysko niemoże być rychło przerwane sa-
mo przez sie/baba natychmiast paznokty swe-
mi ma ono znienagła drapiąc/roztargnąć/al
bo wyćiągnąwßy trochę między palce wziąw
ßy nożyczkami albo nożem rozerznąć onę błon
kę/za czym popłyną wilgotnosći/ á potym sna
dnie płod wynidzie.

Też iesliby sie przigodziło dobrze przed cza
sem/ iżby łożysko było roztargnione z ktorego-
by wßytki wilkosći wypłynęły á płodby sie nie-
pospießał ku wyßciu dla suchosći drogi/ thedy
ma baba wziąć oleyku liliiowego albo choć sa-
mey oliwy/y wlać ciepło na miestce/ a wßakoż
taie wßytko to iest białek z żołtkiem barzo dob-
rze ktemu służy tham na miestce wpuscić/dla
odwilżenia drogi aby tym snadniey płod wy-
chodzić mogł/ kichanie przi tym ma być czynio

Zasie iesli dziećię iest tłuste albo gło (no.
wy wielkiey/ tak iże sie głowa zapiera á niemo
że rychło wynidź/ ma baba pomagać mażąc o
leykiem migdałowym albo liliiowym około w
ßędi rozcieraiąc leguchno: A to maß obyczay
przyrodzonego a słußnego rodzenia/ iako thu
na tey figurze niżey widziß wyrażono.

Tu zasie

Tu zasie nizey widzisz niesłuszny obyczay
rodzenia: naprzod nogami sciągnąwszy rączki
ku vdzkom/ tak iako tu na figurze wymalo
waney widzisz.

Przi takowym rodzeniu ma baba wszelką
pilnosc y pracza miec/ mazac rączki y ramion
ka z pleczoma dziecięcemi/ á tak z matki wycią
gac izby rączki przy vdzikoch lezały.

☞ Aczkolwiekby było daleko lepiey/ by ktemu
mogla baba przyść/ aby takowe dziecię kthore
sie nogami vkaze/ izeby ie zasie w zywot matki
wepchała/ ieslibý mogło być aze do samego pęp
ka nogami/ á potym brzemienney niewieście
kazac wznak sie nachylać/ abowiem tym spo-
sobem dzieciątko sie głową ku wysciu obracza
á tak słusznym obyczaiem iako y pierwey bę-
dzie rodzenie.

Tez gdyby tym obyczaiem/ to iest nogami
á ręce tu gorze podniosłwszy/ iako tu masz wy-
malowano nizey/ przygodziło sie rodzenie.

☞ Przy takowem rodzeniu ma baba pilno-
sci przyłozyć/ izeby rączki dziecięce na doł mo-
gła przychylać/ albo izeby mogła wszytko dzie-
cię słusznym obyczaiem nawrocić: Ieslibý kte-
mu przyść á tego snadnie vczynić niemogła/

tedy iuz tak niechay idzie nozkami/ rączki przy
chylaiąc do vdzikow: ieslibý tez niemogła rą-
czek nachylić/ tedy iuz tak związawszy nozki ro
wno chustheczką miekką/ pomagać leguchno
wyciągaiąc z zywota aze do kończa: Iesli ta-
kie rodzenie barzo ciezkie/ ze tez szkodliwsze być
niemoze nad nie.

Bywa tez niesłuszne rodzenie tym obycza
iem/ ize dziecię vda sie nogami ku wysciu z zy
wota/ iedną nogą vkazuiąc sie z zywota/ a dru
gą nogę w zywocie zostawiwszy albo ku gorze
podniosłwszy/ tak iako masz figurę wymalowa
(ną.

A tak wtakiey przygodzie ma pani rodzą
cza na grzbiet to iest wznak sie nakłonić izeby
głową była ku ziemi á nogami ku gorze: á kie
dy iuz w takowym lezeniu będzie/ natchmiast
baba omywszy palce w lilijowym albo w mig
dałowym oleyku albo tez w prostey oliwie/ ma
leguchno nogę ktora sie dziecię poczeło rodzić
zasie w matkę wepchnąć/ á potym matkę one
go dziecięcia chwiać y ruszać na thę y na owe
strone/ ize tym chwianiem dzieciątko zasie gło
wą sie ku rodzeniu obroci: á gdy to szczescie za
takową

takową sprawą przyidzie/ ma ona pani zasie
siedziec na stolczu iako y pierwey/ á kthemu sie
czo nalepiey miec aby porodzić mogła: Iesli
zeby tą radą to iesth ruszaniem/ chwieniem y
przewraczaniem matki dziecię głową niemo-
gło ku rodzeniu przyść/ tedy baba ma z pilno-
scią o tym praczować/ izby mogła onę drugą
nozkę naciągnąć/ izeby tak z przytulonemi rą
czkami do vdzikow mogła dzieciątko z zywota
(wziąć.

Ieslibý sie trafiło (iako sie to przygadza)
izeby dziecię bokiem sie ku rodzeniu miało (tak
iako tu na figurze nizej wymalowane widzisz)
tedy przysłusza na vmiejętną babę/ aby około
tego tak postępowała/ izeby dziecię ono leguch
no (omazawszy sobie rękę w iakim oleyku albo
w tłustosci) nawodziła/ naciągaiącz głowką
(na doł.

Abo zasie izby sie przigodziło rodzenie dzie
ciątka nogami rozłozonemi szeroko (iako thu
w figurze malowaney nizey widzisz) tedy ba-
ba ma z pilnoscią nozki w kupkę zstulać/ á tego
zawsze strzec izeby rączki były przy vdzikoch/ á
tak ma dziecię za nozki brać.

Tez gdyby sie przytrafiło kolankami obie-

ma dziecięciu sie rodzić (tak iako tu masz w tej
figurze wyszszey) tedi baba ma sie około tego sta
rać/ izeby nozki dziecięce naciągnąć á rozpro-
scić mogła/ á iuz thak za nozki niechay bierze
dziecię/ iako y pierwey masz naukę wyszszey na
(pisaną.

Zasię ieslibý sie przygodziło rodzenie ied-
ną ręką (iako tu w malowaniu widzisz) thedy
baba omoczywszy rękę w migdałowym oleyku

albo w kokoszej tłustosci/ ma ono dziecię na zad
w zywoth za ramiona iąwszy wpychać czo na
daley moze/ á potym iako moze nalepiey á na
pilniey przytulić rączkę ku bokowi dziecięcemu
á takze głowkę prosto ku rodzeniu nawodzić:
Ieslizeby te° dowiesc niemogła izby rączki do
boku nie przytuliła/ tedy ma niewiastę onę w-
znak głową na doł á nogami ku gorze z stołka
nawrociwszy połozyć/ á potym wetkawszi w zi
wot dziecię/ ma ruszać niewiastą y na thę y na
owę stronę/ takiez zywotem iey/ abowiem tako
wą sprawą barzo rado dziecię ku dołowi głową
słusznym obyczaiem sie obracza/ na koniec po-
tym kazać oney paniey na stolczu siedziec á z-
nowotku fortuny w rodzeniu pokusić.

Trafuie sie thez w porodzeniu iż dziecie o- biema rekoma pocznie sie rodzic (iako thu wi-

dziß wymalowano) w takiey przigodzie baba niechay zasie wzad dziecie iąwßi za ramionka wroci/ á potym vgadzaiąc/ pierwey iedne po- tym drugą reke ku boczkom ma przytulac: to vczyniwßy ma kazác aby sie pokußala ona pa ni ku porodzeniu.

Trafuie sie też zadkiem rodzenie/ á gdy tá- kie baba obaczy rodzenie/ ma z nienagla reka-

... ono nawraczać/ iżby noßkami mo- ... wy...dz/ á iesliby mogla glową na doł ob- rocić/ ma sie o tho pokußać/ abowiem by snad- nieyße á prawie przyrodzone według pospoli- tego biegu rodzenie było.

Zasie kiedyby sie przygodziło nakrzywiw- ßy głowe ku piersiam/ ßyią sie dziecie vkazało- tedy baba ma reke omazaną iaką tłustoscią le guchno głowke nawodzić iżeby thym prosciey ...ko sie godzi dzieciątko sie rodziło.

Też iesliby vespołek nogami y rekami dzie cie chciało sie vrodzić (iako na tym malowa niu nizey widziß) tedy baba reką ma nogi dzie ciece ku gorze wypychać/ á głowe na doł spuß- czać/ á thak ku słußnemu rodzeniu dzieciątko sprawić.

Też gdyby sie przigodziło takowe rodzenie to iest brzuchem á piersiami rece y nogi ku go

rze pol...wßy) (iako tu obrasek wymalowa- ny) vmieiethna baba w tłustosci omoczywßy reke/ ma leguchno strong reke włożyć/ á tam dziecie słusznie nawodzić: Iesliby reki w nie- wiaste

...aste wprawić nie mogla/ tedy iako może te- ... one przy ktorey dziecie blizey progu albo for ... leży/ ku wyßßein nawodzić/ awßakoż by mo- ... głowe ku dołowi obrocić/ byłaby rzecz obu ...u barzo dobra.

Przygadza sie też bliznieta razem noga- ... chciec na swiat wychodzić: iesli oboie dzie-

ci... vami sie obrocza/ tedy baba iedno nap- rz...o na pilniey ma brać/ á potim zasie dru gi... a wynosić z żywota.

Iesli nogami na dol ... ... eß po iednemu ma wywodzić wyssźey obycza...m namienionym.

Thakiež gdyby sie trafiło dwoie dzieci ra- zem sie rodząc tak iż iedno pierwey nogami á drugie głową przychodzi/ tedy tymże obycza- iem ma pierwey iedno potym drugie według nauki nizey napisaney wywodzić/ tak iże iesli- by mogla pierwey wywiesc to dziecie ktore gło wą na doł sie obrociło/ potim za...e ono drugie może wepchnąwßy w żywot y mathke wznak przewrociwßy na gore nogami chwiać iżeby sie y drugie dziec...e mogło głową na doł obro-

cić/ tak wßytko czyniąc iako maß ßerzey wyßßey napisaną nauke: kthemu mazać około oleyki namienionemi abo tłustosciami kokoßemi/ ká czemi/ á nawieccy iesliby ona niewiasta miała iaką rane albo rospadline około członku albo wnątrz bolącza/ tedy tym wiecey oleyki/ migda łowym/ fiiołkowym/ liliiowym ma być miesi- ce ono y około namazowano/ aby wychodzący płod z żywota nieczynił tako wielkiey bolesci: zasie iesliby ktemu barzo tłusta albo ciałem z- bytnie była obłożona niewiasta/ tedyby snad- niey thakowey na lice leżeć na kolanoch/ abo- wiem rychley y z mnieyßą ciężkoscią porodzi.

Lekarstwa kthorych pożywa- nie czyni lekkie rodzenie.

Capitulum 5.

Naprzod iest przednieyße le- karstwo/ Słußne posadze- nie rodzącey paniey na stoł czu ktemu vczynionego/ kto ra sie wznak ma dobrze sie- dząc na stołczu nakłonić: przytym/ czasu zimnego w ciepłą wolno izbe ma być wwiedziona ku rodzeniu niewiasta/ lecie zaste barzo gorących dni/ nie ma być bro nion lekki wiatr/ z ktoregoby mogla ochłodze- nie mieć: przy tym też kichanie ma być/ piep- rzem albo czemierzycą tartą na proch czynio ną w nos wstrzyknąwßy: Kthemu baba ma pilno pilnować czo przysłußa ku łacznemu po rodzeniu/ nie opußczaiąc/ iako iest macice y ni żey około taiemnego członku/ oleyki/ masciami mazać/ y też kadzić takowem kadzeniem ktho

ktemu tey barzo pomoczne.

Mazanie okolo niskiego członku.

¶ Wezmi gesiey tlustosci kot/ oleyku liliowego troche wiecey kotu/ ßafranu troßke tartego piżma barzo malo: Ty rzeczy wßytki spolem zmießay/ á tym macice y okolo nadolne° miestcza mażi cieplo.

¶ Jesliby ta mase nie sprosciła rodzącey niewiasty/ tedy vczyń kadzenie tym obyczaiem: Wezmi mirry/ galbanum/ castoreum/ każde° z nich po troße/ á ztarwßy na miałki proch/ z wolową żolcią zmießay/ á vczyń z tey to masi pilułki iako laskowy orzech miąsße/ potim iedne włożywßy na vegle/ okadz niewiastę albo panią włożywßy pod nię.

Drugie kadzenie ktemuß.

☞ Wezmi siarki żoltey/ mirry/ rubee tinctorum/ galbanu/ opoponaku/ każdego z nich rowno czo złoty zaważy albo chceßli możeß wiecey: Ztarwßy ty rzeczy na proch z żolcią wolową/ vczyń pilułki iako y pierwße/ á iedne włożywßy na wegle/ okładać panią ktora nie może porodzić.

¶ Też ktemuß okadzenie kaynem gołebiem/ albo kaynem iastrzebiem/ przyłożywßy opoponacum/ barzo wspomaga.

¶ Też barzo pomaga ku rychłemu porodzeniu: Wziąć ruty iarey/ wycisnąć z niey sok/ a w onym soku bawełnę rozmoczyć dobrze/ y włożyć tham w sorte.

¶ Też wezmi czemierzyce korzeń/ ktemu apoponacum/ ztarwßy ie na gruby proch/ potym wwikławßy w bawełnę wpuść tam w nadolne miestce/ abowiem nie tylko żywy płod z matki ale y vmarły wyciągnie to lekarstwo.

¶ Też asa fetida tak wiele iey wziąć iako ziarno tatarczane/ castoreum czo poł złote° vażi albo trochę wiecey: Ztarwßy the rzeczy na proch/ potym z winem á z wodą rozmąć/ á cieplo day wypić/ pomaga ku rychłemu á lekkiemu porodzeniu.

¶ Też sam cinamon z winem dobrym pity/ barzo pomaga.

¶ Też asa fetida z kassią lignea wespołek na proch zearty/ á czo poł dragmy zaważy/ day z winem dobrem cieplo wypić.

¶ Takież Ibiscus to iest roża ogrodna ktora wysoko roście na pretoch (kmiotowny wieńce z niey miewaią) z wodą vuarzona á cieplo niewieście przed porodzeniem ku piciu dana/ niewymownie pobudza á czyni richłe porodzenie. Nie ßkodzi też brzemienney paniey w tey roży czesto przed zlezeniem naparzać sie w vannie.

Piłuły czyniące rychłe porodzenie.

¶ Wezmi cinamonu dobrego/ ßawiny/ każdego z nich tak wiele czo dwie dragmie zaważą/ ktemu przywezmi Cassiam ligneam połtory dragmy/ mirry/ aristologie rotunde/ costi amari/ każdego z nich po iedney dragmie/ storacis liquide poł dragmy/ opium dwanasci ziarnek: z tych rzeczy wypisawßy/ posli do teki izby vczyniono piłuły z byliczową wodką/ tak wielkie czoby każda ważyła połtory dragmy: dayże iedne piłułkę paniey ktora iuż ma porodzić/ z starem winem wypić rozumiejąc iżwßy znamienitą pomoc od tego weźmie.

¶ Też ßafran z winem dobrym/ czo poł dragmy vażić bedzie/ dan ku piciu barzo pomaga.

¶ Też wezmi ßawiny dwie dragmie/ ase fetide/ armoniaci/ rubee tinctorum/ każde° z nich po połowicy dragmy: Każ z te° vczynić piłuły/ á czo połtora złotego waży z winem paniey dla rychłego porodzenia cieplo day wypić/ gdy na nie czas przychodzi.

¶ Też wezmi aristologie longe to iest kokornaku/ pieprzu/ mirri/ każdego z nich rowno czo połtora złotego waży: Ztarwßy ty rzeczy na proch vczyń z winem piłuły/ każda ma w sobie dragmę mieć/ á potym iedne z vinem albo z tą wodą w ktoreyby były lupini warzone/ daj paniey przed samym porodzeniem vypić: niepodobnie iest ktemu vżyteczne lekarstwo/ że nie tylko żywy ale y vmarły płod snadnie za tym [illegible]chodzi.

[illegible]rugie piłuły silney [illegible]omocy.

☞ Wezmi mirri/ castoreum/ [illegible] storacis/ każdego z nich czo dragmę zaważy: [illegible] ztarwßy ty rzeczy na proch z prasnym miodem/ vczyń piłuły tak wielkie iako iest laßkowy orzech/ á pothym day paniey czo dwie dragmie zaważy z vinem dobrem przed zlezeniem/ nad inße lekarsthwa iest to pomoczne. Aczkolwiek iest inßych wiele lekarstw ku pomocy rychłego porodzenia/ ale tu iedno doświadczone lekarsthwa są wypisane.

Nauka, iako secundina tho iest łożysko ma byc snadnie wyięto gdyby samo wynisć nie chciało.

Capitulum 6.

Secundina tho iesth łożysko iest rzecz świadoma wßythkiem babam y paniam rodzącym/ pospolicie z dzieciątkiem wychodzi albo po dziecięciu rychło/ awßakoż trafuie sie czesto iż po porodzeniu zostaie ta błonka w żywocie/ á to dla rozmaitych przyczyn: Naprzod dla spracżowania y zemdlenia niewiasty przy rodzeniu: Drugie dla mocznego przyrościenia ku żywotu: Trzecie dla wynißczenia wßytkich wilkości z ciała przy rodzeniu dzieciątka: Czwarte dla napuchnienia y skurczenia od bolow wielkich miestcza nadolnego a thy przyczyny przeßkadzaią wyściu snadnemu łożyska z paniey po porodzeniu.

Gdzież wiec cießkie niemocy na one niewiastę w ktorey bedzie zatrzymana secundina/ przychodzą/ iako zadußenie macice/ dychawicza/ mdłości wielkie/ á to dla prochnienia y zagniłości iey/ z kąd dymy/ pary cießkiey vonie/ ku gorze sie podnoßą/ á tak serce/ głowę y piersi zarażaią niewieście/ z tąd czestokroć o żywot takowe niewiasty przychodzą: á dla tego ma około tego baba praczować/ aby temu słußną pomoc bez omießkania rostropną á vżytheczną dać mogła/ á to tymi obyczaymi.

¶ Naprzod iesli to zadzierżenie łożyska iesth dla zescia siły/ kthorey przy rodzeniu zbyła niewiasta/ ma być posilona godnem iedzeniem y pciem posilaiącem/ iako polewkami winnemi z żołtki iaiecznemi vczynione/ takież z kapłona tłustego polewka y mięso iego/ y mięso przepiorcze/ kuropatw/ y inßych ptakow smacznych ktore rzeczy tuczą á rychło posilaią mdłego człowieka/ takież wino dobre/ mußkatella dana czesto po troße ku piciu/ ma być w zwyczaiu.

Zasie iesliby takowe trudne zbycie łożiska było z strony napuchnienia tam thego nadolnego miestcza/ tedy ma baba mazać y odwilżać oleyki/ migdałowym/ liliiowym/ fiiołkowym/ y inßemi tłustościami: iako gęsią/ kaczą/ ußedy około y tam wnątrz miestcza napuchłego: á potym dać pić iałowiec z vinem cieplo takież galbanum ztarwßy na proch dać pić z winem/ takież boże drzewko z poleiem w winie vwarzywßy á to wino dać pić/ wyrzuczaią mocznie thy rzeczy łożysko nie odbyte.

☞ Też iest rzecz pożyteczna y barzo dobra naparzać leguchno napuchłe miestce/ vwarzywßy słaz/ barßcz/ różą ogrodną kthorą Ibiscus zową/ rumienku k nim przyczyniwßy/ á w tim maczać gębkę albo chustę a przykładać na miestce.

¶ Takież woda w ktoreyby ot[illegible]stce spuchłe rzeby wrzały/ cieplo spuchłe miestce naparzać pomaga: y worek vczyniwßy mały nasypawßy weń othrąb pßenicznych/ á przywarzywßy w wodzie onego woreczku/ przykładay na spuchłe miestce.

¶ Zasie iesliby łożisko mocznie przylnęło ku macicy tak żeby łaczno odstać niemogło/ tedy w takiey przygodzie ma być wolne parzenie vczinione z siarki/ z blußczu/ z rzerzuchy vwarzywßy w wodzie/ á potym chustę maczaiąc/ naparzać niżey pępka macice.

¶ Ktemu thez czynić kadzenie woniaiącemi rzeczami/ izeby wonia do nosa oney niewiasty nie przychodziła/ á to są thy rzeczy: Ambra/ Piżmo/ Timiana/ Gallia muscata: tych rzeczy po troße wziąwßy/ wßythkich albo dwoiey włożyć na wegle/ opasawßy niewiastę włożyć pod nię aby dym w nię ßedł nadolnym miestcem/ á zasie przy tym rzeczy przykrey woniey y smrodliwe ku nosowi maią być przykładane/ iako iest w Aptece asa fetida/ castoreum/ włosy człowiecze/ piorka pawie palone pod nosem.

¶ Też niewiasta ktora niemoże łożyska zbyć ma być na dole okadzona rogiem z nogi osłey aczkolwiek przykra wonia/ ale taiemną z przyrodzenia ma moc wyciągać nie telko łożysko/ ale y płod vmarły z żywota.

Przy takowych lekarstwiech ma sie niewiastha sprawowac pomagaiącz sobie sama/ nieinaczey iedno iako y przy rodzeniu dziecięcia/ to iest zadußaiąc w sobie oddech vsta j nos mocznie zatulaiąc sciskaiąc sie y kthemu pieprzem tłuczonem kichanie czyniąc.

Zasie gdyby sie nieczo łożyska z niewiasty vkazowało/ tedy ma baba lekko rękami wyciągać á strzedz y vgadzać abysie nie przerwało Jesliby rozumiała baba izby za ciągnieniem miała sie zerwać ta błonka/ thedy niema ciągnąć ale w vdu nicią abo iedwabnym snurem vwiezać nie barzo moczno ani też nazbyt słabo/ á to dla thego aby sie nie zerwała albo niewykiełzła/ thedi potym ma niewieście kichanie czynić/ pieprzu w nos wpusciwßy y zasie potym pociągać onego łożyska y na tę y na owe strone chwieiąc aby sie thak mogło wzchwiać y wyciągnąć/ á strzedz żeby takiem mocznem ciągnieniem nie vrwała onego/ albo j inßych wnetrznych członkow nie obraziła.

Jesliby za thakowem długiem nie odbyciem tego łożyska niewiasta ona bole wielkie w głowie y ktemu cięßkości w piersiach miała tedy takowey paniey maią być dawane rzeczy posilaiace głowe y piersi/ iako są rzeczy z Apteki: Naprzod Dijambra/ Dijamuscus/ Dijamargariton/ y inße rzeczy posilaiące żołądek/ iako Dijagalanga albo sam galgan/ cinamon ztarwßy z dobrem winem dać pić.

Jeßcze maß lekarstwo nie pospolite dla ostatniego y snadnego wyßcia tego to łożyska/ ktore tym obyczaiem ma być sprawione: Wezmi ruty/ zaniky bożego drzewka/ bylice/ każdego z nich po garsci dobrey: á to ziele zsiekawßy albo stłukßi w możdżerzu/ włoż do garncza ktory garniec zaßpuntuy y warz z godzinę aby ona woda wywrzała do więtßey połowice/ potym vczyń na samym wierzchu onego garncza dziurke/ á wley w on garniec oleyku liliowego z białey liliey vczynionego/ z kielkonascie łyżek: thedy posadziwßy onę niewiastę na stołku/ włoż on garniec pod nię/ thym obyczaiem: Vczyniwßy pißczałke dziurawą/ włoż ieden koniec w dziurę onego garncza/ á drugi koniec ma być wpußczon do macice oney niewiasty/ y także podłożywßi trochę węgla rozpalonego pod on garniec aby para ßła z onego garncza ona pißczałką wmacicę/ bowiem nie wymownie y znamienicie iest na to vżyteczne lekarstwo/ iedno z godzinę ma ona pani thak nad onym garncem siedzieć/ biorąc onę parę w sie/ czyscie ze wßech stron okrywßy sie chusty.

Na koniec/ iesliby za takowemi rozmaitemi pomoczami niemogła onego łożyska pozbyć/ tedy iuż dać wßytkiemu pokoy/ owa tak sama secundina ognije/ á potym thak ogniwßy precz wypłynie/ posilania nie opußczaiąc/ aby niewiasta ona nie vstała dla boleści j mdłości ktore muszą być dla smrodu onych zagniłości.

Tu zasie maß baczyc y wiedziec rozmaite trafunki y przygody ktore przy rodzeniu j po porodzeniu na niewiasty przychodzą. Y zasie ktorem lekarstwem maią byc oddalone albo leczone.

Capitulum 7.

Często kroć po porodzeniu albo po zlężeniu wpadaią niewiasty w rozmaite niemocy Jako w febry gorące/ w puchliny ciała/ w boleści żywota/ y w poruszenie z miesczą przyrodzonego macice: A tych niemocy namienionych żadna inßa nie iest przyczyna iedno nie dobre a niedostateczne czyscienie po zlężeniu niewiasty oney/ y zasie thez dla wielkiey mdłości ktora przychodzi na taką niewiastę zzbytniego bycia albo płynienia wilkości po zlężeniu: też dla obrażenia/ zgniecienia albo zranienia macice albo inßych miesc około macice A dla tego iesliby niewiasta po zlężeniu niedobrze sie czysciła/ tedy thakich rzeczy ma pożywać ktore takowem rzeczam przysłußaią/ iako są rozmaithe lekarstwa w piciu albo w okadzeniu/ albo w vmywaniu nog/ albo w mazaniu albo ktoremikolwiek inßemi obyczaymi ktemu dopomagać/ awßakże pospolite a zwyczajne lekarstwa przysłußaią ktemu takowe/ ktore thez vrinę wypądzaią a żyły czyscią/ drogi żylne y inßych członkow odtwieraią rozßerzaiąc/ iako iest bylicza/ kopytnik/ ßawina/ poley/ piotrußka trzebula/ hanyż/ włoski kopr/ iałowiec/ rutha/ bobek/ wielka vzanka/ kozłek/ cinamon/ czerwona lebiodka/ y inße rzeczy azwłaßcza ty namienione ziołka/ tak vrinę iako y ty rzeczy miesięczne białych głow mocznie poruszaią ku wyßciu/ awßakoż przy dawaniu takich rzeczy prosti człowiek wßytkiego baczyć nie może/ aby ty rzeczy zbytnie nie zapaliły/ ma żądać pomocy do ctorowskiey/ aby rzecz thym przespieczniejßa

Ktemu też/ to iest pobudzenie rzeczi (była. przyrodzonych/ bańki siekane po niżej dymion na obudwu nogu/ są pomoczne.

Vtez oczyma słonych ryb albo kopyti końskiemi/ nadolne miestce raz y dwa okadzić/ mocznie porußą białym głowam swoie rzecz.

Jesliby za tymi pomoczami ona niewiasta niemogła ku swoim rzeczam iako sie godzi przyić/ tedy ma zaphenę pod kostką zaciąć/ á to ma czynić iesliby moc á siła iey mogła znosić abowiem ta żyła nawiecey takowe rzeczy porußa y przyciąga.

Też w febrze/ kthora z niedobrego bycia zświych rzeczy na takowe niewiasty przychodzi/ vpusciwßi krwie z zafeny ma sie takowa pani napijać tizanny w ktoreyby była tatarka czerwona vwarzona/ albo serwatkę kozią wmiasto piwa/ abowiem to picie gorączkę mdli/ y ktemu rzeczy przyrodzonej ku wyßciu porußa.

Zasie iesli po zlężeniu niewiasta puchnie thedy ma być czerwona tatarka w wodzie warzona z kminem kramnym/ á tey sie ma napi

Też iesli po porodzeniu darcie (iak często. z boleniem w żywocie będzie miała niewiasta albo około dymion w maciey/ tedy ma być parzenie na takowe rzeczy czyniono/ z ślazu/ z rożey kmiecey ktorą ibiscus zową/ fenum grecum rumien/ kmin/ vwarzywßy ty rzeczy w wodzie á maczaiąc w tym gębkę albo chustę/ przykładay na macicę/ á po takowem parzeniu otarwßy miestce namazuy oleikiem migdałowym albo rumienkowym.

Thez ktemuß wezmi rumienkowych głowek/ lnianych głowek/ każde° z nich cztery garsci/ włoż ie w płocienny worek a vwarz w wodzie/ przykładayże gi na miestce bolące.

Też z połtora ziarna pßenicznego wezmi piżmia/ á rozmąciwßy w winie/ dai paniey ciepło kthora ma darcie w maciey/ wypić/ barzo pomaga.

Też vpiec w popiele cebul kielko/ a potym ie stłucz á z masłem maiowem zmießay tak iż będzie z onego plastr/ kthory na macicę ciepło przikłoż/ potim białym kadzidłem nadolne strony okadz.

Zasie gdyby niewiastha po porodzeniu miała bolenie z strzekaniem w krzyżu/ w biodrach tedy maß wziąć rumnu/ ślazu/ każdego po garsci/ piołynu/ bożego drzewka/ bylice/ każdego z nich po dwu garsci/ cinamonu/ orzecha mußkatowego ztarwßy grubo/ poł łota każdego: Ty rzeczy wßytki w garniec włożywßy/ warz w wodzie z poł godziny/ á potym gębkę rozmoczywßy albo chustę/ ciepło czestho na krzyże y na biodry przykładay: Po tym naparzeniu wezmi oleiek liliowy/ nardowy/ każde° rowno po vnciy/ zmießay społem/ á zagrzawßi po naparzeniu w czwierć godziny/ namaż krzyże y biodra: Albo vczyń thakową vżyteczną masć/ Wezmi oleyku rumienkowego/ swoyskiego kopru/ każdego z nich po vnciy/ oleyku liliowego połtory vncie/ wosku dwie dragmie/ rospusciwßy wosk wley oleyki á społem zmießay iż będzie masć/ á thym namazuy krzyże y biodra/ nie pospolitey iest pomocy.

Przy tym maß baczić/ iesli po zlężeniu zbytnie wilkości z niewiasthy odchodzą/ a z thąd mdłość y boleści sie mnożą nieznoßone/ thedy maß baczyć z ktorey przyczyny thakowe rzeczy ßkodliwe przychodzą/ poznawßy/ łacznięy temu poradziß/ á vßakoż pospolicie z takowych przyczyn ty rzeczy na niewiasty przychodzą: Naprzod z obfitości krwie we wßytkiem ciele oney niewiasty z przyrodzenia.

Wtore dla subtelności y cienkości krwie/ ktora niemoże sie w ciele zostać/ ale płynie na dołku maciey.

Trzecie dla ßerokości y wielkości żył/ ktore tym obficiey krew z siebie wypußczaią.

Czwarte dla mdłości macice y takież żył/ ktore oboie członki krwie w sobie zadzierżeć nie mogą/ ale ią swiebodnie opußczaią.

Piąte dla grubości y scisnienia ciała/ abowiem scisnione w dziureczkach ciało/ ani potu ani pary z siebie nie wypußczą/ á tak ty rzeczy będąc zamknione/ wilkości sie z nich tym więcey mnożą/ z ktorich opfitość przyrodzonych rzeczy nad obyczay wypływa.

Szoste też bywa zbytek takowych rzeczy/

z odtworzenia Emoroid w maćici.

¶ Siodme przichodzi z ranienia y z rozpadlosci maćice.

☞ Osme dla wielkiey ciężkośći mąhtki abo niewiasty oney ktorą miala w rodzeniu/ á tim sie wszitka stargala.

A przeto gdyż tak wiele á rozmaitich przicżyn iest/ zbytniego bytia rzecży mieśiecżnych na niewiaście po porodzeniu/ niemaią w takich przigodach panie y niewiasty sromieźliwe być Ale według dostatku swego maią lekarskiey/ to iest Doctorowskiey rady y pomoci oznaymiwszi skutecżnie przicżinę niemoci: vżywać. Abowiem Doctor mądry richley może obacżiwszi przicżinę sam swoią bacżnośći/ vżytecżnie poradzić/ y lekarstwa naprzećiwko takiey niemoci potrzebne dać.

¶ Acżkolwiek rozmaite naprzećiwko tey niemoci/ to iest zbytniemu plynieniu rzecżi przyrodzonych: są lekarstwa/ iako electuarze/ confecty/ trociszki/ syropy/ prochy/ klisteri/ wonie/ kurzenia/ macżania/ plastri/ maśći. O ktorych takowych rzecżach niewiasti vmieiętne maią vmieiętne doświadcżenia/ á wszakoż też tu o nich dobrze oznaymuię.

Pirwsza rzecż stanowienia zbythek takowych rzecżi/ iest wiązanie kraykami abo ręcżnikami ręcze nad lokćmi na dloń/ á nogi nicżim niewiązać/ Pothim wziąwszi bańkę szyroką abo garnek/ pod piersiami przistawić mocżno/ nie siekaiąc puszczadlem/ zaśię chustę w mocżnym occie rozmocżiwszi/ przilożić na pępek abo niżey pępka/ á ktemu wziąwszi Sanguinem draconis/ bolum armenum z apteki/ kamienia Ematites/ każdego z nich po troszce czo dragmę zaważy/ zetrzi ty rzecżi na proch/ á z czarnym winem abo z occtem rozmącżiwszi/ omocż w tim switek bawelny/ á każ precż do maćice wlożić/ zastanowisz tim obycżaiem biegunkę mieśiecżną oney niewiasty.

Plastr ktemuż barzo doświadczony.

¶ Weźmi Lapidis Emantitis (kamień iest) Boliarmeni (ziemia iest) każdego z nich pol lota/ Sanguis draconis (krew iest) dwie dragmie/ karabe/ to iest Bursztinu/ cżaszek żoledziowych/ orzechu Cipressowego/ Balaustie/ każdego z nich po dragmie/ zuzelice żelazney poltory dragmy/ Terpentiny/ y sosnowey smoly rowno/ czo będzie ku plastrowemu vcżynieniu trzeba/ ty wszitki rzecżi miąlko stlukszy/ (w aptece) day plastr vcżinić twardi/ ktorego vżiway przikladaiąc po niżey pępka/ znamienićie stanowi swoie rzecży/ Możesz gi bialki iaiecżnemi roztworzić: ieśli będzie twardi.

Masć ktemu też wyborna.

Weźmi oleyku Mirtowego rożanego/ każdego z nich po piąci vncijach/ bursztynu/ kośći tartey abo pilowaney Sloniowey/ rogu pilowanego v kozla/ keralu cżirwonego/ terre sigillate/ to iest glinki cżyrwoney/ kadzidla bialego/ każdego z nich dwie dragmie abo trzy/ wosku bialego ze dwie vncij/ ty wszytki rzecżi na miąlki stlukszi proch z oleyki/ á z rospuszczonym na ogniu woskiem spuść/ A z tego będziesz miala masć barzo dobrą á doświadcżoną/ ktorą po niżey pępka maćice y dymiona y krziże poranu y na noc namazuy.

Wanna barzo pomocżna na ty rzecży.

¶ Weźmi cżaszek żoledziowych miskę dobrą gallasu/ samego żoledziu wylupionego/ szczotki ziela/ każdego z nich po dwie garśći: Ty wszytki rzecży na proch ztarwszy (á ktore niemogą być ztarte tedy ie skraiać) z deszczową wodą vwarz/ á w tey wodzie ciepley ma ona pani chora siedzieć z godzinę abo więcej po samy

¶ Też kthemuż trociszki z bursztinu (pas. (w aptece vmyslnie dzialaią) czo dwie dragmie zaważy/ z babczaną wodką cieplo na noc ma ona niewiasta wypić.

¶ Jeśliby też przy porodzeniu zcżynily sie iakie rany albo rospadliny w maćicy/ tedi sok vyciśniony z iagod psinkowych z rożanym oleykiem zmieszany/ ma być tam w maćice/ bawelne w thym rozmocżywszy/ wpuszczany: Albo weźmi bialek iaiecżny/ mleka niewieściego z lyszke/ soku z kurzey nogi ziela: Ty wszytki rzecży zmieszawszi/ wpuść na bawelnie w maćicę chorą a bolzącą.

Też sie

Też sie przygadza/ iż ielito w stolczu wychodzi z niewiasty rodzącey.

Capitulum 8.

Na to/ weźmi gallasu/ orzechy Cipressowe (z Apteki) bursztinu/ mastiki/ kadzidla/ sanguinis draconis/ każdego po troszę: Vwarz ty rzecży przethlukszy w wodzie/ á tą wodą omyway albo macżay ielito wyszle z niewiasty/ omywszi dobrze/ palonym prochem z rogu ieleniego posypuj ielito wyszle/ á tak natychmiast w niewiastę wetkay.

¶ Jeśli ielito spuchlo/ tedy maslo w cieplym winie rospuściwszy/ á w tym bawelnę rozmocżywszy przywiń na ielito spuchle/ á gdy sklęśnie/ dopiero masz wprawować w niewiastę.

¶ Takież też na wyszcie maćice masz cżynić y na opuchnienie iey/ maslo maiowe z winem rospuściwszy/ á w tym pacżeśi lniane abo chustę albo bawelnę omocżywszy/ przyloż na maćice/ a potym wodą wyssżey wypisaną omyj dobrze y wpraw w niewiastę/ prachem z ieleniego rogu palonego posypawszy/ tak iako y ielito zadnie: ale ma niewiasta przy takowym lekarstwie wznak na dol glową sie nakloniwszy leżeć á niżey pępka bańkę suchą przystawić.

Gdyby niewieście przy ciężkiem rodzeniu pępek sie odtworzyl.

☞ Weźmi bialego kadzidla na proch startego czo dragmę zaważy/ rospuść gi w bialku kokoszego iaia/ á thym okolo pępka omaży dobrze/ a ktemu knot z bawelny w tym omocżywszy przilożna rospadly pępek á z wierzchu chustą przi cwiąż.

O Przycżynach rozmaitych porzucenia/ tho iest niedonoszenia plodu/ j zasie o lekarstwiech naprzećiwko temu.

Capitulum 9.

Porzucenie nic insze° nie iest iedno niedonoszenie plodu w żywocie matki do cżasu slusznego/ á tho bywa rozmaitemi obycżaymi/ niegdy przed ożyciem dzieciącia w żywocie niegdy thez bywa taka przygoda iuż po ożyciu ale ieszcze ono dziecię ruszania żadnego w żywocie niemialo/ á to bywa cżwartego mieśiącza Też sie trafuie porzucenie iuż prawie w doskonalośći y w dożrzeniu plodu/ á to porzucenie z rozmaitych przycżyn przychodzi.

¶ Niegdi sie też to po piątym mieśiącżu przidawa/ á tho gdy plod nad przyrodzenie y nad bieg pospolity/ cżasem vmarle/ cżasem żywe/ ale niż sie dni wypelnią odchodzi/ á tey rzecży rozmaite są przycżyny/ abowiem niekiedy zatwora spodnia maćice niewieściey tak bywa szeroka iż sie dobrze zamknąć niemoże/ ani plodu zatrzymać/ albo też od wilgotnośći zlych á zbytnich tak bywa sliska y gladka iż też plod snadno wypływa/ á sama maćicza wnątrz tak zle bywa sprawiona y wilkośći pelna/ iż naśienia plodu albo też iuż zacżętego y sprawione° plodu zatrzymać niemoże: ieszcże nad to y niemocy też/ tako są wrzody/ rany/ albo apostemy bywaią przycżyną/ bo maćicę barzo pomdlaią y ku wyrzuceniu sprawuią.

¶ Trafia sie też iż ony żyły kthoremi sie plod w żywocie trzyma y zstanawia/ przez ktore też żywnosć j karmią bierze/ bywaią grubemi á lipkiemi wilgotnośćiami zatkane/ albo sie nadąwszy rospukaią/ z kąd przychodzi iże plod slusżney żywnośći niemaiąc/ często kroć zamiera/ á ta przycżyna bywa pospolicie/ gdy plod wtorego albo trzeciego mieśiącza odchodzi/ bo thak powieda Jpocras.

¶ Kthorekolwiek brzemienne bywaią srzedniego ciala/ to iest ani barzo tlustego ani suchego/ takim: ieśli sie przyda odchodzenie/ pospolicie w mieśiącżu wtorym albo trzecim przydawa sie/ á to nie dla inszey przycżyny iedno they przerzecżoney/ gdy ony żyly z zbytnich wilkośći

nadęte

madzie pukaią ſie/ á tak płodowi żywnoſci podawać niemogą.

¶ Auicenna też tak powieda/ Częſtokrók prawi brzemiennem paniam wtorego albo trzeciego xiężycza odchodzenie płodu przydawa ſie á to gdy żyły płod trzymaiącze lipkiemi ſie wilkoſciami rozciągaią y odymaią.

¶ Nad tho ieſzcze odchodzenie płodu przydawa ſie/ gdy mieſtcza około macice bliſkie/ wrzody albo nieiakiemi niedoſtatki bywaią zarażone: Takież gdy ielito ktore proſtym zową/ albo wrzodmi albo bieżączką bywa nagabane/ albo gdi mecherz cirpi kamień/ wrzodi/ y vodę krwawą/ abowiem z wielkiey á częſtey prace kthora w niemocy albo przy boleſci bywa/ przychodzi poruſzenie wielkie w ciele/ na doł wſzytki rzeczy ſpadaiące/ á z tąd że przychodzi tych to żył zatkanie y roſpukanie.

¶ Przydawa ſie też to z wielkiego nadymania gdi ſtolec niechce być/ bo tak powieda Jpocras/ Niewiaſta taka ktora ſie barzo przy ſtolczu wydyma/ częſto odchod płodu miewa.

¶ Takież y kaſzel zbytni odchodzenie czyni/ iako tenże Jpocras ſwiadczy.

¶ Ktore też ſą wyſchłego á chudego ciała/ takim odchod poſpolicie ſie przydawa/ bo iako Auicenna mowi/ Ktorym ta ſuchoſć z niemocy albo z przygodi przychodzi/ w tich karmia wſzitha w żywnoſć a naprawę ciała ſie obraczą/ tak iż żadne pożywienie płodowi nie zoſtawa/ prze ktory niedoſtatek płod ſie w żywocie zemdli/ ani ſie może zoſtać ale przed czaſem muſi wyſkynąć.

¶ Przydawa ſie też odchod onym/ ktore częſte krwie cieczenie/ albo zbytnie mieſięczną niemoc mieuaią/ bo tak piſze Jpocras/ Brzemienna ieſli ſwą rzecz odbywa/ niemoże być aby płodu zdrowego donoſiła/ ale to tak ſie rozumie/ gdy to bywa w wielu xiężyczach á niewiaſtha ieſt mdła/ iako w trzecim albo w czwartym xiężyczu/ bo w pierwſzym albo w wtorym xiężiczu może ym ſwa rzecz bez ſzkody odchodzić poki ieſzcze płod mały bywa á żiwnoſci niepotrzebuie.

¶ Przydawa ſie też odchod tym czo krew puſzczaią/ ale iako Jpocras mieni/ tak ſie ma rozumieć/ gdyby thaka pękatha nie wiele w ſobie krwie miała będąc blada: abowiem ty czo zbytnią krew maią/ ſnadź wiecey niż iey ſamey albo płodowi ku żywnoſci potrzeba/ mogą przeſpiecznie krew puſzczać: wſzakoż po czwartym mieſiączu á przed ſiodmym/ aczkolwiek lepiey ieſt aby takie niewiaſty od puſzczania krwie wſtrzymały ſie ażby była wielka potrzeba.

¶ Też ſie przidawa odchod onym/ ktore zbytnią bierzą brzucha purgaciją przed czwartim á po ſiodmym mieſiączu/ bo takie purgowanie nie ma być aże dla potrzeby á znamienitey przyczyny/ thedy z mnieyſzą wagą ma być czynione miedzy czwartym á ſiodmym mieſiącem/ by iedno to było miernie á lekarſtwy lekkiemi/ iako Jpocras vczy.

¶ Takież odchod miewaią niewiaſti/ ktorim ſie nagła biegunka przydawa/ bo thak mowi Jpocras/ Gdy ſie brzemienney biegunka przida/ trzeba ſie bać by nie pomiotała/ thak rozumieiąc/ gdyby tho á długo thrwało niewieſcie chudey a ſuchey/ bowiem takowem cieczeniem krew ſie trawi á niewiaſta taka mdleie/ przeto też y płod dla niedoſtatku pożywienia muſi (precz.

¶ Takież odchod cierpią ty ktore częſto wraczaią á brzydkoſć miewaią/ bo piſze Auicenna/ iż z prace ciężkiego wraczania ciało ſie trawi y wyſycha: czaſem też w thakowym poruſzeniu/ żyły płod trzymaiące rwą ſie.

¶ Z głodu też wielkie° albo długie°/ odchod ſie przydawa/ takież y z wielkiej choroby/ bo tak mieni Jpocras/ Szkodliwa rzecz na to barzo gdy brzemienna oſtrą niemoc cierpi/ á niemocy oſtre ty ſą/ zarażenie powiethrza/ wrzod w pierſiach/ wielka niemoc/ y zapamiętanie z v(padu.

¶ Przychadza też odchod z wielkie° obżarſtwa/ abowiem ſie tym płod zaduſza w żywocie/ y iemu żywnoſć pſuie/ bo obżarſtwo nigdy ſie ſtrawić niemoże/ takież krew z ktorey płod żywnoſć ma/ pſuie y zaraża.

¶ Też gdy płod bywa mdły albo chory/ chorobliwa przyczyna choroby wnetrzna bywa albo zewnetrzna/ tedi wiec macicza muſi płod wyrzucić: Thakież gdy macicza albo ſecundina dla mdłoſci przed czaſem ſie przerwie/ thak płodu zatrzymać niemoże/ albo gdy woda y inſze vilgotnoſci z macice cieką ktore ią oſlizaią y przyczyne odeſzcia płodu dawaią.

¶ Przydawa ſie też odchod prze wielkie zimno ktore płod zabija/ czo ſie przydawa w połnocznych krainach: Takież y dla wielkiego goracza ktorem ſie brzemienna ſpraczuie/ takież y płod w niey tak iż go niemoże zcierpieć/ to ſie przygadza w południch ſtronach/ prze te przyczyne

czyne panie brzemienne maią ſie częſtey łaźniey warować/ bowiem ona troim obyczaiem ym ſzkodzi: Naprzod iż łaźnia ciepłoſcią y gorączoſcią ſwą zapala dychanie: Drugie iż żyły płod trzymaiące/ odmiękcza y roztwarza tak iż drogę ku wyſzciu płodu czyni łacznią dla gładkich á ſliſkich wilkoſci: Trzecie iż ciepło zewnetrzne/ ono ktore wnątrz ieſt rozmnaża y przyczynia/ przeto gdy płod ciepła wnetrznego tak zcierpieć niemoże/ thedy dla ochłodzenia drogi ſobie wypuſzczać ſzuka.

¶ Przeto brzemienne maią ſie łaźniey warować/ wyiąwſzy gdy iuż nadedniem chodzą/ dla łatwieyſzego porodu dobrze ſie myć/ ale iakom pierwey nauczał iakoby to miało być miernie á bez zawady.

¶ Miewaią też odchod brzemienne/ gdy nie płodno powietrze przychodzi/ to ieſt gdy bywa nagła odmiana ſtanu lata z ciepła na zimno/ albo z pogody na deſzcz/ bo tak Jpocras mieni Jle kroć zima wilgothna bywa/ á wioſna ſucha y zimna naſtawa/ tedy niewiaſty na wioſnę rodzące/ łacznio á leda za przyczyną odchod płodu miewaią/ albo ieſli odeſzcie nie będzie/ wżdy iednak trudne miewaią porodzenie/ płod też bywa mdły á niedoſtateczny ktory natychmiaſt vmiera/ á ieſli nie vmrze thedy zawſze chory będzie: bo gdy takowe zimy ſie trafuią/ tedy ciała brzemiennych goręthſze y wilgotnieyſze bywaią/ á dla ciepła y vilgotnoſci zimy/ więcey ſie odtwarzaią niżli w łaźni/ á dla tego zimno ktore potym na wioſnę przichadza/ ciała tak odtworzone y roſpuſzczone łatwiej y barzey przechodzi/ iż też płod ktory był ciepłu przywykł/ nagłego á wielkiego zimna zcierpieć niemoże także albo w żywocie albo iak ſkoro na ſwiath wynidzie vmrzeć muſi/ á nie vmrzeli tedy one nagłą odmiennoſć z wielką ciężkoſcią cierpi/ tak iż trudno á z wielką praczą ma ſie vchować.

¶ Przydawa ſie też odchodzenie z wiel(kiego ruchania ciała/ iako gdy brzemienne albo barzo robiąc abo zbytnie ſkacząc ruſzaią ſie.

☞ Zaſie ile kroć ſie im powalenie/ ſpadnienie albo pchnienie/ ciſkanie albo zbytnie vderzenie przydawa: Jle kroć też na nie zbytni á nagły gniew/ ſtrach/ boiaźń/ troſka/ abo też iaka nowa á wielka radoſć przychadza: Ty iakmiarz przyczyny odchodzenia płodu niewiaſtam brzemiennem przidawaią ſie/ ktore z większą boleſcią thak odbywaią/ niżli gdy według biego rodzą przirodzonego/ dla tego iż zła rzecz ktora ſie człowieku przeciw przyrodzeniu przydawa/ daleko cięſzka bywa niż to czo z przyrodzenia przychodzi.

Znamiona/ odeſzcie płodu vprzedzaiące.

¶ Pierwſze/ gdy pierſi brzemienney kthore przed tim zdrowe á pełne były/ znienagła cienczeią/ miękczeią á ſpadaią/ za thym częſtokroć odeſzcie bywa/ bo Jpocras y Auicenna piſzą/ Gdy nagle pierſi zcienczeią á opadną/ tegoſz dnia odeſzcia trzeba ſie bać: A gdyby pękatka bliźnięta noſiła á iedenby cycek iey ſcienczał á opadł gdyż przed tym obadwa zdrowe były/ tedy onemu dziecięciu czo pod takim cyczkiem leży/ wadę á nieprzeſpiecznoſć znamionuie/ przeto Jpocras mieni/ Gdy prawy cycek chory ieſt nieprzeſpiecznoſć porodzenia męſzczyźnie vkazuie/ dla tego na ten czas poſpolicie rożne bliźnięta bywaią/ otrok y ſamicza/ na prawey ſtronie boku otrok/ á na lewey ſamicza zawſze odpoczywa.

Drugie znamie.

¶ Gdy pękatha bolenie w macicy miewa/ á ſama ſie zarumieni na twarzy drżąc á wzdrygaiąc ſie iakoby na zimnicę/ nad to gdi w oczu boleſć czuie tam wnątrz ku mozgowi/ á ciało iey bywa iakoby zrobioney á zpraczowaney/ to vkazuie wielką płodu nieprzeſpiecznoſć/ zwłaſzcza gdy na ten czas przyrodzona ſie niemoc (przyda.

¶ Gdi też ciało pękatey nadyma ſie iakoby twardą nieiaką puchliną/ á wiatry po ciele y tam y ſam biegaią z boku do boku/ to ieſt znamię pewne choroby płodu/ zwłaſzcza w mieſiączu wtorym albo czwartym.

Gdyżmy iuż przyczyny y znamiona odchodzenia płodu powiedzieli/ ieſzcze drugą rzecz abyſmy nauczyli ktoremi lekarſtwy może tego vydź albo ſie vwiarowac/ zwłaſzcza gdzie lekarſt

wem

wem pomoc może byc dana / przeto brzemienna zawsze sie ma rzeczy tych strzedz ktore są przyczyną odchodzenia plodu / o kthorych iuż dosic powiedziano.

Capitulum 10.

DO naprzod. Gdy sie boią by zatwora macice niebyla nazbyt roztworzona á ßeroka / tedy trzeba lekarstwa przykladać kthore zatwieraią á sciągaią / iako są myćie / okurzenie / wonnosci / mazanie / emplastry (o ktorych ßerzey iuż powiedano w vij. capi.) albo ty czo przyrodzoną niemoc po porodzeniu powciągaia y zastanawiaią.

¶ Druga rzecz / Jesli iest strach tego iż maciczą slisla iest barzo y wilgotna / albo by żyly plod dzierżące zbytniemi a lipkiemi wilgotnosciami nie byly zatkane y nadete / tymi to lekarstwy pozbędzie / ktore wyczysciaią / wysußaią / y wiatry zastanawiaią: iedno na to trzeba mądrego á rostropnego lekarza ktoregoby sie radą wßytko dzialo / bo takie fluxy á wilgotnosci rozmaite bywaią / á nie iednym obyczaiem w

¶ Zasie gdy strach iest / aby miesthynthki lecą. cza okolo macice nie byly chore / zarażone / albo niedostatek cierpiące / iako są rany / vrzody / trudnosc wody pußczania / w tym sie madrich lekarzow radzić / ktorzyby radę dali iako każda rzecz z tych moglaby być vleczona.

¶ A iesli sie brzemienna barzo boij tże iesth chuda a wyschla / tedy ma rzeczy pożywać odwilżaiących y tuczących / iako iest mięso cielęce mlodich wolow / kaplony / kozlęta / skopowina kuropatwy / iarząbie / przepiorki y inße takowe.

¶ Zasie gdi iest strach niemocy iakiey ostrey temu pomagać lekarstwy przeciw onym niemoczam slużącemi.

☞ Jeslibyniebezpiecznosc byla dla glodu / tedy gi rychlo oddalić pokarmem y napoiem miernym á nie zbytnim: Zasie gdyby dla zbytku y obżarstwa (czo tich czasow wiele sie przidawa) tedi pożywac miernosci á powciągnienia przez nieiaki czas / albo też mierną purgacią ciala temu pomoc / ieslizeby sie godzilo.

¶ A gdiby brzemienna miala krwie nazbyt dobra iey rzecz krew pußczać / ale miernie thoczo bywa / a czimby sie plod w żiwocie mial zadusić / tyle krwie vpuscić / wßakoż mniemam / iż o tey rzeczy wyssżey dosiciem namienil.

¶ Nad to iesli sie brzemienna boij nieprzespieczności z wielkiego á dlugiego kaßlania / albo z wraczania / z biegunki / z wydymania stolcza / cieczenia krwie chocia nosem albo kedykolwiek insdy / tedy radzę w tej rzeczy ku lekarzom sie mieć / á wßythkie rzeczy z pilnoscią sprawować á z bacznoscią.

¶ Ostatnie iesli dla mdlosci / albo przerwania macice / albo secundiny byla nieprzespiecznosc / tak iżby plod niemogl sie daley odzierżeć na to trudno ma być ktore inße lekarstwo / tylko aby pekatka te pilnosc czinila czo nawiętßą aby sie barzo nie porußala skakaniem / chwianiem / chowieraniem / staniē dlugiem / thakież cięßkie brzemiona noßąc by sie nie obrazila / á nad nawyssze zawße sie ma czo nawiecey tich przyczyn strzedz / z ktorych niektora takowa przicżyna nieprzespiecznosc albo vraz przychadza

Po czym poznac plod vmarly / albo iako gi wygnac.

Capitulum 11.

GOdzi sie tu na tym miesczu powiedziec ktoremi znamiony plod vmarly poznać albo czym gi z żywota wygnać. Znamiona vmarlego plodu thy są: Pierwße gdy piersi brzemienney rychlo á nagle zmiękczeia (iakom o tym wyssżey cap. vij. powiedal) Wtore gdi plod kthory sie iuż ruszal w żywocie / przestawa sie rußać: Thrzecie iesli plod w żywocie z boku na bok (á to gdi sie matka obracza) iakoby twardy kamień sie tacza: Czwarte gdy żywot brzemienney albo y

popek

ypek ziębnieie będąc przed tym gorący: Piąte gdy smrodliwa wilgotnosc z niey wychodzi zwlaßcza po iakiey osthrey niemocy: Szoste gdy oczy brzemienney wpadną / á barwa iey biala w smiadą abo w rdzawą sie przemienia á nad to oczy / nos zdretwieie á wargi posinieią: Siodme gdy brzemienna okolo pępka albo tam niżey bolenie miewa / á postawa twarzy nad zwyczay sie zmieni: Osme gdy thego iedla albo picia żąda / czo iest przeciw iey przyrodzenni albo czego niemiala w zwyczaiu: Dziewiąte gdy brzemienna przykre á straßne sny miewa: Dziesiąte gdy z trudnoscią miewa wody pußczanie / a barzo sie praczuiąc mało wypußcza albo nic / takież gdy sie na stolczu krom żadney sprawy wydima: Jedennaste gdy dech brzemienney poczyna sie smierdzący á to sie przydawa trzecie° albo czwarte° dnia potym gdy plod vmiera: Dwanaste gdy rękę w vkropie rozgrzaną na żywot polożywßy plod sie nie rußa: A thakże ym wiecey z tych znamion spolem sie zeydą / tym znak pewniey ßy vmarlego plodu.

¶ Przeto trzeba miec pilnosc aby czo naspiesniey byl wygnan: á thu zasie trzeba poznać iesli żeby plod mogl by wygnan krom vrazu á narußenia matki: Bo niektori plod taki iest iż bez vrazu matki trudno ma być wygnan / a drugi zasie laczno.

¶ A to potim poznać / gdi matka rodząc omdleie á będzie iakoby w zachwyceniu / gdi sie w chorobie zapamietawa a członki thrudne ledwo rucha á podnosi / gdy na glosne pythanie malo odpowieda albo nic y to glosem lichym á niedostatecznym / gdy częstho kurcz miewa / gdy sie iedzey brzydzi / gdy puls predki bywa á mdly: Ty znamiona gdy będą v brzemiennej albo v rodzącey / iawny znak iest iże ona trudno ma zostać / przeto pieczą o niej samemu Bogu poruczyć / ale w ktorey żadne° znamienia niemaß tego / iest dobra nadzieia / że ona zbywßy plodu / cżala a zdrowa zostanie.

¶ Przeto trzeba tego pilno strzedz / aby iako skoro poczuie plod vmarly aby go pozbyla: To dwoiako może być / albo lekarstwem wypędzaiącem / albo naczinięm na to sprawionem Naprzod krom naczynia może pozbyć okurzaniem tym obyczaiem / Wezmi kopyto albo lapno oslowe / á tho rozżarzywßy okurzay spodek rodzącey: Jeßcze y tak / skore wężową / mirre / bobrowe strote / siarki / galbanum / apoponacum (w Aptece naydzieß) rubee tinctorum / gnoiu golębiego albo iastrzębiego: to wßytko ztarwßy á z żolcią volową zmießawßi / nadzialay piluł iako orzechy laskowe wielkich / thakże po iedney pilule na węgle gorące kladąc / pußczay dym tręiną w żywot rodzącey.

¶ Jeßcze inaczey / Wezmi Timiany / apoponacum / galbanum / siarki żywey / wßytkiego wrowni / to wßytko z żolcią wolową zmießawßy nadzialay pilul / takież czyn kurzenie iako j pierwey.

¶ Jeßcze inaczey / Wezmi asam feti / (wey. dam pol dragmy / ruthy trzy dragmy / mirry dwie dragmie: To wßytko na proch zetrzy / a gdykolwiek niewiasthę bole napadną / za każdym razem daway thego prochu pić po iedney dragmie z winem bialem / albo z wodą czoby w niey ßawine warzono.

¶ Też wezmi wodę czo w niey warzono figi fenum grecum / lebiodkę / Tę daway pić rodzącem / bo takowa daie slißkosc / potymże ony pierwße rzeczy podaway ktore czynią ku plodu wy(rzuceniu.

¶ Też wezmi gumi arabicum / apoponacum (w Aptece naydzieß) czarney czemierzyce / stafisagriam / aristologiam longam / colocinten bez nasienia: To wßitko stlukßy á z żolcią wolową y z sokiem ruty swiezey rospusciwßy / vczyni knot z welny / á w thymże maczaiąc dobrze / wpußczay w żywot rodzącey.

¶ Też wezmi knot z bawelny miąssży y dlugi iako palecz / á maczaiąc gi w rucianym soku / przitarwßy trochę scamoneam / wpußczay w żywot rodzącey.

☞ Też wezmi aristologie rotunde / ßawiny / rzeżuchy ogrodnej pod iedną miarą: To zetrzi á zmießay z żolcią wolową / pothym knot thak wielki iakom iuż wypisal w tym maczay á w żywot rodzącey wpußczay.

¶ Też mleko drugiey niewiasty gdy pije rodzącza / tedy plodu porußa ku wyściu.

¶ Też wezmi soku diptanowe° albo prochu z niego dwie dragmie / dayże pić rodzącey z winem / iesli sie nie rozgorzala / bo gdy sie zapali tedy z wodą ciepłą / á tak plod bez vrazu wyni

¶ Też wezmi mirry 4. dragmy / ci (dzienamonu / galbanu / bobrowych strojow / każdego po dwie dragmie / apoponacum j. dragme To wßytko stlukßy á z żolcią wolową rosprawiwßy / naczyn pilul każdą po iedney dragmie

h á kladąc

[illegible]a kladąc na węgle/ łono rodzącey podkurzay/ [illegible]do tym podkurzeniem/ y plod vmarly/ y zapa[illegible]lenie/ y zadchniona krew bywa wygnana.

☞ Tez wezmi bożego drzewka/ bylice/ oboy/ga po garści/ asphaltum pol vnciey/ rubee tinctorum 2. vnciey/ rumnu wonnego pol vnciey/ borati/ feni greci po dwu vnciiach: To wßytko vwarz w deßczowey wodzie/ w tey rodząca niechay ſie omywa: pothym wezmi ſadla kapluniego/ kaczego/ oboyga po cżterech dragmach/ ktemu przylož oleum aneti dwie vnciie á tymże głowę iey pomazowac/ gdy z omywania onego wynidzie/ potym wezmi koſtek dactillorum poltory dragmy: To wßytko ztarwßy á z throchą ßafranu zaprawiwßy/ day iey wypić z winem bialem.

Tez wezmi tiriacum czo ią zową diatesseron/ dawayże ſarkać rodzącey/ tho tez plod vmarly wygania.

A gdyby thy lekarſtwa nicz nie pomogly tak iżeby plod vmarly niechcial wynijść/ tedy iuż wietszey prace y pilności potrzeba y naczynia na to przyprawionego/ iako ſą haki/ kleszcze y inſze takowe/ Tak iako niżey ſzerzey powiemy.

Capitulum 12.

NAprzod położywßy rodzącą wznak/ głowę na doł iey ſpuścić á nogi z drugą połowicą podnieść/ tak iżby z obu ſtron ſtaly niewiaſty czoby ią mocno trzymaly albo wisc vwiązaly/ tak iżby ſie ona nie pomykala gdyby plod byl wyciegan: pothymże baba pomazawßy lewą rękę w oleyku liliiowym albo w cżym inßym czoby rękę oſlizalo/ palce v reki zſtuliwßy ma wetknąć w żywot rodzącey/ á dobrze ma omacżać ktorym obyczaiem dziecię w niey leży/ iżeby tym snadniey mogla haki albo inße naczynie założyć y wyciągnąć.

A gdy ſie tak traſi żeby ſie dziecię głową obrociło/ tedi hak zawadzić w iedno oko abo na podniebienie/ albo za gardło/ albo tham gdzie ſie nalepiey będzie zdało/ á także ciągnąć znie.

A ieſliże ſie traſi nogami/ thedy (nagla. hak założyć za koſci pierſne albo za pacierze.

A założywßy hakiem/ nie zarazem ma ciągnąć baba/ ale on założony prawą ręką trzymać/ zasie lewą ma drugi naprzeciw iemu z drugiey ſtrony zawadzić/ także obadwa społem obiema rękoma ciągnąć aby dziecię obiema ſtronoma wychodziło: á także ciągnąć lekko á żelazem nie na proſt/ ale tak iżby ciągnąć i na tę y na onę ſtronę naciągaiąc á iakoby chwieiąc á wychowieraiąc plod wyrywala/ także ciągnąc zawßę ma palcem iednym pomazawßy dobrze (iakom rzekł) pilność mieć á macżać aby ſie gdzie dziecię nie oparlo albo niektori członek ciala nie zawiąsł/ tedy palcem odwadzić á tak nawodzić iakoby wolno á przestwornie wyßlo: á gdyby ſie iuż tak plod przymykal/ thedy tym daley haki zakladać na dalße członki aby wßytko dziecię wyßlo.

Zaſie gdiby ſie przidalo iżby tylko iedne rękę podalo dziecię á tę by trudno na wierzch wywieść dla ciaſnosci zamkow żywota/ tedy onę rękę vwiklać iaką chuſteczką aby ſie zaſie nie wemknęla/ á także potym ciągnąć aże ſie wßytko ramię wyßczżyni/ á gdy ſie tak vkaże/ tedy ie odciąć od ciala z oną ręką/ thakież muſi cżynić gdyby obie ręce/ iedna noga albo obie z cialem ſie podaly a na ſwe mieſtce niemogly być wrocżone/ tedi muſi z rękoma od ramion/ takież nogi od lona vcinać/ ku ktorey rzeczy lekarze maią mieć pewne naczynie/ iako noże/ kleßcze/ haki y nożyce/ czob[illegible] nimi takowe członki albo richolo odciąć albo [illegible]rwać: A gdy iuż tym obycżaiem ony członki będą odcięte tedi oſtatek ciala tak ma być nawracżan y naciągan aż będzie godny wynijść á snudno od matki być wy[illegible]

Gdyby głowa dziecięcza z opu(pędzon.chliny albo z nabieżenia albo z fluxu iakiego tak ſie odęla iżby z zamkow żywota niemogla wynijść/ tedi baba albo vußczadlem albo cżym inßym oſtrym ma głowę vrzepchnąć aby głowa mnieyßa byla gdyby ona wilkość wyciekla.

A gdyby nie z wrzodu/ ani z przygody iakiey ale tak z przyrodzenia głowa wielka byla iż trudnoby miala wynijść/ thedy muſi ią zdlawić a zgnieść/ takież y cżaßki głowne takiemi kleßczami iakiemi barwierze zeby wymuią á potym wyciągnąć.

Zaſie gdyby wyciągnąwßy głowę/ pierſi ſie zaſie w czeluſci żywota zawadzily iżby wynijść niemogly/ tedy ie muſi tymże obycżaiem zlamać á w kęſy iakießkolwiek zgnieść á narządzić ku wyßciu.

☞ Tymże obycżaiem gdy ſie ktora inßa część ciala wzdęla ſie/ opuchla albo nabiegla byla/ tedy ią tez muſi zepchać i zbość tak iakom o glowie powiedal/ aby pothym gdyby wypuściwßy wilkość zklesnęla/ albo zcienczawßy bylaby godną ku lacznemu wyßciu.

Gdyby ſie zſtalo z przygody iakiey albo z niemocy iżeby ſie prog macice wrzodem albo zarażeniem iakiem zaciſnąl i zatchnąl żadney ſliskosci niemaiąc/ nie godzi ſie o wypędzeniu plodu pomyślać/ albo podkurzaniem/ ażby oliwą pierwey albo tlustością nieiaką takież myciem albo podkurzaniem macicza byla odmiękczona/ aby droga ku wyßciu byla odtworzona o cżym ßeroko w piątym cap. namieniono.

Nad to gdyby dziecię vmarle bokiem pochodzilo/ tedy możeli być ma być nawrocżono y naprawiono/ iakoby czo na snadniey moglo wynijść/ á macicza ma być namazana albo podkurzaniem y wonią zagrzewana aż ſie roztworzy/ á odwilgnąwßy drogę laczną ku wyßciu vcżyni: á ieſliżeby plod żadnym obycżaiem niemogl być obrocżon/ takie mazanie albo podkurzanie żadney pomocy niedawa/ tedi muſi ztargać á zlamać w kęſy/ iakom iuż przed tym powiedzial.

☞ Zaſie gdyby po wywiedzieniu plodu niemoc przyrodzona zbytnia byla/ thedy przydawać takie lekarſtwa czoby to zaſtanawialy/ o ktorych wyſſzey powiedano cap. vij.

Gdyby ſie zaſie przydalo iżby mathka rodząc (gdy dziecię żywo/ czo może być poznano tymi znaki ktore vmieraiącim przidawaią ſie) vmarla/ thedy naprzod potrzeba aby vſta vmieraiącey byly odtworzone/ takież lono y macicza nie ma być zawartho/ aby plod mogl mieć dech y odetchnienie/ czo vmieią vcżynić niewiaſty chocia ſrzednie w tym bywale: potym nachyliwßy vmarlą/ bok iey lewy proſtą raną rozproć y odtworzyć/ bo prawy bok nie ieſt tak godny ani tak wolny dla zależenia wąthroby kedyby dziecię wyiąć: á ktorzy ſie tym obycżaiem rodzą/ iż lacinnicy ceſarzmi á po Polsku wyproiki abo wyrzezańce zową/ z kądże w Rzimie rod Ceſarzow powſtal/ bowiem pierwßy tego imienia byl z matki wyrzezan.

Jako dziecię nowo narodzone chowac/ żywic/ a lekowac.

Capitulum 13.

GDy ſie iuż narodzi niemowiątko natychmiaſt mu pępek obrzezać na thrzy palce od ciala dalelo/ a thakże zawiezać zaſypawßy ono obrzezanie prochem bolo armeno et ſanguine draconis/ ſarcocolla/ mirri kminu/ każdego pod iedną miarą/ natlukßy y potrząſnąć welny kęs w oliwie rozmocżoney/ także zawiezać dobrze aby nie ſpadlo: acżkolwiek niektorzy pępek dziecięcy na trzy palce od ciala zoſtawiwßy/ pierwey radzą zawiezać potymże obrzezać.

Nad to ſą niektorzy czo powiedaią/ iż iako dlugo pępka vrznąwßy zoſtawi/ thak tez iezyk będzie v otroka krotki albo dlugi.

Auicenna tez z pępka nieiakie wrożki bierze mieniąc/ Gdy niewiaſtha pierwße dziecię ma/ tedy mu pępek oględać: ieſliże tam czo na bliżey ciala nie będą zmarski iakie albo węzly to znamionuie iż ona niewiaſta iuż daley nieplodna będzie: zaſie ile tam będzie węzlow/ tyle iey plodu vkazuie mieć: Jeßcze powiedaią iż gdy ony węzly blizu ſiebie ſą/ tedi tez iedno dziecię po drugim rychlo będzie/ ale gdy od ſiebie daleko będą/ tedy tez plod ieden za drugim będzie omießkawal: Nad to/ ieſli ony węzly iakoby żolte będą/ tedy ſyny znamionuią/ á gdyby biale tedy dziewki/ ale iuż o tych pępkach d[illegible]

Gdy iuż tak pępek będzie obrzezan/ (ſie y zawiązan/ pożyteczna rzecz ieſt cialo wßytk[illegible] dziecięce oleiem z żoledzin pomazać/ bo on skore twardzi á nieiako broni przeciw thym rzecżam ktoreby mialy ſubtelność ciala vrazić iako ieſt dym/ zimno/ albo inße rzecży/ kthore gdy ſie ciala dotkną/ barzo ie obrażaią: Za pomazaniem

zaniem godzi ſie dziecie omyć wodą lethnią á nozrze iemu palcem (obrzezawſzy paznogieć) odtworzyć á wyczyſcić lekko z nienagla.

℄ Dobrze też ieſt onego oleyku troſzkę w oczi mu wpuſcić/ takież też około dupki dziecieçey dobra rzecz ieſt maczać á nieiako ſciskać izby ku wyprożnieniu brzucha łacznieyſza á wolnieyſza była/ a nawiecey takie dziecie trzeba ſtrzedz y chować od zbytniego zimna y gorącza.

℄ Gdy iuż thak ona część pępka zoſtawiona odpadnie (czo poſpolicie trzeciego albo czwartego dnia bywa) thedy oſtatek zaſypać popiołem ſpaliwſzy cząſzki żabie kthore bywaią przy ſtawiech albo przy ieziorach/ abo też ſpaliwſzy wołowe kopyto/ albo też popiołem ſpaliwſzi dobrze ołow á vtrzećgi czyſcie y z vinem rozmie

℄ Gdy iuż dziecię bedzie powite y w- (ſzać. pieluchy położone/ trzeba mieć pilnośc aby ie° członki czo namiękczey były chowane/ by każdy … na ſwym mieſtczu nie krzywo albo nie … iako albo czo naproſciey był pokładan/ á to nie telko raz czynić ani dwa ale zawſze: bo iako ſie drzewkam przydawa/ iakie z ziemie wyroſtą krzywe albo proſte/ thez poſtawę gdy ich nie oprawią/ y ſtare miewaią. takiez dzieci ieſli proſto á ſłuſznie będą powijane/ tedi też proſto będą roſnąć.

℄ Oczy też potrzeba chuſtą cieniuczką albo iedwabiem zawſze wycierać / ramiona y barki rozciągać á wedle bokow z obu ſthron na doł wyciegać aby ſie proſtho legać nało .ply: nadtho y około iaiek albo po łonku trzeba niekiedy głaskać aby tym łaczniej vodę puſzczało/ j przedymaiąc miedzy niemi żeby nie zaprzały.

℄ Gdy iuż będzie położono ſpać/ tedy mu potrzeba głowkę zakryć czapką abo czim ciepłym … im ie ſtawiać gdzieby niebyło zbytnie zimni ani gorączo/ á głowa ma być nad inſze ciało wyſſzey troche podnieſiona/ á trzeba wſzytkie dziecie zwierzchu zakryć pieluchą albo czim … ym thakowym aby mu promieni słoneczny … e dnie albo rieżyczowy w nocy nie zawadził … nad nawyſſze trzeba pilnośći aby członki czo … proſciey leżały/ ſzyia ſie nie nachyliła/ aby … biet vyſoko niebył podnieſiony j inſze członki … w inaczey niżli potrzeba nie leżały nachy- Takiez trzeba ie myć raz albo dwa (lone. każdy dzień/ á to po ſpaniu zawſze/ zimie vociepłą a lecie letnią/ á nie dłużej potrzimać kąpieli iedno poki ſie ciało nie zagrzeie/ tedy wyiąć kiedy ſie iuż pocznie zarumieniać

℄ Też ſie ſtrzedz by mu ſie w kąpieli voda w vſzy nie lała/ bo to barzo ſzkodzi ſłuchowi.

℄ Oſtatecznie trzeba ie otrzeć y zagrzać pieluſzkami cienkiemi pierwey ich przy ogniu zagrzawſzy/ pothymże gdy iema powić potrzeba położywſzy na łonie wznak ie nachylić/ á leguczko po grzbiecie głaskać: potymże powić/ powiwſzi/ tedy ma kropię albo dwie mleka wnozrze wſtrzyknąć/ bo to wzrokowi barzo pożyteczno ieſt: potymże ie na mieſtce ſwoie położyć

O mleku y o mamce, albo iako długo ma być dziecię doiono.

Capitulum 14.

Czo ſie tycze vychouania dziecięcia/ nic lepſzego ani zdrowſze° iedno gdi właſna matka ſwoim ie właſnym mlekiem wychowa/ bo mleko właſney mathki przyrodzeniu niemowiątku barzo służy á ieſt iemu właſne/ okrom tego ieſt iemu ſytnieyſze bo ſie mu przyłożyło y nim ſie wychowało w żywocie będąc/ nad to mleko matki ieſt iemu zdrowſze przetho też rychley ſie nim vtoli.

℄ Doſyć ieſt (iako Auicenna piſze) dwa razy albo trzi przez dzień v pierſi dziecię trzimać á iednak ſie te° trzeba ſtrzedz aby dziecię z pierwu nie było mlekiem obetkano/ tak to rozumieiąc/ Jednym razem dziecięcia thak długo nietrzymać ażby przyſzło obrzydzenie pokarmu/ bo daleko lepiey ieſth potroſze mu dawać pożywienia/ niżli go iednym razem albo dwiema obetkać: abowiem ciała thak oſſałe/ puchną á nadymaią ſie/ y mocz wypuſzczaią tałowy ktory nieſtrawność mleka vkazuie/ kthora gdy ſie dziecięciu przida/ tedi mu trzeba pokarmu tim dłużey powściągać izby głod on zbytek trawił.

℄ Takież gdyby matczyne mleko było nieiako cierpkie á przykre/ thedy na czczo nigdy niema dziecięciu pokarmu dawać.

℄ A ieſliżeby dla choroby albo dla … iezdrowego mleka … ſama matka dzieci … wić nie mogła/ taka może mamkę mieć czoby około tego dobrze vmiała: Naprzod aby była zdrowa/ czudnej oſoby/ w plecżoch moczna á w pierſiach ſzeroka/ potym aby ona niebyła taka czoby dopiero porodziła/ albo też dawno po porodzeniu niebyła nawaley we dwa mieſiącza/ á gdyby taka mogła być ktoraby otroka porodziła: Trzecie aby była zupełnego ciała ani barzo tłuſta ani barzo chuda: Czwarte aby była dobra/ mierna/ dobrych obyczaiow/ nie gniewliwa/ ani barzo ſroga ani też ſtraſzliwa/ abowiem thakowe namiennośći ſzkodliwe ſą/ bo y mleko pſuią y ſpołem z mlekiem w przyrodzenie y w obyczaie zſącego dziecięcia wychodzą.

℄ Nad to/ nie godzi ſie w mamki brać głupich albo też vkładnych to ieſt ſwowolnych/ iako ſą przędki/ praczki/ ſzwaczki/ hawtarki/ y inſze takowe warſtatniczki.

☞ Piąte/ potrzeba aby mamka miała pierſi zupełne y doſtateczne/ izeby nie były chude abo rozwlekłe/ nie cienkie ani też wielkie ani thakże dla twardośći mleka nie mogły wypuſzczać.

℄ Oſtatnie/ trzeba też mieć wzgląd na mleko mamki/ aby nie było śmiade/ ſine/ żołte/ ſzare albo czerwone/ takież by niebyło gorzkie/ ſłone albo kwaſne/ niema też być barzo rzadkie/ ani barzo gęſte/ ale iednoſtayno białe á ſłodkie.

℄ Nadewſzytko potym dobre mleko poznać/ kthore wſtrzyknione na paznogcie v palczow nie zpłynie gdy proſto rękę dzierży/ á zaſie niezoſtoij ſie na paznogciu gdy rękę zchyli: bo to ktore ſie rychło rozpłynie ieſth barzo rzadkie/ á ktore ſie zoſtawa ieſt barzo tłuſte á miąſſze/ á przeto ſrzednie miedzy tym ieſt nalepſze.

℄ Przeto gdyby ſie przydało izby mleko barzo było cierpkie albo cierpiące/ thaka niema dawać zſać na czczo aż naiadſzy ſie.

℄ Przydawa ſie też czaſem iż mleko mathce wyſycha y ginie/ á to dla rozmaitych przyczyn Albo to przychodzi z choroby ciała/ albo że w rzodu z niedoſtatku pierſi/ albo też z ich zaziębienia y zatkania/ albo gdy thego nie pożywa z cze° ſie mleko mnożi/ albo gdy mamka głod albo pragnienie cierpi/ ktore przyczyny iako trzeba pilno obaczyć/ tak iż i lekarzow mądrich ſie radzić á ich lekarſtwy ſie ſprawować.

℄ My też abyſmy nieiaki poſpolity pożythek vczynili/ wypiſaliſmy tu niekthore lekarſtwa mamkam w tym niedoſtatecznym barzo potrzebne/ pożyteczne/ y ku vleczeniu ſkuteczne:

Przeto aby ſie mleko mnożyło/ korzenia albo naſienia paſternakowego daway iey pożywać

℄ Takież naſienie albo korzeń włoſkiego kopru/ w wodzie ięczmiennej albo tatarki nawarzone/ to iej miedzi inſzemi potrauami dawać

℄ Dobrze iey też owcze wymię z mlekiem owczym warzone pożywać/ zdrowo też kthemu prochu z gliſt ziemnych naſuſzonych á ſtartich j. dragmę w ięczmienney wodzie vwarzywſzi y pożywać.

℄ Też vezmi maſła krowiego j. vncija/ tak że ie wymoczywſzy winem á ſpołem ztopiwſzy daway mamce pożywać pijąc.

℄ Nie wadzi thez bańki pod pierſiami ſuche ſtawiać/ ciała niedawaiąc ſiecz.

℄ Też emplaſtr z kadzidła maſticis á z ſmoły/ dobrze na pierſi przykładać albo pod pierſi ale pierwey na ciele oleiem iakim pomazać aby emplaſthr nie przyzchnął albo ſkory nież-

℄ Pomaga też pierſi lekcze pod (marſzczył. łapować y pogłaſzkować/ albo w ciepłej vodzie po obiedzie abo po vieczerzi w kąpieli naparzać

℄ Też weźmi oleyku z białey liliey albo fijołkow/ napuść że weń muſcum (z apteki) kadzidła y laudanum: ſtłucz że to ſpołem/ tedy w oney tłuſtośći wełnę maczaiąc na pierſi przy

℄ Albo też maczay też wełnę na- (kładay. warzywſzy w winie miętki/ rożey/ fijołkow/ y ri

☞ Dobrze iey też polewki albo iu (lo aloes. chy z kur pożywać rozmieſzawſzy z żołtkiem iaiecznym á prziſypać cinamonu/ cardamomu

℄ Takież może pożywać mleka y młode° ſera/ á trzeba ſie iey każdey á trudney prace y roboty wyſtrzegać: Kaſza też z mąki ięczmienney z białym chlebem ſuchym/ mlekiem á czukrem okraſiwſzy/ włoſkie° kopru przyſypuiąc/ na to ieſt barzo dobra.

☞ Też weźmi anyżu/ ſilermontani (… apteki) obudwu po trzy dragmy/ kryſtału 2. dragmie: To wſzytko na proch ſtłucz/ á włożywſzy czukru iako połtora te° daway pić w zarań/ w południe/ y na wieczor.

℄ Takież vezmi naſienia albo liſcia włoſkiego kopru/ ſzanty oboyga po dwu garſciach/ anyżowego naſienia czterzy dragmy/ ſzafranu tłuczonego troche przyſypać/ maſła młodego trzy vncije: To wſzytko w wodzie dobrze rozwarzywſzy/ vczyń emplaſtr/ kthory poki ciepły na pierſi mamce każ przykładać.

℄ Też weźmi kminu tłuczonego połtory vncije

ri‑je‑miodu czystego trzy vncije / wleyże wody ßeść kwart / á warz w nowym garnczu aże do trzeciey częsci‑ á to wywarzywßy‑ daway zawße mamce pić.

¶ Takież wezmi ćwikly dobrze splokaney ied ne vncij‑ kminu pol vncij‑ miodu ßeść vncij z tego wßytkiego stlukßy pierwey y zmießawßi vczyń electwarz‑ dawayże mamce w zarań y wieczor po lyßce wypijać.

¶ Też wezmi kristalu dobrze stluczonego 2. dragmie/rozdzielże to na cztery częsci/dawayże iey pić na każdy dzień/ iedne częsć po cztery razy/á to z tatarczaną albo z grochową iuchą

Rzeczy mleko mnożące Ty są.

¶ Polny kmin y z nasieniem/anyżowe nasienie‑ ßafta/cardamomum/mlody syr/ z starego sera polewka/tatarka‑ krystal dobrze stluczony á z miodem pithy‑ laktuka/ wloski kopr/ wino w ktorym rosmarin albo macierzadußka bedzie warzona.

¶ Thakież trzeba sie mamce wstrzymawać od parobka‑ bo częste gamractwo wysußa/ á mleko niesmaczne y dziecięciu brzydkie czyni‑ ktore trudno może dziecię strawić albo zachować‑ gdyż ie pospolicie zrzucza.

☞ Nad to‑ nie zla rzecz iest tego dnia gdy sie dziecię vrodzi/czaly dzień nie dawać mu matkinego mleka pożywać ale czudzego/ bo przy tym czasie niewiastam/ zwlaßcza tym czo nie obią‑ colostrum to iest siara albo plugawość mleka gęsta odchodzi/ktora iest dziecięciu barzo niezdrowa.

¶ Takież gdyby mamka/ albo biegunkę albo zapieklość żywota cierpiala/ á na to lekarstwa pożywala/lepiey iest aby inßa dziecię trzymala‑ aż ona ozdrowieie: A gdy iuż dziecię odprawiwßy spać ie polożyć/ nie godzi sie go barzo chowierać/kolysać‑ ani też barzo vtrzesać/ by snać ono mleko ciala dziecięcego nie zepsowalo albo nie obrazilo / przeto ma być lekkie kolysanie.

¶ Lekarz Auicenna roskazuie dziecię doić do dwu lat/aczkolwiek v nas iuż iesth obyczay tylko do roku: Potym gdyby iuż chciala dziecię odsadzić/nie ma to być nagle czyniono/ale ie pierwej przyuczić lekkiem karmiam‑ czyniące mu iakoby galeczki albo kolaczki z chleba á z czukru‑ tak iż przyidzie ku nalogu grubßego á pospolitego pokarmu.

Lekarstwa o rozmaitych niemoczach dziecinnych/ w ktore rychlo po porodzeniu wpadaią / azwlaßcza tu o takowych niemoczach oznaymie ktore często a pospolicie na nie przychodzą / opuszczaiąc inße / o ktorych Auicenna y Rasis piszą. A tu iuż porząd wylicże takowe niemocy/ ktore na male dziatki / tak w pieluchach iako j na malo starße przichodzą.

Capitulum 15.

Naprzod o Biegunce ich.
O Zapieczeniu.
O Kurczu albo Rosciaganiu.
O Kaßlaniu y o Sapce.
O cießkim Dychaniu.
O krostach ktore sie na ięzyczku czinią.
Na Rospadlosci vst albo warg.
Na plynienie ropy z vßu.
O Mozgowym wrzodzie.
O napuchnieniu Oczu.
Na Bielmo.
O Febrze albo o Gorączce ich.
O Bolenu y o Kruczeniu żywota.
O Napuchnieniu wßytkiego ciala.
O częstym Kichaniu.
O Pecherzykoch ktore na ciele bywaią.
O Napuchnieniu dymionek y Zapalenij lonka.
O Wyßciu Pepka.
O Niespaniu.

O szczka.

O Szczkawce.
O Wraczaniu.
O Lekaniu przez sen.
O Niemocy swietego Valente.
O wyßciu ielita zadkiem.
O Wydymaniu.
Naprzeciw Glistam.
O oprzeniu lonka.
O Suchotach.
Na Drżenie czlonkow.
O Kamieniu ich.
O Wzroku krzywym.

O owrzedzeniu dziąsl.

Do Lekarstwie namienionych niemoci dziecinnych porząd wypiße‑ á naprzod o owrzedzeniu dziąsl‑ abowiem częstokroć sie przydawa iże na dziąslach y na czelusciach czynią sie v dzieci krosteczki/á nawięcej tego czasu kiedy zeby poczną sie vkazować/tedy w thakiey przygodzie ma matka onego dziecięcia naciskać palcem na dziąsla‑ na czelusiki‑ pomykaiąc palcem y tham y sam‑ aby ona wodnosć slona wyplynela nachyliwßy dziecię vsthy ku ziemi: pothym wziąć sadla koloßego zmießać z mozgiem zaieczey glowy a z przasnym miodem‑ á tym nacierać dziąsla okrostawiale: Zasie vwarzywßy rumienek z swoyskim koprem/z wysoka na glowę ley na ciemię.

O Biegunce gdy przez dziecię bieży / Lekarstwo.

¶ Wezmi nasienia rożey woniaiącey ktorą zową Antera‑ dragmę/iest w samym posrzodku rożey iakoby mech/á tak tego wziąwßy‑ wezmi tez ktemu kminu kramnego/anyżu po garsci/á ty rzeczy społem stlucz nie barzo mialko‑ zmießay albo rospuść mlekiem albo winem‑ przylożże tego na żywotek‑ stanowi biegunkę y żolądek posila.

¶ Jeslibi od tego biegunka nie stanela/tedi wezmi serzysko skopowe/a day go tak wiele iako polgroßa piorunek waży / z babczaną albo z prostą wodą zimno wypić/á thego dnia niedaj dziecięciu żadnego mleka iedno inße polewki/albo zemlę z wodą á z maslem‑ iayeza tez dane być mogą á nawięcey bialki twarde.

☞ Jesliby stolce żolte byly‑ tedy wziawßy lyßkę albo dwie syropku rożanego‑ rospusciwßy w mieszczaney wodce / day dziecięciu wypić po dwa razy po ranu/á potym w godzinie czo inßego day mu iesć.

¶ Też vczyń plastr z gallasu‑ kthory vwarz w wodzie‑ á potym w one vode wloż garsc ieczmienney mąki albo więcey‑ potym tego przywarzywßy iżeby zgęstlo/przyloż na chuscie na żywotek dziecinny.

¶ Thez iesliby biale wilkosci z dziecięcia plynely/tedy vezmi mußkatowy orzech czo trzecią częsć dragmy waży/ bialego kadzidla mniey‑ á subtelno ztarwßy/day dziecięciu z wodką piolynową‑ abo z syropem rożanym‑ albo z sokiem celidonijowym.

¶ Też ktemu wezmi ßafranu dwie dragmie mirry dragmę/ á to rospusć w czerwonym winie/á rozmoczywßy w tym chustę‑ przyloż na żoladek y na pepek dziecięciu.

☞ Thez mąka ięczmienna z sokiem babczanym á z trochą octu zmießana‑ á cieplo na żywot przylożona‑ stanowi barzo czysćie stolce.

¶ Też woda w kthoreyby byla roża ciemno czerwona vwarzona / omyway dziecię‑ thedy mu barzo pomaga.

Naprzeciw zapieczeniu dziecinnemu Lekarstwa.

☞ Na zapieczenie dziecinne/ vczyń czopek z przasnego miodu‑ na rynce miod vsmażiwßy iż bedzieß mogl z niego czopek vczynić / á potim omazawßy oliwą/ wetkni dziecięciu w zadek/á chceßli możeß trożkę soli wlożyć do onego miodu.

¶ Też czopek możeß ktemu dobry vczynić z korzenia ćwiklanego albo z gląbu kapustnego tak dlugi y miąßszy iako maly palecz v reki / á rozmoczywßy w oliwie‑ wprawić w zadek.

¶ Też żolcią wolową pepek namazać / odetworzy żywot zapiekly.

¶ Też maslo vyplokane/w skorupie wloskiego orzecha przylożone y przywiązane na pepek‑ czyste ktemu lekarstwo.

¶ Też dawßy mamce lekarstwo‑ z ktoregoby

miaka purgacijg/á potym drugiego dnia dać one mamkę dziecięciu zapiekłemu wyssać/ dzieki ono będzie miało przepuſzczenie.

❡ Tez na moczne zapieczenie/ wezmi czarney Heleny dragmę/ czemierzyce trzecią część dragmy: Ty rzeczy społem ſtłukſzy na proch z ſokiem chebdowym/ albo z żołcią wołową zmieſzay/ á w tym rozmoczywſzy świtek bawełny/ przyłoż na noc na pępek dziecięcy.

Naprzeciw Kurczowi dziecięcemu Lekarſtwo.

❡ Trafia ſie niemocna dzieci Kurczowa albo rozciągaigcza/ thak iż ſie dziecię cignie nogami y ręczkami/ á tak na takową niemoc nic lepſzego/ iedno mazać dziecię oleykiem białej lilijey ciepłym.

❡ Tez dziewanna w wodzie vwarzona/ często myć w tym vkropie dziecię/ pomaga czyście

❡ Tez migdałowym oleykiem/ z fijołkowym zmieſzawſzy/ ciepło zagrzawſzy/ mazy grzbieth wſzytek dziecięciu/ takież y wſzytkę głowę fijołkowym oleykiem ciepłym namazuy.

Naprzeciw Kaſzlaniu Lekarſtwo.

❡ Częſtokroć cieſzki kaſzel/ y płynienie wilkości flegmiſtych z głowy dzieciom na pierśi y wnos przychodzi/ á thak na takowe rzeczy tymi lekarſtwy pomagay.

❡ Naprzod thakowemu dziecięciu ley ciepłą wodę z wyſoka na głowę z poł godziny/ potim omoczywſzy palec w przaſnym miedzie/ omazy ięzyk dziecięcy/ á na koniec lekko palcem poruſz ięzyka ktory ieſt na podniebieniu/ dla tego aby ono dziecię mogło wraczać/ bowiem onym wraczaniem odejdzie flegma z żołądka y z pierśi/ á tak kaſzel przeſtanie pewnie.

❡ Tez wezmi gumi arabicum/ dragantum każdego z nich po dragmie/ naſienia gduniowego: ztarwſzy na miałki proch ty wſzytki rzeczy/ daway kaſzlącemu dziecięciu z mlekiem krowiem po troſze.

❡ Tez migdały słodkie w możdzerzu ſtłuczone/ á potym z wodą włoſkiego kopru przywarzone/ dawaj te° po troſze dziecięciu kaſzlącemu

☞ Tez wodka włoskie° kopru z mlekiem krowiem dana ku piciu/ barzo dobrze pomaga.

❡ Tez ieſliby kaſzel wielki poſzedł albo zranił vſta/ tedy wezmi naſienia cidonijowego dobrą garść/ á przetłukſzy warz dwie godzinie w wodzie/ thak iżby klijowatość z onego naſienia biła ktorą przez chuſtę wyciśnieſz/ á one potim z migdałowym oleykiem á z kręczonym czukrem zmieſzać/ na rynce trochę przyſmaż tak iż z onego będzie lektwarz/ ktorego często po troſze daway dziecięciem: A ieſliby ktemu w vściech było zapalenie z tych rospadlin/ tedy przyczyń ktemu lektwarzowi ſoku granatow iabłek/ á tego dziecięciu po troſze daway.

❡ Tez na takowy kaſzel/ biały mak z dragantem/ każdego z nich po dragmie wziąć/ naſienia baniowe° dwie dragmie: á ty rzeczy ſtłukſzy miałko z wodą w kthoreyby były warzone rozinki drobne/ zmieſzay iżeby było iako żur gęſto/ á te° dziecięciu po ranu po troſze często daway/ ſilno pomaga.

❡ Jeſli kaſzel z gorącey przyczyny pochodzi/ tedi wezmi mirri ſtłuczonej na proch z białym miodem/ á zmieſzay z migdałowym oleykiem daway że tego po troſze dziecięciu kaſzlącemu/ barzo pomaga. Przi takowych lekarſtwiech bronić mamce onego dziecięcia/ aby słonych/ kwaśnych z octem rzeczy nie iadała.

❡ Ktemu pierśi dziecięce oleykiem migdałowym/ fijołkowym/ masłem/ dijaltea dobrze namazować ktorymkolwiek z tych rzeczy/ bowiem barzo dobrze pomagaią na kaſzel.

Na cieſzkie Dychanie Lekarſtwo.

☞ Przygadza ſie tez cieſzkie dychanie dziecięciu thak iż iakoby miało dychawicę: Vezmiż lnianego naſienia łyżkę/ á ſtłukſzy przyſmaż z przaſnym białym miodem/ á tego daway po troſzce dziecięciu.

☞ Jeſliby to lekarſtwo namienione do kończa nie pomagało/ tedy wziąwſzy oliwy dobrey zagrzawſzy namazuy dziecięciu około vſzek ſtez okronie/ potym taż oliwą ciepłą namażi ięzyczek/ á tam popchni palcem w gardło iż zatim przyidzie wraczanie/ á pothym namażi pierśi oleykiem migdałowym/ á te° lektwarzu wyżſzey wypiſanego po troſze daway.

Lekarſt.

Na owrzedziały ięzyczek na kthorym ſie pęcherze czynią bolące/ Lekarſtwa.

❡ Takie pęcherze na dziecinnym ięzyczku czinią ſie dla kwaśności mleka/ á bywaią czaſem czarne/ á ty ſą barzo ſzkodliwe tak iż rzadkie lekarſtwo na nie ieſt pomoczne/ á tak w śmierć od nich dzieki przychodzą.

☞ Drugie pęcherze bywaią białe albo żołtawe abo modre/ na takie nic lepſzego iedno fijołki na proch ſtarte/ á tym prochem fijołkowych kwiatkow zaſypuy pęcherze.

❡ Tez proch z kwiatkow fijołkowych/ á z kwiecia rożanego weſpołek zmieſzany/ á tym pęcherze zaſypuy/ barzo pomoczne ieſt lekarſtwo.

❡ Tez ſok z laktuki/ z pśinek/ z kurzey nogi ztela wyciśniony/ zmieſzay weſpołek/ á tim krosti pęcherze y wſzelkie rospadliny w vściech pomazuy często/ ieſt w dziwy dobre lekarſtwo.

❡ Zaſie ieſliby ſie tyto pęcherze na ięzyku ſlinily/ tedi mirra z białem kadzidłem abo z ſkorkami kadzidłowemi/ á z gallaſem na miałki proch ztarta/ á z przaſnym miodem ty prochy zmieſzay/ tymże ony ranki pomazuy/ zgoiſz ry

❡ Tez winem vſta płocząc/ potim tą (chło. przerzeczoną maścią ięzyk pomazuy.

❡ Tez ieſliby pęcherze były żołtawey barwy á ktemu iżby ſie vſta wodnością flegmiſtą napełniały/ tedy naprzeciwko temu wziąwſzi krochmal/ z rożaną wodką zmieſzay/ á trochę na rynce poſmażi/ á tym ięzyk owrzedziały mażi.

❡ Przy tym mamka ma iadać vilgotne karmie/ iako ſą polewki toieſt grucza/ migdałowa polewka/ ſliwki/ makowa polewka/ z korzenim nic nie iadać: potym wziąwſzy ſoczewicę/ zeżwać ią dobrze/ á onym ięzyk ranny pomazać

❡ Z granatow ſok/ cidonijow ieſt na to barzo dobry mazać ięzyk.

❡ Tez ieſliby krosty były modrey barwy/ tedi vezmi ktim ſokom to ieſt ku ſokoui z granatow á z cidonij/ laktuczanego/ z kurzego ziela ſoku/ zmieſzay weſpołek á namazuy ięzyk.

❡ Zaſie ieſliby ty pęcherze były blade/ thedy mirra z ſzafranem á z lodowatym czukrem/ zmieſzawſzy weſpołek poſypuy ięzyk na ktorym ſą takowe pęcherze/ á to baczyć aby dziecię nie miało w ſobie zapieczenia.

Na rospadłości vſt albo warg dziecięcych Lekarſtwo.

❡ Rospadliny vſt v dzieci tak iakoby ie vmyślnie pokraiał/ bywaią dla thwardości brodawek pierśi mamczynych: na to lekarſtwo/ wezmi wełny czoſaney albo ciągnioney/ rozmocz te wełnę w ſoku z babki wyciśnąwſzy albo w kozey tłuſtości/ á przyłoż na wargi/ pomoże.

❡ Ktemuż/ rożanym miodkiem pomazować czyście pomaga.

Na Płynienie ropy z vſzu Lekarſtwa.

❡ Płynienie nieczyſtości z vſzu/ bywa z pełności głowy v dziecięcia z flegmiſtey wilkości: Naprzeciw temu/ wezmi wełnę przyprawioną/ á te wełnę w czerwonym winie á w miedzie przaſnym rozmoczywſzy/ vczyń knot á wpuść w vcho iże tam będzie kielko godzin/ abowiem wyciąga z głowy wſzytki nieczyſtości.

☞ Tez hałun na proch ſtarti z ſzafranem á z miodem zmieſzawſzy z czerwonem winem/ á w tym wełnę rozmoczywſzy włoż w vcho vczyniwſzy knoth/ á gdy nieczyſtości ku wierzchowi przyciągnie/ wychędożywſzy ony nieczyſthości włoż drugi knotek/ á tak głowę tym wyczyściſz y boleści vſzne vleczyſz.

❡ Zaſie ieſli nieczyſtość gruba á ſucha ſie vkazuie/ tedy wziąwſzy miodu zſzymowanego á z wodą zaſie przywarzywſzy/ puſzczay w vcho/ abowiem to lekarſtwo ociera/ omywa takowe nieczyſtości.

❡ Tez ieſliby kto miał bolenie w vſzu z wiatrow ktore ſie w głowie czynią/ thedy wezmi lebiodkę/ vwarz w oliwie z mirrą/ á tego po troſze puſzczay w vcho ciepło.

Na możgowy wrzod Lekarſtwa.

❡ Bywa czaſem wrzod w głowie dziecięcey z ktore° wrzodu takowe dziecię miewa bolenie wielkie w oczach j w czeluściach/ tedi na ciemię takowe rzeczy maią być przykładane/ ktore chłodzą/ odwilżaią mozg: na to maſz lekarſtwo dobre barzo/ wezmi ſoku wyciśnionego z banie/ z

pśinek

psinek / z kurzey nogi ziela / z kielko łyżek knim przymießawßy oleyku rożanego/á w tym rozmocz bawełne albo lniane pacżesi/ przyłoż na ciemie/á gdy to vschnie/ thedy rozmocz drugi raz w tymże á przyłoż na głowe.

Na opuchłe oczy lekarstwa.

C Naprzeciw opuchliníe oczu / wezmi Licium (iest sok w Aptece) tak wiele czo dragme zaważy/ rospuść z mlekiem niewieściem / rozmocz w tym chuste albo pacżesi/ á przyłoż na opuchłe oczy/ a potym vwarzywßy rumnu w wodzie z bazyliią/omyi tą wodą oczy.

C Zasie iesli przi tej puchlinie nie bedzie czerwonosć w oczoch ani zapalenie w nich/ ani w ciele/tedy na takową puchline / wezmi mirry/ czarney heleny/ każdego z nich poł dragmy/ kwiatkow rożanych poł garsci: Ty wßytki rzeczy w białym winie namocziwßy/a potym troche przywarzyć/także oczy maczać.

Na Bielmo lekarstwo.

C Bielmo na oczy dzieciom przichodzi z płaczu wielkiego/ á thak naprzeciw takiemu bielmu/sok wycisniony z psinek wpußczay na oko (ciepło.

Naprzeciw gorączkam dziecinnym Lekarstwo.

C Jesli kthore dziecie wpadnie w gorączke/ tedy naprzod mamka ma pożywać karmi zimnych á wilgotnych/ pothym dziecieciu onemu ma być dawany sok wycisniony mali granati z mleczową wodką.

☞ Też nießkodzi aby sie dziecie mogło zapocić w takowey febrze.

☞ Thez wezmi mąki ieczmienney/ soku pioßynkowego y babczanego/ z rozchodniku/ każdego z nich po kielku łyżek / potym zmießay thy soki z ieczmienną mąką/ á potym włożywßy tego na chuste przyłoż na piersi dziecieciu/ ginie gorączka od tego.

C Też wezmi oleyku rożanego łot/masci topolowey troche mniey łotu/ zmießay społem/ á tym pomazuy czoło y pulsy v rąk / y skronie dziecieciu/pomaga na febre gorącą / thakież pod kostkami pulsy v nog/ zimną tą istą masćią pomazy.

C Też kiedykolwiek dziecie kąpią/ thedy ma być warzono ziele w wodzie/ naprzod łaktuke/ kurzą noge/ wysoki mlecz/ fijołki/ babke/ wątrobne ziele/ á w tym dziecie kępać ktore ma gorączke/ abowiem takowa kąpiel łazi á wypądza gorączke.

Naprzeciw bolesciam żywota dziecinnego Lekarstwo.

C Częstokroć bywa bolenie w żiwocie v dzieci/ktore pobaczyß z żymania/z płaczu/y z przewraczania dziecinnego na ten y na ow boczek á z tąd iest znak pewny bolenia w żywocie: Wezmiż rumienku/ kopru swoyskiego/ hanyżu/ á trosze kminu/ vwarz w wodzie/ á potim chuste w tym maczaiąc ciepło naparzay żywotek: po naparzeniu namaż oleykiem migdałowym ciepło/vznaß moc vżyteczną tego lekarstwa.

Przeciw napuchnieniu wszytkiego ciała.

C Przychodzi też opuchlina na dziecie/ czasem na wßitko/ á czasem na niektorą strone/ á tak na to/ Wezmi wierzchy chebdowego ziela wierzchy bzowe/ á to vwarz w winie białem/ także tym to zielem okładaj miesćcza napuchłe

C Jesliby przy they puchlinie było bolenie głowy/ Wezmi mirri/czarney heleny ktorą zową epaticum/ aloes/ ßafranu przyczyniwßy nie wiele/stłucz wßytko na proch/ á wycisnąwßy z ziela bobowego sok/ rospuść w tym soku ty to rzeczy/ á na chuste rozmazawßy/ albo thak prosto namaży głowe albo czoło dzieciecíu.

Na częste kichanie Lekarstwo.

C Częsthe kichanie albo barzo gwałtowne/ przychodzi na dzieci z wrzodu głownego/a tak w takowey przygodzie mają być takowe rzeczy na głowe przykładane ktore chłodzą/iako są oleyki/naprzod rożany nalepßy/ potym fijołkowy/ samy albo z białkiem á z wodką rożaną zmießaw-

mießawßy/á zwłaßcza iesliby takowe częsthe kichanie z zapaleniem głowy przichodziło/tak iże oczy w głowe wpadaią/ thedy przerzeczone lekarstwo iest ktemu barzo dobre/ y to zasie nie mniey ku takowemu boleniu służy/ Wycisni wodnosć z bań/ zmießay z rożanym oleykiem a z trochą ieczmienney mąki/ możeß ktemu żołtku iaiecznego przyczynić/ á to na głowe y na czoło przykładay/ siłną pomoc zdrowia chore ono dziecie wezmie.

Przeciw Papulam to iest pecherzykom ktore sie na wierzchu skory czynią.

C Papule to iesth pecherze gdy ku czarnosci sie skłaniaią/ znamie iesth nie dobre a smierć płaći takowemu/á to gdi takowych pecherzow bedzie niemało po ciele: Zasie białe pecherze nic ßkodliwego nie vkazują/ takież żołtey albo rumianey barwy łacżno bywaią vleczone: Naprzod wziąwßy rożanego oleyku/ mirtowego oleyku zmießay ie społem/ á pomazuy ty to pecherzyki chocia będą czarne.

C Zasie gdy będą białe albo rumiane/thedy nic nie czynić aże sie zbiorą á dozrzeią / a gdy sie przedzieią y wypłyną/ dopiero przykładay na ony miesćcza białey masci/ to iest de cerusa vngentum/z kamfori bez merkurißa.

Przeciw napuchnieniu dymionek / y zapaleniu łonka.

C Przychodzi thez czasem na dzieci z płaczu wielkiego wydęcie/ y napuchnienie w dymionkach/ytez zapalenie łonka: Naprzeciwko thakiem rzeczam/ wezmi nasienia ameos (z apteki) ztarwßy ie na proch zmießay z iaiecznym białkiem/á przyłoż tego na dymionka y na łonko.

C Tez lupini (iest nasienie w aptece) z mirrą w winie vwarzone/ á tego na chuscie na dymionka wzdęte przyłoż.

C Tez wezmi hałunu ßesć dragm / gallasu siedm dragm/ vwarz w czerwonem winie/ á rozmoczywßy w tym chuste/przykładay na dymiona/brodni wypukliny mocznie: ale ty rzeczy na proch stłuczone/długo maią być warzone/octu troche mocznego knim przyleieß/á tego przykładać bedzieß.

Lekarstwa naprzeciw wyßciu Pepka ku gorze.

C Bywa też tha przygoda v młodych dzieci iż ym pepek ku gorze wychodzi y napucha/ na przeciw thakowey rzeczy/ Wezmi z apteki spicam celticam/ warz ią w vodzie/ á potim wlej kniey oleyku zizaminowego/ á terpentiny / zasie warz/ y wywarz dobrze aż do gęstosci/ á w tim rozmoczywßy bawełne przykładay na pepek wyßły y opuchły.

C Zasie iesliby dla płaczu wielkiego albo dla kaßlu/albo dla miotania pepek wyßedł ku gorze/ tedy naprzeciwko temu/ Wezmi lupinos/ á zetrzy na mąke/ potym wezmi prochu napalonego z chust wiotchych/ á tho społem powarzywßy w czerwonym winie/rozmoczywßy w tym lnianych pacżesi/przikłoż na wydęty pepek á z wierzchu chustą obwiń aby nie spało.

Gdy dziecie straci sen Lekastwo na to.

C Gdy dziecie spać niemoże ale wßitko przepłacze/ naprzeciw temu/ Wezmi maku/ stłucz a z oleikiem łaktuczanym abo grzibieniowym albo y z makowym zmießawßy/ potym na chuscie dziecieciu na czoło przywiń albo telko naß

C Thez ktemu samo swinie mleko (mazy) barzo iesth dobre: Jesliby takowe nie spanie przychodziło dziecieciu z nieczystego mleka ktore wyssa z mamki/ tedy ma być mamka przemieniona albo opatrzona/ a ktemu wziąwßy fijołkowego oleyku z winem a z octem zmießawßy gi/ w nozrze dziecieciu na noc tego po troße wpußczay: albo vezmi rożanego oleyku/ zmießay rowno z sokiem łaktuczanym / a tym na noc mażi skronie/pulsy v rąk/ ytez żołądek

☞ Tez ktemuß syropek z maku (w aptece vczyniony) day go łyżke na noc dziecieciu dla vsnienia/ barzo pomoże.

C Możeß ktemu czoło namazać oleykiem fiiołkowym/ troßke włożywßy do niego opium/ a ßafranu tłuczonego.

Przeciw szczkawce lekarstwa

C Szczkawka bywa dzieciom z wielkiego tedzenia

dzenia/ abo tez czasem z nieiedzenia wielkiego a z czczego zołądka: Jesli z napełnienia wielkiego a z oziebienia zołądka/ albo zniestrawnosci przychodzi/ tedi namaz zołądek bobkowym oleykiem ciepło: Albo vczyń plasthr z nasienia włoskiego kopru/ a z miętką zmieszawszy y w winie przywarzywszy/ przyłoz na zołądek zemdlony omoczywszy w tym chuste/ albo woreczek vczyniwszy w ktory ty rzeczy włozywszy varzyć a przykładać.

☞ Zasie gdy szczkawka z proznego zołądka/ ktory gdy niema czo trawić/ przichodzi/ tedi vezmi oleyku fijołkowego/ z mlekiem zmieszawszi namazy zołądek/ albo lniane paczesi w tym omoczywszy przyłoz na zołądek czczy.

¶ Tez mleko ciepło czesto pite/ vsmierza kazdemu człowiekowi szczkawke: A temu sie nie przeciw izby zwrociło dziecie/ tedy zasie rychło po zrzuceniu dawać pić czesto/ zadzierzy na konie(c).

Naprzeciwko brzydzeniu, y skłonnosci ku wraczaniu.

¶ Wezmi gwozdzikow tartych/ day dziecieciu z czymkolwiek z iesc.

¶ Tez wezmi mastiki/ białego kadzidła/ kazdego z nich po dragmie / rozey czerwoney pol garsci/ zetrzy ty rzeczy na proch/ a z sokiem zamietki wycisnionym rospusc/ takze tego na zołądek przykładay / mozesz kthemu troche octu przyczynić.

¶ Tez grzanka z chleba w ocet wmoczona/ ma być czesto v vst trzymana.

¶ Pospolicie to brzydzenie bywa dla wielkiego á zbytnie° zsania/ iz zołądek strawić niemoze: Wtore dla wodnego á niestrawne° mleka: Trzecie dla niezdrowe° á nieczyste° mleka: A z tych przyczyn dziecie sie ku wraczaniu czesto miewa: A tak obaczywszy ty to przyczyny/ po troszcze zsać daway dziecieciu: A zasie miej na to tez bacznosc/ iaką rzecz abo wilkosc zrzucza: iesli kwasnoscią wonia ona nieczystosc vywroczona/ tedi masz wziąć siedm ziarn białego kadzidła / ruty suchey szczypiot dobry/ Ty rzeczy na miałki proch zt[...] [...]ieszay z syropkiem rozanym/ daway ze tego po r[...] dziecieciu zsać.

¶ Zasie iesliby to/ czym dziecie wracza nie miało woniey kwasney ani oczcianey barwy/ bladey/ tedy mozesz temu dziecieciu dać sok zwina w groniech (wycisnionego) albo sok z cidonij/ troszke gwozdzikow tartyh przymieszawszy/ albo orzecha muszkatowego/ á oczukrować y dawać na czczo dziecieciu.

O lekaniu przez sen na Dziecie.

¶ Lekanie na dziecie przez sen przychodzi z wielkiego obzarstwa iedzenia: á tak w tey przigodzie masz bronić rychło dziecieciu spać po iedzeniu: ktemu/ przed samym połozeniem/ rozmoczywszy w przasnym miedzie palec/ namazy onemu dziecieciu iezyk izby tak sobie one słodkosc mogło połykać: rozany miodek tez na to barzo dobry/ zołądek posila/ y strawnosc dobra.

☞ Tez takowemu dziecieciu na kazdy dzień czo połgroszek zawazy/ day po ranu z boragową albo włoskiego kopru wodką/ lektwarzu ktory zową Dijaplijris arcoticon/ ytez dryiakwie troszke z mlekiem mozesz dać/ o ktorey Rasis pisze/ ize naprzeciw takowemu lekaniu iest rzecz barzo dobra.

Przeciw niemocy swiethego Valgnte° dzieciom lekarstwo.

¶ Ta niemoc czesto dzieciom poki zsą bywa ktorey niemocy ty to znaki są: Naprzod czeste płakanie/ przez sen lekanie/ wyskanie/ rozgorewanie/ a ktemu czuchnienie z vst: Przichodzi takowa niemoc dzieciom z wielkiego ossania mlekiem nieczystym/ niezdrowym/ ktore° dziecie strawić niemoze/ á z tego dymy ku głowie sie podnoszą y tak głowe napełniaią.

¶ Naprzeciw tey niemocy zadne lepsze lekarstwo iako tego dozrzeć/ aby mleko ktore dziecie zsie/ było dobre/ zdrowe/ á izeby sie barzo nie osysało dla lepszego strawienia.

¶ Potym na kazdy dzień takowemu dziecieciu day po ranu lektwarzu z apteki Dijamuscum/ albo Dijaplijris czo połgrosza zawazy z czymkolwiek dać mozesz iedno nie z winem/ ale z włoskiego kopru wodką barzo dobrze słuzy/ á wszakoz naprzod drijakwie mozesz dać z mlekiem rozmąciwszy.

Tez

¶ Tez to masz wiedziec/ iz ta niemoc swiete° Valentego przychodzi czasem z przyrodzenia czasem tez z iakiey inszey przygody/ á tak wmeszczyznie/ iesli we dwudziestu á pięci lath nieprzestanie/ á v białej głowy tego czasu gdi na nie swoie rzeczy poczną bywać/ tedy takowi lu dzie do smierci z tą niemoczą zostaią/ tak meszczyzna iako y biała głowa.

¶ Tez dziecieciu takowemu iest barzo dobrze wpuszczać oleiek castoreum / costinum/ w nos po troszce/ dla wysuszenia nieczystosci z głowy/ á przy tym ma takowe dziecie woniać ruty/ y tez asam fetidam z Apteki wziąwszy.

¶ Tez na szyi ma być zawieszono korzenie y nasienie piwonijey/ á to w ten czas ma być kopana piwonija gdy xiezyc zchodzi przed ostatnią quadrą.

¶ Tez iemioła debowa xiezycza marcza/ na z/hodzie xiezycza z kusze vstrzelona/ a niszli do ziemie doleci podchwyczona/ zawieszona na szyie cierpiącego niemoc s. Valente°/ barzo broni: Są y insze rzeczy/ awszakoz ty namienione wiecey są doswiadczone.

Na wyszłe ielito z stolcza dziecinnego Lekarstwo.

¶ Gdy z dziecięcia ielito wynidzie/ Wezmi psidie to iest skorek z iabłek granatow/ mirty/ czaszek zołędziowych/ rozey suchey czerwoney/ ieleniego rogu na proch ztartego/ balaustie/ á ktemu gallasu/ kazdego z nich rowne częsci iednego iako drugiego: Ty rzeczy wszytki przetłukszy/ warz w wodzie thak długo iz moc onych rzeczy w wodzie zostanie/ á w tey wodzie cieplej dziecie omyway.

Naprzeciw wydymaniu na stolce krom zadnego vczynku Lekarstwo.

¶ Wydymanie przychodzi z zaziebienia/ á naprzeciwko temu/ Vezmi rzezuchy ogrodnej garsc/ kminu kramnego garsc / vwarz w wodzie/ á potym masła starego włoz nie wiele/ á day dziecieciu pić.

¶ Tez zywicza prosta na wegle włozona/ á nad tym dziecie okadz dobrze/ iesth ktemu pomoczne to lekarstwo.

Naprzeciw glistam ktore w żywocie przebywaią dzecinnym / Lekarstwo.

¶ Naprzeciw tym to glistam pierwsze lekarstwo/ Wezmi wodki z trawy/ zmieszay z tą wodką mleko krowie/ y day pić po trosze dziecieciu.

¶ Thez vczyń plastr z thych rzeczy/ Wezmi kminu tartego/ zmieszay gi z wołową zołcią/ á na pępek przyłoz dziecieciu/ pozdychaią glisty.

¶ Tez na glisty/ albo na wszelkie hrobaki ktore leżą nie daleko ielita wychodowego/ Wezmi bawełne/ vczyń z niey czopek á rozmocz w piołynkowym oleyku / wpusc gi tham w zadek onemu dziecieciu.

¶ Tez omyj dziecie w wodzie w ktoreyby było warzono ziele piołyn z liściem brzoskiniowym / kazdego hrobaka vmorzysz w dziecieciu takowym kąpaniem.

¶ Tez ktemusz masz masc barzo dobrą/ Wezmi soku z piołynu wycisnionego trzy łoty/ zołci wołowey dwa łoty/ prochu coloquintidy z apteki trzy dragmy/ mąki pszeniczney troche: ty wszythki rzeczy zmieszay á na pępek dziecieciu cierpiącemu przyłoz.

Na Oprzenie kthore bywa około łonka v dziecięcia / dla moczu własnego iego / Lekarstwo.

¶ Na takowe rzeczy posypuy dragantem/ albo prochnem/ albo prochem czerwoney rozey.

¶ Tez na toz/ Wezmi oleyku rozanego dwa łoty/ białego kadzidła dwie dragmie/ kamfory troszke: Zmieszay thy rzeczy spolem czyscie / á tym miesteza oprzałe na noc y po ranu pomazuy.

¶ Tez ktemusz biała masc ktorą zową (zuy.) de cerusa/ barzo znamienicie pomaga.

Przeciw Suchotam Dziecinnym / Lekarstwo.

¶ Na suchoty dziecięce/ Warz skopowe nogi y głowe w wodzie/ a tą wodą dziecie kąpać/ a skąpawszy/ wezmi masła nie słonego dwa łoty/ oleyku fijołkowego/ wieprzowego szm[...]

czu sot wosku: spusc ty rzeczy wszytki społem/ á tym dziecie wyzchłe namazuy po przerzeczoney kąpieli/ vznasz pomocz.

Przeciw drzeniu członkow, to iest rąk albo nog dziecinnych Lekarstwo.

Wezmi naprzeciw tey niemocy/ z kthorey pospolicie swietego Valentego przychodzi/ tedy masz wziąć oleyku rozanego/ nardowe° też każdego z nich po locie: zmieszay ie społem/ á namazi dziecięcu grzbiet wszitek począwszy od szyie aż do zadku zagrzawszi ciepło: Bobkowy też oleiek iest ktemu dobry.

Przeciw kamieniowi Dziecinnemu/ Lekarstwo.

Niegdy też przichodzi na dziecię cieszkie puszczanie wodi z boleścią y z płaczem vielkim morzenie czesto á po trosze/ á ktemu chłopieczkowi przy tym czesto sie podnosi członek/ znak iesth piaszczystego kamienia: na te niemoc wezmi ślazu/ rumnu/ rozey wysokiey na ogrodzie rostącey/ ziela nocydzień/ lnianego nasienia: vwarz w wodzie á ostudziwszy/ w cieplej kąpdziecię dwa razy przez dzień/ á pothym oleykirumienkowym á niedzwiadkowym społem zmieszawszy/ krzyże z dymionki ciepło namazy.

Lekarstwa na rozokosc/ to iest aby dziecię świdrem nie patrzyło.

Naprzeciw krzywemu wzrokowi tho masz czynić/ abys dziecię tak vkładała/ żeby na żadną stronę ani ku gorze ani na strony nie mogło patrzać/ iedno ty kona iedno miestce y thoku swiecy zapaloney: Jesliby iako na iedne stronę oczyma nakrzywiało/ tedi natychmiast na one stronę masz postawić swiece/ żeby zasie onym swiathłem wzrok naszpoczony vprostował.

Thez gdyby sie oczy na prawą (wal sie.) stronę szpociły onego dziecięcia/ thedy ma być malowana iaka rzecz czudnym malowaniem na lewą stronę połozona/ aby tym obyczaiem obaczywszy takowe rzeczy ono dziecię/ na drugą stronę ku onemu malowaniu nawracało oczy szpotawe: á to tak długo czynić masz aże oczy sie szpotawe naprostaią.

A tu iuż masz dokonanie tych to niemocy dzieci młodych: á gdy sie według tey nauki sprawowáć będziesz/ nie mały pożytek y pociechę z takowych lekarstw odzierzysz.

Koniec o Rodzeniu Dziatek.

Poczyna sie Tractat to iest Nauka pospolita o Puszczaniu krwie, dla zdrowia ciała potrzebna, á zwłaszcza ktora żyła naprzeciw kthorey niemocy iest żyteczna/ przez Mistrza Andrzeia z Kobylina ku pożytku pospolitego człowieka po Polsku napisana/ Latha Bożego M. D. XL. ij.

Rasis Perius/ to iest z Greciey znamienity á stary lekarz pisze w iednych xięgach swoich/ gdzie pisał o puszczaniu krwie w tractacie piątym capi. 14. tymi słowy: Ludzie częstego á z bytniego puszczania krwie/ odmieniaią sobie przyrodzenie/ y zstaią sie sprawnieyszemi ku rozmaitym niemoczam/ Naprzod ku puchlinie/ drugie ku mdłosci z wątroby/ drzenie sercza/ y paraliżo ytesz s. Valentego/ zbr..nie á częste czanie przynosi: bowiem krew iesth á naznamienitszy skarb żywota y zdro wiecze°/ y kochanie duchow ożywiaiący siłaiących człowieka: A tak kto vmn sobie krwie krom potrzeby/ thaki człowiek nieyszа y żywota. abowiem rych.. sie zst

ktory wiele wypuſzcza z ſiebie krwie.

¶ Zaſie z omieſzkania zwyczayne° krwie puſczania/przychodzą na ony ludzie wrzedzienice/łożne niemocy/ogniowe/ pleury/ oſzalenie/ duſznoſć z cieſzkoſcią w pierſiach / apoplexia to ieſt nagła ſmierć: To mowi Raſis na mieſtczu przerzeczonym.

¶ Drugie/ thenże Raſis piſze w tychże xięgach iż dzieći młode á ſtarzy barzo ludzie/ puſczać krwie niemaią/ y zaſie ktorzy ſą mdłych á bolących żołądkow / thakież y wątroby złey/ nie maią krwie puſzczać

☞ Wſzakoż Auenzoar znamienithy á ſtary lekarz piſze / iż ſynowi ſwemu we trzech lecıech będącemu puſzczał krew w łożnej niemocy/ktore puſczanie krwie było mu barzo vżytheczne/ zaf iż z oney cieſzkiey niemocy rychło wyſzedł.

¶ Thez czaſu wielkiey mdłoſci/ człowiekowi krwie niemaſz puſzczać

¶ Tez brzemienney niewieſcie niemaſz puſzczać krwie/ á nawiecey pierwſzego/ wtorego y trzeciego xieżyca/z każdey żyły.

¶ Thez lecie po ſwiętey Margorzecie aż do Panny Mariey w niebo wzięcia/ niemaſz puſczać krwie/ wyiąwſzy za wielką potrzebą/ tedy iuż muſiſz.

¶ Letniego czaſu y wioſny puſczay z prawei reki krew/a zimie y w ieſieni z lewey.

¶ Pełnia mieſiącza waruy krwie puſzczać.

☞ Gdy trunki przyimuieſz tedy krwie nie puſczay/ ani męſkiego vczynku czyń: Piołynkowy napoy człowiekowi zdrowy ieſt.

¶ Kto ie czoſnek rano przed wſzem iedłem á piciem/ ten ſie nie boi niezdrowia/ ani niemocy z wody czudzoziemſkiey / ani z powiethrza przemiennego.

¶ Takież czoſnek ieſt vżyteczny pierſiam/ ale gorączycza głowie: á ieſliby te° niezmiernie [...]ywał/ oboie ſzkodliwe ieſt.

[...] iedzeniu gruſzek/patrzay dobrego na[...]wać/ niechceſzli w mdłoſć wpaſć.

to puſzczanie było ſkuteczne á iemu pożyteczne/potrzeba obaczyć ſpoſob ciała ſwego/ kthorey ieſt complexiey/ to ieſt ktore wilkoſci ze czterzech iemu nawiecey panuią/ieſli flegma/colera/ krew/ albo melancolia / tego ſie od vczonych dowiaduy/ bowiem oni to ſami mogą rozeznać/ aczkolwiek po pewnych znamionach mogłby to mądry po ſobie obaczyć.

☞ Potym wiedz iż dwanaſcie ieſt znamion niebieſkich / kthore nie tylko iż tym wilkoſ iam czterzem panuią/ ale też y członkom rozkazuią człowieczym.

¶ A iako ty znamiona przeciwne ſą w ſwey naturze/ tak też wilkoſci przeciwne ſobie z ciała wyganiaią.

Znamiona ſą czworakiej natury.

Ogniſte.

Skop. Lew. Strzelecz.

Ktore mnożą kolere/ á wypądzaią flegme.

Ziemne.

Byk. Panna. Kozorożec.

Ktore mnożą melankolią/ á vypądzaią krew

Wietrzne.

Bliznięta. Waga. Wodnik

Ktore mnożą krew/ á wypądzaią melankolią

Wodne.

Rak. Niedzwiadek. Ryby.

Ktore mnożą flegme/ á wypądzaią kolere.

Tu iuż możeſz obaczyc iże

Ogniſte.

Skop. pomaga flegmatikom okrom żył głownych.

Stzelecz. pomaga flegmatikom okrom żył hudowych.

Wietrzne.

Waga. część iey 1. pomaga melankolikom okrom żył lędzwi.

Wodnik pomaga melankolikom/ okrom żył goleni.

Wodne.

Niedzw[...] część iego [...] rikom/okrom [...]uczny[...] [...]cy.

Ryby/ po[...] okrom ży[...] nożnych.

¶ Ziemne[...] nie waża/ bowiemby on[...]niały/ g[...]z vrze

[...]auka.

[...] Vſzczanie krwie nicz inſze° nie ieſth iedno vymowanie zb[...] wilkoſci z bacznoſ[...] [...]ſone y na czas go[...] [...] kto chce aby

prze ſwą zimną nature/wilgotnoſci zaziąbiaiąc czynią ie iakoby zſiadłe/ przeto w nich puſzczanie niema być/ wſzakoż ktoby zbytniey krwie chciał vpuſcić/może to w ktorychkolwiek dobrych albo też y ſrzednich znamionach vczynić

Druga Nauka.

Nie doſyć na tym/ale też potrzeba wiedzieć ſprawę ſiedmi planet niebieſkich/ á naprzod Xieżycza ktory ſie zawſze odmienia czworakim ſpoſobem/ ktore quadry czterzy zowiemy/ á według thego thez czworakim ſtanom ludzi ſłużą. ☞ Pierwſza quadra od naſtania Xieżycza poſpolicie thrwa przez ſiedm dni/iako y drugie quadry: ſłużi ludziem młodym/á tym ktorzy ſą krewney complexiey ¶ Wtora quadra po ſiodmym dniu aże do czternaſtego: ſłużą iuż doroſłym/a ktorim panuie kolera. ¶ Trzecia quadra od pełniej ſłużą ludziem męſkim y doſtałym/ á kthorym panuie melankolia. ¶ Oſtatnia quadra aż do naſtania: ſłużą ludziem ſtarym/ a ktorym panuie flegma.

Trzecia Nauka.

Jeſzcze thez thrzeba wiedzieć ſpoſob Xieżycza / ktory miewa oddalaiąc ſie albo przybliżaiąc/mieſtcem albo promieniem ſwym ku drugim planetam na niebie/ á czaſem ſie z nimi złączaiąc pod iednym znamieniem/ a ten iego ſpoſob zowiemy złączenie/ á czaſem przez ſzoſtą częśc nieba oddalaiąc ſie a to zowiemy aſpekt ſzeſtny/ czaſem przez czwartą/tho zowiem aſpekt czwarteny albo quadrat/ czaſem przez trzecią część nieba/ á to zowiemy aſpekt thrzeciak / czaſem bywa Xieżyc prawie przeciwko drugiemu planecie/ á tho zowiemy przeciwnoſć.

Piątna tych to Aſpektow.

☌ Złączenie. ✱ Szoſtak. □ Czwartak.

△ Trzeciak. ☍ Przeciwny.

Piątna Planetow.

☉ Słońce. ☽ Xieżic. ♂ Mars. ☿ Mercurius. ♃ Jupiter. ♀ Venus. ♄ Saturnus.

☊ Głowa ſmokowa. ☋ Ogon ſmokowy.

Nauka Czwartha o Poznaniu żył/ a w iakiey niemocy ktora ma być puſzczana.

Mam za to iż żadny mądri lekarz nie będzie ſie o to gniewał/ gdyż my choć nie lekarze/ ale w nauce gwiazdecżney nieczo rozumieiący/ w lekarſkie nauki nieiako ſie wmiatamy: Możem to ſłuſznie vczynić/ zwłaſzcza czo ſie tycze nie rzeczy głębokich/ ale tych ktore pochodzą z początku nam poſpolitey nauki philozophiey/tho ieſth mądroſci o rzeczach przyrodzonych: y owſzem gdyż gwiazdeczna nauka ieſt barzo potrzebna ku lekarſkiey/ á iako Ptolomeus piſze y też Jpocras lekarz y inſzy lekarze/ trudno ma być dobrym lekarzem/ ktory nie rozumie pierwſzey / gdyż obiedwie iako w łanczuchu ogniwa tak ſie trzymaią: Przeto mam za to iże w thym czo napiſze/ nikomu krzywdy nie vczynię/ zwłaſzcza gdyż niektorzy też Aſtronomi po łacinie o tych rzeczach piſali: A thak będzieſz miał każdy przed oczyma wzraz ciała człowieczego/ od kthoregoż członkow poyda linije z wyrażeniem piſaney liczby: A gdyby chciał wiedzieć ktora żyła/ ta to liczba vkazuie/ ſzukay tey że liczby przy nauce tu niżey o żyłach napiſaney/ á przy liczbie kthorą naydzieſz/ ku iakiey niemocy ſłuży puſzczanie oney żyły/ tam będzie piſanie: Aczkolwiek tu wiele żył ieſt od ſtarych lekarzow wypiſanych/ ktorych teras barwierze nie znaią a nie [...] czaſu aby odtwierane były/ wſzakoż [...] lekarze vmieią ſie z tymi obchod[...] ſthemu thez człowieku nie [...] wſzytko ſie pokuſzać/ aż [...] radą lekarza dobrze [...] drego/ á nieſł[...] chać nieuka [...] babie°.

A tu iuż masz wiedziec porząd z ktorey żyły naprzeciw ktorey niemocy / Puszczanie krwie służy.

Obraz ciała Człowieczego.

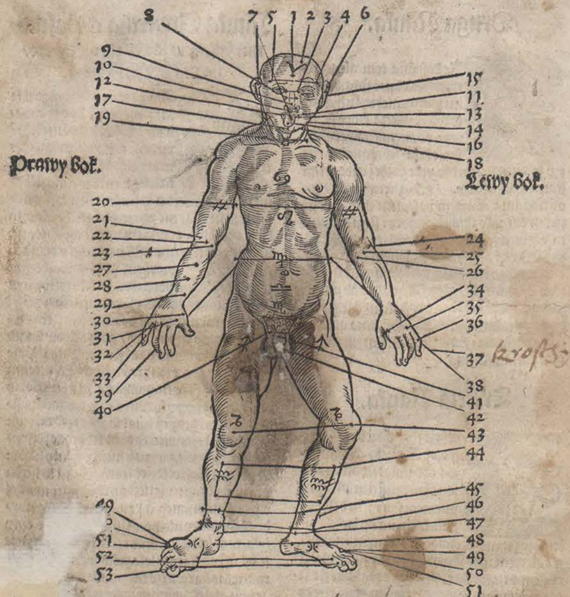

...is corpore 5. 6. naturales possunt emittere venaz

...ła iest na srzodku czoła/ ktorey ...za przeciwko bolączkam oczu ...wy/ y ... przeciwko cięż... od rozumu... ...edowi nowe... ...oidy wezwa... wszythkie

grube kr... ...arzy człowieczey.

2 Dr... ...na ... głowy przedso... bniey st... ...ie takież boleści głowne ... ...hatne od... dala: Gd... ...żyły na... głowie ... popierr...

gi zchodzi-zową ią Zaphena domowa/ t- puß
czana pomaga przeciw krostam y bolączkam
maćicznym/ y przeciw zasthanowieniu vpła-
wow białym głowam/ też przeciw bolesci me
cherza/ nyrek/ biodr/ j członkow meskich: Ale
ktora na stronie od nog zstępuie/ the zową Za-
phena dzika albo Sciatica/ pomaga w bole-
sci Sciatiki-podagri goleni y łystow.
46 Zyły w obu nogach nad glozny albo ko-
st:ami od nog/ pomagaią naprzeciwko bolesci
trzosl ypuchnieniu-y bolączce moßen.
47 Dwie żile nad glozny abo kostkami mie
dzy noznemi-pußczane paniam/ zastanowio-
ne vpławy pobudzaią- też ktore sie po porodze
niu nie dobrze wyczyś:ią/ albo płodu mieć nie
mogą-barzo pomagaią-ythez przeciw bolesci
sledziony-nyrek/ moßen rzezania/ na kamień
piasecżny barzo są pożyteczne.
48 Zyły pod kostkami miedzy noznemi dob
rze pußczać/ gdy sie noga odmie z zapaleṅia
49 Zyła nizey małe° palcza w obu nog
przeciw zastanowieniu vpławow/ te-
sty twarzy y goleni iest pożyteczn-
50 Zyła na małym palczu
pomaga przeciw zbytku kole-
słuzy/ w paraliżu/ y w vp-
kto z nagła zeby iuz z
kgd nagła smierć po
51 Zyła prawie
palcza w obu no
-ur na twar

czyni krwie pußczanie.
*☽♀ Szosta- Xiezyca z Venusem/ dob-
re czyni krwie pußczanie.
*☽☉ Szostak Xiezyca z Słońcem- wy-
borne czyni krwie pußczanie.
*☽♄ Szostak Xiezyca z Saturnusem-
nie ßkodzi vpuscić krwie.
*☽♂ Szostak Xiezyca z Marßem/ nie-
ßkodzi krwie vpuscić.
□☽♃ Czwartak Xiezyca z Iouißem- do-
bre czyni krwie pußczanie.
□☽♀ Czwartak Xiezyca z Venuse-
bre czyni krwie pußczanie.
△☽♃ Trzeciak Xiezyca z
borne czini krwie pußcz-
△☽♀ Trzeciak X-
borne czyn-
△☽

□ ☽ ♂ Czwartak Xieżycza z Marßem. 12 godzin przed y potym broni krwie pußczania.

☍ ☽ ☉ Przeciwny xieżycza z Słońcem, ieden dzień przed y potym broni pußczania.

☍ ☽ ♂ Przeciwny xieżycza z Marßem, ieden dzień przed y potym broni krwie pußcza.

♂ □ ☍ ☽ cum ♂ ♄ Złaczenie/ Czwartak/ Przeciwny xieżycza z Marßem y z Saturnusem/ ieden dzień przed y potym broni krwie p.

Chyba wielkiey a nagley potrzeby.

...łowiek nie day sobie żyły zaciąć/ ... tego członku w kthorego ... iesiącz wypełnia swoy ... ać/ tedy (bieg.

tez dobrze bańki stawiać/ bo w tym niemaß za dney roznosci/ tilko iż przed pełnią krew/ á bańki po pełni/ To oboie słußnie y pożytecznie bywa pußczano.

...namionach krwie po vpusżczeniu/ Nauka vżyteczna.

Krew czerwona/ ßarłatowej barwy/ gładka/ á gęsta/ przirodzenie człowiecze zdrowe znaczy.

Krew ßarłatowey barwy á o... (mionuie. koło wßedy biała ku serwatce podobna/ vkazuie kaßel á reume.

Krew żołtawa ku siarce podobna/ á ktora sie hnet zgęstnie á nieiako naśomi/ vkazuie tego człowieka przyrodzenie iże rychło zginie.

...pußczaniu krwie.

...a ktorym miesiczu posta...

być pußczadło ßeroskie kończa v thakich ludzi/ aby tym snadniey krew gruba wy...dzika: o tym Aui...na piße w pierw...egach wczwar...dzieleniu ...

ytež gardłowemu/ policzkowemu/ y wßytkiey głowy bolenie vmnieyßaią.

c Tež bańki pod piersiami stawiane/ zbytecżne płynienie krwie nosem/ y białem głowam swois rzecz stanowią (nie trzeba ich siekać)

d Tež bańki niżey troßke dymion postawione/ są vżyteczne ku roztargnieniu puchliny y każdego wrzodu stroiow meskich/ ytež wrzedzienicz vdow y wßytkech nog.

e Tež bańki nad kolanmi stawiane/ ciągną krew gorącą ze wßego ciała/ ytež wrzedzienice wßelkie od niey giną.

f Tež bańki na łystoch postawione/ krew przeczysciaią/ y swoie rzecz białem głowam poruszaią.

g. Tež bańki nad kostkami stawiane (ßaią. swoie rzecz białem głowam porußaią/ y naprzeciw denney niemocy pomoc daią/ takież y podogre leczą.

h Tež bańki na samym wierzchu głowy postawione/ daią pomocz naprzeciw zaćmieniu ocznemu/ y każdey niemocy ich/ takież naprzeciw oßaleniu są doswiadczone/ iedno tylko p... mieć mdłą.

i Tež bańki w tyle głowy postawione/ ocz... barzo pomagaią/ krostki ktore bywaią w dy... ślach w vściech giną/ cięßkość brwi y czuch... nie vst oddalaią.

k Tež bańki na studzionkoch postawione/ bolenie ramion y ßyie odeymuią.

l Tež bańki pod samemi łopathkami postawione/ cięßkości piersi y bolenie ich vśmierzaią.

m Tež bańki nad łokciami v rąk postawione/ krosty ciekące y opuchlinę rąk oddalaią.

n Tež bańki nad nerkami postawione/ tho iest na krzy...u/ wrzedzienice vdow y wßythkich nog y bolesci ich/ y takież bolenie krzyżow y mecherza oddalaią.

o Tež bańki na biodrach przystawione/ ze wßytkiego ciała krew wyciągaią/ á thak przyrodzoną chorobę białem głowam porußaią/ y wßytko ciało czyścią.

p Tež bańki pod pokrzytki przystawione/ krostam ktore sie na biodrach czynią ytež na pokrzytkach/ są vżyteczne.

Bańki niemaią być stawiane hnethki po nastaniu/ ani na zchodzie xieżycza/ ale pod pełnią á po pełni/ abowiem tego czasu krew y inße wilkości są wiethßey obfitosci/ niżli skoro po nastaniu albo na zchodzie xieżycza.

Tež bańki mogą być w potrzebie dzieciom we trzech leciech stawiane/ y we dwu leciech siekane/ ale daley Auicenna nie radzi/ to iest w roku dziecieciu.

O tym tež wiedz iże kaźnia ma roznosć od baniek/ abowiem gdy chcemy wilkości wypocić/ thedy w ognistych znamionach ma być/ to iest w Skopie we Lwie á w Strzelczu: Ale gdyby chciał suchość ciała odmiękczić y odwilżić/ tedi w vodnych znamionach/ toiest w ... będzie pożyteczniey.

Wedlug biegu niebieskyego: Ktoremu Pan nad wßytkiemi rzeczami swiata tego, moc nizmierzona dal / Kto chce na powietrzu zmienienie albo ktorezkolwiek rzeczi / czas slußny ku sprawowaniu potrzeb / aby bylo wiedziano / iako tu nizey o tym wypisano.

...c mamy / ize xiezyc vstawicznie po niebie krazac a spra... przechodzi dwanascie znamion niebieskich: á ize iest z siedmi pla... ...ym przechodzenim przez ty 12. znamion sklania y zey... ...thy niskie rzeczy na ziemi ku rozmaitym spra... ...teczna wiedziec o przyrodzeniu tych o... ...kich / takiez Planet / o ktorich ...sano.

Pierwße znamie Skop. po lacinie Aries.

Skop iest przyrodzenia ognistego/ciepkego y suchego/panuie nad kolerą przyrodzenie ma meskie/smakom przelozon gorzkiem/ farbam zoltogorgoem/dom Marßow tam teze Slończa powyssßenie.

Glowie y obliczu panuie.

Gdy miesiąc iest w czo ma byc sprawiano.

Z Xiązeti/z Pany bogatemi y z inßimi przelozonemi dobrze rozmawiac/ rzeczy ktorem dokonanie y wypelnienie chceß miec rychle/ poczynay/ale czo chceß miec dlugo á trwalo/ nie poczynay/w lazni sie mozeß myc/ w nowe odzienie oblocżyc/ale glowy waruy zelazem obrazic albo leczyc albo tez golic.

Taurus Byk.

Byk iest przyrodzenia ziemnego / zimne° á suche° / iest thez przyrodzenia niewiesciego melakolijey Venus tam dom ma/ powyßze nie miesiączowo.

Szyi y gardzielowi panuie.

Gdy miesiac iest w czo ma byc sprawiano.

Gdy czo chceß miec trwalego/ poczynay w tym znamieniu budy/ dziedzictwa kupuy/ drzewa ßczep/winnice naprawiay/ na rolach siey/ z Paniami rozmawiay/wesela vzyway/ zone sobie poymi/mysliczthwa patrzyc/ woly kupowac wßytko dobrze.

Gemini Bliznieta.

Przyrodzenia iest powietrznego meskie°/ ciepke y wilkie / panuie nad Complexią krwie subtelney nad smakiem slodkim nad ptacztwem czudnie spiewaiącym dom Merkuriußow Smokowe powyssßenie y ponizenie.

Pleczam/ramionam y rekam panuie.

Gdy miesiac iest w czo ma byc sprawiano.

Rachunk dobrze czinic dziatki ku nauce dawac w lazni sie myc y chedozic/ale baniek na reku nie stawiac kupczyc mozeß/y ptaki lowic

Cancer Rak.

Rak iest przyrodzenia wodnego / wilgotnego á zimnego / przyrodzenia niewiesciego flegmy pelen dom Miesiączow/ Jowißowo powyssßenie y vpad.

Piersiam pluczam/y sledzionie panuie.

Gdy miesiac iest w czo ma byc
k spra.

sprawiano.

Dzień ten iest proznowania y pokoiu/w la zni sie dobrze myć y chedożić/odzienie obloczić nowe/ przy maiu á przy trawach roskosz plodzić/krew kolerikom dobrze pusczać/w lektwa rzu purgacija brać/kupczyć/ale na morze ani na zadne wode nie pusczać sie.

Leo Lew.

Lew,iest ognistego przyrodzenia/ y ciepłe y suchego/kolerze panuie/przyrodzenia meskiego/dom Słoneczny.

Serczu/zołądkowi/grzbietowi y bokom panuie.

Gdy miesiac iest w czo ma byc sprawiano.

Dobry przystep ku Krolom/ku Xiązętam/ zgday ich o czo chcesz/ rzeczy kthore chcesz mieć trwałe/poczynay/ odzienia sobie nie day przy/ awać/ani sie w nowe przybieray/krwie niepomysłay pusczać/ani zadnego lekarstwa nie pozywaj.

Virgo Panna.

Panna iest przyrodzenia ziemnego/zimnego y suchego/przyrodzenia niewiesciego/pełne melankolijey/dom Merkuriuszow y powysszenie iego/ale vpadek Venusow.

Zywotowi/ieli/tam/y inszym wnetrznosciam panuie.

Gdy miesiac iest w czo ma byc sprawiano.

Dzień iest srzedni/dzieci na nauke możesz dawać/pismo czytać/liczbe od swych pisarzow brać/poselsthwo słać/ kupować y przedawać/ z Paniami y z pannami gadać y zakazować sie im/ żony nie poymuy/ bo dla niepłodnosci zaskrobiesz sie ktory raz w łeb.

Libra Waga.

Jest przyrodzenia powietrznego/ ciepłe y suche/wilgotne/meskie/dom Venusow/Saturnusowo powysszenie/ ale vpad Słończa.

Pepkowi/biodram/mecherzowi y innym panuie.

Gdy miesiac iest w czo ma byc sprawiano.

Dzień then godny ku wszytkiemu/ iedno ku miłowaniu nicz/przeday/kupuy/na droge wyiezdz/nowe odzienie obloez/rzeczy ktorych rychło chcesz dokonać/poczynay/ w pierwszej połowicy tego znamienia dobrze melankolikom krew pusczać/y włosy dobrze strzydz.

Scorpio Niedzwiadek.

Niedzwiadek iest przyrodzenia wodnego/ á tak wilkie á zimne/niewiescie/ pełne flegmy dom Marsow/vpad Miesiączow.

konu/y tam innym rzeczam panuie.

Gdy miesiac iest w czo ma byc sprawiano.

Tego dnia iesth dobrze nic nie poczynać/ bo to iest znamie wszey chytrosci y fałesznosci/ w łazni sie możesz myć/purgacija brać/ w droge ani na wode ani po ziemi nie wyiezdz.

Sagitarius Strzelecz.

Strzelecz iest przyrodzenia ognistego/ á tak ciepły y suchy/meski/kolerï obfity/dom Jowiszow / powysszenie ogona smokowego/ á vpad głowy smokowey.

Ledzwiam y vdom panuie.

Gdy miesiac iest w czo ma byc sprawiano.

Dobry dzień ku kupiecztwu/y ku mysliczthwu zwierza rozmaitego á nawiecey strzelbą/ z Paniami sie dobrze wzigrawać/ z Sedziami albo z nauczonemi dobrze rozmawiać/ flegmatikom dobrze krew pusczać.

Capricornus Kozorozecz.

Jest przyrodzenia ziemnego/ zimne á suche/ melankolia w nim panuie/ meskie/ dom Saturnusow/ powysszenie Marsza/ á vpadek Jowiszow.

Kolanam y żyłam pod kolany panuie.

Gdy miesiac iest w czo ma byc sprawiano.

Rzeczy rychłe poczynay/ sprawe miey z staremi/ rolą/ winnice/ ogrody kopay / dziedziczthwa rozdzielay.

Aquarius Wodnik.

Jest powietrznego przyrodzenia/ ciepłe á wilkie/meskie/ Complexiey sliczney y subtelney/dom drugi Saturnusow.

Goleniam y ruram nożnym panuie.

Gdy miesiac iest w czo ma byc sprawiano.

Dzień dobry ku sianiu y ku szczepieniu/ y ku przenoszeniu sie z domu do drugie° domu/ studnie kopać/y zrzodł dobywać/domy budować/ fundamẽty miastam/wiezam/murom zakładać/ z staremi rozmawiać/ dziedziczthwa zkupować iest barzo dobrze.

Pisces Ryby.

Ryby są wodnego przyrodzenia/zimne á wilkie/ flegma w nim panuie/niewiescie/dom

drugi Jowiszow.

Przyszwam y stopam/ y w nogach niemoczam panuie.

Gdy miesiac iest w [illegible] czo ma byc sprawiano.

W kazni sie myc/ roskoszy plodzic/ vbierac sie w nowe odzienie/ po wodzie iezdzic/ okolo ryb sie obierac/ lowiac ie/ sieci dziac na ryby/ purgaciją brac/ kupczyc/ przyjaciele iednaczone poiac/ kolekom dobrze krew pusczac.

Przyrodzenie planet niebieskich.

Saturnus.

Miedzy planetami iest nawysszy Saturnus/ rodzaiowi ludskiemu barzo przeciwny y inszym rzeczam/ iesth przyrodzenia zimnego y suchego/ według biegu naleniwszy/ pan sekty zydowskiey/ planeta niefortuny wielkiey/ meski/ pełny melankolijey.

Ktorym członkom w ludziech panuie.

Vchu prawemu/ sledzionie/ melankolijej/ mechierzowi/ kosciam wielkiem.

Jakie obyczaie w ludziech czyni/

Człowiek bywa krngbny/ praczowity/ łakomy zawistny/ chytry/ melakolik/ plugawy/ chudy/ krotki/ rzadko takiego nalesc/ osobny/ milczacy/ barzo iedzacy/ zdradliwy/ o skarbiech mysli/ bywa płci smiadey/ kocha sie w czarnej barwie miewa oczy wpadłe/ włosy czarne/ brode gęstą iest skłonny ku kradziezy/ ku skłamaniu/ dłuo trzyma gniew/ prethko sie roznie może/ z soba sam rad mowi/ rychło oszwieie/ nie miłuie białych głow/ nie bywa bogati ale skąpy/ á rad zachowawa taiemnice.

Dary y dostoynosci iego/

Oracz dobry bywa ktoromu Saturnus iesth pan z vrodzenia/ panuie też sukiennikom/ szewczom/ garbarzom/ gornikom/ y wszelkim robotnikom cieszką á plugawą robothe robiącym/ tym Saturnus zstrony swey dziedziczkwa albo pąnstwa dawa z takowych roboth.

Ktore niemocy z niego przychodza

Pleura/ sapka/ zimnicza czwartego dnia/ niedostathek w sledzionie/ opuchlina/ powietrza zarażenie/ biegunka/ podagra/ liszaie/ y insze niemocy ktore przychodzą z melankolijey.

Jupiter Jowisz.

Jest przyrodzenia meskiego/ ciepły y wilki iako y powiethrze/ planeta wielkiey fortuny y łaski każdemu przywodzący/ bo iest przyjaciel wielki rodzaiowi ludskiemu/ á iest barzo mier(ny.

Ktorym członkom w ludziech panuie/

Płuczam/ kosciam małem/ chrzesłkam/ wątrobie/ w przirodzeniu meskim/ y w niewiesciem pokoleniu.

Jakie obyczaie w ludziech czyni/

Człowiek bywa sprawiedlwosc miłuiacy/ poczestny/ prawdziwy/ łaskawy/ swiebodny/ vierny/ pokorny/ miłosierny/ sromiezliwy/ przijemny każdemu y miły/ wysokiey mysli/ nabozny/ bywa dobry w poradzeniu/ ma w nienawisci złe/ miewa twarz czudna/ pełną á niezmarszczoną/ włosy długie/ nos prosty nie guzowaty bywa wesoły/ miłuie rad białe głowy ale taiemnie/ ma chec ku dobru czesnemu y w thymże szczesny powod miewa/

Dary y dostoynosci iego/

Czci y dostoynosci w duchownych rzeczach dawa/ vmieietnosc w prawie/ sprawiedliwe roz(sądzenie.

Ktore niemocy z niego przychodza

Slinogorz/ kordiaca/ kurcz/ odeszcie od pamieci.

Mars

Mars planeta iest niefortunny mnieyszey niszli inne planety/ przyrodzenia meskieo/ gorący/ suchy/ ognisthy/ rodzaiowi ludzkiemu przeciwny/ pan kolery/ gniewu/ okrucieństwa/ wylewania krwie/ zwad y walk wszelkich przyczina

Członkom panuie.

Vchu lewemu/ żołci y żyłam.

Jakie obyczaie w ludziech czyni/

Człowiek bywa barzo gniewliwy/ nie ludzki/ nie zgodny/ pragnący zwadi y smierci ludzkiej gwałtownik/ nie sromiezliwy/ drapiezny/ waleczny/ smiały/ z iedney sekty ku drugiey łatwie przystanie/ miewa vsta wielkie á czesto odtworzone/ zeby wielkie/ twarz kończystą á suchą/ włosy kedzierzawe á lisowate/ oczi małe/ bywa dobrze trawiący/ szkłama rad/ czerwoney twarzy/ chełpi sie w złosciach/ smieie sie sam w sobie gdy złosc komu wyrządzi/ iest skłonny na drapiestwa/ na palenie/ na zabijanie/ nie miłuie białych głow/ ktorych wżdy pożąda/ rzadko dobrą smiercią zchodzi/ nie rad towarzyszy z dobrymi á na insze krzywo pogląda.

Dary y dostoynosci iego/

Okrutnosc/ hethmaństwa na woynach/ barwierstwo/ kowalstwo/ y ine rzemiosła albo robothy ktore przez ogien robią.

Ktore niemocy z niego przychodza

Niemoczam z kolery przychodzacem ktore rychło zabijaią panuie Mars iako są febra trzeciego dnia/ gorączkam/ biegunkam/ ranam wielkim/ płodu niedonoszeniu.

Sol Słonce.

Miedzy inszemi planetami iest iako pan bo w swiatłosci/ w mocy nad inne iest mocznieyszy y dostoynieyszy/ przyrodzenia iest ciepłego y suchego ale miernie nie thak iako Mars szkodliwie/ nad ludzmi Krolmi/ nad lwy/ nad orły/ nad sokoły panuie.

Członkom panuie/

Ma wmoci oko prawe/serce/mozg w kosciach bok prawy.

Jakie obyczaie w ludziech czyni/

[illegible] ozie takowi są wysokich mysli/dowcipni/opatrzni/czudni/vczćiwi/wysokiey czći/y stanu wysokiego/vstauiczne żądanie maią/taki nad [illegible] oie krewne bywa powysszon ku dostoynosci [illegible] kiey/iest sprawiedliwy/żle przesladuie/rad obczuie z wielkimi pany/iest wesoły/ma thwarz czudną/piersi porosłe włosami/iest poważny w rzeczy/łaskawy/miłuie niewiasty/iest predki ku gniewu/rostropny/szczesliwy/żołtey płci/piekney brody.

Dary y dostoynosci iego.

Dawa Cesarstwa/Krolestwa/Xiestwa/Woiewodstwa/Starostwa/vrzedy/y insze państwa/znamienicie przełożone tak w mieściech iako y na Zamkoch/we wsiach/rządzenie dobra pospolitego/ktore bywa za łaską j za miłosierdziem.

Ktore niemocy z niego przychodzą

Bolączkam/zamierzknieniu oczu/kurczowi/kordijace/częstemu omdlewaniu/remie/obrażeniu vst Słońce panuie.

Venus.

Venus iest planeta fortunny ale mniey niżli Jowisz/płci niewieściey/iest przirodzenia [illegible]nnego á wilgotnego/panuie nad rzeczami [illegible] skosznemi y wesołemi/wszitki pa[illegible] [illegible]chore sie rady chedogo nossą y ich vbior[illegible] tek w swey mocy ma/y ich stroiom na dolnem panuie.

Członkom panuie/

Maciey v pań y stroiom ich miedzy nożnym pierskam v panienek/gardłu/wonianiu/paciersom/y wszytkim chedogosciam ich.

Jakie obyczaie w ludziech czyni/

Człowiek nie wielki bywa/awszakże swemu dosyć vdziała/roszkoszny á towarzystwo miłuiący/miłosierny/na panny rad patrzy/á iesli sie panna vrodzi pod tą planetą/tedi (acz nic ale aby wezrzeniem) miłuie rada/ći ludzie radzi tańczą/y kożdy z nich rad miłuie/bywa niepłodny/białey płci/gamratny/w wielu rzeczach wątpliwy/nie vstawiczny w vmysle/obyczayny/wesoły/z iet bywa na głos gęzby y piskania/grania/y rozliczney musiki/w spiewaniu sie kocha/y w szatach chedogich/w przibieraniu/iest miekkiego przirodzenia/kocha sie w zieloney barwie.

Dary y dostoynosci iey/

Czoszkolwiek z wielką dowcipnością bywa sprawiono/to wszytko Venusce iest poddano/iako iest vmieietnosć hawtouania kosztownych rzeczy y misternego wyszywania/kobierczow albo namiotow/miłowanie/spiewanie/y na wszelkich przyprawach granie iako lutnie/gesli organ/symphonałow/klawikordow etc.

Ktore niemocy z niey przychodzą/

Cieszkosci skroni/maćice bolesći/j bolesci wmiestczach skritich/zimnosci w żołądku/strzelanie około sercza/oziebnienie [illegible] rolby.

Mercuri [illegible].

Merkuriusz iest przyrod[illegible]nia przemiennego/według iako sie ku ktore[illegible] planecie przitoczy/iesli ku dobremu thedy [illegible]ry z nim/á ze złym teze zły/iest rozmaiti á [illegible]iągi po niebie

Ktorym członkom w ludziech panuie.

Jezykowi/fantaziey/pamieci/żołci y rekam

Jakie obyczaie w ludziech czyni/

Człowiek bywa mądry/dowtipny/wymowny wielkiey chytrosci/vporny/nie skrzetny/w rzeczach sprawcza dobry//srzedniego wzrostu/palce długie/miłuie subtelne rzemiosła á chedogie/miewa oczy małe y vsta/a niektory tez bywa wielki/j nos wielki miewa/wrachowaniu w pisaniu czudnym/w astronomijey rad sie vczy/w kupiecztwie wszelkim chythry/gdy stoij na miestczu tedy zwykł nogą bić w ziemię.

Dary y dostoynosci iego/

Człowiek bywa nauczony wgwiazdarskiej nauce/w muzice/w działaniu liczby/wrozmierzaniu rzeczy trudnych/wnaukach mistrzowskich w philozophijej/w kupiecztwie/w vykładaniu iezykow/w prokuratorstwie/j w inych rzeczach

Ktore niemocy z niego przychodzą

Stracenie rozumu/od pamieći odeszcie/niemoc s. Valentego/dychawicza/wszytki smutki/ysseplunienie od Merkuriusza przichodzi.

Luna Miesiącz.

Miesiąc iesth zimnego á wilkiego przyrodzenia/wszytkich planeth przyrodzenie k sobie przyimuie a tu na ten swiath swą mocza szafuie a spuszcza/wodam wielkim y rzekam panuie.

Ktorym członkom w ludziech panuie/

Mozgowi/głowie/lewemu oku/lewemu bokowi/żołądkowi/smakowi/y brzuchowi.

Jakie obyczaie w ludziech czyni/

Człowiek bywa myslący wiele/y tham y sam sie błąkaiący/boiazliwy/nie smiały/szemrzący nowe rzeczy roznoszący/á pod czas tez mataiący/pospolicie vmiera w młodosci albo sam sobie smierć żąda drzewiey niż ku latom przyidzie/bywa garbaty/nie vsthawiczny/nikomu nieposłuszny/nikomu niechce być poddany/czastokroć stęka/rzadko wesoły/kocha sie w żeglowaniu na wodach/iesth prawdziwy/nie żąda czudzych rzeczy/łathwie sie rozgniewa á zasie barzo łatwie bywa vspokoion/iest bladey płci/ma twarz okrągłą/rzadko szczesliwy w dobru czesnym/przed czasem osiwieie/silne dufhanie pokłada w maietnosci/miewa znak nieiaki na twarzy.

Dary y dostoynosci tey planety/

Komornikiem bywa/niewolnym człowiekiem pielgrzymem/żeglarzem/rybitwem/albo kusznierzem/albo tym czo pieniądze kuią tho iesth mynczarem:

Ktore niemocy z niey pochodzą/

Sapka/szlak to iest powietrza zabicie/kolika/zamulenie w żyłach/biegunka czerwona/paniam ich rzecz przyrodzona z Miesiącza przychodzi.

Czo ma byc sprawiano wedlug wzgledu Miesiacza / kthory wzglad bywa ku siedmi Planetam.

☌ ☽ ♄

Dzień niefortunny ku sprawie wßelkiey / z Krolmi ani z Xiążety sprawy nie miey / z ßoltysmi ani z włodarzmi rozmawiay / chroń sie oraczow y ludzi starych / w droge nie wyjezdzaj bo nic dobrego nie sprawiß / tych wßech rzeczy namienionych ostrzegay sie / bo ten dzień iesth silno niefortunny.

⚹ ☽ ♄

Z staremi sie w poradzenie złączay / z oraczmi sprawe miey / buduy / orz / drzewa ßczep / winnice naprawiay / ale sie miley chroń y nie oblapiay iey nijako.

□ ☽ ♄

W ten dzień nicz nie sprawuy / y owßem powściągay sie od wßelkiey rzeczy z ludzmi staremi / z Krolmi / z Xiążety nie miey sprawy żadney / nie orz / nie ßcep / na droge nie wychodz / czos vmyślił działać niechay / á od swey woley na czas sie powściągni.

△ ☽ ♄

Z staremi y z oraczmi rozmawiaj / orz siej ßczep / winnice naprawiay / budowania vpadaiące podpieray á starych poprawiay.

☍ ☽ ♄

Niefortunny dzień ten á krom pożythku / slug sobie nie iednay / czynßu nie wybieray ani ich ku pożitkowi swemu zgromadzay / z Krolmi z Xiążety nie posiaday / nie buduy / nie siey ani ziemie orać nie poczynay / y owßem lepiey abys wßego poniechał.

☌ ☽ ♃

We wßytkich rzeczach ten dzień iesth fortunny z ludzmi slachetnemi y z pralathy wielkiemi rozmowe miey / na droge wyjezdzay / w rzeczach trudnych od sedziow porade bierz / pußczać krew czas iest wyborny iesli ießcze k temu iest dobre znamie.

⚹ ☽ ♃

W ten dzień dobrze abys rady ßukał od tego kto iest w prawie vczony / z Biskupy / j z prelaty / z Kanoniki rozmawiay / prawa j vstawy starßych przeczytay / wßelkie dobre rzeczy poczinay / y krew pußczay.

□ ☽ ♃

Na sądzie w ten dzień dobrze siedzieć / z sedziami / z pralaty / z nabożnemi personami dobrze gadać / około philozophiey sie dobrze obierać / krew iest dobrze pußczać / iedno trzeba baczyć izby sie znamie zgodziło.

△ ☽ ♃

☞ Wßelki vczynek poczćiwy poczynay / Krole / Xiążeta y inne pany na państwa przekładaj / burgrabie / rayce w imieniu vstawiay / z zakonniki y z pralaty rozmawiay / krew pußczay

☍ ☽ ♃

Czas przespieczny w droge iechać / z rozmaitemi sie naukami obierać a czytać ie / z ludzmi slachetnemi / z sedziami / z duchownymi sie widać iesli kto chce łaske v nich w czym zyskać / krew dobrze pußczać.

☌ ☽ ♂

Dobrze izby sie kożdy tego dnia od wßelkiey rzeczy wystrzegał / rycerzow y ludzi walecznych też aby sie warował / na droge wyiezdzić nie pomyslay.

⚹ ☽ ♂

W ten dzień konie y zbroie ku walce dobrze kupować / woysko naprzeciw nieprzyiacielom wywiesc y ßykować / rzeczy w ogniu twarde rospußczać / alchimiczką nauke stroić.

□ ☽ ♂

Dzień ten boiazni pełen / á ku rosprawie z Xiążety y z ludzmi rycerskiemi niegodny / nie sprawiay pokoiu / iednania ani przymierza żadnego / bo takowa rzecz kończa nie będzie miała dobrego ani trwałego.

△ ☽ ♂

Z rycerskimi ludzmi rozmawiay / rzeczy wßelkie ku walce służące sobie sprawuy / bydło kupuy / ogień ku alchimijej podniec iesli chceß dobry iest czas.

☍ ☽ ♂

Przyiaciol sobie nie iednay / ani sobie miley ßukay / w towarzystwo sie z nikiem nie złączay / slug nie przyjmuy na służbe / w droge nigdziey nie wyiezdzay.

☌ ☽ ☉

Dnia tego żadney rzeczy nie poczynay / ani sie w niwecz wkladay z Krolmi ani z Xiążęty nie mow bo nie będzieß miał fortuny / iedno czobyś chciał mieć w silney taiemnicy / możeß.

⚹ ☽ ☉

Dzień ten iest fortunny ktim rzeczam ktore z Krolmi á z Xiążęty maią być sprawiane / tez z pany świeczkimi / iesli od wysokich panow czći albo czego inego chceß żądać / łatwiey otrzimaß nißli inßego czasu.

□ ☽ ☉

Waruj sie od panow j od ludzi stanu wysokiego / bo ten dzień ma sie być wystrzegan od wßytkich rzeczy / á ieslis baczny siedz doma / albo wiec miedzy ludzmi bądz opatrzny.

△ ☽ ☉

Rzeczy wßelkie możeß sprawować z Krolmi z paniety rozmawiay / poczty im sli / iesli rolą będzieß orał / nie będzieß na niey ßkodował będzießli od panow czego żądał / łatwie możeß otrzymać / przymierze z pany dobrze brać y iednanie działać.

☍ ☽ ☉

Na sądzie nie siaday / ani sie pozyway / z pany wielkimi y tez z ludzmi nie iest dobrze obcować / nie ßczep / ani buduy / w droge żadnym obyczaiem nie pomyslay / á thak lepiey aby sie od wßelkiey rzeczy warował.

☌ ☽ ♀

☞ Dzień ku weselu godny / w ßaty sie chędogie oblocz á w nowe / żone sobie poymi / miley sobie nabyway / poczty / dary słać dobrze / czo kto miluie otrzymać może / kupuy / przeday / w droge wyiezdzay / krwie zbytniey vpußczay.

⚹ ☽ ♀

☞ Ku miłowaniu (iesli maß pieniądze) dobry barzo iest czas / y ku inßem rzeczam wyborny / małżeństwa iednay / á ku miley sie przysiaday / z paniami y z pannami sie oznaymia / w nowe odzienie sie vbieraj / á iesli dobre znamie krew pußczay.

□ ☽ ♀

Sługi sobie iednay / y robotniki boć będą powolni y wierni / w łazni sie myj / ßachy / karty z kimkolwiek gray / tańczuy / spieway / ale sie ku miley nie zbythnie przymykay / możeß żone poiąć / odzienie nowe day przykrawać.

△ ☽ ♀

Czisty czas poiąć żone / włosy chędożić / trafić / strzydz / panienkam sie zakazować á z nimi rozmawiać / Małżonkom z sobą w osobności dobrze zchodzić sie / bo tak płod za fortuną richło może być / krew pußczay / odzienie kray.

☍ ☽ ♀

☞ Sługi y dziewki służebne dobrze iednać / w droge wyiezdzać / iesli kto chce w małżeństhwo wstępić / niechaj wie iż mu sie w nim dobrze będzie wodziło / y inße rzeczy wßytki ktore są wesołe a roskoßne / fortunnie mogą być sprawowane.

☌ ☽ ☿

☞ Merkurius gdi będzie z miesiącem złączony / czyni ten dzień wesoły y chwalebny / regestri sprawiay / rachunk czyń / od pisarzow liczbe wybieray / beneficij od pralatow żąday / w droge wyiezdzay. posły śli.

⚹ ☽ ☿

☞ Około nauk sie obieray / w kupiecztwie w swym albo w ktorym inßym vrzędzie / czyń rachunk / dziatki ku nauce daway / kanczlerzom y nauczonym ludziem sie przyłączay / prawować sie możeß / kupczyć / krew pußczać / w droge dobrze wyiezdzać.

□ ☽ ☿

Dzień godny ku wysłaniu oratorow / legatow / posłow w rozmaite strony / liczbe / praktike

tike dobrze sprawiać/ dzień osobny ku kupiecztwu/ y na drogę wyieżdżaniu.

△ ☽ ☿

Wierße składay/ wßelkie rzeczy subthelne wymyślay/ w naukach osobnych sie obieray/ syny na naukę wysyłay/ krew pußczay.

☍ ☽ ☿

Jest dzień śrzednie fortunny we wßytkim/ z kanczlerzmi á z pisarzmi dobra sprawa/ kupczyć/ poselstwa słać/ w rzeczy krześcijańskiej ku wierze służącey/ dziatki na naukę daway.

Jako poznać Przemienność powietrza według Aspektow.

☌ □ ☍ ☽♄

Pochmurowate obłoki przez deßczu. A tho na Wiosnę.
Zamarznie á oziebnie/ deßcz może być w wodnem znamieniu. Lecie.
Zachmurzenie j rosa abo deßczyk. w Jesień
Zachmurzenie y śnieg. Zimie.

☌ □ ☍ ☽☿

Wiatr dżdżysty. Wiosna.
Wiathr ze dżdżem gwałtownym ytez przemiennym. Lato.
Wiatr z pochmurnością. Jesień.
Wiatr z niegiem. Zima.

☌ □ ☍ ☽♀

Obłoki czarne/ deßcz zimny bywa do trzeciego dnia. Wiosna.
Deßcz y grad/ albo wmiastho gradu deßcz krupisty bywa. Lato.
Pochmurność á deßcz zimny. Jesień.
Mroz a śnieg. Zimie.

☌ □ ☍ ☽☉

Kielko dni zimnych ze dżdżem. Wios[na].
Grad/ deßcz y trzaskawicza. La[to].
Deßcz zimny á długo trwały/ albo tez [...] wiathr bywa. Jesień.
Śnieg albo zachmurzenie. Zima.

☌ □ ☍ ☽♂

Deßcz albo chmury y wiatr. Wiosna.
Na powietrzu zachmurzenie/ dßcz/ grad/ itez trzaskawicza bywa. na Lato.
Deßcz albo chmury niemałe. Jesień.
Mrozu odwilżenie/ ale przedsie na [powiet]rzu zachmurzenie. Zi[ma].

☌ □ ☍ ☽♃

Deßcz albo powietrze długo trwaiące/ według znamion. Wiosna.
Deßcz gwałtowny/ albo grad/ y trzaskawicza wielka bywa. Lato.
Deßcz albo wiatr długo trwaiący/ według znamienia. Jesień.
Pochmurność z śniegiem. Zima.

☌ □ ☍ ♃☽

Jasność z rosami. Wiosna.
Jasność powietrza z rosami. Lato.
Jasność na powietrzu z wiatrem. Jesień.
Skromne á iasne powietrze. Zima.

☌ □ ☍ ♃☿

Powietrze niemałe bywa od północy. Wios[na].
Wielki wiatr może być j łyskanie. Lato.
Wiatr od północy silny. Jesień.
Zimny wiatr á mroz od północy. Zima.

☌ □ ☍ ♃♀

Według przyrodzenia znamienia/ iasność albo deßcz mały bywa. Wiosna.
Jasność á powietrze lubiezne. Lato.
W wodnych znamionach deßcz lubiezny/ á w inych iasność na powietrzu. Jesień.
Jasność na powietrzu. Zima.

☌ □ ☍ ♃☉

Wiatr albo zachmurzenie. Wiosna.
Grom/ chmuri/ y łyskawicza. Lato.
Wiatr bywa. Jesień.
Mrozu odelżenie/ iasność na powietrzu. Zi[ma].

☌ □ ☍ ♃♂

Wiatr od słońca zachodu bywa/ zachmurzenie powietrza. Wiosna.
Trzaskawice y łyskawice gwałtowne z deßczem bywaią. Lato.
Od zachodu słońca wiatr j chmuri. Jesień
Śnieg albo mrozu odwilżenie. Zima.

☌ □ ☍ ♂☽

W znamionach wodnych deßcz/ á w inych przemienność bywa. Wiosna.
W wilkich czasem z gromem. Lato.
Ciepło y deßczyk lubiezny. Jesień.
Odwilżenie mrozu z chmurnością. Zima.

☌ □ ☍ ♂☿

Wiatr wielki á suchy. Wiosna.
Powietrze suche/ łyskanie/ trzaskawicza/ itez grad bywa. Lato.
Wiatr suchy z zachmurzeniem. Jesień.
Wiatr á ciemne obłoki. Zima.

☌ □ ☍ ♂♀

Mierne powietrze á deßcz. Wiosna.
Deßcz od zachodu słończa/ j czasem tez grad bywa. Lato.
Jasność á mierność na powietrzu. Jesień.
Odwilżenie mrozu z śniegiem. Zima.

☌ □ ☍ ♂☉

Jasność y suchość z wiatrem. Wiosna.
Jasność powietrza á potym grom y łyskawicza bywa. Lato.
Wiatr suchy y ciepły iesli w wodnem znamieniu/ tedy deßcz. Jesień.
Powietrza odwilżenie z iasnością. Zima.

☌ □ ☍ ☉☽

W wodnem znamieniu deßcz/ ale w inych wiatr bywa. Wiosna.
Deßcz takież/ albo według znamienia wiatr bywa. Lato.
Według znamie: iasno albo deßcz. Jesień.
Tez według zna. przemienność. Zima.

☌ □ ☍ ☉☿

Wiathr ciepły czasem z deßczem lubieznym bywa. Wiosna.
Wiatr ciepły z polataniem śniegu. Lato.
Ciepło na powietrzu/ á wiatr z deßczem bywa. w Jesieni.
Wiatr bywa nie wielki/ ale gdy sie zeydą w to znamię Virgo/ thedy deßcz trwa kielo dni. Zimie.

☌ □ ☍ ☉♀

Jasność/ ale w wodnym znamieniu mały deßczyk bywa. Wiosna.
Deßczu pokrapianie z małem grzmieniem bywa. na Lato.
Deßcz. Jesień.
Wilkość. Zima.

☌ □ ☍

Wielkie obłoki poydą. Wiosna.
Rosy ciepłe albo mały deßczyk. Lato.
Pochmurne obłoki y wiatr. Jesień.
Pochmurność albo śniegu mało. Zima.

☌ □ ☍ ♀☿

Deßcz y wiatr. Wiosna.
Wiatr y pochmurność. Lato.
Deßcz. Jesień.
Wiatr. Zima.

☌ □ ☍ ☿☽

Nie skrzetny bywa deßcz albo y wiathr/ gdy iest Merkurius w [znak]. Wiosna.
Gdy iest Merkurius w postaniu czyni wiatry z deßczmi. Lato.
Zimie mroz wielki działa gdy sie złączy z miesiącem. Jesień.
Albo gdy będzie w kozorożczu zna. Zima.

Jesli kto chce wiedzieć według tych aspektow na powietrzu przemienność/ thedy tych znamion y planet w ktorych sie tho przygodzi/ ma baczyć przyrodzenie.

Planety deßcz przynoszące za tymi Aspecti.

☌ □ ☍

♄ ♀ ☿ ♂ ☽

A zwłaszcza w tych znamionach/

Czasu wiosny/ latha/ y Jesieni deßcz/ á zimie śnieg.

Planety grom sprawuiące za tymi Aspecti.

☌ □ ☍

☿ ♃ ♂ ♄

W tych znamionach/

O Przirodzeniu czterzech części Roku.

Wiosna.

Na wiosnę sie wßythki rzeczy odnawiaią bo od gorączości á wilkości czasu ziemia sie odtwarza/ á rozmaitych barw ziół j drzewa kwiecia rodzi. Tego czasu słońce przechodzi trzy znamiona/ na początku przechodzi znamię Skop/ w pośrzodku Byka/ á na końcu Bliźnięta.

nieta: Tego czasu krew sie rozmnaża/ á mie
sce swe ma w wątrobie: Pierwße trawienie
iest w żołądku/drugie w wątrobiech/ trzecie w
członkoch/tak iednostayna krew poruszona by-
wa/ á wszytkim członkom przyrodzona gorą-
czość sie zachowawa: Tego czasu zła iest nie
moc ktora przychodzi z melankoliiey/iako są zi
mnice czwartego dnia/ to iest kthora człowieka
dręczy każdego czwartego dnia: nagorßa nie
moc ktora przychodzi z nakażoney krwie/ iako
zimnice ktorą zową Sinochus/ á ta krwie v-
pußczeniem vleczona bywa: Tego czasu le-
piej sie na zdrowiu maią starzy ludzie/ á mło
dzi gorzey/lepiey barzo starzy/á gorzey młode
(dzieci.

Lato.

Lato iest suche á prozyste: Thego czasu
nasienia zioła á owoce drzew zraią: W tim
czasie słońce troie znamion przechodzi/ na po-
cząthu Raka/ w posrzodku Lwa/ á na kończu
znamie Panny: Thego czasu roscie a roz-
mnaża sie kolera czerwona/ktora miestce swo
ie ma w żołci: Przirodzenie iey iest gorące á
suche: od tąd przychodzą ludzie gniewliwi/o-
strego rozumu á lekcy: Oczyscienie swe ma
ią przez vszy: Thego czasu lepiey sie na zdro-
wiu maią wodno krewni ludzie/ ale gorzey ko
lericy/lepiey starzy/gorzey młodzi/albo takowi
gdyby w niemoc wpadali czasu zimnego/rych
ley sie zgoią niż czasu letniego/ bo gorącym lu
dziem zimny czas y ine zimne rzeczy/ ale zim-
nym gorące wiecey przygodne są/bo iedno dru
gie wygania/Przetoż takowego czasu kolerycz
ni y młodzi ludzie zle sie maią: Barzo zła nie
moc tego czasu pochodzi z złey koleri á z wod-
nokrewnosci: Tedy przysłusza wiecey vżywać
zimnych a wilkich/ bo Aristoteles medrzec mo

wi/Podobna á rowna rzecz/ k sobie podobne á
rowne przyda/ náwiecey sie rozmnaża iako go
rączość gorączości przyłożona/wiecey sie rozgo
(rzewa

Jesień.

Jesień iest zimna á sucha: Tego czasu
słońce przechodzi troie znamion/ przy począt-
ku Wagi/ w posrzodku Niedzwiadka/ na koń-
czu Strzelcza: Tedyż owoce zrzałe zbieramy/
á przychodzi iże nocz dniowi rowna w godzi-
nach bywa: W tym czasie rozmnaża sie ko-
lera czarna/ á melankolia tha panuie w boku
lewym/ á miestce swe w sledzionie ma: Przi
rodzenia iest zimnego á suchego/przeczyscienie
swe ma przez oczy/czyni ludzi smutne á gnie-
wliwe/ leda czo mowiące/ spiące/ niegdy takież
na czas cznące: W tym czasie lepiey sie ma
ią prawie krewni ludzie/ale flegmatikowie go
rzey/ dzieci lepiey/starzy ludzie gorzey: Zła te
go czasu niemoc ktora przychodzi z melankoli
iey/ktora z krwie przychodzi: Tego czasu vży-
way wilkich rzeczy á gorących.

Serce rozumne czyni/ płucza wspoma-
ga ku wymownosci rzeczy/ sledziona smiech
przywodzi/ żołć gniew pobudza/ wathroba ku
miłosci pobudza.

Zima.

Zima iesth przyrodzenia zimnego y wilkiego:
zimnosć zimy przychodzi z tego iże słońce przez
liż daleko oddalono iest/ thedy w ten czas tych
troie znamion przechodzi/na początku Kozo-
rożcza ktore znamie iest spodnie/ w posrzodku
Wodnika/na kończu Ryby: Tego czasu dob
rze sie maią na zdrowiu kolericzni ludzie/ ale
wodnokrewni gorzey/ lepiey młodzieńcy/ sta-
rzy gorzey/abowiem młodzieńcy á kolerikowie
są gorącego przyrodzenia á bywaią suszy/ ale
wodno

wodnokrewni á starzy sa wilkiego á zimnego
przyrodzenia: Tego czasu rozmnaża sie wod
nokrewnosć/ bo miesthce swe ma w płuczach/
przyrodzenie iey iest zimne á wilkie/ z tey przy-
czyny bywaią ludzie leniwi/ złey pamieci/ bar
zo spiący/ bo nasladuią przyrodzenia zimy á
wodi á przypodobaią sie wieku staremu/prze-
czyscienie ma przez nos y przez oczy: Zimne°
czasu vżyway gorących á suchych rzeczy: Te
dyż iest zła niemoc ktora przychodzi z wodno-
krewnosci/iako są zimnice każdego dnia napa
daiące/ á także ta ktora przychodzi z kolery ia-
ko iest zimnicza trzeciego dnia.

O przyrodzeniu a sposobu dwanascie miesiaczow/ a o spra wie ludzkiey tych to czasow.

Januarius Styczeń.

Stycznia miesiącza maß dobre wino pie
niż krew pußczać bedzieß/ nie czo vkus pierwey
trunku/ dla odmiekczenia brzucha nie przijmuj
czesto sie w łazni myi/ rano iedz á nie wiele/bo
przez ...ne iedło okrutną zimnice płodzi: Kto
pierwßego/ 2. 5. 7. 8. á 15. dnia tego miesią
cza krew pußci/ tego roku vmrze: Grzmienie
tego miesiącza/ wiatry wielkie tego roku a me-
ki mnostwo y walki znamionuie: Pokarmy
gorące tego miesiącza iesć zdrowo iest.
Styczeń powieda/ za czasu mego krew puß-

czać nie iest pożytecżno/ iedno byłaliby tego po
trzeba tedy day zaciąć te żyłe w skorze ktora iest
nad palcem/ syropu albo trunku nie przyimuj
Dziecie ktore sie narodzi/ zimnego przirodze-
(nia bedzie.

Februarius Luty.

Lutego miesiącza krew pußczay/ a trunki
y wszytki rzeczy ktore chceß/ osobno gorące iedz
á ich pożiway/ głowy ostrzegay przed zimnem
wina ani piwa w łazni nie pij: Kto tego mie
siącza dnia ßostego á siodmego krewby puß-
czał/ tego roku vmrze/ á ktoby 26. á 30. dnia
Stycznia/ a trzecinastego dnia Lutego mie-
siącza sie narodził/ thedy iego ciało aż do dnia
sądnego w czałe zostanie/ Beda xiądz te rzecz
iest wyiawił/ á temu to poczętu dni rozumiey/
tak porządnie czytać iako dniowie rozdzielony
są ku miesiączom w kalendarzoch á w minu-
cyiach/ ale gdzie czytaß o pußczaniu krwie/ licz
be/ tu licz dni od nowego á od nastania mie-
siącza: Jesli grzmi tego to miesiącza/ wiele
ludzi azwłaßcza bogatich smierć znamionuie
Tedyż sie chroń od zimna/ á krew z palcza pu
ßczay. Luty powieda/ W mym czasu pu
ßczać krew vżyteczno iest/ lektwarzy vżyway/
wodi nie pij: Dziecie ktore sie narodzi vbogie
bedzie/ swierzb z białą skorą bedzie mieć/ á be
dzie złodzieiem.

Martius Marzecz.

Marcza miesiącza czesto sie myi á do łaź
nie chodz/ czysć sobie zeby á trzyi ie solą/ krwie
nie pußczay/ wraczanie sobie czyń dla przeczy
scienia żołądka/ dla zimnice ktora każde° dnia
napada/ czyń sobie warzenie przeciwne á sło-
l dlie

dkie iedz zawzdy/ nasienie ruciane/ ßalwijowe koprowe (ale z ogrodnego kopru) opichowe° piotrußczane°: Kto sobie 16. 17. á 18. dnia krew pußczać bedzie/ tego roku vmrze/ á ktho siodme° dnia pußczalby krew/ wzrok oczu swoich straci: Jesli tego miesiącza grzmi/ wielkie wiatry/ zyznośc zboża/ á swar miedzy ludzmi znamionuie:. Tego czasu pieczystych karmi vżywaỹ/ á w lazni sie myj.
Marzecz powieda/ czasu mego krwie nie pußczaỹ/ trunku nie przyjmuy/ parzenia nie vżywaỹ: Dziecie ktore sie narodzi/ nagle bedzie w swey mysli/ á mnodzy sie iego będą bać.

Aprilis Kwiecień.

Kwietnia miesiącza krew pußczaj dla niezdrowia wątroby y dla yney przekazy: Surowego korzenia nie iedz dla parßywości á swierzbu świeże mięso iedz a nie wedzone/ bo z nie° przychodzi niemoc naglego omdlenia: Kto ßostego 7. y 15. dnia krew pußcza/ tego roku vmrze: Kto osmego dnia krew pusci/ w cztery dziesci dni vmrze: Kto ßostego dnia pußcza/ oslepi: Kto pierwßego dnia miesiącza Kwietnia pusci sobie krew/ albo tego dnia ranion bedzie/ albo trunk przyjmie/ ten hnet albo w rychłym czasie vmrze: Grzmienie tego miesiącza/ wesele á zyzne lato znamionuie/ á smierć niesprawiedliwych ludzi: Tego czasu brzucha przeczysć/ á krew z nog pußczaỹ.
Kwiecień/ za czasu mego vżytecżno iesth krew pußczać/ ale zaskorniej krwie nie ciągni: Dziecie ktore sie narodzi/ nie płodne bedzie.

Maijus May.

May miesiąc niektorym niemocznym ku zdrowiu iest przygodny/ ale niektorym nic: Chceßli zdrow być pij piołynek wwinie/ ale lepßy y vżyteczniejßy iest w czystey wodzie/ warzony pij oslodzić polny/ iedz ßalwiją/ rute: Kto siodmego 15. á 17. dnia pusci sobie krew tego roku vmrze: Grzmienie drogość znamionuie w zbożu á głod tego roku: Wystrzegay sie od iedzenia głow wßelkiego zwierzecia y skotu: Day sobie wątrobną żyłe zaciąć: pożytecżno iest do napoiu włożyć krwawnik/ starczek/ ynych wiecey zaniechay tych vżywaỹ.
May/ za czasu mego vżytecżno iest z they żyły krew pußcić czo ią zową mediana/ trunk przyjmuy/ zimnych pokarmow pożywaỹ/ piołynek pij: Dziecie ktore sie narodzi/ sprosne awßakże rostropne bywa.

Junius Czerwiecz.

Czerwcza miesiącza maß pić wode studzienną rano przed iedłem aby zachował zdrowie płucz/ mleko warzone na wieczerzy iedz: vżywaỹ citwaru/ bukwice á starczku: Kto ßostego dnia sobie krew pusci tego roku vmrze: A iesli grzmi tego miesiącza/ żyznośc zboża á rozliczne niemoci na ludzie b[…] znamionuie: Picie wodi zimnej zagania [...] gorzkość przetoż ią maß rano pić z kwieciem [...]wym/ takież salate iedz á wode pij.
Czerwiec/ czasu mego iesli potrzeba/ kr[…]no żeß pußczać/ lektwarzy vżywaỹ á wode p[…] Dziecie ktore sie narodzi/ nie mądre bedzie [...] sele niczegoż nie poważy czoby czynić alb[…] wik miało.

Julius Lipiecz.

Miesiącza lipcza chceßli zdro[…] warujsie od zbytnie° spania/ od [...] od ryb iezłornych/ á krwie nie pußczaỹ/ [...]ż nie iedz kapusti ani gorącich pokarmow [...] napoj twoj aby był z rutą/ z ßalwiją/ z anyże[…] z opichem Kto 15. á 17. dnia krew bedzie [...]czać/ tego roku

roku vmrze: Jesli grzmi/ drogość znamionuie/ á bydło mrzeć bedzie: żyły nie zacinaỹ/ ale z wierzchu pisanych rzeczi vżywaj/ kminu á iuż powiedzianych rzeczy. Powieda lipiecz/ W moy czas krwie nie pußczaỹ/ długo bez iedła nie byway/ iedz słoniny/ parzenia nie vżywaỹ/ słußnego snu vżywaỹ/ trunk przyjmuy: Dziecie ktore sie narodzi/ bedzie wesołe á czyste

Augustus Sierpień.

Sierpnia miesiącza iest czas nieprzespieczny/ nie zachowaßli sie od zimna/ zniemocznie[…] waruy sie od zimnych pokarmow/ czesto sie w lazni myj/ starzeczku/ poleiu/ á babki ku wieczoru pożywaỹ: Ktho pusci krew dnia 19. á 20. tego roku vmrze: Kto pierwßego dnia miesiącza gdyż nasthawa sierpień krew pußcza/ albo bedzie ranion/ albo trunk przyjmuie/ ten hnet albo nazaiutrz vmrze: Dziecie ktore sie narodzi/ nie powiedzie sie ku dobremu ale złą smiercią vmiera: Jesli grzmi tego miesiącza/ tedi mnodzi ludzie zniemocznieią/ tedy sie waruy pokarmow zimnych te° miesiącza ßkodliwych. Sierpień/ czasow moich krwie nie pußczaỹ/ kapusty nie iedz/ od ryb sie waruy/ cinamonu vżywaỹ: Dziecie ktore sie tego miesiącza narodzi/ aczkolwiek czystego vmysłu á sprosnego/ wßakże niepłodne bedzie

September Wrzesień.

Wrzesnia miesiącza niekiełe kęsow chleba mlekiem polanego rano przed iedłem z iesć a wßego owoczu zrzałego vżywaỹ: w napoiu swym miey starczek/ benedikt: á chceßli z żyły

pußczać/ możeß: Kto 16. á 18. dnia da sobie puscić/ ten tego roku vmrze: Jesli grzmi obfitość zboża á mordowanie mocznych ludzi znamionuie: Tedy day żyłe zaciąć/ á przerzeczonych rzeczy vżywaỹ. Wrzesień/ w czasu mym vżytecżno iest krew pußczać/ mlody ser iesć/ moßcz pić/ trunk przyjmować. Dziecie ktore sie narodzi/ we wßech vczinkoch swoich skromne bedzie á sprawiedliwy sedzia

October Pazdziernik.

Pazdziernika miesiącza/ ptaczstwo y czworonog zwierzeta y yne pożyteczne iest krom raka/ bo tedy bywa ranion á nakażon od morskiego gadu: Tedy pij moßcz/ á iedz gęs warzoną: w napoiu miej imbier/ galgan/ cinamon Kto ßostego dnia sobie krew pusci/ ten tego roku vmiera: Jesli grzmi/ wiatry/ wielkie/ zboże y owoce drogie tego roku znamionuie: Imbier/ cinamon/ moßcz bedzießli pił/ zdrow bedzieß/ lenosci sie maß warować/ kozie mleko albo owcze á gwozdziki możeß iesć.
Pazdziernik/ za czasu mego krwie nie pußczaỹ w lazni sie nie myj/ głow wßelkie° zwierzecia á skoru nie iedz/ trunku nie przyjmuy: Dziecie ktore sie narodzi/ złego przyrodzenia bywa á rzeczy nieprzijemney.

Nouember Listopad.

Listopadu miesiącza gorąco sie w lazni nie myj/ bo łaznia iest przysługowanie nieczystosci: Jesli tego potrzeba zaskorną krew pußczaỹ/ ale ostrzegay sie od zimna: w napoiu miey imbier/ cinamon/ kryßtał: Kto 16. 17 dnia pußczałby sobie krew/ tego roku vmrze:

Jeſli grzmi tego mieſigcza/obfitoſc zboża á la
to weſołe znamionuie: łaznia á nieczyſtoſc te
go czaſu ſzkodliwa.
Liſtopad/ w mym czaſie krwie nie puſzczay aż
by tego była pilna potrzeba/kozie mleko piy bo
ſie z tego krew rozmnaża/y czudnoſc czini/ nie
przyimuy trunku: Dziecie ktore ſie narodzi
ſtrzełcem á opatrznym y dobrim meżem bedzie.

December Grudzien.

Grudnia oſtrzegaj głowy ſwey od mrozu
abys czały rok zdrową głowe miał: day ſobie
zacigć głowną żyłe/ á myj ſie w łazni poki ſie
podoba: topolą á imbier iedz: Kto ſzoſtego y
7. á 11. dnia krew ſobie puſci tego roku vm-
rze: Kto poſledniego dnia na ſkonaniu gru-
dnia żelazem ranion bedzie/abo ſirop á trunk
przyimie/ hneth albo rychło vmrze: Dziecie
ktore ſie tego dnia narodzi/niebedzie nakłonio
no ku dobremu ale haniebna ſmiercią vmrze
Jeſli vſłyſzyſz grzmienie te° mieſigcza/ wiedz
że tego roku obfitoſc bedzie wſzytkich potrzeb/ y
dobry pokoy/ á dobrok miedzy ludzmi: przigo
dne ſą tego mieſiacza wſzytki gorace rzeczy.
Grudzień/ w czaſu moim ieſli potrzeba/z gło-
wy krew puſzczay (ale nie kordem) Piernych
pokarmow vżyway/muſzkat iedz/trunku nie-
przyimuy: Dziecie ktore ſie narodzi/ſprawie
dliwym ſedzią bedzie/mocny á grubego cia-
ła/ awſzakże bedzie ſmyſlny.

Poczyna ſie Nauka o poznawaniu vryny, to ieſt moczu, tak zdrowego iako y chorego człowieka/ a tak też y o poznawaniu rozmaitych niemocy człowieczych przez vryny kaczno z tey nauki pobaczyſz.

Avicenna w pierwſzych xiegach o vrynach to ieſt o poznawaniu moczu człowie
czego piſzge/ tak mowi: Jeſli maſz ktorą niemoc w człowiecze przez vrine poz-
nać/ tedy ma być ſłuſznym obyczaiem zachowana vrina od tego ktory chce ize-
by Lekarz prawdziwie niemoc tego obaczył/ á potym iemu ſłuſzną rade y vżyte
czną dał/abowiem powieda daley tenże Auicenna / iż vrina ieſt znamie barzo
omylne ku prawemu poznaniu człowieczey niemocy/ á to zwłaſzcza gdy ſłuſz-
nie przez niemocznego nie bedzie zachowana/ a zaſie barzo łacznieyſza ku wyrozumieniu niemo
cy gdy takim obyczaiem bedzie zoſtawiona.
Naprzod ma być iedna na ſwitaniu/ á druga przed wzchodem ſłończa zoſtawiana/ á kthy
niemoże mieć dwu ſklenic lekarskich/ tedy w iedney przed wzchodem ſłończá ma zoſtawić.
Drugie/ma być czyſcie ſkleniczą z wierzchu zatkana y w cieple poſtawiona.
Trzecie/ dłużey godziny á nawiecey dwu godzin nie ma ſtać/abowiem barwe traci y wſzyt-
ka ſie odmienia: Aczkolwiek niektorzy Doctorowie/y po pięci godzinach każą ogledować vrine/
ktorym

ktorym takim wſzytkim Auicenna ieſt przeciwny/powiedaiąc iż gdy godzine poſtoij/ thedy ſie iuż
mieni/ á tak omylnoſc czyni Doctorowe w poznaniu niemocy przez nie/ Thez zaſie barzo rychło
po zoſtawieniu vrina nie ma być ogladana/ ale ma przynamniey czwierć godziny poſtać/ dla te
go aby grubſze wilkoſci od ſubtelnoſci moczu były niejako oddzielone.
Czwarte baczenie ku oſtawieniu vriny/ iż ten ktory ma poranu zoſtawić vrine/nie ma wczo
rayſzego dnia poſcić/ale ma miernie wieczerzać y tak też pić.
Piąte baczenie ku ſłuſznemu oſtawieniu vriny / iż ten ktoryma zoſtawić vrine/ nie ma zbyt-
nie z ſzafranem ani czarney kapuſti ieſć/ ani czerwone° wina pić/ani Caſſijey na noc brać/ y ew
ſzem ani ſie gniewać/ ani barzo robić/ abowiem ty rzeczy odmieniaią vrine cziniąc iej czerwoną
barwe/ Takiż też vczinek cielesny zamącza vrine/ przeto też poznania iej vmnieiſza prawdziwe°
Szoſte/ Naczynie w ktorym vrine zoſtawiaią/ ma być ze ſkła iaſnego/ nie grubego/na dnie
ſzerokie a ku wierzchowi waſkie/ iako ieſt vrinał to ieſt lekarska ſkleniczа.
Siodme baczenie/ Vrina gdy ma być zoſtawiona/ ma być wſzytka razem oſtawiona/ nicz
z v tey nie vlewaiąc/ czo rady białe głowy ſromieżliwe czynią/ trzecią częſc zoſtawi vriny á dwie z v
rinała wyleie/aby iey nie przyſądzono opilſtwa.
Oſme baczenie/ Vrina ma być zachowana aby iey wiatr nie doſzedł ani zimno.
Dziewiąte baczenie/w ieden vrinał to ieſt w ſklenice nie ma być dwa razy przeſtaiąc mok-
rzono/ ale iacy raz chocia bedzie mało/awſzakoż w drugą ſklenice możeſz drugi raz zoſtawić.
Dzieſiąta/ Gdy maſz vrine doctorowi nieſc/lekko nie mącząc ma być nieſiona/ aby tym ſna
dniey niimoc wyrozumiał/takież też y ſam ſie w poznawaniu vriny ſprawuy.
Jedennaſte baczenie do vriny/ Nie ma być przeciwko promieniom ſłonecznym oglądana/
ale iednak na mieſtczu ſwiatłem iżeby promienie nie wrażały ſie w ſklenice.

☞ Dwanaste baczenie ... Nie ma być vrinał barzo od oczu oddalan/ abowiem dla od-
dalenia wielkiego iasnosc sie w ... nie mnoży: Niema też być barzo z bliska oglądana/ abowiem
miąsszosc gruba w vrinie wietsza ... tego sie vkazuie.
☞ Też przystępuiąc ku poznaniu ... rowey y chorey vriny/ to masz wiedzieć/ Naprzod á nawie-
... masz obaczyć/ iakiey iest barwy v ... na/ to iest/ iesli czerwona/ albo biała/ albo żołta/ albo czar-
... dalej. Drugie masz bacz... me wodnosc vriny/ iesli iest miąsszа/ gruba/ czyli subtel-
... Trzecie masz baczyć pilno cz... bywa w vrinie/ abowiem bywaią w niey obłoczki/ b...
... włosy/ bywaią kamienie/ piany na ... erzchu vriny/ y insze rzeczy. Czwarte masz baczyć
wielkosc vriny iako iey wiele odchodzi ... em/ albo też wiele razow przez dzień/ á ty są rzeczy na-
potrzebnieysze baczyć dla poznawania ... emocy przez vrine.
☞ Są też insze rzeczy mnieysze á nie ... k barzo potrzebne ku baczeniu Lekarzowi w poznawa-
... niemocy przez vriny/ á to są ty: Naprzod od iakiego człowieka iest vrina/ iesli od mężczyz-
... y/ albo od białey głowy/ abowiem m... a vrina iest rumieńsza/ á niewieścia bledsza j grubsza po-
spolicie: Drugie masz baczyć na l... tego czyie ogleduiesz vrine/ abowiem starych ludzi vri-
ny są cienkie á z żołta blade/ zasie m... ch ludzi są rumiano iasne. Trzecie masz baczyć com-
plexią/ abowiem kolerikowie miewaią vriny żołte á subtelne/ flegmatikowie blade á przy grub-
szym/ melankolikowie też bladą á ci... ą/ krewnego przyrodzenia ludzie miewaią rumiane vri-
ny iakoby złotey barwy á trochę mi... ze: Na krotce/ miałby też obaczyć insze rzeczy/ iako pra-
cza onego człowieka ktory vrine z... wił/ zasie iedzenie iego/ iesli pościł/ też iesliby był wczora w-
kaźni/ też iesli sie czym gorącym mazał/ też iesli iakie picie moczne pił/ abowiem też ty rzeczy od-
mieniaią przyrodzoną barwe w vrinie/ á z tąd niedostateczne z niey bywa poznanie: Awszak-
że tobie nie doctorowi dosyć baczyć czterzy rzeczy wysszey napisa... / to iest barwe vriny/ wodnosc
vriny/ rzeczy kto... są w vrinie albo na wierzchu vriny/ á wielkosc vryny/ á z tąd będziesz baczył
iako masz poznać rozliczne niemocy/ a naprzod z barwy vriny.

Naprzod vrina czarna czo znamionuie.

Czarna vrina w gorączce vstawiczney to
iest w łożney niemocy ktorą też zową og-
niową/ znamionuie śmiertelnego być/ á
nawiecey gdy po troszce iey miewa á ktemu iże
śmierdząecy: taki człowiek trudno sie z tey nie-
mocy wyleży/ bowiem znamionuie wielkie spa-
lenie y duchow ożywiaiących wyniszczenie.
¶ Thez czarna vrina azwłaszcza v białych
głow/ na spodku scklenice miąszа á gruba á
ktemu w niemałey iakosci/ znamionuie iże ta
niewiasta pozbyła złych wilkosci z maćice cza-
su przyrodzoney choroby swoiey albo po niey/
taka vrina iest vżyteczna.
¶ Też czarna vrina po długiey febrze quar-
tanie vkazuie sie/ znamionuie iż oná wilkosc
melankoliczna czarna płynie z żył pod slezi-
ny/ ktora sie miesza w vrinie á z nią odchodzi/
znamie iest zdrowia.
☞ Też vrina czarna gruba iako inkaust kto-
rym piszą/ á nawiecey v niewiast/ znamionu-
ie rany albo rospadliny we wnątrz około me-
cherza albo nyrek/ á bolenie y rzezanie w mo-
krzeniu ciężkie/ á dla tego odchodzą takie nie-
czystosci czarne grube przez vrine/ Na to le-
karstwo masz proste/ Kozie mleko ciepło strzi-
kawką nabieraiąc wstrzykać w maćice albo
tam na to miesce taiemne.
☞ Też vrina ciemna/ gruba/ ktora ma w so-
bie nieiakie proszki iakoby rybią łuske albo ot-
reby/ taka vrina znamionuie flux w nogach/
á nawiecey gdy na dnie w scklenicy vstoi sie
nieczystosc iakoby drożdże.
¶ Też masz wiedzieć iż czarna vrina nigdy
cienka niebywa ani subtelna/ iedno zawsze gru-
ba á miąssza/ á to dla ciemnosci ktora przicho-
dzi z czarnosci.

Posiniałey barwy vrina,

Iest ołowianey/ czo znamionuie.

Ołowiáney barwy vrina wszytka/ zna-
mionuie wyniszczenie duchow przyro-
dzonych y ciepła przyrodzonego/ y kte-
mu nakażenie krwie/ y inszych wilkosci przyro-
dzonych we wszytkim ciele.
☞ Ale kiedy iedno posiniałosc na wierzchu
będzie vriny/ tedy taka vrina znamionuie nie-
moc s. Valentego/ też dawne bolenie głowy
catarrum to iest płynienie złych słonych wilko-
sci z głowy na piersi/ á to gdy na samym wie-
rzchu vriny będą pianki iako ziarnka makowe
około vrinała.
☞ Też ołowianej barwy vrina/ tilko na dnie
vrinała będąca/ znamionuie krzyżow j nerek
bolenie/ á v białych głow rozmaite niemocy
(maćice.
☞ Też ołowianey barwy vrina/
azwłaszcza w posrzodku vriny będąca/ zna-
mionuie piersi y płucza być dręczone/ iako dy-
chawiczną niemocą/ zranieniem od słonych
á zagniłych wilkosci czo bywa w suchotach/ kto-
re suchoti z strony zranionych płuc przichodzą.
¶ Thez ołowianey barwy vrina w biegun-
kach długich/ y tez w cieczeniu emoroid to iest
krwie posladkiem/ ktorą niemoc żydowie cze-
sciey miewaią: Bywa też taka vrina w kolice
ciekącey/ y kto glisty długo w żywocie ma.
¶ Thez ołowianey barwy vrina gdy będzie
w sobie proszeczki na podobieństwo słoneczne
promienia miała/ znamionuie w członkach
bolenie/ to iest w stawiech ręcznych a nożnych.
☞ Thez taka vrina po troszę miewana/ zna-
mionuie wypalenie przyrodzonych wilkosci/ y
takież wątroby/ nyrek/ y wszytkie ciała/ á gdy
kthemu będzie tłusta takoby na podobieństwo
oleiu w gorących febrach á w łożnych niemo-
czach/ śmierć takowa znamionuie.

Biała vrina co znamionuie

Biała vrina v zdrowych ludzi często bę-
dącza/ złe trawienie żołądka y wątroby
znamionuie/ á to gdi iest troche mętna
ale zasie cienka á światła/ grube á klijowate
wilkosci flegmiste w żołądku y w żyłach być v-
kazuie.
¶ Biała vrina/ subtelna/ á cien-
ka z nieiaką iasnoscią/ znamionuie zatkanie y
zanieczyscienie sledziony/ á tak kre lewego bo-
ku pod żebrami y w słabiznie.
¶ Też biała vrina subtelna á często odcho-
dząca w niemałey iakosci/ znamionuie zapa-
lenie nyrek z ktorego zapalenia ciągnie sie vri-
na z wątroby do nyrek bez żadnego zagrzania
y strawienia/ á potym tak biała á surowa ob-
ficie odchodzi/ á to iest iedna niemoc ktorą po
łacinie Diabetes zową: Bywa też taka vri-
na z zaziębienia mecherza/ iż często z nią mu-
si chodzić/ iedno po troszę.
☞ Też taka vrina azwłaszcza iasna w ktorey
mięgocą sie proszki na wzras onych ktore w
promieniach słonecznych widamy/ znamio-
nuie artetikę to iest bolenie członkow.
☞ Też biała vrina w gorących niemoczach
iako w ogniowych/ vkazuie iż kolera wraziła
sie w głowę/ á z tąd oszalenie przychodzi/ azw-
łaszcza gdy pierwey była czerwona/ á potym
biała sie zstała/ j owszem gdi taka biała á cien-
ka vrina przez kielko dni w gorącey niemocy
będzie trwać/ chory żyw być niemoże/ z powie-
sci lekarza Theophila.
☞ Thez vrina biała/ cienka w starym czło-
wiecze zdrowym/ znamionuie niedostatek cie-
pła przyrodzonego/ á pospolicie starzy ludzie
takie vriny miewaią.
☞ Też w młodim człowiecze biała á cienka
vrina często sie vkazuiąca/ quartane być zna-
mionuie/ aczkolwiek też bywa y rumiana á to
w quartanie/ kthora nie tylko z samey iedney
melankoliiey przychodzi/ ze krwią albo z żołtą
kolerą zmieszana.
¶ Też biała vrina tak w mężczyznach iako
y białych głow/ bolenie bokow y krzyżow zna-
(mionuie.
¶ Na koniec w każdey z tych nie-
mocy/ iako w oszaleniu czasu gorącey niemoci
ogniowey/ iako też w pleurze/ w niemocy s. Va-
lentego/ w paralizowey niemocy/ w kolice/ w
czerwonej biegunce/ w peripleumoniiey to iest

w otwrzedzialych pluczach gdy vrina biala be dzie przez kielko dni odchodzić / smierć onemu
Tez biala vrina v zdrowego czlo (placi.) wieka / znamionuie wielkie iedzenie / takiez y pi cie zbytnie.

[B]lada vrina abo popielasta to iest iakoby rog przezrzysti biały / Czo znamionuie.

Popielasta vrina / grubosci ani zadney migssżosci zbytniey w sie nie bierze / á ta ka vrina popielasta cienka v zdrowego człowieka zawzdi widana / znamionuie onego być melankolicznego przyrodienia.
Tez popielasta vrina / to wszytko znamionuie czo y biała vrina cienka albo subtelna.
Awszakoz pospolicie vrina popielasta / albo ktora iesth białemu rogowi podobna / znamionuie obfitowanie słonych wodnosci i flegmistych w zyłach onego człowieka / áto gdy troche bedzie zamgczona sama w sobie.

Mlecżney albo serwatczaney barwy vrina / Czo znamionuie.

Vrina biała iako mleko albo serwathka nie gesta ale miernie cienka / na przodku łozney niemocy cieszkiey / vkazuie choremu vpadek znamienity / azwlaszcza iz sg insze nie dobre znaki ktemu / iako wielkie bolenie głowy / nie spanie / czknienie / nie iedzenie / wielka mdłosć / smierć takiemu grozi.
Zasie gdy sa przy takiey vrinie dobre insze znaki / iako siła nie vpadła / oddech wolny / spanie / pamieć nie odeszła / iedzenie / thaka vrina nicz złego nie vkazuie.
Tez vrina biała nie metna barzo ku n... ku podobna / na zchodzie niemocz obficie bed... cza / znamionuie iz poczyna niemocy przez t... ka vrine odchodzić / á rychłe zdrowie vkazuie.
Tez mlecznej barwy vrina nie gesta / w f... brze ktora na kazdi dzień bywa / znamionuie i... ona febra z zimney przyczyny flegmistey prz... szła / á tak drugie trwanie oney febry być vka... (zuie.)
Tez mleczna vrina á ktemu met... na y gesta z nieiakg sinoscig / Idropisim tho iest puchnienie w zywocie znaczy: á gdy w takiey vrinie vzrzysz na dnie vrinała iakoby piasek albo pływaigcy nadednem / kolike masz sedzić to iest kłocie w zywocie ktore z grubey á zklijowathey flegmy w ielitach zgromadzoney przychodzi tak iz iakoby swiderkiem ielita wiercieć miał / iako o tym Galenus swiadczy iz teo sam na sobie doswiadczył.
Thez vrina mleczna zmgczona / znamionuie bolenie głowy teraznieysze albo przyszłe: Ipocras tez wczwartich xiegach swych Aphorizmow pisze: Na koniec taka vrina mleczna zburzona albo zagasżczona / znamionuie bolenie w tyle głowy ociezliwe z flegmistego napełnienia / ytez znamionuie nadimanie bokow / y niesmak w vsciech / lenosć ciała / thepose smysłow y rozumu / skłonnosć ku nie vstawicznemu spaniu.

Blada vrina czo znamio.

Blada vrina albo troche przy zołtszym á sama wszytka migssza / znamionuie febre to iest zimnice z zagniłosci flegmistey / á to iest taka ktora bywa na kazdy dzień á po łacinie cottidiana.
Tez vrina blada miernie á wodnosci nie grubey ale cienkiey / obfitosć spaloney kolery to iest melankolijey vkazuie.
Tez vrina mierney bladosci tak iz ma w sobie małg zołtosć / gdy takg vzrzysz vzdroweo człowieka / masz wiedzieć iz taki iest flegmistey complexijey to iest przyrodzenia flegmisteo.

Tez

Tez gdy po białey albo po mleczney vrinie vkaze sie blada / albo thaka iakie iesth runo wielbłgdowe / znamionuie vmocznienie ciepła przyrodzonego / y trawienie zimnych á flegmistych wilkosci.
Tez vrina prawie blada / cienka / iasna / w gorgcey łozney niemoci taka bedgcza / gdi chory iest przy sile / ije / y spi / thedi sie masz nadziewać wrzedzienice albo bolgczki pod prawg pier(sig.)
Tez blada vrina albo troche przyrumieńsza z blednoscig / na wierzchu samym pianista a tłusta / posiniała / troche przy zołtszym a kthemu w małe wychodzgcza / suchoty być onemu człowiekowi znamionuje / a gdi ku takiey vrinie przyidzie biegunka / iuz smierć tu dziesz z powiesci Ipocratis 5. Aphorismorum że na prawym boku w słabiznie j powissżej słabizny rozcigggaigce / bolenie taki miewa.

Zołta vrina czo znamio.

Zołta prawie albo nie prawie vrina wodnosci cienkiey albo mierney / znamionuie tercijane febre to iest zimnice gorgczg trzeciego dnia á to v młodego człowieka tako flegmatika iako v melankolika.
Tez taka vrina ostawiona od starego człowieka / dwoiakg gorgczke tercijane znamion.
Tez vrina namieniona w młodym młodzieńczu ktory ma czternascie lat albo mniey / vstawiczng á łozng niemoc vkazuie.
Tez vrina przerzeczona od młodzieńcza / przyrodzenia kolerycznego / ostawiona / iest ieo przyrodzenia vrina / zadney niemocy w nim nie vkazuie.
Tez zołta vrina to iesth iakoby wode oszafranil / á ktemu subtelna promienista to iest iakoby miała w sobie promienie łyskaigce sie / taka znamionuie opilacije a zatkanie słedziony j zyłek iey / z kgd pothym czarnosć na wszytkiego człowieka przychodzi á nawiecey na lice.
Tez zołta vrina cienka á w vrinale iey bedgc niemało / z pragnieniem á zchnieniem vstawicznem vsth / z niemiewaniem stolczow / znamionuie suchosć zbytnig wgtroby / á tam

Złotey barwy vrina czo znamionuie.

Złotey barwy vrina prawie iako czyste złoto rumiane iaka iest dobra / á znamionuie dobrego á zupełnego zdrowia człowieka / a nawiecey gdy urina takiey złotey barwy ma w sobie mierng vodnosć / to iest ani cienka barzo ani tez barzo grubg.
Tez złotey barwy vrina / cienka y subtelna w dziecieciu osmi / dziesigci y trzynascie lath / wiedz iz takie dziecie ma vstawieng biegunczg ng niemoc / w starym człowiecze tak v meszczyzny iako y v białey głowy / nadziewaj sie dwoiakiey tercijany.
Tez vrina w opuchłym człowiecze złotey barwy bedacza / smierć znamionuie.
Tez zasie złotey barwy vrina troche miessza na wierzchu zaćmiona / cottidiane to iest zimnice na kazdi dzień bedgczg / rozumiej z flegmy słodkiey: A gdy takg vrine v niewiasty vzrzysz / znak iest obciazenia maćice z słong albo z słodkg flegmg / abowiem sg niektore zyłki pochodzgce od wgtroby do maćice az zasie idg od maćice do mechierza z wodg moczowg.
Tez vrina złota albo blado złota / miassza na wierzchu zasiniała y zaburzona / znamionuie Pleure to iest niemoc barzo moczng / ktora przychodzi z kłociem na prawym abo na lewym boku miedzy zebry / ktemu z febrg / z kaszlem / z cieszkiem oddychaniem / ktora niemoc ni czym wiecey á własniey nie bywa leczona iedno pusćić z przećiwney medijany krew albo z płuczney / a potym w kielko godzinach z theyze reki gdzie kłocie / drugi raz zaćigć mediane albo płuczng / j dać barzo wiele krwi idz az do omdlenia / bo tym wrzod wnetrzny roztargniesz.

Czerwona vrina czo zna.

Czerwo.

Czerwona vrina/wodnosci miernie cienkiey/na wierzchu zaćmiona y grubßa niżli na spodku vrinała/ taka dwoijstą tercijane znamionuie/przy kthorey tercijanie bywaią ty znaki/Naprzod bolenie głowy na prawey stronie/pragnienie/gorzki smak w vsciech piszczenie y szumienie w vszoch / awszakoż thez maß baczyć lata tych ludzi/ abowiem od młodzieńcza taka vrina/znamionuie dwoijstą tercijane febre/ale od dzieciecia/ vstawiczną á lożną niemoc znamionuie.

☞ Tez vrina czerwona/iasna/cienka/ przez długi czas iednako sie vkazuiąc á ktemu krom febry/tedy taka vrina pewne zapalenie wątroby znamionuie/a nawiecej ktemu maß baczić piankę na wierzchu vriny żołtą albo zieloną pływaiączą/á sama vrina v same° wierzchu zaćmiona : gdy to obaczyß/prawdziwe zapalenie wątroby osądziß.

¶ Tez vrina czerwona prawie/ albo tez nie prawie/wodnosci nie cienkiey ale zamießaney krom sinosci y krom trącenia przykrego / taka znamionuie Sinochum to iest łożną niemoc ogniową z zbytku krwie tylko przychodzącą/á tha niemoc bywa leczona wielkiem vpußczeniem krwie.

☞ Tez vrina prawie czerwona/cienka sama w sobie á przezrzysta/taka febrę znamionuie ktorą zową Causon to iest gorąca febra/Naprzod z kolery/ potym zekrwie złożona/á ta vilkosć pospolicie gniie wzitkach vsiekł żołądkowych ytez wątrobnych/ y niegdy płucznych/niegdy tez z śledziony: Lekarstwo tey gorączki zby[...] palącey ktora iest rzeczona Causon/ Na[...]od krwie vpusciwßy/pothym kolerę pur[...]ć/ á [k]rew ochłodzić syropmi / [...]o Sir[...]s acetosus simplex/Siropus bizan[...] Sirop. de endiuia/ z vodkami/mleczowo[...] lupulorum to iest chmielową/borago

☞ [T]ez vrina rumiana v białich głow (wg. maiącza w sobie obłoczek na dnie/ znamio. obfitosć krwie/azwłaßcza gdy skarżą na obciążenie głowy w ciemieniu / y na cießkie oddychanie.

☞ Tez vrina rumiana maiącza (nie piersi obłoczek rozerwany po wßytkiey vrinie/ thaka znamio. panowanie wiatrow w żywocie/ ktemu nadymanie bokow á nietrawienie żołądka y żył wßytkich/á ktemu vkazuie obfitosć zagniłych wilkosci w żołądku.

☞ Tez vrina czerwona/iasna/maiącza w sobie prośki na podobieństwo tych ktore w słończu widamy. obfitosć krwie znamionuie/ á tho ktemu maß baczyć/ iesli ma w bokach strzekanie: Bywa tez taka v tych ludzi ktorzy Sciatikę to iest denną bolesć/albo francę/ albo łamanie maią.

¶ Tez vrina czerwona nie przednie gruba/ obfitosć krwie znamionuie/azwłaßczą gdi takowa będzie krom febry widana/ aczkolwiek y w febrze toż znamionuie/iedno to maß baczić iesli oczy są czerwone/cießkosć w piersiach/bolenie w ciemieniu głowy/Ty znaki są pewne z obfitosci krwie / v zdrowego człowieka lekarstwo na to/krew z mediany puscić.

Krwawa vrina czo znamio.

Krwawa vrina znamionuie nakażenie wątroby.

☞ Drugie/ znamionuie rany w mecherzu á to gdi po troße odchodzi : Ale gdi tak krwawa obficie odchodzi/znamionuie narußenie ranne w śledzionie.

Zielona vrina czo znamio.

Barwy zieloney vrina troiako bywa/ to iest zielona w pierwßym stopniu a te zową Kijanos na podobieństwo czarne° wina: w wtorym y w trzecim stopniu/ ta iest prawie zielona na wzraz kapusti/thaka vrina zielona bywa z iadowitey koleri kthorą zową Prasina á Eruginosa w żołądku nawiecej sie

¶ Taka vrina zielona gdy po (zachowawa. troße odchodzi/ á ktemu paznokti one° człowieka są posiniałe/śmierći sie niechay nadziewa Zasie zielona obficie odchodząca á methna/ odtworzenie wnątrzne° wrzodu znamionuie/ czasen z śmiercią á czasem ze zdrowiem.

☞ Tez zielona vrina w gorącey febrze kurcz znamionuie.

¶ Na koniec taka vrina nic dobrego nie znamionuie / abowiem pospolicie zmartwienie y wyniszczenie duchow ożywiaiących/ á zbytecznie krwie y inßych wilkosci spalenie.

¶ Tez zielona vrina zieloną niemoc znam. iako zbytnie żołta vrina/ żołtą niemoc znam.

☞ Tez zieloney barwy vrina/thrutego człowieka znamionuie.

Kijanos vrina to iesth iako wino barzo czarne / a druga Inopos vrina to iest maiącza w sobie barwę wina nie barzo czarnego / czo znamionuie.

Naprzod iakmiarz vrina Kijanos á vrina Inopos/maią iednakie włosnosci w poznaniu niemoci człowieczich/iedno iż vrina Kijanos tak rzeczona/iest nie iednakiey barwy/abowiem miesłcem iest czarna/ miesłcem czerwona/miesłcem tez zielona/ytez miesłcem ołowianey barwy.

¶ Ty vreny gdy będą widane w mocznych różnych niemoczach/nic gorßego być niemoże á iest śmiertelna dla zbytniego trapienia cießkosci w takiey niemocy/ zwłaßcza gdi na przodku niemocy będzie vrina czerwona/ á potim vkaże sie Kijanos/albo Inopos/ iuż nadzieia zła o takim chorym.

¶ Drugie/gdy taka vrina będzie v tego człowieka ktory gorączki nie ma/ tedy iuż nie iesth śmiertelna/a tedy iuż znamionuie bolączkę około wątroby albo około nyrek/albo rozerwanie wielkiey żyły ktora od wątroby idzie/ zową ią Kijlis/á tedy dla zerwania tey żyły/on człowiek miewa bolenie w siodmym pacierzu swego grzbieta z dołu licząc / á dla tego vrina na dnie vrinała zamączona y gruba vkazuie sie.

¶ Tez taka vrina v białych głow widziana bez gorączki / przyrodzonych rzeczy zagniłych cziscienie znamionuie : ale z febrą/tedi śmierć istą znamionuie.

Tu zasie maß wiedziec o takich rzeczach ktore w vrinach pływaią / z ktorych pod czas pewniey możesz poznac niemoc w człowiecze/ niszli z samey vriny/a niszli z barwy iey czerwoney / białey / czarney y inßych a to dla łacznego odmienienia barw : ale ty rzeczy ktore są w vrinie/nie odmieniaią sie/ á thak pewnieyße osądzenie z nich możeß mieć: A naprzod będzieß wiedział czo Cirkuł znamionuie na wierzchu vriny.

Wiedz to naprzod iże vrina będąc w scklenici lekarskiej to iest w vrinale/ dzieli sie na czterzy częsci albo postaci : Pierwßa częsc v samego dna/á tha znamionuie sprawę dobrą abo nie dobrą członkow nißzich iako krzyża/nyrek/nog : Druga częsc albo postać vriny iest posrzodek iey/á tha vkazuie na żołądek/wątrobę/śledzionę/ y na ielita wßytki. Trzecia postać ktora iest nawyßza/ta znamionuie płucza/serce/ dijafragma y wßytki piersi z ßyią : Czwarta postać iest ta ktora iesth na samym wierzchu vriny/á to iest Cirkuł to iest krąźek z vriny kthory nie iednaki bywa/á then znamionuie komotki/błoneczki/ y mozg wßytek głowy: A naprzod cirkuł albo krąźek miąßy barwy wodney czo znamionuie.

Cirkuł wodny miąſſzy nadety / czo znamionuie.

VRina barwy wodney Cirkuł maiącza miąſſzy / znamionuie obciązenie w tyle głowy / z małym boleniem w tyłu głowy á to dla pełnoſci flegmiſtey tam na they ſtronie / abowiem tam w tyle głowy ieſth mieſtce flegmy.

Cirkuł rozefarbowey barwy

CIrkuł rozefarbowey barwy / ktemu miąſſzy / znamion. bolenie w ciemieniu głowy: á tak gdy taki cirkuł vzrzyſz z bolem ciemienia głowy y czoła wſzytkiego / a kthemu iż onemu choremu będą ſie przed oczyma vkazować iakie czerwone rzeczi / taki ſie ma nadziewać płynienia krwie z noſa / á nawiecey w gorączey niemocy łożney.

Cirkuł bladi.

BLadi cirkuł na vierzchu vriny / á ktemu cienki nie miąſſzy / znamionuie bolenie głowy na lewey ſtronie z melankolijey / abowiem melankolia lewą ſtronę głowy poſpolicie trapi: A ten cirkuł bywa bladi dla zimnoſci melankolijey / á cienki dla iey ſuchoſci á ieſli taki cirkuł długo trwa v człowieka / znamionuie onego być boiazliwym / myſlącym takowym á nie ſpiączym.

Czerwony cirkuł cienki.

CZerwony cirkuł cienki / znamionuie bolenie głowy na prawey ſthronie / z wilkoſci kolericzney ktora ieſt ciepła á ſucha / prawą ſtronę głowy zawſze trapi / abowiem tam więcey panuie.

Ołowianey barwy cirkuł

OŁowianey barwy cirkuł ieſth nie dobry / abowiem znamionuie zmartwienie duchow mozg ożywiaiączych / z ktorych wſzithkiemu ciału czuynoſc y ruſzanie przychodzi / á tak tez taki cirkuł ołowianey barwy / znamionuie niemoc s. Valentego / y zemdlenie wſzythich członkow ciała człowieczego.

¶ Tez to maſz wiedzieć / gdy ſie takowey barwy ołowianey vkazuie na vrinie cirkuł / á potym wkielo dni vkaże ſie czerwony / znak ieſt dobry iż mozg przychodzi ku zdrowiu y ku nabyciu duchow ożywiaiączych.

[illegible]ioney barwy cirkuł.

CIrkuł zieloney barwy w gorączey łożney niemocy widziany / znamionuie wielkie ſpalenie y wyniſzczenie mozgu / á taki cirkuł czyni podezrzenie o oſzaleniu onego człowieka / dla buynoſci kolery gorączey.

Cirkuł

Cirkuł drzący albo trzeſący ſie na wierzchu vriny.

DRzący cirkuł na wierzchu vriny / znamionuie bolenie w krzyżu y we wſzythkich pacierzoch grzbietowych / począwſzi od dołu aż do vierzchu / á tak też poſpolicie tacy ludzie miewaią drżenie rąk y głowy.

Czarney barwy cirkuł.

CZarny cirkuł znamionuie zmartwienie y ſpanie wilkoſci mozgowych / ktori gdi ſie vkaże po zielonym cirkule / tak iż zielony pierwey będzie / á po nim przyidzie czarny / tedi taki doskonałe ſpalenie znamionuie: A ieſli po cirkule ołowianey barwy przyidzie czarny / tedy zmartwienie duchow ożywiaiączych mozgowych / á tak vpadek wielki znamionuie.

Tu zaſie maſz viedziec o bańkach ktore ſie czynią z vriny / to ieſt piana nadetha na wierzchu vriny pływaiącza.

AMpulla to ieſt piana nadeta iako bańka / ieſt dwoiaka / Jedna ktora nie trwa długo ale natichmiaſt po vmokrzeniu ginie o tey nic nie oznaymuie / abowiem też nic taka nie vkazuie: Druga ieſth piana albo bańka ktora po vmokrzeniu ſtoi długo nad vriną / á ta ampulla znamionuie wiatry panuiące / ktore zmieſzane z wilkoſciami flegmiſtemi klijowatemi w głowie podnoſzą one piane rozdymaiąc one / z ktorey ſie czynią takowe bańki: Takowa tedy bańka znamionuie długoſć niemocy głowney to ieſt bolenia / ſzumienia / y rozdzmania iey.

☞ Tez takowe bańki znamionuią kruczenie y pukanie w żywocie / z czego potim przychodzi wraczanie y tez biegunka.

¶ Thez takowa vrina znamionuie bolenie krzyża y nyrek / według powieſci Ipocraſowey w ſiodmych xięgach ſwoich Aphoriſm. gdzie tak mowi / Ktorymkolwiek ludziem bańki na vierzchu vri[illegible] pływaią / tacy bolenie krzyżow długie miewaią.

Czo ziarnka na vrinie pływaiące znamionuią.

NA vrinie ziarnka pływaiące a zwłaſzcza na cirkule vriny / czynią ſie z flegmy kliiowatey na małe á drobne kąski rozdzielone tak iż ſie zdadzą iakoby ziarnko okrągłe.

¶ Ty ziarnka thakowe około cirkuła będące w okrąg vriny / znamionuią płynienie wilkoſci z głowy na pierſi / to ieſt reumę / albo na inſze mieſtce niſſze á mdleyſze / iako ſzyie albo na oczy albo też na plecy / á z tąd bywa kaſzel gdy płynie ona wilkoſć słona y oſtra na pierſi: bywa też ophtalmia to ieſt bolenie oczu gdy płynie ku

m

nie ku pczom/bywa bolenie vßow albo ßumie
nie/ pißczenie/ gdy plynie ku blonkam vßnym
Bywa też spadnienie iezyka gdy plynie na po
dniebienie: Bywaią rany w dziąslach/ w iezi
ku gdy sie tha slona ostra wilkosc pusci na thy
mieszcza: Jesli sie thez pusci na plucza/ czyni
dychawice: Jesli sie pusci na ielita/ czyni bie
gunke: á tak catarrus albo reuma iest poczat
kiem rozmaitych niemocy.
☞ Trzecia piana na vrinie iest ktora sie wle
cze przedlugowato po vrinie/ á ta piana prze-
dlugowata nie bańczysta ani na podobieństw-
wo ziarnek/ znamionuie wrzenie krwie w ży-
lach/ á to gdy vrina iest rumiana: ale iesli v-
rina blada/ tedy znamionuie wiatri w żiwocie

Obloczek w vrinie czo zna.

Obloczek w vrinie iest iakoby dym gru-
by ktory sie czyni z ciepla przyrodzone°/
ktore cieplo podnosi taki obloczek z wod
nosci vriny: Taki obloczek znamionuie obcią
żenie plucz/ y cieżkosc dychawiczną piersi czy-
ni/ á nawiecey gdy then obloczek na wierzch-
niey postaci vriny plywa.

Ropa w vrinie czo zna.

Ropa na dnie vrinala w vrinie vidzia
na/ znamionuie rany nyrek abo meche
rza albo wątroby/ á to tak rozeznaß/ Je
śli vrina w ktorey iest ropa smierdzi/ á ktemu
on człowiek czuie cieżkosc á bolenie w krzyżu
gdzie są nyrki/ abo czuie bolenie przed sobą pod
koscią ktora iest przy dymionach/ tedy iest znak
iż ta ropa z iednego mieśtcza przerzeczonego
wychodzi/ czego Jpocrates poświadcza w pią-
tych xiegach Aphorism. Gdy prawi ropa al-
bo luska z vriną wychodzi á vrina smierdzi/
w nyrkach albo w mecherzu rany znamionu
ie/ ale iesli czuie cieżkosc z boleniem malym w
prawey slabiznie/ znak iest iż od wątroby tha
ropa plynie/ á ktemu iż ona vrina niesmierdzi
¶ Tha ropa czyni sie z naplynienia wilkosci
grubych/ ktore gdy dlugo leżą/ na tych mieśt-
czoch tleią á prochnieią/ á z tąd ony mieśthcza
gniią gdzie są/ á potym dla onego członku na-
każonego/ obraczaią sie w rope/ ktora potym
po troße z vriną wychodzi.

Tlustosc na wierzchu vriny czo znamionuie.

Ktora vrina ma na wierzchu tlustosc ia
koby oley/ taka vrina gdy sie vkazuie w-
febrze/ znamionuie plinienie tlustosci ze
wßytkiego ciala człowieczego/ á pospolicie ta-
ka bywa gdi człowiek ma suchoty: Ale iesli ta
ka vrina tlusta krom febry to iest gorączki by-
wa/ tedi znamionuie iż ta tlustosc z nyrek albo
z biodr wychodzi/ dla zagrzania tham thych
mieśtc/ abowiem tam iest nawiecey tlustosci/
o czym Jpocrates w siodmych xiegach swoich
piße w Aphorizmie trzydziestym piątym.

Potym maß wiedziec czo zagnilosc wilgotna znamionuie ktora z vriną wychodzi.

Maß wiedziec iż thaka zagnilosc gruba
czasem bywa na wierzchu vriny/ cza-
sem

sem w posrzodku/ czasem na dnie: Jesli na
wierzchu/ znamionuie trapienie w piersiach
okolo plucz: iesli w posrzodku/ znamionuie ob
ciązenie żolądka/ bolenie z oddzieraniem/ j kru
czenie z nadymaniem bokow.
☞ Jesli tez taka zagnilosc to iest humor cru
dus/ na spodku vriny bedzie/ znamionuie tre-
stanie nyrek/ biodr/ mecherza/ takież v niewiast
maćice/ z pelnosci takiey nieczystey zagnilosci.

Przy tym dla prawdziwego rozeznania tey zagnilosci od Jpostasim.

Tak rozumieią naprzod/ Jpostasis v le-
karzow bywa poznawana w vrinie tym
obyczaiem/ Gdy człowiek zdrowy albo
ten ktori z niemoci wzmaga/ zostawi vrine w
śceklenicy lekarskiey/ po godzinie vstoij sie w o-
ney vrinie na dnie iakoby taki obloczek miąßszi
á ku wierzchu cienki iakoby kregel/ á to Lekarze
zową Jpostasis/ to iesth/ rzecz zbytnia trzeciey
strawnosci ktora iest w żylach/ abowiem każde
trawienie ostawuie na koniec rzecz zbyteczną
nic nie vżyteczną/ Jako to w żolądku iest pier-
wße trawienie/ tam ostaie pierwßa rzecz zbyt-
nia á nie vżyteczna/ to iest kayno á wiatry/ ty
rzeczy precz natura wypądza: Drugie trawie
nie iest w wątrobie/ tam zostaie rzecz zbytnia/
to iest vrina/ ta też idzie precz: Trzecie trawie-
nie iest w żilach/ á tam zostaie trzecia rzecz zby
tnia/ to iest z ktorey bywa ta ista Jpostasis kto
ra idzie z żyl/ z członkow do nyrek/ á potym sie
mießa z vriną/ á gdy z godzine postoij/ tedi sie
dzieli od vriny w iedne kupke podobną ogorko
wi abo śyßce iodlowey/ a to tak maß rozeznać
te wilkosc grubą od tey Jpostasim/ abowiem
gdy zamąciß vrine/ tedy w onym zamąceniu
Jpostasis rozerwie sie na male kąski/ j owßem
zmießa sie z vriną iako oley albo miod: ale t
gruba wilkosc nie może sie tak dobrze zmieß
ac sie wlecze po vrinie iakoby zgrzebi: T
gie/ Jpostasis iest rzecz biala/ gladka/ czudna/
á ona vrina nie smierdząca: zasie wilkosc ta
gruba iest ßpetney barwy/ leżąca na dnie/ á
ktemu czyni vrine smierdzącą.
☞ Też pospolicie rzadko sie trafuie Jposta-
sis v zdrowych ludzi a zwłaßcza kthorzy są w-
pracy/ bowiem sie ona zbytecznosc w nich tra
wi y cieżkosc ciala potem odchodzi.
¶ Ale v chorych ludzi ktorzy leżą/ tam Leka
rze pilno sie według Jpostasim sprawuią/ á
silne iudicium albo to iste poznanie niemocy/
iako rychlo sie dokona/ biorą.
¶ To iest napewnieyßa zdrowia/ ktora iesth
ku bialosci sklonnieyßa/ gladka/ ku gorze pod-
niosla na podobieństwo śyßki sosnowey albo
☞ Zasie ktora iest roztargniona (iodlowey.
y tam y sam po vrinie/ tam wiatry w żiwocie
y w żylach panuią.
¶ Też w ktorey niemocy nie widzą Jposta-
sim/ znamionuie iże taka niemoc dluga bedzie
¶ Też czerwoney barwy Jpostasis/ znamio
nuie dlugosc niemocy a surowizne materiey/
z ktorey niemoc pochodzi.
¶ Też olowianey barwy Jpostasis/ iest po-
dezrzana/ abowiem znamionuie zmartwienie
duchow przyrodzonych.
¶ Też czarna á zielona Jpostasis/ iest gor-
ßa/ abowiem znamionuie ostatnie spalenie/ á
tak smierć.
¶ Też blado żolta Jpostasis/ iest gorßa ni-
żli czerwona/ abowiem bywa taka z wodney
krwie/ á tak znamionuie wietße przedlużenie
niemocy nißli czerwona.
Miesice Jpostasis nigdzie/ iedno na dnie vri (nala.
¶ Też to maß wiedziec/ iż gdy w v-
rinie na samym dnie bedzie zgromadzenie te°
obloczku/ zaostrzonego/ bialego/ thaki Lekarze
zową Jpostasis: zasie gdi bedzie w posrzodku
vriny iż sie podniesie od dna plywaiąc w po-
srzodku/ Enorema zową/ á iuż nie tak iest do-
bry iako pierwßy: trzeći plywa v same° wierz
chu/ á then ießcze mnieyßy znak daie dobrego
zdrowia/ zową gi Nephilis.

Tu maß wiedziec czo piasek znamionuie w vrinie.

Piasek w vrinie iest troiaki/ czerwony ia
ko cegla/ drugi bialy/ trzeći ciemny. Czer
wony

wony piasek/ten wychodzi od nyrek y tham sie rodzi: Biały ten vychodzi od mecherza j tam sie rodzi: Czarny then wychodzi tez od nyrek y od sledziony z lewego boku/ a ten sie rodzi z melankoliey/ ktora gdy ztwardzieie tedy zawsze czarna sie zstaie.

Drugie wiedz iz piasek czerwony/nie zawsze znamionuie byc kamieniowi v onego człowieka/ abowiem w tercijanie gorączce tedy taki piasek pospolicie odchodzi dla zapalenia nyrek od gorączosci febrney.

Tez wiedz iz kamien czyni sie w człowieczeze trzech przyczyn/ naprzod z obfitosci flegmy klijowatey/ktora sie mnozy z ryb wielkich/z syra/ z mleka: drugie/ dla ciasnych drog kthore idą z wątroby do nyrek/ á z nyrek do mecherza á tho pospolicie v tłustych ludzi bywa: trzecie dla słabey mocy wyrzucząiącey członkow/ iako nyrek/mecherza/ á tak ty klijowatosci tham długo zostawaią/ zchną y twardzieią/ á z tego sie kamien mnozy.

Tu masz wiedziec o włosiech w vrinie pływaiących.

Włosy w vrinie bywaią przedługowate na podobienstwo prawych włosow/ á ty włosy czinią sie w nyrkach z suchych wilkosci á z ostrosci ciepła przyrodzone°/ á czasem tez prawie z nyrek kawałce subtelne sie odtwieraią na wzras włosow.

Włosy w vrinie pływaiące/iesli w gorączce/tedy masz wiedziec iz znamionuią we [...]ytkim ciele mdłosc/ y wszytkiego ciała trawienie á iesli krom febry/ tedi z nyrek vychodzą/ á tak nyrki sie trawią/ á tho gdy przy tym vrina będzie iako polewka tłusta.

Czo łuska a othrebi w [...] nie pływaiące [...]

Łuska w vrinie/ iest rzecz z[...] cza podobna ku [...]rybiey/ kt[...]

chu albo z scian ciała oddziera sie y z vriną sie zmiesza/a te łuskę zową Petaloides/ pospolicie w febrze znamionuie wszytkiego ciała trawienie/ á krom febry/mecherzowo łupienie z swierzbieniem znamionuie.

Takiez tez [...]reby są ziarnka otrębam p[...]dobne/ktore tak[...] febrze/ znamionuią od w[...]szytkiego ciała odrywać sie dla gorączości ognia nie przyrodzonego: á zasie krom febri odchodzące/ łupienie swierzbowe mecherza znamionuią/ takiez Petaloides bywaią.

Z[...] Crinoides są gruzełki iakoby ziarnka pš[...]ne na troie roztarte/ ktore sie odłupawa[...] ciała wszytkiego azwłaszcza od wątroby [...]nyrek/ y od sledziony/ znamionuią suchoty [...]eczone.

Th[...] masz wiedziec czo znamion[...] Atomose resolutiones/ to iest [...] Stetne barzo proszki iako [...] podobienstwo onych [...]e w słonecznych pro[...]mieniech widamy.

Subtelne proszki na podobienstwo p[...]kow ktore w promienioch słoneczny[...] widamy/ znamionuie gutte to iest b[...]e członkow/ á to iesli na wierzchniey p[...] vriny pływaią/ tedy piersi y szyie bolen[...] Iesli na srzedniey postaci vriny [...]kazu[...]waią/tedy rąk bolenie znamionuią: I[...]nie albo nad samym dnem pływaią/ t[...]ow j nog bolenie vkazuią/ á to tak m[...] iako y białkem głowam.

2

Drugie pospolicie v niewiast/ gdi takowe proszki w tłustey vrinie na dnie pływaią/ á po małey chwili w iedno sie miestce zstąpią/ tedy znak iest iz takowa niewiasta poczęła á ma w zywocie płod/ á gdy k temu będą czerwone á okrągłe/ syna poczęcie znamionuią: zasie białe albo blade błyskaiące/dziewkę poczęcie vkazuią.

Tu masz wiedziec czo nasienie mescie/ to iest sperma w vrinie znamionuie.

W Vrinie nasienie na dnie pływaiące znamionuie skutek cielesny/ to iest złączenie z białą głową popełnione/ albo wylanie przez sen nasienia/ á niegdy tez znamionuie Gonoream/ to iest niemoc ktora przichodzi z wielkiey obfitosci krwie/tak iz nasienie zbyteczne sie mnozy/ ktorego zbyteczney wilkosci przyrodzenie zadzierzec niemogąc/ pędzi ie meskim członkiem krom zadnego lubowania.

Przychodzi tez tha niemoc ze mdłosci y z wielkiey wilgotnosci członkow/ albo naczynia w ktorym bywa zachowawano meskie nasienie: Ta niemoc gdi sie zmoczni/ vmarza członie: Tez pospolicie taka niemoc przy[...]wieka. chodzi na ty ludzie kthorzy padaiączą niemocą to iest swiętego Valentego niemoc cierpią.

Koniec o Vrinach.

Nauka o Znamionach w ludzkich niemoczach, przez niekthore znaki pewne, wedle nauki Lekarskiey/ Przy tym rzadzenie barzo dobre przeciw Powiethrzu morowemu/ ytez Lekarstwa nie mniey dobre j doswiadczone czasu tegoz/ A naprzod nauka o Pulsie to iesth Znamiona poznac serdeczney zyły tepania a ruchania zdrowe° albo niezdrowe° człowieka

NAprzod Lekarz siadszy podle chorego ochotnie/ á po niekthorey rozmowie ma wziąc prawą rękę choremu/ y połozyc palce czterzy ręki swey brzusce na serdeczney zile lekko barzo/ thak izeby pierwszy palec brzuscem lezał podle same° stawu dłoni kosci/wtory/ trzeci y czwarti/ ieden wedle drugiego na porząd.

Przy tym miey wielką bacznosc na tepanie á ruchanie zyły/ abowiem wedle czworakiey wilkosci/czworako sie mieni serdeczney zyły ruchanie: Komuciem barzo gęsto zyła bie/ tam krew á kolera panuie: Ale komu pomału á leniwo/ z flegmy y z melankoliey.

Tez iesliże iest tepanie pełne á iakoby wetnak/ owszeki iest ze krwie/ abowiem prędkie ruchanie/ z gorącza: á nagłe przestauanie/ zwiatrow: Krewciem iest gorąca y wilka iako y wiatr/ przetoz takowa niemoc ze krwie iest.

Tez będzieli tepanie cienkie á rychłe iakoby kikutem palcza dotykał/ kolerę tho iest iasną

żołć znamionuie.

Też bedzieli tępanie miąższe/pełne ale nie rychłe/barzo leniwe/niemoc ona iest z flegmy zimney: bo iż barzo leniwo bije/to iest od zimna/á od wilkości miąższość/takież flegma iesth zimna y wilgotna.

Też bedzieli tępanie cienkie itez leniwe/toć iest z melankoliey zimney á suchey: bo iako leniwość zimna/tako cienkość od suchości pochodzi: a melankolia iest zimna y sucha/przetoż taka niemoc iest z melankoliey.

Też gdi sie ono żiła trzęsie iakby płomień gdy świecę zgasić chcą / albo iakoby mrowki giemżały/wiedz á pewnie osądź że takowemu śmierć iest nie daleko.

Też na to miey pilną baczność / gdy palce na żyle trzymasz/w ktori palec więcey bije: iesli w rożen/śmiele powiedz iże chorego głowa więcey boli: iesli we śrzedni/tedy piersi/żołądek/y to czo iest około/chore eest: iesli w mały/bol iest w udziech/w goleniach/y w nogach.

A to iest nauka o Pulsie.

O Znamionach w ludzkich niemoczach przez niektore znaki pewne / iako przez oblicże/ przez ludzki gnoy / y ine według lekarskiey nauki.

Dobre znamiona w niemoczach/ kiedy na prawy bok abo na lewy niemoczny leży/tym obyczaiem iako gdy był zdrowym/leżał abo obyczaj miał legać/iesli sie też łatwie obracza/iesli mu nie cieżko dychać/iesli v pępka y v łona skora gładka / iesli pod boki miękko á nie boli około żeby chociaby też nieiako spuchło/wszakże gdi sie przed palcem vgina á nie boli/aczkolwiek sie thaka niemoc nieiako przedłuży/awszakoż szkodi nie vczyni: iesli też ciało miękkie á iednostaynie ciepłe (bo sie pospolicie wszytko poci á thym pothem ograżenie przestaie) iesli kicha/iesli chciwość ma iedzenia/iesli wracza/z kolery á z flegmy.

Złe znamiona w niemocach

Złe znamiona w niemoczach / iesli chory stráci chciwość iedzenia zwłaszcza w długich niemoczach/á to gdi niemoczny nie może patrzyć na iedzenie á z onego brzydkość ma. Jesli sie lice choremu barzo zmieni iż sie iago di wypną/wpiąwszi iżby to było z długiego nie spania/albo z troski / albo żywota płynienia: Jesli też po cieżkiey niemocy lice ocywa/ á chory mało ije y pije: Jesli iedny członki zimne/ drugie ciepłe/a zwłaszcza brzuch y osierdzie ciepłe/á indzie zimno: Jesli też czesto sie obracza á miestce przemienia/albo gdi sie odkriwa/czego sie pierwey sromał bedąc we zdrowiu: Jesli thwarz zcienczeie/ á oczy wpadną/ skronie gładkie/vszi zimne//żołte/skurczone: Jesli na liczu skora rozpięta / barwa po wszytkim żołta albo zielona albo czarna/ á nie iest od cieszkiego żywota przepuszczenie to iest gdy człowiek zatwardzieie: Jesli też oczy ciemnieią: Jesli iedno oko mnieysze sie vkazuie nisli drugie: Jesli sie vsta krzywią: Jesli białki w oczu przez powieki widać/ oprocz zwyczaiu: Jesli zębami zgrzyta/trzeba sie bać oszalenia: Jesli chory nie rad światła widzi á obracza sie w cień/ Jesli w oczu czyrwone białki / á żyły krwawe na oczu / Jesli sie też oczy wierczą á zmarthwieią / Jesli niemoczny nad zwyczay leży na wznak á nogi y ręce zciągnie / Jesli palce zimne v nog y v rąk/ Jesli też zimny nos y vszy Jesli brzuch gore/á chori pragnie / Ty są wszytki v chorego złe znaki a śmiertelne.

Tu masz regułki barzo krotkie poznawania vriny z niektorych oblikow.

Mała vrina, to iest po trosze odchodząca/też v zdrowego człowieka/ znamionuie iż on człowiek mało pije/á iesli vsiele pije znamionuie iż stolce częste abo pocenie miewa.

Zasie wielkość vriny/ znamionuie wielkie picie/á nawiecey białego wina albo z piotruszką iedzenia/a iesli tego niemasz/tedi stolczow niemiewanie.

Zásie taka vrina w gorącich niemoczach znamionuie rychłe niemocy przestanie / albo iże ona niemoc w suchoty sie przemieni / albo furez na takowego przyidzie.

Thez vrina ktora woniey żadney w sobie niema/znamionuie v zdrowego człowieka niestrawność á surowiznę w żołądku.

Zasie taka vrina w gorącich niemoczach widziana/śmierći sie taki człowiek niechay na.

Też vrina rumiana v zdrowego (dziewa. człowieka/znamionuie zbytnie strawienie wżołądku á głodnego człowieka.

Też vrina słodkiey woniey / obfitość krwie znamionuie.

Też to masz wiedzieć / iż vrina człowiecza napodobnieysza iest k tym rzeczam / Naprzod ku sicie to iest wodzie z przasnym miodem przywarzoney / Drugie/ku syropowi oczcianemu Trzecie/ku oszafhanioney wodzie/Czwarthe/ku owczemu moczowi y też ku koziemu y ku osłowemu moczowi.

Znaki niemoci albo zdrowia z gnoiu człowieczego.

GNoy człowieczy iesli sie vkaże podobny
ku zdrowemu / azwłaszcza że będzie po-
dobny k tym rzeczam kthorych on czło-
wiek pożywa / znak iest rychłego zdrowia.
Gnoy żołty á nieprzeliż śmierdzący / choć
też będzie płynienie żywota / ktore bywa nie do
bre / nic tego niedbać / bo zdrowie znamionuie
Gnoy gdiż glisty v chorego wychadza / ie
sliże sie wyższe członki zapalą / dobre znamie
Gnoy czarny v chorego azwłaszcza w go
rącey niemocy / znamie iest śmiertelne.
Wiatr iesli z człowieka głosno wychodzi /
dobre znamie iest y nadzieia polepszenia.

Rządzenie barzo dobre przeciw Powietrzu morowemu / ytez lekarstwa nie mniey dobre y doświadczone tegoż czasu.

Naprzod ktore ciała są skłonnieysze ku zarażeniu powietrza morowego.

CZiała krwie nieczystey / vilko
sci złych á zbytnich pełne / w
proznowaniu / w obżarstwie
w smyslstwie vstawicznem
przebywaiące są naskłon-
nieysze ku zarażeniu powiet-
rza / by też dobrze moru nie było / w thakowey
pełnosci á w niemiernem chowaniu / ku wielu
niemoczam rozmaitem zwłaszcza ku długiem
febram przychodzą. Też ciała gorące° przy
rodzenia / iako są vielokrewne / kolericzne skłon
nieysze są ku zarażeniu niszli ciała zimne.
Też ciała młode / iako są dzieci / tych ciała wie-
cey niszli inych ludzi predczeysze są ku zaraże-
niu. Ale ciała dobrey krwie á czystych wil
kosci / y w mierney sprawie chowaiące sie / nie-
łatwie przyimuią poruszenia od powietrza mo
rowego iadowitego / ale mu sie snadnie przeci
wiaią á duchy żywotne sercza chronią / row-
nie iako słońce gorączością swoią wilkosci gru
be z ziemie pochodzące y mgły geste rozpuszcza
á od siebie odpądza / á tak powietrze czysci:
A przeto trzeba aby te rade trzymać / Naprzod
aby ciała od złych á zbytnich wilkosci były wy
prożniony / á zawżdy dobrem wstrzymawa-
niem y pod czas lekarstwy były dzierżany: a-
bowiem ktho sie chce od powietrza morowego
vchować / ma krew y insze wilkosci złe od dob-
rych vczyscić / á tak ciała czyste przespiecznieysze
są ku odpieraniu przeciw iadowitosci powie
trza: Przetoż hoynosć krwie iesliby była dla
nie miernego chowania / albo thez iesliby była
skażona / tedy iey vmnieyszyć puszczaniem / iest
vżyteczno czasu wiosny azwłaszcza z mediany
bo w potrzebie pilney wszelkie° czasu może pu-
szczać krew: gdy lecie tedy w godzinę chłodną
to iesth gdy słońce wzchodzi / możesz puscić ile
przyrodzenie może zcierpieć. Przemien-
nosć krwie iesliby była á to dla zmieszania in-
szych wilkosci z nią / tedy takowe rzeczi za lekar
stwo brać ktoreby czysciły krew: Iesliby nie-
wiele krwie było / aniby była skażona / ale iesli-
by było inych wilkosci złych zgromadzenie / te-
dy nie puszczaniem krwie pomagać / ale dobrą
purgaciią maią być wypędzony / á tho nie za
raz gwałtownie / ale po kielo kroć lekką purga
ciią z odmiekczeniem żywota: inaczey iesli kto
działa / tedy w sobie moc przyrodzoną y siły po
mdli / á tak podawa droge ku rychłemu zaraże
niu sam siebie od powietrza morowe° / bo we
krwi zależy wszytek żywot człowieczy: kto ią be
zmiernie á nie potrzebnie puszcza / sam sie zba
wia żywota / bo nią wszytko przirodzenie trwa
Też wszythki przyrodzone wilkosci ciało spra-
wuią / á bez pothrzebnie y szkodliwe czasem po-
mocą lekarstwa bywaią wypędzony: Gdi
kto ma krew puszczać / zawżdy sie o to radź lu-
dzi vmieietnych / bo tego iest potrzeba.

Przebywanie twoie w iakim powietrzu ma byc.

CHoway sie w powiethrzu
zdrowem y przewiewaiącem
a rano przeciw słonecznę-
mu wzchodu okna odtwie-
ray aby słońce do gmachu
wchodziło á powiethrze w-
nim wyczysciło: Wiatru z południa ostrze-
gay sie / a przeciw południu okien nie odtwie-
ray: wieczor zawżdy okna odthwieray na poł
nocy aby wiatr z połnocy twe mieszkanie prze-
wiewał / bo ten wiatr iest nazdrowszy á swem
przewiewaniem powietrze skażone zagania
precż: po nim dobry iest wiatr od wzchodu / á
potym od zachodu / z południa wiatr iesth na-
gorszy bo iest przyczyną powietrza morowego
Przetoż zdrowie człowiecze iesth / przemieszka-
wać w powietrzu swiebodnem / wiathrem od
połnocy przewiewaiącem / itez będąc daleko od
miesc smrodliwych / wodnistych / bagnistych /
ieziornych / moczydlnych / stawow starych y w
szelkich wod stoiących / z ktorich vstawicznie cią
gną sie wilkosci smrodliwe ktore powietrze ka
żą a są przyczyną rozmaitych niemocy ludz-
kich: Też ci ktorzy odnawiaią stawy stare á
nowe czynią / są zagubce wiela ludzi / A tak
miesteza gorzysze kthore ku połnocy są / są naz-
drowsze ku mieszkaniu. Też ten dom w kto
rym mieszkasz / niechay będzie daleko od kiercho
wow / od miesc gdzie woły biią albo od miesic
gdzie mieso przedaią / od garbarzow / od kusz-
nierzow / od mydlarzow / ktorzy po powietrzu
smrod czynią / od moczonych lnow / od konopi
przekopnych wod / pomyi / gnoiow / miesc gdzie
bydło stawa / gnoiow swinich zwłaszcza / wszel
kiego scierwu / psow / kotek pozdychałych / y wszy
tkich rzeczy k temu podobnych.
Dom twoy czasu wszelkiego morowe° po
wietrza tak sprawować możesz: Warz w-
oczcie piołynek y rożą / á tym krop po domu / al
bo zmieszay ocet z vodką rożaną / á wtim warz
kwiat muszkałowy / á pokrapiay przybytek /
albo wezmi wina wonnego iakoby muszkatel-
la albo małmaziia / á k niemu przilać vodki ro
iownikowey / rożaney / á tym polewać: albo
warzyć skorki z iabłek pomarańczowych w ocz
cie á tym kropić do domu: Też iest dobrze
kropić wodką rożaną rospusciwszy w niey kam
phorę azwłaszcza gdy iest gorąco. Thez
koriander / gwozdziki / bobek warzyć w winie z
octem zmieszanem / á tym kropić dobrze iest.
W komorze mieć ziela wonne y do łoża
nasłać / iako piołynu / rumnu wonnego / rożey
roiownikiu / nardusu ogrodne° / maiorany / ba
ziliiey / gwozdzikow / kwiatu winnego z listem
zielonym / kwiatu lipowego / cząbru / lebiotki /
macierzey duszki y inszych takowych / możesz ie
pokropić octem.

Też dobrze odnowić stare położenie po zie
mi w gmachu / to iest stare położenie wyrzucić
á nowem położyć / bo vonia iego serce y duchy
posila y krew czysci / duchy żywotne vtwierdza
y wszytkiego człowieka ku weselu pobudza.
Przybytek czysćie vmiesć á wonnych rze-
czy nakłasć / Napierwey zakurzyć odtworzyw-
szy okna y drzwi / piołynkiem albo iałowcem /
po tym gdiby to powietrze z dymem z gmachu
wyszło / zawrzi zasie okna á kurz rzeczami von
nemi / iako kadzidłem albo mirrą / storakiem ka
lamity / albo trociszką / liptą muszkatową / albo
gallią / ytez inemi rzeczami aptekarskiemi / tho
iest swieczkami k temu przyprawnemi.
Też ogień w gmachu mieć z drzewa dobre
go / bo sie nim powietrze naprawia / zchadzek
y zgromadzenia z ludzmi na wszelkim miest-
czu strzeż sie kthorzy służą ludziem grubo nie-
mocznym / bo tych szaty śmierdzą srogo wrzo-
dowym smrodem / bo sie richło nakazisz od nich

Gdy wynidziesz z przybytku twego / iako sie masz k temu przyprawic.

GDyby chciał z domu wy-
nisć miedzy ludzi / Wezmi
drijakwie mało w vstha a
rozetrzy po vstach iezikiem
albo aquam vite z małma
ziią przyiąć / też tego rano
pożywać iest barzo dobrze: albo wziąć kwia-
tu boragowego suchego / kwiatu wołowego ię
zyka / kwiatu muszkatowego / papia rożanego /
spadalu czerwonego / szafranu niekielo piorek
kamphory iako dwie ziarnie siemienne / zawię
zać to w chustke á włożyć w czyste wino / potim
złote blaszki rospalać á w tymże winie gasić /
a to wino pić: ten trunk iesth serdeczne posile /
nie broniąc go od wszelkiego nakażenia powie
trznego / ttez od wszelkich inych iadow / tak vczi
nić / Wezmi grzanek z białe° chleba á omocz
ie w tym winie / potym dosyp prochem z tych
ziol á z iedz. Wezmi drzewa aloes / kubeby /
kardamomum / każdego łot / cinamonu / imbie
ru / citwaru / każde° poł łota / gwozdzikow / mu
szkatowego kwiatu / polney drijakwie / każdego
czwierć / wężowego korzenia / trzemdały / pod-
rożniku oboiego / kosci z sercza ieleniego / albo
kosci iednorożczowey / każdego poł czwierci / zło
ta czy.

la czystego guldßlaerskiego piec tabliczek/ czu
kru białego czystego dziesiec lotow/ z tych wßy
tkich rzeczy vczynic proch á tym prochem posy
powac ty grzanki mało wyßszey namienione/
á tak iedz/ zachowawa człowieka w dobrym
zdrowiu/ y broni mocznie sercza od nakażenia
powietrza morowego: byłliby kto zarażon á
bolgczki miał albo pryßcze/ iednak to lekarsthy
wo wßytek iad od sercza odgania barzo y serce
posila: Piłułki powietrzne abys pamietał
brac czwierc albo poł czwierci: Niektorzy ru
te z orzechy włoskiemi iedzą aby sie nie nakazi
li powietrzem iadowitem/ abo figi z kwiatem
mußkatowym. Też migdały z kwiatem ru
cianym iesc po ranu/ zachowawa dobrze od
powietrza. Też warzyc gwozdziki/ wężo
wnik/ trzemdale/ polną drijakiew w wodzie
przylawßy octu/ w tim maczaj grzanki á iedz
Też niekthorzy piją z winem drijakiew po poł
czwierci biorąc/ á przez ßesc godzin nie iedzą/
ale gdyby lecie/ tedy ią musi chłodnemi rzecza
mi temporowac/ iako iest koral czerwony/ san
dale/ bursztyn/ kamphora/ wężownik/ z tymi rze
czami społu dawac: ale czo sie tknie drijakwie
badz tego pilen aby była prawa dobra/ bo iest
wiele drijakw ktore tylko imie drijakwie maią
ale istnosc prawa j dobroc iej gdzies: Ale lud
prosty á gruby y lekarstwam nie zwykły/ cebu
le z octem wiecej chwali nißli drijakiew/ á czo
snek y rzodkiew wiecey nißli wßytke apteke.

Posilenia z apteki ktore zachowawaią ser
ce od morowego powietrza są ty/ Electua
rium de gemmis/ Diamuscus dulcis/ Diam
bra/ Leticie galieni/ Manus cristi/ Perlati/
Sandalisati/ Dijamatis/ Triasandalorum/
Dijamargariton/ to wßytko zmießac á rano
pożywac/ Albo stłucz na proch á posypowac
na grzanki/ iako wyßzey napisano/ á tego tak

Ja chwale lekarstwo ludziem (pożywac.
młodym nalepße byc/ a zwłaßcza krewnym/
dla zachowania od powietrza morowego/ to
iest roza z czukrem vdziałana a na słończu v
krasona zcinamonem/ z mußkatowym kwia
tem/ z gwozdziki/ z złotem tartem/ zmießawßy
społem tego pożywac rano.

Ludziem lernim czasu wßelkiego/ zwłaß
cza ktorzy są zimnego przyrodzenia/ tez y mło
dym ludziem czasu zimne° ty lektwarye z dri
iakwia y z złotem zmießane radze przijmowac
rano/ bo wiem sercza barzo broni od morowe°

powietrza: ale to wiedz zaiste/ iz thyto lekarst
wa y inße tym podobne/ iż gdy kto iest od złych
wilkosci zwierzchniem lekarstwem vczysciona/
á iest czystey krwie/ tym pomagaią/ y ktorzy są
w skromnem chowaniu/ ki sie wystrzegaią od
ßkodliwych rzeczy: lekarstwa tu napisane lu
dziem takowym pomagaią/ ale ludziem krwie
nieczystey ty lekarstwa małego są pożytku.

O wonnych rzeczach czo no- sic przy sobie.

W Reku nosic czo wonnego/
iesth rzecz pożyteczna/ iako
są rzeczy przyprawne w a
ptekach/ z ambri y z inych
rzeczi wonnych/ á to dla bo
gatych: Vbodzy mogą
gwozdziki warzyc w occie á zawiązac w chu
stke y woniac/ albo iałowiec/ piołyn/ koriander
kozlek/ z tych ktorekolwiek wmoczyc w winie al
bo w occie á zawinąc thakże w chustke y wo
niac nosząc/ albo w tym winie gebke rozmocz/
á woniay/ albo zmießay ocet z wodką rożaną
y z roiownikową á w tym rozmocz gebke y wo
niay/ albo rozmocz chustke albo gebke w go
rzałce ktorą zową aqua vite/ á tego woniay.
Też sam piołyn zielony nosic/ j gwozdziki z kto
rych wiencze wiją/ bazilijg/ dobrze iest.

Wonia moczna á ostra głowie pełnej po
budza bol/ á tak musi pierwey głowa wyczys
cziona byc y posilona słußną sprawą: po iedze
niu nie hnet woniaj/ bo sie z tąd głowa napeł
nia/ ale rano á przed wieczerzą nawiecey wo
niac maß.

W pokarmiech iako sie maß chować.

P Okarm dobry á miernie po
żywany/ krew dobrą czyni/
żywoth zachowawa od nie
mocy: ale pokarm zły á bez
miernie pożywany/ to iest z
bytnie gorący albo zimny/
albo też wilgotny/ albo suchy/ albo też iakoß
kolwiek nakażony á nie podług swej istnosci ie
dziony (ile w ton czas) nie tylko złą krew mno
ży/ ale żywot kazi y członki mdli: A przetho
chleb

chleb twoy ma byc z ziarna czystego/ nie naru
ßonego/ nie wstechłego/ nie maiącego smrodu
od ziemie/ nie muliste°/ od much nie oparznio
nego/ bez myßich łaien działanego/ á w d[...]ezi
czystey nie smierdzącey ani w splesniałey/ wo
dą czystą rzeczną albo zdrotową albo studzien
ną ma byc zadziałan: woda ma byc grzana
w naczyniu nie naparznionem/ y thez ma byc
walan w naczyniu chędogiem.

Piecku pieczeniu chleba ma byc palon czy
stemi drwy suchemi z gor debowemi albo ia
sowczowemi/ grabowemi/ albo bukowemi al
bo sosnowemi/ á tak jinemi nie zgniłemi drwy

Chleb biały iest nalepßy z czystej mąki pße
nicznej zdrowey/ ziarna zdrowego á czałego/
z ziemie dobrey: chleba wßelkiego nie vpiekłe
go/ czarnego z śniecią/ z łayny myßemi/ y wßi
tkich chlebow grubych/ poniechay.

Mieso zwierząth pasących sie na gorach
iest lepße y kruwczeyße niż mieso zwierząt do
ma pasących sie/ iako są wołkowie młodzi/ y ia
łowicze/ skopowe awßakże y to nie złe/ ale wzdi
lesnych lepße: ale vołow starich/ bykow/ krow
prosiąt/ gesi/ kaczek/ y wßelkich pthakow wod
nych/ albo też grubego miesa maß sie strzedz

Mieso ielenie od nakażenia zdrowia czło
wieczego zachowawa/ y też sarnie (ale gdi iest
swieże). Miesa zagniłego albo solonego w
fasach nie pożyway.

Mieso pieczyste w mor/ winem albo oc
tem polane á tak pożywane/ iest vżyteczniejße
Y też iest rzecz barzo pożyteczna iuche zaocztic
albo w ostrey iuße działac a zwłaßcza lecie.

Też przezliz octu pożywac/ albo izby bar
zo moczny był/ nie iest barzo pożiteczne/ bo przi
rodzenie mdli vracaiąc j martwiąc w wnątrz
mocy przyrodzone żołądkowi y członkom wa
dzi zimnoscią swoią w ich przyrodzeniu/ y tez
kaßel wzbudza. Kurczęta młode roczne
z agrestem to iest z kwasnym winem/ albo z li
monijami przyprawione dobre są. Też pie
czone do ostrego korzenia dobre są. Ryb za
dnych a zwłaßcza bagnistych/ iezornych/ sta
wowych/ z wod stoiących/ karpiow/ linow/ we
gorzow/ y inych wßelkich flegmistych nie poży
way/ ale ryby z wod ciekących możeß pożywac
zwłaßcza w occie przyprawiwßy. Orzechy
włoskie po rybach iesc/ iesth iakoby drijakiew
przeciw iadom: á gdy ich rano pożywa z ru
tą á z figami/ bronią powietrzu iadowitemu/

y też inßem iadom ku serczu przystepowac.
Mleka/ smiotany/ syrow młodych/ y wßelkie°
nabiału nie iesc. Tłustych rzeczy zbytnie nie
pożyway. Jayecza iedz ale miekkie/ á tak w
ßelkich rzeczy flegmistych y niestrawnych do
brze abys sie wystrzegał. Pomarańcze/ ia
błka ziarnisthe/ limunije/ neßpuły/ migdały/
grona winne/ figi/ rozynki/ kapary/ czasu tego
dobrze iesc. Słodkie rzeczy nie służą w mor
ale kwasne wiecey służą. A gdi niektorą po
trawe maß kwasno vczynic/ tedy nie tylko za
wżdy octem kwasic/ ale też kwasnem winem/
limunijami/ ßwestkami warzonemi/ wisnia
mi/ iabłki kwasnemi á wonnemi/ ßczawiem.
Gorczyce/ chrzanu/ rzodkwie/ rzeżuchy/ luku/
czasu letniego niechay/ ale sobie ßalße działay
ku pieczystemu tak/ Weżmi ßczawiu/ żołtek
iaieczny twardy/ rozetrzy dobrze á rospusc wi
nem/ przysyp cinamonu tartego/ y imbieru/ á
tak pożyway. Rano warzonych rzeczy poży
way/ á na wieczerzy pieczonych/ bo thak lepße
trawienie bywa. Bedł/ kapusty/ iągieł nie
chay/ á marchwie/ rzepy/ grochu skromnie po
żyway. Słonin niechay ani kiełbas/ y wßy
tkich takich rzeczy.

Takież sie y około picia sprawuy. Wi
na starego á mocznego zapalaiącego nie pij/
bo człowieka barzo wysußa wnątrz/ wątrobe
zapala. Wina metnego a zwłaßcza przypra
wnego y ktemu podobne° nie pij. Piwo bia
łe czyste vlisiałe z słodu dobrego pij. Piwo ie
czmienne dobrze wystałe nie kwasne/ dobrze
iest pic. Piwa metnego dla drożdży/ młode
go/ nie vwarzonego dobrze/ z zatechłych beczek
chmielnego barzo/ nakwasniałego/ á pod kto
rem sie wiele drożdży vstawa/ nie piy. Ale v
czyni tak/ Weżmi piwa faske iako wielką chceß
do domu/ á gdy sie dobrze vstoij/ roztłucz nie
kielko gałek bobku/ zawiąż gi w chusteczke z ia
kim czystym kamykiem/ á wpusc w piwo aż po
grąznie: potim tak tocz piwo á pij: Także też
y z gwozdziki możeß vczynic: á gdzie piwo be
dzie stało/ aby tam miestce było czyscie suche á
nie wstechłe. Picia wßelkiego ciepłego bar
zo gorącego barzo tez zimnego abys sie strzegł

W spaniu/ w krotofilach/ w roskoszach/ y w innych sprawach

iako

iako sie maß miec czasu tego.

SPać w nocy iest rzecz przyro
dzona / á ieslibi dla niekthor
rych przekazek spać niemogl
tedy spi na dzień tym dluzey
á przed poludniem wstań a
nie spi / bo iest zle á ßkodliwie
podrzemać / przed poludniem albo po polud-
niu throche / nie ßkodzi z pol godziny albo na-
wiecey godzine na miesczu nie wilgotnem.
Szaty aby chedogie zawzdy byly prane w vo
dzie ciekacey á na slończu sußone. Pierwej
nißli cechy na pierzyny obleczeß á prześciera-
dla na loże polożyß / rozwies ie w świetnicy á
zakurz pod nimi kadzidlem albo czymkolwiek
dobrze wonnem / a niechay powiß z godzine
albo wiecey. Koßule maia być prany lugiem
wlożywßy piolynu / albo bazilisey pod popiol /
á tak przez to lug czedzić z czystej wodi ciekacej
w tim lugu iacy swe koßule prać / ale koßul spo
dnich od pań nie prać / bo są nieczyste / albo ko
ßul od ludzi krostawych / á izby na slończu by-
ly sußony albo w świetnicy / á podkadziwßy ie
obleczsie. Miedzy ßaty czo ku chodzeniu /
naklasć rzeczy woniaiacych / ytez do loza / iako
o tym wyssey napisano.
Czasu tego vstawicznie sie przechadzay á
na low sie przeieżdzay / granie rozmaite grać
Miasto laznie zawße cialo pocierać rano od
wierzchu aż na dol / a zawżdi mysli vesolej być
Pilulek pestilentiales pożyway czesto sprawa
wyssey napisana. Glowe czasem abys prze
mywal tak to / Varz w vodzie ßalwia / piolyn
á z tey wodi lugu nadzialay / potym wloż ro-
żey w ten lug / á po dobrey chwili odcedz od ro
żey á wyzmi roża / á w tym glowe myj.
W lazni sie myć abo w wannie albo nogi cie
pla woda vmywać / ostrzegay sie.

Tu maß nauke barzo potrze
bna wiedziec obyczay pusczania
krwie czasu powie. morowe°, a na
wiecey ktoby iusz powietrza za-
chwycil z ktorej żyl, ma wten
czas pusczac, abowiem
wiecej ludzi samem
tylko pusczanie

krwie, bedac zarażeni, przichodza
ku zdrowiu.

WIedziec maß / iako á kthóre-
mi znamiony czlowieka po
wietrzem morowem zara-
zone° pewnie maß poznać /
á to przez ty znaki.
☞ Naprzod / gdiktori czlo
wiek czasu moro. powietrza / bedzie febra tho
iest gorączka rußon / tak iże mu sie bedzie wi-
dzialo iakoby mial w sobie ogień okolo żolad-
ka / piersi / y wßytkich wnetrznosci / abo iż go zi
Drugie znamie / gdyby sie (mno trapi.
ktey to febrze wydala bolaczka czerwona albo
czarna pod pazucha prawa albo lewa / abo tez
na ßyj / albo za vchem / albo w dymionach :
Zasie / krom wylożenia bolaczki / izby mial w-
bokoch albo kedy na inßych stronach ciala klo
cie / strzekanie / iuz pewny znak iesth zarażenia.
☞ Trzecie znamie / gdy ktori czlowiek ma cie
ßkie oddychanie / á czknienie z gorączością / ia-
koby w cieplej izbie siedział a mial sie pocić / pe
wny znak iest zarażenia.
☞ Czwarte znamie / obciążenie z wielkiem
boleniem glowy / tak iż on bol glowy iesth mu
barzo nie znośisty / a to pospolicie znamie iest
przy każdem powietrznem zarażeniu.
Piąte znamie / iż pospolicie zarażeni wiel
ka sklonnosc ku spaniu maią / thak iż z wielka
trudnoscia może gim być zabronione spanie.
Szosty znamie / iż thakim ludziem wzrok
sie mieni / abowiem pospolicie zielonosci / cza-
sem żoltosci przed oczyma sie vkazuią.
Siodme znamie / iż takowi ludzie pospoli
cie gorzki smak w vściech maią.
☞ Osmy znak / iż tacy czesto wraczaią gorz-
koscia á barwa onych rzeczy / tho iest zielona á
Dziewiąte znamie / iż pos- (czasem żolta.
policie miewaią wielkie obciążenie wßythkich
czlonkow y wßytkiego ciala rozslabienie.
Dziesiate znamie / vrina ktora iest zama
czona / zaburzona / nie inac ej iakoby miala być
końska albo bydlecza : Awßakoż czestokroć
bywa czudna á barzo zdrowe° czlo. podobna.
Otoß maß znamiona / przez ktore poz
naß morowem powie. czlowieka zarażonego /
á poznawßy / vciekay sie czo narichley do puß-
czania krwie / z tej żyly j strony gdzie bolenie al
bo strzekanie / albo bolaczka sie vkaże / iako thu

maß nizey nauke ßerzey wypisana / iako sie w
tym pußczaniu krwie maß sprawować.

NAprzod gdyby sie bolaczka przi tych zna
mionach wypisanych na wierzchu glo-
wy wydala / albo thez pod pazucha pra-
wa / albo na prawym ramieniu / albo tez y w-
piersiach / tedi ma być krew pußczona z prawej
reki z mediany.
☞ Zasie gdyby sie wrzedzienicza na czele v-
kazala / tedy vpuściwßy mediany pierwey / po-
tym po godzinie z pod iezycza ma być krew v-
Też gdyby sie bolaczka za v- (pußczona.
chem vkazala / albo pod broda / albo na ßyj :
Na ktorey stronie sie wyloży bolaczka / z tej stro
ny krew ma być z glowney żyly pußczona.
Tez ieslibi sie bolaczka morowa wyrzuci
la na ktorymkolwiek boku a nawiecey pod pa-
zucha / znak iest iże serce cierpi od iadu powiet-
rza morowe° / á tak z mediany oney strony na
ktorey by sie bolaczka wylożyla / krew pusćić.
Tez gdy sie pocznie bolaczka wykladać w-
dymionach albo w biodrze / albo na krzyżu / al
bo na vdzie / znak iest iż watroba wiecey cierpi /
bedac iadem powietrza morowe° zarażona :
á tak na ktorey stronie nogi wrzod sie wyrzuci
z teyże nogi zaphena żila pod kostka ma być za
cieta / y dać krwi idz barzo wiele aż do omdle-
nia / á thakież y z każdey żyly dopuśćić krwi idz
(krom glowne)) ztej miernie ma być krew pu
ßczana : Jeslibi pod kostka zapheny nie mogl
zaciąć / tedy odnoge iey ktora naydzieß miedzy
malym palcem v nogi a miedzy wthorym / y
nad kostka możeß zaphene zacinać. Z reki w
ten czas żadney żyly ani mediany ani pluczny
ney nie pußczaj / abowiem weiagnalby iad ku
gorze / á takby serce / watrobe y glowe zarazil.
Tez ieslibi bolenie czlowiek mial wnatrz
gleboko / thedy ma z pluczney żyly obficie krew
pußczać / zawße z tej strony ku ktorej sie bol vie
cey sklania.
☞ Tez to maß baczyć / iesli krew bedzie czar
na / gruba albo zielona / tedy maß iey tym wie
cey dopuśćić idz / y owßem tak dlugo poki sie jej
barwa nie odmieni.
Tez to maß baczyć / ieslibi kthory czlowiek
morowem powiet. zarażony / á żadney wrze-
dzienice na sobie niemial ani vmie powiedzieć
gdzieby mial klocie / iedno iż widziß iego vtys-
kowanie / á ku wraczaniu sklonnosć : Vczy-
niwßy mu wraczanie / daj mu y pluczna żile za
ciać w lokciu á day krwi idz poki może trwać
ażeby poczal mdleć.

Po pußczaniu krwie iako sie
maß posilac.

NIemoc ta to prze taiemnosć
iadowitosci swey nad wßyt
ki inne niemocy wiecej serce
zemdlewa / y duchow wßyt-
kich żywotnych vmnieyßa :
Przethoż musi pokarm da-
wać ktory iest laczny ku strawieniu / á hoyniey
ßa krew y moc dawaiacy przeciw zlemu naka
żeniu / á tak hnet sie po pußczaniu krwie posi-
lić : Vczynić żuphke z wina / z żolthkiem iaia
świeżego / á kniey przylać wodki rożaney / oßa-
franić á okorzenić cinamonem / mußkatowym
kwiatem / oslodzić czukrem á dać iesć. Albo
vpiecz iaie świeże miekko á z iesc ie z ßafranem
z mußkatowym kwiatem / á na to sie wina na
pić / á ieslibi byl w gorączości wielkiey tedy pić
tizanne / á tak y inßych potraw pożyway po-
dobnych tym to przerzeczonym y ktore sie rych
lo strawić moga. Kto w tey niemocy chet-
ko ije / dobry znak iest zdrowia. Potrawy kwa
sne dobre są dla posilania żoladka / y dla vm-
nieyßenia febry.

Lekarstwy z apteki serce thak
posilay.

Pożyway czesto manus cristi perlati / san
dalisati / triasandali / lektwarzu rożanego / lekt
warzu wolowe° iezyka / lektwarzu z kwiatu bo
ragowe° ktory czynia z koscia serca ieleniego
y z tabliczkami złotemi. Wodki palone tyto
pić iest rzecz dobra / Naprzod wodka ßczawio-
wa / wodka wezowe° korzenia / podrożnikowa /
ziela wezownikowe° / wolowe° iezyka / roiowni
kowa / boragowa / osladzaiąc ie czukrem á pić /
á chceßli ie tak pić możeß / a chociaß nie bedzie
ßli mial tych wßythkich / ale aby wżdy iedne z-
tych ktora kolwiek. Tez ten napoy iest dobri
Wezmi iezyn iagod czyscie vzrzalych á nie z-
gnilych / wyzmi z nich wode á przyley do niey
wina tak czoby mnieyßa cześć nißli tey wodki
á to pij : ten trunk posila serce y żoladek : á ie
sliby byla gorączość wnatrz / tedi tej wodki mu

si być wiecey nisli wina.

C Serce z wierzchu tak posilaj przikladaiąc à to aby sie zarażenie nie szerzylo/ à gorączość ktora w febrze aby vgaszona byla- kthora kazi cieplo przyrodzone. Naprzod wziąć wodki ty to à zlać ie spolem- wodke boragową/wodke wolowe° iezika/ szczawiową/rożaną/rozdzialawszy z kamphorą- roiownikową- bazilijową dziewannową wężownikową: w thych wodkach omać aychustke lnianą zlożywszy ią we troie albo we czworo/ale ią pierwej masz omoczyć w oczcie à zasie ocet wyżąć- à w tych wodkach omoczyć y thak na serce przylożyć: w ty wodki możesz przymieszać sandalu- bolum armenum/kamphory.

Gdy żolądek nie chce zadzierżeć lekarstwa ani pokarmu.

C Wraczanie w tey niemocy bywa pospolicie à tho dla spoienia żolądka z sercem/à żolądek iesliby wilkosci zle z siebie wymiatal/ thedy takiego wraczania nie stanowić- à po thakim wraczaniu bylliby żolądek lekki à czerstwy/dobre znamie iest. Ale iesliby lekarsthwa ani pokarmu albo picia nie mogl zadzierżeć- zle znamie iest/à iest znak vielkiego poruszenia w serczu dla iadu zlego powietrza. Tedy przekiw takiemu wraczaniu tak vczyń/Wezmi rożey/ wężowniku/ benedikti bialey/ koriandru/ mietki/pigwy suchej albo świeżej maszli/warz ty rzeczy w oczcie à przylej knim vina/à potim vkroić grzanke wielką szeroką à vpiecz/potim położywszy ią na misie polać gorączo tym oczteem czos w nim warzyl ty rzeczi- à na wierzch posypać cinamonem/à to na brzuch przylożić prosto na żolądek y przywiezać/à potym dobrą chwile nie ieść ani pić nic.

Ludziem vbogim posilanie.

C Dla oczerstwienia sercza j rozegnania nakażenia tego- warz polną drijakiew- podrożnik roiownik/kurze ziele- wolowyiezyk- vężowe korzenie/trzemdale/ szwestek garść / iablek kwasnych à wonnych vrzalych trzy skraiawszy ie/ warzyć ażby trzecia część wywrzala / a gdyby iuż przewieralo- przyloż kwiatu rożane°- dziewannowe°/powarzić malo à odstawić potim [illegible] rano przed obiadẽ trzy godziny a przed [illegible]erza dwie. Po puszczaniu krwie wednie barzo zle iest spać / a gdy w nocy bedziesz spać tedy miernie spi.

C Wthorego dnia po puszczaniu krwie dać mu przepuszczenie à nie przedluzaj/ku wygnaniu wilkosci zlych od sercza: ony iż niemogą być samy przez sie sprawiony ku wyszciu- ale stoiąc w ciele mieszaią sie z dobremi- a tak szkodzą zdrowiu czlowieczemu/y tak sie z tąd iadowitość mnożi- ktore przeczyscienie tak vczyń. Wezmi kassijey fistuly ieden lot/lektwarzu rożanego iij. czwierci- zmieszay to spolem à wezmi rano. A iesli chcesz iacy tego samego lektwarzu wziąć- tedy go wezmi czaly lot- dobrze iest. Drugie przeczyscienie/Wezmi dijaprunis ij. loty/reubarbarum ij. czwierci- zmieszaj spolem a pożyway tego po ranu- à po przeczysczieniu- okladay serce rzeczami wysszey napisanemi dla posilenia/ytez lekarstwa pożyway ktore potwierdzaią serce- iako też wysszey napisane są: pokarmow też ktemu slużących pożyway zwlaszcza iuchy z kaplunow. Thez czasem wziąć drijakwie troche z lektwarzem rożanym/dobrze iest. Też pilulki powietrzne brać zod czas/dobrze iest.

Glowa iesliby niemoczne° bolala.

C Wezmi wodki rożaney- babczaney/ psinkowey- rozchodnikowey- dziewannowey/roiownikowey zley wszytki wespolek/potym wezmi chuste cienką- zmaczayże ią pierwey w oczcie- potym wyżmi czyscie ocet à zloż ią we troie albo we czworo- potym zmaczay w tich vodkach à przykladay mu na glowe na czolo y na skronie nawiecey: à gdy vschnie tak zasie vdzialay. Też dobrze iest mazać oleikiem rożanym à nawiecey skronie.

O rozlicznem lekarstwie.

☞ Wiele ludzi przy początku zarażenia morowego powietrza/gdyż vznaią być zarażenie natychmiast daią drijakiew z winem pić- à potim przyodzieią czym dobrze cieplym aby sie pocil- aby z siebie pot ocieral. Też niektorzy z apteki proch daią pić także w winie. Też niektorzy sok wytloczywszy z nogiethku daią pić à potym sie dobrze wypocić. Też niektorzy sok wytloczywszy z polnej drijakwie piią- à vedwunascie godzin pozbywaią tey choroby zley z powietrza morowe°. Gorzalke też ktorą zową aqua vite: niekthorzy dawaią pić zmieszawszy ią z malmaziją- albo w winie dobrem zmieszawszy wodki ktoreykolwiek paloney ktemu: Też bolus armenus z apteki/iest rzecz barzo dobra. Ziele wężownik też iest barzo dobry.

Gdy drijakiew daią pić z winem czlowieku gorącego przyrodzenia- à ktemu gdi iest czlowiek w wielkiej gorączości- tedi go wiecej mdlą niż czo dobrego vczynią/ ale ią maią dawać z wodkami/iako z wężownikową- abo zszczawiową tedy iest rzecz przespieczniejsza. Ti rzeczi bronią od bolączek: bolączki rozgania sok wytloczony z polney drijakwie piiąc gi/ytez sok z wolowego iezyka wytloczony zmieszay z czerwonemi koralmi stluczonem: à wypić gi. Dzieciom to oczukrować albo oslodzić możesz- à dawać rano pić po kielko dni. To iest barzo dobra à vhwalona rzecz czo znamienici miedzy sobą w taiemnosci maią / Naprzod warzyć piolyn w dobrym winie aby wszytko wino wywrzalo/potym nalać inszego y zamieszać à wywarzyć wszytko/potim zamazać gliną w garnczu okolo pokrywki/ a wstawić w wegle y spalić/à bedzie czysty bialy proch- ten dawać w vinie pić: ten proch broni sercza y krwie od nakażenia. Druga rzecz barzo dobra- Vezmi drzewa aloes/ polney drijakwie- ieleniey bdly ktorą po lacinie zową cerui bolet°- ziela trzemdaly/korzenia wężownikowego/podrożniku/rożey czerwoney/ muszkatowe° kwiatu- każdego z nich trzy loty- pypia zwończowego sześć lot. kosci z sercza ieleniego j. czwierć- szafranu czalego pol czwierci- drijakwie wyborney pieć lot ty korzenia wszytki stlucz à wlożyć do scklenice à natho nalać malmazijey z poltory albo zedwie kwarcie chować to wcieple przez dwie niedzieli zakrywszy z wierzchu barzo dobrze/ à na każdy dzień zamieszać- ale to wiedz iż to naczynie gdzie bedą moknely ty rzeczi w malmazijej ma być nie wysokie ale szerokie ale plytkie- à to dla tego iż gdy iuż przestoij dwie niedzieli / aby to spuscil do drugiego naczynia iesscze nissze° nisli to po krayce à to tak / Postaw podle tego naczynia drugie naczynie dobrze nissze- à potym możeszli mieć szarlatu sztuczke/skraj gi dlugo na krayki/ potym poloż tey krayki ieden koniec na te malmazija- à drugi koniec na to prożne naczinie- postawiwszi oboie pospolu/à tak bedzie sciekalo z wysszego naczynia do nissze°/ potym gdy wszytko sciecze- wley w insza scklenice- potym przypraw alembik à wypal to przeżeń czos zczedzil- ale patrz aby przez szlody/podstaw pod nos alembikow scklenice czoby do nie szlo/ale aby obwarowal izby nie wywietrzalo à to bedzie wodka barzo dobra czasu zarażenia powietrzem morouem/ale ią masz pędzić przez alembik aż gdy sie w scklance zgestnie na dnie iako oley/ a tak tym insze lekarstwa ktore są na bolączki y na pryszcze rozpuszczać- iako są masci y insze rzeczy. Te lepak gestość czo sie na dnie zgestla- masz rospuszczać wodką szczawiową y wodką wolowego iezyka / à zlota przyloż tego o ktorym bedzie niżey napisano/à chcesz li też ambry malo przylożyć/możesz.

Zloto ktemu tak masz przyprawiać

☞ Acz ludzie rozmaici zloto vychwalaią ku piciu być dobre czasu tego- iest prawda- ale iże nie vmieietni wodkami mocznemi odeymuią mu sprawe y wlasność tego/ ale kto nie vmie/ tedy tak vczyń- Wezmi zlota czystego od gulsdlaera kielko tabliczek/ przysypże kniemu prochu natluczonego z czerwonych koralow- prochu z perel natluczone°/prochu bursztinowego ale mniey nisli tych inych/czukru kandi przyloż- zetrzysz tho czyscie na kamieniu twardem na mialki proch/potym zchoway dla potrzeby tego przylożku lekarstwu maluczko vysszej napisanemu czo rozumiesz/choćby też j viecej przilożyl nie skazisz- à iesli też y z drijakwią przymiesz- dobrze iest/ à vrzyimieszli samo w winie też dobrze. Wodka ktora iest nowego slożenia tak ma być dzialana- Wziąć ziele wężownik y z korzeniem dwie części- trzemdaly iedne część- koszyszczka pol części/ polney drijakwie 2. części- boragu z kwiatem iedne część/ kwiathu zwończowe° trzy garści/roiowniku dwie/muszkatowe° kwiatu trzy loty- ty wszytki ziola zsiekaj poki iesscze zielone- skrop ie oczthem vinnem à day mu tak stać przez noc/potym to wypalić przez alembik/ a tey wodki pożywać z syropem szczawiowym przed wzesciem slończa / iad od sercza odpądza/ y nie da mu sie rozchodzić po (ciele.

Bolaczki morowe tak masz leczyc.

C Po puszczaniu krwie y po przeczisczieniu żolądka z zlych wilkosci/ ytez po posileniu sercza rzeczami wysszey napisanemi- Gdiby sie bola

czla vczynila/ tak ig maß goić/ Wsadz na bo
lgczke bolgczg banke wielkg/ potym ig zsiekay
a zasie banke przysadz niechay krew z iadem
wyciggа/potym gdy możeß obaczyć że iuz do-
sić ciggnela/ odeymi ig/ Wezmi fige a rozkroj
ig ßeroko/ rozpuść drijakiew w winie/ a te fige
roztroiong w tym rozmocz a przyloz na bolg
czke/czyń tak przez kielko dni. Drudzy thez
stawiaig banke pod bolgczkg/ a tak na dol iad
zciggaig. Drudzy pod bolgczkg pryßcz dzia
laig/ Biorg Cantarides robaki/ a stlukßy ie/
przykladaig na gole ciało/ a tak bedzie pryßcz/
albo ziele ktore zowg iaskier/ takiez stlukßi przi
kladaig: potim to na bolgczki dobrze iest klasć
Wezmi rzodkiew naakray z niey kolek/ weźmiß
drijakwie czystey a rozpuść ig winem/ rozma-
czay w tey drijakwi kolka rzodkwiane/ a przyk-
laday na bolgczke czesto odnawiaigc. Albo
maßli gorzalke ktorg zowg aqua vite/ albo o-
ney rzeczy ktorgs z malmazijej wypalil/ wtim
rospuść drijakiew a rozmocz kolko rzodkwie po
iedney stronie/ a przyloz na bolgczke: albo fi-
ge wmiasto rzodkwie. Drugie/ Stlucz gor
czyce z mydlem veneczkim/ a przylej troche vi
na/ vczyń z te° iakoby plastr na liscie bzowym
albo omanowym/ to przykladay na bolgczke.
Tez stlucz orzechy wloskie z rutg/ a przykladaj
Thez cebule pieczong rozmoczyć w drijakwi a
przykladać.

¶ Czwarte° dnia bolgczke zmiekczić/ Wzigć
slaz/ fenum grecum z apteki/ mgki iego/ ziela
zlotozlowu/ ziela kthore zowg kopyto konskie/
siemienia lnianego/ fige ktorg smażyć to w o-
liwie/ a potym wyzgć oliwe a wlożyć w nie zy
wice/ ięczmienney mgki/ a na ostatek przepu-
scić na winie mydlo/ a te° mydla przylożyć do
tey oliwy ktym rzeczam/ mießać spolem na og
niu/ potym odstawić: a gdi ostydnie/ z tego czi
nić plastry a na bolaczke przykladać.
Tez stlucz figi z piolynem a z mgka ięczmien-
ng/ vczyń z tego iakoby plastr a przikladay na
bolgczke. Thez igdra wloskich orzechow z
mgkg feni greci stlucz/ dijaltee masci kthemu
przylożyć/ z tego vczynić plastry a na bolgczke
przykladać.
☞ Jakoby skoro obaczyl iż iuz na niektorim
miesczu miekło/ toć iuz gnije/ a tak czo nary-
chley odtworzyć aby iad wyciekl j z gnoiem po
spolu/ bo ieslіby tego zaniechal dlugo nie od-
tworzgc/ tedy vczyni gl[...]oka ieme w ciele ia-
dowitem swem gryzieniem/ a tak czo narych-
ley możeß odtwieray a gnoj wytlaczay: a gdi
sie wyczysci/ dzialać plastry a przytkladać aby
zarastalo a piekníe sie goijlo: o thym napiße
na konczu gdzie iest o goieniu pryßczow.

Pryszcze morowe tak masz leczyc.

PRzy goieniu pryßczow y bolgczek/ pijza
wżdy wodke ktoramći pisaniem namie-
nil: wodkg nowego złożenia malo wyß-
ßey napisana iest/ albo tez syrop ktory tez iesth
wyssżey napisany/ Posilania serdeczne/ tez
piluly powietrzne przyimuj. Na pryßcz tez
możeß banke przystawić/ iako y na bolgczke/ a
by iad wyciggala. Rospuść dryiakiew go-
rzalkg/ a vkroy kolaczek ßeroki z omanu/ roz-
moczże w tey dryiakwi po iedney stronie/ a przi
kladay na pryßcz/ czyń tokielko razow.
Tez zoltek z iaia zmießać z solg/ a w tym roz-
moczyć także oman albo rzodkiew a przykla-
day na pryßcz/ możeß przywiezać. Tez figi
stlucz/ aloes drzewo/ z solg a wina przylać/ a z
tego vczynić iakoby plastr na chrzanowym li-
scie/ a ten plastr na pryßcz przikladać kielko ra
zow czesto odnawiaigc: po napierwßym przy
lozeniu tedy bedzie pryßcz czarny/ a zawżdi sie
w sobie bedzie burzyl/ aż sie przepuknie dla te°
przykladania/ potym pocieczе ropa ßpetna po
czerniala: a gdyby sie zastrupilo/ przylożyć ie
czmiennego ciasta/ a zlezie strup/ potym maß
goić mascig ciało narastaigczg.

¶ Gdyby ktho mial pryßcz/ a chcialby wie-
dzieć iesli może być zgoion/ tedy wezmi dryiak-
wie a vczyń z niey plastr/ przyloż gi na pryßcz
wyzchnielić dryiakiew/ zle znamie iest/ nie wy-
zchnieli a niemoczny dobrey mysli iest y czerst
wie/ tedy zasie przyidzie ku zdrowiu. Thez
galbanum rozciggngć na chustce iako plasthr
a przyłożyć/ chwycili sie pryßczu a nie odpad-
nie/ tedy sie zgoi/ ale iesli odpadnie y z korze-
niem/ zly znak iest.

¶ Pryßcz iesli chceß odtworzyć/ tak vczyń.
Wezmi ziela polney dryiakwie/ ziarn skoczko-
wych wietßego/ kostywalu wietße°/ soli/ stlucz
to wßytko z sadlem wieprzowem/ ale sadla nie
wiele bierz/ przykladay na pryßcz/ goi sie pod
tym. Przy tim napiiay sie syropow wysszey
napisan[...]/ a miernie sie chowаy we wßyth-
kich rz[...]ch.
☞ Pryßcz gdiby iuz odtworzyl/ Wzigć kosti
wal

wal ktori ma korzeń poczernialy a wngtrz bia
ly a mastny/ roskray gi ßeroko a omocz w wi-
nie/ przykladay na pryßcz. Chleb ciepły wy-
igwßy z piecza/ przykladać oscrzodki na pryßcz
Tez ziele samo polng dryiakiew swiezo stlucz/
z solg y z oliwg a przykladać na pryßcz/ dobrze
iest. Tez ciasto z oliwg a z solg przykladać/
dobrze iest. Jeslіby sie zastrupilo/ tedy stru-
pu nie oddzieray gwałtem/ ale warz slaz w vo
dzie/ a wtim rozmaczay gebke a przikladay na
strup aż zmieknie. Albo tak vczyń/ stlucz ko
rzeń slazowy z maslem a z sadlem wieprzo-
wym/ vsmaż na rynce/ pothym to przecedz a
wytlocz przez chuste/ a tim mazać na list slazo
wy y przykladać. Gdyby sthrupu nie bylo/
warzyć figi/ igdra wloskiego orzecha/ fenum
grecum z apteki/ w wodzie/ potym to odcedz a
ktey polewce przilož miodu/ a tym wymyway
pryßcz a na to przykladay korzeń kostywalowy
A gdyby sie iuz miestce wyczyscilo/ tedi dzialać
plastry z masci ktore naraßczaig ciało/ a to tak
maß vczynić/ Wezmi oliwy/ wosku/ rospuść
to na ogniu/ potym rozetrzy zywice a przysyp
ktemu/ zmießayże/ potim wezmi aloes/ bialego
kagzidla/ sarcocolle (iesth zywicza w aptece)
mirry/ blaywasu/ litargirium to iest gleytu:
ty wßytki maig być ztarte barzo dobrze/ potym
wsypać do oney oliwy y do wosku/ potym nie-
chay ostydnie a z tego czyń plastry a przykla-
day na bolgczki y na pryßcze.

Ktorego czasu narychley morowe powietrze powstawa.

GDy sie iuz latho dokończawa a czas sie
iuz iesienny przybliza/ tego czasu nary-
chley sie poczyna mor/ bo powietrze go
rgczoscig sloneczng bywa vczisciono/ a tak iest
sklonnieyße ku nakazeniu nißli geste a grube/
wßakże nie barzo dlugo trwa/ a tak viele ludzi
zaraza iż mußg mrzeć. Słońce ktore iesth
wielki przyiaciel zywotowi człowieczemu/ gdy
bedzie promieni mdlych y gorgczosć te° mdla
dla oddalenia y odeßcia swego od nas/ niemo
że wilkosci grubych rospußczać ani wyczysciać
zwlaßcza gdi bywaig viatri od wzchodu slon
cza albo z poludnia/ ktore przywodzg z soba chy-
mury grube/ a tym powietrze zagaßczaig/ tak
że sie niegdy zda aby mial być deßcz barzo wiel
ki/ a nic nie bywa/ a tak dlugo stoigc na powie
trzu/ zakazaig powietrze/ tamże wiec pobudza
(mor.

Przy tym tu sie poczyna nauka rozmaitych lekarsthw przeciw powietrzu morowemu/ a naprzod lekarstwo doswiadczone zachowaiace każde° człowieka od zarażenia czasu pow. mor.

¶ Wezmi listkow rucianych swiezych ze trzi
dziesci/ igdrek wloskich orzechow z pieć/ fig su-
chych tez z pieć/ vtlucz ty rzeczy spolem w moz
dzerzyku/ a tego po troße po ranu na czczo po-
zyway/ zuigc możeß polykać/ albo wypluwać o
ne wilgotnosć/ a potym możeß z domu przes-
piecznie wynidz: Jest to lekarstwo pospolite°
a prawdziwego doswiadczenia.

Drugie lekarstwo vbogim dobre.

¶ Wezmi terre sigillate tho iest czerwoney
ziemie/ y day iey wypić z winem/ albo z polney
dryiakwie wodkg tak wiele czo zloty zawazi na
switaniu: Ma moc doswiadczong naprze-
ciw każdemu iadowi/ y owßem iesli gi w zolg
dku naydzie/ natychmiast wraczaniem gi wy
rzući: a iesli przed iadem bedzie wzieta tha si-
gillata terra/ niedopußcza onemu człowieko-
wi ßkodzić: O thym mowig wiele znamieni-
tych doctorow.

Drugie lekarstwo vbogim.

☞ Korzenie biedrzeńczowo na proch starte/
a z bialem winem na czczo pite/ broni od wßel
kiego iadu: a kto wina niema/ tedy w wodzie
ma warzyć y one wode pić.

Drugie lekarstwo ktemuß doswiadczone.

¶ Wezmi korzenia ziela trzemdaly/ przer-
wipepowego/ goriczkowego/ ialowczu/ korze-
nia kozlkowego/ czysczu/ każdego z nich czo zlo
ty zawazy/ bolum armenum czo 2. zlotha za-
wazy/ terre sigillate 3. ty wßytki rzeczy ztarw
ßy na mialki proch/ zmießay ze czterema loty
czukru/ a możeß y bez czukru/ bierzże tego pro-

chu na switaniu abo po ranu wstawßy czo zloty zawazy z winem cieplo przez trzeci dzień albo przez czwarty.

Też drugie lekarstwo.

¶ Rozmocz bialego chleba w malmazijey kielko kesow/ á nißli z domu wynidzieß/ z iedz.

¶ Też grzanka w occie mocznem namoczona/ przed wyßciem z domu iedziona/ iest silno vżyteczne zachowanie/ á pospolicie go vżywaią ludzie ... nie bez przyczyny/ abowiem oceth zachowawa cialo y wßytki przyrodzone wilkosci wczkoniecze/ od zagnilosci y od prochnienia

Drugie lekarstwo bogatym.

☞ Wezmi skorki od iablka citrinowe°/ á one miey w vsciech żuiąc/ a wilgotnosc polykaiąc/ abowiem ty skorki citrinatow serce y mozg posilaią/ á morowemu powietrzu sie przeci-

¶ Takież też citwar w vsciech trzy/ (wiaią. many á mastikowany/ broni od moro. pow.

¶ Też gebke woniać/ Wezmi octu win ne° wodki rożaney/ kwiecia bzowego/ rowno każdego po kielku łyżek / zmießay spolem ztharwßy kwiat na mialki proch/ á w tym rozmocz gebke/ á chodząc woniay często. á nawięcey gdy z kim maß mowić.

¶ Też kozlek w reku trzymany/ broni od zarażenia moro. pow. Ruta takież.

¶ Też czosnek iedziony tak surowy iako y warzony/ barzo iest niepospolity. Takież cebula y rzodkiew maią moc bronić.

Zasie gdyby iuż człowiek zachwicil powietrza/ á byl prawie niemocen/ vpusciwßy mu krwie dobrze/ potym mu vczynić wraczanie dawßy mu czarnego ziela z wodą/ albo z mlekiem konopnego nasienia cieplo wypić/ á po godzinie wrazić mu palecz w gardlo izby wraczal czo nawięcey może/ á po tym wraczaniu we dwie godzinie wyplokawßy vsta wodą z octem/ y dać mu iakiey polewki z iesc.

¶ Chcesli też nie czyniąc wraczania/ dać ie mu krolewskie° prochu/ napić sie z bialem winem a z octem czo zloty zaważy cieplo/ á potym sie przyodziać y pocić czo nabarziey przez kielko godzin.

Wypis prochu Krolewskiego ktori czynią gotowy w Aptece.

¶ Wezmi korzenia diptamowego/ korzenia goryczkowego/ przerwipepowego/ terre sigillate/ każdego z nich po trzy loty/ koralow bialych dwa loty/ Thy wßytki rzeczy zetrzy na mialki proch/ a potym zmießay y tak pożyway.

¶ Thymże obyczaiem proch Saluificantis bywa vżywany (czynią gi też w Aptece) może być y na czczo z winem bialem pijan/ dla zachowania zdrowia. Czasu też zarażenia powietrzem/ tymże obyczaiem tego prochu saluificantis tho iest vzdrawiaiącego/ maß pożywać iako y prochu Krolewskiego.

☞ Też takież dryiakiew/ y thakież metridatum/ są dziwney á niewymowney pomocy naprzeciw morowemu powietrzu/ tak przed zarażeniem iako y w zarażeniu.

☞ Też pilulki pestilentiales to iest powietrzne/ czasu moro. pow. na każdi tydzień po dwudziestu brane/ zachowawaią człowieka nade wßytki rzeczy od zarażenia: mogą thez być po siedmi dwa razy w tydzień brane.

Jeszcze sprawa maluczka dla zachowania od powie. moro.

¶ Ta iesth rada na vżytecznieyßa/ aby człowiek rychlo miestce zmienil/ gdy baczy że iesth powietrze zarazone. Przyiechawßy do zdrowego powietrza/ aby tam dlugo trwal/ á mießkaiąc w nim aby sie slußnie chowal/ thez do swego mießkania aby sie zasie nie rychlo wraczal/ bo wiele ich nieopatrznoscią swoią rychlo wrociwßy sie/ gdzie ießcze ostatki powietrza morowe° zostawaly/ pozarazili sie y pomarli A przetoż wielu ludziem lepiey iest do tego powietrza/ kthore aczkolwiek bylo zarazone/ ale gdy iuż zasie do kończa dobrze vczyscione/ idz/ bo to pewnieyßa rzecz iest/ iż to powietrze ktore pierwey bylo zakażone/ nie leda sie tako powtore skazi/ nißli powietrze kthore ießcze nie bylo zarazone/ thego mu sie zawzdy trzeba nadziewać/ á tak tam dlugo mießkać/ iest rzecz straßliwa á nieprzespieczna. Ale to wzdy miey na bacznosci abys rychlo wyiezdzal: A gdy bedzie po zmienieniu powietrza/ możeß sie zasie przywrocić do mießkania twego po przedłużeniu czasu. Ale iż miestce zmienić/ á kromia swego mießkania być/ nie kożdy ten dostatek ma: przetoż tym takowym to sluße na pieczi mieć aby sie nie kwapili krwie pußczać/ á iżby sie ym to nie widziala rzecz leda iaka / ale z wielkiem á pilnem rozeznaniem podlug wßelkiego niemocznego/ y też podlug rozeznania wodi. Woda to iest vrina/ iesliby byla v niemocznego iako v zwierząt/ z bialoscią albo z sinoscią/ albo mdlosc znamionuiącza/ krwie mu iuż nie pußczay/ boć on iuż duße pusci bo iuż iego przyrodzenie truchleie y nißczeie/ dla barzo iadowitego zarażenia: Przetoż sie nigdy prętko nie vkwapiay krwie pußczać/ ale rozeznay pierwey dobrze.

Experientie: to iesth Lekarstwa barzo dobre, przez Doctory y Baby częstokroc doswiadczone

Ku czytelnikowi Pozdrowienie.

ZRozumielichmy być wſzem
vżytecżno to naſze w lekarſt
wie poradzenie/ zwłaſzcża ty
doſwiadcżone lekarſtwa/ kto
rych ludżie tutecżni/ innego
powietrza y inney płci niż o
ni ludżie w gorących krainach vżywaią: y każ
dy to rozumem ſwym łatwie obacżyć może/ że
w Polſkiey Koronie ynakſze ludzi przyrodze-
nie ieſt niż w Indiey albo w Grecijey: á tak
w kożdey ziemi dał wſzechmogący Pan Bog
lekarſtwa własne / zioła własne/ przez pewne
doſwiadcżenie/ y mocy ich w przygodach ludz-
kich vznanie: Także z tąd pozwienie nieia
kie w ludziech niebacżnych pochodzi/ iż gdy iuż
w nauce ſwey rozpacżaią Doctorowie/ vboga
babka proſtymi zioły choremu pomoże/ richley
niż nalepſzy Doctor: Kthorzy (mym zda-
niem) mieliby ſami tego pilnowáć/ aby nam
kiedy ziol naſzych tutecżnych moc własną wy-
piſali. Przeto my chcąc ie ktemu pobudzić/
przyłożilichmy wam iſtotne/ pewne lekarſtwa
na rozmaite choroby w tey ſławney Koronie
Polſkiey doſwiadcżone: Czo gdy od nas
za wdzięcżne przyimiecie/ á rychło rozkupicie/
będziemy o tim myſlić/ że wam ieſzcże więcey te
go ſkarbu Pan B. S. przimnożyć będzie ra
czył. Mieycie ſie dobrze.

Znamiona vprzedzaiące niemocy.

☞ Gdy kogogo głowa boli bez przeſtania/ a
zwłaſzcża poł głowy/ oſtrzegáć ſie aby bol nie-
wſtąpił w ocży/ á nie vcżynił ſlepoty albo biel
ma/ pomagáć tedy lekarſtwy cżyſcżącemi gło-
wę. Lice ieſli ſie barzo wzdryga nad zwycżay
á cżęſto/ trzeba ſie bać vſt ſkrzywienia/ poma
gáć cżyſcżeniem żywota/ vmywać lice ocżtem
á nawarzywſzy kobyley miętki/ mieć miarę ie-
dzenia á karmie lekkie. Wzdryganie wſzyt
kiego ciała á nagle przichodzące/ znamionuie
iż temu trzeba przepuſzcżenia/ cżęſtego tarcia/
karmi lekkich á czoby gi zagrzewały.
Zdrętwienie á mdłość członkow/ paraliż zna-
mionuie. Gdi ſie komu widzi iakoby gi prz̄i
legano/ a cżęſto to miewa/ á ktemu nieiakie za
wracżanie głowy/ vielką niemoc znamionuie
Troſkanie bez iawney przycżyny/ á długa bo
iażń ktemu y ſtrach/ melankoliią y ſzalenie zna
mionuie. Takież ieſli ſie bez przycżyny gnie
wa á cżęſto. Kiedy kto przed ocżyma iakoby
muchy lataiące widzi albo nieiaki dym/ albo
iakoby mu włoſy zaſłaniały/ znać iż wilkoſci w
ocży wſtępuią/ pomagáć charchaniem.
Rema albo zaleganie w noſie/ ieſli ſie geſtho
przygadza á długo trwa/ ſtrzeż ſie dychawice/
á ſkażenia płucz/ pomagay tym czo ktemu ſłu
ży. Pot wielki bez znamienitey prziczyny ob
fitość/ vilkoſci viele znamionuie: á ieſli ſmier
dzi/ ograſzki ſie nadziewáy. Sercza cżęſthe
drżenie/ nagłą ſmierć znamionuie/ pomagáć
krwie puſzcżaniem/ żywotha przepuſzcżeniem/
cżyſcżąc melankoliią. Obiadanie cięſzkie á
cżęſte/ przywodzi krwie plwanie/ zarażenie y na
głą ſmierć/ pomagáć krwie puſzcżaniem.
Zamieſzanie ſmyſłow á mdłe ruſzanie/ zna-
mionuie przychodzące zarażenie/ pomaga pu
ſzcżánie krwie/ charchanie/ y żywota przepuſz-
cżenie. Cięſzkość w boku prawym/ a ſtrzeka
nie około krotkich żebr/ znamionuie chorą wą
trobę. Lice y powieki kiedy ſie odmą/ opuchły
line znamionuie/ á ſkażenie zdrowia.
Gnoy cżłowiecży nad zwycżay żołty/ żołtą nie
moc znamionuie: abo ieſli biały/ pomagáć że
by złe wilkoſci wychodziły potem: Przepuſz
cżany gnoy iako drożdże rzadki/ nie dobre prze-
chowanie znamionuie/ á zła ſprawa żołądka
y wątroby. Rzadkie ſapna abo pałąc nieia
ko/ albo bolącza ogonicza / krwawey niemocy
trzeba ſie oſtrzegáć. Gdy ſwierzbi ogonicza
krwawnice ſie odtwieraią. Mocz ſmierdzą
cy/ zkażenie wątroby znamionuie/ y zaikanie y
ſkażenie w żyłach: á ieſli nieiako będzie w pę-
cherzu ieſt choroba y trzeba ſie ograſzki nadzie
wać. Gorącżość mocżu długo trwaiąc/ kro
ſty w pecherzu y w łonie znamionuie. Cię-
ſzkość á zemdlenie członkow z niechtiwoſci ie-
dzenia/ bliską ograſzkę znamionuie/ á przetho
krew puſzcżáć y bańki. Kiedy pod ſkorą cże-
ſto ſie ciało ruſza z trapieniem y z gorącżoſcią
nieiaką/ ograſzkę przeſtaiącżą znamionuie to
ieſt tercijane albo quartane/ trzeba złych wil-
koſci wycżyſcienia. Zemdlenie członkow á v-
padła moc/ gdy ſie ocży y inſze ſmyſły zaćmia
ią/ ograſzkę vſtawicżną znamionuie/ nie iedzże

á ſpi dobrze. Lice cżerwone ſilno z zaćmie-
niem nieiakiem wzroku/ a zcięſzkoſcią oddicha
nia/ á ktemu omienienie/ trądu ſie trzeba oſt-
rzegáć/ cżyſcić ciało tym czo melankoliią pur-
guie y flegmę. Ieſli na wioſnę ſlinogorz
będzie/ znak ieſt mnoſtwa złych vilkoſci/ poma
gáć krwie puſzcżaniem/ bańkami/ żywota prze
puſzcżaniem/ y charchaniem.

Dobre znamiona w niemocżnych.

☞ Gdi kogo niemoc popadnie/ dobre ieſt zna
mię ieſli na bok na ktory leży mało nog przy-
kurcżywſzy/ iako w zdrowiu zwykł legáć. Ie-
ſli ſie łatwie obracża. Ieſli w nocy ſpi á we-
dnie czuie. Ieſli mu nie cięſzko dicháć. Ieſli
v pępka y v łonaſkorę gładką ma. Ieſli mu
pod boki gładko á niema boleſci około żebr / á
chociaby nieiako ſpuchło/ awſzakoż przed pal-
cem poſtępuie á nie boli/ taka niemoc człowie-
kowi nieiako ſie przedłuży/ wſzakoż ſzkody nie-
vcżyni. Ieſli też ciało miękkie á iednoſtayne
ciepłe albo ſie iednak wſzytko poći/ a po tym po
cie ograżenie mu przeſtanie. Kichanie theż
miedzy dobremi ieſt znamiony / y chćiwość ie-
dzenia/ á ieſli będżie wracżanie z kolerą y z fle-
gmą. W mocżu czo ſie vſtoi/ ieſli ieſt bia-
łe/ miałkie/ iednoſtayne á ſpołem ſie gromadzi
dobre znamię. Gnoy ieſli ieſt ſrzedni á po-
dobien ku zdrowemu podług tych rzecży kitho-
rych pożywamy. Przepuſzcżenie żywota w-
niemocy acżkolwiek nie dobre/ awſzakoż y tego
niedbáć kiedy gnoy ieſt żołty á nie przezliſz ieſt
ſmierdzący. Gliſty ieſli z chorego wynidą/
y pierſi/ ręce y wyſſze członki ſie zapalą/ dobre
ieſt znamię gdy też y boleią.

Poſpolite żywota rządzenie.

☞ Cżterzi wilkoſci ciała człowiecże° ku cżte-
rem graniom roku podobieńſtwo maią.
Krew gorąca á wilka/ podobna wioſnie.
Iaſna żołć albo kolera gorąca y ſucha/ podo
bna latu. Trzecia/ żołć to ieſth melankolija
ſucha á zimna/ podobna ieſieni. Pypeć al-
bo flegma wilka a zimna/ podobna zimie.
Krew thedy w człowiecże pocżyna ſie mnożyć
od ſwiętego Valentego aż do ſwiętey Zophi-
iey/ a przeto w on czas miernych a cżiſtych kar
mi pożywać/ a nieiako mniey ieść a więcey pić/
nie ſinego picia / pomału poſtępować od wa-
rzonych karmi ku piecżonem. Iaſna żołć
powſtawa od ſwiętey Zophijey aż ku matce bo
żey zielney/ a tam trzeba pożywáć karmi chło-
dzących a wilgothnych/ nie barzo pracżowáć/
mięſo piecżone niegdy przed karmią ieść nie-
wiele/ picie ma być wolne aby ciała nie zapali
ło. Cżarna żołć lepak panuie od matki bo-
żey zielney aż do ſwiętego Brykce°/ a tedi ieść
rzecży kwaſne y gorzkie/ mocżnieyſze picie mo-
że być/ a prace przyłożyć. Pypeć od ſwiętego
Brykcego aż do ſwiętego Valentego ma ſwo
ie grań/ a tedy iuż więcey ieść mniey pić/ mocż
nieyſze° picia pożiwáć/ chleba więcey ieść/ mię-
ſo cżęſciey warzone niż piecżone/ z gorcżycżą/ z
chrzanem/ z opichem/ z pieprzem/ y z inemi zio
ły/ więcey pracżowáć/ głowę nawięcey cżyſcić
abociem zimie bywaią niemocy rozmaite/ w-
głowie remy/ ſapki/ ſlinogorze/ kaſzle y innych
niemocy nie mało/ a tak bacżąc kożdy ſwe przi
rodzenie/ może ſie niemocy vchronić. Mie
nia ſie też ty wilkoſci podług lat/ abociem krew
z flegmą panuie dzieciom aż do 13. lat/ potim
krew z kolerą aż do 28. lat/ od thąd zaſie aż do
43. lat krew z melankoliią/ a od tego wieku aż
do ſmierći ſama flegma.

Parchy na głowie tak gubić y lecżić

☞ Rutę ſwieżą z hałunem a z ocżtem zwier
ciawſzy/ pomazuy/ albo z miodem przez ocżtu.
Maść na ty rzecży tak vcżyń/ Weźmi woſku
iednę cżęść/ żywice tyle troie/ kadzidła albo oli
banu/ fenum grecum tartego rowno tak wie
le iako woſku y żywice/ oleiu lnianego czo pot-
rzeba/ roſpuść voſk a potim proch wſyp y zmie
ſzay cżyſcie/ przecedź/ a dwa razy maſcią tą po-
mazuy przez dzień.
Parchy gubi ſok polney ruty/ albo gdy ſuro-
wą cebulą pociera głowę.

Strupy na głowie v dzieci lecży.

☞ Nawarz rumnu/ fenum grecum/ rozey-
warz w wodzie/ a tym ſtrupy wymywaj/ a ole-
iem lnianym pomazuy.

Luski a otręby na głowie cżyſcić.

☞ Gdy ſwem mocżem głowę myć będzieſz/
albo żołcią wołową mazać/ wodą z cżarney ka
puſty warzoney myć/ a takieſz warząc cżerwo-
ną ćwikłę z liſciem / fenum grecum warzone

wß czyni/ nostrzeg warzony takież · nasienie rzezuszane ztarte a z gesiem sadlem zmieszane gdy na glowe pomażesz wszytki nieczystosci straci. Golebi gnoy z oliwą zmieszany/ parchy y ine nieczystosci leczy. Warzona ostrożyna toż czyni. Popiol z gnoiu kokoszego z miodem zmieszany/mole gubi· á takież korzenie kedzierzawczu z moczem stluczone.

Słodki strup tak zgoijsz.

Lnianie siemie warz wwtnie niciako przy krem/á tym wymywąy. Korzeń kedzierzawczu przewarzony á stluczony z mąką seni greci ktemu dobry. Sokiem z ruty pomazować albo sokiem włoskiego kopru z rutą tartą zmieszawszy pomazuy.

Przeciw zapaleniu glowy.

Wezmi tey rożey z ktorey wodke palono tak z pieczoney/a polać ią winem y rożaną wodką aby rozmiękneła/potym te rożą włożić na chuste á przykladać na glowe na noc· á gdy ono na glowie vschnie· tedi zasie thakież zmaczać y przylożyć/to czynić czesto.

Przeciw czestemu glowy zawraczaniu/ Wezmi bylice vwarz ią woczcie czo namoczniey szym á tym cieplo glowe myj:

Na frenesim tho iesth gdy człowiek rozum traci w ony dni gorące.

Naprzod trzeba aby wonial kamphori/potym wziąć opium z apteki/bielonu·mumiiey/szafranu · ty rzeczy stlucz na proch á rozpuscić wodką rożaną· potym ktemu przydać fermentum to iest kwasu z apteki/miodu y ocztu/á tim pulsy wszytki mazać/odeydzie ta niemoc.

Też z dać niemocznemu żolć zaieczą z winem pić/á bedzie spal tak dlugo aż mu sie dasz ocztu napić· tosz przestanie.

Lekarstwo na Subet / to iest przeciw vielkiemu j szkodliwemu spaniu

Wezmi dwie albo trzy cebule· bialey gorczyce iako wiele chcesz/zwierć to w donicy/a wley ocztu/y rożanego oleyku troche· potim ogol glowe á naciray tym czalą godzinę moczno/ bedzie prożen tey niemocy.

Przeciw oszaleniu.

Oszalenie przigadza sie z rozmaitich przyczyn/niegdy od ciezkiego picia/niegdy od strachu/od milosci/od myslenia/od zbytniego postu· od czucia· od zatrzymania miesiączow· drugdy od truciny· albo kiedy wsciekly pies vkąsie: w ktorych szalonych krew panuie/ thedy sie smieią/w ktorych kolera ći sie gniewaią· á w ktorych flegma albo melankolya ći sie boią. Jesli tedy szalony wesol· tańczuie/pokrzyka/ á ma znaki pelnosci krwie/puscić mu krew z nosa iakokolwiek zdrapawszy mu nozrze czym ostrim· zaciąć mu też zile przed czola/á niemiec go na gorącem miesczu· chlodzić go rożaną wodką/occtem/wierzbiną· trawą: iesli zywot ma zatrzymany tedy mu gi przepuscić· a thakież niewiescie iesli miesiące nie cieką thedy ie przepuscić: zasie/puscić mu thez krew z żyl pod kolany/dać mu pić goryczki tartey z piwem iedne dragme· albo przestepowego korzenia tartego. Jesli lepak szalony bije á gniewa sie/ albo laie/ thakiego trzeba chlodzić/ dawać mu iesc laktuke á iuche z niey z czukrem pić / albo nawarzywszy rożey· slazu· fiolkow· laktuki/rosiowniku· przyczynić ktemu oleyku rożanego y fiolkowego albo z grzybienia/á ogoliwszi mu glowe oną go wodą myć y w niey kąpać; á iesli iesth ciezka niemoc/ przepalić mu wierzch glowy· á oney rany dlugo nie goić aż wszitka zla vilkosc wynidzie: abo na wierzchu glowy bańke postawić siekaną á strzedz go abo związać y niewierzyć chociaby lagodnie mowil/ abowiem te iedne chytrosć szaleni przi sobie mają. Na każde szaleństwo· Wezmi głowic makowych ogrodnych nie przednie dozrzalych y namocz ie w dżdżowey wodzie przez 34. godziny w garnczu nowem polewanem· potym warz ono v czystego węgla aby nie przysmarg nelo/á kiedy makowice zmiękczeią· wyzmi ie przez chuste czyscie z oną wodą w ktorey wrzaly/przyloż że ktemu czystego miodu thak wiele iako onej vodi/varz że lepak aż bedzie iako tresc miodowa gesta/ á z thego daway choremu na noc dwie lyszce/dobre to temu kto niemoże spać w każdey niemocy. Jesli lepak szaleństhwo iest od flegmy/taki o wodzie rad mowi/ chce sie kąpać· mniema sie być ryba / temu dobre iesth charchanie lebiotka z occtem/iako iesth o thym nauka· żywot mu przepuscić nieczym czo flegme wymiata· á potym ogoliwszy polożyć mu ten plastr/Stlukszy korzeń przestepowy z bialkiem na chuste rozloż· á nie odeymować przez trzy dni· dawać mu iesc oman iakokolwiek: albo mu takież wierzch glowy przepalić· albo bańki postawić/ przyprawiać mu kichanie imbierem/pieprzem albo y gorczycą tartą / dawać mu woniać miętki y bożego drzewka / albo warzyć ziele w occzie á nad tym mu glowe trzymać/nic mu iesc niedać czoby flegme czyniło/ryb/iarzyn· owoczow. Z melankoliiey szalonemu· albo iż iest boiazliwy/teskliwy/nie smie na ludzi patrzyć/ aby nic przed nim boiazliwego y troskliwe° niemowiono/trzeba baczyć/ani przy nim szeptać· a niedopuszczać do nie° nieznaiomym chodzić/dawać mu pić polną rute warząc w koziey serwatce· tociem melankoliią wymiata· dawać mu też boragu nawarzywszy z sene z miodem albo z czukrem/ po kilo dni potym przepuscić żywoth paprotką abo czym inym· ogoliwszi gloue takież go myć iako pierwego: Albo to vczyń/ Wezmi kwiecia nostrzegowego/rumnowego/ieczmienia otluczonego/kwiecia z grzybienia/warz to dobrze w wodzie á tym mu glowe myj· j tymże zielem okladay/warzić mu kokosz z paprotką/á iuche dać mu dobrze pić / y ine lekarstwo ku glowie czinić· chronić sie rzeczi zimnych á suchych Dobrze dawać szalonem siemienia slazowe° tartego z wodą ze dwie dragmie/pomagaciem barzo gdy ie czesto bierze/dobrze dawać centurzyią y piolyn / dawać korzeń ziela przestepowego tartego lyszke iedne wypić.

Niemoc ktora zowa Zapomnienie.

Przeciwna iest szaleństwu· abociem ktho szaleie trudno gi vspić/á te° lepak obudzić trudno: Przygadza sie ta niemoc z obrażenia tylu glowy gdzie iest miestce pamieci: Człowiek w tey niemocy nic nie baczy· á spi tak twardo iże go obudzić niemoże albo ledwe· iak iż iakoby vmarly. Naprzod thedy takiemu spania nawiecey bronić/ kurząc mu pod nos rogi/pierze/y czo inego smrodliwego· wolać/ kolatać: ogolić mu gloue á myć silnym occtem/a trzeć dlugo plotnem surowem aże bedzie czerwone miestce/a posypać prochem z maiow/y rozmoczywszy w occzie cienką chuste na on proch przywinąć/á na wierzch kapustnego liscia · y niechać tak zawiązawszy przez 24. godziny/ odeymisz pothym / á bedąli pryszcze nie przepychać ich/ale naklasć na nie kobylego szczawiu aż do czterzech dni· tak zawzdi odnawiaiąc aż do pięci dni/bo ieslibi sie nie spryszczylo· znak iesth iż mu lekarstwo niepomoże. Jeszcze na obudzenie lekarstwo· Nabrać żywych krowek á posadzić ich kielo w tyle glowy pod luszczyny wloskich orzechow/na myszki/po karkow po iedney/ na podeszwy po iedney: Tym obyczaiem obudzono iednego czo spal siedm dni / wodą zimną oblać go raz albo trzy / á ogoliwszy wszytke glowe/ myć go nawarzywszy w wodzie bobku albo ruty · nazaiutrz po ogoleniu przywinąć mu na glowe bobrowych stroiow stlukszy z rutą/albo bobku z rożą á z occtem · nasypać mu na czolo gorczyce tartey y przywinąć· y w nozrze aby kichal: Po tym dać mu miodu lekkie° pić albo sity przewarzoney/bobrowych stroiow nasypawszy tartych/ á iesli może dać mu nieczo iesc. Dla glowy czyscienia / Wezmi miętki ogrodney dwie garsci/polney szalwiiey trzecią/ vwarzywszy w wodzie w vsta mu nalać· á ieslibyzeby sciąl nożem ie odtworzyć/ięzyk mu vmywać varzoną szalwiią á trzeć posypuiąc tartemi stroymi bobrowemi/albo dryiakwią nachyliwszy mu glowe aby nieczystosc precz plyneła: A iesli sie mu nie polepszy a przyidzie drzenie czlonkow · darmoć go leczyć gdi kto z oknienia zapomni sie· zle iest znamie bo z zapomnienia oszalenie pewne.

Kto spac niemoże.

Oleiem z grzybienia mazać skronie · iesc lakthuke/makową polewke/ iądrek broskiniowych z piwem nawierć á na czolo przywinąć Mleko niewiescie z rożanym oleiem rowno pomazować skronie· albo samym winem· albo soku z bielonu/ soku z wierzchow bzowych· te° dwie częsci a onego iedne/ wley w bańke zatkawszy· warz w garnczu iakoby mieso/ potym ochlodziwszy skronie pomazuy/ thakież żyly pod dloniami y pod kolany.

Rema / Sapka / Niezyth y inemi

imiony zowiemy wilkosc zbytnią ktora z glowy plynie· niegdi iedno wnozrze· niegdy w czelusci/niegdy w plucza y insze czlonki / czo iesth barzo zle: Thalowy ma sie chronić lazniey/

Dymu/wina/slończa/y silnego picia/a cielesnego zlączenia/trzeba mu wiele chodzić/a przeto nie często sie obraczaiąc/glowę często czosać chustą trzeć/a miarę wpiciu y w iedzeniu chować: a poczuieszli trudność w gardle/tymże sie też obyczaiem sprawuy/a polowicę zwykłego iadla sobie vymi dobrze/a zwlaszcza cierpieć czo nawięcey pragnienie: Poczuieszli lekkość mozgu/mięso iedz po troszeą znienagla/możesz sie y w wannie myć: A iesli w plucę poczuiesz plynienie/tym więcey masz chodzić/trzeć piersi y ciało wszytko/miarę we wszythkim chować wiele spać a pracey sie chronić. Gdy rema iesth dobrze z czarnuchą iadać a nasienia iey woniać w chustę zawęzawszy/a na noc trzy ziarna czystego kadzidla polknąć/charchanie czynić/woniać mirry/bożego drzewka.

Gdy od remy glowa boli.

☞ Mirry/kadzidla/pieprzu/szalwiiey/oleiu lnianego/rowne częsci/warz z octem/a zmieszawszy obwiń glowę ciepło chustą.

Gdy kto spać niemoże.

☞ Zolć zaięczą zmiodem zmieszać a skronie pomazować: albo makowic wielkich nawarzyć w piwie/a to mu dać pić.

Naprzeciw remie albo niezytowi.

C Naprzod kto zwykł brać lekarstwa/niecha weźmie glownych piluł na noc za grosz.
Potym vczynić kurzenie iednym kliiem ktory zową storax liquida (w aptece naydziesz) czynić masz to kurzenie po ranu y na noc pod nos wysusza remę w glowie. Też niezyt ktory w nos plynie tak iż prawie zależe nos/tedy na to orzechy laskowe przypiekane/a potym w tarti piers igdrka omoczone a na nocz pożywane/barzo rychlo od nich zdrowie przychodzi.
Też na remę niezytową/lnem kadzenie/iest doswiadczoney pomocy.

Lekarstwo aby komu brwi wlosami porastaly.

C Naprzod dym z drzewa ssosnowego/gdy sie czlowiek ktory niema na brwiach wlosow będzie nachylal nad on dym/wyrastaią wlosy.
Drugie/Sledziona oslowa vsuszona a na proch miałki ztarta/on proch z niedzwiedziem sadlem a z oliwą zmieszany/ktorym masz sobie miestce pomazować gdzie maią brwi wyrastać: Pisze o tym ieden lekarz iż iest rzecz doswiadczona.

Aby wlosy na brwiach nie rosly.

C Pomazuy krwią zielonych żabek brwi/takież krew wężowa na brwi pomazana/niedopuszcza wyrastać wlosom. Też rdzą z żelaza z tinami rospuszczona/a thym brwi mazy/nie vrostą wlosy na nich. Takież krew nietoperzowa/niedopuszcza wlosom wyrastać na onym miestczu ktore będzie pomazano.

Wlosy czarne vczynić.

☞ Krucze iaie zbiy/a ogoliwszy glowę pomazuy/ale poki nie vzchnie miey oliwę w vsciech by zęby nieszczerniały/nie vmyway sie do trzeciego dnia/a czyń to w cieniu.

Weszki y zle wlosy na powiekach.

☞ Mnogim przydawa sie swierb na oczu/alec drugdy bywa od wszy ktore sie na powiekach rodzą/a takoż iesli sie przydadzą tak ie spędzisz: Vwarziwszy iaie twardo/roskroy a zolctek wyymi/przyloż że sam białek na oczy/wszytki ku iaiu wynidą: Albo pierwey na oczy położ cienuchną chustkę a na nię białek/wszytkie w chustce powiązną.
Ktemusz y na wszelkie miesthce gdziekolwiek są wszy/Weźmi aloes/stlucz ie z czystem sadlem y pomasz gdzie wszy są/zginąc. Albo czystego popiołu zmieszay zoliwą a mazy.

Na zle wlosy na powiekach/

☞ Wymyy powieki czystym ługiem y cieplym trzy razy/potym gdy vzchną/pomazawszy żywiczą palce zle wlosy wyrywać albo żelaznemi szczypkami. A iesliby wyrwane wlosy zle zasię rosly/tedy sokiem ziela swiniey wszy pomazać. Popioł z głąbow czarney kapusty z octem zmieszać a pomazać. Psia krew wlosom nie da rość. Robaczki w nocy swięczące/ztarwszy ie y mazać gdy trzeba. Pijawki z octem silnym ztarwszy pomazować.
Krew żabki zieloney toż też czyni.
Ktemusz/Weźmi swieżego mięsa iakowicze/a day iżebysie wnim robacy zaplunęły/a gdy będą wielcy nakladz ich w ocet silny iż w nim pomrą/wyiąwszy ie vsusz na slończu/a pothym w ocet namocz y zasię vsusz/a tak do siedmi razow przynamniey/ostatecznie gdy dobrze vschną/vczyń z nich proch miałki/a gdzie chcesz iżby wlosy nierosly/wyskupszy albo ogoliwszy potrzy ono miestce chustą ostrą/a tym prochem posypuy. Psie mleko wlosy rościć na łysinie v młodich/starym nic niepomoże.
Ktemusz aby wlosy nierosly/mleko z romanowego ziela swieże zmieszać z oliwą/a pomazy wlosy na slończu/opadną wszytki/y vrostąc inne cieńsze/ktore też pomażesz a opadną/a tak nawięcey do czwartego pomazania wszytki opadną.

Wlosy aby rosly na łysinie.

☞ Iesli zmlodu pocznie kto być łysy/masz to miestce łyse oleiem slodkim migdałowym pomazować. Zolć wieprzowa z oliwą toż czyni. Krwią kretową samą też pomazać.
Popioł też ieża czałego spalonego wlosy też y na bliznach rościć. Ziele matki bożey wloski vwarzyć a vstawicznie tim glowę myć/wlosy mnoży. Orzech wloski młody stlukszy z miodem/glowę mazać/bo wlosy czyści/mnoży y też parchy odpądza. Zolądek zaięczy y z ielithy spalić w nowem garnczu/a then popioł zmieszać z rożanym oleiem/wlosy mnoży. Grzybieniowe korzenie w ługu miewać/wlosy mnoży y dlugie czyni.

Gdy po niemocy wlosy opadną

☞ Nawarz żab zielonych/a oną wodą często myć/a tlustością czo na vierzchu onych żab plywa/pomazać.

Wlosy aby rosly na brwiach albo na brodzie

☞ Dać vczynić możdżerzyk olowiany/a nalać weń rożanego oleyku a tlucz tak dlugo aże będzie gęsto y sino iako olow: a gdzie chcesz aby wlosy mialy być/wytrzy ono miestce chustą ostrą aż sie zaczerwieni/a pomaż tą maścią na noc/a nazaiutrz ciepłą wodą omyy/a czyń tho do kielkanascie dni/vrostąć wlosy tham gdzie ym podobno. Ktemusz/Chleb ięczmienny dobrze osolony obwiń swieżą skorką iagnięcą albo koźlęczą/a spal w nowem garnczu/aby był miałki proch zetrzy/zmieszay z sadlem niedzwiedziem/y pomazuy gdzie chcesz wlosy mieć. Ktemusz/Nabierz zielonych konikow czo skaczą po polu y pczoł rowno/spal wnowem garnczu/a zmieszawszy popioł z rożanym oleykiem albo z sadlem pomazuy. Albo spalić iądro laskowych orzechow na skorupie/a ztarwszy ie zmieszać z oleiem/siemienia rzodkwianego przyłożywszy/a tym mazać. Gdy broda niechce rość/vczynić popioł z bożego drzewka/a zmieszać gi z ztarą oliwą/y pomazować. Albo popioł z liliey z wodą zmieszawszy.

Na okrostawiałe powieki

☞ Rdzą żelazną czo namielsza posypować rumien warzony przykładać/albo wodkę rożaną rospusciwszy w niey trochę koperwaseru/a pomazować. Albo stlukszy szafran z halunem/wodką rożaną rospuscić a pomazać.

Aby wlosy rychło nie siwiały

☞ Chronić sie karmi wilgotnych/iako kapusty/soczyst/ogorkow/malonow/rzepy/ryb/zimney wody/mleka/kamphory/smokow/troski/razow/cielesnego złączenia/ale miodu pożywać/pieprzu/karmie iadać więcey pieczone/smażone/nie często sie myć w łazni/nie wiele glowy przykrywać wyiąwszi wzimno a w zbytnie gorączo: wszytekciem zdroy rychłego siwienia iest obfitość flegmy wodney zagniłey/ktora sie rodzi z rzeczy mdlących ciepło przyrodzone/iako są niemocy dlugie/strachy/razi cieszkie/a takciem siwizna iest kwiat smierci.
Mazać vstawicznie glowę broni siwizny.
Weźmi Gallas/szalwiią/bukwicę/warz to w wodzie a tym myi glowę.

Wlosy czerni.

Czyrni wlosy liscie rożey polney y rozgi w ługu warzone/wlosy czirnią gdy myiesz/A tho też czini kwiecie/szalwia polna varzona/krew czarnego byka abo wolu z niedoszłą oliwą pomazać wlosi/iaycza bocianie z winem rozbite czirnią wlosi/ale trzeba strzedz aby oczu nie doszlo. Iaycza Iaskolcze z kozią zolcią zmieszane/sok kwiecia bobowego w olownem możdżerzu na slończu vtłuczone/rumien w ługu klasć/nieda sie wlosam starzeć. Kwiecie dzie-

wanny warzone/ zolte wlosi czini. Korzen celidonijey warzony/ toz tez czyni/ y siwe wlosy zolci. Poley w lugu warzony/ wlosy bieli. Woda z kreta warzonego/ z czarney sierсi vczyni bialą.

Masc czo wlosy rosci.

☞ Spal wlosy człowiecze a vczyn z nich proch zetrzy miałko/ matki bozey włoski nasienie/ fenum grecum/ nasienie lubszczykowe/ rumnowe kwiecie/ wezmisz kazdego prochu z tich ziol rowne czesci/ miodu tyle troie/ a tile osmioro drozdzy z oleiu lnianego/ mazysz tym gdzie chcesz.

Aby sie nie siekly wlosy od molow.

☞ Nawarz ziela fenum grecum korzenia/ slazu wielkiego korzenia/ w wodzie/ a tym zawzdi wlosy przemywac/ a nigdi ich silnym lugiem nie myc/ bialą tresc w lug klasc.

Wlosy aby niepadaly.

☞ Kto rzodkiew iada nierady mu wlosy padną. Sukiem rzezuchy glowe pomazac a chceszli y pic. Sene warząc glowe myc. Spica nardi takiesz. Aloe zmieszawszy z octem pomazowac glowe. Albo warząc verbene/ czesto myc. Moczem psim gdy glowe macza/ lysiec niedopuszcza.
Kiedy wlosy oblazą aby rosly/ Spalic zeby konskie/ a ztarte zmieszac z octem a pomazowac. Sante czerwoną swiezą stlukszy/ pomazowac. Pierze cebulne z miodem vtluc a pomazowac takiesz. Rzodkwiane lupiny/ albo zaieczey rzepki czarney/ nawarz a glowe czesto myi.

Przeciw vsznemu boleniu lekarst.

☙ Sadlo odebrane od lisich plucek/ na rynce rospuszczone/ a potym letnio cieplo w bolące vcho wpuszczone/ znamienicie bolenie vskramia. Takiesz y insze sadlo albo tlustosc lisia swieza troche przesalana/ iest barzo pomoczna na bolenie vszne. Tez bolenie vcha przigadza sie z vderzenia/ Naprzeciw temu masz lekarstwo/ Hanyz tarty miałko a z rozanym oleykiem zmieszany/ a tego letnio napuszczay w vcho bolące. Tez sama vrina letnio w vcho wpuszczona/ vskramia bol. Tez popiol cieply dobrze w chusteczke zawiązany/ a w vcho wlozony/ barzo znamienicie pomaga.
Tez sol z siarką a z miodem przasnym zmieszay/ a to kladz w vcho bolące z vderzenia/ czyscie tym zleczysz/ iest rzecz czesto doswiadczona.

Na hrobaki vszne.

☙ Sok wycisniony z chebdu ziela/ w vcho napuszczony/ hrobaki zabija y morzy. Tez oleiek z gorzkich migdalow w vcho w kthorym iest hrobak/ wpuszczony/ zabija ie y morzy.
Tez mocz człowieczy na czczo zostawiony/ w vcho wpuszczony/ wypądza hrobaki z vszu.
Tez korzenie bialey czemierzyce w winie vwarzone/ a pothym ono wino pewnie a mocznie hrobaki w vszoch zabija/ gdi wpuscisz dwa razy

Naprzeciw gluchosci/

☙ Miedzy inszemi znamienitemi rzeczami doswiadczonemi/ czarnej czemierzyce korzenie w vszy wlozone tak przez trzy dni albo nocy w vszoch poniechane/ daie ostrosc sluchu/ a gluchosc leczy. Thez sok cebulny w vcho nieslyszące wpuszczony/ gluchosc oddala. Tez winny ocet gorący/ a nad nim vcho gluche dzierzec izby para z octu szla do vcha/ przywracza dobry sluch/ y szumienie oddala. Tez czeste doswiadczenie w wycisnionym soku ziela wezowego korzenia/ po lacinie zową draconteagdy bedzie ten sok w gluche vcho wpuszczony/ pewnie odtwiera sluch/ ktory pochodzi dla zatkania nieczystosci klijowatych. Tez szumienie vszne/ Vezmi w aptece castoreum pol scrupula to iest iako grochowe ziarno/ rospusc w oleyku nardowym/ wpuszczay iedne kropke w vcho na noc. Tez oleiek gorzkich migdalow/ szumienie vszne oddala. Tez rzecz czesto doswiadczona/ gdy bedą kielko krop zolki wolowey w vcho wpuszczone/ piszczenie oddala.

Jeszcze przeciw nieslyszeniu.

☞ To naprzod trzeba wiedziec/ iz wszelka zimna rzecz vszom/ zebom y wszythkim zylowatym czlonkom szkodzi barzo/ a przeto kiedy ktho nieslyszy albo mu brzmi w vchu/ nawarzyc iemu w wodzie kopru/ rumnu/ bzowego kwiecia nostrku rowno/ a nad oną parą vcho polozyc przykrywszy glowe aby tam weszla/ glowe tez thą wodą myc. Zolc skopową zmieszay z maslem niesłonem/ a zagrzawszy cieplo w vcho wley. Albo wyzmi sok z ruty/ zolc kozlowa/ mocz dziewiczy z miodem zmieszawszy pomaga: y zaiecza zolc z wegorzowym sadlem.

Gdy w vchu boli.

☞ Szpiku swiezego z cielecych kosci zagrzawszy wlac: a iesli tam wrzod iest aby sie przepuknął/ maslo w dziewiąci wodach wyplokac/ a rospusciwszy cieplo w vcho wlac y zatkac: a iesliby ciezki bol byl y zapalenie/ wycisni sok z rosiownikiu/ z rozchodniku/ y z bialkow iaiowych/ warzonych czo mozesz/ zmieszay rowno a z oletem fiolkowym zagrzawszy wley. Kiedy z vcha smierdzi/ mleka niewiesciego z kozią zolcią zmieszawszy wlac w vcho. Jesli sie hrobacy zalegą/ bielonowego nasienia z woskiem zgniesc/ a wlozywszy na wegle/ tym vcho podkadzic: a pospolicie czokolwiek gorzkiego wleiesz z gorzalką/ hrobaki zabija.

Gdy w vcho czo wpadnie

☞ Vczyn kichanie pieprzem abo imbierem tartym/ a zatuliwszy nozrze kichay/ radoc pada z vcha od kichania. Albo koniec drewna lepem namazac/ y wlozyc w vcho aby przylnelo: albo na vcho suchą banke postawic.

Gdy po niemocy niesluch

☞ Vwarzyc konopne siemie w wodzie dobrze/ nawiercisz iądr laskowych/ a tą wodą z siemienia roztwarzay/ y vczyniwszy polewke przywarz/ a day okneslemu pic. Mrowcze iayecza ztarwszy w vszy wlozyc/ stary niesluch vzdrawia.

Z oka ieczmyk iako zganiac

☙ Serapinum (iest iedno gumi w aptece) ma byc winocznym occie rospuszczono/ a tim pomazuy one krostke na powiece ktora iest ieczmiennemu ziarnu podobna/ zginie od tego.
Takiez thez mrowki/ glowki ym oberwawszy/ stlucz ie a z slinami zmieszac/ a thym ieczmyk pomazowac/ zginie. Niektorzy tez przykladaią ziarna ieczmienne.

Na sinosc ktora bywa pod oczyma z odbicia

☙ Naprzod czarna halena z przasnym miodem rozpuszczona/ a tym nasiniale miestce pomazuy/ rozeydzie sie sinosc. Tez czosnek z miodem przasnym zmieszany/ a na miestce zsiniale przylozony/ zpądza precz sinosc. Tez tho czyni ser mlody vpieczony a na miestce przylozony. To tez czyni sol pieczona z przasnym miodem zmieszana/ thym czarne miesthce dla zsiadley krwie pomazuy.

Przeciw boleniu ocznemu.

☙ Piolyn z drobnemi rozynkami w wodzie albo w winie warzony/ a na noc na bolące oczy przylozony/ bolesc vsmierza pewnie.
Tez pluczka lisie surowe tak czalkiem albo zsiekawszy/ na oczy bolące y napuchle przylozone/ oddalaią bol pewnie/ y puchline zganiaią od nich. Tez malon rozkroiony a na czolo przylozony/ barzo dobrze bolenie oczne vsmierza.
Zasie gdyby bylo bolenie oczne z vrodzenia/ tedy zoltek iaieczny z hąlunem a z rozanym oleykiem zmieszawszy/ przyloz na oczy albo na oko bolące. Na toz sok z koriandru wycisniony a z niewiesciem mlekiem zmieszany/ thego cieplo napuszczay w oko obrazone/ dziwnie pomaga na siepanie oka.

Na bielmo y na insze luski oczne

☙ Sok z barszczu wycisniony/ na bielmo puszczany/ mocznie spądza bielmo. Mleko wysokiego mleczu na bielmo puszczane/ spądza ie. Tez layna iaskolcze vsuszone y na proch ztarte/ a tym prochem posypuy bielmo. Albo zmieszay z wloskiego kopru wodka/ a na oko wpuszczay. Tez glisty ktore z czlowieka wychodzą w winie vplokane/ pothym vsuszone a na proch ztarte/ thym prochem posypuy bielmo/ pisze Rasis iz iest rzecz doswiadczona. Tez woda z rzodkwie gdy sie zapoci posypawszy na nie troche soli/ ma byc puszczona na bielmo/ zgania precz y wzrok posila. Tez kwas z iablek citrinatow w oko puszczany/ bielmo spądza y oczy wyiasnia/ y kazdą zoltosc y czerwonosc z nich spądza.

Gdy komu zrzenicza z oka ku gorze wychodzi

☙ Wezmi mąki bobowey dwa loty/ prochu miałko vtluczonego z kwiecia rozanego ieden

cżeſc zoſtanie/a thym ciepło kiela razow przez
dzień oczy wymyway.

W goracey boleſci oczu poſpolite lekarſtwa.

☞ Sok babczany zmieſzay z mąką ięczmien
ną a z rożanym oleykiem/ leczy każde zebranie
wrzodowe azwłaſzcza oczu. Roiownik z cia
ſtem ięczmiennem/ zapalenie y każde nadecie
odpądza. Liſcie ſwinie° mleczu ſtłukſzy przy
kładać na zapalenie oczu/pomaga. Kożdy
ser młody nie ſolony/ bol y ſiepanie gdy przyło
żyſz/ wſzytko vskromi. Rożany olej z niewie
ſciem mlekiem a z białkiem czyſcie ſtłucz/ a na
oczy przywijać/zapalenie oddala y ſen przywo
dzi. Białek iaiowi czyſcie ſtłuczony z roża
ną wodką zmieſzawſzy/ w zapalone oczy wpu
ſzczać/barzo pomaga.

W zimnym bolu oczu lekarſtwa.

☞ Rumien ſtłukſzy na oczy przykładać.
Piołyn w ſicie to ieſt w miodowey wodzie wa
rząc/ przykładać. Płuce zaiecze ſwieże przy
łożone/bol oczu odeymuie. Korzenie bukwi
ce w wodzie vwarzone aż trzecia cżeſc wywre/
ſtłukſzy na oczy przykładay: a gdy ieſth wielka
boleſc nawarz piołynu z rozynki/ a przykładay
Sadłem liſiem mazać/pomaga.

Na płynace oczy

☞ Proch z cinamonu a z ptaſzych oczek/ kar
mią poſypuy. Albo ogolić głowę a nama
zuy miodem/a na to poſypać gorczyce czo na
mieley ztartey trzy albo cztery razy/a vczyni
wſzy skorzaną czapkę wło yć na głowę/a thak
nie ſpimować iey trzy dni albo cztery aż wſzyt
kę złą wilkoſc wyciągnie. Albo na ſamym
barku odciągnąwſzy skorę ſzwaycza/przepalić
a ſznurą iedwabną zawlec/ y thak kielonaſcie
dni nie wychodz.

Przeciwko trądowi lekarſtwo

¶ Szukać wężow czaſu wioſennego czo ich
może mieć (ale ich nie zabijać) złowić ie żywo
iako może/ potym ie wpuſcić w iakie naczynie
czoby miało tacy iedną dziurę nie ſzeroką kedy
węże wpuſciſz żywo/potym do nich nalać moſz
to ieſt wina młodego pokiby ieſzcze nie kiſia
ło/tak aby tam z nimi będąc kiſiało/ dać mu z
onemi węzmi ſtać aż będzie iaſne barzo nie z
ſzymuiąc z niego żadnego plugaſtwa z wierz
chu: To wino ma pić człowiek trędowaty/ bę
dzie zdrow bez wątpienia.

¶ Drugie lekarſtwo. Trąd ieſli ieſt tako
wy na człowiecze iże może być vzdrowion/tedy
tak vczyń/ Węzmi wężow kthorzy mieſzkaią
miedzy skałami na gorach/ włoż ie w ieden
garniec nowy/wſyp do nich pſzenice do te° garn
cza/możeſz ie pobić/ wſtaw na węgle roſpalo
ne niechay ſie ſmażą/ aby ona pſzenicza opiła
ſie tłuſtoſci z onych wężow/ potym oną pſzeni
czą vkarmi kokoſz tłuſto/ albo kura młodego/
á gdy iuż vtyie/tedy z ſiebie zmiece wſzytko pie
rze/ warz że tę kokoſz/ á day ieſc trędowatemu y
polewkę z niey niechay pije/ á będzie zdrow.

Jeſli chceſz poznac człowieka prawym trędem zarażonego

¶ Węzmi krwie iego/ á wpuſc ią na czyſtą
wodę iaſną/ ieſli po wierzchu pływa/tedy ieſth
prawy trąd/ á ieſli do dna idzie/thedy ieſt nie
moc ktemu podobna.

Kroſty na liczu leczyc

☞ Len ſwieży z liſciem y z naſieniem z wi
nem zwiercieć a na kroſty przykładać.
Liſzaie leczyć y ine kroſty ſzerzące ſie/ Miodem
odſzymowanem mazać z mąką bobową.
Klij z tarnoſliw roſpuſzczony z octem toſz czy
ni. Takieſz klij broskwiniowy. Korzen koby
lego ſzczawiu iakokolwiek przyłożony pomaga
Siarka z octem ſtłuczona toſz czyni. Liſzaj
zginie kiedy gi czczemi ſlinami będzieſz mazal

Piegi goij

☞ Bob na czczo zeżwawſzy pomazak. Al
bo mąką pſzeniczną z miodem pomazać toż czy
ni. Rzodkiew ſtłuczona z miodem/takieſz.
łupiny z nog kurzych na ogniu rozparzone/ po
magaią gdy tak ciepłemi lice pocieraią. Sa
dło kacze y takież łabecie. Cinamon zeżwa
wſzy pomazować lice. Kto pije ſerwatkę gi
ną mu piegi. Żołtek iaia vpieczonego cie
płego przykładać/ czarnoſc odeymuie ktora ieſt
pod skora. Biała lebiodka warzona w winie
czarną skorę na liczu bieli vmywaiąc. Thoż
czyni

czyni piwonija. Bobek tarty z gęſiem ſad
łem/ gorczycza tarta z miodem á z ſadłem ko
koſzem. Korzeniem przeſtępowym rozmacza
iąc w occie albo w zimney vodzie/lice pocierać
wſzytki zmazy odeymieſz. Krew czarney ko
koſzy twarz czyſci pomazuiąc. Toż czyni krew
zaiecza. Zmazy białe na liczu/ iakoby
znak nieiaki ku trądu pomazuiąc mietczanem
naſieniem/ſtraciſz. Zmazy czerwone
gubić/ Cebule ſtłukſzy z ſadłem kokoſzem po
mazuiąc ſpędziſz. Gnoy gołębi tarty z mą
ką ięczmienną á ze lnianem naſieniem/ oc
tem roſpuſcić á czerwonoſc na liczu pomazo
wać. Na zmazy zielone/ Korzeń rzodkwia
ny gdzie przyłożyſz zgubiſz zmazy zielone.
Na zmazy ſine/ Kopr warząc z miodem przy
kładać. Młode włoskie orzechy ſtłucz a na
zielone mieſtcza przyłożyć. Iſop warzony
ſine mieſtcza goij. Czoſnek ſpalony z mio
dem toſz czyni. Kmin rano wziąć ſine mie
ſtcza pomazować. łuski na liczu rumno
wa wodka gubi. Sadłem kokoſzem dobrze
ieſt lice pomazować. Kroſty na liczu az
właſzcza czerwonoſc podobna trądowi około
noſa na iagodach/ Wodka ktemu dobra. We
zmi bukwice/ ſpwrzodu/ babki/ celidonijey ro
wno/ á vpaliwſzy z tego wodkę vmywać ią li
ce/ ale pierwey vmyć proſtą wodą. Ktemuſz
Siarkę z trochą ſoli rozetrzeć z vodką rożaną
a tym zawżdy wieczor pomazować do 10. dni
Mąka z wielogrochu z miodem/ czyſci kroſthy
na liczu. Siemie czarnuchy tarte z octem
goij złe ſadzele y kroſty. Popioł wierzbowy
z ſilnym octem goij kroſty na twarzy.

Aby lice czudne było

☞ Węzmi ziarn ſłonecznikowych iako wie
le chceſz/ namoczyſz ie przez trzy dni w wodzie/
cżwartego dnia warz thak długo aż rozewre/
pſzecedz á warz lepak onę wodę aż zgęſinie ia
ko miod/ zchoway w ſcklaną bańkę/ á gdy trze
ba węzmi oney maſci trochę á rozmąć wodą/
pomażyſz lice/ á gdy vzchnie omyj wodą czud
nec będzie lice.

Aby lice nie ogorzało

☞ Wmocz żyto aż miękuchne będzie/ przeciś
gniſz ie przez worek iakoby krochmal/ naleyże
w to wody á zamieſzay/ niechay ſie vſtoij/ zley
wodę á tho czo na dnie będzie z białkiem iaio
wym zmieſzay/ á gdy chceſz na ſłońce idz tym
lice pomazuy/ á potym gdy chceſz wodą omyj.

Aby płec czudna była

☞ Zetrzy maſtiki czo nalepiey/ zmieſzay że z
ſzpikiem koſci wołowey albo ieleniey/ a na noc
lice tym pomazuy. Aby ſie zmarski roz
ciągnely/ Naskrop rogu ieleniego nie ſtare°/
warz gi w wodzie iak dłu° aż woda będzie kli
iowata/przecedz/ á w tę wodę naſyp mąki z bo
bu á vczyń gęſto iako ciaſto. naczyńże z tego ło
kaczkow iako groſze a w cieniu ie vſuſz/ á kiedy
potrzeba włoż w czyſthą wodę ieden albo czo
chceſz aż ſie rozeydzie/pomażiſz tim lice na noc
albo rano/ á gdy vzchnie omyj wodą.
Aby lice białe było/ Węzmi mąki z bobu/ z cie
cierzyce/ z ięczmienia/ ktemu węzmi krochma
lu/ dragantu/ naſienia rzodkwianego dobrze
ztartego/ wſzytkiego rowno/ rozmąć to kozim
mlekiem/ á na noc chuſtę maczaiąc na twarz
przykładać/ rano vmyj ciepłą wodą nawarzy
wſzy w niey fiiołkow z otrębami/ á czyń tak pri
namniej przez 10. dni/ cienczy á bieli skorę na
twarzy. Ktemuſz. Na kożdy wieczor vmyj
ſie mlekiem koziem albo owczem teras wydo
ionem/ chuſtę takież rozmaczawſzy w thymże
mleku na twarz przyłożyć/ rano thymże mle
kiem vmyj. Czynią tez to mlekiem migda
łowym alec lepſze kozie albo owcze/ przednieć
twarz bieli/ iedno pamiętać chuſtę kłaść/ chro
nić ſie iako iadu mączki á rtęci/ od tego ciem że
by czernicią/ y głowa na ſtaroſc ſie trzęſie.
Oley lniany piegi y nieczyſtoſci licza gubi/ á
miaſto oliwy może ym czynić.
Też mleko ze zukrem częſto iedzione od białych
głow/ wyiaſnia płeć licza y wſzytkiego ciała.

Na blizny ktore zoſtaia na liczu po oſpiczach

¶ Węzmi litargirium vmywanego z apte
ki/ mąki tatarczaney poł garſci/ koſci iakichkol
wiek ztartych na proch dwie dragmie/ mąki z
ryżu vmełtey ztarwſzy/ zmieſzay ty rzeczy wſzyt
ki ſpołem/ á potym z ſitą barzo ſłodką vczyń ia
koby rzadkie ciaſto/ albo gęſtą gruce/ á tym na
noc twarz na ktoreyby były blizny/ pomazuy/
á na zaiutrz czym chceſz omyj. Thez naſie
nie meskie to ieſth ſperma/ na lice pomazane

Kielko razow/spądza blizny/ czerwonosci y wszitki makuly z niego/ á czyni iednaką pleć licza/ takież y ty blizny giną od niego ktore z cietych ran bywaią/ gdy bedzie czesto blizna mazana

Naprzeciwko trądowi lekarstwo

☞ Trąd iest czworaki á kazdy niemial nieuleczony/ Kiedy twarz bedzie okrutna á pazno kcie sie padaią/ barwa czarna/ krew skoro znie go wynidzie tedy sie zsiedzie/ takiemu lekarstwo nic nie pomoże. Gdy sie thrąd poczyna nalepiey naprzod krew puscić z lewey reki mediany/ wtorego dnya z prawey/ dać mu zawżdy pić serwatke kozią nawarzywszy w niey polney ruty/ albo w wannie sie myć albo w łazni mocno sie trzeć/ lice mazać oleiem z nasienia baniowego albo fiiolkowym/ gdy z vanny wynidzie obwinąć go przescieradłem y położyć na łożu y przyodziać aby spokoiem lezał iedne godzine/ potym nawarzyć w vodzie nasienia rzepnego y łobodnegu/ y dać mu cieplo one wode pić/ á rozmoczywszy pioro w olwie w gardło włożyć izby wraczał/ á pothym natychmiasth mu dać pić z winem tarte° piołynu dwie dragmie/ niema iesc rzeczy smażonych/ kwasnych słonych/ gorzkich/ ostrych/ silne° sie picia chronić/ y złączenia/ dać mu kozie mleko pić gaszac w niem głazyki rzeczne rospalone/ ma iesc borak/ ćwikle/ malony/ podrożnik/ szpinak warząc z koziem mlekiem albo z migdałowem/ mieso koźlece/ iagniece/ kury/ kapłony młode/ cietrzewic/ iarzebie/ kuropatwy/ á potym mazać thą masią. Masc na trąd/ Naley w polewany garnek oliwy/ á włoz tam szesć albo siedm iaszczorek zielonych żywych/ niechay stoi przez dzien y przez noc aż pomrą/ przyłożże knim dziesieć kęsow na dwa palcza długich z korzenia bzowego/ vsmasz to aż bedzie wszitko sucho/ wyrzućisz potym/ a thą masćią mazać miestcza skażone wyszedszy z łaznie/ pomagać ta masc y inem wszytkim nieczystosciam cielesnem.

Ktemusz y na kożde krosty na liczu / Wezmi imbieru białe° gwozdzikow/ pieprzu/ rowno ieden łot/ siarki połtora łota/ szmalczu wieprzowego czo potrzeba/ ztarwszy ono wszytko zmieszay z szmalcem/ á pomazować lice na noc/ á nazaiutrz vmyć sie mydłem z otrąb.

Ktemusz/ Wezmi siarki/ hałunu rowno/ othrąb pszenicznych miałko tartych takież wiele/ stłucz wszytko czo namiley/ wbiiże w tho dwa białki iaiowe abo czo potrzeba/ zmieszaj czo nalepiey/ na ostatek wina palonego przymieszay iż bedzie iako masc rzadka/ choway w bańce/ á tym na noc lice pomazuy. Czerwoną twarz mażąc sokiem z psinek zmieszawszy z oleiem rożanem á z occtem/ vmywać wodą nawarzywszy w niey rożey z rumnem.

Jeszcze na to/ Mazać oleiem fiiolkowym/ sokiem laktuczanym/ albo oleiem makowym/ sokiem swinie° mleczu/ albo oleiem z grzybienia sokiem babki á z occtem/ sok z pomorańcza z rożanym oleiem á z woskiem spuscić iako masć/ á tym pomazuy.

Na bolesc zebow

❡ Wezmi czerwoney lebiodki garsc/ poleiu garsc/ imbieru/ gwozdzikow oboyga nie tartego po garsci/ potym napierwey warz imbier z gwozdziki we dwu kwart wina białego przez czwierć godziny/ potym włoz do tego lebiodkę y poley á warz społem aż trzecia część wywre/ potym przecedz/ á to niemoczny niechay bierze w vsta iako naciepley może zdzierżeć. á te strone płokac gdzie boli/ zasie wypluwaiąc brać á przestanie bol.

Ku vbieleniu zab

❡ Wezmi wodki ktorą zową aqua vite dwa łoty/ czukru łot/ lastraku iedne quarte/ koralow białych/ stłucz na proch subtelny á zmieszay z wodką aqua vite/ przyday ktemu sandału czerwonego quarte/ wodki rożaney troche/ vczyń iakoby masc/ á biorąc na czystą chustkę pocieray zeby/ y dzigsła goij tą masc.

Na bolesc zebow

☞ Zebom szkodzą rzeczy przednie zimne/ gorace albo twarde. A iesli z gorącza/ Wezmi sok z laktuki/ z kurzey nogi/ rozchodniku/ zdrowego mleczu ktore możeszli mieć z tych/ zmieszay w silnym occie/ á w vsciech trzymay wolno y czesto. Proch z korzenia slazowego zeby pocierać/ pomaga. Albo wezmi bielonowego nasienia/ y kadzidła/ á ztarwszy z woskiem zmieszay/ á tym zeby podkurzay. Bobrowe stroie na bolący ząb kłasć/ pomaga. Sol vprażoną na ogniu/ zawiązawszy w wazek cieplo na ząb bolący przykładać. Albo we=

wezmi list szalwiiey/ trzy ziarna pieprzu/ á soli troche przyłoż ztartey/ á zawiązawszy w cienką chustke/ na zeby przyłoż.

Kiedy zeby zapuchną

☞ Korzeń pokrzywny swieży vmyj we troiey wodzie/ á czwarthy raz w occie albo w winie/ vthłucz gi przyłożywszy imbieru á piretrum/ warz w winie albo occie aż iedna trzecia część zostanie/ á gdy sie chcesz kłasc/ charchay cieplo tym trzymaiąc długo w vsciech kielo razow/ á czo iest gęstego rozłoż na chustę/ á przywiń do czelusci przez noc.

Naprzeciwko dziegnie

☞ Dziegna aby przestała/ zawżdy dzigsła wymywać occtem z hałunem/ á pomazować taką masćią/ Wezmi hałunu z gryszpanem y miodu rowno stłucz hałun z grisszpanem z miodem/ zmieszay á pomazuy. Proch na tosz/ z mastiki/ z koralu czerwonego/ kadzidła tartich rowno zmieszać/ posypuy wymywaiąc occtem

Na vbielenie zebow

☞ Popiołem ieleniego rogu wycierać. Albo wezmi soli kryształowey/ hałunu/ pumeru to iest piany morskiey rowno/ spal a proch z tego miałki vczyń/ tym zeby wycieray. Takież spaliwszy glas biały miałko stłucz/ y przesiać a zeby wycierać.

Aby z vst czosnku nie czuc

☞ Ruty natychmiast z iesc/ abo gwozdzikow citwaru/ albo miodunki z occtem nawierciawszy wypić. Lubszczykowe nasienie y piotruszczane ktemu dobre.

Na Oskominy. Muszkatowy kwiat dobrze iesć: albo ciepłego miodu w vsta wziąć y na zebiech trzymać.

Aby z vst niesmierdziało

☞ Nie viele pić/ á po iedzeniu zeby zawsze dobrze wyczyscić/ tociem drugdy smierdzi czo sie tam zagniie. Drugim smierdzi z nosa/ á to znać gdy po iedle nie tak z gardła/ to pomaga zawżdy rano rozmącić troche dryiakwie w winie woniaiącem/ á to wino nosem sarkać. Albo sok z polney mietki czesto w nozrze lać á proch z niey sypać. Albo wezmi aloe trzy części/ mirry czwartą/ zetrzy z winem á vczyń gałuszki iako grochowe ziarna/ á kładz na noc po iedney w nozrze. Albo mietka z bożem drzewkiem warząc w occie pić komu smierdzi w nątrze/ temu dobrze brać ieden raz w tydzień iedne dragme albo poł czystey dryiakwie z winem. Jesc zawsze nasienie lubszczykowe/ opichowe/ piotruszczane/ iesc muszkat/ tatarskie ziele. Druginiki teywadi nie vleczy azwłaszcza komu płucza gniją. Gdi w cieszkiej niemocy komu z vst smierdzi/ á przed tym to niebyło/ smierć nie daleko.

Naprzeciw czuchnieniu z vst

❡ Naprzod gwozdziki czynią dobrą á lubieżną wonią vst mastikowane/ takież tatarskie ziele. Też mirra w vsciech trzymana/ czyni wonią lubieżną/ á czuchnienie oddala. Takież drzewo aloes mastikowane w vsciech/ oddala złą wonią z vst. Też piszą niekthorzy o złocie iż w vsciech dzierżane/ oddala nie wdzięczną wonią z vst. Też piołynkowe vino z citrinowemi skorkami/ broni złey woniey z vsth ktora przychodzi z zagniłosci będących w żołądku.

Jeszcze na zeby bolace lekarstwo

☞ Glisty ziemne w nowym garnczu spalić a popioł z rożanym oleykiem albo makowym zmieszawszy cieplo w przeciwne vcho lać położywszy sie na bolącą stronę. Zgorzałym vinem maczać: z celidoniiey sokiem: koziem mlekiem. Czosnek z kadzidłem stłukszy przikładać Mozgu kuropatwiego w ząb dupnisty włożić bol przestawa. Mąki pszeniczney z białym miodem namieszać a ono ciasto na bolący ząb przyłożyć daiąc slinam z vst wolno idz.

Wezmi czosnku a cebule czoć sie widzi pod iedną miarą/ babki pod miarą tego poł/ psich kamien białych twardych szostą część/ warz to w piwie w poł godziny/ przecedz a przyley wina gorzałego/ potym w to wbij kielko białkow swieżych a przymieszay w ono wino przecedzone/ y przecedz z nowu / a gdy idziesz spać w vsta to cieplo bierz.

❡ Rog ieleni skrobany a pothym w wodzie warzony w nowym garnczu/ oną wodą vsta płokane czesto po ranu/ zachowawa od bolesci zebow człowieka/ tak iż nigdi nie vzna bolenia zeb.

zebowego. Drugie/ iesliby zab bolacy miał w sobie wyprochnienie w posrzodku albo na stronie/ tedy nic lepßego na to iedno gallas aż właßcża to czo iest w posrzodku gallasu/ włożyć na ono miestce wyprochniałe. Toż też vczyni mleko ziela wieprzynczu/ ktory iest sinlodowi podobny/ wpußczone na miestce wyprochniałe. Takież y korzen thego wieprzynczu/ zowa po łacinie to ziele Paucedanum. Też korzenie romanowego ziela w occie vwarzone/ a tym zeby wypłokane/ oddala mocznie bolenie zebow/ a nawiecey taki bol zebow kthory bywa z sprochnienia y hrobakow gryzienia/ a to iesth doswiadczono/ y owßem iedna kropia mleka romanowego ziela/ bolenie zebow z wyprochnienia vspokaia/ gdy bedzie w dziurke wpußczona. Też piretrum korzenie w wodzie vwarzone/ a potym oną wodą zeby wypłokane: takież samo ziele mastikowane/ nie na tey stronie gdzie zeby bolą ale na zdrowej/ tedi bolenie hnet odchodzi. Zasie iesliby hrobak w zebie bolącym był/ tedy ma być zab okurzon lukowem nasieniem ktory iest podobny czosnkowi vespolek z salkitrani/ wypadnie hrobak z zebu zdechnawßy. Ktemu też maß niepospolite a czesto doswiadczone lekarstwo/ pokost vsußony ktory zowiemy sandaraka/ a to gdi tey sandaraki proch bedzie na zab hrobaczliwy włożony/ albo proch iego z octem rospußczony y z wodą/ tym zeby bolące od hrobakow gryzione płokać/ iest dziwney pomocy. Też piretrum ziele ale lepiey korzenie iego czo trzy złote zaważy/ ztarte/ ktemu przywziąć kamphori czo złoty zaważy/ też zetrzeć ią/ warzyć społem w occie a w winie/ a tym zeby płocz/ vznaß pomoc. Na koniec maß piłułki nie pochybney pomocy/ tak mają być vczynione/ Wezmi nasienia apij to iest pßczelnikowego dwie ziarnce opium z apteki/ nasienia bielonowego/ każdego z nich rowno pięć ziarnek/ stłukßy ty rzeczy społem vczyń piłułki z winem abo z syropem makowym/ a potym wziąwßy iedne piłułke thak wielką iako iesth soczewiczne ziarnko/ włoż na bolący zab/ bez pochyby odeydzie bolenie.

Komu sie zeby chwieią aby mocno w dziąsłach stały.

Ocet w aptece ktori zową squilliticum/ iest na to pomocy/ tym sobie zeby po ranu płokać/ y ktemu wdzieczną wonią vstam daie. Też hałun palony a z octhem y z przasnym miodem zmießay a trochę przywarz/ a tym zeby płocz zimno wycieraiąc. Też wino białe z mirrą a z oliwą przywarzone/ tho w vsciech trzymay/ iest niepospolitey mocy ku vmocnieniu porußonych zebow/ y thez od prochnienia ich broni. Też rog kozłowy albo też y ielenij spalony a na proch miałki ztarty/ zeby czysci/ y żołtość y inße nieczystosci z nich ociera. Dzieciom młodem rychło zeby wyrastaią od mozgu zaieczego warzonego/ gdi nim zeby albo dziąsła bedą czesto pocierane. Takież thez mozg kurzy warzony/ rosci zeby rychło/ gdi nim trze. Też w ten czas gdy dzieci na zeby stękaią/ tedy masło wypłokane a z miodem zmießane/ pocierać tym dziąsła/ bolenie y wßelkie gryzienie ktore bywa w dziąsłach/ oddala/ y też zeby wolno z dziąsł wystepuią. Też piße Kirandus/ zeby zrzebiecia iednorocznego/ na ßyi dzieciecіu zawießone/ maią the włosność iż onemu dziecieciu barzo lekko krom bolu zeby wyrostą.

Ku zastanowieniu krwie z nosa.

Sok z każdey pokrzywy wycisniony/ albo liscie pokrzywiane stłuczone a na czoło przyłożone/ stanowią krew z nosa płynącą. Thez ruta stłuczona a z octem winnem zmießana na czoło y nos wpußczona/ mocznie krew stanowi. Też łayno osłowe/ takież y kozie spalone/ a proch z niego vczyniony/ w nos wstrzykniony stanowi krew. Thez łayno końskie woniane y w nos z octem wpußczone/ pomaga. Też sok wycisniony z ziela psich iezikow z sadzami zmießany/ a w thym sierść zaieczą namoczyć/ na skronie y na czoło przyłożyć/ możeß też wnozrze wetknąć/ barzo mocznie stanowi płynienie krwie z nosa/ ktora rzecz iesth czesto doswiadczona. Też drzewo na ktorim zwon wisi/ w rekukonego człowieka z ktorego nosa krew zbytnie płynie/ zastanawia/ a iest rzecz skußona w prawdzie.

Na rzyganie kwasne.

Pieprzu iedne dragme/ koprowego nasienia ktiemu rowno dragm 10. vczyń proch a bierz gi z winem nie silnem łyżke iedne. Albo korzeń omanu suchy tarty/ rute tarta rowno zmießay z miodem zßymowanym a tego po.

go pożyway. Albo nasienie koprowe prażone/ lebiothka/ galgan/ mußkat/ rowno tarte z miodem/ takież bierz. Albo warząc takież w winie mastike/ cinamon/ hanyż pić.

Na wraczanie.

Starzy ludzie/ albo postem/ albo wraczaniem niemocy odpądzali: abociem gdy przyczyny wrzodu z żołądka wyrzuciß/ niemoczci sie nie posili: iakoby gdy korzeń v drzewa vschnie/ tedy y wßytko ono drzewo siłe przirodzoną traci. Wraczanie iest pożyteczne zwłaßcza ludziem tłustym/ opiłym. Łatwie wraczanie czyni/ skore z korzenia chebdowego nawarzywßy pić. Sok z liscia bzowego. Nasienie łobodne/ rzepne/ zwierciawßy dać z ciepłą wodą. Ocet z wodą a z oliwą ciepło. Ndest warzony: nawarzywßy też cietierzyce/ albo wilcze łyka/ albo sosnki/ rozczinić tą wodą ciasto y vpiec chleb/ a dać gi iesć komu trzeba wraczać. Albo nasienie rzodkwiane/ koprowe/ cebulne/ tarte pić z sitą. Wßelka żołć zwierzecza takiey mocy iest iże gdy nią pomażeß od pepka wzgore/ wraczanie czyni: a iesli pomażeß na doł/ żywota przepußczenie czyni. Ktemuß masc/ Żołć bykowe zmießać z aloe a pomazać od pepka wzgore/ pomażeßli nad łonem/ miesiące przywodzi: Albo sadło z dżokke z octem warzyć przepußczone aż bedzie gesto/ potym przyczyń wieprzowej żołci/ a mazy takież. Wątropke ßczuczą rospuscić na panewce y zchować/ a kiedy wraczanie trzeba vczynić/ pomaż od od pepka do dołku: a chceßli zasie powsciągnąć/ pomaż miedzy łopatkami Pomazawßy od pepka na doł/ żywot przepuściß: pomaż lepak na krzyżoch/ zastanowiß.

Wraczanie zastanowic.

Ciasto kwasne z sokiem mietczanym a z octem rozmießay/ vpiecz moskal a ciepło na żołądek przyłoż od pepka do piersi. Albo galgan/ gwozdziki/ mastike/ mietke rowno/ warz w winie albo w occie a day pić. Gdy wraczanie z gorączosci pochodzi/ w nazimnieyßą wode nogi włożyć/ a rożaną wodką lice vmywać: Kurza noga a nasienie ßczawiowe stanowi wraczanie/ zwierciawßy pić.

Krwią wraczanie.

Wodka z babki stanowi/ takież wodka iumienkowa z rogiem słoniowym. Ziele ktore zową taßki albo kokoßki/ wycisnąwßy sok z niego dać pić barzo pomaga. Mietka/ piołyn/ cząbr/ stanowią/ dawßy pić ztarte dragmy 3. od flegmy wraczanie stanowi.

Jeszcze na zastanowienie wracza.

Wraczanie nie zawżdy ma być richło stanowione/ iako y biegunka/ abowiem tymi purgacijami siła nieczystosci iadowitych odchodzi z kąd potym człowiek w długim zdrowiu trwa a niemocy pozbywa. Skora rżanego chleba vpieczona v ognia iako grzanka/ a potym w occie zmaczana a na żołądek przyłożona/ stanowi wraczanie. Gdy wraczanie zbyteczne iest tak iż człowieka barzo mdli/ thedy ma być stanowione/ Naprzod mietka polna w piwie albo w winie vwarzona/ a ono wino albo piwo na czczo pite/ stanowi wraczanie. Też czeste doswiadczenie w soli pieczoney/ ktorą w chuste gorąco zawiązawßy przyłoż na żołądek/ a z godzine potrzymay zagrzewaiąc iey v ognia/ zastanowiß wraczanie. Też wraczanie dzieci młodych/ thym dostatecznie krom obrażenia stanowi/ Wezmi ruty suchey a na proch stłuczoney czo poł dragmy zaważy/ kadzidła białego na proch miałki ztartego ießcze mniey nißli ruty/ wsypże thy rzeczy do syropku rożanego/ y day dziecieciu pić ciepło z winem albo z piwem.

Kto krwią pluie.

Niegdy drudzy krwią pluią/ to baczyć iesli nie z nozrzy ta krew wychodzi albo z dziąsł albo z gardła/ tedyć od skażenia płuc/ takiemu warząc isop dawać pić/ albo ßczawiowe nasienie z octem/ albo warząc ślazowe korzenie w wodzie/ albo ztarwßy korzeń na proch sypać w picie. A osobno gdy kto krwią pluie albo ropą/ dać mu armeńskiey glinki dragme iedne z lekkiem winem albo piwem wypić. Albo isop z rutą warzyć z sitą a dawać pić/ barzo pomaga. W każdem bolu ktory iest miedzy żebry/ takim dobrze iesc masło swieże albo topione pić. Krew koźlęczą z silnym octem rowno vwarzyć nie wiele/ a tey iuchy zawżdy na noc dać pić. Kopr swieży warzony z octem dawać pić/ pomaga.

Gdy

Gdy kto omienieie.

☞ Korzenie mietki stlukszy warzyć w wodzie y pić/ omienienie od remy naprawia. Mirre pod iezykiem trzimaiąc znienagla polykać/ czi sci glos. Maslo z miodem y z czukrem á z gorz kiemi migdaly. Liscie kapusti czarney surowo żwać y polykać.

Glos straczony naprawia.

☞ Sok z lakricijey glos gladzi. Nasienie slazowe zwierciawszy z wodą ciepło pić. Klij sliwowy z piwem. Korzeniem podbialowem kurząc suchem/ dym brać/ omienienie ginie. Szalwiią warząc po trzy dni pić/ piersi czysci. Skory osikowey srzedniey w piwie vwa rzywszy pić.

Na slinogorz/ y na insze bolesci ktore bywaią w gardle.

℄ Wezmi pieć wloskich orzechow/ trzy korzenie ziela tatarskiego/ to wszytko skrezać spolem/ a pothym w nowy garniec wlożyć czoby byl w pol kwarty/ y nalać octu winnego/ warzyć to tak dlugo aże wywre do polowice/ ale pilen bądź aby nie skipialo: á gdy iuż wywre do polowice/ tedy telko sok z one[go] wylać do czystey konwie/ á tym ploкać gardlo/ dzierżąc dlugo w gardle ten sok/ potym wyplwać na miednice/ bedzie zdrow bez wątpienia/ ale to lepiey czynić przed iedzeniem.

Na rany ktore bywaią w gardle.

℄ Wezmi iagod psinkowych á zetrzy ie w moździerzu/ potym przetlocz przez chustę iż bedzie sok/ przyday ktemu wodki rożaney iżeby tak nie bylo barzo gęsto ani tez barzo rzadko/ á tego tak ma być iakoby czwarta częsc kwarty krakowskiey/ tedy kthemu wziąć grynszpanu iako grochowe ziarno y wlożyć do tey wodki/ zmieszać y zetrzeć/ á te vode do vst biorąc/ na wznak leżeć/ á czo na glebiey w gardlo wpuszczać/ á dzierżeć dlugo charchaiąc w zgorę/ ale thego strzedz aby do siebie namnieyszey kropie tey vodki nie wpuszczal/ masz tho czynić przed iedzeniem kielko razow/ zasie po iedzeniu wszesc godzin thakże/ y po wieczerzy zasie w szesc godzin (by tez y w nocy gdy ocżknie) po iedzeniu hnet aby tego nie czynil/ iedno thak iako wypisano/ bo bys musial zwrocić/ tedy by wiecey skazil niż naprawil/ á thak ma czynić nie przestaiąc/ by tez nawietsze rany mial naglebiey w gardle/ gdzie iedno ta wodka zasieże/ tedy sie barzo rychlo zgoij.

Na dawice abo na slinogorz lekar.

☞ Z remy sie przygadza zly wrzod á rychlo czlowieka vmarza/ gardlo zasiada/ á iesli sie zmocżni/ ma krwie vpuscić/ albo iednak żywot przepuscić/ bańke pod brode dobrze podstawić/ albo y podle czelusci izby bańki wyciągnely to czo czlowieka dawi. Charchać możeli nawarzywszy izopu albo lebiodki bialey/ abo piolynu albo otrąb/ albo omiedziwszi wode przewarzić tartym pieprzem/ podniebienie vst pocierać/ albo żolcią wolowa pomazać/ á iesli tho nie pomoże/ tedy mu zaciąć żylki pod iezykiem. Iesli w they niemocy pocżnie puchnąć a czerwienieć/ znamie iest iże w gardle niemasz nic.
Charchanie na dawice/ Poki mlode orzechy wloskie/ z stluczonych sok wezmi/ przyley kniemu piątą część octu silnego/ y warzyć aż polowicza wywre albo trzecią część/ zchoway w sklenice/ á kiedy potrzeba/ wziąć tey masci z vinem lyszke albo z miodem pitem zmie/ a lecie z wodą rozmiecić/ á zagrzawszy charchać.

Na opuchle gardlo.

☞ Gniazdo wszytko iaskolcze rozmiekczywszy w ciepley wodzie przylożyć. Glisty ziemne z sickać á vsmażyć w oliwie y przylożyć na dzień/ a na noc lepak yne przylożyć. Gnoiu golebiego natlucz z korzeniem lilijowym/ á zmieszawszy z maslem albo z szmalcem nie slonem przywijać.

Ieszcże naprzeciw slinogorzowi tho iest boleniu gardla.

℄ Na bolenie gardla dzieciom malym/ figi warzone w wodzie/ á thym plokać vsta/ barzo pomaga. Tez layno dzieciecia malego ktoreby chleba ani miesa pgzez trzi dni nie vlużalo/ insze potrawy iedząc/ ma być vsuszono á potym ztarte y z przasnym miodem zmieszane/ tedy tym ma być pomazano gardlo wnątrz y zewnątrz palcem/ y takież podniebienie/ iest osobna rzecz y doswiadczona/ o czym sie iednako Auicen[n]a/ Galenus/ y Serapio zgadzaią/ iż to miało być osobne lekarsthwo na dziecinną squinancziją. Maż tez druga rzecz nieposполita na zasiądzienie wrzodu w gardle/ Vpusciwszy krwie dobrze z mediany/ potym wodka psinkowa z Cassija rozmączona/ á tym wolno cieplo zagrzewaiąc/ gargarizuj to iest plocz vsta izby tam ono plokanie moglo na miesce bolące przichodzić/ á tego czyń plokania często przez dzień. Tez plastr barzo dobry z wierzchu na opuchline przylożony/ Wezmi psie layno a zwlaszcza ktoryby byl kostkami przez dwa dni karmion/ miodu przasnego/ popiolu z ieczmienia vpalonego/ każdego z nich rowne częsci po poltoru lyszkach/ soli pol lyszki dobrey miary/ zmieszay ty rzeczy społem/ á rozlożywszy na chuste/ przyloż na opuchline/ vznasz iż od tego prędko slinogorz zginie. Thez częstego doswiadczenia iest lekarstwo/ psie layno z miodem á z szafranem y z wodą przywarzone/ y ku piciu dane/ barzo dobrze pomaga na stracenie squinancijey.

Naprzeciw szczkaniu.

☞ Szczkawka przestawa gdy oblicze zimną wodą vmywasz dlugo maczaiąc pomaga. Woniać ruty á bobrowych stroiow/ wino gorzkie pić/ proch z diptamu z trochą dryiakwie pić rozmąciwszy w czystem winie. Macierzaduszkę pić/ pomaga. Cinamon wyborny warząc z mastiką w winie/ dać pić: Stroie bobrowe z mietczaną wodką stlucz á dać zagrzawszy choremu pić á chuste w thym rozmocz y przyloż choremu na żolądek.
℄ Ktemusz/ Kmin kramny z octem zagrzawszy/ cieplo pity/ stanowi szczkawke. Tez myslenie moczne o iakiey rzeczy potrzebney/ szczkawke traci. Takież tez zaduszenie vst y nosa czo nawiecey po trzy razy/ stanowi szczkawke: Aw szakosz szczkawka z wyniszczenia wielkiego/ rzadko bywa vleczona.

Żądza iedzenia czyni.

☞ Szczaw lecie często iesć. Piolyn w dżdżowey wodzie warzyć [illegible] na dworze przez noc nie przykrywszy odchodzić/ a wode z niego do 10. dni pić. Prochu z mietki trzemi palcy wziąć a z cieplą wodą pić/ wszitek niedostatek żolądka wyciera/ y wracżanie stanowi. Lebiodka żolądkowi iest barzo zdrowa.

Na kaszel lekarstwo.

℄ Mąka pszeniczna pieczona z winem albo z wodą vwarzona á maslem omaszczona/ iest barzo dobra na kaszel. Tez korzeń wężowni kow pieczony albo warzony/ ma nieposполitą moc stanowić kaszel kthory z remą przychodzi to iest z plynienia flegmy slonej z glowy/ á ma być na czczo y na noc iedzion then korzeń dragontec to iest wężownikow/ á niez po nim nie pić. Czosnek wmiedzie smażony iest osobny na kaszel po ranu iedziony. Rzodkiew naskrobana iako miazga/ potym kielko cebul vpieczonych y troszke ie przetlucz/ á potym wlożyć do białe[go] miodu y smażić wolno na węglu nie barzo dlu[go]/ á potim pieprzu tluczone[go] ktemu wsypać/ y troszkę zasie wszitkiego posmażyć/ na koniec w sloieczek zchować: Ma ie moc then konfekt/ iż flegme grubą/ zagniłą/ kiijowatą z piersi y z żolądka wymiata/ vtrawaiąc iey po sztuczkach/ á iest to lekarstwo Xiedza wielkie[go] Moskiewskiego/ Kinodać rzeczona.
Tez ty masz drugie niepospolitey dobroci/ od iednego zacznego częstokroć pokuszono z vżytkiem lekarstwo/ Wezmi migdaly slodkie/ a vwercie czyscie/ potym warz ie w wodzie wloskiego kopru czuk ru nasypawszy/ tak dlugo iż zgęstnie iako gęsty groch odcierany/ thego na czczo pożywaj po troszce/ abowiem kaszel stanowi/ ciężkosc piersi oddala/ y grubosc flegmy z piersi mocznie wyrzucza/ á to lekarstwo y na dychawice iest dobre.

☞ Ktemusz. Kaszel bywa od te[go] niegdy gdy sie gardlo zdrapie czym/ gwaltownem wolaniem/ albo wiatrem/ albo przykrych rzeczy iedzeniem/ ten przestawa skoro gardlo vleczysz. Drugi bywa od inych przyczyn/ ieden suchy á drugi z flegmy bywa od inych przyczyn.
Na wszelki kaszel to naprzod pożyteczno iesth/ przez szesc dni izop pić/ zatrzymawszy dech biorąc rekoma/ nieczo pracżować/ piersi chustką trzeć/ figi czo natlustsze na węglu piekąc iesć/ bańki na piersiach stawiać. Nawarzywszy mietki z wloskiemi orzechy z krochmalem w wodzie dać pić albo z piwem. Kwiecie slazowe warząc w wodzie z czukrem pić. Na suchy kaszel/ Cebule smа[illegible] [illegible]slem iesć.
Wodkę szanty pić/ w[illegible] [illegible]esc flaszy

pokrzywy. Mleko z czosnkiem warzone. Ja
ie swieze miekkie nasypawszy w nie siarki pic.
Wode ciepłą albo piwo z masłem.
Na stary kaszel/ Kosci cielece wwodzie warzyc
a w one suche ziemie czarnej namieszac y ma
zac piersi.

Guzy na szyj leczy.

V starych są nie vleczone/ ktemu dobry
iest trądownik ziele/ stłukszy ie° korzenie dawac
pic proch. Ktemusz/ Wezmi kreta/ całego
vwarzywszy vsusz na słonczu á stłucz w miał
ki proch/ zmieszay z czystym miodem czo nage
szczey/ czynże z tego gałuszki iako grochowe ziar
na/ á zawzdy wieczor day choremu pic po kielo
nascie dni. Na martwą kostke y na guzy
Prochu z maiow hrobakow tartych/ gorczyce
tartey/ żywice białey/ rowne czesci/ rozmieszaw
szy sokiem celidoniiey/ przylawszy silnego octu
pomasz gdzie chcesz aby sie przepusciło. Kte
musz popioł wierzbowy z sadłem.
Guz iakikolwiek stracic/ Wezmi popiołu z roz
dzek winnych/ bobkow kozich y owczich suchych
zetrzy to rowno y rospusc mlekiem romanowe
go ziela/ zkol on guz wziąwszi igłe aby krew vy
szła/ á oney masci przyłoz. Albo pokrzyw v
parz pierwey nie kolgc igłami. Guzy na
szyj v niewiast iakoby zołzy/ Stłukszy slimaka
czo na rozgach bywa/ pomazuige zgubisz.

Proch wyborny/ ktory strzeże gło wy/ oczu/ vszu/ od wszytkich chorob

złych/ ktory/ żołądek/ serce/ mozg barzo potwier
dza/ ludzi smutne vwesela/ krew metną czysci
smutek oddala/ oczy wspomaga iasne czyni y
ostre bo ciemnosci ich wszelkie y mgłe czynią
cza sie przed nimi/ oddala/ ludziom iuż prawie
niewidomym z przyczyny złych wilkosci y z sta
rosci iest barzo pomoczny/ wszytki członki prze
rzeczone zachowawa w zupełnem zdrowiu aż
do samey smierci: Ktorym Cesarzowa Iu
liuszowa viele panom znamienitym przi swo
im dworze ytez kapłanom/ zakonnikom/ y wie
le ludziem vbogim/ ktorzy na głowy/ na oczy/
na vszy z rozmaitych przyczyn stekaiącim/ dla
Pana Boga pomagała: abowiem wysusza
wszytki wilkosci z ktorych pochodzą szkodliwe
chor[illegible] vrzerzeczonym/ gdy bedzie
[illegible] [illegible]or/ á to rozmo
[illegible] ten chleb po
sypac tego prochu nizey wypisanego/ tak wiele
iakoby poł włoskiego orzecha to iest czo sie mo
że dobrze wsypac w skorupe poł włoskie° orze
cha. Jam tez Jeronimus z Doctorow
naniszy v ludzi slachetnie á wysoce v
rodnych/ za łaską Boga miłego/
wielką sławe wziął/ dla dowodu
w iego pożyteczności/ w nie
moczach przerzeczonych.
Ktory tak ma byc
vdziałan.

Wezmi kwiatu koszyszkowego/ kwiathu
swieczkowego/ kwiatu podroznikowego/ kwia
tu poleiowego każdego z nich czterzy łoty/ kwia
tu boragowego/ kwiatu wołowe° iezika/ wierz
chow młodey miodunki każdego dwa łoty/ ko
rzenia kozłkowego/ korzenia wierzchniego po
droznika każdego szesc łotow (ale masz z każde
go korzenia drzeń wyrzucic) nasienia anyżo
wego/ nasienia włoskiego kopru każdego szesc
łotow/ lakriciiey dobrey veneczkiey/ iagod bzo
wych suchych czoby vzrzałych/ iagod iałowczo
wych prawie dobrze zrzałych każdego trzy ło
ty/ cinamonu wnetrznego kardamomu/ kwia
tu muszkatowego/ rożey czystey czerwoney su
chey każde° dwa łoty/ mirabolanow indij/ mi
rabolanow citrini/ mirabolanow kebuli każde
go trzy łoty y czo zawazą 40. ziarn ieczmieniu.
Kwiecie to wymienione ma byc zbierane w
dni ktore zową po łacinie dies caniculares tho
iest gdy słonce we lwie: Zioła y korzenie ma
ią byc zbierane po W niebo wzieciu Panny
Mariey/ W tenże czas ma byc vdzałan ten
proch miedzy tym swietem á miedzy swietem
Narodzenia iey: á ten proch trwa w swey mo
cy przez cały rok: A gdi bedzie bran/ tedi nic
wiecey nie ma brac iedno iako iesth wypisano
wysszey/ w zarani y w wieczor.

Gdy sie kto na piersi stłucze.

Wezmi garsc ziemnych glistow/ szafranu
poł łyszki/ oliwy albo swieze° masła przetopio
nego małą łyszke zetrzec społem á potym roz
tworzyc winem/ zagrzawszy dac stłuczonemu
pic/ á potym go przykryc aby sie z poł godziny
pocił: Może bolące miesce mazac przetapia
nem masłem przed ogniem/ á nama[illegible]
[illegible] chuste przykładac: mazanie m[illegible]

no y wieczor/ tak długo aż bedzie zdrow.

Na dychawice

Dychawicza z tychże początkow niemal
pochodzi z ktorych y kaszel albo plwanie krwią
albo y ropą/ á przeto y lekarstwa społem sobie
pomagaią. Na dychawice barzo dobra poł
na szałwia/ zetarwszy suchą naprzod z miekkie
mi iaycy posypuiąc iesc/ albo swieżą iaiecznice
działac. Nawarzywszy goryczki á przysoliw
szy iey dawac pic. Zaiecze płucza y wątrobe v
suszywszy zetrzec na proch á dawac pic/ takiesz
serzysko iego. Płucza lisie takiesz iako y zaie
cze. Wodka z centurziiey. Izop warząc pic.
Ocet pic czo nasilnieyszy. Dobrze iest przepa
lic w dołku na piersiach aby sie zła wilkosc vy
ciągała/ á iesli piersi bolą abo kosci w boku/ do
brze krew puscic/ żywoth przepuscic/ banki sta
wiac/ p[illegible]aczowac iżby sie wrzod na gore wycią
gał/ gorczyce na bolące miestce przyłożyc wier
ciałey aż sie zpryszczy. Piołyn tez warząc przi
kładac: á iesli bol cieszki/ iądrzek broskinio
wych nawierciawszy z wodą dac pic/ y mych le
karst iako w kaszlu nie opuszczaiąc.

Obyczay a rzadne chowanie przeciw dychawicy

Jest napisano od Doctora Rawy przeci
wko dychawicy ktorą zową po łacinie Asma/
Napierwey ten ktory taką niemoc ma á cierpi
ma sie chronic kwasnych a twardych rzeczy/
iako ciasta/ kołaczow/ twarogu/ wieprzowego
miesa/ karpi/ szczuk wielkich/ wegorzow/ mien
tuzow/ y wszelkich ryb na zimne/ flakow/ nog
wołowych/ soczewice/ iagieł/ krup tatarczanych
gęsto/ potraw z czarną iuchą/ rzeczy barzo prze
piekłych y wysmażonych/ kapusti kwasney/ grzi
bow/ owoczow/ nie spac po obiedzie/ strzedz sie
łaznie gorącey/ wiatru zimnego/ ma iadac do
bre wołowe mieso vwarzone/ takiesz skopowe
y cielece/ kury/ ptaki (iedno nie wodne) pole
wke z swieżey kapusty/ cwikle siekaną iako ka
pusta bez octu/ krupy ieczmienne/ iaycza miek
kie z masłem nie słonem/ z szafranem/ z cina
monem/ z miodem/ z pietruszką/ dobrze tez pic
miod pity dobry rano y wieczor iedne szklenice
ktory miod ma byc tak przyprawion/ Wezmi
gebki modrzewowey iako poł piesci/ y skraiac
na kielko kąskow/ włożyc w garniec miodu y
pic on miod rano y wieczor/ á gebka niechay
przedsie leży w konwi aż wszytek miod wypiiesz
Potym zasie iny miod przyprawic z swieżą gą
bką. Tez dobrze pożywac powidł ktore thak
czynią/ Wezmi omanu á skray go drobno w
kąski y zwierc/ włoz gi w garniec á ku niemu
przyłoz dobrego miodu/ zmieszay on miod z o
manem czyscie y przysmaż throche mieszaiąc
wszytko aby nie przygorzało/ á kiedy sie vsma
ży iż bedzie iako powidła/ wylac na deszczke czy
stą a tak sie to zgesnie/ tedy tego pożyway ra
no y wieczor iako włoski orzech. To z wierz
chu napisane chowanie ma byc/ kiedy takowy
niemoczny nie iest barzo chory w tey niemocy
Ale gdyby sie zle miał/ thedy pożywac tych le
karstw nizey napisanych/ á nawiecey prochu/
ktory tak czynią/ Wezmi płucza liszki swiezey
a skray ie tak aby sie sztuki iedna drugiey dzier
żała to iest nie dorzynac/ vsusz ie dobrze/ á kie
dy vschną tedy tłuste od nich oderznąc wszitko
ytez wszelką żyłowatosc/ á ono mieso dobre do
brze stłucz w mozdzerzu na proch/ potim thego
prochu wsypac w szklenice do dobrego miodu
pitego tak wiele iako złoty zaważy/ y wypic/ á
to czynic rano y wieczor. Ten proch iscie na
wiecey nad wszytko pomaga w takowey nie
mocy. Tez wode takową dobrze pic/ kthorą
tak vczynic. Wezmi garsc isopu/ omanu dru
gą/ gebki modrzewowey skraiac iey iako koko
sze iaie/ lakriciiey/ paprotki thez po garsci/ włoz
to wszytko w nowy garniec/ á wley w to czterey
kwarty wodi ciekącey/ warz tak długo aż polo
wicza wodi wywre/ potim przecedziwszi osłodz
czukrem/ á potim zagrzewaiąc w małym gar
nuszku/ pij rano y przed wieczerzą. Tez then
lektwarz iest barzo dobry/ ktore° biorąc na noc
kładz pod iezyk á trzymay aż sie rozpłynie/ kto
ry tak vczyn/ Wezmi z apteki ieden/ sani exper
ti/ pine łuszczych stłuczonych na proch ieden łot
de pino specierum diairis poł dragmy/ zmie
szay to społem á roztworz syropem isopowym
przyday cinamonu ieden skropuł: á thych le
karstw z wierzchu napisanych/ nie wszythkich
razem pożyway/ gdyby iednego pożywał tedy
drugich niechac/ miedzy ktoremi nalepszy iest
proch/ á potym powidła z omanu z miodem
lecz sie á Pana Boga [illegible] nalepszego le
karza sobie ku pomocy/ á bedziesz zdrow.

Jeszcze przeciw dich[illegible] doswiadczone

czone lekarstwo

To maß wiedziec iż pospolicie wßythki lekarstwa wypisane przeciw kaßlowi/ sa tez dobre naprzeciw dichawicy/ ale osobno na dichawice. Naprzod kaplon dwu letni ma byc czaßem we trzech kwartach wodi warzony thak iż mniej nißli kwarta ma polewki zostac/ w one polewke maß wlożyc ziela izopu/ ßan... orcz omanowego korzenia/ izby thak z tymi zioly z przodku wrzal then kaplon aż do zupelnego wywarzenia/ á tey polewki ma sie dychawiczny czlowiek napijac cieplo po ranu y na noc po trunku. Tez bolus armenus z apteki/ wezmi go czo pol zlotego zawazy/ y day z winem cieplo rano wypic we trzy godziny przed iedzeniem/ niewymowna ma wlosnosc naprzeciw dichawicy cießkiey. Tez syropek przeciw dichawicy vżyteczny barzo. Wezmi isopu/ mat... bożey wlosek/ ßanthy/ kwiatow fiolkowych/ podbialu/ każdego z nich po pol garsci/ lakrici... dwa korzonki/ fig/ rozinkow drobnych j vielkich po pol garsci/ omanu pol garsci/ tatarzkiego ziela kielko korzonkow/ nasienia slazowe°/ Warz ty rzeczy skraiawßy korzenie y figi/ w pol trzeci kwarty wodi aż do iedney kwarty/ á potym oczukruy/ albo bialym miodem oslodz á tego sie napijay po ranu cieplo po trunkowi. Pothym wypiwßy ten syrop/ wezmieß pilulky de agarico z dragme na noc.

Na bolenie glowy z goracey przyczyny

Wezmi rożaney wodki z dziesiec lyżek/ octu winnego albo piwnego ze trzy lyßki/ oleyku rożanego iedne lyßke/ zmießaj ti rzeczi spolem á rozmoczywßy chusthe przyloż na czolo y na skronie/ gdi vschnie/ drugi raz odnow/ vznaß pomoc. Jesli niemaß oleyku rożanego/ tedy bialek wmiasto niego vbity. Drugie lekarstwo. Konikowe liscie ztarte á z rożana wodka przylożone na glowe leczy bolenie glowy. Tez psinki ziele stluczone á na czolo przylożone samy albo z octem/ odeymuia bolenie glowy. Tez kto ma bolenie w polowicy glowy/ ma m... grzebien vczyniony z rogu skopowego praw... sac glowe iesli iest bolen... glowy: ale iesli iest bo... tedy z l... vego rogu ma

byc grzebien vczyniony/ y lewa strona glowy ma byc czosana. Tez grzankami z rzanego chleba glowe oblożyc/ wyciaga pare z glowy y bolenie odeymuie. Tez piße ieden lekarz/ iże gdy bedzie czlonek taiemny lisi to iest lisie stroie/ przywiazane na glowe bolacza/ wßitkiej glowy y pol glowy bolenie odeymuie/ y zacmienie oczu odchodzi.

Lekarstwo na oszalenie ku spaniu/ abowiem sen w tey niemocy iest nawietsze lekarstwo ktory z trudnoscia przychodzi.

Tak vczyn. Wezmi slaz/ rumien/ wierzbowe liscie/ lactuke albo salate/ vwarz w wodzie/ a one wode osthudziwßy vmyi choremu czlowiekowi nogi po kolana/ pothym natychmiasth ogoliwßy glowe/ namaży mu owemi pianami glowe ktore na wierzchu plywaia po serwatce krowiey gdi v ognia wre/ iest rzecz doswiadczona.

Masc na bolenie czlonkow/ nog y rak/ wziawszy the purgacija pierwey/ napisana.

Wezmi prochu senes przyprawione° w aptece czo zloty zaważy/ prochu drugie° z sosnki tez przyprawionego w aptece czo trzi pieniadze zaważy/ zmießay ty prochy spolem a day ie wypic na switaniu niemocznemu z bukwiczowa á z ßalwijowa wodka: á kiho niema wodek ten z piwem cieplo niechay wypije po ranu á w ßesc godzin ma potym iesc: á nazaiutrz po ranu niechay maże sobie czlonki v nog j v rak/ reke nad ogniem zagrzewaiac/ Ta maścia niżey wypisana. Wezmi ialowczowych ziarnek/ bobkowych ziarnek każdego rowno po garsci/ vthlucz każde osobno w mozdzerzu czo nalepiey możeß/ potim wezmi mydla greczkiego za groß/ to tez skraiawßy/ przylewaiac knie mu oleyku rumienkowego/ tlucz te/ á gdy każda rzecz z osobna stluczeß iakoby na maslo/ tedy wespolek zmießay przylewaiac rumienkowego oleyku y gorzalki mocney/ á tak z te° w... ... bedzie masc doswiadczona na bolenie czlonkow tak v nog iako y v rak.

Na paznogcie parszywe.

Ciele

Cielecym loiem mazac albo lozim zmießawßy ze rdza miodowa y z woskiem rowno spuscic/ a tym pomazowac. Czosnek stlukßy z glistami ziemnemi przykladac. Halunem takież maczac vwarzywßy gi w wodzie.

Gdy sie skora od paznogciow drze/ Korzen kwasnego ßczawiu stlukßy przywijac. Mleko rumnowego ziela gubi dziwe mieso kthore w paznogcioch roscie. To tez czyni halun spalony. Lobode iakokolwiek przylożyß/ zle paznogcie naprawiß.

Na bolenie krzyżow.

Korzen piwonijey takież y nasienie iey z winem vwarzone albo z piwem/ leczy bolesc krzyżowa pewnie. Tez reubarbarum iest silno nie pospolite/ z wodka mleczowa á byliczowa pite. Tez bobki zaiecze vsußone/ z pieprzem á z winem pite/ mocznie bolenie krzyżow odda la. Przy tym mazanie czynic oleykiem niedzwiadkowym to iest scorpionum/ a oleykiem rumionkowym/ silno pomaga na krzyże.

Na zapalenie czlonkow.

Znaki zapalenia czterzy sa/ czerwonosci/ nadecie/ goraczosc/ á bolesc: Zapalenie thedy trzeba chlodzic/ na miestce chkodne chorego polożyc/ rożana wodka/ octhem glowe mu maczac/ rożanym oleykiem skronie mu mazac/ na czolo przykladac rozchodniku/ rotownikuu psinki/ grzybienie/ fiolki/ albo soki ich.
Zagawice z sadzami rowno zwierc/ rospusc o cztem a to na podeßwy á na żyly pod dlonia mi przywijay: á iesliby komu byla zimnicza/ iż to pochodzi od żoladka ktorego surowosci nie może ogien przyrodzony przelomic/ temu tedi dac pic cieplcy wodi z sola aby mogl wraczac/ á iesli nie przestanie/ dac mu lepak pieprzu na tarwßy z woda y pic: á iesli poczuie trzesienie przyodziewac go dobrze aby sie pocil/ á pospolicie na poczatku niemocy dac tego czo pot przywodzi iako iest bobek tarty/ kmin/ anyß/ nawarzywßy diptamu to iest ieleni korzen/ czarnuche/ bylice/ kadzidko/ bobrowe stroie z sita/ lubßczkowy korzen vwarziwßy w winie albo w pi

Crwe

Na sparzeline.

Aby sie nie sprißczylo natichmiast ...

przylożyc chustke w wodce rożaney zmaczana Aby nie bolalo/ rożane° oleyku zmießay z żolt ki iaiowemi á przyloż. Albo oley rożany spuscwßy z woskiem wyplokac w kielo wod zimnych á przykladac. Jelenie iezyczki barzo dobre/ liscie liliowe/ psie iezicz ki/ cwiklane/ iedno albo wßytki vwarzyc w winie albo w piwie/ z oleiem lnianym przykladac/ sparzeline goi po spolicie. Gdy sie kto oparzy/ gline z piwem rozmacic a pomazac. Albo halunu z woda na zapalenie. Zwierc soczewice mialko/ zmießawßy z miodem przykladac. Maka pßeniczna z ruta albo ßanta stlucz a przykladay. Zawiaz w chuste lniana golebie° gnoiu a dobrze spal/ zmießayże ten popiol z oleiem lnianym a pomazuy.

Masc miekka na wyciagnienie ognia z ktoregokolwiek czlonku.

Wezmi listki psiego iezyka/ halunu palonego/ lugu z mocznego iesionowego popiolu/ vtlukßy listki psie° iezika z halunem palonym y z lugiem zmießay á vczyn miekka masc/ albo gesta polewke/ á ono miestce mazi gdzie iest ogien/ iest rzecz doswiadczona.
Kiemuż gumi arabicum z bialkiem iaiecznym zmießane/ á na miestce oparzone przylożone/ barzo pomaga y ogien wyciaga. Takież rożana wodka z babczana á z bialkiem zbiwßy na przystawce/ w tym chuste maczac y przikladac/ barzo czyscie pomaga. Tez na sparzenie woda goraca/ krew psia iesth pomocna/ gdy bedzie miestce pomazano.

Naprzeciw żoltey niemocy.

Zolta niemoc iesli sie po ograßce p... á miekkie beda wpie/ nie barzo ßkod... sli przyidzie po niey ograßka/ to ... Na oczu te niemoc nawiec... żolti przychodzi/ w nie... czeste ßczkanie/ á ... de/ trudne d... pierwße... dni...

ną mąką y z rożanym oleykiem / á na wątrobe ciepło przywiiay. Korzen kobylego szczawiu w winie warzyć á to dać pić / á liscie warząc w occie na prawy bok przykładać. Piołyn warzony słucz z figami á z czarnuchą. Wodke wyćiśnioną z rzodkwie z winem dać pić. Wodke z podrożniku/macierządużke warzoną / rastowy korzeń/tarti rog ieleni z vinem. Albo wezmi mirre iako bobowe ziarno / pieć ziarn pieprzu y tylo cinamonu / zwierć á day z winem wypić. Szałwiią warzyć w sycie miodowey dać pić. Puścić krew z żył ktore są w przegubie y w przyszwach obu nog / dostateczne iest lekarstwo zołthey niemocy y zatkaniu wątroby. Glisty ziemne suche ztarte w proch dać pić z winem albo z serwadką/wszytke kolere moczem wyprowadzi.

¶ Ktemusz/Wątroba ieżowa vsuszona i na proch ztarta / potym z wodką podrożnikową á kaniey przedze / dany na swytaniu po kielko razow / osobne iest lekarstwo. Też mieczyk ziele w wodzie albo w piwie vwarzone / iest osobnie pomoczne lekarstwo ku piciu. Lebiodka czerwona vwarzona w wodzie á osłodzona ku piciu / y ku omywaniu ciała. Wodka z swoyskiego mleczu iest barzo dobra ku piciu / y zasie z winnym octem zmieszana / troche blaywasu przyczyniwszy / rozmocz facelet á przykładaj na wątrobe na prawy bok / abowiem w tey niemocy pospolicie bywa zapalenie wątroby/ á to zasie chłodzi y posila wątrobe / á tak thez żołtą niemoc mdli ktora z zapalenia y z zatkania wątroby przychodzi / tak rychło iako y z zatkania żyły tey ktora od żołci do ielit idzie. Niektorzi też [illegible] noy swieży koński z octem/á chwalą. [illegible] iszli sie czo pocznie/ thedy naprzod [illegible] ija wzieta/tym obyczaiem. [illegible] is poł vncijey / lektwarzu z [illegible] mmy/rozpuść z wodką ka[illegible] wą/mleczową/ á day [illegible] á po tym sie nie[illegible] dzić/iesć wszesc [illegible] Diaro[illegible] we [illegible]

Na brodawki lekarstwo.

☞ Brodawki gdziekolwiek są mazać ie mydłem greczkiem albo veneczkiem/potym kożdą końskim włosem zawiezać albo nicią iedwabną mocz/aż vpadną. Albo młode drewno brzozowe rozpalaiąc przyżegać. Albo brzytwą zerznąć á dać krwi winić / á pothym mlekiem celidoniiey często pomazować. Albo vczyń z pateczyny świtek tak wielki iako brodawka a położ na niey y zapal aby zgorzało potim zginie. Korzeń dziewanny vsuszyć a ztarwszy gi z occtem pomazować. Lupież weżowy zetrzeć/a tego prochu dać pić temu kto brodawki ma/gdziekolwiek będą popadaią. Mazać często sokiem z celidoniiey / abo trzeć solą z occtem

Na wywinienie członku ktore°.

¶ Wezmi otreby pszeniczne/warz ie z occtem á tym ciepło miestce wywinione okładay. Pecina to iest glina ktora sie vpali w pieczu / z octem stłuczona y ciepło przyłożona/leczy wywinienie.

Aby potem nie śmierdział / iakokolwiek kopperwaserem pod pazuchami potrzesz hnet przestanie.

Na grzbiet przerwany.

☞ Gdy sie przygodzi nieczo dźwigaiąc/Narwać wierzchow piołynu świezego / zagrzey gi dobrze na panewce/obwiń w chuste á czo nacieplej na miestce bolące przikładaj odmieniaiąc kielo razow aż sie dobrze naparzy. Albo przyłożyć surowe prządziono prosto z żoł ciepło. Ktemusz/Wezmi bożego drzewka garść wstaw w nowym garncu w piwie starem włożywszy smolną szczepę łuczywa / á gdi wywre połowicza / nakładz maiowe° masła á daj choremu ciepło pić. Trzcinny korzeń tłukąc z occtem przykładać. Prosianą włosć warz w piwie z masłem/á day choremu pić / y na bolące miestce przykładay / Tok pomaga zbitym y stłuczonym. Kosciam thez złamanem / popioł z świnich czeluści pomaga nawiecey dzi[illegible]ch. Albo słon[illegible]ami warzonemi okładać. [illegible] koziem[illegible]mi warząc w starem vinie [illegible]anym bobki kozie ztarte dać pić/ [illegible]ioł spalonych. [illegible]ry bol głowy / zapalaiąc gagatek cze[illegible] gasić/pomaga to picie.

Kto

Kto sie winem niechce vpić.

☞ Tego dnia iesć na czczo wieprzowe płuce pieczone. albo przed piciem z iesć kielko migdałow gorzkich.

Przeciw iadu y trucinie.

☞ Jeśli sie kto iadem albo ktorą trucizną zarazi á poczuie / natichmiasth ma sie napić oliwy cieplej albo takież masła roztopionego: iesli przykro samo tedy z wodą. albo nawarzywszy ślazu/lniane° siemienia wode z niego pić á tym lekarstwem nie tylko iadowi zabieżysz/ ale y żywot przepuściż. Ty zioła przeciw iadu daią pić / Czarne ziele zwierciawszi z mlekiem zagrzać. Gadowe ziele takież. Nasienie polney ruty tartey z winem dragme iedne. Rastu okrągłego takież. Boże drzewko takież y też polną miętke z woda vwarzyć. albo kaynа kurze z wodką abo z iuchą szantową dać pić natichmiast iad wyrzuci.

Kto sie chce vchronić trucizny/vezmi ruti 7 rożdżek/fig pieć/glinki armeńskiey trzi czwierci łotow/soli szczypti / zwierć tho wszytko á z winem wypij: Toć y w mor lekarstwo iesth pewnieysze/niszliby ktore drogo kupił. Dryiakiew diateseron náprzeciw iadowi y trucinie barzo dobra. Wezmi goryczki świezey czystey tartey/rastu okrągłego tartego / bobku/ mirry czystey/wszytkiego ztartego rowne części/ á chcesz li przyczyń troche szafranu / á tho zmieszay z czystym miodem zszumowanym / á chowaj w słoj ku cenowym / á gdy potrzeba/dać te° czo ieden złoty zaważy z winem albo z piwem.

Komuby sie przigodziło ziele bielon abo szaley iesć/dać mu korzenia lubszczykowego tartego z koziem mlekiem albo z winem pić.

Dryiakiew na iad doświadczona i pewna abociem ktoby iad albo ktorą truciznę wziął / á potym sie they dryiakwie napił / nie przestanie wracząc aże wszytek iad wywroci: á iesli iadu nie będzie/nie będzie też wraczać. A przeto kto by sie bał trucizny by mu iey nie zadano/ przed iedzeniem albo piciem albo y wszelką przygodą zgą ma tey dryiakwie wziąć thak wiele iako żołądź kasztanowy z winem/á potym dawać po ki wraczanie nie przestanie/ ktora sie tak ma. Wezmi glinki znaczoney (to iest terre sigillate w aptece) ziarn bobowych rowno vncie z. zetrzi miałko á krowiem masłem [illegible]

tym z czystym miodem zmieszaj / á dla potrzeby miey. ¶ Lekarstwo doświadczone od iednego znamienitego Pana naprzeciw truciznie. Wezmi dziegiel korzenie/warz ie skraiawszy w czarnem piwie / niechayże on człowiek truty po ranu y na noc pije dobry trunek onego piwa ciepło wynidzie z niego wszythka trucizna vriną.

Na Cordiake j na drżenie serca.

¶ Perły tłuczone na miałki proch/ á z czukrem rożanym iedzione poranu/vweselaią serce. Są też kołaczki w aptece kthore diamuscum zową to iest kołaczki z piżmem / są barzo posilaiące serca. Takież drugie kołaczki diambra / są też dobre na kordiake / głowe też posilaią. Też pisze Rasis o serczu małpiem / iesth zwierzątko barzo potworne a znakomite/to serce vsuszone potym na proch ztarte / a czo złoty zaważy z miodem pitym starym / daj choremu kordiacznemu / odchodzi kordiaka/i czyni przespieczność / śmiałość / rozum ostry/ y kthemu s. Valentego niemoc leczy. Koral takież czerwony na miałki proch ztarty z szafranem a z winem dobrem day to zimno wypić czasu drżenia serca / bo to mocnie á rychło leczy.
Też na omdlenie kthore przychodzi ze drżenia zbytecznego serca a zwłaszcza z gorącey przyczyny/ogorka surowego woniay/ przyidziesz zasie ku zdrowiu. Wodka wołowe° ięzyka iest barzo pożyteczna ku piciu w kordiace y we drżeniu serca. Też wezmi wodki rożaney/ wołow[illegible] ięzyka/szczawiowey/ktemu wezmi kadzidło [illegible] czonego/rożey czerwoney prochu / drzew[illegible] es tartego na proch / gwozdzikow/spod[illegible] dałow czerwonych/ każdego z nich cz[illegible] waży: Ty rzeczy na proch wszytki st[illegible] potym z tymi wodkami zmieszane [illegible] tym szarłat albo facelet/przyłoż [illegible] na serce i na vsta żołądkowe / [illegible] silney pomocy często doświa[illegible] Też kordiakom pomaga a[illegible]

Naprzeciw melar[illegible]

¶ Melankolija iest [illegible] wiem ludzie maiąc[illegible] le zagąszczaiac rze[illegible] kończu nie powiedz[illegible]

smieia/spiewaia. W takiey niemocy wod-
ka wolowego iezyka iest dobra barzo pijać y w
potrawy lać. Zasie mleka czeste pozywanie-
daie pomoc ku zdrowiu barzo wielką. Zloto
tez skrobane w wodke wolowe° iezika albo w-
potrawy/ma nieposp olitą wlosnosc przeciwko
tey niemocy: A gdy tą niemoczą przychodzi
boiazn-tedy persly tarte z zlotem wpotrawach
albo w rozanym czukrze pozywane- daią po-
moc silną. Tez to masz doswiadczone lekar
stwo-ktorem kielko niemocznych tym iednym
sie wyprawilo (w aptece musi być vczyniono)
tym obyczaiem. Wezmi epitimi/listhkow se-
nes kwiatkow boragowych- miodunczanych-
kazde° z nich rowno pol garsci/cinamonu do-
brego czterzy loty/spiki nardowey/muszkatowe
go kwiatu/cardamomi- kazde° z nich po locie/
imbieru- gwozdzikow- hanyzu kazde° z nich po
dwu lotu: Ty rzeczy przetluszy grubo namocz
w czystem winie izeby bylo garniec wina/ day
temu tak moknąć przez osm godzin- á pothym
vczyn worek iakoby lug cedzić z plotna geste°
dwoystego/ á ono ziele wloz wszytko w on wo-
rek/ pothym ley ono wino na ziele w worek po
dwa razy- takze onemu melankolikowi dawaj
go po ranu trunek dobry pić. Ale masz mu
pierwey z lewey reki vpuscić krwie z medyany
potym z plucznej/á pothym dawać mu w ty-
dzien ras prochu senes z apteki czo zloty zawa-
z wodką boragowa y z polnej ruti cieplo na
taniu- á potym w szesc godzin iesc.

...es wsciekly gdy kogo vije.

...sli poznać- stlucz iądro wloskiego o-
...ym chlebem á prziloz na rane na
...zy godziny/day pothym kokoszy
...e iad/tedy nadaley kokosz przez
...nie. Albo rozmocz chleba
...rany idzie/niebedzieli chcial
...est iadowita. Naprzod
...ostawić/á iesli nie na zy-
...zem rane spalić: nie-
...blizkiey zyly/ pamie-
...ny izby tym wiecey
...go iadu przyda-
...ek ... y boij
... ...

zaieczego albo szczeniece°/bo to iadowi sie prze
kiwi. Ranie sie goić nie dać az do 40. dni.
goriczke mu tartą dać pić. Na rane mu przy
kladać ty rzeczy ktore iad wyciągaią- czosnek-
cebule- gorczyce- wloską rzezuche- swoyską ru
te. Sadlo z solą stluczone albo iądro lasko
we stlucz z solą á z loiem iakimkolwiek przylo-
zysz na rane. Na iad. Jelenie ziele
albo gadowe dawać pić- bobek- rast/przymiot-
ne ziele. Korzen dziewanny albo proch z cie
lecych kosci z miodem przykladać- a po wszytki
40. dni takiemu proch z rakow pić daway.
Przed pelnią xiezyczą ktoregokolwiek lecie rze-
cznych rakow w nowy garniec nakladz/á za-
lepiwszy w gorący piec wloz / potym w mialki
proch zetrzy- dawayze go zawzdy rano z zim-
ney wodi pol lotu przicziniwszy k niemu iede-
nastą czesc kadzidla tartego/á wieczor day te-
go polowice przyczyniwszy iesli chcesz dryiak-
wie iako grochowe ziarno. Nagle lekarstwo
tegoz psa ktory vije- Wątrobe na rane przylo
zyć/albo vpiekszy na weglu dać choremu iesc.
Drudzy daią tedyz krew ciepłą z ktore° kolwiek
psa choremu pić. Ktemusz. Proch z ma
iow ktory tako bywa. Maie robaki glowy im
odiąwszy w miod wlozyć/á gdi pomrą- wyiąć
á vsuszyć y zetrzeć mialko. Drudzy tako lecza
Vrwawszy glowy maiow prosto ie vsuszy / á
gdy kogo wsciekly pies vką si (by iedno 9. dni
niemineło- Wezmi maia troche á dryiakwie
iako grochowe ziarno/á ktemu przyskrob tro-
che srebra: to rozwierciawszy z wodą day cho
remu wypić- wszytek iad moczem wynidzie.
Na to ieszcze. Pies gdy vkąsi/sierse tego z-
tarwszy czo nadrobniej z bialkiem stlucz pospo
lu/á rozmoczywszy welne albo paczesi na ra-
ne przylozyć. Abo popiol z octem y z miodem
zmieszać á przywinąć/tez to pomaga.
Ktemusz. Wezmi kadzidla tarte° czesc 1.
goryczki tyle pięcioro/prochu z rakow tyle dzie
siecioro/á tego z wodą dawać.
Na iadowite vkąszenie. Raki rzeczne suro
we wylupić/á zwierciawszy z mlekiem dać pić.

Oley na powietrze y na iad.

Wezmi kwiecia durawczu / iperićon tho
iest zwonczyk czesc iedne- kwiecia chebdowe° ty
... kwiecia bzowe° tyle szescioro: zamocz
... ... byla w
... sklance

sklance/postaw na sloncu przez lato zawią-
zawszy mecherzyną: Kozde zapalenie y kozdą
bolączke tym oleiem pomazawszy trzy abo czte
rzy razy przez dzien- rozerwiesz. Albo ktoby
sie zarazonym poczul- tim oleiem wszytkie° sie
namaz / á obwin sie przescieradlem na lozu/
przyodziawszy sie dla pocenia.

Na wszelkie vkaszenie iadowite.

Gdy Malpa vkąsi albo Kotka. Cebule
z solą przylozyć. Polney mietki w wodzie na
warzywszy albo w winie dać pić- á czarnuchą
tartą rane posypować. Gdy Paiąk v-
kąsi. Czarnuchy tartey- diptamu tartego ro
wno z winem dać mu pić/chocia iednego ziela
z tych/albo dryiakwie. Gdy czlowiek v
kąsi. Natychmiast stlucz cebule z solą á przy
lozyć na rane przez noc i przez dzien- potim po
piol z gląbow kapusznych zmieszać z miodem/
y z solą przywinąć. Albo vezmi kadzidla tar
tego- kosci cielecych spalonych tartych- miodu
y oliwy rowno zmieszay y przykladay.
Na kozdy iad. Soku z korzenia chebdwe°
dać lyszke wypić z winem/wszytek iad wymiece

Naprzeciw vkaszeniu wezowemu.

Naprzod zeby vmarlego czlowieka spalo-
ne á na proch ztarte/potim rane tim prochem
posypować/iest rzecz barzo dobra á doswiadczo
na. Tez swieze° lupienia kozia skora/na ra
ne vkąszoną od weza- przilozona/iad wyciąga
Tez czarney kokoszy guzicza na miestce vkąszo
ne przylozona / znamienicie wyciąga iad: á
gdy drugiey kokoszy ogonem golym przylozysz
a podzierzysz tak dlugo az kokosz pocznie mdleć
albo zdychać- znamienitą pomoc on czlowiek
weźmie. Tez czosnek z winem pity/ barzo po
maga.
Gdy wąz albo zmija kogo vkąsi. Natich
miasth glowe mu- vciąć- á stlukszy ią na rane
przylozyc/á chocia inego weza glowa- nad ra
ne tez wzgore zawiezać sznurem iedwabnym/
albo czym miekkiem nie przezlisz aby nie miek
nelo/potym mozeli być banke na rane posta-
wić nasiekawszy okolo: Moze y vsty przespie-
cznie iad z rany zsać/gdi iedno rany w vsciech
niema: á gdy to niemoze być tedy napić sie iu
chy z warzoney gesi- albo z kur/ abo zowczego
miesa/y wracząć. Kurcze thez rozerwawszy

na poly- tak cieplo na rane przylozyć. albo v
warzyć mysz w wodzie az rozewre- á zmieszaw
szy z bobową mąką na rane przykladać. albo
serzenia zaieczego z winem dać sie napić na-
warzywszy pierwey w nim ruty albo diptamu
Albo wezmi wapna á bobkow kozich/zmieszaj
z sokiem gadowego ziela á przywin. Tez lu
szczyn czosnkowych nawiercieć z cebulą á z so-
lą y przylozyć. Ty ziola iad wypędzaią- na
warzywszy ktoregokolwiek z nich- dac z winem
albo z piwem pic. Polney mietki/lebiodki/ ra
stu okrągkego- kopru/opichowego korzenia- ru-
ty/bozego drzewka- bukwice- centurzyjey- y na
rane moze klasc. Na czczo wiecey iad szko-
dzi niz po iedzeniu.

Jeszcze przeciw vkaszeniu psa wscie klego - doswiadczone lekarstwa.

Nawiecey starzy ludzie praczowali y my-
slili o lekarstwiech/ktoreby kazily iad wsciekle°
psa/á to dla iego wielkiey zlosci/abowiem cza-
sem przez czasy rog taij sie w czlowiecze/á na-
wiecey w tlustym/wdrugim przez czterzy nie-
dziele/czasem przez trzy/ czasem przez szesc nie-
dzielow. Znamie tych ludzi ktorzy są zaraze-
ni iadem wscieklego psa- abowiem tacy ludzie
vodi sie pospolicie boią/áto iest nawiekszi znak
iz iad wscieklego psa wkorzenil sie w zyly.
Na to iest pospolita nauka- iz rana niema być
rychlo goiona/ale tak odtwarta ma być- przy
kladaiąc na nie attractiwy masci. potim przi
kladay na rane ty rzeczy iako wysszej iest o tim

Na rany kthore przychodza z zlych krost / iako z france. etc.

Wezmi celidoniją wespolek z korzeniem-
psie iezyczki/ przerwipep/ziele kesztwal/ zywo-
kost/album grecum to iest pieskowo layno- po
piolu iesionowego ktemu przywziąć: Ziele y
korzenie skraiawszy warz w rzeczney wodzie/
albo w studzienney izby polowicza wywrzala/
á potym day onemu stać przez czterzi godziny
á takze masz wymywać rane y trzymać nogę
z raną w oney wodzie/ po ranu y przed wiecze
rzą tą wodą cieplo poki iedno bedzie potrzeba
vkazowala/bowiem to wymywanie rane czy-
sci wysusza y goij.

Masc goiacza kthora ma byc na

chuste namazowana/ a na rane po wymyciu przykladana.

Wezmi iarzecego wosku thak wiele iako mase kokoße iaie/ terpentiny tho iest iodlowey smoly tak wiele iako polowice wosku/ oliwy ze trzy lyßki/ rospusc wosk j smole/ j oliwe na rynce mießaiąc wßytko spolem/ á potim gdi ochslodnie á zstwardnieie/ tedy po troße na chuste bedzieß namazowal á na rane przykladal.

Na wlosy ktore w ranach rostą/ aby z rany wyszly.

Wezmi ziele ßante/ boże drzewko/ chmiel mak/ popiol iesionowy: warz ty rzeczy w wodzie/ á wymyi rane kielko razow tą vodą/ á potym wezmi chleb ciepły y przyloż na rane y okolo rany osrzodke/ wynidą wlosy na wierzch.

Kto ma hrobaki w ranie zagniley/ doswiadczyl kaplan ieden te° lekarstwa.

Wezmi twarog czoby dzisieyßego tworzenia/ przyloż go miąsszo na rane przez godzine hrobacy wystąpią z rany do one° twarogu/ á gdy iuż wynidą z rany hrobacy/ tedy możeß to polowy list zielony przykladać na rane/ á pod tym listem rana sie zgoij po woli.

Na opuchline żywota ktora po laci nie zowa Idropisis.

Opuchlina rychley może być vzdrowiona w robotnych ludziech nißli w panoch/ potrzebuiecieni glodu/ pragnienia/ niedostathku/ potrzebuie prace/ á kiedy sie poczyna nalepiey nic nie iesc ani pić/ á iesliby ograßi nie bylo/ tedy wiele chodzić/ ßyie/ ramiona y piersi trzeć dech w sobie dlugo zatrzymawać/ poth z siebie wywodzić nie telko chodzeniem/ ale tez y temi rzeczami ktore ktemu sprawione są/ w suchey lazni albo kadzi ma bywać/ á talie lekarstwo brać. Piolynu dwie częsci/ mirry trzecia stlucz z polem/ á czyniąc galußki nieczo ich zawżdy wziąć. Rzeczi twarde iesc iako mieso wolowe ielenie/ pić czoby iedno żyw byl: aczkolwiekci lepiey chore° pokarmy mierzyć nißli lekarstwy. Naprzeciw kożdey opuchlinie. Soku chebdowego korzenia naley w bańke scklaną/ oblep w ciasto zatkawßy dobrze/ vpiecz w pieczu/ á daj pić chorernu kot ieden z vinem. Pospolicie na opuchline ty rzeczy są dobre/ cinamon ßafran/ boże drzewko/ roża/ mieczykowy korzeń Dobrze puchnącym mießkać na miesczu suchem ciepłem/ grzać sie na gorącym słończu/ bez wiatru/ v ognia sosnowego/ dobrze sie kąpać w tey wodzie gdzie żab wiele/ w piasku gorącym zagrzebać sie/ pomaga blothem sie pomazować izby osychalo. Parzyć chorego w chebdzie/ á korzenie iego warzone w vinie dać mu iesc. Bzowy korzeń thakież w winie warząc dać pić. Srzednia skora bzowa gdi ia na doł skrobie/ dolem wywodzi wilkosci wodne: á wzgore skrobana/ wywodzi przez wraczanie nawarzywßy w winie albo w oczcie. Malmazią pić y karmie w niey warzyć/ vzdrawia opuchline.

Ktemuß. Piluly z reubarbarum/ polto ry dragmy za raz dane ną switaniu/ są barzo dobre. Tez piluly de mezereon dragme iedne vczyniwßy 11. piluł z dragmy/ day polykać opuchlemu człowiekowi na switaniu/ á po nich spać iedno sie nie pocić/ w ßesc godzin iesc albo pozdniey/ są barzo pożyteczne/ potym day to lekarstwo. Wezmi babki liscia/ vtlucz ią w możdzerzu/ potim wloż do garncza polewanego y wley wodi nie wiele/ á potym przywarzyć na ogniu/ na koniec wycisni moeznie on sok z teyto babki/ á dawąy człowiekowi opuchlemu po ranu trzy lyßki ciepło pić/ iest rzecz doswiadczona na kielko opuchlych z gorącej przyczyny. Vrina kozia z spiką nardową/ albo z pieprzem niechaiąc spicam nardi/ po ranu często pita/ znamienicie iest pomoczna na opuchline/ abowiem czyni stolce y vrine obficie z człowieka vypądza/ á to iest rzecz często krot doswiadczona. Takież tez rzodkiew naskrobana iako miazga/ z mydlem barskiem albo z greczkiem á z gorzalką w możdżerzu vtluczona/ potym na pępek na chuscie ßeroko rozlożona/ y tak przez trzy godziny na żywocie dzierżana/ czyni stolce wodne/ pędząc z żywota opuchlego wilkosci flegmiste/ wodne y z vriną wespolek.

Na mdly żoladek lekarstwa.

Moczne lekarstwa człowieka mdlą/ á żoladek obrażaią/ á przeto chory takiemi karmiami ma być karmion/ ktoreby go y czysci[illegible] twie dzaly. Iucha starego iura ży[illegible]

pußczą á zwlaßcza kolere czysci gdy paprotke z nim vwarzyß. Sliwki warzone żywot odmiekczaią. Szalwija warzona w koziey serwatce/ żywoth czysci: ale chceßli lekko żywoth przepuscić/ day sie choremu cieplej wodi napić á chceßli wiecey tedy miodu czyste° w nie przymießay. albo w wodzie nawarzywßy fenum grecum/ dać pić. Toż tez czyni slaz y liscie kobyle° ßczawiu albo ćwikly. Napitek ma być wolny/ ma spokoiem leżeć á niewstawać na pierwße porußenie/ aleß dobrze potym po przepußczeniu: á iesliby medl byl/ niechay poleży á potym mu dać iesc. Mocznieyßym/ mocznieyße przepußczenia maią być dawany.

Dziecie iedno mialo brzuch nadety iako luthnia/ warząc tedi sosnke ziele dano mu pić/ á bylo rychlo zdrowe. Centurzija czysci melankolija/ Nawarzyć iey w wodzie iże wywre do polowice/ á tho dawać pić. Romanowe ziele to iest wielki mlecz/ czysci flegme y kolere rosczki iego swieże rosparz na pancwce/ zwierciß czyscie/ zagrzey malo á day pić komu trzeba/ toć iesth lekarstwo barzo dobre/ á czysci bez ßkody y trudnosci. Modrzewowa gebka czysci flegme y kolere/ dać iey tartej dwie dragmie z miodem albo z piwem/ á może przyczynić tartego imbieru czwartą częsc/ rastu okrągle° korzenia prochu dwie dragmie dać pić z czymkolwiek/ czysci lekko y żolądkowi zdrowo.

Flegme czysci/ czosnek z rożanym olejkiem vwiercieć/ á z wodą zagrzawßy dać pić. Tez to flegme czysci/ Wezmi kopru zielone° garsc warz gi w tyle troiey wodi aż iedna częsc zostanie/ przecedz á wloż czystego prząsnego miodu dwa funty/ warzże lepak aż zgestnie iako miod dayże tego trzy lyßki/ przepuscić to żywot krom ßkodi. Wezmi rumnu garsc/ warz w tyle troiey wodi aż wywre do polowice/ przyloż tham miodu/ pothym przecedz/ ą day komu trzeba/ spuchlym pomaga/ bowiem wßytke wodnosc czysci flegme y kolere. Krew tak vczysciß. Wezmi wodi dwie częsci á wina trzecią nawarz w tym ßalwijey aż dwie częsci wywreią/ á day pić temu w kim iest krew skazona. Toć tez vczyni slaz tym obyczaiem warzony. Chmiel w serwatce warzony/ żywot przepußcza. Wode z warzonych sliw z cukrem dać pić iakoby pol quarty. Nasienie ßczawiowe ztarwßy dać pić/ zapiekly żywot przepußcza. Tez żywot zapiekly przepußczą. Naklasć ma sla w korzeń wloskie° orzecha/ á na pępek przywiązać. Ktemuß. Przepußczenie żywota. Naskrob mydla greczkiego/ przysyp soli á kielo bobkow myßych/ zwarz to w miedzie aż będzie gesto/ wyley na mokrą á gladką miednice/ vczyń z tego czopkow ieden albo trzi dlugich iako palecz/ y wloż ie w zad pomazawßy miodem czo nadaley palcem popchnąć/ nie bedzieli po iednym przepußczenie/ tedy wziąć drugi. Ktemuß. Nawarz liscia pasternakowego z lisciem miodunkowem/ rowno z miodem á z vcztem/ á to mu dawać pić w zarań y wieczor. Przykladać macierzadußke z ßalwią warzoną w oczcie.

Mdly żoladek posilaiące lekarst.

Naprzod bukwicza mastikowana á sok z niey polykany/ żolądek posilá y vmocznia daiąc mu dobre trawienie/ á nawięcej gdi po niej troche wina sie napijeß dobrego. Tez cinamon/ galgan/ gwozdziki każde° z nich rowno wziąć/ á na proch ztarwßy z dobrą malmazią albo z winem cieplo wypij po ranu/ barzo zimny á flegmisti żolądek posila/ j trawienie w nim dobre czyni. Tez kapary slone nie niepłokane/ przed iedzeniem na czczo wziete/ żoladek posilaią/ y trawienie dobre czynią. Takież imbier w miedzie przyprawiony/ zagrzewa żolądek/ flegme y inße wodnosci w nim wysußa/ á nawiecey ty ktore z owoczow zimnych iako z ogorkow/ z malonow/ y z iablek sie namnożyly. Tez wino piolynkowe niewymownie żolądek vmocznia. Takież tez wino omankowe/ y chec ku iedzeniu czyni.

Sok tez piolynowy na zly á skażony żolądek iest niepospolite lekarstwo/ vmoczniaiąc/ posilaiąc/ y chec ku iedzeniu daiąc/ á to gdy go na każdi dzień dwie lyßce vypijeß przed iedzeniem we trzy godziny. Tez chec niepospolitych rzeczy brzemiennych niewiast/ kthore zwykly bywać w nich (aczkolwiek nie zawße) thedy na takowe żądze iedzenia dziwnego/ Szczaw w cierpnącem vinie vwarzony á ku piciu paniej ono wino dane kielko razow/ nie bedzie pani brzemienna wßelka w pożądaniu potraw niezwyczaynych. Tez to iest iedno osobne doswiadczone wiele kroć lekarstwo wposilaniu żolądka mdlego. Wezmi kanią przędze/ roiownikowego nasienia to iesth po lacinie apium/

tez nasienia kopru wloskiego/ cinamonu/ bialego ytez dlugiego pieprzu/ kazdego z tych rzeczy namienionych/ rowne czesci po locie albo mniey/ czukru tak wiele iako tych wßytkich rzeczy/ dayze sie te° napic po ranu przed obidaem czo poltora zlotego czerwonego zawazy/ z winem albo z piwem cieplo/ á potym we trzy godziny mozeß iesc.

Zywot zastanawia.

☞ Pij krew ielenią albo popiol z rogu iego/ albo proch wątroby kiernoziey thartey suchey pic z winem albo z occtem. Tez kozlową wątrobe z ocztem iesc. albo serzenia zaiecze° z winem dac pic tak wiele iako kostka wisniowa. albo krwie zaieczey nawarzyc z mlekiem a iesc Tez spalic layno konskie a popiol z wodą dac (pic.

Zywot przepuszcza.

☞ Nawarzywßy serzenia ieleniego z soczewicą á z cwiklą. albo popiol zaieczey sierści vsmazywßy z miodem. albo mleko kozie warząc z slazem á z trochą soli iesc/ á iesli serzenia przylozyß/ bedzie lepiey.

Na rozmaite niedostatki zoladka.

☞ Zolądkowi ßkodzi grube powietrze/ bagniste/ dlugie spanie/ dlugi pokoy a prożnowanie karmie ku trawieniu trudne/ iako miesa kacze iaycza zorawie/ y wßitki stare á niestrawne potrawy/ maslo ßkodzi vstawicznie iedzione/ sery stare/ mlode niewadzą/ iayeza twarde á ktemu nie swieze/ chleb przasny y nie vpieczony á ktemu tlusty/ iako są kolacze z maslem/ wßytki kapusty/ korzenie surowe/ owoce niezstale/ rzeczy przykre/ wodi barzo zimney picie / á nawiecey ßkodzi sytosc do brzydkosci/ rozmaitosci karmie

A iz od zolądka czesciey niemocy pochodzą/ nalepiey kiedi sie niemoc poczyna/ miec wstrzymanie od picia y od iedzenia/ bacząc swe przyrodzenie y zwyczay á czymes w niemocy zdrowia nabyl. Zolądek chori gdi trawic nie moze/ nalepiey go karmiami nie obciązac/ lepiey po troße czesto iesc nißli razem wiele/ slodkich á tlustich rzeczy niechac/ zawzdy czekac zadzey iedzenia. Pomaga to zolądkowi/ Mastike warząc w winie pic/ zachowawa od niemocy zoladek y watrobe. Gwozdziki/ cinamon/ mußkat z kwiatem/ ßafran aczkolwie zgdzą tepi/ citwar pomaga wßythkim bolesciam zolądkowym/ sloniowy rog/ zuzel zelazna/ reubarbarum/ galgan/ piolyn sam y iucha z niego iest wyborne lekarstwo/ czukier dobry onemu w ktorim sie nie rodzi kolera/ koral pic y na zolądku gi powiesic/ takieß smaragd/ korzenie opichowe. Potwierdza zolądek roza/ mirra/ mieczykowy korzen/ biala lebiodka/ bukwicza/ rzeczi cierpne tedyz po iedzeniu wziete/ iablka dostale á vlezale/ oliwki/ kapary/ rozynki/ izop/ ruta/ latorosli przestepowe// rzepa pieczona z occtem/ oman z prawey wlasnosci swey potwierdza zolądek.

Zapalenie zolądka kiedy poczuieß/ dobrzec nan rozą z ocztem przykladac/ wode pic/ maslanke iesc/ ser mlodi nie slony/ iaycza twarde z ocztem albo miekkie rozaną wodką pokropione/ ryby swieze warzone/ laktuka/ podroznik/ krowi mlecz/ kurza noga/ ßpinak/ iablka y grußki w ciescie pieczone/ y wßelkie karmie y picia ktore są z ieczmienia.

W nadymaniu zolądka/ dobrze nan banki stawiac nie siekane albo garnek iako banke przystawiac na pepek. Mietka/ rzodkiew/ biala gorczycza/ ruta/ kmin/ lubßczek/ miod odßymowany/ temu pomagaią. Osobno wezmi imbieru/ ruthy tartych rowno/ posyp thym prochem figi dwie albo trzy/ á przypiekßy ich malo przed obiadem z iedz na czczo dobrze iest Piolyn warzony albo izop/ albo rute pic/ albo koprowe nasienie z koziem mlekiem. Albo wezmi pieprzu pol lota/ lubßczykowego korzenia tartego czwierc lotu/ nasienia opichowe° pol czwierci lotu/ nasienia rucianego takieß: Ty rzeczy z czystym miodem zmießay/ á wezmi iedne lyßke kiedy chceß. Albo kminu y siemienia piotrußczanego ztartych rowno z winem albo z ocztem/ dac pic na noc.

Na zaziebly zolądek/ Iałowczu/ pieprzu rowno wezmi/ imbieru tego polowice/ nasienia z piotrußki trzecią czesc/ zetrzy á z miodem czystym zmießay/ wezmi tego rano y wieczor iako wloski orzech. Ktemuß/ wezmi nasienia okrągle° slazu ktory zową polską rozą/ garsc albo czo chceß/ nasienia wloskiego kopru trzi czesci/ pieprzu dwie/ nasienia piotrußczanego iedne/ ztarte zmießay z miodem á pozyway. mozeß ktemu przyczynic nieczo gorczyce bialey pomag[illegible] na kaßel y tym ktorzy krwią pluią/ pedzi y n[illegible]ce zastanowione/ dac pic na noc

z winem

z winem á na dzien z wodą. Pomaga zolądkowi zaziebkemu spac po iedzeniu troßke na lewy bok/ gorzalki zawzdy nieczo brac iesth rzecz wyborna. Wilgotnemu zolądkowi pomaga czesto wodke pic w kthorey gaßa stal/ to iest tym ktorzy sie slinią/ malo ma tedy iesc á mniey pic/ bowiem pozyteczno pragnienie/ á pozywac takich karmi iako y w zimnym zolądku. Na bolesc zolądka.

Bolesc zolądka podobna iest kordiace/ przeto citwar na czczo dobrze zzwawßy iesc/ bolesci stare zywota odpądza y hrobaki zabiia. Sok z ziela pieprzstu z cieplem vinem natychmiast pomaga Zywice tartey troche zmießac z miodem a wypic z cieplą wodą / odeymuie bolesc zolądka z naziebnienia. Koral ztarty z dżdżową wodą pic. Takieß skorki pepkow kurzych suche ztarwßy pic/ zolądkowi pomagaią. Gagatek w wodzie warząc dac themu pic w kim hrobacy są/ a tymze czolo y skronie pomazac. Na plynienie zywota.

Plynienie zywota pochodzi z zamulenia tych czlonkow ktore zywot zawieraią/ á niegdy tilko z samey wilkosci/ plynie niegdy krew á niegdy y lawalki ielit a tego iuz nie vleczy.

W plynieniu zywota to chowac/ aby nie ßedl na stolecz za kazdem chceniem / aleby musial. za onem wstrzymawaniem nauczyc ielito zatwarzac. Maią tacy pozywac rzeczy przykrych/ praczowac meczo/ trzec sie na sloneczu albo przy ogniu/ myc sie w lazni/ wraczanie mozeli byc/ á chocia y lekarstwem przyprawic/ od iedzenia y od picia sie powsciegac/ trzec wßytki czlonki dobrze procz brzucha/ tim chowaniem moze plynienie przestac. Babczane nasienie vprazywßy na ßkorupie zetrzec y tym prochem chleb posypowac y iesc. Skorki z iądrek wloskiego orzecha ztarwßy dac mu pic. Albo vwarzyc czterzy iaia w occie dlugo pokrapiaiąc kielo razow ocztem / á gdy sie dobrze vpalą/ zetrzy na proch/ potym w tlustą koloß rosprawioną wsyp on proch á warz ią w dżdżowey wodzie az dobrze rozewre/ á to dac iesc y one tuche pic posypawßy tartemi gwozdziki/ cinamonem/ mußkatem. Nasienie ßczawiowe warząc w dżdżowey wodzie á chocia w prostey y dac pic. Kwas z iablek lesnych abo grußek dobry pic. Skore srzednią debową warzyc w dżdżowey wodzie/ a rospaloną stal w tym kielo razow zagasic/ y dac pic. Banki suche na brzuchu postawic przez czterzy godziny. Serzenie zaiecze z zimną wodą pic/ zywot stanowi / ale niema przechodzic dragmy iedney. Począc tedy dawac po troße ktemu Ser thwardy zetrzy á wypsocz gi w dziesiąci wodach cieplych aby nic slonosci niemial/ potym vsuß á zetrzy miakko/ á daway go pic z ocztem dragme iedne. Korzen dziewanny tarty z wodą pic. Wodka wypalona z debowego liscia barzo wielką moc ma. Proch z kurzego ziela albo woda zwarzonego/ kozde plynienie ku vleczeniu podobne stanowi.

Naprzeciw glistam lekarstwa.

☞ Glisty rozmaite w zywocie bywaią / dlugie/ krotke/ okrągle plaskie/ á niegdi dlußze bywaią niz dwa lokcia. W kim hrobacy są/ nie ma zgdzey ku iedlu / ma brzydlosc w zolądku/ smierdzi mu z vst/ oczy wpadną/ grizienie ma w brzuchu/ á niegdy ograßka/ á drugdy posladkiem wychodzą. W dzieciech osobne znamie hrobakow/ swierzbienie nozrzy.

Ty rzeczy hrobaki gubią. Piolyn/ sloneczniki poley/ rastu okrągłego korzen/ kobyla mietka/ centurzyia/ boze drzewko suche/ zolti podroznik/ rdest/ lebiodka/ mietka swoyska/ czarnucha popiol ieleniego rogu/ ßalwia/ tho warząc na czczo pic abo iesc. Zolc wolową zmießawßy z lnianem siemieniem cieplo/ brzuch pomazowac. Albo czosnek zwierciawßy z ocztem pic. Dosic iest ku zgubieniu hrobakow/ gorczyce z gorzalką albo z ocztem pic.

Ktemuß ießcze lekarstwo.

C Fijolkowy oleiek na pepek y na krzyze dzieciom ktore hrobaki w zywocie miewaią/ pomazany/ iest rzecz czestokroc doswiadczona iz stolcem wychodzą. Takieß mirra z czymkolwie pozywana/ hrobaki zabija y wypądza. Tez wßelkie hrobaki ták glisty iako y ty ktore askarides zową/ Vwarzyc kocenki z soczewicza w wodzie/ á tego sie dac napic. Nasienie lubßczikowe w czymkolwiek pite/ hrobaki pewnie wypądza. Tez masc wczyniona z czarney haleny/ z oleyku fijolkowe°/ wosku troche k nim przipusciwßi/ czesto doswiadczona na wypedzenie hrobakow/ gdy pepek bedzie mazany. Thez sok wycisniony z omanu/ z winem dany ku piciu/ czeste iest doswiadczenie v prostych ludzi/ a zwlaßcza v bab na pomorz[illegible] hrobakow.

ktemu.

Ktemusz: Wzigć rzeßoto á wykroić dno/ á zrzezać na drobne kesy/ potym rozpalić siekiere/ y spalić ono czos wyrzngł na proch na oney siekierze rozpaloney/ y dać on proch z czymkolwiek wypić temu kto glisty ma/ á thak wynidą glisty. Zywot stanowi.

Moskal vgnieść z mąki pßeniczney z babczanem nasieniem dać choremu ieść.

Na zapieczenie. Wezmi centurzijey/ czarnuchy/ piolynu/ słonecznikú/ grochu/ wßytkie° tartego rowno dragme iedne/ mastiki skrupuł ieden/ aloe poł łota tartego/ zmießay z sokiem piołynowym/ á ciepło przywiń na pepek.

Przeciw wątrobney niemocy.

☞ Wątrobna niemoc bywa y długa y krotka/ á drugdi barzo cießka/ abowiem w prawym boku silny boł bywa/ y niemal wßytke połowice aż do głowy osiada/ niegdi y prawa reka bo ... amieniem/ ograżenie gorące bywa/ á dru ... tacy żołcią wraczaią/ niegdy ich ßczykota ... oerze nie dawi/ á toć są znamiona cießkiey y nagłey niemocy: ale długą niemoc pothym znać kiedy wątroba z iątrzeie/ á bolesć powstanie na prawey stronie/ wąpie twarde á wspuchłe/ á po naiedzeniu mu ciężey/ czeluści bolą/ Gdy sie to zastarzeie/ brzuch/ nogi/ j inße członki sie nadymaią y puchną/ ale piersi y ramiona cienczeią. W tey niemocy nalepiey za świeża krew puścić/ żywot przepuść/ zioła naprzod chłodne przykładać/ iako są roża/ podrożnik/ słaz/ y ine/ á potym gorące karmie á ktore nie tuczą ani czoby moc przywodziły. Dobry tedy cząbr/ izop/ biała lebiodka/ krochmal/ bobek/ mietka. Wezmi tarte° piołynu dwie cześci/ pieprzu trzecią/ zmießay z ßymowanym miodem/ a te° choremu dać pożywać: strzedz sie owßeki od wßytkich rzeczy zimnych/ iako są owoce/ zioła/ korzenie: trzeć rece/ nogi/ ßyie/ á chronić sie prace: dobrze sie lecie oblewać wodą chłodną/ á zimie ciepłą. Osobnie ty rzeczy niemocy wątrobney pomagaią. Rozynki zawżdy rano ieść zuiąc ie dobrze z iądry.

Wątroby wilczey suchey tartey dać pić czoby dwa złote ważyły/ z winem albo z piwem/ toć na opuchline też dobre. A gdyby było zapalenie wątroby wielkie/ czo znać po prawym boku czerwonym y gorącym. Dawać choremu ieść podrożnik y łoczygi warzoney z octem/ albo łoczygę surową. To też dobre lekarstwo. Wyrzucić z iaia kokoßego świeżego żołtek/ á ostawiwßy białek naley tam rożaney wodki iżby była skorupa pełna/ á tho zmießawßy/ dać choremu itypić. Na kożdy dzień aż do dziewiąci dni piołyn warząc z miodem dawać pić. Wilczą wątrobe z winem pić gdi niema ograßki/ ale w ograßce z wodą. Wątrobe kozlecżą albo cielecżą prosto wyiąwßi ciepło na wątrobe chorego przyłożyć/ wßytko zathkanie iey odeymuie y potwierdza ią zwłaßcza na początku niemocy. Chmiel y przykładać y pić/ odtwarza zatkanie wątroby. Fijołkowy korzeń warząc w winie dać pić. Bukwicza thęż warzona. Kwiecie bzowe świeże z kozią serwatką warzone pić/ iest wyborne lekarstwo/ pragniente gasi/ żyły wątrobne czyści/ mocż przywodzi: á kto iego zwyczaij sie pożywać/ rodzi mu sie wesele/ á znamienitą pomoc czyni tym ktorzy maią suchoty/ albo ktore morzy kolera albo melankolija. Pomaga tez wątrobie modrzewowey gębki z łot ieden dać pić: á pospolicie pomaga pierz/ imbier/ citwar/ bobek/ kmin/ tatarskie ziele/ izop/ piołyn. Gdy boli wątroba/ Nawarz piołynu/ á potym w wodzie iego nawarz mąki pßeniczney/ y kładąc to w worek na wątrobe przykładać.

Przeciw niemocy śledziony.

☞ Sledziona kiedy chora tedy wspuchnie á przy niey bok lewy ztwardnieie tak iż go niemoże palcem wgnieść/ brzuch tęgi będzie/ goleni niciako zpuchną/ w thakim człowieczie sadzele sie nie goią/ ani strup na nich niechce być/ gdi bieży/ czuie bolesć á trudnosć oddychania. W pokoiu ta niemoc sie mnoży/ á przetoß prace potrzebuie ale nie zbytniey aby z niey ograßka nie przißła/ mazać/ trzeć/ pocić sie/ słodkich rzeczy niechać a zwłaßcza mleka y sera. Kwasne ktemu lepiey służą/ ocet silny pić/ słone rzeczy ieść/ kapary/ limunije/ ogorki/ oliwki/ łaktuka z octem/ podrożnik/ ćwikle/ wieprzowe nogi pysk/ ptaki chude/ na czczo pić piołyn/ po obiedzie wode w ktorey czesto gaßono stal. Ktemu dobre zioła ktore pobudzaią mocż. Nasienie konikowe/ kmin/ opich/ macierzadußke/ pietrußke/ lubßczek/ izop/ cząbr/ dobrze iadać. ... inego y rzezußnego nasienia rowno z wi ... n ... nawiercieć/ przylawßy oliwy/ ciepło na kre przyłożyć. Albo gorczyce nawierciawßi á łoiu kozłowe° od pokrątek czwartą cześć przyłożyć/ soli troche przysypawßy/ zagrzać y przyłożyć. Modrzewowa gębka ktemu dobra/ itez chebdowe korzenie. Nakładz skory wierzbowey w nowy garniec/ naley przykrego wina trzy cześci á skori czwartą/ warz aż iedna cześć zostanie/ day tego po trunku zawżdy do siedmi dni. Paprothke też y ielenie iężyczki warząc pić. Skore wierzbową tłukąc/ na kre przikładać. Sokiem z centurzijey mazać y pić. Wąthrobe lisią w gorącym popiele vsußyć/ y zetrzeć á z winem dać pić. Lekarstwo doświadczone. Vtni głowe nietoperzowi/ vsuß y zethrzy na proch/ á czo możeß trzemi palcy wziąć/ day choremu z octem pić. Połey z sola stłucz á na kre przyłożyć/ trawi nadecie iey. Korzenie kobylego ßczawiu/ dobrze y przykładać z octem y warzone pić.

Na nerki bolące.

☞ Jesli iest bolesć z zapaleniem/ czinie wanne/ Nawarzywßy rumnu/ nostrku/ topr/ kosenki/ fijołkowy korzeń/ fenum grecum/ siemie lniane. Warząc w winie piwonijey korzenie albo nasienie/ y pić. Bukwice tartą z vinem albo z ciepłą wodą albo z sitą miodową pić. Bobki kozie z winem zmießawßy przykładać albo z wodą.

Naprzeciw kamieniowi nerkowemu

☞ Kamień sie rodzi w nerkach j w mecherzu Znaki kamienia/ w nerkach cießkosć a strzekanie w ledzwiach/ biodra bolą/ nogi cierpną/ mocz wychodzi z rzezaniem/ á w vrinale vstawa sie iakoby piasek. Lekarstwo tym nie pomoże ktorym minie 40. lath/ może przeto być odelżenie. Trzeba sie takiemu chronić rzeczy gorzkich/ przykrych/ słonych/ kwasnych/ wiecej pić nißli ieść/ á niegdi może w picie sypać pierz albo mleko białego maku z piwem pić. Sok stoziarn dać pić z winem. Albo wezmi sosnki garść á warz ią w tyle pięcioro wodi aż iedna trzecia cześć zostanie/ á the wode z cukrem dać pić po kielo dni. Dobrze w thakiey niemocy bańki pußczać z vdow. Pospolicie ty rzeczy kamień leczą. Krew zaieczą zawinąwßy w iego skore w nowym garnczu spalić/ á te° prochu łyßke iedne na czczo z ciepłą wodą wypić. Popioł też z iaiowych skorup/ moczne iesth lekarstwo. Krew też kozłową spaloną pić/ albo sucha ztartą/ barzo pomaga. Ptak trzesi ogon to iest pliska/ iakokolwiek° pożywa/ przeciw kamieniowi silną moc ma. Pluskwy tarte pić/ albo żywą wsadzić w korzeń. Skorupy laskowych orzechow suche ztarwßy na proch pić z winem czerwonem. Popioł też z spalonych skrzydł gesich. Jaskołeta kthore latać poczynaią ieść/ albo z spalonych popioł pić. Biodrunke hrobaczka obwinąwßy połknąć. Kamień ktory nayduią w żołci wołowey/ tarty pić. Bukwice/ verbene/ krwawnik rowno zwiercieć/ á z wodą dać pić. Siemie polskiey rożey tarte pić pomaga. Jelenie iężyczki z winem warzone pić. Korzeń pięcperstu y wodke iego. Zetrzy pieprzu 52. ziarn á rozczyń z sokiem piołynowym/ vczyń z tego siedm kołaczkow/ á na kożdi dzień ieden wezmi/ wyciąga z nerek kamień. Rumień warzony pić y myć sie w nim. Soku z ziela spiwrzodu dać pić iakoby vncije 4.

Na kamień y na moczu zatrzymanie. Wątrobe kozią abo kozlecżą/ płucza/ nerki/ serce y ine trzewa ochedożywßy zsiekać/ á tym nadziać czo namießße ielito/ zmießawßy z posoką á vwarzywßi dać to ieść choremu po kielo dni Ktemusz. ⁋ Sok wyciśniony z ziela ktory zową nocydzień/ z białem winem piły/ niewymownie piasek albo kamień pißczysty z nerek przez vrine wypądza. Też iest rzecz doświadczona. Wroble proso z białem winem na proch miałki ztarte/ á czo dwie dragmie zaważą wsypać w białe wino/ po ranu wypić ciepło/ kamień w nerkach krußy y pędzi precz. Też łożysko w kthorym dziecie w żywocie przemießkawało/ zową po łacinie secundina/ vsußone á na proch ztarte/ potym on proch z winem/ albo z włoskie° kopru wodką. Też maią niektorzy ludzie za doświadczone lekarstwo Zaiączka marczowego tak czałkiem w garnczu włożywßy do piecza vsußyć y z siersćią/ á potym go na proch stłucz/ Ten proch iest barzo vżyteczny z białem winem albo z miodem pitym/ na kamień nerkowy y mecherzowy/ to iest czo złoty zaważy dać po ranu ciepło wypić

Kto niemoże vriny pußczać.

☞ Ty zioła mocż wywodzą/ złotogłow/ mie

czykowie

czykowie boze drzewko/opich piotruszka/ iałowiec/bobek/bukwicza/ szalwija/lubszczek/ warząc niektore z nich albo kielo społem dać pić. Zwierciawszy czosnek/mezowi stroie pomazać á niewieście obwinąwszy w chustke/ w iey rzeczy włożyć. Maszowe skorupy suche zetrzeć miałko/ á tego dać pić iakoby pol lotu z vinem albo z ciepłą wodą. Kurcze młode vwarzyć z piotruszką aż dobrze rozewre/ potym przysyp w one iuche żywice sosnowey białey zartey/ á niechay to pije. Ogorkowe nasienie ktemu dobrze pomaga. Rzepnie w winie warzić á pić/barzo mocz wywodzi. Czosnek w winie warząc pić pomaga. Ruta/piers/kmin/mirra/carui to iest polny kmin/koppydlnik/iakokolwiek dasz/czabr/maruna/pokrzywa/macierza duszka. Jeszcze na trudny mocz.

℄ Sporzyszowe korzenie z wodą vwarzone á ciepło na czczo pite/niewymownie pomaga Tez dziatkam małym korzeń oleszników w wodzie vwarzony/ á potym na krzyżyk przyłożony ciepło/wypadza z nich vrine. Tez czesto doswiadczone lekarstwo/ Nocidzień ziele w vodzie vwarzone/ á potym w oliwie albo w masle przysmażone/ na dymiona y niżey pępka dzieciom y starym przyłożony/pedzi hnet vrinę z nich. Na toż. ☞ Korzenie rzodkwiane/kopianowe/piotruszkowe/pokrzywne/ w winie vwarzone/ á potym w oleiu smażone/pod brzuchem przyłożone/mocz obficie pędzi. Mała ozanka mocz y miesiące przywodzi/grube wilkości cienczy/zatłoczenie ielit otwarza. Kto moczu niemoże puscić/dać mu połknąć psiego sadła stłukszy z hakunem iako bobowe ziarno. Pasternak y cebula mocz przywodzą y samy y nasienie.

Na krwawy mocz. Psie iezyczki warząc temu dać pić kto krwawy mocz wypuszcza. Ktemuż. Wezmi małego ślazu z korzeniem warz we trzech częsci wodi aże połowicza wywre/a przez trzy dni day choremu pić. Nawierciawszy szanty dać pić z silnym octem dobry trunek na czczo po kielo dni.

Na rzezawice lekarstwo.

℄ Napierwey wziąć ziela ktore zową zimoziele/kurzey nogi ziela/ziela ktore zową hajdinski trank/lebiodki/każdego rowno: Ty wszytki ziołka włożyć w nowy garniec/y wlać w to wina białego á warzyć dobrze aż trzecia część wywre / potym to wino przez chustę przecedzić á wygniesc: zasie thoż wino wlać do garnka/ á włożyć w nie łyszkę czystego miodu/ hałunu też iako włoski orzech / przystawić zasie do ognia aż troche wezwre/ á to iuż bedzie dobrze: Potym te wodkę zagrzawszy mało izby letnio było/ á biorąc ią w strzykawkę/wpuszczay w czlonek wetknąwszy iey koniec do człońka / masz to czynić dwa razy przez dzień rano y wieczor.

Lekarstwo tym kthorzy sie vsikaią w poscieli.

℄ Naprzod koral czerwony na proch ztarty a z wodą albo z wodką babczaną na noc pity/ znakomicie broni vsikania we spaniu. Tez korzenie omanowe z babczaną wodką pite/broni tey niemocy. Tez mumia z winem pita czo połgrosza zaważy/zadzierżawa vrinę/ y te krew ktora z vriną wychodzi. Tez nasienie laktuczane y kurzey nogi ziela/ztarte/ á z czukrem zmieszawszy/ day na noc z wodką babczaną albo z piwem/ zastanawia vrinę zbythnie odchodzącą ze krwią zmieszaną.

Na toż. ☞ Zawiezać rzepiku w worek/ á warz w winie aż iedno trzecia część zostanie przysyp soli a to dawaj pić/możesz warzyć y w piwie. Albo mu dać z iesc mecherz kiernozi pieczony/lepszyby dziki/ albo paznogcie swinie spalić a ztarwszy dawać mu pić. Zużel żelazną czo nalepiey ztartą dać z vinem pić/mocz zatrzymawa. Kto nie może moczu zatrzymać/ korzeń grzybieniowy warząc dać wodę pić/mocz y ine rzeczy stanowi. Wilczy czosnek iakokolwiek gi dasz/temu pomaga.

Kiedy sie dzieci vsikaią/dać ym mysz z iesc warzoną.

Na kamien mecherzowy lekarstwo

℄ Wezmi korzeń ziela kamkamieniowego korzenia albo nasienia piotruszczanego/hanyżu/pieprzu/pszczelnikowego nasienia/wroblego prosa/sparagowego korzenia z apteki/ każdego z nich rowne częsci czo lot zaważy/ á na miałki proch ztarwszy: Ty wszytki rzeczy zmieszay z miodem albo z czukrem/potym daj czo poł złotego zaważy z winem albo z piwem ciepło na noc: Jest to lekarstwo barzo czesto doswiadczone na ten kamień ktory w mecherzu leży.

Kamień wypądza/ końska śledziona tarta daią

robak z gromady
chrząszczowatych

[illegible]

kiedy gnoy jest żółty ani nie przezlitz iest
twierdzący 217

Doświadczone.

wach swych ma czesto pożywać/ z rutą/ z pieprzem/ z imbierem/ z biedrzeńcem/ vczyniwszy z tych rzeczy proch/ a tego prochu w karmie sypać. Thez powiedaią iż krzyżmo noszone od takiego/ broni niemocy. Thez mięso wilcze á nawięcey płucza spalone albo vsuszone w garnczu w pieczu/ á dawać on proch z winem pić albo z potrawami ieść: Może tez opłokaw

szy płucza
warzyć z si
rzem/ imbi
Tez masz p
cis/ castorei/
go z nich ro
miałki proc

237 Nauka Barwi

na poznać
y wszythki
rzebne ku
arstwa po
kładać ve
a też poz
gwo/ nie-
a tak y zi-
yk z iakiey
lekarstwo
e barzo są

zaiace.
y zimno- al
zioła/ roscho
ze.

otwierdza-
re- są ty. O
y/ koriandro-
sok/ centurzy
pospołu/ á ku
owiem członki

cierpnace.
ie soczewice- y niekto
ne/ słowie gumata.
rażaigce- odpądzaigce/
iaiace/ iest lekarstwo dosta
e wilkosci/ á to dwoiakim o
y albo zimney- á cierpnącey y
ci.

Zimne rzeczy są ty.
olna szczeć/ tobołki/ roża/ ipoquistidos
ot w aptece) sok z tarnek niedozrzałych-
ita też sok w aptece- sumak (iest nasienie
aptece) mirtus/ sorbus/ pigwy/ żołądź/ bo-
s armenus/ cimolea/ terra sigillata (iest czer
wony kamień w aptece) To wszitko możesz po
połu złożyć według woley twey.

Rzeczy ciepłego przyrodzenia są ty.
Dakun- orzechy cipressowe/ sol/ squmantum
iest ziele zamorskie) blacte bizantia (są cza
ki z morza barzo czudnie woniaiące) mą-
kę grochu- wino czerwone- y insze rze-

Rzeczy przyciągaiące k sobie wszelką rzecz w ciele zostaiącą- iako są strzały/ kosy/ y insze żelazo.

Są ty rzeczy proste- możesz ich wziąć czo chcesz/ Naprzod żaby spalone/ żywokost/ mietka kamienna/ poley/ sporzisz/ piretrum costus/ pierz- gumi/ armoniak/ amomum- xilobalsamum- kadzidło/ mirra.

Ku wyciągnieniu strzały plastr dobry barzo/ albo iakiegokolwiek żelaza z ciała.

Wezmi żywokostu więtszego/ barak (w aptece naydziesz) sal armoniak/ cucumeris asinini terpentiny 10. łotow/ pieprzu czarnego/ pieprzu białe°/ gumi armoniacum/ amomum iest nasienie/ xilobalsamum pięć łotow/ kadzidła/ mirry- colofonie- wosku trzy łoty/ korzenia liliey białey: Z tego wszytkiego vczyń plastr/ przyłoż na m...stce gdzie będzie żelazo/ wyciągnie.

Rz...y rospuszczaiące są ty.

ktore su...zuią wilkosci grube á rospądzaią ie- są ty. Rumień- dyaltea/ ale iest rumien nalepszy miedzy pospolitemi.

Rzeczy pospolite rospuszczaiące wilkosci- y materią zimną.

Nostrzeg- kopr swoyski/ ślaz/ ćwikła- nocydzień- polna ruta/ kapusta- pokrzywa/ chebd- bez/ mąka ięczmienna/ bobowa mąka/ chleb miekki/ mietka- lebiodka czerwona/ kadzidło- mastika.

Oleyki ktore rospuszczaią/ ty są.

Oleiek rumienkowy- koprowy- nardowy- kostusowy/ liliiowy/ białey liliey/ oleiek migdałowy: Ty wszytki oleyki w aptece są.

Rzeczy miekczące.

Lekarstwo miekczące iest- kthore miekczy to czo pierwey było stwardniało/ á to są ty rzeczy pospolite/ Tłustość gęsia- kozłowa- kokosza.

Rzeczy moczniey miekczące.

Sadło wieprzowe/ żołtki- ieleni szpik.

Jeszcze moczniey miekczące. Galbanum- bdelium/ storax/ armoniak/ thyto rzeczy naydziesz w aptece/ á są namocznieysze miedzy wszytkimi rzeczami miekczącemi- á ym naświeższe tym nalepsze. Też figi dobrze świeże/ barzo są pożyteczne.

Plastr

Plastr miekczący barzo dobry.

Wezmi łaien kozich 4. łoty- baucia dwa łoty- bdelium- galbanum- iagodek iemioły gruszkowey albo dębowey- mąki bobowey/ mąki z gorzkich migdałow rowno dwa łoty- drożdży od starey oliwy- sadła wieprzowego czo potrzeba- z tych wszytkich rzeczy możesz wziąć iako wiele chcesz/ á czynić plastr.

Na rany złote/ gdzie knothow stawiać niemoże/ Plastr barzo dobry.

Wezmi galbanum 2. łoty- armoniaku 4. łoty- opoponaku 2. łoty- bdelium 4. łoty: Tych czterzech rzeczy z apteki wezmi stłuczonych gotowo- wosku białe° poł libry to iest poł funta/ gleytu połtora funta/ oleyku bobkowego dwa funty/ oliwy połtora funta (funt po aptekarsku libra) mirry dwa łoty/ kadzidła dwa łoti- grinszpanu dwa łoty/ kostiwału dwa łoti- kopytniku dwa łoty/ kokornaku czterzy łoty: Gdy iuż ty wszytki rzeczy będziesz miał- potym wley oliwy w panewkę á wsyp w nię napierwey gleyt- smaż dobrze mieszaiąc wszytko thak długo aż będzie brunatno- potym wystaw z ognia á włoż tam ty rzeczy czterzy ktorem pierwey wymienił czo ie z apteki weźmiesz- á tak zasie mieszay: po rzeczach tych wsypaniu- wsyp grynszpan- mirrę- kopytnik- mastikę/ y wszytki zioła ktorem tu wypisał/ y kadzidło- á oleiek bobkowy na ostatku: Smaż to wszytko mieszaiąc aż będzie brunatno. (ale strzeż aby nie przypalił by nie sczerniało) Potym gdy dosić vsmażysz/ zstaw z ognia á zchoway w słoiek- gdy ochłodnie- wley oleyku rumienkowe.

Gdy sie krew w kim zsiedzie od iakiey rany- od zastrzelenia/ albo od iakiego vrazu/

Proch na to barzo dobry ku pożywaniu- á wypądza krew vsty albo przez stolce/ á ma być bran w winie na każdy dzień: wz...wszy iakoby teras/ zasie po dwu godzin. Wezmi sperma ceti (iesth żołć ryby morskiey w aptece) 2. łoty/ terram sigillatam tartey ieden łot/ mumiiey ieden łot: Zmieszay to społem/ pothym wezmi bolum armenum poł łota/ sanguinem draconis z apteki poł łota- galganu dragme- korzenia tatarczowego poł łota: Ty wszythki rzeczy stłucz na proch zmieszawszy pospołu/ á tego daway choremu z winem tha wiele iako

grochow...
sie we dw...
drych Xi...

Natur...
ra wszelka...
czosnku- op...
nią lniane...
ne nasienie...
warz w wo...
wszytko społ...
wego/ vczyń...
Drug...
Wezmi kor...
szczu- violari...
nia lnianego...
sła: To wszyt...
kładać raz dw...
Druga...
Wezmi galba...
tow/ opoponak...
wy połtora łotu...
łoty/ mirry poł ło...
wału- mastiki obo...
4. łoty: Ty wszytki...
wowany wespołek- al...
ią być pierwey w ocet n...
spraw czyście brunatno.

Rzeczy wyczyś...

Ty są ktore wyczyściaią y wysu...
zwane odcieraiące- bo oddzielai...
iako iest ta recepta. Wezmi n...
ney/ żołtek iaiowy- miodu nie wiele...
społem á przykładay to na vraz.

Druga masć ieszcze lepsza na toż.

Wezmi soku opichowego 1. librę/ miodu... łotow/ mąki ięczmienney albo pszeniczney ... łotow: Ty rzeczy maią być vsmażone aż będ... twarde/ potym przyłoż soku piołynowego: á iesli iest rana zapalona/ tedy przyłoż babczane° soku/ możesz thez przydać fenum grecum albo mąki wilczego grochu.

Druga masć ieszcze.

Wezmi resiny to iest żywice sosnowey białey- żywice iodłowey to iest terpentiny- miodu rowno wszytkiego osm łotow/ mirry/ sarcocolle/ fenum grecum: To ma być vsmażono społem

Masć ktorą zową vngentum apostolorum

pinee
ia/ko
iku ko
armo
i row
girium
nie ocz
odlaw
wy tho
ſſzej na
bedzieſz

n Egi
nt/ occzu
j. loth/
warz/ aż
zie dobrze.
oſwiadczo.

acza barzo
aych/ terpen
zykladay na ra
: Jeſth to dobre
eczyſciona.
Bezmi ſoku tarn
ezyka/miodu/mąki
olem / á bedzie maſc.

a rane oleiek.
nu/á vpal gi czyſcie w no
paliwſzy gi ſtlucz na proch/á
kamien ſzeroki glazowy á wſyp
ch/a tak wſtaw do piwnice/á pod
iaką miſe cenową albo miednice/
ego kamienia po troſzce znienagla be
pać: á to bedzie oleiek ktory wſzelkie ra
zyſci plugawe.

a plugawą rane zwlaſzcza na no
oze. Wezmi halunu j. lot/bobku lot/ mir
ry/kadzidla/ſiarki każdego z tych pol lota: ze
trzi to ſpolem/á wezmi garniec nowy polewa
ny/wley do niego wodi cieſącey trzy kwarty/ ty
rzeczy tam wſyp/á warz tak dlugo ażeby trze
cia częſc wywrzala/mieſzaiąc wſzytko/ potym
tą wodą wymywai rane á przykladay plaſtr
z czarney maſci/pothym zaſie zmaczay chuſte
w tey wodzie/przyloże y przywiąż bindą/ tho
czyń rano y wieczor á zgoij ſie rychlo.

Rzeczy ktore vſmierzaia boleſci.

Ty ſą/á ſą poſpolite/ iako tluſtoſc geſia/ tlu
ſtoſc kacza/kokoſza y kaplonia/oliwa/ żoltki ia
iowe/opich/czoſnek/kąkol/gir y inſze.

Plaſtr z kielka rzeczy skladany.

Wezmi chleba bialego oſrzodki á wloż w cie
plą wode/potym wyciſni z niego wode/potym
wezmi ieden funt oleyku rozane°/oleyku malo
wego/żoltki trzy iaiowe: zmieſzay to ſpolem/
potim przilož pollota ſzafranu á vczyń plaſtr
ktoky przykladay cieplo/doſwiadczono ieſt.

Druga rzecz na toż.

Wezmi wyſokiego ſlazu/y mnieyſzego ſlazu/
iemioly/barſzczu/powoiu: Vwarz to wſzytko
w wodzie/po vwarzeniu ſtlucz to dobrze/ á po
tym przyloż ſadla wieprzowego/możeſz ktemu
przymieſzać mąki pſzenney albo ieczmienney/
albo fenum grecum czego chceſz/ to ieſzcze lep
ſze/cieplo takież przykladay.

Maſc druga / pod ktora ſie zbiera

Ropa/ta też miekczy y vſmierza boleſci.
Wezmi vngentum agrippe(w aptece to wſzy
tko naydzieſz) oleum muſtellinum/ oleum de
been/oleum nardi: Z tych wſzythkich vczyń
maſc/ á namaż na mieſtce bolące: A ieſliby
ten chory mial krwie doſyć/puſcić mu krew al
bo bańki poſtawić iako cie thwoy rozum nau
czy: Ta też maſc barzo potwierdza. Drugie
viedz/ Jeſli ta boleſc niemoże być vſmierzona
á iżebyś iuż muſial/tedi lepiey aby mu dal cza
takiego iżeby mial iaką inſzą chorobe nieſzkod
liwą/iżby ta mnieyſza choroba odmienila mu
tę wielką boleſc / w ktorey ieſliby mial vmrzeć
ten czlowiek/tedy potrzeba tak w tym poſtepo
wać / poſilać y vſmierzać/ iako daley bedzieſz
mial nauke.

Ty rzeczy ſą zimne° przyrodzenia.

Opium/pokrzyk/korzeń pſinkowy ktore zową
po lacinie ſolatrum mortale/bielon á czo wie
cey ſuche to nalepſze/ale gdiby byly ieſzcze wil
gotne/nie takiey ſą mocy: A gdy iuż ty rzeczy
bedzieſz bral w lekarſtwa/ bądz ich dwoie albo
troie/dla moczznieyſzey rzeczy przyloż ſzafranu
albo mirry/albo ſtoraki zywice/albo żolci be
browey.

Przeciw rzezakowi trociſzki to ieſt ko

Kolaczki. Ty ſą dobre przeciw Stranguri
iey to ieſt przeciw rzezaniu ktore bywa przy pu
ſzczaniu moczu. Wezmi bielonu/albiam ʒ.
opij pol ʒ. tego/naſienia citrullowego/laktu
czanego/rowno j. loth/ naſienia kurzey nogi
ziela pol lotu/á tak vczyń kolaczki.

Dla ſpania Piluly dobre.

Wezmi opium pol tego ʒ. diamargariton al
bo diagalange ʒj. mandragore ʒj. Ty wſzi
tki rzeczy zetrzeć w proch okrom opium/bo opi
um maſz vwarzyć w mocznim occie tak dlu°
ażby barzo malo occzu w opium oſtalo/ potim
ty prochy wſyp do tego opium/potym zdzialaj
piluly tak wielkie iako groch/daway choremu
á bedzie ſpal. Drugie piluly dla ſpania
Wezmi opij ziarnek 2. pſiloni perſici trze
cią częſc ʒ. te°/drijakwie/ manny z apteki tak
wiele/wodki wloſkiego kopru/wodki pſinkowej
po dwu lotu/wloż to opium do tich wodek á ze
trzy palcem dobrze/ potym wloż do tego drija
kiew y pſilonium á zmieſzay ſpolem/á day pić
bedzie ſpal á boleſci żadney nie poczuie.

Maſc barzo dobra dla ſpania.

Wezmi requies medionie z apteki ieden lot/ o
pij tebanici/ quinque granorum frumento
rum/Caſſie lignee/naſienia maku bialego/la
ctuczanego rowno pol ʒ. tego/oleyku potrzy
wowego/oleyku rożanego/ maſci thopolowey
z apteki zową ią populeon/pol lotu/prochu z
apteki ktori zową antos dobrze vtartego: tych
wſzytkich rzeczy naydzieſz w aptece/vczyń maſc

Cialo naraſzczaiące lekarſtwo.

Przy ranach / troiaka rzecz ma być vmiana/
kthore ſą barzo potrzebne. Napierwſza/ cialo
dobrze naprawić. Drugie/cialo moczne vczi
nić. Trzecie/ poznać iako ſie rana ma ku ry
chlemu zgoieniu.

Rzeczy poſpolite ktore cialo naraſzczaią.
Sanguis draconis (ieſth żywicza w aptece)
aloepaticum/ſarcocolla/terra ſigillata/bolus
armenus/cortices granatorum/ babla/ liſtki
ſoſnowe/cipres/liſty gruſzlowe/kwiatki bobo
we. Drugie lekarſtwo cialo roſzczące/
Kadzidlo/maſtika/aloes/colofonija/mąka ie
czmienna/fenum grecum.

Proch ku naraſzczaniu ciala w ra

nach.
galban
tak wiel
wſzytki ſ
dy od teg
by rana i
napelnilo
paratam/
poſypawſzy
kladay:
ny/albo izb
tedy wezmi
nie á kthem
przyſypać
ſci na to prz

Maſc na

nach. W
ſci/terpentin
zmieſzay/á k
tego oleyku n
ſcie wlożyć/ á
Druga
gleytu to ieſt lit
dze okolo poltory
brze w onym occzie
pilen bądz aby nie s
á day ſie vſtać/wezmiż
á warz gi w czyſtej wod
czu: a gdy vwre iż ſie roſ
lodz: Potym wezmi zaſie
żny á wley tey wodi halunon
w ten garniec iakoby dwie częſc
drugiey z gleitu też wlać iedne cz
ige: á tak potym w tey wodzie chu
ige/przykladay na każdą opuchline
czerwonoſc/y na każdą ſinoſc: á thak
rzeczami zpiſanemi bedzieſz vmial ſpra

Fleytuch ieſth v barwierzow/
wyskubaią nici z ſtarey chuſti/ á z thego kno
czynią: albo też tak/wziąwſzy ſzczypty/na tho
maſci nakladą á na rany przylożą.

Na wilgotne rany maia byc przy

kladane ty rzeczy/ á ſą mocznieyſze.
Kokornak/ koſaciecz/ lupini/ orobi/ miedziane
trociny: Ty wſzytki rzeczy maią być ztarte á
przykladane. Drugie rzeczy moczniey
ſze na rany glebokie. Centurzija/czaſzu ki
albo maizowiny ztarte/olow/ſpizglaz/ſinoſc
czarn

kosʃ
iny 4.
ʃafra-
te° 5.

ka / a
tum fu
ielona /
ʃiemie-
ponaku
a pol lo
den lot/á

zeczy ʃlozo
ibra- oley
thy/korze-
-aloe ʃar
terpenti-

rpentiny o-
iowy/ oleum
ozeʃz chez przy/
ʃcią mozeʃz nara

Wezmi oleyku z zol-
z ziarnek pʃzenicznych
przaʃne°-wosku troche-
barzo dobra.
. Wezmi ʃpiku z koʃci
rozanego/terpentiny-wosku
o: Roʃpuʃc to wʃzytko weʃpo-
w z ognia/á gdy ochlodnie/wez
wedwu iaiecz kokoʃzych / albo iako
chceʃz vczynic/zmieʃzay dobrze ʃpo
czyn maʃ.

Cicatriʃans.

lekarʃtwo ktore wyʃuʃza rane/ ytez kthore
yni na ranie ʃkorke/y kthore zachowawa od
wʃzelkiey ʃkazy-nad to potrzebne/y inʃze rzeczy
ale ty rzeczy na to biorą á ʃą poʃpolite. Gal-
las-pʃidia z apteki / vngentum Egiptiacum/
biarwas/olowiany popiol/gleyth/cmolea tho
ieʃt ʃzlif - owo czo ʃie vʃthawa pod kamieniem
czo toczą/ bolus armenus/halun-koperwaʃer
dwoie Corroʃiua. Ty drugie rzeczy
ʃą tak gryzące-ale wzdi iednak gryzą/á mu
pierwey ʃpalic/ tez bedą mocznieyʃze

ku gryzieniu/iako centurzija-babka- ʃoʃtiwak/
popiol z ʃtarych podeʃzw-skora debowa.

Proch na to. Wezmi kwiathkow po-
magranati z apteki-aloepaticum- ʃanguinis
draconis-ieʃt ziwicza w aptece/catimia argen
ti w aptece-eris vʃti to ieʃt miedzi paloney z a
pteki ytez omytey rowno pol lota.

Maʃc barzo dobra z wapna lecza-

cza. Wezmi wapna/ieʃli niegaʃzone tedi ie
zagas w wodzie/tak ie dlugo gas az znie° wʃzi
tka gorzkoʃc wynidzie/a w czyʃtey ʃwiezey wo-
dzie zimney/potym wezmi oleyku rozanego/te
go wapna ktores zgaʃil/oberga rowno/zmie-
ʃzay ʃpolem á vczyn maʃc/ á thą maʃcią ʃpra-
wuy to ieʃt lecz-ieʃt dobra/ bo wiele razow doʃ-
wiadczono. Druga maʃc. Wezmi
gleytu dobrze vtartego/olejku rozanego/octu
roʃpuʃc tym ten gleyt á trzy na kamieniu aze
ʃie zgeʃtnie/ ize oleyku y octu nie bedzie znac/
potym przyloz ʃpizglazu z kruʃzczu iuz przepa-
lonego raz/olowu y halunu palonego-prochu
gliʃt ziemnych/ wʃzytkiego pol lota: Zmieʃzay
to ʃpolem-a ieʃliby ʃie chciało zgeʃtnąc / thedy
przyley oleyku rozanego-á tak maʃc bedzie.
Ta maʃc ieʃt dobra na iadowite wrzodi/ ktore
inaczey nie mogą byc zgoiony.

Maʃc druga á ieʃt biala/w aptece bar-
zo dobra-zową ią vngent. album ʃecundum
(Nicolaum.

Na mieʃthcza gorace y na wrzody

zaʃtarzale Plaʃtr olowiany. Wezmi olo-
wu-á rozbij gi na cienką blache/ á ono mieʃt-
ce na ktore chceʃz przylozyc te blache- omyj wo
dą halunową á potym przyloz on olow na to
mieʃtce iakoby plaʃtr/vznaʃz pomoc.

Corroʃiua.

Lekarʃtwa ktore zową Corroʃiua/Putrefacti-
ua/Cauʃtica - ty ʃą kthore wygryzaią mieʃo y
skore/á ʃą ty rzeczy poʃpolite. Zgrzebi z ko-
nopi/paluchy ziele/grzyby ʃuche / halun palo-
ny/vngentum apoʃtolorum. Ieʃliz wiec cia
ka ieʃt zbytek/tedy wezmi ty inʃze rzeczy/ Cupe-
ros ieʃt kruʃzec moʃiądzowy-grinʃzpan- maʃci
zieloney-maʃci vngentum Egiptiacum.

Na gnijace wrzodi albo ʃadzele ia-

kiekolwiek. Wezmi halunu dwa loty- mer-
curium ʃublimatum ieden lot-celidonijey cza
ʃą garʃc-ʃaxifragam to ieʃt lamikamienia zie
la tez

la tez garʃc/ieczmienia tez garʃc-owʃa garʃc-
virgam auream ziela tez garʃc (w aptece tho
naydzieʃz) Ty wʃzytki rzeczy mają byc w wo-
rek wlozony/ale zawzdy maʃz miec dwa wore-
czki/czo ieden bedzieʃz przikladal we dnie/á dru
gi w noci na rane: á ieʃliby rana wielka byla
tedi muʃiʃz wiecej wziąc halunu y mercurium
ʃublimatum.

Rany zaʃtarzale gnijace a ʃmrodli-

we goijc. Wezmi wodki z pʃiego iezyka zie-
la/mocz w niey chuʃtke á przykladay na rane
vczyn to kiello kroc á vzdrowiʃz. Drugie
lekarʃtwo na toz. Wezmi ziela kthore zową
po lacinie virga aurea / polney rozey / wierz-
chołkuw ialowczu: Ty rzeczy wʃzytki warz ve
ʃpolek/á w tey wodzie maczaiąc chuʃte przikla
day na rane: á gdi ʃie iuz bedzie miala ku go
ieniu/wezmiʃz olejku ialowczowego-á namaz
chuʃte tym oleykiem/ potym wezmi trzy bialki
z iaiec kokoʃzych/ziela kthorem napierwey wy-
mienil to ieʃt virga aurea-zmieʃzay to wʃzytko
ʃpolem á przyʃmaz- potym namaz na chuʃte
iako plaʃtr á przykladay- czyn to kielko razow
á zgoijʃz/ieʃt rzecz wiele kroc doʃwiadczona.

Na gnijące rece albo nogi / Ploka-

nie barzo dobre. Wezmi wodi czyʃtey/ przy
ley w nie wina tak wiele iako oney wodi ieʃth-
wezmiz liʃcia ʃwiezego z mlodey debczyny/ ka
dzidla bialego-wierzby czerwonej liʃcia/ʃlazu
wyʃokiego: warz to wʃzytko/ á w tho reke albo
nogą gnijączą cieplo wʃtaw przez dwie godzi
nie-potym wyiąwʃzy/zaʃie namaz tą maʃcią.
Wezmi ʃadla zaiecze°/loiu ieleniego-blaywa
ʃu czyʃcie vtartego: Z tych trzech rzeczy vczyn
maʃc/á z tey maʃci vczyn plaʃtr/ przykladayze
na rany / ale pierwey rany poʃypuy prochem
z luʃzczyn rakowych/ toz dopiero ten plaʃtr na
wierzch. Trociʃzki z wapna/ Magiʃtri
Diui. Wezmi wapna niegaʃzone°- zetrzy
ie z miodem barzo dobrze/mieluchno vtarwʃzi
wloz w maly garniec á wʃtaw na ogien izby
wyzchlo/nie izeby zgorzalo na proch - gdy vz-
chnie vczyn z niego proch á ʃtlocz gi w galecz-
ki á tak zchoway: á gdy bedzie trzeba-vczyn z-
tych galeczek proch á ʃyp na rane.

Trociʃzki z ziela zlotoglowu. Wezmi
ʃoku tego ziela ktory zową zlotoglow dwa lotr
wapna nie gaʃzone° 4. loty- auripigmentum,
2. loty: Ty rzeczy zmieʃzay y ʃpraw/potym na

g
w
L
ce t
ʃzon
pian
libre-
ty/wlo
day ʃta
dnia zan
dzial ze t
maʃz w lu
lug od ty ch
dlugo a z ʃie
way w ʃcklan
skiem aby tam

Putrefact.

Lekarʃtwo gnoiącc
zące niektore cząʃtki
ciala-ytez ktoreby by
lenie od ognia piekieln
ʃwietego Antoniego / á
od wielkiego dorgcza abo
to ʃą dobre ale ie trzeba vten
tnie wygrizaiące-iako ieʃt re
Maʃz ie tak vtemporowac/
arʃenik/zetrzy w proch á zmieʃza
puʃthnym przymieʃzawʃzy wen
wey/zamieʃzaway kielo razow-poty
lay z tego galeczek á zchoway: á gdy
chcial lekarʃtwa ʃprawiac/zetrzyʃz na
tak bedzie dobrze.

Wodka ktora zowa Forth.

Wezmi auripigmentum czerwonego albo
go kthory zową po lacinie citrinum - kruʃzczu
moʃiedzowego-grinʃzpanu wʃzytkiego rowno
zetrzy na proch á wypal przez alembik z tą wo
dką ktorą zową Fort / mozeʃz ʃprawowac po-
trzeby twoie okolo lekarʃtwa- ale pierwey na-
maz okolo rany bialą maʃcią albo octem al-
bo ʃokiem pʃinkowym-albo rojownikowym/á
ieʃliby byla boleʃc wielka-thedy namaz z oleyki
ʃlodkiemi/iako ieʃt oleum alme/albo ʃi o lowy
Medicina cauʃtica aut ruptoria /
to ieʃt

oty: włoż ty rzeczy w ocet á day stać aż sie roz pußczą/ vczyń z tego plastr.

Mollificatiua / miekczące lekarstwo. Po zgoieniu rany iesli członek moc bierze/ albo teżcie/ albo też twardnieie/ iest to rzecz nie zła/ potym to ma być maczano wodkami słodkiemi/ ytez oleyki mazano: zasie po niekto rym czasie/ dopiero masciami ktore miekczą/ albo plastry ktore bywaią z rzeczy ku klijowi podobnych/ tho iest ex gumatibus/ albo z tłustosci to iest z ßmalczow albo z oleykow/ iako tam daley naydzieß. Naprzod tak maß vczynić/ wezmi korzenia wysokiego słazu/ omanu/ fijołkowego korzenia/ dactilow/ fig/ fenum grecum/ nasienia lniane°: vwarz to w krowiem mleku/ á tym lecz. Też wezmi głow owczych/ vwarz ie w wodzie dobrze/ pothym włoż ciepło w te wode ten członek ktory iest chory/ pothym podzierżawßy chwile długą/ wyimi zasie á osuß nad ogniem/ vczyniwßi gi z trokin czo trą drzewo/ potym namaż tą mascią nizey napisaną. Masc. Wezmi sadła wieprzowego/ łoiu osłowego/ sadła iazwczowego/ tego troyga rowno osm łotow/ kokoßego sadła/ gesiego/ kaczego/ łoiu bykowego/ ieleniego/ rowno po dwu łotu/ masła swieżego/ oleyku z orzechow ktore zową w aptece nuces indice/ oleyku kąkolowe°/ oleyku z słodkich migdałowych/ wysokie° słazu/ fenum grecum 4. łoty/ storaki calamite/ bdelij/ isopi humidi/ wßytkiego rowno po łocie/ á vczyń masc. Druga masc. Wezmi sadła wieprzowe° 6. łotow/ sadła gesiego/ kaczego/ kokoßego/ terpentiny/ wosku rowno po dwa łoti/ oliwy osm łotow/ fenum grecum tartego dwa łoty/ bdelium/ opoponacum/ mastiki/ rowno po łocie: potym to rospuść winem/ á rozgrzawßy na ogniu/ rospuść tą oliwą/ á tak vczyń masc/ iest barzo dobra.

i
przi
dzie
spa-
ylo gotą
istr vczy
Wezmi
/ wßyt-
owym
cochem
ugie. Wez-
num/ dzidła/
gumi/ aganeu/
rowno otu/ ze-
mießaj z. em ia
albo vsußiß o thy
ztarwßy drob posy-

potwierdzaiące le-
twierdza członki mdłe iuż po
st to. Naprzod wezmi wina
y/ piołynu/ mchu debowego ie
warz w tym winie (ale aby było
przykładay tych rzeczy na rane.
ga rzecz potwierdzaiącza. Wezmi
rożane° osm łotow/ żywice sosnowey 6.
/ wosku 4. łoty/ colofoniiey/ mastiki/ ka-
a/ wßytkie° rowno po łocie/ cucumeris asi
ini/ orzecha cypresowego/ tego dwoyga też rowno iakoby po poł tey wagi. vczyńże plastr á ieslić sie zda/ możeß przyczyni safranu tartego y oleyku rożanego wiecey/ a to dla tego aby było mocznieу/ zmießay społem.

Drugie potwierdzaiące. Wezmi colofoniiey iedne libre/ smoły prosthey poł libry/ galbanum/ serapinum/ armoniacum/ opoponak ola/ mastiki/ wßytkie° rowno po łocie tiny łot/ oc trzy

Już teraz bedzi

Mierze Aptekarskiey, o sprawi
kach/ w prochoch/ ytez w korzeniu/ ktho
Barwierzom

Gdyby kto kogokolwiek miał purgować z taki
wiek wilkosci (iakoż tego bywa czestokroć po
napisane. Przez ktoryż tedy obyczay
¶ Napierwey przez stolce. ¶ Przez wraczanie

ku purgowanıu flegmy przez ♍
△♃ albo ✶♃ czıni pomoc ku wyrzuceniu z
ciała melankolijey przez ♍

Ty lektwarze ſą złożone.

Lektwarzu z ſoku rożanego / lektwarzu de dia=
prunis laxatiuis / et diacitonica / połtora łota /
dactilow miara ta ʒ. oto.

❡ Reubarbarum od trzeciey częſci aż do ło=
ta. Aloe od połtora łota aż do poł łota. Mi=
rabolani citrini ieden łot / chmielu / fig / terre vi
ole / aque caſei / ſucci roſarum / tamarindi / caſ=
ſie fiſtule / rowno połtora łota.

Rzeczy poſpolite flegme purguiące.

Turbit miara ieſt poł łota / modrzewowej geb
ki miara z. łoti / krokoſu miara j. łot / coloquin
tidy miara ieſt to ʒ. oto. mirabolanos kebulos
miara ieſt dwa łoty. ❡ Rzeczy ſklada
ne ktore flegme purguią. Jera pigra gale=
ni miara iey dragma / blanca miara iey j. łot
benedicte laxatiue miara j. łoth / pilule cochie
miara ich połtora ʒ. tego / diacartamus mia=
ra iego pieć takich ʒ. pilule de agarico miara
ij. ʒ. takich.

Thy rzeczy poſpolite / melankolıją purguią.

Proch ſene miara ie° iedna taka
ʒ. y takiey drugiey trzecią część / ſoſnka miara
iey taka ʒ. kania przedza / mirabolani indy
rowno po dwu łotu / kamienia lazulowe° mia
ra ie° iedna taka ʒ. powoiu / chmielu / te° mo=
żeſz wziąć iako chceſz. ❡ Rzeczy ſkla=
dane ktore melankolıją purguią. Diaſene
miara iego pieć takich ʒ. catarticum imperia=
le pieć takich ʒ. Jera rufini trzy takich ʒ. Je=
ralogodion j. łot / Teodoricon pieć takich ʒ.

❡ Proch poſpolity ktori melankolıją purgu
ie. Weżmi lakriciey poł łota / puluerıs con
fortatiui / ſcamonee j. łot / epitimi dwa łoty /
ſene poł łotu. ❡ Ty rzeczy fle=
gme purguią. Weżmi ſoku baniowego / ge
bki modrzewowey / panis lacticiniorum mia=
ra tego ieſt trzy takie ʒ.

Składanie miſtrza Berchtolta.

Weżmi conſerua violarum / boraginis row=
no po łotu / conſerua bugloſſe / corticis citrini
tak wiele ʒ. imbieru białe° j. łot / prochu dra
ganti frigidi poł łota / diagridij trzy ziarnka /
turbit ieden łot / ſene pieć ſcropułow / panis zu
cri j. łot: vczyń lektwarz / miara ie° ieſt ſcro
pułow

pułow pieć. ❡ Drugie ſklada
nie Mſtrza Teodorica. Weżmi caſſie fi=
ſtule iedne libre / tamarindow świeżych oſm ło
tow / mala granati 4. łoty / ſene / paproiki ro=
wno poł łota / ſoſnki trzecią część łota ſyropu fi
iołkowego: vczyń lektwarz / miara iego ieſt ta
kich pieć ʒ. Thy przerzeczone lekarſtwa maią
być brane z winem.

Elektwarze rozmaite / naprzod ktore ſerce poſilaią po purgaciiey.

Diamar=
gariton / diacameron / leticie Galeni / diaſper
maton / diamentis / diaambra.

❡ Płuca zagrzewaiące / Lektwarze.
Triaſandali / diarodon abbatis / diaprunis /
conſerua rozarum / conſerua violarum / zuc=
carum rozatum w tabliczkach / diaboraginis.

❡ Głowę / mozg potwierdzaią ty elekt=
warze / y pamięć dobrą czynią. Diantos /
pliris cum muſco / diamuſcaton / diacorian=
dron. ❡ Żołądek poſilaią y ſtrawność
dobrą czynią Ty elektwarze. Stomaticum
confortatiuum / diagalanga / gariofilatum /
zinziberatum / poſta regis / diaciminum.

❡ Na ſlezione ſłużą ty elektwarze / też
ludzim ſmutnym. Dialacca / diacapparis /
diaſcoreum / diacamariſton / diacipreſſon / dia
dragantum frigidum / diapendion.

❡ Na kaſzel z gorącey przyczyny ſłużą
ty elektwarze. Diapenidion / diapaſſularum
diacariton / diadactillorum.

❡ Pierſi czyſcią z zimnych wilkości / y
zagrzewaią ie Ty elektwarze. Diairis ſalo
monis / diapraſſium / diaiſopum / diaenula.

❡ Kamień wypądzaią / vryne pobu=
dzaią / nerki wſpomagaią / Ty elektwarze.
Licontripon / philiantropos / puluis regine / di
aniſion / diafilipendula / diaſiterfragon.

❡ Ty elektwarze potwierdzaią niewia
ſti / czaſu bytności niemocy ich. Tucija ale=
xandrina / diatanaceton / anacardina / requies

❡ Pobudzaią paniam ich (diapopira
rzecz z zimney przyczyny / Ty elektwarze.
Trifera magna / trifolion / diaartimeſia / dia=
trionpipereon / diaſemiton / diaſpermaton.

❡ W vczynku małżeńſkim nature v
mocniaią Ty elektwarze. Diaſpermaton
diaſatirion / diaboracis / diatrionpipereon / dia
iringorum / diapaſtinacion.

❡ Flegme y kolere purguią / y żółtą

...hlo vzdrowią. Plaſtr gratia dei/plaſtr ...ʒemmis/plaſtr de clarentia. ❡ Plaſtr ...rʒo dobry gdy kto będzie ranion ſtrzałą abo ...ieczem. Weʒmi woſku/glorietu/blaywa ...żywicze ſoſnowey/ wßytkiego rowno funt/ ...ły czarney/ koperwaſeru też rowno poł ...nta/ camphory cztery łoty/ kamienia ma...eſu/ iakowczu z łoty/ oleyku z iaiec/ j. łot/ ...aſtiki połtora łotu/ kadzydła j. łot/ ſpraw ...u wßytko weſpołek á vczyń plaſtr.

Trunek dobry rannemu człowiekowi

Weʒmi ziela herbam fortem y z gałecz kami iego/ rozchodniku/ byliczę/ ćwikły/ wßyth kich rowno/ vwarz ie w białem winie/ potym przecedz przez chuſthe/ przyſyp że wto mußka tu tartego potym zagrzewaiącz/ daway chore mu pić rano y wieczor.

Plaſtr barzo dobry gdyby kto złamał nogę abo rękę/ albo ktorą inßą kość.

Weʒmi prochu zmłynicze dwa funty/ mąki bobowey/ leniel truchen łußczyn rakowych/ cemierzycze czarney/ bolum armenum z apteki/ ty wßytki rzeczy zetrzy dobrze á zmießay z klarum (ktore z białku czynią) vczyń plaſtr/ przykładay tak długo aż ſie zgoij.

Plaſtr dobry na rany.

❡ Weʒmi blaywaßu czwierć/ ałunu/ takież oleyku iakowczow° oleyku z iaiecz po poł łotu camphory połtora łotu/ woſku czwierć/ żywiczę/ ſmoły czarney po poł czwierczi/ gloriet poł ory czwierczy/ łoiu ieleniego/ kadzydła/ po poł czwierczi/ ty wßytki rzeczy zmießay na lekkiem ogniu/ á vczyń plaſtr/ ieſt dobry/

❡ Liekarſtwo poſpolite ktore czyſci ſuchość. Tamarindi/ mirabolani/ kiebuli bel...rici/citrini/indi/ emblici/ abſinteum/ lapis ...azuli. ❡ Rzeczy poſpolite ktore czyſcią ... vzdrawiaią. Caſſia fiſtula/ mercurialis/ ...o ieſt ßczyr/malua/to ieſt ślaz/ manna.

❡ Rzeczy poſpolite ktore przyciągaią z daleka/ á mocznie czyſcią. Scamonea/ czemierzycza biała y czarna/ romanowo ziele/ wßelki rodzay iego/ skoczek/ anabula/ to ieſt pſi mlecz/ ſoſnka mnieyßa y więtßa/ coloquintida/ turbith/ wilcze łyko/ taconidium/ aloepaticum citrinum. ❡ Rzeczy poſpolite ktore lekko czyſcią. Paprotka/ ſtłokki/ ſene...tzenturzya/ bez/ chebd/ pokrzywa więtßa.

❡ Rzeczy poſpolite ktore miekczą y czyſcią. Gumi/ wainſtan/ wapno nie gaßone

Na opuchline.

Wezmi m ozgu ſeſeniego z poſledniey goleni/kwiecia dziewannowego/zloz to ſpolem á ſtucz/ vczyń iakoby plaſtr á przyloz/ pomoze. Drugie na toz. Wezmi oſrzodki chleba biakego / á z maczay gi w czyſtey wodzie/potym wyzmi wode á wloz gi w mleko/ zagrzey gi z tym mlekiem á zaſie z niego wyzmi mleko / pothym z wierciec w doniczy przybiwßy do niego kielko zoltkow z iaiecz kokoßych/ á ßafranu troche przyſypać/vczyń ſtego plaſtr á przykladay rano y wieczor. Chlodne. Wezmi wody w ktorey kapuſte kwaßą (bezdie iakoby oczet) rumnu nieczo z wierciec/ wezmi tez kwaſu z dzieze / zmießay to wßytko ſpolem/ vczyń plaſtr á przykladay.

Na ogień piekielny.

Wodka z kwaſney kapuſty (w ktorey kapuſte kwaßą) kwas zdzieze vczyń z thego plaſtr/ potym biakkow kielko zbić oſobno z kokoßyh iaiecz z halunem / á w thym z maczać paczeſi y przylozyć na zapalenie/ á na to dopiero przylozyć on plaſtr ktorys vczynil z kwaßu z wodką kapuſtną. Chlodne á wyciggaigcze. Wezmi ſmiotany/ ſlazu/ á kielko zoltkow kokoßych/ z mießay á vczyń plaſtr y przykladay. Drugie. Wezmi wodki babczaney/ halunu palonego/ biakkow kielko z iaiec kokoßych / zbiy wßytko ſpolem á przykladay. Maſc tez na ſluczenie.

Wezmi mydla barzkiego/ gorzalki/oliwy/ vczyń maſć á mazy bolacze mieſteze.

Gdyby komu na czakem mieſtczu

rany potrzeba byka/ á chcialby ią przez boleſci vczynić. Wezmi ſkore oſikową/ á ſpal ią na popiol/ potym thego popiolu wloz w chuſte á zawiąz y znaczay w wodzie/ y przyloz na to mieſtcze na kthorimby kto chcial rane mieć á gdy vſchnie/ zaſie zmaczać y przylozyć/ á thak czynić az ſie vczyni bebel/ á thak na tym mieſtczu bedzie rana/ Te rane dobrze czynić ludziem tym ktore pies wſciekly vkąſa / á thy gdy iaczy zezmie á nie do kończa przekąßa/ tedy tak vczynić rane iako napiſano/ á ieſli barzo przekąßa/teſty wezmi iakie zelazo/ á rozpaliwßy ie/przepalay ony rany od pſa/ a toć pomoze.

Mo
won
ſadka
zaltei
ſpol
y
kol
ſadka
tez woſku tr

Maſc na

czlonku. W zmi h
dragmie/ maſci topolo
lum armenum/ terre ſig
cize/ blaywaſu omythego z
zaney/ mleczowey / grzybie
vncize / biakkow iaiowy
dragantu troche wieczey
ry dwie dragmie/zmießay á
na rany.

Maſc mocznie go

y cialo w nich rozßczy. W
koſtiwaſu/ziela wolowe iezyka
ney/y ogrodney/ biedrzeńczu. kopia
ku/czenturziey/ ſtłucz ty ziola á w
ſok/ izby go bylo ſi wezmi ro ſi
biakego/ ſoiu ſkopowego/ wßy
rzy vncize/kadzydla/maſtiki w
vncize/zmießay á vczyń maſć/

Maſc na wßelkie r

Wezmi zywicze ſoſnowey/w
kowego/ wßytkiego rowno ßeſć vn
to na ogniu á zmießay/day potym
á tho bedzie maſć.

Maſc na ſpalenie prochem

cznym/ y tez na rane z zaſtrzelenia
Wezmi ſoku z kurzego ziela/ be
woney/ grzybienia/ babki/ cen
wniko/ſenecreli z apteki/ herb
apteki/ ſwiniey wßy ziela/ roz
niewieſciego / wßytkiego / row
miodu / z ßymowanego czte

...iwo
... zaiączka
... / odrzy gi á
... ągtrzem/á po-
... : wezmiż też gą
... akże wstuczki (ale z
... / włoż też do tegoż za
... garniec z wierzchu czi
... potym wezmi drugi
... o połowice wietszej w zie
... niec czo wnim zaiączek/na
... ny á pal ogień około niego
... że do spodniego garncza:
... y suche członki na każdi dzień
C Masc na krosti.
... vrzowego 4. łoty/ sal armo
... niu vaw... 1. łot /kadzi-
... Ty wszitki rzeczi
... á vczyń masc.

... a Masc / na łożu
... a vstka żołądkowe.
... ługie° - piretrum/rowno poł
1. vncią/oliwy czo potrzeba
vncij - wosku troche: ale piers
... niec zetri na barzo miałki proch
... ie włoż tam wosk - vczyń masc.

... rzody Masc dobra.
... ołowe° 12. vncij - rospuśc gi po
rożanym/wezmiż thez wosku
... ep - miodu rożane° trzi vnci
... bobrowych strviom trzi dra
... rini ... dragmy/ gryn-
... c ztarte/to zetrzeć
... y wo... spu-

scic/á gdi sie rospuści/wlej tam oliwe j odstaw od ognia/á mieszay wszythko nie przestaiąc - á gdi pocznie twardnąć - wsyp do tego bobrowe stroie y aloes/grinszpan/ mieszay wszytko thak ...ugo aż prawie ochłodnie á bedzie twardo - á ...oliby twardzey niż potrzeba/oliwą rozczyń

Na rany ktore bywaią z wrzodow ... ktore są trudnego vleczenia/Masc - á pospolicie przychodzą z france - abowiem ta masc v...mierza bolesc - niedopuszcza rosc złemu miesu ...cznie goij y zawiera rany - czo wiele krot ...wiżono. Naprzod wezmi litargirium ...o iest gleytu/rteci vmorzoney rowno 2. vncij olejku rożane° pieć vncij: rospuśc to na ogniu potym zstaw z ognia á włoż do tego Tuciam preparatam j. dragme - mieszay nie przestaiąc/á potym czyń plastri á przykładay / iest to masc nieiako moczna.

C Druga masc na rany gojąca.
Wezmi litargirium 4. vncije/blaywasu połtory vncije - grinszpanu/kadzidła - mirry - mastiki rowno 2. dragmie - oleiu proste° poł funta - masci dialtee z apteki - masci topołowej/masci agrippe/oleyku bobkowego - smoły z apteki ktorą zową pix navalia/isopi humidi też z apteki rowno 2. dragmie/ wosku dwie dragmie vczyń masc podług nauki.

Na opuchnienie rąk y palczow z nieiaką czerwonoscią/Plastr dobry/ aboiuem bolesc oddala. Naprzod wezmi kwiatkow rumienkowych/othrąb ieczmiennych rowno po garsci - wodki psinkowey dwa funthy: vwarz w niey ty rzeczi/á ochłodziwszi iż iacy letnio bedzie/przyday ktemu dwa żołtki iaiowe - j szafranu troche: Zmieszay to dobrze á vczyń plastr z tego/y przykładay/ bo ten plastr rozpądza puchline/bolesc oddala: Może ten plastr przykładać y na insze stawy opuchłe.

Gdi komu łono opuchnie azwłaszcza można z iaycy - Plastr barzo dobry.
Wezmi nasienia lnianego - nasienia feni greci z apteki rowno dwie vncij : zetrzy tho oboie na mąke - pothym wezmi kwiathkow rumnowych/kwiatkow nostrzegowych - kwiatkow kopru swoyskiego / tych trzech rowno po garsci - złoż wszytko społem á warz w wodzie y w winie (zlawszy oboie społem) aże wywre do kosa namnieyszego/potim wlej tam oleyku rumienkowego - masła włoż/smalczu wieprzowe°/oleiu

leiu lnianego - wszytkich tych tłustośći po 2. vncijach/vczyń plastr á przykładay.

Na odiecie smrodu z dziasł / y z zebow / Proch barzo dobry. Wezmi kosci s... pij (z apteki) na proch ztartey/prochu z czaszek morskich białych/ prochu piany morskiey - kokornaku - radicem cani combustam z apteki/ ieczmienia vpalonego/siarki/cinamonu - pieprzu długiego: Ty wszytki rzeczy mieluchno zetrzy á zmieszay z miodem/á tim pocieray zeby

Gdy kto ranion bedzie smiertelnie/ Proch barzo dobry á doswiadczony.
Wezmi oczu rakowych iedne vncią/spodij z dragmy/pereł j. quint/á iesli pereł niemożesz mieć tedy macice ich - korałow białych małuczko wiecey niszli quint: zmieszay á vczyń proch. A gdyby kto był ranion/ wezmi te° prochu tak wiele czo złoty zaważy/á day rannemu wypić z winem zmieszanym z wodą/ á potym zasłoń rane aby tam do niey niczego nie napadało: potym vezmi rzepiku/vwarz gi w winie á tim winem wymyway rane. Jesli rana iest szkodliwa tedi masz vczęsciać z tym trun...tem aby gi pił ranny: ale iesli nie barzo szkodliwa tedi bedzie dosić raz dać mu pić/ ale vmy...aniem rany vczęsciać. Gdy ten proch bedzie pożywan iako tu wypisano/ tedy nie trezba żadne° plastru na wierzch przykładać/ ani w rane żadnego knotu nie kłasc/ iedno z wierzchu rane zakryć czystą chustą/ ażby on trunk począł ciecz z rany: Jeslić pociecze/tedy zostanie żiw: iesli nie pociecze - iest rzecz wątpliwa o ie° żywocie/ abowiem po wzieciu te° trunku w godzinie albo we dwu a nadaley we trzech pociecze: iesli iest rana szkodliwa - tedi wtorego dnia dać mu tegosz prochu mniey niszli pierwey - á trzeciego dnia ieszcze mniey.

Przeciwko napełnieniu żołądka dobry Proch. Wezmi diaturbit poł vnciiey/ diagridium 6. ziarn: zmieszay á vczyń proch barzo drobny/á bierz gi w winie albo w małmazij rano.

Gdy ktory członek zchnie w człowiecze - Masc barzo dobra. Wezmi kota tłustego á odrzy gi/włoż tak czałkiem w gęs oskubioną á vpiecz tak oboie pospołu/ podstaw ia...ie naczynie - w czo tłustosc bedzie kapała: Te tłustosc potym zchoway. A gdy bedzie potrze

Panny Mariey/ albo tego ktore czynią
o s. Pphilipem Jakubem. Ta maſc ieſth
zwłaſzcza tym ktorzy vraz albo zapale
złonku taiemnym wngrz maią.

ſc ktora zgoij rane przez dzien.

zmi wilcze° łyka/ ſtłucz ie z nowem ſzmal
/potim włoz w panewke á na ogien wſta
aby ſie vſmazyło / potym z tego czyn pla
: A liſtkrw iego nawarzywſzy/ maczay tą
ło ran dla zapalenia.

aprze arzeniu od ognia al

bo od gorące. Wezmi otrąb zytnych
á vpal ie w ſtor e nowey/potym zetrzi a w
ſpuſc/okładaj mieſtce ſpalone/ á bedzie zdrow

Maſc ktora vzdrawia y mieſo ro

ſci w ranach. Wezmi łoiu ieleniego/ babki
z naſieniem y z korzeniem/ieſliby naſienia nie
miała/izby było mieſiącza maia/ tedy wezmi
korzenia z liſtem/ſtłucz to ſpołem z oliwą á v
ſmaz na lekkim ogniu czała godzine/ pothym
przyłoz zywice ſoſnowey/niech ſie ſmazy weſ
połek az ſie zywicza roſpuſci/ á ſkoro ſie zywi
cza roſpuſci/przecedz przez chuſte na panewke
á wley w to wina dobrego łyzke albo cztery/
potym zaſie wſtaw na ogien / á mieſzay zaſie
czała godzine/ á gdy ono wino wywre/ zaſie
takze wiele wley/ á thak tego czyn kielko razow
az bedzie maſc ſzara / aze ſie bedzie mozdzerzá
rzymała iako klij/potym przyłoz blaywaſu z
ot : ieſliby było tey maſci czwierc/ zetrzy wſzyt
o ſpołem dobrze/ á bedzie maſc/zchowaj w ſło
á zaſzpuntuy dobrze.

aſc dialtea naprzeciw ſuchoſci.

Wezmi ſzpiku z koſci pſich/ ſzpiku z koſci kon
ſkich/ſadła ſtarego/ziela kthore zową paluchy/
hermodactilus: Ty wſzytki rzeczy ſtłucz á vſ
maz w panewce/potym przecedz przez chuſte/
á tym mazy członki ſuche.

Na wſzelkie rany proch barzo do

bry. Wezmi wina czoby barzo czerwonego
pluſtain/ oboyga po łotu/gumi arabicum trzi
łoty/muſzkathu/kadzidła po łotu/ ſanguinem
draconis/mumijey po łotu : Ty rzeczy ſtłucz
ſpołem/á z tego vczyn proch a zchoway.

Maſc ktora zowa Apoſtolicon.

Wezmi czarney ſmoły arabſkiey funt/ galba
num/ſerapinum/armenijaku/opoponaku/co
lofonijey kazdego po łotu / woſku ſzeſc łotow/
eſcara

brak 4 ostatnich kart x4

245